Slav 8101.74

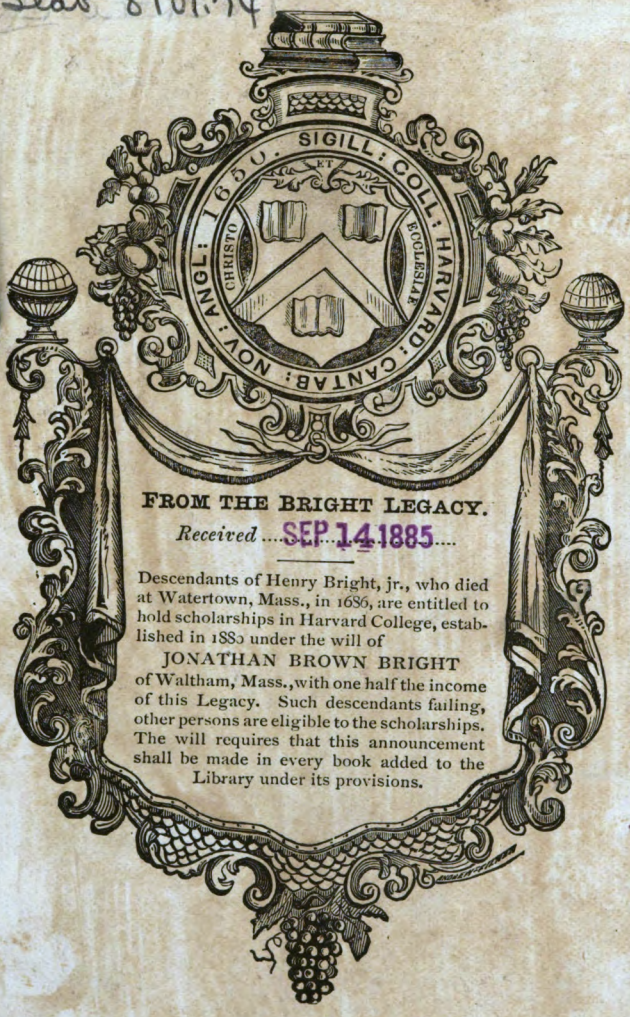

FROM THE BRIGHT LEGACY.
Received ....SEP 14 1885....

Descendants of Henry Bright, jr., who died at Watertown, Mass., in 1686, are entitled to hold scholarships in Harvard College, established in 1880 under the will of

JONATHAN BROWN BRIGHT

of Waltham, Mass., with one half the income of this Legacy. Such descendants failing, other persons are eligible to the scholarships. The will requires that this announcement shall be made in every book added to the Library under its provisions.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA LXXIII. LXXIV

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

IX.

U ZAGREBU 1884.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

Digitized by Google

Slav 8101.74
~~VIII. 261~~
~~Slav 130.1~~

SEP 1 1 18[illegible]
Bright fund.

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Sadržaj.

	Strana
Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini. Od M. Valjavca. (Nastavak.) . .	1
Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. Od dra. T. Maretića. (Svršetak.)	77
Svečana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 9. studenoga 1884. prigodom otvorenja Strossmayerove galerije:	
I. Besjeda predsjednika dra. Fr. Račkoga	154
II. Besjeda pokrovitelja biskupa J. J. Strossmayera	162
Godišnja svečana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 6. prosinca 1884:	
I. Besjeda predsjednika dra. Fr. Račkoga	186
II. Izvještaj tajnika dra. P. Matkovića	191
Izvodi iz zapisnika	204

Digitized by Google

Digitized by Google

Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 12. prosinca 1883.

PRAVI ČLAN M. VALJAVEC.

6.

Naglas u presentu glagola koji presentni nastavak *jo* drže samo u 3. plurala.

(Nastavak iz LXX. knjige Rada.)

b) *u ugarskoj slovenštini.*

Ovdje vaļa za *o* = *ą* isto što za ono drugo *o*.

bada: bode: bâdajo: mol. 249 moje prsi strašno prebádajo, nagfl. 98 z botmi ga (osla) spodbádajo.

dabļa: dobi: dâbļam: nagfl. 30 vsa od tebe vdáblam; — dâbļa: nagfl. 20 ki v šoulo hodi, toga velki hasek vdábla, 125 držina pomága roditelom, vrtí se okouli márhe i dokončáva vse potrejbne opravice vu dvori i na pouli, za štere živiš, nájem i stáliš vdábla od vérta i vértiňe, 198 mejsec posvejt svoj od sunca vdábla, bar. 83 dešč ide, rosí; ž ńega sám blagoslov shája, ž ńega vsaka stvar vdábla; — dâbļamo: bar. 46 tam ešče vekši ino lejpši nájemi na nás čákajo, líki so oni štere na etom svejti od ńega vdáblamo, gön. 45 od ńi (juncev) naj bougšo govédino, loj i leder vdáblamo.

daja: doji: dâja: nagfl. 98 osel leta dní ednouk koti, žrbé z vűhmena nadája, 107 eti (píščancov) ne nadája mati, ár nema vűmena, 91 mačka mláde s ceckmi zdája, 96 kobila čeres leta li samo ednouk koti i li edno mladézen, štera se žrbé zové, malo žrbé z mlejkom zdája, 105 sviňa leta dní dva krat koti, trouje do desétero, gdate štirinájsetero prásec, štere z mlejkom zdája; — dâjajo: nagfl. 101 ovcé v ednom leti ednouk kotijo,

Digitized by Google

ńí mlade ágnece zovéjo, štere z vűhmena zdájajo; — dâjata: nagfl. 92 s kejm zdájata obá (pes i máčka) mláde svoje?

gańa: goni: gâńam: küzm. mik. 30 velíte ka jas vu Beelzebubi zgáńam vragé, či pa jas vu Beelzebubi zgáńam vragé, sinouvje vaši v kom je zgáńajo? Za to oni vaši sodci bodo. Či pa vu prsti božem zgáńam vrage, zaistino je prišlo k vam králestvo bože; — gâńaš: küzm. 231 i 262 Šaul Šaul, ka me pregáńaš? — gâńa: küzm. 67 vu poglavniki vragouv zgáńa vragé, küz. mik. 29 vu Beelzebubi vražjem poglavniki zgáńa vragé, küz. 414 naj se ogne od hüdoga i čini dobro, íšče mér i nagáńa ga, trpl. 6 naj si pregáńa protivník düšo mojo, 8 vu zvišenosti te neveren pregáńa nevoláke, 116 nepriátel pregáńa düšo mojo; — gâńamo: küzm. 327 pregáńamo se, ali ne nihámo; — gâńajo: bar. 39 bič pouči, koza čüti, gonijo, nagáńajo ńou dečáki, küzm. 7 bláženi so, ki se za volo pravice pregáńajo, 9 molte za one, ki vas skűšávajo ino pregáńajo, 304 či nas pregáńajo, trpímo, 347 naj se za volo Kristušovoga kríža ne pregáńajo, trpl. 102 jálno me pregáńajo, 105 poglavníci me pregáńajo brez zroka, nagfl. 118 od ked shája, kaj mené vsigdar pregáńajo? 171 vucké so veliki vdárec za držéle i zá to se povséd pregáńajo i preprávlajo.

gotavļa: gotovi: gotâvļa: nagfl. 55, ka za rejara zgotávla táble, stole? táble zgotávla stolar, stole zgotávla stolar . . ka vse zgotávla šporar? šporar zgotávla zápore, lákati, itv. gön. 95 s konopél se zgotávla plátno; — gotâvļajo: nagfl. 56 s koj zgotávlajo táble oblokouv? z glažojne. Ka vse zgotávlajo ešče z glažojne? z glažojne zgotávlajo kalamáriše, kupice, glaže itv. s koj zgotávlajo papíre? 47, 136, 168, gön. 68 stené híž z brvén ali plouta zgotávlajo, 94 tü zgotávlajo vlejke, platno, sűkńe, itv.

govarja: govori: govârjam: trpl. 61 gučím od vsej dejl tvoji ino zgovárjam od djáńa tvojega; — govârjaš: küzm. 56 višešńi pop rčé ńemi: nikaj ne odgovárjaš? 205 i küz. mik. 38 tak odgovárjaš višešńemi popi? 289 što si tí, ka nazáj odgovárjaš bougi? — govârja: nagfl. 55 deca vsigdar vu cejli govori odgovárja navküp, 75 či vučitel izpitáva, vučenik odgovárja, küzm. 261 Pavel se zagovárja, 279 gda edna to drügo med sebom touži ali zagovárja, 268 teda si Festuš zgovárja s tanáčom; — govârjamo: küzm. 338 štímate kaj se zagovárjamo pred vami? — govárjate: küzm. 78 ka si

Digitized by Google

zgovárjate kaj krüha nemate? — govârjajo: trpl. 99 takáj i poglavárje sedíjo i zgovárjajo si prouti meni; — govârjata: gön. 103 dobro kaj vetrnice mávi, si zgovárjata dvej málivi deklíčki.

haja: hodi: hâjam: küzm. 182 ešče malo vrejmena sem z vami i po tom odhájam k onomi kí me je poslao, 184 kama jas odhájam, vi tá ne morete idti, 198 kama jaz odhájam, znáte, 201 zdaj pa odhájam k onomi kí me je poslao, 202 jas odhájam k oči, küz. mik. 57 odhájam i pridem k vam; — hâjaš: küzm. 5 Ivan se je odgovárjao erkouči: meni se je potrejbno od tébe krstiti, i ti k meni prihájaš? — hâja: nagfl. 112 či bom jončič géčala, skrite se, ár vas pogübel dohája, 9 on rázloček se vu zvönejšńe stráni krepšoj šouli nahája, 107 na ednom istom küreti se i zmejsne dlake pérje nahája, gön. 26 več jákosti se nahája vu nisiki hütaj, kak vu svetli palačaj, bar. 20 z vékšíne se i vöra vu türmi nahája. 26 vu vnougom brűtivi se i kapejla nahája, 30 kre vnougoga váraša ali vési se loug nahája, nagfl. 32 vučitel pouleg više dáni opouteń naj obhája vu rovatani, gön. 33 hűdoga človeka povséd groza obhája, mol. 215 kmica približáva, sunčena svetlost odhája, küzm. 169 vöter, gde ščé píše i glás ńegov čüješ, ali ne znaš od kud ide i kama odhája, 422 kmica odhája, küz. mik. 102 vöter gde ščé píše i glás ńegov čüješ ali ne znaš od ket ide ali kama odhája, nagfl. 195 od 21 ivanščeka do 21 prozimca sunce nestanoma odhája, bar. 20 po nedelaj ino svétkaj vsaki dober krščenik božo slüžbo pohája, mol. 259 bój se človik, smrt prihája, küzm. 450 te drügi jaj je odišao: ovo jaj trétji hitro prihája, gön. 110 nagíble se sunce i nouč prihája, dnéva težka skrb do časa odhája, mol. 140 ne živé človik samim krühom, nego vsákov ričjouv, štera z vűst boži shája, küzm. 5 človek ne živé s samim krühom, nego vsakov rečjov, štera z vüst boži shája, 49 blisk shája od sunčenoga shoda, 405 pravice, štera z vere shája, 433 z edni vüst shája blagoslov i preklińańe, trpl. 15 ono vö shája liki ženin s kamre svoje, 85 gda pa sunce shája, vküp se poberéjo, küz. mik. 55 kí od očé shája, nagfl. 75 s toga shája kaj on dosta meńe zná, 198 od toga shája imé ednoga mejseca, bar. 33 ž ńega sám blagoslov shája, nagfl. 195 ob šteroj vöri hodi zdaj gori sunce? ob kelkoj zahája? jeli okouli kouled rávno tak rano hodi gori rávno tak kesno zahája? jeli tak sunce vsigdar v ednákom kípi hodi gori i zahája? bar. 36 gda sunce zahája je mrák; — hâjamo: bar. 38 na té dén se z naši pre-

Digitized by Google

minouči spomenémo, ńuve grobe pohájamo; — hâjate: nagfl. 18 gda domou odhájate? küzm. 315 či je šteri lačen, đomá naj jej da na soudbo vküp ne prihájate; — hâjajo: gön. 94 po cestáj vsigdar dosta lűdi hodi, koula eden drűgoga dohájajo, nagfl. 66 na kakši hrambaj se nahájajo na dvouje odpérana vráta i dveri? gön 32 drage se na dolínaj nahájajo, 68 vsa tá se i na sirmaški hižaj nahájajo, trpl. 116 ne skrívaj lica tvojega pred menom da ne bom glihni k tejm ki doli odhájajo vu grob, küzm. 12 varte se od krívi prorokouv, šteri prihájajo k vám vu ovčeni odejvkaj, küz. mik. 38 kama vsi Židovje vküp prihájajo, 66 varte se od krívi prorokouv, šteri prihájajo k vam vu ovčenom gvanti, küzm. 385 te svecke i prázne ričí pa zastávlaj, ár na vékšo nepobožnost razhájajo, mol. 17 od koga (bogá) shájajo vsa dobra dela, 129 od koga shájajo s. želejńa, dobri tanáči, 172 z moji grejhov shájajo ete nevoule, küz. 30 s srcá shájajo hüda mišlejńa, 77 od znoutra srcá človečega shájajo hüda mišlejńa, gön. 109 od koga shájajo potrejbna i nam? — hâjata: gön. 104 prosi očo, naj odhájata od rastá, ar ńidva tam zlejhka grum vdári.

kala: kol(koļem): kâlam: dain. pes. 75 vitre sí nakálam; — kâla: küzm. 50 príde gospoud sluga onoga i razkála ga (διχοτομήσει αὐτόν).

kapa: kop(a): kâpa: trpl. 115 kak što zemļo razkápa i razrejže, tak so raztorjene kousti naše notri do pekla; — kâpajo: nagfl. 158 deklíčke plevéjo, okápajo cvejtiče.

klańa: kloni: klâńam: mol. 65 jas nevolni grejšnik se tebi eti ponízno nakláńam, 186 nakláńam se tebí ponízno, s poníznim srcom se ti nakláńam, 198 tebi se ponízno nakláńam; — klâńamo: mol 120 k tebi zdihávamo, gospodne, ino se tvojoj prevelikoj zmožnosti ponízno nakláńamo.

laga: loži: lâga: dain. pjes. 10 zdaj koňom polága pripravleno reč.

maga: mog: mâga: dain. pes. 194 ja zapíram močno tate, blago srebro ino zlate, lehko pa me dete sloko opremága s slabo roko, trpl. 72 srditost tvoja je više méne prišla, strah tvoj me premága, 17 vüpao se je vu gospodni, naj ga zmága i oslobodí, 105 dáj živeti düši mojoj, da tebe díči i soudba tvoja me naj zmága; — mâgamo: dain. pes. 115 ino vse premágamo, keri nas sovražijo. — A pomága adiuvare: pomágaš: trp. 71 skaži nad menom znamejńe dobrotivnosti, tak da vidouči ki me odürjá-

Digitized by Google

vajo, se osramotîjo, geto me ti, gospodne, pomágaš i trouštaš; — pomága: trpl. 53 hvalen bojdi boug od dna do dna. Bremen de ne na nás, ali tüdi nam pomága, nagfl. 110 nogé (rece so) celou od zája na trûpi, da se med plavańem vse ležej pomága ž ńimi; — pomágajo: trpl. 68 Assur se je k ńim pridrûžo, i pomágajo otrokom Lotovim, 118 preprávlati je (mühe) pomágajo pávuci, lastvice, sinice, slavíčki, bar. 22 lüdjé svoje hiže vküpe zídajo, naj tém lehžejše eden toga drügoga pomágajo.

maka: moči: mâka: küzm. 93 eden s ti dvanájset, kí namáka z menom vu skledo.

marja: more (mjesto mara): mârjam: küzm. 56 primárjam te na živoga boga, naj nam povejš, či si ti Kristuš sin boži, 372 primárjam vás na gospodna, da se prečté ete list vsejm svetim bratom; — mârjaš: küzm. 341 či ti židov bodouči pogánski živéš i nej židovski, ka pogane primárjaš, naj židovski živéjo? — mârja: nagfl. 8 po odgovárjańi vu cejli govori se dejte primárja, da pazkej kebzûje na pitańa vučitela; — mârjamo: nagfl. 5 tou se pa tak zgoditi zná, či je na presámnańe büdímo i po büdjeńi kakti primárjamo.

marja: mori: mârjas: küzm. 47 Jeružálem Jeružálem, ki vmárjaš proroke; — mârja: küzm. 453 či što z mečom vmárja potrejbnoga je z mečom vmoriti, küz. mik. 59 tát ne príde, nego naj krádne i márja i gibí, gön. 38 užora vmárja dužnika; — mârjamo: trpl. 36 ár se za tébe vmárjamo vsák dén; — mârjajo: kuzm. 444 naj eden drügoga vmárjajo, 448 dáno ńim je, naj je ne vmárjajo, nego naj je mantrájo, trpl. 77 udovice i tühénce vmárjajo.

naša: nosi: nâšam: küzm. 316 či mám vso vero tak da bregé prenášam, lübeznosti pa nemam, nikaj sem nej, 384 zá to vsa znášam za volo ti odebráni, trpl. 54 za tvojo volo znášam špot; — nâša: mol. 205 drejvo štero vsaki mejsec sád prináša, küzm. 4 i 12 vsako drejvo, štero ne prináša dobroga sáda, se vö vsečé, 12, vsákšo dobro drejvo dober sád prináša, lagoje drejvo pa lagoji sád prináša, 22 dober človek z dobroga kinča srcá svojega dobra prináša naprej i hüdi človek s hüdoga srcá hüda prináša, 25 zá to sád prináša, 69 zemla od sebe sád prináša, 116 nej dobro tisto drejvo, štero gníli sád prináša, niti nej gnilo drejvo, štero dober sád prináša küz. mik. 99 ki ostáne vu meni i jas vu ńem, té prináša dosta sáda; — nâšamo: küzm. 285 naj sád prinášamo bougi, 384 či

Digitized by Google

znášamo i ž ńím kralüvali bomo; — nâšate: küzm. 431 či królevsko právdo dopernášate, dobro činíte, 407 či kaštigaće znášate, liki sinom se vam ponüja boug, 413 kákša hvála je tou, či grešíte i za vüha plüskani znášate? — nâšajo: nagfl. 7 ka činim z onimi, ki so paščlívi i dobro se oponášajo? 76 vučeníci svojemi vučiteli lübézen, zahválnost i poštüvaće te skažűjejo, či se lepou oponášajo, küzm. 120 štero je v trńe spadnolo, tej so, ki poslüšajo i od skrblivosti ino bogástva i náslobosti žitka idouči zadávlajo se i zrejli sád ne prinášajo.

navla: novi: nâvļam: mol. 77 naj se vu dobrom deli ponávlam; — nâvļa: nagfl. 20 li tü (v šouli) se dejte osnávla i ńega sreča ponávla; — nâvļamo: nagfl. 5 tou se naj cílavnej tak zgoditi zna, či ńega spoznaće i vu rečej ponávlamo.

paja: poji: pâjaš: trpl. 66 nahrano si je s skuznim krühom ino je napájaš z velikov merov punov skuzami; — pâja: trpl. 84 ki zbüdíš potoke z vretin, da bi tekli med gorami, da se napája vsa živina poulska, 90 naj hválijo gospodni miloščo ńegovo i čüda ńegova nad sinmi človečemi, kaj napája düšo žijajouči, dain. pes. 10 živino napája; — pâjamo: nagfl. 83 od ked napájamo końe, živíno, ovcé? — pâjajo: trpl. 54 dajo mi žuč jesti i vu mojoj žéji me z jesiom napájajo, gön. ejno je stüdenec s šteroga kűhajo i napájajo.

rača: roči (= rạči): râčam: mol. 211 oh moj Jezuš, na tvo' díko i hvalo vekivečno poráčam ti mojo düšo, 216 moje rodjeníke, s priátelmi protivníki poráčam ti, gospodne, 251 tebi se poráčam, küzm. 298 poráčam vám Febo sestro našo, 377 eto zapovid poráčam tebi, mol. 17 ovo tebi preporáčam, 21 preporáčam ti tejlo moje, 75 vu ovom preporáčańi i jas preporáčam tebi düso, 77 vu eto tvojo s. rano položím i preporáčam vso mojo srečo, 96 vu vaše roké preporáčam düšo mojo, 166 mene i vse moje tebi poníznò preporáčam, 169 vu tvoje s. roké preporáčam düšo i tejlo moje, 183 kí se tebi poníznò preporáčam .. se preporáčam vu tvojo vrejdnost, 203 preporáčam se i na dale pod obrambo tvoje neskončane milošče, 215 tebi se jas preporáčam ovo nouč; — râča: dain. pes. 141 vtegne roka pisati, kaj ji pamet vse naráča, küzm. 298 Febo ńim poráča, mol. 251 pesen v šteroj grejšnik poníznò zdiháva ino se preporáča k Jezuši, küzm. 282 boug pa svojo k nam lübezen v etom preporáča kaj gda smo ešče grejšnicke bilí, Kristuš je za nas mru; — râčamo: küzm. 327 z očivestnostjov

Digitized by Google

istine preporáčamo sami sebé pred bougom; — râčajo: trpl. 28 ne poráčajo mira, mol. 242 pesen v šteroj se grejšnicke bougi preporáčajo, küzm. 416 zá to i kí trpijo pouleg bože voule liki vernomi stvoriteli naj preporáčajo düše svoje v dobrom činejńi.

slańa: sloni: slâńam: mol. 251 na tvo' dobrouto s cejla se nasláńam, trpl. 101, 103, 104 na rejč tvojo se nasláńam, 109 na rejč ńegovo se nasláńam; — slâńajo: nagfl. 131 ti stári dvej gübej i po mali hodijo, niki se na palico nasláńajo.

slavļa: slovi: slâvļam: trpl. 11 blagoslávlam gospodna, ki mi je tanáč dao, nagfl. 30 tebé blagoslávlam; — slâvļa: trpl. 8 skoupi blagoslávla sam sebé i sramotí gospodna, 119 on blagoslávla otroke tvoje; — slâvļamo: küzm. 304 či nas oni psüjejo mi je blagoslávlamo, 433 žńim blagoslávlamo bogá i očo, trpl. 98 blagoslávlamo vas ki ste s hiže gospodnove; — slâvļajo: küzm. 342 kí so z vere, tisti se blagoslávlajo s tim vernim Abrahámom, trpl. 48 z víštami blagoslávlajo, ali znoutra vu sebi preklińajo.

snavļa: snovi: snâvļam: gön. 86 düšo si osnávlam, gda se včim; — snâvļaš: nagfl. 63 lejpa mala knižica, kak se ti jas radűjem, gde tvoj lejpi glas čüjem, s kim me dosta dobra včíš, osnávlaš i veselíš; — snâvļa: nagfl. 20 li tü (v souli) se dejte osnávla i ńega sreča ponávla, 137 vučitel včí deco pisati, čteti, brojiti itv. osnávla ńou na düšo i tejlo gledouč; — snâvļajo: nagfl. 152 z ete male prílike z lehka zarazmite, kak da zgájajo i osnávlajo sadoveno drevje.

staja: stoj(i): stâja: mol. 117 vzemi aldov molbé, šteri se samoga tebé právoga i žívoga bogá dostája, küzm. 5 niháj zdaj, ar se tak dostája (πρέπον ἐστίν) nam spuniti vso pravico, 236 ka se dostája te rejči štero je poslao sinom Izraelskim predgajouči mér po Jezuš Kristuši, té je vsej gospoud, 277 ka se mené dostája (τὸ κατ' ἐμέ) sam gotov i vám ki ste v Rimi nazviščávati evangeliom, 353 práznost pa i vsaka nečistouča ali skopoust se naj ni ne imenüje med vami, liki se dostája svécov, 398 tí pa gúči, ka se dostája zdravoga včeńá, 391 vnogo srčnosti mám vu Kristuši tebi zapovidávati ka se dostája, trpl. 25 ti pravici se dostája hvála, nagfl. 13 med zmejnov se ne dostája na eden drügoga razčemeriti, gön. 22 pazka se deteta dostája, küzm. 277 činiti tá štera se ne pristája, 314 sami vu sebi soudite, pristája se ženi nepokritoj bogá moliti? 337 hváliti se

Digitized by Google

me ne pristája, 352 ka se vám pristája doli djati . . stároga človeka, trpl. 80 tebé se pristája himnuš o boug, vu Šioni; — stâjajo: küzm. 353 rúžnost i blázni guč ali šála, štera se ne dostájajo, nagfl. 10 z naj menšimi piskmi natisńeni táli, opouteńa i prigovorje se obhoda samoga vučitela dostájajo, küzm. 381 ti stariši kido bro prestájajo (οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι) dvouje česti so vrejdni, küzm. 380 k časi pa i mańice bodouče včíjo se okouli hoditi po hižaj. Nej samo so pá mańice, nego i čefketlíve i zvidávajouče gučéče tákša, kaj se ne pristájajo.

stapļa: stopi (= stąpi): stâpļa: küzm. 428 vsáki ki prestápla zapovid i ne ostáne vu Kristušovom navuki, nema bogá; — stâplate: küzm. 29 i vi prestáplate zapovedi bože za volo vašega nastávleńa? — stâpļajo: trpl. 3 vküp stáplajo králi zemelski i poglavárje tanáč držíjo med sebom prouti gospodni, küzm. 29 za ka vučenícke tvoji prestáplajo nastávleńa ti stariši? nagfl. 138 bláženа vés, štere mestančarje k naprej pomagáńi občinskoga dugováńa radi pristáplajo!

tača: toči: tâčaš: trpl. 18 natáčaš pehár moj.

tapļa: topi: tâpļa: trpl. 99 moja dúša se raztápla od britkosti; — tâpļajo: nagfl. 67 železo se vu velkom ogńi raztopí. Vu velki raztápni pečáj je raztáplajo vu zlejvnicah.

vaja: vodi: vâja: küzm. 274 Pavel v Meliti zimo sprevája, nagfl. 137 dühovnik mrtvece sprevája.

c) *u kajkavštini.*

arja: ore i orje: ârja: mat. 1, 513 vu oraňu zemļu lucku naj ne priárja; — ârjaju: mul. ap. 855 među odmiču ali preárjaju.

bada: bode: bâdaš: gašp. 1, 371 vezda ze vsemi ovemi miloščami kakti z jednem mečom srdce moje prebádaš; — bâda: petr. 282 ostroge duhovne, kêmi se krščeni človek na pobólšańe žitka podbáda, zagr. 1, 22 to je jedno špičasto kopjè, koje nam naša srca prebàda, 44 kojega trna bodeńe i ostròču špičastu spoznal je s. Gregur papa valujuč da prebàda srce i pamet; — bâdamo: gašp. 1, 904 ah, kuliko krát meč ove žalosti vu srdce marijansko mi zabádamo.

daja: doji: dâjaš: mul. fer. 58 ako se zmišliš iz tvoje zle navadé, koju morebit tuliko lét milò nosiš i kakti kaču pridájaš, koja te hoče ļuto vjesti.

Digitized by Google

gađa: godi: gâđam: math. 2c 55 ja se vezda ravno pogáđam za jedno imàńe, kraj. 150 daj mi, gosponne, tu pamet i jakost, da mojemu telu vu ničem ne slúžim i ne vgáđam proti tvoje voļe; — gâđaš: petr. 276, ev. tirn. 277 i kraj. 287 črvi razvaliti hoté tò télo, komu vezda po voļe hodiš i vgáđaš, kov. kemp. 251 vu tom gingavoči moji vgájaš, da se pod šakramentumom skrivaš; — gâđa: krist. 22 vi ne potrebujete, da se vse dogáđa kak vi želite, 25 vse kaj se dogàđa, poleg ńegove presvète voļe bíva, 52 vse se pripetce dogàđa, 74 vse kaj se zgàđa, dogáđa se poleg previdnosti božje, 84 pripètce se nikaj ne dogáđa, krist. blag. 1, 65 kak oveh navadni tečaj bíva, ravno tak dogàđa se i pri našéh sréčnéh i nesréčnéh dogođajih, mul. ap. 650 nigdo ne zapoveda tak telu vgájati ter mu se vendar tulikò pri vnogeh vgája, kov. kemp. 202 milošča bole vgája vbógomu neg bogátomu, krist. blag. 1, vugodnosti, s kojémi si gdo vgàđa, se jednoč dokončaju, kov. kemp. 114 prav im se zgáđa krist. nač. 73 kaj se na svetu zgáđa, pripetce ne biva; — gâđate: mat. 1, 430 onem još tella odurnem nasladnostjam vgáđate? — gâđaju: krist. nač. 68 vsa ova dogàđaju se ne pripetcè, nego po mudrém odrèđeńu božanske previdnosti, mul. ap. 143 sami nikaj ne posluju, nego telu naj več vgágaju, krist. blag. 1, 20 télo kojemu tak vgàđaju, bude jednoč odurna vu pustém grobu hràna črvov, 21 s tém meńe télu svojemu vgàđaju, s kém meńe čalarna svéta ovoga dobra ļùbiju.

gańa: goni: gâńam: petr. 41 i 42, ev. tirn. 38 velite da ja po Beelzebube zgàńam vráge (tirn. Beelzebubu zgáńam). Ako pák ja po Beelzebube zgáńam vrage, sini vaši po kóm je zgáńaju? petr. 274 i ev. tirn. 275 kaštigujem télo moje i na službu je podgáńam, kov. kemp. 168 zarad potreboče kojum prigáńam se iskati tebe; — gâńaš: gašp. 1, 429 Šavel Šavel, zakaj me pregáńaš? 1, 430 zakaj mene pregáńaš? 1, 867 oh Benedik Benedik! kaj z menum imaš? zá kaj mene pregáńaš? — gâńa: petr. 41 po Beelzebube vražjèm poglavnike zgáńa vráge, 282 ostroge kêmi se krščeni človek na svéteši stališ nagáńa, kraj. 129 kaj me od tebe odgáńa i odvlači? 151 ki je tvojega sina tak mrskó nazlobuval i mučil i dendenešni ga pregáńa, math. 2b 214 želè vas pred svètom obšaniti, da vas za hudodèlnike drži i pregáńa, krist. blag. 1, 11 fančeńe božansko ńe pregàńa, kov. kemp. 97 plemenita ļubav Kristuševa na velika dela prigáńa, 120 težko je prav súditi, je li tê dober ali túj dúh ovo ali

Digitized by Google

ono želèti prigáńa, math. 2c 56 ovak doisto čini bog z ļùdmi niti je sili i prigáńa na pobòžnost, petr. 73 i ev. tirn. 67 vuk grábi te (ter) razgáńa ovce; — gâńamo: gašp. 1, 804 sami nas pregáńamo, math. 1a 218 mi pregáńamo one koji nas pregàńaju; — gâńate: mat. 2, 113 da ne odgáńate i ne skračujete milosrdnost one sirote ne onomu siromahu; — gâńaju: math. 2b 201 oni vu neprijatelu pregàńaju človeka, kotèri kak i oni je stvorèńe i podložnik bòžji, krist. blag. 1, 61 sami med sobum svàdiju se, preklíńaju i pregàńaju, kov. kemp. 166 pohtéńa okol vse jednoga nêsu trplivna, neg od jednoga na drugo boļe prigáńaju.

govarja: govori: govârjam: mat. 1, 268 vas nagovárjam, bratja moja, da s pravum žalostjum pretecete pogibel vašega skvarjeńa, 156 na prvo pitańe odgovárjam da . . , 162 odgovárjam, da ta zrok je osebujni da vnoge ne posluhne Marija, 584 ada molitve grešnikov takaj budu posluhńene? vam odgovárjam, da dobro razlážete, 2, 184 da pokáram, da grozim se, da nagovárjam, 478 ja vas neprestajno nagovárjam da izhitite breme i trh luckoga imetka z dužnemi povráčańi, krist. blag. 1, 20 reče more biti meni gdo, da mišlèńe ovakovo je ne povoļno, turobno i žalostno, ali ja ńemu odgovàrjam prvič . . , 81 ako mê bog zveličenoga hoče imeti med trplèńi i suprotivščinami, ne odgovàrjam mene žuhkomu kelihu, 133 koji male gréhe za nikaj držíš i preštimàvaš ter k tomu jošče velíš: kaj je za to? tak ti ja na to odgovàrjam: ti pojdeš v pekel; — govârjaš, govâraš: petr. 54 tak li odgováraš velikomu popu? ev. tirn. 50 tak li odgovárjaš velikomu popu? mat. 1, 146 odgovárjaš da veruješ, 156 znaš dobro, sinek moj dragi, da kruto spada na siromahe ove zaručnike, imati na svadbe vina, kojem kulik špot, kulika sramota nastaje kada vina pomenka; odgovárjaš da još vura od tebe dokončana čuda činiti ni došla, 2, 98 odgovárjaš da ne bi to činil; — govârja: mat. 2, 160 nikaj kaj 'zgovárja, kaj tvŕdi, iz srca i ļubavi proti bogu ne govóri, kraj. 149 na dela gizdosti nagovárja mene, mul. ap. 139 angel nagovárja na poniznost, 140 nagovárja na gizdost, 593 videvši sultan vrle junake nagovárja ńe da bi veru ostavili, kov. kemp. 202 milošča nagovárja vsigdár dóbre za vekše dáre i milošče tekmiti se, mat. 1, 580 pozíva, nagovárja i zapoveda Ježuš Kristuš moliti, 2, 312 koji (sv. Pavel) vas nagovárja da se strašete, 324 duh peklenski nas nagovárja i nas podžiže da vse naše misli

Digitized by Google

daleko naj stojé od smrti, krist. blag. 1, 56 na dȕžnost ovu nagovàrja dúh svéti, 77 bog nagovàrja po nadèhneńih, petr. 291 na to pitańe odgovára s. Pavel, ev. tirn. 300 na to pitańe odgovárja s. Pavel, mul. ap. 23 vu Rimu na koncu leta čine občinsko izpitavańe iz navuka krščanskoga, ter ki dečarìc naj bọlè odgovárja, tak ńega za on den kakti nad vsem varašem cesara postave, 142 pravò odgovárja na pitańa, mat. 1, 60 zove ńega, ne odgovárja, 532 dojde prilika vu koje obilno proščeńe more se zadobití po spovedi i s. pričeščańu, ali lenost i drugi hiže posel, dobiček vas odgovárja, 2, 382 čujem da nekoteri odgovárja, 317 posluhnete dobro kaj on odgovárja, 352 od jedne samo zapovedi opitan bil je božanski mešter, i on od dveh odgovárja, 517 zove ńega, vidi da ne odgovárja, krist. nač. 66 ovo je kaj s. Pavel onem zvedḷivcem odgovárja koji hočeju mudri biti, krist. blag. 1, 109 povéď mi, pita s. Ivan zlatovusti, za kaj se je Adam bojal? za to, odgovàrja sî sam, kajti gâ vést ńegova zaradi prekršene zapovédi je túžila, . . a za kaj se je toga bojal? odgovàrja i pak s. Ivan zlatovusti: hmańa vést ńegova bila je obtužitel ńegov, 121 vnogi se túži, da se nedúžno zaméče, ogovàrja, da se krivo ž ńim barače, kov. kemp. 214 vnogo prijetnêje bogu činì, koteri od grêhov velikoče i dobrót svojeh malóče misli, têr kak je daleko od zvršenosti svétcev, neg on koji se od ńihove vekšóče ali malosti pregovárja, 213 koji prigovárja kojemu svétcu, prigovárja i meni, math. 2c 111 zapoved ova bila je pravdena i pravična, kojoj niti odkupitel naš se ne prigovàrja, mat. 1, 532 skupost i pohlepnost to včiniti, i prevzetnost otajna razgovárja i vpučuje da to čineč vaše preštimańe bi zgubili; — govârjate: math. 2c 35 ako vi nikaj ne mislite i ne čutite pri oveh rečéh, tak vam nikaj takáj ne hásniju, ako prem pri naprávḷańu s. križa ńe tuliko puti 'zgovárjate, mat. 1, 95 od kuda odgovárjate, da redovniki, fratri naj posté, naj se trape, 103 kaj odgovárjate? 570 ako nam, čujem da odgovárjate, dužnost je vsigdar moliti, kak moremo z žúli, s trudi i z meštrijum našum kruh dobivati i služiti? 2, 197 čujem, odgovárjate znovič, nahajaju se spovedniki koji tak oštri nisu, 427 ali srditost je kruto velika naša,· čujem da odgovárjate, 438 ali včiniti ovo, meni odgovárjate, vidi se čin strašne nemilosrdnosti, math. 1a 116 bedasto odgovárjate; — govârjaju: petr. u predgovoru: tó hoče da vsi jedno jednákem zakonom govorimo né leprav vu kotrigeh vere krščanske, nego i vu molitvah občinskeh cirkveneh i onemi

Digitized by Google

rečmi kemi je svéto pismo i cirkva katoličanska pred nas dáje i kak je drugi národi po drugèh orságeh svojém vlastném slovom vun z g o v á r a j u, math. 2c 34 réči koje pri s. krstu z g o v á r j a j u se, mat. 2, 154 koji n a g o v á r j a j u, naj se izručí na božansku voļu, math. 1a 73 vas več krat na pokóru n a g o v á r j a j u, 1a 201 pravični nas na dobro izbuđàvaju, n a g o v á r j a j u, bàtrive, kraj. 343 da molimo za onè kii nas špotaju, kunu, o g o v á r a j u, math. 1a 43 koji bližńega o g o v á r j a j u, 2c 194 druge o g o và r j a j u, krist. blag. 1, 23 vnogi od nevmrtelnosti dúše svoje podstuplivo se p r e g o v á r j a j u, math. 2b 173 ako betežnik vumre, psúju i p r i g o v á r j a j u vračitelu da ni pomogel, 2c 73 to kaj farizèuši vu Ježušu kudili su, vnogi takàj ļùdi vu bližńemu svojemu kùde i p r i g o v á r j a j u, kraj. 298 im se vre smrt približáva, da je negda ter negda na čase bátre, r a z g o v á r a j u i zbuđávaju na veru.

graža: grozi: g r â ž a š: gašp. 1, 573 ja zapoved tvoju pod nijeden put zvršiti né ču niti vnogo muke tvoje, s kojemi se n a g r á ž a š, straše mene; — g r â ž a: mul. ap. 1313 bude i sud vnogo strašneši kak se sam sudec n a g r á ž a, 1364 prokletstvo s kojem se pravični bog bogatcem ter skupcem n a g r á ž a, mat. 1, 68 odtírajte od vas láž, ako želite i hočete, da budu od vas daleko nesreče vremen, povodńe, neprilike i tuliki drugih kaštig bíči, s kojemi n a g r á ž a se prorok Izaijaš vsem onem koji vpiraju ništčetna svoja ufańa vu láž, 499 n a g r á ž a se bogatem, 2, 367 n a g r á ž a se vsem onem koji ne budu milosrdnost činili bližnemu svojemu, sudom naj ostrejšem, 473 strašemo se velikoče i ostroče kaštige, s kojum veličanstvo zbantuvano boga višńega nam n a g r á ž a se, krist. blag. 1, 144 oni hočeju bog naj ne bude pravičen, on se naj niti ne n a g r à ž a niti ne kaštiga, 165 pijanci zdravje svoje kvàriju i imetek svoj poteplû, za to îm se svèto pismo strašno n a g r à ž a; — g r â ž a j u: mul. ap. 835 greše oni ki drugem se dari n a g r á ž a j u, vran. rob. 2, 278 videl je da nekoji zmed oboružneh ovomu srdito se n a g r à ž a j u, krist. blag. 1, 109 ter mu se z vrèmenitum i vekivečnum kaštígum n a g r à ž a j u.

haña, haja: hodi: h â đ a m: kov. kemp. 229 ja k tebi d o h á j a m, gospodine, da mi dobro bude od dára tvojéga, 264 po vračtvo k tebi d o h á j a m, math. 2c 153 več su tri léta kaj d o h á đ a m iščúći sáda iz figovoga drèva, krist. blag. 1, 104 ja d o h á đ a m pred tê vklańat se veličanstvu tvojemu, petr. 56 i ev. tirn.

Digitized by Google

52 ja nijednoga zroka vu ńem ne naháđam, petr. 58 i ev. tirn. 58 ja vu ńem zroka ne naháđam, kraj. 241 ako vu ovom stàlišu vu kom se vezda vidim i náhađam, iz toga sveta preminem, kov. kemp. 119 o kak gluboko poniziti se móram pred preglubokemi sudi tvojémi, gospodíne, kadè se níkaj drugo ne nahájam neg ništar i ništar, 128 kada štimam da sem kuliko seguren kada ne čutim, nahájam se negda skoro obladanoga od maloga vetra, 217 vse mlahavo i nestalno nahájam, kaj goder zvan tebe zaglédam, 276 nikaj milošči tvoji prístojnoga vu meni ne nahájam, krist. blag. 1, 22 tulikeh gréhov mene krivca naháđam, 110 med prijateli mojemi nahàđam obtužitela proti meni, petr. 77 ostávlam ov svét te k otcu odháđam, ev. tirn. 71 sem prišel na ov svet ter k otcu odháđam, petr. 83 zaistò bi se raduvali kaj k otcu odháđam, vran. rob. 2, 40 odhájam na jedno osebujno pripečèńe, math. 2c 20 naj se ne bùrka srdco vaše niti ne stràši, ako prèm ja od vas odhàđam, 2c 22 ja odhàđam i pak k vam dojdem, petr. 74 k otcu poháđam, krist. blag. 1, 145 prehàđam vre na trètju stràn govoreńa mojega, kov kemp. 227 ja tebe posvetiti i zbólšati prihájam; — hâđaš: kov. kemp. 227 nut ti dohájaš k meni, 256 ti mene posvetiti ne dohájaš, petr. 231b pogléđ vu čem se naháđaš, kraj. 424 pogléđ vezda vu čem se naháđaš, vran. rob. 1, 172 kak se nahàjaš? gašp. 1, 407 zadobil jesi pri bogu milošču ovu, da pred menum odhájaš na muku, kraj. 318 duh svéti ki od otca i sina pohâđaš, krist. blag. 1, 161 kaj je sin človječji, da gâ pohàđaš? gašp. 1, 618 od vseh razumen i krúto muder človek ozívaš se, ter vendar vu tom jako zahájaš, da boge naše odurjavaš; — hâđa: petr. u predgovoru: gusto mi krat na pamet dohâđa on svétoga Pavla navuk .., 175 jaj onomu človeku po kom spačenje dohâđa, mul. ap 23 od kud ova hasen dohâđa, 300 vsaka kriva vera dohâđa iz ļubavi telovne, 837 po koje (nasladnosti) se na lotriju lehkò dohâđa, 876 odkuda ovo sumļivo suđeńe dohâđa? dohâđa največ iz názloba, 884 kaj zla dohâđa iz ogovarjańa? dohâđa srditost, jál, názlob, gašp. 1, 517 vse nevóļe, vsi betegi, vse zlo od tvrdokorne slobóščine naše, s kojum odhitavamo sladki járem zapovedih božánskeh, nam dohâđa, 1, 659 za občúvańe tak velikoga dára božánskoga popášči se petera čúteńa marļivo stezati, naj boļe oči svoje, po kotereh smrt dohája na dúšu, kov. kemp. 101 vu kotéro nê se preveč vupirati, ar odhája i dohája, 120 trêba je želèti i prositi kaj god želnoga pameti na

Digitized by Google

prvo dohája, 171 tuliko človek bliže k bogu dohája, kuliko dale od vse radosti zemélske odhája, 184 vnožína têlovneh dugováń moléčemu na prvo dohája, 200 natura za svoju hasen poslúje, i kaj dobíčka od drúgud sî dohája, pázi, 210 dobro znáš drúge z rêčmi jáčiti, ali kada k vrátam tvojem nagla težína dohája, zmênka ti tolnáč i jákost, 263 kuliko zvršenêje od oveh dólńih gdo se razlúči, tuliko brže milošča dohája, vran. rob. 1, 69 to dohàja od meseca, 1, 237 od kud vendar to dohája, da lonci vu Europi vnogo jakši su? 2, 76 odkud tak jaka bòl dohàja? itd., math. 1a 61 od kud pak to dohâđa? to dohâđa iz okolnosti, 75 herceg k vam dohàđa, 96 nigdo ne dohàđa k otcu, nego po meni, 175 prokletstvo dohâđa zvrhu oneh, 195 od tud dohâđa ńegova trplivnost, 203 vreme dohâđa žetve, 2c 58 ako vi istinsku žeļu imate za dikum nebèskum, od kud dohàđa, da vi vaše živléńe tak ne ràvnate, da bi tam stanovito dojti mogli? 2c 144 oni ze vséma drugoga púta na zveličèńe zebrali su si bili, kak je bil on, po kojem na put zveličèńa dohâđa se, krist. nač. 18 odkud dohâđa nepokoj srdca našega vu trapleńih svéta ovoga? 35 zlevańe ogńa, koji iz ove velike kugļe dole dohâđa, ne vpučuje li nas od bivstva stvoritela ńegovoga i ńegove vsamogučnosti? 173 ova zeļa od boga ne dohâđa, krist. blag. 1, 105 vsaki prosèči, ako pred človeka s prošńum dohàđa, s pošteностjum i ponìžeńem dohàđati mòra, 142 potrebno je zezvedeti, od kud dohàđa, da gospodín bog vsakomu človeku ne more po vòļi ńegovoj včiniti, 1, 143 ovo sû tri poglaviti zroki, iz kojéh nezadovoļnost z bogom dohàđa, 1, 153 kaj je gréšnik hotèči pokòru činiti? je jeden dužník, koji sebe za dužnìka spoznàva, koji sebe kak ti dužnika túzi i dohàđa kak ti dužnik, da se pod milostivnu obrambu sùdca svojega vteče, pergoš. 1b to od tud izhâđa (‚izhágia'), petr. 128 oblesk íshâđa od sunčenoga shoda, 280 i ev. tirn. 280 budi iskal zrokov, iz kotereh on tvój návadni greh izhâđa, 282 od kud ovo izhâđa, kraj. 91 ne živè človek samem zemélskem kruhom, nego i vsakum rečjúm kotera iz vust bòžjeh izhâđa, 155 od kud ovakov krščánski navuk vun izhâđa, 293 od kud izhâđa da vnogi bètežniki za nèmar mèču k smrti pripravu, mul. ap. 154 bog čini da sveti i topi sunce, izhâđa mesec, drče zvézde, 249 duh sveti vu vék izhâđa od otca i sina, gašp. 1, 118 ovo znamêńe bilo je obrezávańe, po kojem iztočni grích je se izbrisaval, s koterem vsi, kuliko nas goder iz prvoga otca pokolêńa človečanskoga izhája, jesmo bili vutepeni, kov.

Digitized by Google

kemp. 98 ļubav vu jedínom najvišem vrhu vsèh počíva, iz kojega vse dobro teče, s h á j,a, 202 natúra želê takva činiti, od kud hvála i čúdeńe i z h á j a, 228 nut, od kud ļúbav i z h á j a! math. 1ª 26 prez oglašèńa i z h à đ a iz debeloga oblaka blisk, krist. blag. 1, 76 kak vendar bìva, da vnogi pogìneju? ah valuvati mòramo, da i z h à đ a od tud, kajti céla vòļa zveličiti se stojì léstor vu jeziku, krist. nač. 35 vzemimo v pamet velikòču kugļe ove: ona n a d h á đ a sto pùti velikòču zemļe, petr. 79 i ev. tirn. 73 kí išče, n a h á đ a, petr. 269 žalosno je da se kruto malo grešnikov n a h á đ a kii bi pokájanje za grehe imeli, mul. ap. 7 spoznavamo da se onde naj več takove kužne meštrije n a h á đ a, gašp. 1, 417 o svéti zaruki, gde nikaj od telovnóga poželéńa ne n a h á j a se, 1, 422 télo ńegovo sada vu cirkvi s. Pavla apoštola n a h á j a se, 1, 789 n a h á j a, reku, negda ter negda gospodin bog vu vinogradu svojem ako prem paperkujuč rodnu brátvu, 1, 506 pokápańe Jupitera vu Kandije n a h á j a se, 1, 549 vu Ebolu várašu v cirkvi s. Eustakiuša farni n a h á j a se prst s. Bláža vu steklu kristalskom, 1, 580 tamo trnáca nebéskoga vsigdar rózice dišeče i sad naj vugodnéši n a h á j a se, 1, 684 o kuliko takoveh vu peklu n a h á j a se, koteri na prvi založaj mésa ovdi zadávili se jesu i vu mukah na véke dáve se, kov. kemp. 179 dosta krát pred očima mojemi n a h á j a se prégrešno, kaj se ļudem vídi hvále vrêdno, 202 milošča i neprijatele ļúbi, niti se zbog vnožíne prijatelov ne zvišáva, niti mèsto, niti príčetek roda ne preštimáva, ako tamo vekšu krêpost ne n a h á j a, 227 kotéroga vrêdnost pretolnáčiti nigdo zmed ļúdih mogúčen se ne n a h á j a, 233 ne n a h á j a se, koji bi ova iz sebe prikladen bil preséči i razmeti, kotéra angélsko takáj rázuma oštróču premážu, mat. 1, 450 ne n a h á j a se istinitost, vernost vu prijatelih, vran. rob. 1, 10 sreča, da se takoveh nespametneh mladičev, koji ne znaju, kaj roditelom svojem su dužni, vnogo ne n a h á j a, 1, 30 gde vidimo ali čujemo, da se takov nesréčni n a h à j a, tak premislémo, da je on brat naš, math. 1ª 77 ovo vu evangelijumu s. Lukáča n a h á đ a se, 160 kojeh (barbérov) dosta vu našem orságu n a h á đ a se, krist. blag. 1, 36 blàženstvo naše n a h à đ a se jedino vu bogu, 1, 40 vu ničem rečèném ne n a h à đ a srdce naše pokoja, 1, 67 nigdé človek više i vekše peldc krépostih ne n a h à đ a, kak ravno vu suprotívčinah, 1, 72 človek nigdé ne n a h à đ a meńe vére, kak ondé, gde prevelika sréča láda, 1, 83 gdé se goder Józuš n a h à đ a, vsigdé naj lépšu peldu svètosti nam dàje, itd. kraj. 61 včini da peklenskoga pozoja, ki okol mene

Digitized by Google

den i noč obháđa, želeči me pozijati, zvéže, mul. ap. 145 vrag vsigdar obháđa, da bi nas na greh napeļal, gašp. 1, 633 vrag obhája i hotejúče na greh dopeļíva, mat. 1, 139 gdo je zraka, koji nas obhája, gospon? mat. 2, 379 koji se stráše na vsaku misel koja ńe obhája, mat. 1, 141 onoga boga zgubiti, koji tak nas ļubi da, ako prem ńega po grehu iz duše naše iziti primárjamo, vendar ze vséma od vrat srdca našega ne odhája . . ne budemo li se plakali? kov. kemp. 101 vu kotéro (hotéńe) nê se preveč vupírati, ar odhája i dohája, 171 tuliko človek bliže k bogu dohája, kuliko dale od vse radosti zemélske odhája, vran. rob. 1, 14 putovańe ńegovo jako hitro odhája, 2, 113 videl je, kak brzo ládja z mesta odhája, petr. 48 i ev. tirn. 45 znájuči, da je od otca izešel i k otcu pohášđa, mul. ap. 187 kalvarijumske gore pobožnò pohášđa i poštuje, gašp. 1, 703 bog neprijatele s téžkum pohája rúkum, kov kemp. 186 dobrota milostivno te pohája, krist. blag. 1, 44 on častnik malo se več pohàđa, kov. kemp. 207 tvoja mene milošča naj vsigdár i predháđa i slêdi, petr. 37 i ev. tirn. 33 rekoše ńemu da Jezuš Nazarenski preháđa, petr. 264 kam súnčena svetlost nigdar ne preháđa, gašp. 1, 439 kesno je vezda pričeti, kada se žitek dokánča i vse uffańe prehája, kov. kemp. 181 malo je i krátko vse kaj z vremenom prehája, math. 1a 232 kùpete vréme, ar je krátko, bežéče kakti živleńc človečánsko, na skorom preháđa, krist. blag. 1, 122 zlotvornik od jednoga gréšnoga vesèļa vu drugo prehàđa, petr. 35 potle priháđa vrág, 44 i ev. tirn. 40 gda bi bil Jezuš oči podignul te bi videl bil, da vnožina krutò velika k ńemu priháđa, reče Filipu: od kud hočemo kupiti kruha, da ovi jeli budu? 86 tat ne priháđa nego da krade, 151 i ev. tirn. 139 nigdo k otcu ne priháđa, nego po mene, kov. kemp. 72 ne teško razveselnost človečansku za nikaj držati kada božanska prihája, 168 hvála tebi, od kud vse prihája, gašp. 1, 674 vu snu zapázi, da se oltar b. d. Marije na dvoje kála i razhája, petr. 191 od koga sháđa vsé blago, krist. nač. 67 kak ti goder bogu vse léstor mogùče stvàri znane jesu, tak ńegovomu oku ne vuhàđa ni jedna zmed oném, koje zaisto jesu; — hâjamo: math. 1a 80 kaj nam hasni, ako mi od svéteh pobóžneh i pravotvórneh roditelov dohàđamo, ako mi sámi pobòžni i pravotvòrni nésmo? kraj. 52 kakovi bivamo vu ránom vrémene, takovi se ves den po tom zli ali dobri nahá-đamo, gašp. 1, 594 znáš, ļubļéni mešter, da ov ošter pokóre žitek, vu kojem se mi dva nahájamo, je kruto težek, vran. rob. 2, 259

Digitized by Google

mi nahájamo se vu ladańu vseh oneh dugovań, koja za jedno mirovno i vugodno živlèńe potrebna jesu, 2, 299 providnost božanska i onda takaj zna načina na pomoč našu najti, kada mi več nikakvoga nigde ne nahájamo, math. 1a 164 drugač példe ne nahádamo, krist. blag. 1, 43 nahàđamo dve osobe vu s. pismu, kojém i živeti bilo se je priveđalo, 69 jeli ne nahàđamo vu ovéh zroka zadovolnoga, da se ne žalostìmo? 113 kaj Pavel od sebe je rekel, to isto mi nahàđamo pri sámèh nas vsaki den, gašp. 1, 727 dopusti da, koje z dostojnum ne moremo poštuvati miseljum, s poniznimi končéma službami pohájamo; — hâđate: math. 1a 116 k navuku krščanskomu dohádate, krist. blag. 1, 152 po vsevdiļnem nagovarjańu i opomínańu zadńič dohàđate na blaženu misel, da se iz gréhov vašeh spovédte krist. nač. 164 ako se vu stàlišu, vu kojem se nahàđate, ne trsite milošču božansku dobiti, za obstuń se ńe vu drugem kojem úfali budete, 165 budite zadovoļni s stàlišem vašem, vu kojem se nahàđate, mul. ap. 106 o vi vsi ki prehádate, pazete i videte, je li bol kak ti je bol moja? — hâđaju: petr. 261 kam dohádaju duše prez téla? kraj. 293 onak préz dobrè pokorè vumiraju i na skvàreńe dohádaju, mul. ap. 123 ne bi li se bog zarad stvoréńa lepše imenuval mešter nego otec vseh stvarih, po keh dob stvari ne dohádaju iz boga, kakti doháđa déte iz otca? mul. ap. 1197 marlivò dohádaju k mešam, mul. fer. 152 k meše i litanijam marlivo dohádaju, gašp. 1, 440 neizgovorni kvari dohájaju iz pajdášeńa z gréšniki, 1, 506 odprl je vrata, da ļúdi, kojem gréh ona bil je zaprl, za ńim dojti bi mogli, kak i dohájaju vsi koji ńega pravoga valúju boga, vran. rob. 1, 62 je li ovi i vu naše stranke dohàjaju? Ne dohàjaju, 1, 207 od kud dohàjaju potresi? krist. nač. 167 druge stvari léstor od nas dohàđaju, math. 1a 189 po kojeh spáčke dohádaju, krist. blag. 1, 106 kada vnogi vu cirkvu dohàđaju molit, je li na to misle, pred koga dohàđaju? vnogi dohàđaju samo iz nàvade, iz običaja vu cìrkvu, pozabļúju da pred boga dohàđaju. Recemo još odprteše: je li iz zločeste nàvade pri mladéh ļúdih kaj navadnešega, kak da oni iz grešnoga ciļa dohàđaju, da vìdiju ali da se vìdiju? kraj. 159 človeku je kruto teško svoju pamet na vúzde tak držati da bi ona vsè nestancè pazila na reči koterè iz vúst izhádaju, mul. ap. 835 greše oni ki druge na majdan zezávaju ali zezváni van izhádaju, 836 iz koje (lotrije) vnoga zla izhádaju, gašp. 1, 440 vnoga dobra izhájaju iz dobroga i svétoga pajdáštva s svétemi

Digitized by Google

ļudmi, kov. kemp. 202 milošča vsa k bogu nazad pripeļáva, od kud počétno izhájaju, 212 iz takoveh več krát naráđaju se nehasnovite sváđe i kárke, od kuda izhájaju nenavidnosti i nesložnosti, math. 2c 200 on ńihove molitve odurjáva, kajti iz oholnoga i hudobnoga srdca izhàđaju, krist. nač. 74 od kud druge premembe izhàđaju, zagr. 2, 208 on (bog je) stvoril nebo, zemļu i vse stvàri koje se na nyh nahàđaju, gašp. 1, 288 nèkoji ostanki istoga s. otca pri sineh ńegoveh Paulineh nahájaju se, 1, 414 nahájaju se drugi zaruki nutrńi i duhovni, vu kotere duša kršćanska more z Marijum vsigdar stupiti, 1, 580 ovakovi vu vrstni dobi stálni nahájaju se, 1, 685 četiri se elementi nahájaju na svétu, 1, 789 vuska vráta i tesen put je, koji peļa vu žitek, i malo ńih ne, koji ga nahájaju, kov. kemp. 208 sámi kríža slúgi nahájaju pút bláženstva, 234 koji sû se prvo túžne pred pričêščáńem čutili, potlam na boļe premeńene se nahájaju, vran. rob. 1, 33 ovak na véliko atlandsko morje, gde se vezda vu sred sredìne nahàjaju, došli jesu, math. 1a 134 ar se naháđaju takaj nekriva razveselèńa, 2b 209 žalostno je, da se med kršćeniki naháđaju ļúdi, koji nèsu vnogo bolši, kak su i farizeuši bili, krist. nač 16 čujmo je, kaj nahàđaju za svoje predsude potvrditi, 169 Saul koji na zapoved otca svojega ovu bludéču živìnu iskati je moral, k Samuelu zapeļan je bil, da mû očituje, gdé se naháđaju, krist. blag. 1, 72 ovo ravno je suprotivno onomu, kaj vnogi vu vesèļu svéta iščeju i nahàđaju, 1, 97 ne nahàđaju se takvâ srdca med nami, 1, 167 redki se nahàđaju, koji bi ńejnu svétu zapovéd obdržàvali, 1, 173 pod živum jošče prhavkum nahàđaju se zločestòče, mul. ap. 138 drugi ovde dán i nóč obháđaju iščuči, da bi koga na greh napeļali, gašp. 1, 512 naj prestàne neprijatelstvo naše, naj odhájaju daleko nazlobi, kraj. 298 ki beteżnike pohâđaju, 350 od koga pohàđaju vsa dobra želeńa, 1, 789 ovak dúše odhájaju vu pekel na jezerá, krist. blag. 1, 61 neslobodna pajdaštva pohàđaju, petr. 265 vu maleh greheh iz toga sveta preháđaju, mat. 1, 163 ovi povsud prehájaju s svojemi nagńeńi, petr. 31 drévo veliko bíva, da ptice nebéske priháđaju i na svržéh ńegoveh prebívaju, 53 ja sem vsegdar vučil vu šynagoge te vu cirkve kam vsi židovi skupa sháđaju, gašp. 1, 670 o kak vezdašńe vreme vnógi prez oveh dveh pázeńa kruto zahájaju i vkańúju se! — Rijedak je naglas na prijedlogu: nàhađa zagr. 1, 402.

Digitized by Google

kala: kol (kọlem) kâla: mul. ap. 1484 srdce mi se kála kada vidim da tulike duše na vse veke ginu, gašp. 1, 674 vu snu zapazi, da se oltar b. d. Marije na dvoje kála i razhája.

kánča: konča: kânčam: zagr. 1, 35 z vami pak dokànčam govorjeńe moje, 88 uzemete za navuk moje vezdašńe govor-eńe koje z malemi rečmi dokánčam, mat. 1, 116 dokánčam govoreńe moje 2, 168 vreme je dokončati, i dokánčam z jednem pripečeńem, 376 dokánčam vas nagovárjajuč, krist. blag. 1, 45 98 i 155 i dokánčam, 32 ter tak dokánčam; — kânča: zagr. 2, 17 i dokànča moj s. Bonaventura gašp. 1, 539 kesno je vezda pričeti, kada se žitek tvoj dokánča, 1, 728 govoréńe svoje ovako dokánča: estote misericordes, mat. 1, 623 spačka je greh, koji s smrtjum onoga, koji ga bi bil včinil i spačku dal, ne dokánča se, mat. 2, 22 tak dokánča se dél dvajset sedmi, 2, 388 počińa tak delo i dokánča, 2, 530 ne dokánča se ovde vse zlo, koje činite, mul. fer. 25 ako hočeš kaj dobra včiniti, tvoje posle naj dobro nakáneńe preteče, pazka nasleduje, pobožnost batrivi i stalnost dokánča vran. rob. 1, 20 i 21 mesto, gde se potok dokànča, prestáje i vu morje zlèva se, zove se vodostàja ar onde voda prestaje i kakti dokánča se, math. 2b 200 zadnič dokànča Jezuš ovu priliku s sledečemi rečmi: . ., 2c 213 dokànča sada Jezuš svoju prispodobu govoreči: . ., krist. nač. 42 totu se vsa moja znanost dokànča, 72 drugí govore, da razum i naravska svétlost vu tom nikaj ne dokánča, krist. blag. 1, 104 kojega duh svéte skànča i opet ponoviti more, 1, 128 ako ga (greh mali) premíslimo, na kuliko ràni dúšu, najti hočemo vu ńem takovu truhu, koja skànča zvunsku snàgu; — kânčamo: mul ap. 159 to je vu molitvah stara návada svete matere cirkve, kada molitve dokánčamo: po Jezušu Kristušu gosponu našem, da vsigdar s Kristnšem držímo, â nigdar z vragom, mat. 1, 413 pričińali su onde svoju mladost, kade mi dokánčamo starost, math. pa 104 vu ovom dokončańu dokánčamo mi ovo lęto, krist. nač. 183 kakov zrok tulikeh skrbih! sami se skánčamo i činimo si iz ovoga svéta tužnu dolicu; — kânčaju: mul. ap. 96 i 329 Grki na leve strane svoje križańe dokánčaju, mat. 1, 470 još ovde nę dokánčaju se vaša pádańa, krist. blag. 1, 31 spoznal je, da se s smrtjum vsa dokànčaju, mul. ap. 21 oroslane je poslal, da ńe skánčaju, krist. nač. 82 váraši se rušiju, stanovniki skánčaju.

kapa: kopa: kâpa: duh. 20 kak se duhan okápa? 21 on koji okápa, vupre se čez gredu z obodvemi nogami, 22 mora on

Digitized by Google

koji duhan okápa, motiku obrnuti, mul. ap. 288 namalal je lepu cirkvu, zvrhu ńe sedi Luther i krov dolè obáļa, Kalvin iz strane zide prebija a Severus Arian fundament podkápa, mat. 1, 513 suseda pri poglavareh z lážmi naj ne podkápa, krist. nač. 133 potres zemļu stèpļe, cele varoše rùši i pod zrùšenemi stańi nesrečne stanovnike zakàpa; — kâpaju: mul. ap. 1470 imetke vbogeh pod se podkápaju, math. 2b 88 pod vami jamu podkápaju, mul. ap. 928 svińe vu zemļu gledeč ruju, prekápaju, 855 vu bláto se zakápaju.

kava: od pres. kove kâva: mul. ap. 978 ne mára, nego se jošče vu nove grehe, vu vekše lance, vu jakše pute okáva.

klâńa: kloni: klâńam: kov. kemp. 251 kláńam, se, komu se anđeli vu nebu kláńaju; — klâńa: petr. 225 i ev. tirn. 219 bog te pozdrávļa, anđel te pokláńa; — klâńaju: gašp. 1, 543 kotereh pajdaši vsi oni budu, koji se ńim kláńaju, math. 1, 185 ńemu se kláńaju, gašp. 1, 545 pred sudca dopeļanem na prvo postavļeni jesu bólvanov kipi z zapovedjum da ali ńim se naj vklàńaju, ali glave pogubiti móraju, krist. blag. 1, 125 koji se bogu vklàńaju.

marja mjesto mara: mora: mârjaš: mat. 1, 515 ne prestaješ proti bogu z grehi tvojemi vojsku podigati, i tak boga kák ti pimárjaš z neprijateli prístati; — mârja: mul. ap. 1, 85 gdo na to gospodu primárja? mat. 1, 247 ah muka oštrejša, čemernejša od vseh drugeh, koja primárja zdvojene kričati, 369 kak morem to razloženе včiniti, kada svedočanstvo protivno Davida mene primárja veruvati i reči, da nebeske sladkoče ne kupuju se? 531 zapoved božja vse véže i primárja čin uffańa kreposti bogoslovne včiniti, 582 molitva moč i jakost ima, da stanovitem načinom kakti primárja i na oneh takaj miloščih deļeńe, koje ne bi bil hotel podeliti, 588 bog primárja grešnike, da ńega mole, 2, 171 dužnost da se nadomestí hvala božja mene primárja vam ńe očituvati, 2, 407 jedno turobno mišļeńe primárja me zakriknuti: ah gdo zna! 2, 451 sin božji zove, primárja i poziva vse ļudi obtršene s prevelikim trhom greha, da primu járem ove ńegve zapovedi, 2, 513 ov govor vas primárja da valujete, kov. kemp. 249 koji drugdá se ne pripravļa, neg kada svétek nastáje ali návada gâ primárja, več krát neprípraven bude; — mârjamo: mat. 1, 141 ako prem ńega (boga) po grehu íz duše naše iziti primárjamo, vendar ze vsema od vrat srdca našega ne odhája, 451 mi jesmo oni, koji ńega primárjamo na

Digitized by Google

kaštiguvaṅe naše; — mârjate: mat. 1, 516 s himbenostjum, s šegavostju pri gospodarstvu vašem primárjate kak ti boga, da pomoč vam skráti; — mârjaju: mat. 1, 514 zakaj vas zemeļska vaša gospoda na vekše podanke primárjaju? math. 1a 159 retko ńe na dobro nagovárjaju i primárjaju.

marja: mori: mârjaš: mat, 1, 446 akoprem ne blazniš, ne vumárjaš, ne krádeš, krivec vendar jesi drugeh grehov; — mârja: zagr. 1, 108 jeden je koji govori i jednu samu rèč zgovarja, i vendar ona jedna rèč vu jednom hipu vnožine oneh koji poslušaju kada vušesa smradi, duše vmárja, mat. 1, 144 naj kuga vumárja ļudi, ne pogubiva mira, 1, 466 jelen, buduč glavni neprijatel káč, ńe vumárja i pokla ńe vumorí, žeđu trpi, 2, 398 koj nevrednò pričešča se, takov kak ti Kristuša vumárja, math. 1a 174 potepúh, ako se gdo suprot stávi,, vumárja; — mârjamo: krist. blag. 1, 112 celi den vmàrjamo se zaradi tebe ἑνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν; — mârjaju: mat. 1, 184 na čiju zàpoved vojske, kuga, glad, potresi porušavaju varaše, vmárjaju ļudstvo, 446 koji krádu, blázne, vumárjaju.

mata: mota: mâta: kov. kemp. 183 gdè se človek vnógemi ničemúrnostmi zamáta.

naša: nosi: nâšam: gašp. 1, 658 čútila nesi radost onu, koteru z menum ja donàšam vu oltarskom šakramentu, kov. kemp. 185 koja god ļubim, od têh rad govorim i čújem, te od takoveh miseli z menum domóm odnášam je mul. ap. 662 smrt dobrovoļno podnášam, mat. 1, 536 tak veliko, koje čekam, je obraduvaṅe da vsako lahko podnášam trápļeńe; — nâšaš: kov. kemp. 102 jako nesnažen si ti koji takva vu vúha moja donášaš, mul. ap. 1481 to je duša tebi izručena, koju tak bahato obnášaš, gašp. 1, 862 ti marļivu skrb obnášaš za mnoge jéstvine, da tebi i ostájalo bude, a sluga moj od glada pogibļe vu oni puščini; kraj 363 agnec bòžji, ki odnášaš grèhe sveta, vran. rob. 1, 174 čul sem, da vnoga zla podnàšaš; — nâša: mul. ap. 135 angel čuvar molitve i dobre čine pred lice božje donáša, gašp. 1, 142 ova vsa nam na pamet donáša jen krat samo pobožno zazvano ime Jezuš, 1, 580 gdo ovdi ne vidi, kuliko hasni donáša dober žitek? mat. 1, 57 láž vsigdar obšanost i sramotu onomu, koji láže, ali donáša ali ostavļa, vran. rob. 2, 4 za kaj bi drevo ostati moralo? kajti lep sad donàša, kov. kemp. 102 ńega krívi kada tî zla i nečista na misel donáša, 211 kada tî ovo na prvo donáša neprijatel, odgovori ono proroka: pravičen jesi, gospodine, 269 na

Digitized by Google

dvojnosti, kè tî vrág na misel d o n á š a, ne odgovárjaj, math. 2c 19 vera, zvršḷivost krèpostih je delo dúha svétoga. Da páče jošče več čini, kada vse ono na pamet d o n á š a, kaj je Kristuš govoril, 2c 35 d o n á š a nam na pamet dúha svétoga kak ti trétju božánsku peršónu, 2c 40 jošče cvete ovo plodno seme i d o n á š a vsaki dan prelèpe sáde, 2c 149 kupiṅe tèčnoga sada d o n à š a, krist. nač. 8 oni koji drugač misliju, moraju i naravu dobrotivnu mater, koja ovu žeḷu vu srdce d o n à š a, zbog pomenkańa kriviti, 19 morati je zatreti vetrast nàčin nàmišleńa našega, koje nam d o n à š a vkanḷive namisli od stvarih, krist. blag. 1, 21 mòre li se reči misel turobna i žalostna, koja s sobum tulika dobra d o n à š a? 1, 35 mislete sî onoga Lazara, kojega nam odkupitel na prvo d o n à š a, 1, 109 poglejte Teodorika.. kaj mû se na stol d o n à š a? habd. mar. 51 ova ruka ne d o p r i n á š a mené smrti nego pače žitek, vran. rob. 2, 64 spoznati hočete, kak veliku hasen društvo človeku d o p r i n á š a, krist. nač. 249 nut zadovoḷnost dúha, koju dobra vést d o p r i n à š a! krist. blag. 1, 146 za kaj séme réči božanske takaj zlovrstnoga sàda pri vas ne d o p r i n à š a? 1, 156 spoznali ste zroka, zakaj réč božja pri vas nikakovoga sàda pri vas ne d o p r i n à š a; gašp. 1, 471 bog skrb vseh sirotic o b n á š a, 1, 518 kaj je kaj nisi dúžen vučiniti, ako listor dobroga duguvańa ime o b n á š a? 1, 520 on človek, koteri nohte duge o b n á š a, da drugoga ràni i ńegov imetek krivično grábi, boḷe oroslan reči se more, zagr. 2, 250 koji su ovij s kojemi vrag pekleni tak làda i vu vekovečne muke o d n š à š a? mul. ap. 193 kak človek malò iz ovoga svéta od svojega imétka i tulikoga trúda o d n á š a, kov. kemp. 207 milošča tvoja.. o d n á š a strah, 234 gdo k zdencu slasti ponizno pristupéči nê malo slasti od onud ne o d n á š a? mat 175 odgovorite ako morete s. Chrysostomušu, koji o p o n á š a malovrednost vsakoteroga v cirkve nečednoga, kraj. 296 pazka da vsu boleznost i težkoču dobrovoljno p o d n á š a, mul. ap. 15 z velikem hoteńem zarad boga ov trud p o d n á š a, 144 je božja dika, da pokáže svoju strplivost i milosrdnost, kada od takvoga obseđenoga človeka p o d n á š a tulike blaznosti vere i krsta zatajeńe, 186 dobrovoḷnò svoje križe p o d n á š a, gašp. 1, 315 suprot istomu néprijateḷu naj jakše oružje jest žíva vera i čist prez gréha žitek, vu kojem človek kaj goder vremenitoga činí ali trpi, ako prem sto ali jezero lèt, naj listor dobrovoḷno p o d n á š a, kov. kemp. 97 ḷubav jednako p o d n á š a vse nejednako, 202 milošča vboštvo stálno p o d n á š a, 238 krížem

Digitized by Google

je zaznamenuvan, da koja god protivna sebi od drúgeh vučińena dobrovoļno za boga p o d n á š a, krist. blag. 1, 70 nigdo težeše ne p o d n à š a, kak koji se sréče svéta ovoga dugo i prekoredno je vužival, 1, 120 gdé koji spoznaje kaštígu, koju p o d n à š a, 1, 144 kak néje bog trpliven, koji takvê nevérne, takvê pùntare p o d n à š a, zagr. 1, 30 da vučiniš zezvedati kak se ovo ļuctvò s svojim bogom p o n à š a, kov. kemp. 236 nê je to iz záslužbe ļúdih, da človek posvetí i v rukah p o n á š a Kristušev sacramentum, math. 2b 155 kak se je bóg proti tvrdokórnem Židovom ponášal, jošče i dán današni p o n á š a se proti vnogem krščenikom, krist. nač. 198 premislemo, kak se on p o n à š a, krist. blag. 1, 119 gréšnika kaštiguje lastovito srdce ńegovo: p o n à š a on najmre s sobum kaštìgu zločínstva svojega vu nàručaju, habd. mar. 69 da bi tu istinu mislil on kteri zaradi visoke svoje pameti drugem se p r e n á š a, stegnul bi oholnosti svoje gizdave peruti, krist. blag. 1, 90 vse ńu hvàli, ali ona ne p r e n à š a se, petr. 147 i ev tirn. 136 vsaku rozgvu, kotera vu mene sada ne p r i n á š a, odrèže, pet 148 i ev. tirn. 137 ov sáda vnogò p r i n á š a, math. 2b 153 kak ti ovákvo zločesto drèvo podseče se, ovak i hmáńi človek bude pravičnoj kaštigi bòžjoj predán, ako prém veru káže, dobra dela pako nikakova kak ti sáda vere ne p r i n á š a, mat. 1, 283 ti pak o krščeniki! s p o n á š a s. Bernard vsakomu rastrošniku vremena, ti pak ńe trošiš hmangujuč vu ožirańu, mat. 2, 158 vidi mu se da bog isti vu oltarskom sacramentumu s p o n á š a ńemu prešestne grehote, habd. mar. 70 ovem se naj prispodabļa, gdo gode se zaradi inđenijoma nad drugemi z n á š a; — n â š a m o: krist. nač. 107 ne štimamo se mi da vsigdar naj bližńeše zroke d o p r i n á š a m o, zakaj bog tak i ne drugač dela, mul. ap. 777 vu telu slabost ali drugu falingu p o d n á š a m o, pomilujemo; — n â š a j u: kraj 298 sveckà duguváńa na prvo d o n á š a j u, math. 2c 150 Jezuš je pod prilikum lažliveh prorokov i vseh oneh koji dobroga sáda ne d o n à š a j u, razmèval krive navučitele, krist. blag. 1, 91 ove tri istine vnogo k tomu d o p r i n à š a j u, da vu vsakém méstu svéto živimo, 1, 127 vnoga zla mala, ako se skupa s pogibeljum i škodum, koju s sobum d o p r i n à š a j u, razmísliju, stanovito vnogo škodeti mogu, kraj. 335 svoju čast o b n á š a j u poleg pravice, gašp. 1, 522 vnogi listor ime človeka o b n à š a j u, krist. nač. 168 vnogi dvojê, jeli čast, koju o b n à š a j u, ńim od boga odlučena, kraj. 221 znaj da mnógi ļudi od popa več grehov nazáđ o d n á š a j u nego ih pred ńega donašaju, gašp. 1, 500 oni žmehko breme turske

Digitized by Google

vuze radi nas p o d n á š a j u, vran. rob. 1, 120 ako se zveri ne bi vubijale, nego samo od starosti i betegov pogibati morale, tak bi morale vnogo vise podnàšati nego p o d n à š a j u, gašp. 1, 528 drugi vu vustih p o n á š a j u odkupitela vnoga govoreči od boga, ali na dałe iti ne trse se, krist. blag. 1, 119 je li ne p o n à š a j u kaštigujučega súdca vu srdcu s sobom? petr. 36 i ev tirn. 32 kó (tirn kotero) (seme) je opalo međ trńe, jesu oni, kij su čuli, te pred pazkami i bogáctvom i pred násladnostmi žitka idúč zadávłaju se te sáda ne p r i n á š a j u, kraj. 157 kotera nam na pamet p r i n á š a j u peterè ranè, kov. kemp. 172 pazi na rêči moje, koje zažížu srdca i pameti rasvêčúju, p r i n á š a j u pokájańe i svakojačku zavdáju radost, 212 takova hoteti znati i zvêdati, nikakvu hasen ne p r i n á š a j u, 185 istinsko valújem, da sêm se krúto rásipno návaden imeti. Po kêh dób vnogo krát onde nêsem, kade têlom stojím ali sedím: neg ondè bołe jesem, kamo me miseli v n á š a j u, krist. nač. 51 odprto očitúje bog mudrem, koji se preveč na svoj razum z a n à š a j u: znaš li reda nebés(h)? mat. 2, 435 ako vidite da se ne pobolšaju, vzemete ńim one rubce, párte, fertuhe, hałe s kojemi se z n á š a j u, kinče, diče za łubav mladencev, krist blag. 1, 61 pomeńkańa bližńéh svojéh od hiže do hiže z n à š a j u.

n a v ł a: novi: n â v ł a m: mat. 2, 204 jeli verujete da ja istinu govorim kada iz prodekalnice vam govorim i p o n á v ł a m, da..? kov. kemp. 231 po svétom têla tvojéga prímańu sebe p o n á v ł a m, čísstim, krist. blag. 1, 28 bog mî obilnost prikažùje vu vsém, â ja proti ńemu p o n à v ł a m zbantuvàńa; — n â v ł a s: kraj. 92 odkupitel dragi, hvalu ti dajem za hránu, koterum ti moju dušu hrániš i veselíš, potrenu jákost p o n á v ł a š, — n â v ł a: mul. fer. 11 molitva nakaneńa koja se vsaki dan p o n á v ł a, mat. 1, 449 on sam govori i p o n á v ł a to isto vu s. pismu, 480 zakaj pozdravłeńe puno veseła i sladkoče p o n á v ł a se? 2, 223 jesem skvarjena, p o n á v ł a mati govoriti, 22 kov. kemp. 196 vu pravdenom skrúšeńu p o n á v ł a se pogubłena milošča, 224 vu ovom šakramentumu p o n á v ł a se na dúši pogubłena krêpost, math. 2c 50 aldov muke našega zveličitela na našeh oltàreh p o n à v ł a se, krist. nač. 161 koliko pùti ne p o n á v ł a sveti Pavel ov opomenek?; — n â v ł a m o: mat. 1, 595 p o n á v ł a m o molbe i prošńe, doklam budu posluhńene, math. 2c 35 réči, koje pri s. krstu zgovárjaju se, mi tuliko púti p o n á v ł a m o, kuliko puti znaméńe s. križa naprávłamo; — n â v ł a t e: mat. 2, 14 uffate se da bu-

Digitized by Google

dete prijeti od boga vu nebo po jakosti oneh déllov (!) milosrdnosti koje ponávļate vsaki dan, 2, 143 po uffańu koje vu ńih imate živete prez straha kaštige i ponávļate grehe; — nâvļaju: math. 1a 73 ove iste réči več krat ponávļaju vaši duhovni pastiri.

podabļa: podobi: podâbļa: mul. ap. 1366 s. Bonaventura praznost prispodábļa peklu, gašp. 1, 704 istoga prispodábļa Šimona jedni jasni zvézdi jutrńi, math. 1a 188 Jezuš prispodábļa vu priliki ovoj kraļestvo nebèsko poļu, 205 zveličitel prispodàbļa svoju cirkvu muštardovomu zrnu i kvàsu, 206 malo predi prispodobil je kraļestvo svoje cirkve na zemļi podigńene poļu, na kojem dobro seme bilo je posejano, sada pako prispodábļa muštardovomu zrnu i malo za tém kvasu, 233 vréme prispodábļa se jednomu jedinomu dnevu, krist. blag. 1, 127 male grehe odkupitel naš k muštardovomu zrnu prispodàbla; — podâbļaju: krist. blag. 1, 146 oni prispodàbļaju se svojvòļni détci.

paja: poji: pâja: zagr. 2, 256 pelikan s krvjum svojum mlade napàja, mul. ap. 1298 tebe svojêm telôm hráni i krvjûm napája, mat. 1, 245 bog je on zdenec nepresežne sladkoče, koji blažene z nezgovornum milosrdnostjum napâja, 467 kade je žeļa presvetoga šakramentuma tela Kristuševoga, molitvih i reči božje, naj zdravejšeh potokov, s kojemi duša napája se? — pâjaju: gašp. 1, 728 pričel je red, vu kojem z velikum skrbjúm i ļúbavjum sini ńegovi hráne gládne, napájaju žeđne.

praša: prosi: prâša: kraj. 239 molitva kum se milost na pokajańe od boga izpráša; — prâšamo: kraj. 95 zdravje od ńega sprášamo, 97 pomoč obilnu na dóstojnu pokoru za smrtne grehé od boga sprášamo; — prâšaju: petr. 262 kaj hásni nam druge svetce nebéske zazávati? Tó nam hasni, kaj oni nam od boga sprášaju kak ti bóžji prijateli, šta mi grešniki, búduči ńegovi neprijateli, ne moremo našimi molitvami pri ńem dobiti. Prispodobnem zákonom kak ti na ovom svéte, šta nevérnik kráļev sam po sebe ne more pri kraļe dobiti, ono dobíva i spráša po kraļice i ostaleh ńegoveh obojega spola príjateleh.

prašča: prosti: prâščam: kraj. 301 vsem mojem protivnikom i nèprijatelom, kii su meni gda gode i vu čem gode zbantuvali, od srdca za ļubav tvoju pràščam, mul. ap. 167 na tvoju prošńu práščam varašu, gašp. 1, 513 prijemļem dàre tvoje, koje meni aldúješ na znaméńe da tebi oprâščam iz srdca vse pregreške

Digitized by Google

tvoje; — prâščaš: kraj. 323 ki pokòrnikom grehè práščaš, mul. fer. 134 koji pokornikom grehe opráščaš, math. 2b 18 ļubi boga z vsum krèpostjum, i to biva ako ti zarad dike i poštèńa bòžjega nikakvomu delu, trùdu i vremenu ne opràščaš; — prâšča: petr. 234b i ev. tirn. 237 kak onda né prostil, tak ne prášča ni vezda, kraj. 277 ne prášča bog vsegdar vseh muk, zagr. 1, 351 ov greh zmeď vseh drugeh najteže se opràšča, mul. ap. 534 kakvo je znameńe, da jeden rad vu prijatelstvu žive i zámere težkò oprášča ali se želi fantiti? 1155 oprášča li se po ove zadovoļščine vsa vremenita pokora? gašp. 1, 471 on ńim vsa oprášča, kaj goder cirkvi dužni jesu, mat. 2, 454 na smrtne vure oprášča se z velikum hitročum, math. 2b 196 bog vam vsaki dán, ako ńega prosite, vaše velike gréhov dùge oprášča; — prâščamo: petr. 213 i ev. tirn. 208 prosti nam muke vekvečne peklénske, kak i mi našem práščamo dužníkom dúge zemél̨ske; — prâščate: mat. 2, 460 ako je bolši od vas, ovo pripeti se, da ako vi, koļi ste gorši, ne zbantujete ńega, koji vas obšanil bi bil, i ńemu ne odvrnete, vnogò meńe on, koji od vas je bolši, vas zbantuje i obšani, komu opráščate, i tak kvára vam ne včiní; — prâščaju: mat. 2, 172 takvo pošteńe i dostojnost more se davati dvorom herceskem, da se ne práščaju nit nedomišļenosti, 2, 460 špote prez fanteńa práščaju.

rađa: raja: rodi: râđa: petr. i ev. tirn. u kalendarijumu: po kéh dób četiri krat šést ôr jeden cel dén činí, za to se vsakomu četrtomu letu jeden dén više naráđa, kraj. 371 vino kò devè ļúdi naráđa, mul. ap. 76 sin se od otca od veka naráđa, 124 otec ne dohâđa od nikoga, sin pako od veka naráđa se od otca, kov. kemp. 169 vu srca ponizeńu narája se uffańe oproščeńa, zagr. 1, 154 Carpocrates rekel je da se duša poràđa od angelóv, mul. ap. 248 sin ako prem se vu vék kak ti vezda poráđa od otca, ne vendar niti mlajši niti menši od otca, 590 postala je mati onoga, kojega on od veka poráđa prez matere, mat. 1, 53 vse ovo zlo, ako ne još gorše poráđa laž, 2, 357 ļubav proti bogu poráđa se iz ļubavi proti bližńemu; — râđaju: perg. 18a koteri se od tvoje kčere naraađaju, oni nyesu vu tvoje oblasti, kov. kemp. 212 iz takoveh več krat naráđaju se nehasnovite sváde i kárke, mat. 1, 259 ostavļaju te nesramne šálnice v pameti, v srdcu takva namišļeńa i znameńa, koja ako ne na skorom z vremenom stanovito poráđaju požeļeńa nutrńa nečista, 2, 132 koji

Digitized by Google

ne poráđaju drugo nego dete mrtvo, 2, 383 poráđaju se iz hman mišleńa vse hmanoče.

savļa: sovi: sâvļa: krist. nač. 103 očituje bog več put potrpleńe svoje, kada človeka, koji se proti ńemu osávļa, ne kaštiga, 104 osávļa se protigovor.

slańa: sloni: slâńate: mat. 2, 309 vaše uffańe nasláńate vu broj kruto mal.

slavļa: slovi: slâvļam: gašp. 1, 36 tebe na veke blagoslávļam, kov. kemp. 97 blagoslávļam tê vsigdár i díčim; — slâvļa: kov. kemp. 169 naj se blagoslávļa svéto ime tvoje, 203, math. 2c 94 drugem kojem bòg obilnèje blagoslávļa, ne budete nenavidni, krist. blag. 1, 25 bog mî blagoslàvļa, â ja gâ bantújem.

slobađa: slobodi: slobâđa: kraj. 282 almoštvo od smrti oslobáđa, zagr. 2, 256 pelikan mlade .. od smrti oslobàđa, gašp. 1, 435 sudec pravične oslobáđa í krivce kaštiguje, 1, 463 almuštvo od vsakoga gréha i od smrti oslobáđa, krist. nač. 224 oslobàđa vas vseh skrbih, 247 dobra vést oslobáđa nas od stráha; — slobâđamo: mul. ap. 152 kak se od prvoga greha oslobáđamo? — slobâđaju: perg. 19a i to je tryebe znati da maneni i prespametni sinove .. nigdaar se z očine oblasti ne oslobaađaju, mul. ap. 185 onde se od vragov oslobáđaju.

svaja: svoji: svâja: mat. 1, 489 jeden krščenik, zopet velim, prisvája si i pripišuje si, da on oprašča, 513 naj ne prisvája s tatbenem načinom ali lažlivem svedočanstvom luckoga, 2, 171 vsaki zmed vas prisvája si i hoče imati, da ńega hiža ńemu je zavjetje; — svâjaju: mat. 2, 196 jaj onem koji z dugmi posvájaju drugeh imetek.

škrapļa: škropi: škrâpļa: kraj. 297 vodu ima pri sebi, da se ńum negda ter negda poškrápla.

tapļa: topi: tâpļa: mul. ap. 866 ako se ladja vtápļa, mat. 2, 168 odlučete béžati greha smrtnoga koji je on žuhki zvirańek iz kojega zviraju oni strahi, ona trapleńa, one suzne turobnosti, s kojemi srdce vmirajučega vtápļa se, vran. rob. 1, 20 taki za ovem, komaj da su se jedno malo od ladje odrinuli, nut vidiju kak se pred očmi ńihovemi vtàpļa, krist. blag. 1, 21 pod grehi vtàpļa se zemļa, 1, 162 pijanščina je grozovita stvar, ona slèpi čúteńa i vtàpļa ràzuma; — tâpļamo: kov. kemp. 118 zapuščeni vtápļamo se i gínemo; — tâpļaju: mul. ap. 834 pijanci ovak svoju dušu i telo vtápļaju, 1401 pijanci tela kotrige odurnò

Digitized by Google

zatepļu i kak ti vtáp|aju, mat. 1, 478 prilike, prijatelstva i pajdaštva jesu škoļ i viri (syrtes et voragines), vu kojeh vsa naj vekša obečańa i naj svetejša odlučeńa vtáp|aju se.

tvarja: tvori: tvârjaju: math. 2b 213 ako ovem nàčinom zadobè svoja hudobna namenéńa, onda se podigneju ter pomenšàvaju ńihove krèposti, smràdiju i črniju ńihovo dobro ime i krivično potvàrjaju.

vađa: vaja: vodi: vâđam: krist. blag. 1, 33 jaj meni! za živleńem vugodném, koje ja sprevàđam, kaj me drugo čekati mòre, nego jedno naj nesréčneje i naj turobneje živleńe? — vâđa: mat. 1, 616 ona vaša kčer kuliko krat zadržava se vu spomenkih z onem mladencem, zaostáje vu onem pajdaštvu do večera i velikoga mraka, povája se z onem prijatelom, krist. blag. 1, 19 s takovém spozablèńem sprevàđa dnève svoje, kak da ne bi nigdar vmreti mòral, 1, 59 dnève živlèńa svojega sprevàđa vu žalosti; — vâđamo: krist. blag. 1, 161 živlèńe vu zadovòļnosti sprevàđamo; — vâđaju: krist. nač. 238 oni koji vre vésti grizom povdani jesu, naj se léstor s preveč zdušnemi povàđaju, léstor ńihove pismotvore čteju i postànu ńim jednàki, math. 1a 135 mládence več krat z mužikum vu cirkvu spreváđaju, krist. blag. 1, 23 kajti ļúdi ne míslê na smrt svoju, bìva da vu vgàđanu télu i nemertučļivosti živlèńe sprevàđaju, 1, 182 vekši broj je oneh, koji prez vsakoga vésti gríza svètke prez vsake pobožnosti sprevàđaju.

vaļa: voli: vâļa: mat. 1, 460 ne prestaje pajdašiti se z onum peršonum, i zna po pogledu i razgovoru, da priváļa k nečistem mišleńam.

važa: vozi: vâža: gašp. 1, 723 lénost je vudica vražja, s kojum človek na vsakojačke gréhe lehko se odváža, krist. nač. 146 neprijatelske čete sû kak ti tak rekuč kola, na kojeh bog sréču i čestitost pùkov vu druge kotare prevàža; — vâžaju: mul. ap. 919 muži puna kola dovážaju.

zava: pres. zove vidi niže pod β a) α) γγ).

[Amo vaļa da se smjesti ono što je u predašńem Radu (LXXI, VIII.) naštampano str. 202—203 pod β) i primjeri 211—213 a ispravi neka se ovako: 2. Osnove na vokal kojim se prezenat gradi nastavkom *ja,* uz koji dolazi i nastavak *je,* ove: daja (uz daje): da, itd. — Cijeli onaj odsjek, iskrivļen nemilim slučajem, treba da se ovako poreda i ispravi: Ovaj naglas imaju 1) osnove koje se grade od glagolskih osnova na suglasno (bez nastavka, često i s nastavkom) a) s vokalom *a,* koje se ne mijeńa, ove osnove: klada: klad, itd. (203 b) a) i primjeri 213; b) s vokalom *e* (ne = ê niti ę)

Digitized by Google

koje se oteže na *ê,* malo ne sve osnove: brêda: bred, itd. (203 ζ) i primjeri 214—216); c) s vokalom *o* koje se oteže na *a:* bada: bod: zbâdam, itd. (212 i sl.); d) s izvorno kratkim *ĭ* (ь), koje se oteže na *i, ê,* i to najprije ove osnove na *ьr:* bira, bêra: bьr, itd. (202 i primjeri 204—211), za tim osnove na *ьn* i druge: čińa, čêńa: čьn (203 γ) i primjeri 216—218); e) s izvorno kratkim *ŭ* (ъ, y) koje biva i (= y) više osnova: diha: dъh itd. (202 δ) i primjeri 218—219); f) s povokaljenim *r:* mrka (203) i g) slovkom *ol* (o, u od lъ): tolka: pritôlkam i tolca itd. (203—4). — Uz to je ispalo i više primjera.]

3. glagoli *detińega* govora i *deminutiva* na *ca, ka* koji se mnogo govore a u knízi slabo ili ni malo ne rabe n. p. âjam, âjčkam, âńkam = ležim; bôdkam pungere; bûba me = boli me; bûmčkam bibere (let. mat. 1882/3 199); cûram mingere; čîčam sedere; dr̂žkam tenere; gîcam curru vehere; glêdkam spectare; obîmčkam amplecti; govôrkam loqui; grâcam ludere; jôkcam plorare; kâkam, kâkcam cacare; lûcam, lûckam cubare; lûlam mingere; pâpam edere; pûpam bibere; sêdkam sedere; skâkcam salire; spâńčkam dormire; stôpkam incedere; têkcam currere; tôlkcam percutere; tako i dremûckam dormitare; pijûckam bibere, potare itd.

4. glagoli kojim se osnova prema ńemačkomu *iren* dočima na *era:* bajsêram: igram u bajs, die baszgeige spielen; bankrotêram bankerottiren; dezentêram desertiren; fьzêram visiren ein weinfasz; lenêram liniren; regêram regieren (kast. 62 kogar srt regera, 's tega nyč dobriga ne zvèra); špancêram spatziren; tančêram tranchiren: gön. 77 kokout naidene zemlene glíste s klűnom rastančejra i kokoušam razdelí.

5. Osnove građene od imena i to

a) od supstantiva masc i adjektiva na suglasno s ˆ ili ˝ na zadńoj slovci, ili od supst. masc. s poluglasnim u zadńoj slovci koje u drugih padežih ispada, a imaju ˆ na predzadńoj slovci, n. p. betêža: betêg (uz bèteg) aegrotare: betêža: gašp. 1, 501 zadnič na smrt obetéža, 531 potlam čez malo vremena obetéža, 680 kada betežnik zbog kakovoga obetéža nemertučlivoga goščéńa ali jéliša, 770 kči na smrt obetéža, 776 vu hižu tovaruša dopelana od velike žalosti na smrt obetéža, 785 žena nekoja od zimlice, ráspuka téla i strašnoga bodca na smrt obetéža, 833 teca ńegova obetéža; — betêžaju: gašp. 1, 731 na

Digitized by Google

mestu ovom gospa i kčere obetéžaju, math. 1ª 160 ako (dekle) obetéžaju, iz hiže se tiraju; — bôbna tympanum pulsare: bôben, gen. bôbna: bôbnajo: traun 165 vajvodi so šli s pęjvci napręj v srędi dękèlc katęre bóbnajo; — mnôža augere: mnôg (mnȍg): mnôžaš: kraj. 375 da vu nas tvojè dárè povnȍžaš; — mnôža: küzm. 48 vnougi krívi prorocke stánejo i zapelajo vnouge, i da se povnouža nepravdenost, zmrzne lübézen vnougi', trpl. 40 ne zburkaj se, gda obogati človek i gda se povnouža précimba hiže ńegove, 52 boug je ki samca povnouža vu hiži; — mnôžamo: nagfl. 5 to se pa naj cílavnej tak zgoditi zná, či ešče nepopolne pregléde i vidimosti decé poprávimo dopunimo, poravnamo, gotova povnoužamo; — mnôžajo: trpl. 11 povnoužajo se ńim nevoule ki se k tühim nagnejo, 91 on je i blagoslovi naj se povnoužajo, krist. nač. 114 vu hiži gosponovi zasađeni vu predhižju boga našega cvéli budû: još se povnȍžaju vu velikoj starosti; — obêta promittere: obët: rog. 1, 214 on obéta de se uže hoče zglihat, jap. prid. 1, 32 če mu ta spovednik h troštu nebęsa obęta, škrb. 1, 486 naj obéta pobolšáńe, 2, 121 nečistimu se tudi per spovdi ne more samo na besédo verjéti, naj obéjta, naj jóka kakor hoče, ravn. 2, 22 nobene posvetne velikosti si ne obéta, 111 to dušino žéjo Jezus obéta vgasíti, preš. 33 jêzik ji lažńiv obéta jo pęláti prèd oltár, 96 séme ki tí zasejál si ga, žé gre v klásje vesélo, nàm in za námi dokáj vnúkam obéta sadú, 101 romànce zdèj pojêjo in baláde, tragédija se túdi nam obéta, 109 naj ļubézen si obéta, 161 ne védil bi kakó se v strúp prebráča vse kar srcé si sládkiga obéta, 177 zárija jásen dan obéta; — obêtamo: ravn. ber. 69 koliko krat délamo nar boļi sklepe in obétamo bogú poboļšańe; — obêtajo: škriń. 343 nespámetni si skuzi sajne veliku obętajo, ravn. ber. 61 ob nadlógah in težavah délajo nar lepši sklepe ter obétajo in obétajo poboļšańe, levst. žup. 17 obétajo da se bodo vseh dolžnóstij držali, 77 v družbo stopáje obétajo da bodo pokorni; — obêtata: preš. 79 in kar mu obétate očésa ńé, potrdijo kmálo beséde sladké. — U kajkavštini glasi za taj glagol osnova obeča, koja ima imperfektivno značeńe, dočim ima obeća u štokavštini perfektivno; obêčam: zagr. 1, 215 obéčam žitek vekovečnì, mat. 2, 491 tvrdo obéčam da odvzemem s smrtjum ńegvum puku momu obšanost; — obêčaš: mat. 2, 265 uffam se onu vekivečnu plâču zadobiti, koju obêčaš onim koji te ļube; — obêča: zagr. 1, 115 čudi se s.

Digitized by Google

Ambroš nad darežlivostjum Herodeša kraļa, kada najmre obèča polovicu kraļestva svojega kčere Herodijašiné za ńe lepo tancańe, mat. 1, 128 grehov vašeh odpuščeńe vam se obéča, 2, 260 zvršeno obéča zdržati se vu milošče i prijatelstvu ńegvem, 2, 514 bog obéča vsako vreme onomu koji se skrušeno požaluje, oproščeńe, ali ne obéča vreme onomu koji žive malovrednò z uffańem, da se požaluje kada bude hotel. U ugr. slov. glasi: obêjčem itd. mol. 26 daj nam naj moremo zadobiti ka obejčeš itd. — očîtam explobrare: očît, očîta: škriń. 43 katęri potrębnimu očíta, ta ńegovimu stvarniku nečast stury, 51 kdor vbogiga zaničuje očíta ńègóvimu stvarniku, 84 moj syn! jiši modrést inu obveséli moje srcę, de boš znal odgovoriti tęmu katęri tebi očíta, ravn. 2, 166 vest vslehrnimu grešniku krivico očíta, ber. 46 glójte kakó človéku huda vést tudi čez več lét še pregrého očíta, preš. 160 kar on očíta, kôj Apêl poprávi; čuje se i očítam. — računa numerare: računn, računa: trpl. 24 blažen on mouž komi notri ne račúna gospoud grejha, gön. 107 dén z nočjouv navküp se eden dén račúna, perg. 57a v tom dugovani pryprosti se človek za plemenita človeka račuuna, küzm. 139 što je z vás ki ščé türen cimprati, jeli si prvle ne séde doli i zračúna strošek či ma teliko ka ga zgotovi? küz. 281 David právi ka je bláženstvo človeka, komi boug notri zračúna pravico brezi dejl; — računamo: nagfl. 64 ete vlejk se zá to tak zové, geto ž ńim računamo ali pravej brojimo; — računajo: nagfl. 23 vučeníci píšejo, računajo, perg. 2b po tom se za to meď plemenite ļudi ne računajo, itv. — stâra se senescere; curare: stâr, stâra: preš. 25 za ń drúžba ne mára ìn on ne za ńó, v samôti se stára, mu léta tekó, gön. 108 ár se te dejte ne stára či se zmejńat hodimo, krist. nač. 219 malo se stàra za tolnače starcev, blag. 1, 113 osoba taka sama se nikaj ne stàra, mol. 178 spelaj me vu vekivečno bláženstvo, geto mladost nigdár ne obstára; — stârajo: küzm. 393 prejdo, tí pa ostáneš, i vsa liki gvant ostárajo, krist. blag. 1, 56 sìni tebi jesu? navùčaj i prigibļi ńé za mladosti ńihove, ar kada ostàraju, ne budû se làdati dàli. — ubôža od paupertatem redigi: ubôg, ravn 1, 335 ako si bogat, misli de lokka obóžaš; — ubôža: ravn. 1, 110 če tvoj brat zraven tebe obóža, podstópi se ga; — ubôžajo: levst. žup. 68 katerim je občina dolžna tudi skrbeti za hrano in streho kadar ubóžajo, 70 treba gledati da ļudjé ne oubóžajo; — vênča coronare: vênec, vênca: vênčaš: ravn. 1, 152 ovénčaš ga, leto, s svojo

Digitized by Google

dobroto; — vênča: ravn. 1, 275 poskuša, kdor v božjém strahu živí, ga on le, potlej pa vénča.

β) od supstantiva ženskoga roda na *a* s ˆ na predzadńoj slovci: bêrmam confirmare: bêrma; bôltam camerare: bôlta; brûndam, udaram u brundu: brûnda, die maultrommel; cârgam se altercari: cârga, kov. kemp. 202 natúra vsa k sebi privíja, za sê se bori i zrokmi harcúje, milošča pak vsa k bogu nazad pripeļáva odkúd početno izhájaju, nikaj dobra sebi ne pripisuje, niti je oholno prevzetna; ne cárga se, niti svoje štímańe drúgem prepostávļa; — drômļam, u drombuļu igram: drômļa die maultrommel, kor. 3, 72 pod ganček kadar prideva, zadrómļava, zapískava, zapískava, zadrómļava, de b' se ļub'ca zbudíla; — fârbam colorare: fârba, die farbe, nagfl. 135 fárbar pofárba obloke, 59 za kaj table na črno fárbajo? 60 za kaj fárbajo stole? — klâmfam fibulis vincire: klâmfa die klammer; krônam coronare: krôna, corona; lûkńam perforare: lûkńa foramen, nagfl. 117 podgani i miši z ostrimi zobmí svojimi sprelűkńajo stené hramb; — prâvdam se rixari: prâvda lis, rixa, preš. 158 právdajo se tí možjé zna bíti za kar so se nekdajni Abderíti; rêtam cribrare: rêta der reuter; rômam wallfahrten: Rôma, preš. 98 pôzen vnúk poróma k tvojmu gróbi; — sênca obumbrare, sênca: küz. mik. 98 jákost víšešńega obsénca tebé, küz. 162 nouč toga višešńega te obsénca; — vâgam ponderare: vâga die wage, nagfl. 136 záčimbar, železnár vágata s štondejrom, lotom, vágov; — žâgam (i žägam) serrā secare, serram ducere: žâga (i žäga) die säge, mol. 254 naj žágajo i rejžejo (a gön. 37 žaga, nagfl. 168 žagajo bez oznake naglašene slovke, dakle: žäga, žägajo), ravn. abc. 73 oče déblam véje požágajo, itd.

γ) od supstantiva ženskoga roda na *a* i sredńega na *o* s ' na predzadńoj slovci u krańštini, ali s ˋili ˝ u štokavštini, n. p. brîgam se curare: bríga, srp. brïga, i na istoku: brïgam Sket 245: brìgam, brìga; dêlam laborare, facere, agere: délo, srp. djèlo; dêlam: schön. 309 ta bo tudi délla délal katéra jest délam, jap. ev. 99 i 212 bom vam povędal v kaj za eni oblasti jest le tó dęlam, škriń. 112 za koga li dęlam? jap. prid 1, 149 vsa ta druga moja muja je zgublena, če za moje večnu izveličańe ne dęlam, ravn. 1, 65 nikomur ne délam krivice, još 2, 116, 269, 289, 305 kor. 2, 117 kaj ne véš ti tó, kaj délam jez tú? kov. kemp. 235 ja stanovito dêlam i trúdim se vu potu obličaja mojéga; — dêlaš: schön. 311 nihčer ne móre te čudesa délati katére ti délaš,

Digitized by Google

kast. 5 al tvojga živeńa je búg, pred kateriga bóš mogl pernesti karkuli délaš, jap. ev. 173 kaj mojstru nadlẹgo dẹlaš? 212 v kaj za eni oblasti le tó dẹlaš? škriń. 122 za kaj takú dẹlaš? traun 260 ti dẹlaš tàmmo, inu nóč postáne, 315 vsmili se čez mene, kakòr s tẹmi dẹlaš katẹri tvoje imẹ lubio, ravn. 2, 196 kdo ne bo vesel po stopíńah hodil ki jih pred nami délaš? mat. 2, 417 ako z najimeni težaki délaš, taki ńe plati; — dêla: kast. 252 on déla s premišleńem, jap. ev. 21 kadar bóš pak ti almožno dajal, naj tvoja lèvica ne vẹj, kaj dẹla tvoja dèsnica, škriń. 39 en brihten vse s svẹtam dẹla, 50 človèk katẹri dẹla sebi dẹla, 257 edèn je skuzi tó bogat, kẹr skopú dẹla, itd. traun 18 gospód bó spoznán kẹr pravico dẹla, 28 kdo bo prebival v tvojim šotorji? tá katẹri pravičnu dẹla, 341 katẹri sam velike čudeže dẹla, 342 sónce dan dẹla, ravn. 1, 4 goréla je de dan déla velika luč, sonce bliščče na nébu, 8 vol nam déla, 49 storjena krivica čez dvajset let lohka človeku še grenke dní déla, 188; 2, 14, 28, 33, 36, 57, 219, 220, 267, 300, 305; ber. 45 tudi on se déla kakor de bi jih ne poznal, met. 277 obẹuba dolg déla, kor. 2, 110 žé se déla béli dán, preš. 80 ôče župàn so móž neslán, kaj déla tam kancelír vsak dán? 26, 102, krist. blag. 1, 59 télo je orudele, s kojém človek misli, čúti, déla, 70 prosti človek déla celi den neprestancè, ravn. 1, 18 barka se dodéla, ber. 197 člôvek si perzadéva, bog dodéla, škriń. 174 aku zastópnost kaj izdẹla, kdó je v tẹh rečẹh katẹre so bòl vmetáln dẹlavèc kakòr ona? 191 eno posódo zvestú izdẹla, ravn. 1, 246 napravi skladanco hostinih pańov, jih jemle in se grẹje per ńih, vkuri in peče kruh; kar pa jih ostane, jih podéla v bogá, si jih podéla v malíka, 2, 179 z lastnimi očmí bodo vidili, kakó ẹudí pregréha razdéla; — dêlamo: kast. 427 navadimo se de z ńega rokami délamo, ravn. 1, 13 tako je naša sréča de délamo, ber. 12 per vsim kar délamo imẹjmo dôbre misli, 69 kóliko krat délamo nar boẹi sklêpe, pa čez malo dni pozabimo spét kar smo sklenili, 110 kaj nas ne bo ta perzanašẹivost in ẹubézen ginila in spodbodla, de délamo za svoje gréhe resnično pokoro; math. 1a 230 da vu ńem (vinogradu) délamo, 232 dobro délamo; — dêlate: jap. ev. 184 inu drugiga veliku takiga tẹmu enakiga dẹlate, 225 kaj ńẹj nadlẹgo dẹlate? math. 1a 126 vsigdar za vas délate; — dêlajo: kast. 185 hudu délajo, jap. ev. 175 čudeža skuzi ńegove rokẹ dẹlajo, 176 za tẹga volo se skuzi ńega čudeža dẹlajo, škriń. 7 katẹri krivičnu dẹlajo, bodo iz ńẹ vrženi, 48 krajlu se

Digitized by Google

gnúsi nad tęmi, katęri hudobnu dęlajo, 369 pišáli inu árfe vkùp priętèn glas dęlajo, itd. traun 9 ti sovrážiš vse katęri hudú dęlajo, 20 ti ravnu ględaš na tę katęri krivico dęlajo inu na tę katęri jo trpę, 26 katęri meni nadlógo dęlajo, bodo od veséļa poskakovali, aku jest omáhnem, 54 naj bodo k sramoti vsi ty, katęri prešęrnu krivico dęlajo, 57 inu se s timi katęri krivičnu dęlajo ne bóm pèčal, 58 katęrih rokę krivico dęlajo, 358 pogúbi vse katęri moji duši težáve dęlajo, škrb. 1, 3 ktiri li želè pokóro délati, pa ńo vender ne délajo, 126 so ktiri uržoh greha délajo sojo slabo naturo, 2, 173 sliši kakšini gréhi se délajo, ravn. ber. 9 kdo je v stanu seštéti vse dobrote ki jih nam ļudém stvarí na zemļi délajo! 12 ta dan je postavil v svét praznik, ob kterim naj ļudjé ne délajo, 66 naj ptujcu nikar krivice ne délajo, 152 iz kóže se oblačila délajo, 163 iz zlatá in srebrá se denarji délajo, petr. 111 ne délaju i ne predu, 293 božjega kraļevstva išču kmeti težaki etc. gda nikomu nikakove krivice vu ničem ne činé, nego kaj gode činé i délaju.. ono da délaju né kakti sebe ali svojemu zemeļskomu gosponnu ali komu drugomu za plàču ali za obstun, nego da je tak délaju vernò i srdčenò kak da bi je samomu bogu delali, krist. blag. 1, 57 znal je de sini ńegovi krivo délaju i ni kaštigal ńe, ravn. abc. 87 velíko zalóge nadélajo, ravn. abc. 73 oče brst okléstijo in ga v bútarice podélajo; — dêlata: rog. 1, 142 bog inu natura zabstojn na délata, jap. ev. 208 aku kdó vama poreče: kaj dęlata de žrèbę odvezujeta? met. 280 dva kresivna kamna iskre délata, kor. 3, 85 na srédi mojga srcá stojita mlina dva, drujga nič ne délata (kakòr) ļubézen meleta. — U ugarskih Slovena je *e* kratko, a u Kajkavaca govori se i dugo i kratko. — kâpļam stillare: kápļa, srp. kàpļa: preš. 82 na prágu déklica lépa stojí, in sôlza za sôlzo ji kápļa 'z očí; — kâpļajo: kor. 1, 87 iz gláve možgáni kápļajo; — prîča testari: príča srp. prîča: prîčaš: kov. kemp. 128 ako ne češ trpeti, príčaš se koruniti; — prîča: ravn. 1, 18 sam bog s tem príča, de ne ravná po nagneńu, preš. 101 to príča od jezíka lepotíje, rog. 1, 192 tu de s. Rochus je en premagavic te smrte, spríča nam tu mestu Lublána; — prîčata: levst. žup. 86 to naj podprícata śe dva taka očeta, ki imata tudi síne vojaških lét; — srêča obviam fieri: sréča, srp. srèća: srêča: rog. 1, 280 šréča ńega ńegov prvi majer, škrń. 96 lev se nikógar kateri ńega sręča ne vstráši, ravn. 1, 108 če se vol ali osel tvojiga sovražnika zgubí in te sréča, nazaj mu ga žèni; — srê-

Digitized by Google

čata: trpl. 70 milošča ino istina se sréčate, pravičnost i mir se küšűjeta; — srêčajo: ravn. ber. 6 pozdravite jih, ktéri vas sréčajo; — žêja sitire: žéja srp. žêđa: žêjam: küzm. 208 po tom znavši Ježuš kaj so se že vsa skončala, naj se spuni pismo, rčé: žéjam, 172 gospodne, daj mi tou vodou naj ne žéjam, mol. 176 žéjam, gospodne, tí si vretina žítka, napój me; žéjam tebé žívoga bogá, 183 ti si s kríža kríčao: žéjam, žéjao si nájmre dűšo mojo, i dűša moja takáj žéja tebé, petr. 61 da bi se spunilo p'smo, réče: žéđam, kraj. 125 rekel jesi: žéđam; — žêja: traun 102 mojo dušo žẹja po močnim živim bógu, ravn. 1, 258 kakor vino pijanca premóti, tako ošábnika žéja po časti, 2, 111 kdor to vodo pije, žéja ga spet; mol. 128 kak žéden jelen šetüje k vretini, tak žéja tébe düša moja, küzm. 314 eden žéja, te drügi je pa pijan, 465 ki žéja, naj pride, trpl. 34 žéja düša moja bouga, bouga živoga, 49 žíja (sic) tebé dűša moja, 171 vsaki ki pijé z ete vodé, ožéja páli, kí pa pijé z vodé štero ńemi jas dam̃, ne ožíje (a u izdańu god. 1771 pravo: ožéja) na veke; — žêjamo: küzm. 304 notri do ete vöre i gladüjemo i žéjamo; — žêjajo: mol. 234 kí te pijéjo, žéjajo, küzm. 6 bláženi so ki gladűjejo i žéjajo pravico (mat. 5, 6) küzm. od god. 1771, 817 ki me pijéjo, od toga bole me žéjajo; petr. 178 bláženi kii gláduju i žéđaju pravice.

δ) od komparativa:

boļša: bôļši: bôļšaš: kraj. 114 darujem ti gosponne takàjše mojè dobrotè i dobra déla, čè su prem mala i nezvršena, da je ti pobòlšaš i posvetiš, kov. kemp. 245 aldújem tî takaj vsa moja dobra dêla, ako prem mala i nezvršena, da ti ona zbólšaš i posvetíš; — bôļša: kor. 2, 103 in druga (ļubca) je pa Urša, ki moje srce bóļša, škriń. 171 bog sam k modrósti pęle inu módre bólša, rog. 1, 471 vexatio dat intellectum da ta človik pobulša kar je pregrèjšil, škriń. XLI posvejtna modróst človęka ne pobólša, 66 katęri je dobriga srcá, pobólša svojo pôt, traun 301 skuzi kaj pobólša en mladęnč svoje živleńe? ravn. 1, 74 če slabotni ļudjé toļke žali tako iz srca odpušajo, kakó rad mu boš še le tí odpustil, kdor se pobólša! ber. 19 tako pride šiba bôžja dosti krat po časi, pa pride vendar le gotóvo, ako se gréšnik k bogu ne obrne in ne pobóļša. vran. robin 1, 22 nigdar na svétu srečen ne bude doklam se goder ne pobólša, 59 da se po tùgah i nèvoļah svojeh opoméńen pobólša, rog 1, 223 hudu gdúr pústy žjulejne, zbúlša tèr hudu žjuleńe, leben ima tè časty; — bôļšamo: škrb. 1, 163

*

Digitized by Google

hodimo varno v naših nesrečnih časih, v ktirih je brez štivila slabih izglédov, pohujšańa inu zapelváńa de kar zamóremo po naši móči al vstávimo inu vbránimo, al pobólšamo; — bôļšate: rog. 1, 654 če se na pobúlšate, čez 40 dny tu mestu Ninive subvertetur, bode končánu, math. 1a 202 vu kraļestvo svoje neče bog vas primárjati ali vu pekel, kada vas bóg na zadńem súdu od pravičneh odlùčiti pusti, segùrno vas iti primòra, ako se ovde doklam vam vreme dopušča, ne pobólšate i pokoru ne včiníte, vran. rob. 1, 59 trplivno podnàšajte vsa koja zvrhu vas pošiļal bude: morebiti pošeļe záto da se vi pobólšate; — bôļšajo: jap. prid. 2, 25 ti ględaš grẹham skuzi prste, de se ludję v tim časi pobólšajo, 59 ti ludję katẹri so ene jẹzne nature, se malu kadaj ali skoraj nikoli ne pobólšajo, škriń. 103 hudobni se težkú pobólšajo, ravn. ber. 38 to moraju samo za tó povédati, de se grẹšniki posvaré in pobóļšajo, kraj. 342 presveti im pamet i razum . . da se iz grehov k tebe povrnu ter žitek pobólšaju.

daļša: dâļši: dâļšam: pok. 3, 112 jest se toliku bol dušni smrti bližam, kólikur bòl se od tebe, o bog, ti samu živleńe! dálšam; — dâļša: škriń. 31 gospódovi strah dny perdálša, 330 človẹkovu razveseleńe živleńe zdálša.

dugša: dûgši: dûgša: gašp. 1, 599 vu vremenu ovem vse svete pokore číne povékša Ivan, molitve podúgša; možda je tako i: dûža: küzm. u izdańu od g. 1771 str. 815 gospoud ga je šteo zmožđiti i oslabiti. Gda pa ńegova düša za grejhe áldov tà položi, vido bode semen i podúža si dni (isaia 53, 10 Daničić: produļiće).

hujša: hûjši: hûjšaš: škriń. 249 ne ględaj divico, de se ki nad ńę lepoto ne pohújšaš; — hûjša: škriń. XLI posvejtna modróst človẹka slepy inu pohûjša.

lajša: lâjši: lâjša: ravn. 2, 11 nad bogam veseļe in do ļudí ļubézen vse težave zlájša, 2, 50 ļubézen do božjiga deteta jima vse težáve zlájša, ber. 185 de se kupčija zlájša in poviša, se mórajo céste in mostovi narejati; — lâjšajo: ravn. ber. 8 vetrovi čistijo sapo od škodļivih sóparjov, hladé prehudó vročíno, zlàjšajo v barkah voziti po morji in jézerih.

lepša: lêpši: lêpša: ravn. 1, 276 božji strah vsake veseļa oživļa, polépša in jih povzdigne. Po Miklošiću ide amo i lišpa po metatezi od lepši: lîšpa: ravn. 2, 155 kar bogatínc s trdimi dnarji kupuje, de sebe in hižo líšpa, je komej sénca kej lepšiga goršiga, kar še tak vbòžic iz božje roke vsaki dan prejéma, 1, 228

Digitized by Google

pòtlejšnih kraļov nekdo je v Jezrael prišel. Jezabela ko je zvedla de pride se nalíšpa, in per oknu je gledala, kadar se v grad pelá kraļ.

mańša, menša: mâńši, mênši: mâńša: ravn. ber. 152 vsako leto se brez števila rib poloví in ńih zaloga se ne pomáńša, trpl. 91 on je i blagoslovi, naj se povnoužajo jáko, i on živine ńihove ne poménša, kraj. 266 preseči ga da ti vtégne i poméńša hudobna poželeńa, kov. kemp. 247 da ovak hotéńe ńihovo pomênša, 261 dej da se ļúbav zvršeno jen krat zažgána nigdar ne pomênša, ravn. ber. 170 dež nam pernêse zlo veliko prida, z ńim se zemļa namóči, omehčá in vrodovitni, sapa očisti in tudi letna vročina zmáńša.

vekša: vêkši: vêkšaš: mol. 69 da vu nami tvoje s. dári povékšaš, kraj. 375 dá vu nas tvoje dárè povnòžaš i povékšaš, da ogńa tvojè ļubavi vu nas vužgeš i povékšaš, 374 dà ovoga čudnóga svéctvá veru, précenbu i pobožnost vu nas povékšaš, math. 2b 19 to biva, da ono, ako je potrebno, povékšaš; — vêkša: ravn. ber. 12 kako mnogotêre so stvarí, kakó razlóčne v svojih razpôlih, in vender je vsaka prav takšna kakoršna móra biti, de svoj namen doséže in de srečo vsih povékša, 189 greší kdor z grdo samopridnostjo, golufijo in odrtijo pomankańe in potrébo povíkša, gašp. 1, 600 vu vremenu ovom vse svete pokore číne povékša Ivan, kov. kemp. 227 zaradi samoga sebe to činíš, nê zaradi najmov mojeh, da boļe dobrotu tvoju spoznam, ļubav mî se povékša, 236 včíni, gospodine bože zveličitel mój, da po gustom pohájańu skrovnosti tvoje povékša se hotéńe pobožnosti moje, 261 dej da se vera moja boļe objáči, ûffańe vu dobróti tvoji povékša, math. 1a 80 ńegova prègreška s tem povêkša se; — vêkšajo: ravn. ber. 170 če kapļe v veliki mnóžici iz visôcih oblákov padajo, padáje več soparic (s) seboj jemļó in se takó povékšajo, vstane naliv, kraj. 342 povrni im zdravjè za tvojè svéto ime, da oni poznávši tvoju k sebe dobru vóļu tebè dostojnò hvale; da žitek pobolšaju, ter se vu ļubavi i bojaznosti tvoje povèkšaju.

zalša: zâlši: zâlša: ravn. 1, 156 vsaka perpràvnost, če je na hudo ne obračamo, ozálša in perporóča človeka.

Potisnuti naglas (ˆ i ˜) imaju još mnoge *dvoslovčane* osnove domaće i tuđe od kojih mnoge u knízi ni ne dolaze ili dolaze bez oznake naglašene slovke; jedne i druge mimolazim a navešću samo ńeke iz knige:

Digitized by Google

bâra interrogare: let. mat. 1882/3 197 bárati, bâram, a na istoku: bäram, Sket 244: bàram.

bliža: blîža: preš. 29 blíža se železna césta, 64 lej, blíža se pogrébcov tròp, 176 Črtomír blíža se devíci mládi, 190 Črtomir se blíža ji, 191 Črtomír z duhóvnim blíža slápu se Savíce, nagfl. 91 či se što k ńim (mladim mačkam) blíža, kak bejsna ńemi v obráz skoči, 98 koń frče, či se osel blíža k ńemi, ravn. 1, 79 kadar se ńegov konec perblíža, reče bratam: vmrjem, preš. 46 tje h gospôdi se perblíža pévic razglašêne sláve, 69 to vídit', mladéneč se Urš'ki perblíža; — blîžajo: preš. 181 zbudí za 'z mísel tih mož govorica, ki blížajo se z blágam obložêni, gön. 90 blížajo se risále, škriń. 261 komú se bo cóprovèc vsmílil, kadar ga káča piči, inu vsi tisti katęri se zverínam perblížajo? — blîžata: ravn. 1, 51 zdaj se dekli s svojimi otróci perblížate.

boga folgen: bôga: küzm. 70 što je té, koga i vöter i mourje bouga? gön. 104 oča ga na srečo bouga, bar. 10 dobro dejte ńé (roditele) lúbi ino bouga, škriń. 226 katęri svojiga očęta vbóga, bó mater razveseļil, ravn. 1, 220 Elija vbóga, odríne in gré, 255 nazaj jo pokliče in trepeča ga vbóga, 2, 225 Janez ga je svaril. I'a Herodež ga tega ne vbóga, 227 tudi vbógal ga je pa ne vbóga ga vsiga; — bôgamo: küzm. 1771 str. 822 roditele li na teliko bougamo, na keliko tvojo svéto volo ne zbantújemo; — bôgajo: jap. ev. 152 nečistim duham zapovę inu ony ga bógajo, škrb. 1, 212 če restrésene duše glas božji nerade bógajo, ga bógajo tolkajn rajši skup zbrane srca, preš. 145 samó ńó bógajo vihárjov síle, 155 ne bógajo me mísli, žęļe vróče, küzm. 223 šteroga je dao boug tejm, kí ga bougajo, nagfl. 76 vučeníci svojemi vučiteli lúbézen, zahválnost i poštúvaňe te skažújejo, či se lepou oponášajo, radi bougajo, rog. 1, 187 premagavci so ty kateri ubugajo.

boža: bôža: ravn. 2, 238 na róče jih jèmle, bóža jih; — bôžate: jap. prid. 2, 155 kaj drży toliku hiš gori, ali kaj jih ohrani v tim dobrim stani v katęrim se znajdejo? Vam zlasti, lubi farmani, mórem sam tukaj očitnu spričovaňe dati, de sim z velikim veselam od vašiga vsmileńa pruti vbógim inu potrébnim zvèjdèl, zraven tíga kar se še radovolnu bogú k časti za cérku inu farovž pobóžate, ali ravnu leta čédnost vam tudi žégen božji čez vaše polę doli skliče.

Digitized by Google

brka: bȓkam: let. mat. 1882/3 198 bŕkati, bŕkam. Igrati se z brkalicami (tako samo nagađam da se naglaša).

brênka: igrati u harfu: brênka: ravn. 1, 155 preskrbíte mi koga, de pridno brénka.

bumba: bûmbam: let. mat. 1882/3 199 búmbati, búmbam. Piti v otročjem jeziku, tal. bombar.

burka: bûrkaš: petr. 167 i ev. tirn. 154 Martha Martha skrbliva si te se vu vnogeh búrkaš (τυρβάζῃ); — bûrka: petr. 83 i 150 i ev. tir. 76 i 139 naj se ne búrka srdce vaše (μὴ ταρασσέσθω), i math. 2c 6 i 20 naj se ne bùrka srdce vaše, petr. 20 čuvši pak Heródež král zbúrka se (ἐταράχθη), kov. kemp. 99 ļubav prestrašena se ne zbúrka, krist. blag. 1, 112 pokojna vést je kak ti vsevdíļno goščèńe, i pravičnoga ne zbúrka kaj goder mu se pripetílo búde: — bûrkaju: kov. kemp. 101 naj tê ne búrkaju tuje miseli od česa god zavdáne.

buta: bûta: preš. 164 kjer si poíše dóm, nadlóg jezéro nabêre se okróg in v êno méro s tegôtnimi valmí na sténe búta.

ceca: cêca: nagfl. 93 tele z vűmena (ceckouv) materé céca mlejko, 118 či hrane na sto denejo, najprva je műha štera príde i nogé v ńou namáče, po tom je okouli po skledi céca, 161 mlaína jáko škoudi nárasi püngradov, ne dá ńemi rásti, pocéca od ńega vlago; — cêcajo: nagfl. 86 vümen materé cécajo, 155 ete mate krumpiše! je li vidite na ńí dosta jámic? či krumpiše posadíjo, ete male oči vlago cécajo z zemlé.

cepa decidere: cêpajo: škriń. 379 on sneg iztręsa, kakòr ptice doli lętajo de bi se vsędle, inu ta isti doli pada kakòr kobil'ce doli cępajo, ravn. 1, 70 vsi gredó k Jožefu, Juda od spréd. Kar pred ń pocépajo, gašp. 1, 599 vsa jadra iz bárke strgaju, vesla razcépaju.

copra: côpra: rog. 1, 247 tu zlatú ta duh zacúpra (aurum fascinat mentem); — côprajo: škrb. 1, 25 al niso lušti, ktiri te tako zacóprajo, de je preteškó jih zavréči?

cvibla: cvîblamo: škrb. 1, 362 na prvu nam hudíč strí vúpańe de h grehi pervólimo, po tim nas pahne v velik strah de nad odpuščeńam cvíblamo.

čaka: čâkam: traun 95 inu zdaj na kaj jest čákam? 318 gospod, jest čákam na tvoje izveličańe, 332 za volo tvoje postave čákam na tebe, kor. 3, 51 če ga lih sédem lét že čákam, preš. 129 tak, drága déklica! zvezd tvojih čákam, mol. 117 čákam mrtvih gori stanejńe, trpl. 105 gospodne, jas čákam zveličańe

Digitized by Google

tvoje; — čâkaš: preš. 78 al čákaš de páde zvézda z nebés, al'de bi k ńi zlêtel, čakáš perés? mol. 119, 174 milostivnò čákaš na pokouro grejšnika, kov. kemp. 261 potrêbno da miloščo pobožnost neprestancé íščeš, želno prosiš, trplivno i zaúffano čákaš; — čâka: rog. 1, 171 ta se pusty dosti krat vidit, kadar se ta ner mèjn čáka, škriń. 26 katęri per podbójih mojih dúr čáka, traun 76 naša duša čáka na gospóda, 214 blógèr človęku, katęri od tebe pomóč čáka, 332 moja duša čáka na ńegóve besęde, škrb. 1, 175 zmiram na perlóžnost čáka, ravn. 1, 72 sej britkosti ne bom vidil ktira me čáka, preš. 73 kaj mášnik z mizerêram, kaj dánes z líbero in z drúgo per pokópi hití molítvijo? poróka ná ń'ga čáka, za tó takó hití, 184 okó ni vid'lo, slíšale ušésa vesęla, ki izvólene tam čáka; mol. 254 znám da vörne díka puna, v nébi čáka korouna, 266 ne bojíš se? more biti te že gotova čáka strašna kaštiga, küzm. 403 na dale čáka dokeč se denejo neprijatelje ńegovi na podnogáonico noug ńegovi, 434 oráč čáka drági sád zemlé z mirovnim trplejńem ga čákajouči, bar. 27 či g. boug dobro letino dá, se lehko obílna žétva čáka, 33 dešč ide, rosí. Od ńega človek blagoslov čáka; kraj. 294 opomina, da smrti gotov čáka, zagr. 1, 126 ošter sud tebe čàka, math. 1a 93 kojega tak želno čáka, krist. blag. 1, 23 od kaštíge vekivečne, koja grešnike čàka, podstuplivo se pregovàrjaju, 75 ako na ova još ne omehkča, trpî gâ, čàka gâ; nagfl. 85 gda krava s pašé príde, počáka, podojiti se dá; — čâkamo: rog. 1, 393 de dolgu na odgovor na čákamo, ravn. 2, 193 si tí tisti ki bo prišel, ali naj drujiga čákamo? küzm. 360 naše pörgarstvo je pa vu nebésaj, od kud i zveličitela čákamo, 421 nouva nebésa i zemlo nouvo pouleg obečańa ńegovoga čákamo, küz. 1771, 819 tvojega s. sinà prišeštjè s trdnov vüpaznostjov čákamo, küz. 421 ti li si on, ki imaš priti, ali drugoga čákamo? math. 1a 30 jesi li ti koji dòjti hočeš, ali drugoga čàkamo? — čâkate: küzm. 420 kí čákate i sílite prišestjé dnéva gospodnovoga, gašp. 1, 312 kaj čákate? — čâkajo: škriń. 320 strohlivost inu smrt čákajo po ńegovih zapóvedih, 345 gospód je samú per tęh katęri na pouti rèsnice inu pravice potrpežlívu na ńega čákajo, traun 87 katęri na gospóda čákajo, bodo deželo ęrbali, 167 ne pusti tę katęri na tebe čákajo za volo mene k sramoti priti, 261 vse stvary čákajo od tebe, de jim dáš jęd ob právim času, 363 vsih oči čákajo na tebe, preš. 188 vdežêlah jútra čákajo bogáte te žétve, küzm. 213 vküp spravlenim je zapovedao, naj se od Jerušálema ne od-

Digitized by Google

loučijo nego čákajo obečaňe očé, 258 svedouči kaj me vézaňa i stiskavaňa čákajo, trpl. 54 ne dopüsti v sramouto pridti vu meni onim ki tebé čákajo, nagfl. 157 vrle deklíčke komaj čákajo, kaj bi sprotolejtje prišlo, gön. 64 vsáko ütro i vsaki zvečarek v šoulo idemo. Gda vu vučevnico stoupimo, vučitel nas že tam čákajo, bar. 46 tam ešče vékši ino lejpši nájemi na nas čákajo liki so oní štere na etom svejti od ńega vdáblamo, gašp. 1, 78 gotovo jest želézo, iz kojega čavli gotovi čákaju, 508 kada od oveh oslobodim se, znam da ļubešem stvaram koje mene čákaju, na hránu dospem, 541 uffajúči se čákaju na te, 633 čákaju mene za to neizgovorne muke, 677 čákaju od nas svétci božji hvalu svoju, math. 2b 80 čákaju na vas, gašp. 1, 535 pred kojúm s. Marija Magdalena i s. Anna dočákaju Luciju, 709 bratca s pajdáši dočákaju vu malom vremenu, math. 2c 27 odišli su vu domovinu svoju, da zveličitela počàkaju. — U kajkavaca dolazi i oblik čeka iz štokavštine s kratkim *e*, i ńekim piscima rabi oboje jedno uz drugo.

drža: dřžam: let. mat. 1882/3 264 vzdŕžati, vzdŕžam: kdo te z obleko vzdŕža? (preš. 18 trdna med náma vzdigúje se sténa, vènder ne vzdrža [vzdèrža] žéļ skrívnih plaména.)

duda: dûdam: let. mat. 1882/3 202 dúdati, dúdam. Kako stvar ali káko delo nerodno v roke vzeti, počasno in z majhnim uspehom kaj delati.

duha: dûhajo: traun 291 ony imajo nós inu ne dúhajo.

dunka: dûnkam: let. mat. 1882/3 202 dúnkati, dúnkam. Sesati prst. Otroci odstavļeni od prsij dúnkajo.

flisa: flîsamo: gön. 55 ese prídemo vsák dén na včeńé; gdare naše šoulske oupravice dokončamo, vö nas pelajo vučitel v ográdec, gde nárase naše preglédnemo, drevje gájimo, sadímo, cepímo, polejvamo, po tom se flísamo na mujštravnom téli vu vojničkom (‚vojnikszkom') soutpaňi, obráčaňi, bejžaňi; — flîsajo: rog. 1, 584 kateri se izvelyčat hočjo . . želé inu se poflísajo.

fučka: fûčka: gön. 50 na travnikaj po travínaj kosa cosi da vse fűčka, 104 vihér strašen práh pobüdí po ńivaj i na trávniki spremeče plastovje, po logouv drevji vse fűčka i troubi.

funda: fûndaš: kov. kemp. 198 ako na ov vrhúnec zlèsti hlepíš, trêba je da bátrivo pričneš i sekiru k korenu postáviš, da spúkneš i fúndaš otajnu i nenarednu proti sámomu sebi i proti osobnomu i têlovnómu dobru nagneńe (gön. 37 bez oznake: požár funda naras, dakle = fûnda).

Digitized by Google

gaga: gâga: ravn. abc. 43 gós gága (a nagfl. 110 bez oznake naglašene slovke: pri doumi gagam, dakle: gägam).

gleda: glêdam: traun 151 v tęj dèžéli ględam jest po tvojim svętim męsti, preš. 181 skrbí je kônec, kar glédam spét v oblíčje ti cvetéče; mol. 110 darűj mi tvojo miloščo naj vrejdno glédam zveličitela, 177 oh sladka domovína! ouzdaleč te glédam, 208 ah kak mi voña zemļa, gda glédam nebésa, gön. 107 jas sem gdate do pou nouči vönej pod slobodnov nebov i rad glédam zvejzde, bar. 35 glédam, neprestanoma glédam, ali ne míslim na tísto, ravn. 1, 206 ko otroka bol oglédam, kar vidim očitno de je otrok ńén, nè moj, traun 15 aku jest poględam na dęla tvojih rôk, kaj je človèk, de se ti na ńega spomniš? škrb. 2, 203 se nima podstopit kdaj véč pred moje očí priti, jez ga več ne poglédam, ravn. 1, 154 če poglédam nebo . . , kaj je koļ človek de se ga spomniš? kov. kemp. 179 mísli da ja sêm kî srdca i vsa otájna preglédam, kotéri ne sudim poleg líca, čþ. 5, 36 mi zdí se, te vglédam, de v raji živím, kov. kemp. 170 ako se prav vu mê vglêdam, nigdár mî od koje stvári ne vučińena krivica, 217 vse mlahavo i nestalno nahájam, kaj goder zván tebe zaglédam, 251 za ništar držím vse kaj na svêtu zaglédam i čújem; — glêdaš: jap. ev. 104 ti ne ględaš na pèršóno tih ludy, jap. prid. 2, 231 ti z enim nevošlivim jęznim očęsam ględaš, kakú tvoj sosed na sręči gori jemle, ravn. 1, 166 glédaš z očmí, preš. 72 kaj glédaš tàk plašnó? 118 od déleč glédaš drága, me perjazno, 171 v ńi (razvalíni) glédaš Črtomírovo lastníno, mol. 161 ti glédaš moje potí, küzm. 11 glédaš trouho v ouki brata tvojega, 44 ne glédaš osobo lüdi, küz. mik. 83 ne glédaš na peršono ludi, trpl. 9 ti vsa vídiš, ar glédaš nevolo . . , kov. kemp. 171 kada se oglédaš na stvári, vmekne ti sê pogled stvoritela, škriń. 185 tí ludęm grębe preględaš, kraj. 63 prosim tè da denes k meni i k mojemu delu k moje družinè i márhe marlivò priglédaš, škriń. 241 kàdar módriga vględaš, híti k ńemu, preš. 151 od déleč vglédaš zêmļo zaželêno, 17 márs ikdej ti govoríca se zméša, ko me zaglédaš med drúgmi ļudmí; — glêda: škriń. 15 gospód ględa na človęka pôti, 89, 130, 148, 232; ravn. 1, 156 iz tega povédka gléda božja previdnost, 278; 2, 191, 223, ber. 55, kor. 1, 25 pod nóge si gléda, 26 zaļubļeno gléda, preš. 128 vrh sónca síje sóncov céla čéda, jih zèmļa célo nóč z vesêļam gléda, 177 kak gléda v tlà, 180 po Bogomíli prášať mu ukaže al gléda svetlo sónce, je še živa, levst. žup. 78 naj občina gléda

Digitized by Google

napraviti detiń vrt, mol. 182 naj ne gléda vnožino mojih grejhov, 188 niti mladosti niti lepote niti zmožnosti smrt ne gléda, küzm. 358 tá štera so ti drügi' vsakši naj gléda, trpl. 9 obráz ńegov gléda na tou ka je prav, 25 s prebiválišča stoulca svojega gléda, 42 boug doli gléda na siní človeče, nagfl. 75 okouli gléda; škrb. 1, 472 vse na tanko ogléda, zagr. 2, 129 onda se Christus na ńega milostivno oglèda, jap. ev. 18 jest vam povęm de vsaki katęri eno ženo poględa de to isto žely, ta je vžę prešuštùval, škrb. 1, 381 kdor s. pismo pogléda ta najde . . , ravn. 1, 253 zapustí ga bogastvo v sredi ńegovih dní, iz ńega pa trápa pogléda, preš. 47 ní nevésti všéč kar rêče, Ojstrovrharja pogléda, rêče mu iz jéze nagle . . . ; kov. kemp. 257 na mê pogléda, math. 2b 75 okolu pogléda, ravn. 1, 297 ki se časa kdaj je treba pomóči nikoļ ne pregléda, 2, 94 Jezus je v Simona pogledal; kaže mu de ga pozna in vsiga pregléda, kor. 2, 57 Ravbar béle liste brž pregléda; gašp. 1, 437 slepca oči odpreš da pregléda, math. 1a 36 to sám bòg more, koji srdca i bubreke ļudih vidi i preglèda; kraj. 296 da nam ńum (boleznostjum) bogu hválu zdáje kakti dragomu i milostivnomu otcu ki ga ovde prigléda svojem milostivnem bičem, math. 2c 154 bog je dugotrpliv, priglèda vnóga lèta; zagr. 2, 10 naj razglèda i razmišļa kak se žive, gašp. 1, 495 kojega nenávidnem razgléda okom; škriń. 36 katęri krivico spreględa, je pamétèn, ravn. 2, 172 zraven se še tako kaj maliga ne spregléda kar hudo človeku dé, 252 od déleč ga že oče vgléda, jap. prid. 1, 34 tukaj zaględa on svoje šentuvańe, ravn. 2, 35 Simeon stópi v tempêl, kar zagléda Jezuška, ber. 14 eniga dné gré Eva zelo bliz prepovédaniga drevésa, kar na ńem kačo zagléda, 27 Abraham zagléda tri možé, kor. 1, 40 od vesêļa se jóka moja deklè, kádar zagléda me, preš. 69 Ur'ška zagléda per mízi ruméni junáka; mat. 2, 62 ovca kada zagléda sebe pogubļenu, ne hlepí več na pašu, 204 zagléda ńu pred se dojti v žalostne i strahovite oprave; — glêdamo: škrb. 1, 34 kolker več na Jezusa gledamo, tolko bel se prevížamo kako resničnu je kar pravi s. Pavel; küzm. 317 zdaj gledamo kak v gledali vu temnoj rejči, teda pa od lica do lica, 328 mi ne gledamo ta vidouča, nagfl. 27 z očmí našimi gledamo, 78, 121, 172; škrb. 1, 404 če okoli sebe poglédamo, ne vidimo druziga kakor žalost; ravn. 2, 58 préden se nad ńim razglédamo, s kakim očésam še ńegove ļube stariše poglejmo, 262 v ktirimu

Digitized by Google

tih dveh razgledálov se vglédamo sebe? 52 nad pomorjènimi otroci ne zaglédamo nikar tròhe božje previdnosti, ber. 8 če se okoli sebe ozrêmo, zaglédamo brez števíla veliko rečí; — glêdate: kor. 1, 67 vsak svôjo ženo imate, pa še po drúzih glédate, küzm. 218 ka na náj glédate? 334 ta pred očmí glédate li? — glêdajo: jap. ev. 83 angeli v nebęsih vselej ględajo obličje mojga očęta, 165 ony gledajóči ględajo inu ne vidijo, škriń. 87 na vse ględajo, 119, 132, 277, 293, 345; preš. 79 ga glédajo ráde dekléta mladé; küzm. 68 gledouči glédajo i ne vídijo, trpl. 11 očí tvoje naj glédajo na pravico, 17, 19, 51, 81; ravn. abc. 63 oče drévje oglédajo, ali se niso črvi v pérje zaprédli; jap. prid. 1, 38 otrpneni ludję poględajo na nebu, kor. 2, 50 zdaj Turki se spoglédajo, rog. 1, 549 na tú gredó samy ú se, svoje porednu žjuléjne spreglédajo, pobulšajo, kor. 3, 96 gospôda se spreglédajo, Travnarju prizanêsejo, škriń. 131 tudi se očí obveselę, kadàr sónce vględajo, 219 ńó lubijo kakòr hitru jo vględajo, ravn. 2, 43 na en krat vglédajo svojo zvézdo.

gliha: glîha: küzm. 113 nišče ne dejva nouvoga gvanta zá plato na stari gvant, náči i to nouvo rasprášči i k tomì staromi se ne vglíha nouvoga sükna záplata, 330 kak se glíha Kristuš z Belialom (τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ;) 345 Agar gora sinajska je vu Arabiji, glíha se (συστοιχεῖ) z vezdášńim Jerušálemom; — glîhajo: nagfl. 155 z motikami jamice skopajo v štere krumpiše notri zmečejo, z gnojom ali sprhńenov trátnicov zasíplejo, i zaglíhajo; — glîhata: küzm. 35 velim vám, kaj či se dvá z vás zglíhata (συμφωνήσωσιν) na zemli nad kak šté 'dugováńem, šteroga koli bodta prosila, bode ńima od očé mojega.

gmera (ńem. mehren): (gmêram: rog. 1, 215 de jest ta trošt nagmyram; — gmêraš: kast. 138 s tem sebi žalost ‚gmieraš‘;) — gmêra: kast. 19 čednost se gmèra inu raste kadar se v misli jma, škriń. 89 kadar ony poginejo, se pravičnih štèvílu nagmęra, jap. prid. 1, 36 ta podoba našiga križaniga Jęzusa katęra se mu kušnit da, pogmęra še bol ńegovi strah; — gmêramo: škrb. 1, 410 skuz to naše trpléńe le pogméramo; — gmêrajo: škrb. 1, 328 vse svoje zavjáče tako obrniti, de se toje skrbí inu opravila zmiram gmérajo, škriń. 89 kadàr se pravični nagmęrajo, se ludję veselę, 366 skuzi svojo togoto trpléńe nagmęrajo.

Digitized by Google

gnada: gnâda: rog. 1, 591 on ta iste iz tem nebeskim izvelyčajnam potrósta inu pognáda.

grata fieri od ńem. gerathen: grâtam: bar. 41 či stari grátam, te bodo se sprevejdna deca z méne se špotárili; — grâta: küzm. 69 skrbí toga svejta zadavíjo tou rejč i tak nerodna gráta, bar. 30 mošt po krátkom vrejmeni vö zevré, se sčísti ino víno ž ńega gráta, nagfl. 150 eto tak velko gráta da se raspouči; — grâtajo: küzm. 353 tá pa vsa, da se kárajo, od svetlosti očivesna grátajo, trpl. 44 náčiši ne grátajo, geto se bogá ne bojíjo; govori se i bez *y:* kuga 166 tę nar bolši ošpice so srędnu velike, z eno rudęčo rinko obdane, okrugle inu visoke, tèr na sędmi dan polne bęle sukrovce rátajo.

greva od ńem. gereuen: grêva: kast. 26 ti praviš de tebe zgréva tvoje nespodobnu živeńe; jest verujem, gdú bi se ne zgréval? ty pregrešni ludè sovražijo ta gréh inu ga lubijo, inu še ta čas kadar hudú déla, ga žgréva, rog. 1, 35 če ki trpy letú za voļo ene ali druge pregrèjhe, zjóka se za voļo te, zgréva, spovè inu pobulša; — grêvajo: schön. 385 vsi moji gréhi so meni raminu zlu žal inu mene grévaju iz srca.

hita: hîta: krist. blag. 1, 48 onda se lepše oprave oblàčiju i iz mužàrov híta.

huka: hûka: kor. 2, 134 na dan svetiga Luka se v róke že húka, let. mat. 1882/3 325 svéti Lúka v róke húka.

jamra ńem. jammern: jâmrajo: rog. 1, 498b zdišejo, jámrajo, žalújejo, 521 jámrajo, jókajo, škrb. 1, 362 zdej premišlajo soje gréhe inu jámrajo.

kavka: kâvkam: let. mat. 1882/3 206 kávkati, kávkam. Lúščiti kostań iz griče.

kepa snijegom nabacivati se: kêpajo: jap. prid. 1, 75 imate vso drugo navado per malih otrocih: vy jim vso svojo volo perpustite, naj se cęl dan okuli po hišah vlačijo, naj se pretępajo, lasajo, kępajo, valajo kakòr hóčijo, vse je prav, vy se jim še smejate.

kinka: kînkam: let. mat. 1882/3 206 kinkati, kínkam (činkati), dremajoč glavo potresati. Kaj kínkaš? govori se dremavcu. Tudi cíncati v Laščah (ńem. hinken).

kisa: kîsaš: ravn. 1, 227 i kaj ti je že? kaj se kísaš? za kaj ne jéš? — kîsa: ravn. abc. 47 mléko če kake dní stojí se zaséde in skísa.

Digitized by Google

krega: krêgam: ravn. 1, 179 torej krégam te; — krêgaš: kast. 63 ti se srdyš čez nespametno živino, jo byeš inu krégaš; — krêga: škriń. 65 bolši je v eni pústi deželi stanuváti kakor z eno ženó katęra se rada kręga inu jezy, kast. 17 veseli se kadar on tebe posvary inu pokréga, jap. prid. 1, 100 če te (mož) pokręga de kaj nisi prav sturila, odgovori s krotkostjo; — krêgajo: ravn. 1, 52 oče ga krégajo, kadar to slišijo, abc. 45 okrégajo me.

kroka crocitare: krôkajo: traun 366 daje živež živíni inu mladim oslam, katęri k ńemu krókajo.

kuha coquere: kûha: nagfl. 125 mati z vékše stráni pri doumi dela, kűha, pečé, čísti, peré, šíva; — kûhamo: math. 1a 219 Ježuš opráščal je rad neprijatelom svojem, mi pako kúhamo fánteńe proti ńim vu srdcah našeh; — kûhate: math. 2b 217 ja znam čisto dobro, kakvo vi proti meni fanteńe vu srdcu vašem kúhaťe; — kûhajo: nagfl. 80 k čemi je kűńa? Vu ńej kűhajo, 156 zelenoga (grašič) z mošńicami kűhajo, bar. 7 vu kűhńi pečéjo, kűhajo, peréjo, gön. 73 ejno stüdenec s šteroga kűhajo i napájajo; vran. rob. 1, 181 iz vóde morske kúhaju ńu (sol), nagfl. 154 krumpiške, či je li z lüpińem spečéjo ali skűjajo, dönok so žmajhni.

kuka od ńem. gucken: kûka: škriń. 137 moj lúbi je enak srni inu mládimu jelęnu: polej on stojí za našo stęno, on ględa skuzi ókna inu kúka skuzi mręže.

lajna: (lâjna: nar. pjes.: lajnar pa lâjna prelepô; —) lâjnajo: let. mat. 1882/3 330 štírje nósijo, štírje lájnajo, dva glédata, dva poslušata, jeden pogańa (odgonetłaj: krava).

leba od ńem. leben: lêbajo: jap. prid. 1, 366 za to ne vzame jęrprg (s. duh) pr tęh katęri lębajo inu v pregręšnim veseli inu nečistosti živę.

lona od ńem. lohnen: lôna: rog. 1, 434 Jezus to ńim (nym) sturjénu pomuč obilnu polóhna plača inu povrne.

mala pingere od ńem. malen: mâla: gön. 22 málar mála, mat. 1, 542 samo gledí se i razmišłava lažłivo ono dobro koje se vidi i koje nam vu grehu kakti mála i pred oči duh peklenski postavła, 2, 458 duh peklenski nam mála zapoved božju z obrazom špotłivem; — mâlajo: rog. 1, 367 na to poprávleno tablo málajo gorrè vodè mésta; gašp. 1, 360 ńega vu spodobi mladenca k stupu visokomu privezanoga málaju.

Digitized by Google

mańka: mâńka: škriń. 35 katęrimu krúha mánka, 370 gospodovimu strahu nič ne mánka, traun 95 vęjm kaj meni mánka, ravn. 1, 168 zdajni čas se ne máńka takih hlapcov po deželi, 2, 72 toļko vam še máńka, préden bote Abrahamovi otroci, škriń. 186 v ńenih dęlih je bogástvu, katęriga nigdár ne prmánka, preš. 100 slovénsko lúlko bomo rešetáli, hraníli dôbro zrno, in kar zmáńka, iz svôjih bómo to možgán' dodáli, 163 bòļ dán na dán brlí živļêńa svéča, doklèr ji réje zmáńka in ugásne. — U ugarskoj slovenštini i kajkavštini glasi osnova meńka te je *e* najčešće kratko, ali se u kajkavaca govori i dugo: kraj. 73 potvrdi me, da vu ovom ne zméńkam kaj sem nakánil, 129 daj mi to, vu hude srèče da ne zméńkam, math. I[a] 232 nam nigdar, ako samo hočemo, dela ne méńka, kov. kemp. 99 naj pomênka vù hváli tvoji duša moja.

mara: mâram: kor. 3, 137 jez za te ne máram, preš. 58 za céli svét ne máram vèč, küzm. 258 nikaj ne máram, trpl. 58 či li tebé mam, ne máram za nébo ni za zemlo, bar. 5 ka jas máram, samo idi, povej, mat. 2, 144 ne máram, odgovori batrivo Daniel, ne máram, o kraļ, za tvoje dáre, kov. kemp. 242 kaj god zvan tebe dáješ, nikaj ne máram, krist. blag. 1, 133 male grehote jesu ovo, ne màram, néje velika pregréška; — mâraš: küzm. 44 ne máraš z niķim, trpl. 116 ka máraš za ńega, mul. fer. 55 za segurnejši pút ne pitaš, i ako ti gdo povéda, ne máraš, gašp. 1, 394 tvrdokorno srdce imaš, niti za muke ne máraš; — mâra: škriń. 314 ne čudi se kadar za te ne mára, preš. 25 zá ń drúžba ne mára in on ne za ńó, trpl. 4 vu vsej svoji zdühaj za tou ne mára, nagfl. 101 reca za svoje jajce malo mára, mul. ap. 928 ne mogu se prečuditi, da človek .. vu svetek imajuči naj lepšu priliku po prave pokore .. ńim ze vsema vujti, ter ne mára, mat. 1, 228 vidi mi se da takaj smrt za me ne mára, 2, 37 tvrdokoren herceg ne mára za vsa ova ļubļena kraļevske dobrovoļnosti skazańa, 139 sada ne mára nit skrbí se duh peklenski odvrnuti ńe od časteńa pravoga boga, 140 grešnik koji nikaj ne mára za strah božji, 140 ne skrbí se nit vnogo mára za vekivečno ńegvo zveličeńe, 494 kak bi mogel uffati se dobro vumreti on, koji ne mára nit skrbí se na red postaviti hiže i duše posle rastrešene, krist. blag. 1, 28 ne màra da su tvrdokorni, 34 mislimo mi da bog niti màra za onoga koji mû slúži, niti pàzi na to da ga gdo bantúje; — mâramo: kor. 3, 102 kaj máramo mi, k' smo fantje mladí? gašp. 1, 791 za dáre i časti

Digitized by Google

nikaj ne máramo; — màrate: rog. 1, 310 pred s. križam kakú se izkažújete? poredna za dosti, kir za tega pričnost na márate, mat. 1, 545 kažete da ne márate za nebo, 2, 21 i vi tak malo márate za zapovedi takvoga gospona? krist. blag. 1, 53 za dúše détcè vaše čisto nikaj ne màrate; — mârajo: rog. 1, 576 na márajo za izvelyčajne, nagfl. 101 ovce ne márajo za pogübel; mat. 1, 617 ne máraju nit posluhnu naša karańa, 2, 279 mogu grešniki z ovem tak pripravnem vračtvom zadobiti zdravje duhovno ï vevdar za ńe ne máraju, 422 ńihovi roditeli za to nikaj ne máraju, kov. kemp. 172 za pút meni slúžiti malo máraju, krist. blag. 1, 61 roditeli sàmi za duhovna vnogo ne màraju; — mârata: rog. 1, 142 za tu ta dva na márata.

martra od ńem. martern: mârtra: kor. 2, 103 jez imám pa ļúb'ce tri: naj prva ńih je Kátra, ki moje srce mártra; — mârtrajo: škrb. 1, 404 bolézni truplo mártrajo.

mora debere: môram: preš. 13 móram de, si ukazála, hójo k têbi odpustíť, 51 de ļúbiť móram vse ļudí, tak véra môja me učí; kov. kemp. 108 o kak gluboko poniziti se móram pod preglubokimi sudi tvojémi, 177 ze vséma čuvati se móram, 184 podložiti îm se móram, 230 nut vu tebi je vse kaj želèti morem i móram; — môraš: preš. 29 ak' je blízo tísta césta, móraš vzéť me, ļúbčik mój, de poglédat ptúje mésta bóm peļála se s tebój; petr. 276 vumreti móraš, kraj. 73 to móraš držati, 89 ako hočeš hasnovito pròdeke poslušati, móraš ovè regulè marlivò obdržàvati, kov. kemp. 150 ne móraš suditi poleg vezdašńega čuteńa, 155 o sinko, ne móraš se odvrnúti; — môra: ravn. ber. 10 on móra neskôńčno úmen biti, preš. 24 vém da móra vsák umréť, perg. 21b adda se takova perńa muora na jednoj oktave dotrči, 62a z imjenia kryvceva muora platiti, petr. 283 krščeni človek vse móra činiti i trpeti vú to ime, da bogu vúgoden sluga búde, kraj. 157 ki gode človek hočé nebesku korunu dobiti, móra veruvati da je jeden jedini bog, 170, 251; kov. kemp. 176 tak da se teško i ono veruvati móra kaj se z obličaja istinsko vídi, 254 iz vúst mášnika nikaj neg svéta izháďati móra rêč, math. 1a 202 bog vu peķel segùrno vas iti primòra, ako se ne pobólšate; — môramo: ravn. ber. 12 če vse to prav premislimo, kar je bog iz nič le samo s svôjo vóļo narédil, móramo strméti nad visokóstjo ńegove močí; kov. kemp. 243 nas i vsa naša móramo bogu alduvati, gašp. 1, 681 postiti móramo proti Adamu koteri: postiti ne hotel, 680 Adama nasleduvati ne móramo; — môrate

Digitized by Google

math. 1ª 15 znati mȍrate kaj ova réč evangelium znamenuje, 119 vi ne mȍrate ove rèči vzèti kak ti zgovor . . , vi mórate čedno odgovárjati; — môrajo: ravn. ber. 15 mórajo za vse dobrote le bogu hvalo dati, kor. 2, 63 vsi hítro mórajo príť, Turke strani odpodít, perg. 24ᵇ muorajų je v hyštvo dati, petr. 265 oni takájše, kii prez smrtnoga greha vumiraju, ali zadovoljščine dóstojne za grehe ne čine, zá to ju mórajų na drugom svetu činiti vu purgatoriume, kraj. 91 tȍ isto mórajų obdržavati oni ki . . , kov. kemp. 106 májmi ne mórajų se stoga preštimávati, da gdo več víđeńa ali razveseléńa od boga ima, 254 oči ńegove mórajų biti prípróste i sramežljive, gašp. 1, 714 kaj na pero postaviti mórajų, 650 itd. — U ugarskoj slovenštini nema osnove mora niti u kranštini, i gdje tuj dolazi, uzeta je iz hrvaštine, i jednoj i drugoj za debere i posse rabi osnova more, a razlikuju se naglasom: mórem possum a môrem ili mörem debeo. Kranštini osnova mora rabi za cogere.

muza: mûza: ravn. 1, 297 Daniel se namúza, 298 Daniel se pomúza (= nasmije se); — mûzajo: ravn abc. 63 oče poprávijo plót, kure in gosí se skóz ń múzajo (schlüpfen durch).

neha: nêha: jap. prid. 2, 281 če si ti eno ręč očitnu vzęl, jo móreš tudi očitnu vrniti, de pohujšańe nęha, kug. 47 žival prežvękuvati nęha, preš. 14 al srcé mi drúgo vstvári, al počákaj de to bíť v prsih néha, bóg te obári! préd ni móč te pozabíť, jap. prid. 1, 68 en tak kloštrski človek ne prenęha zdihovati; — nêhate: jap. prid. 2, 92 de vy en krat od tę nezmasne pjače nęhate; — nêhajo: jap. prid. 2, 190 kadar en taku svęti dan pride, nęhajo vse dęla, škriń. 275 od svojih opravkov ne prenęhajo; — nêhata: rog. 1, 141 če od tega kar sta na néhata, imata vmorjèna biti. Često i nehâm itd.

neta od ńem. nieten: nêtajo: jap. prid. 1, praefatio: potle obrnejo križ okuli, zanętajo nazaj te skuz prbyte žeble.

ńavka miauen: ńâvka: ravn. abc. 43 máčka ńávka.

peša: pêša: levst. žup. 72 kadar obrtníkom péša zaslužek, tréba pomagati vsem, jap. prid. 1, 327 katęra pr naši nehvalęžnosti ne opęša, škrb. 1, 417 če jedi zmańka, tak truplo opéša; — pêšajo: jap. ev. 73 nóčem jih tàš izpustiti, de na pôti ne opęšajo, ravn. 1, 248 tako pa ne opéšajo, mat. 1, 241 imaju hahare koji nigdar ne opéšaju niti ne zatrúde, 530 drče prez vsakoga truda na službu božju, nit se strude nit opéšaju.

Digitized by Google

pika pungere: pîka: ravn. 2, 166 po gadovo vest storjènih grehov ga píka.

pita interrogare: pîtam: nagfl. 18 ešče ednouk pítam, odgouvorte mi, 70 zdaj tak pítam: . . , krist. blag. 1, 76 sada ja pìtam, gdé je ovo obdržàvaňe zapovedih božànskéh? 1, 107 ako opìtam s. Ambrozijuša . . ; — pîtaš: küzm. 205 i küz. mik. 38 ka mené pítaš? petr. 53 kaj mene pítaš? — pîta: nagfl. 16 vučitel píta, 43 či me vučitel kaj píta, jas odgovor dam, gön. 70 kama je pa máčka zdaj djala škramble, píta Cili? bar. 5 či te píta, odgovori čedno, 13, 24, vran. rob. 2, 170 naređeno je da stran tretja obraňeneh dugováń gospodáru primorja dopíta se, küzm. 45 eden ž ńih právdenik opíta ga, petr. 37 gda bi blizu bil došel, opíta ga govoréči: kaj hočeš da ti včiním? 238a vu čem te smrt najde, v tom te bog opíta, kraj. 235 ki ako te štà opíta, pravo mu budi odgovoril, habd. mar. 56 ne mogel dałe petłara vučeni teologuš pozdravłati, nego ga opíta: . . , zagr. 2, 123 ako li ga gdo opìta za kaj to čini, on odgovori: sic urget amor, gašp. 1, 647 betežnik opíta kaj je to za jeden Konrad? 401, 507, 578 itd., mat. 1, 568 budeš bojal se smrti, opíta drugi? vran. rob. 1, 15 kaj je? opíta Robinzon (perg. 6a opyta), krist. nač. 65 popìta gdo morebiti: zakaj . . ? — pîtajo: küzm. 319 či pa (žene) kaj ščéjo včiniti, doma lastivne možé naj pítajo, nagfl. 43 znajouče dejte da odgovor, gda je kaj pítajo, krist. blag. 1, 168 sveti matere cirkve navučiteli pìtaju, kak je mogel reči Jonaš: jošče četrdeset dnevih i porúši se Ninive varoš (perg. 60b opytaju).

pita füttern: pîtajo: hipol. kod kopit. 91 te sviňe ali prasci se pítajo z' korita tiga svinskiga hleva.

plajha: plâjham: let. mat. 1882/3 223 plájhati, plájham. Morje plajha, das meer brandet.

plava: plâva: škriń. 215 kar sicer v vodî pláva, je po zemli hodílu, ravn. 1, 19 barka enako pláva velikimu poslópju po vodi, 49 pač nista mislila, de dete pláva po smrtini nevarnosti, preš. 21 čolnìč po mêne pláva, 22 po mórji bárka pláva, mat. 1, 474 ovo živinče vu stanovitom vremenu tak je nagńeno na morje, da guščejše sámo vu ńè teče, pláva, sebe pondúrà, gašp. 1, 426 jedna (cirkva) vu segurnosti pláva, druga na slapeh sim i tam se hita, krist. nač. 12 pláva îm srdce vu vesèłu, ravn. 2, 80 lepši in prpràvniši podobe kakor golobova podoba, ki pohlévno iz viškiga prpláva, pač na celimu svetu ni, škriń. 164

Digitized by Google

vse to je prešlú kakòr ladja katęra po valóvih kje spláva; — plâvajo: ravn. ber. 164 obód sápe ktéri našo zêmļo obdá se imenuje zrak ali obód sóparja, kér so marsiktéri sóparji v ńem in plávajo po ńem, kor. 1, 102 po bístri vodi plávajo, 2, 90 pod vrham ríb'ce plávajo, küzm. 272 ovo darüvao ti je boug vse, kí s tebom plávajo. (U ugr. slovenštini govori se i kratko: plăvam.)

plunka: plûnkam: let. mat. 1882/3 224 plúnkati, plúnkam, o vodi, voda plunka = zagańa se na breg.

pļuska: pļûskajo: ravn. 2, 216 valovi plúskajo v čoln, nagfl. 79 gda so že stené gori postávlene, ka delajo z ńimi? Zamortajo, zaplűskajo, zagládijo je.

poka: pôka: ravn. 1, 330 srcé od britkósti póka po meni, preš. 67 trpì če póka ti srcé; gön. 90 bližajo se risale, cvetéjo že vijole, pouka roužic popovjé, 91 vu püngradi ščípek rasté, pouka že ńega popovjé, ravn. 2, 22 vidi de se béla zárija napóka; — pôkajo: traun 247 rękе naj z valovimi pókajo, nar. pjes. cesárske pûške pôkajo, se Turške gospe jókajo (kajk. pôcam i pŏcam).

pova od ńem. bauen: pôva: nagfl. 148 takše ograde, vu šteri se cvejtje pouva, zovéjo cvejtne ogradčece; — pôvajo: nagfl. 134 gda silje pouvajo, 148 takše ograde, gde najbole grozdje pouvajo, gorice zovéjo, bar. 22 ništeri poule delajo ino sílje, duhan ino drüga sejańa pouvajo, 27 konouple i lén se tüdi na pouli pouvajo.

prčka: pr̂čkam: let. mat. 1882/3 227 príčkati, pŕčkam. Pabírkovati po trtah, nachlese halten.

puka: pûka: let. mat. 1882/3 325 svéti Lúka répo púka.

rajža od ńem. reisen: râjžajo: rog. 1, 575 katéri skuzi to puščávo rájžajo.

rata vidi grata.

ropa: rôpa: jap. prid. 1, 346 en vbyavèc tę duše nas obrópa ob neprešacano gnado, 2, 95 nečistost božji tempel ognusi, ja ona ga celu obrópa; — rôpajo: jap. prid. 1, 343 morę, rópajo.

seka: sêka: preš. 171 zidôvje podkopúje, vráta séka, kor. 2, 8 Turčine séka vse okróg, škriń. 191 lęsni dęlavec enu ravnu drèvú v lógi posęka, bar. 16 koza na nikaj správi vsako mladíko i li hitro zosejka zeļe glaváto; — sêkajo: nagfl. 176 ríbičke je (ribe) z vlákmi lovíjo, vu mourji pa i strejlajo, na falate sejkajo.

*

Digitized by Google

skliza: sklîza: bar. 38 deca se na lédi veselo sklíza.

srsa: sŕsam: let. mat. 1882/3 241 sŕsati, sŕsam (na koga, anschnauben, barsch anfahren).

stoka: stôka: škriń. 284 norec dokler slišano besẹdo vùn ne vrže, je kakor žena katẹra v poródi stóka.

šlata: šlâtam: bar. 42 mam dvej rouki, dejsno i lejvo, prstov pét na vsakoj, z etimi šlátam, prímam; — šlâtamo: nagfl. 122 z rokami šlátamo.

šona od ńem. schonen: šônam: rog. 1, 97 jest tebi to režálo zašónam; – šôna: krist. blag. 1, 87 službenik šóna se svojega gospodàra vsigdàr; — šônaju: kov. kemp. 221 šónaju se angeli i arkangeli, bojé se svéti i pravični.

špega od ńem. spähen: špêga: škriń. 269 katẹri pèr ńẹ oknih nótri špẹga, 293 norèc skuzi oknu v hišo špẹga.

špoga: špôga: rog. 1, 69 Magdalena te lasé katére je kravžala, cirala, sedáj respléta inu h brišálišu tèh Jezusavih s. núg špúga, 221 kadar kupúje ali predaja eno ali drugo rèč ú mej sabo, takú špúga ene inu druge ludy, 463 vse kar je škodliviga za svoje orožje h zapelajnu teh ludy špúga ta svejt; — špôgajo: rog. 1, 11 v mej drugimi navádami, katére špúgajo ty jagri, lóuci inu strlici, imajo tudi leto, 214 velíku dragih inu štimánih koož znájti je na zemle, kakor so te lepe špeglaste kože, iz katérimi od naturae previdene so te rise ali pantherae, katére k eni častè špúgaju ty vojšáki inu orožnyki, 513 vméj drugimi pripóvistmi, katére govórè inu špúgajo se ú tèm usagdajnim govorjejńu, je túdi ú navádi letá: quod rarum charum.

tanca: tânca: kor. 2, 98 moja ráca blato tánca.

tarna: târnajo: kor. 2, 45 vsi tárnajo, zdihávajo, solzíce tóč'jo, vékajo.

tehta: têhtaš: ravn. 1, 336 zlato svoje téhtaš na vago, raji tehtaj na ńo svoje besede; — têhta: ravn. 1, 245 kdo nebo s pédjo téhta? levst. žup. 197 tehtovit, kar mnogo téhta.

terja: têrja: škriń. 288 edèn danàs posódi inu jutri nazaj tẹrja.

teža: têža: krist. blag. 1, 45 bog je takovo dobro, koje nigdàr ne pretèža, ar je takvô dobro koje, s kem se duže vžìva s tem se boļe dopàda; — téžajo: ravn. abc. 71 mati tudi répe kisati dénejo. S kamenam jo obtéžajo de voda nastópi.

tipa: tîpamo: mat. 1, 596 z rukami típamo, da tuliko krat dobra vremenita rádi zločestoga vžívańa doprinašaju duše

Digitized by Google

preveliki kvar; — tîpajo: traun 219 ony imajo rokę inu ne típajo.

tira: tîra: gašp. 1, 320 zverja celo jato pred puščinu ńegovu dotíra, 684 po pozoju smrt iz tela van iztíra, 396 (vuka) gladnoga od onud odtíra, math. 1a 226 da ovàkvu svojhàsnost iz srdcah vučenikov pretìra, dal je naprvo priliku od vinograda; — tîramo: gašp. 1, 687 postimo da gŕeh istíramo.

tiša: tîšam: let. mat. 1882/3 257 tíšati, tíšam, molčati, still sein; potišati, potíšam, pomolčati, obmolkniti.

trošta od ńem. trösten: trôštaš: trpl. 71 geto me tí, gospodne, pomágaš i troúštaš, 101 gda me potroúštaš; — trôšta: traun III v drugih psalmih zapušene pravične tróšta, nagfl. 83 voda pokoure düšo očiščáva, vu žalosti troúšta, bar. 27 troúšta nas ono mišlejńe; — trôštamo: jap. prid. 1, 57 katęriga se mi tróštamo; — trôštajo: trpl. 18 palica i šiba tvoja me troúštajo.

ûpa i ŭfa: ûpam: rog. 1, 90 jest tebe hvalit zadosti se na vúpam; mol. 244 o boug, vörjem, jas se vűpam, bože drági, lűbim te, 182 vu tebi se vűpam, 183 po šteroj vűpam ka mi tvoj oča nebeski bode milostiven, trpl. 23 jas se pa vu tebi vűpam, 45 vu gospodni se vűpam, gašp. 1, 467 uffajte se kak ja se úffam vu Ježuša Kristuša, krist. blag. 1, 104 ako se vendar podùfam dobrotivnost tvoju zazàvati; traun 12 v tebe jest zavúpam: ręši me, 22 jest zavúpam na gospóda, 26 jest na tvojo milost zavúpam; — ûpaš: škriń. 242 ne jíši sodník postati zvúnaj ako se vúpaš s tvojo močjó pregrębe zatręti, preš. 150 sréčen úpaš de bó vidjóča ńe podóba blága; — ûpa: škriń. 79 kdór ob časi britkósti na eniga nezvęstiga vúpa, je kakòr gnil zób; trpl. 45 smilűj se mi, ár se vu tebi vűpa dűša moja; gašp. 1, 643 da vu petek poúffa se meso jesti, traun 333 moja duša na gospóda zavúpa; — ûpamo: rog. 1, 389 de ńegovim štrikam na vúpamo, ako nočmo škode trpeti, traun 76 v ńegovu svętu imę vúpamo; — ûpate: traun 71 bodite srčni vsi katęri na boga vúpate; — ûpajo: škriń. 93 on je en škit tęm katęri v ńega vúpajo, 197, 204; traun 76 katęri na ńegovu vsmileńe vúpajo, 292 katęri se gospoda boję, vúpajo na gospóda; trpl. 96 i 111 kí se vu ńi' vűpajo, math. 2c 81 čuvár vseh oneh, koji se vu te úfaju; škriń. 152 on se tęm razodęne, katęri na ńega zavúpajo, itd. U ugarskih je slovenaca i u kajkavca *u* češće kratko nego li dugo, tako i u Štajerskoj: Sket 173 ùpam.

Digitized by Google

viža od ńem. weisen: vîža: škriń. 46 ràzvúmèn človèk svojo hójo prav víža, 27 gospod jezik víža, 62 gospod víža človekovo hójo.

žalba od ńem. salben: žâlba: rog. 1, 69 Magdalena tu lepu dušéče mázylu, iz katérim je poprèj svoje grèjšnu truplu mázala, iz tèm sèdáj Jezusu tè s. nogè žáuba.

žoka stopfen od bavarsko ńem. schocken: zôka: ravn. 2, 175 godílo se je kakor še dandanašńi po velíkih méstih, ki se ļudí velíko va ńe nažóka.

žuga minari: žûgaš: škriń. 285 posvari bližńiga, prędèn ńemu žúgaš; — žûga: traun 256 on ne žúga na vękoma, ravn. 2, 229 viditi kakó spridena potepúhńa tukaj nedolžniga vžúga (besiegt) kdo se bo misli vbranil . . ?

m) ńekoliko tro- i višeslovčanih osnova, koje u svagdańem govoru često a u knízi rijetko ili ni malo ne dolaze n. pr.: cevrêntam, od zle voļe mrmram; danâjkam, popjevam si; dremûckam podrijemávam; drlêcgam, blato nogama na sve strane razgažujem; drlîncam, trčim okolo; drbâjsam kao ribam; hrapûcam, hrapavo kašļem; hrlûjam se coitum appeto, o kobili; katalîcam kotrļam; klopântam, odviše govorim; kolîntam se circumvolvi; kokodâjsam, kokoš kokodâjsa kad jaje iznese; komâjsam i komôslam, vlasi raskuštravam; kompèsam razbacujem što da bude u neredu; kopîtam se kolîntam se; pijûckam, po malo popíjam; ropôntam, halabučim; sklepovûham, ćuskam; spelûškam, o raku kad metnut u vodu vratom razmahava: ‚rak je speluškal kad su ga v Krapinu hitili'; štrbûnkam plivajući nogama po vodi tučem; tradarâjkam, pijan pjevam i time dosađujem, govori se i tradarićem; zdevûram, sharim koga, itd.

Iz knige mogu u taj par navoditi samo osnovu: velîča: škriń. 79 odtęgni tvojo nogó od hiše tvojiga bližniga, de se ki tebe ne navelíča, 102 okú ne bó ględańa sítu, tudi vuhú se poslušati ne navelíča, Sket 261 navelíčam se überdrüssig werden; — velîčamo: ravn. 2, 205 z dobrim lepim djańam in z živleńam brez mádeža boga nar lepši povelíčamo; — tako i odlâša, što je Levstiku iterat. od odlasiti: mol. 189 za kaj na slejdńe vrejmen odlášaš pobougšańe tvojega žítka? 266 za kaj tvoje na dúgi cio odlášaš pobougšańe? škriń. 91 nevúmèn svojiga duhá na en krat izlije, módèr pak odláša inu za prhódnu kaj prhrani, 243

Digitized by Google

ne postáni tvojimu prijátlu nezvęst, kadàr dènárje dati odláša, ravn. ber. 194 vsmiļen bog rad przanaša, gréšniku rad odpustí, ktér' pokóre ne odláša in predrzno ne greší.

B. *otegnuti naglas imaju:*

1. Osnove koje se grade od glagolskih osnova na *samoglasno*
a) nastavkom *va*
α) od *jednoslovčanih* osnova na samoglasno.

αα) *u kranštini.*

bi: biva: bívam: traun 231 jest prebívam per prebivávcih (męsta) Cedar, ravn. 1, 37 per bogu mi perséži, de mojiga sinú ne boš ženil per Kanánkah, ki prebívam med ńimi, 1, 247 na visóčini in v svetíńšu prebívam; — bívaš: škriń. 151 tebe katęra v vrtih prebívaš priátli poslúšajo, traun 183 ti si krajlęstvu tvoje ęrbšine ręšil: gorro Sion, na katęri prebívaš; — bíva: levst. žup. 35 zaradi tega župan dobíva razkazíla o kazńeńcih, 73 kjer se v nízko céno dobíva juha, 97 staníščem od katerih se rés ne dobíva nič najéma, naj se ta najem dožene po primérjańi, jap. ev. 110 katęri skuzi tempèl pèrsęže, tá persęže skuzi ńega inu skuzi tiga istiga katęri nótri prebyva, škriń. 152 modróst ne prebíva v telęsi, katęro je gręham podvrženu, 310 srečen tá, katęri z eno zastópno ženó prebíva, traun 58 gospód, jest lubim ta kraj, kjęr tvoja čast prebíva, škrb. 1, 85 bóg prebíva v' srco vsaciga pravičniga, ravn. 1, 34 fant rase, prebíva v pušavi, 1, 52 Jakob prebíva spet na Kananskim, 1, 165 v zavetju nar víš'ga prebíva, ber. 178 kjer toliko tavžent ļudí skupej prebíva, preš. 54 mi v klóštru prebíva drúgi bràt, 180 kjer zdaj drága déklica prebíva; — bívamo: met. 283 dolgo mę vь ńéj (mlakь) prebívamo; — bívate: traun 118 poslušájte le tó vse ludstva, zastópite vsi, katęri na zémli prebívate; — bívajo: rog. 1, 591 od tega tedaj ty pravyčni vso to nyh svetlóbo dobívajo, ravn. 2, 240 pozemliskim kraļestvam, so menili, bo božje kraļestvo enako, v ktirih se s perporóčbami in prošńami častítlive službe dobívajo, 2, 246 tudi pod mizo psíčki dobívajo drobtín, ki padajo gospódam iz mize, abc. 53 presiči dobívajo pomíj (‚pomjí') v korito, levst. žup. 43 od česar dobívajo po nekaj plače, 70 velí da si domovinstva dobívajo naj več le samó taki ļudjé, kątére ves občinski odbor izprejme v občino, 77 dohodkov dobívajo nekaj od občine, nekaj od zavaroválnih za-

Digitized by Google

vôdov, 88 oprostílo od vojáških váj dobívajo samó bolníki, traun 69 jest slišim od dostirih, kateri okóli mene prebívajo, zažmágaňe.

či: čiva: čívam: traun 132 kdó bó meni dal perúte, kakòr enimu golóbu, de kam zletím inu tam počívam? — čívaš? škriń. 15 za kaj v naróčji ene druge počívaš, 135 povej meni, kję páseš, kję ob poldnę počívaš? kor. 3, 98 ah škóda k' se vjézaš, ki v miru počívaš, 109 mrtev ne pije ne vôde ne vína, truplo počíva, al duša živí.

da: dava: dávajo: levst. žup. 50 zakon ne išče posebne pazke tedàj kadar se različna otrovíla in vžigalice prodávajo.

de: deva: dévam: ravn. 1, 261 vse si perzadévam, pa ne marate; — dévaš: škriń. XXVII kólikùr bòl si perzadęvaš polnost moje božje natúre viditi, tóliku bòl bóš previžana, de vso zastópnost presęžem; — déva: ravn. 1, 153 na mladíce spašnik me déva, 2, 14 posája mogóčne iz sédežev jih in ná ńe déva ponížne, ber. 158 mehkeji mah se med krhke orodja in posóde déva kadar se vkladajo, levst. žup. 92 kadar se v oróžje déva samo nekoliko vojske, tedaj se vojaci sklicávajo s pozovnimi listki, rog. 11 ah andohtlive duše, kaj se vam dozdéva: na zaúpil bi jest práu inu spodóbnu, kadàr bi jest sedáj h vam rékal: levate capita vestra? 241 čez tu sèdáj kaj se vam dozdéva? 894 tu, tu kar šlišiš, o and(ohtliva) duša, kaj meniš, kaj misliš, kaj praviš, kaj se tebi dozdéva, kar si šlišala od Augustina? ni le reis? 624 čez le tú, právim, kar smo od zgóraj od te navošlivosti šlišali, uprašam vas, kaj právite? kaj se vam dozdéva? ravn. ber. 16 naj se nam tudi hudobnež po zunańim srečin dozdéva, v svôjim srcu vènder níma nobêniga mirú, levst. žup. 56 ako se mu dozdéva, de je bolezen bila otrôvna, naj to ovádi máhoma, 44 ukaz s 1874. l. nadéva zasôbnikom dolžnost, nad vsacih 2000 oralíj gozda postáviti véščega lésarja, 71 taka dolžnóst se občini rés nadéva, ravn. 1, 110 če ste kaciga siromáka plajš v zastavo dobili, nazaj mu ga dajte, préden je sonce za goro. More bít je to vse, s čimur se po noči odéva, 1, 238 zaveznile so me do duše vodé, odéva me brezen, kor. 2, 132 svét' Gregor veléva kožúhe kupít', on vódo odéva, zna stróčje zavít', ravn. 2, 75 kdor si ne perzadéva korenine svojih grêhov spoznati, ne pobóljšati se, taki še ni prav Jezusov učénic, ber. 197 človek si perzadéva, bog dodéla; dalm. prid. 19 kateri očeta rezdéva inu mater pregaňa, ta je enu sramotnu inu prekletu déte, 10 gospud ne pusty tiga

Digitized by Google

pravičniga duše lakoto trpeti, ampak tih pregrešnikov odrtje on r a z d é v a, job. 33 tedaj on r e z o d é v a téh ļudi ušesam, jap. ev. 135 so rekli h Pętru: rèsničnu ti si tudi od tęh istih, za kaj tvoj jezik tebe r à z o d ę v a, škriń. X bog svoje skrivnósti prevzętnim zakríva inu jih poníznim r a z o d ę v a, 39 katęri je norèc, svojo nevumnost r a z o d ę v a, 62 nikar se k tęmu ne perdrúzi katęri skrivne rečy r a z o d ę v a, 317 kdór skrivnósti svojiga priátla r a z o d ę v a, ob vso vęro pride, 376 gospód r a z o d ę v a sled skrivnih rečy, ravn. 1, 8 r a z o d é v a se tudi nad živalmi božja modrost in dobrota, 2, 40 bog dobrim ļudém rad svojo prijaznost r a z o d é v a, 2, 45 ne le vsim ļudém ki so dobre voļe, ampak tudi po ļuči ki jo kdo ima, se bog vsakimu r a z o d é v a, ber. 158 nektere (gobe) so grde viditi, nektere pa lepó pisane; sploh nam pa r a z o d é v a gńil omamļiv smrád in polzeč sperjémkast potip ńih škodļivost, 167 malo kdej mislimo, de se nam tudi v tém bôžja dobróta r a z o d é v a, preš. 152 se v ńih le tvôja céna r a z o d é v a, 184 domá očétu, mêni r a z o d é v a kar prerokváli nékdaj so preróki, rog. 128 de se tu krajlevstvu pámetnu viža, rouná inu v e r d é v a, 644 kir en modri gospodári, tamkaj use prau grede, use se dobru governá inu v e r d é v a; jap. prid. 2, 76 ta hišna gospodina moli tedaj od jutra do vęčera, kadar ona svoje otroke v a r d ę v a inu gori redy, 2, 129 vidimo kaku močnu božja roka take z a d ę v a, ravn. 2, 27 oznanim vam veliko veseļe, ki z a d é v a ves izraelski polk, 2, 181 tudi take ļudí Jezus z a d é v a, levst. žup. 77 kázenskemu sodíšču je ováditi vsacega nastávnika graditeļskega, zidárskega in tesárskega, kadar svoje délo zvrší takó, da se z a d é v a ob gasílni zakon, kug. 175 od konca je (bolęzen) teškú za spoznati, žival svoje zdravje zguby inu vunder še z miram dobru vun vidi; vam se z a z d ę v a (= dozdéva, za je goreński = do), de truplu, bòl gori kakòr doli jémle; — d é v a m o: škrb. 1, 476 si p e r z a d é v a m o virvati vse, ravn. ber. 126 ali se p e r z a d é v a m o rasti v pobóžnosti in bogabojéčnosti? — d é v a t e: dalm. jezaija 1 meni se ne če téh mladih mésceu inu sobbot, ob katerih se vkup shajate inu se trudite inu si teškočo z a d é v a t e; — d é v a j o: jap. ev. 36 novigà vina tudi ne d ę v a j o v stare mèhóve.. tèmuč novu vinu d ę v a j o v nove mèhóve, kug. 132 ravnu taku nucnu je teloh zavļejči, kadar se živini skuzi vbodejne pod kóžo v mašobo vtakne inu ravnu v tę kraje dęne, kamer kovači to arasovo žnoro ali ļędèr d ę v a j o, ravn. 2, 205 nihčer ne peržiga ļuči, de bi jo pod mérnik povézoval. Nikar! na svéčnik jo d é v a j o, de

Digitized by Google

vsim svéti, levst. žup. 94 kadar se hiše razvrščajo porazrédih, tedaj se dévajo v štétev le sôbe in stanice, ber. 31 zglèd pobóžniga Abrahama naj nas k upańi v bogá pergańa in spodbada k voļni pokóršini do ńegovih zapóved, naj se nam tudi še tako têžke dozdévajo, levst. žup. 81 táko dolžnóst jim nadévajo obči in še posebni zakoni, škriń. 73 komu kolne očy? kaj ne tęm, katęri si perzadęvajo bokale prazniti? traun 352 vse kar si z vústmi perzadęvajo, bó na ńę pádlu, škrb. 1, 508 si nič ne przadévajo; levst. žup. 89 po tacem popiski se potlej vojaki razdévajo na stán, kug. 109 ty katęri to bolno živino vàrdęvajo, ne smęjo v hlęve ali hiše jiti, kęr kužne bolęzni ne regirajo, ravn. 1, 265 dobro dela sej tistim, ktiri ga bližej zadévajo, 2, 256 kdor to vdjańu nad ļudmí pokaže, ki se ž ńim zadévaju in ńegove pumoči potrebujejo, le on ima pravo ļubezen do bližniga; — dévata: levst. žup. 51 obé róki se mu iztégneni vzdigujeta k višku ter zopet dévata ob rébrih.

grč: gréva: ravn. 1, 81 tolikaj ptujiga naroda v ńegovi dežeļi mu pergréva, 2, 55 per vsi žlahti so po ńemu vprašali. Ni ga bilo. Vsa v skrbi gresta v Jeruzalom célo dáļo nazaj. Vse po vsih úlicah toļciga mesta ga preíšeta. Že tretji dan je napóčil. Bol in bol jima pergréva. Nè svétovati nè pomagati si več ne vésta.

kri: krívaš: škriń. 353 o nar hujši prevzętnost, od kod si vzęļa de zemlo s tvojo hudobío inu golufío pokrívaš? traun 259 ti razpęńaš nebú kakòr en šotor, tí ga od zgoraj z vodó pokrívaš; — kríva: preš. 175 kar, Črtomír, te na živļêńe véže, se mi iz tvôjih prejšńih dní odkríva, čb. 5, 33 zarja se zlíva čez poļa, goré, zvézde odkríva podnébje svetlé, rog. 88 takú Maria temu (javaru) enáka kaže se iz širokustjo ńè oblasti, iz visokustjo ńè moči, iz katérimi kakor iz enimi restegnenime véjame skríva inu pokríva eniga sledniga, traun 167 za volo tebe pokríva sramota moje obličje, ravn. 1, 165 s perjam te svojim pokríva, 1, 208 strah in šiba zmodrujeta, otrok pa v nemar púšan očí materi pokríva, preš. 27 črne te zêmļe pokríva odéja, 164 mirú ne nájde réveż, ak preíše vse kráje, kar jih stròp pokríva néba, 180 že dávno jo pokríva gròb zeléni, škriń. 372 bólši je človèk, katęri svojo nevúmnost prkríva, kakòr človèk katęri svojo modrost skriva, ravn. 2, 16 tudi zdaj šè ne gléda líc bog. Mí smo skažèni, če se nam bol prkríva, 2, 40 čistim srcam se bog ne perkríva, rog. 279 gledaj pokriva malko naprijed; ravn. 1, 81 v strahu in trepétu ga (dete Mozesa) skríva céle tri mesce, preš.

Digitized by Google

10 žalúje vsáka žíva stvár, drága déklica, ak dálej sónca skríva se lúč rumêniga, 136 očitajo to kar se v prsih skríva, 180 pred sovrážniki drugéj se skríva, levst. žup. 102 ako se kdo skríva.., škriń. X on svoje skrivnósti prevzętnim zakríva, 52 kdor prestopke zakríva, prijáznost iše, 88 katęri svoje pregrẹhe zakríva, ne bó srẹčèn, preš. 172 daḷ Črtomír jim réve ne zakríva; — krívajo: preš. 135 bridkóst k' od ńe srcé več ne počíje, odkrívajo ńegove skrivne téže mokrocvetéče róż'ce poezíje.

li: lívam: (traun 355 iz*ly*vam,) ravn. abc. 63 vprašal jih bom, kdaj naj drevésica zaḷívam; — lívaš: (rog. 70 pre*ly*vaš); — líva: škriń. 307 katęri modróst obilnu izlíva kakòr potok Ohison, preš. 78 obúp mu zalíva srcé, ravn. 1, 256 on je ktiri morsko vodó klíče na kvíško in stréneno v dež zḷíva na zemḷo, preš. 88 orglarčik pésmi svoje med stoglásne v gójzdu zlíva tíčov kóre, čb. 5, 33 zarja se zlíva čez poḷe, goré, ravn. 1, 229 sinova ji posódo podajata in ona naḷíva, škriń. 280 za to imá bog z ńimi potrplẹńe, inu razlíva svoje vsmileńe čez ńę (XII ràz*ly*va), kor. 3, 107 kdor vínce prav zavžíva vesẹḷe v srce vlíva, preš. 78 obúp mu zalíva srcé zvestó; — lívajo: škriń. XXX od Kristusa skuzi krvy preliváńe zaslúžene gnade se v kristiáne razlívajo, kakòr se káple po laseḥ cedę.

mi: míva: rog. 69 Magdalena ńegove s. nogè umíva; — mívate: ravn. 2, 181 ví farizeji zvuńavo peharcov in skléd omívate — (mívajo: jap. ev. 69 vm*yv*ajo).

pě: pévam: traun 173 cęl dan tvojo čast inu tvojo velikóst prepẹvam; — péva: rog. 140 slávic kadar ńegovu drúže, tu je ženyca sedy ú gńezde inu na jajceh, taku on ne deleč od ńè prepéva tè katera ima žléče (= zlèči), modulatur pariturae, traun u predgovoru VII: cẹrku letę svẹte pẹjsmi nóč inu dan prepẹva, preš. 152 ne bójte pésem se ki jih prepéva tvoj pévec, tí, tvoj ḷúbi, tvôja máti! 167 zna biti de, kdor zdéj vesél prepéva, v mrtváškim prti nàm pred kôncam dnéva molčé trobéntal bó: memênto móri! — pévate: traun u predgovoru I: vẹjm de duhovne pẹjsmi z vesẹḷim srcam prepẹvate; — pévajo: ravn. 1, 161 iz vsih mest jima perpojó žené in dekliči naproti. Odpévajo si: jezar jih je Savel pobil, desét jézarov David, rog. 1, 590 angeli iz glasno štimo prepévajo tu veselu gloria in excelsis deo, traun u predgovoru VIII: dẹkelce bogú s prijẹtnim inu povzdig-

Digitized by Google

nenim glasam hvalo prepẹvajo, ravn. 1, 8 tiči nam žvrgolé in prepévajo zjutrej.

pi: píva: ravn. 1, 298 ako mi povéste, kdo vsaki dan darove snéda in spíva, kar vmoríti vas rečem.

se (od sija) illustrare: séva: ravn. 1, 316 temníta prihódnost je bol ńemu svetla in čista kakor nam kraj, ktiriga opoldánšino sonce obséjva, 2, 22 po Jezusu jim ļuč nova, nebéška perséjva — (sévajo: ravn. 2, 58 nobeni žarki jim glave ne obsejvajo).

se serere: séva: dalm. gen. 1 bug je rekàl: rodi zemla travo inu zéle katéru se zaséva; — sévajo: dalm. gen. 1 jest vam dam vse žlaht zéle kateru se zaséva na vsej zemli, inu vsa rodovita drivésa, inu drivèsa katera se zasévajo k vaši jedi, ravn. ber. 167 vetrovi raztrošajo séme drevés in sádežov in zasévajo mlade drevésa.

spa: spáva: preš. 9 ako spáva naj bo zdráva.

ši: šíva: ravn. abc. 59 včasi mati préjo v dve niti sukajo. Cvirn ali súkanc je to. Šíva ali vézi (mjesto: véze) se z ńim.

šte: štéva: levst. žup. 108 vméńena kńiga naštéva do 30,000 ukazov, ravn. 1, 237 v smrt se vdá in jo svoji nepokoršini peršténa; — štévajo: levst. žup. 23 vselej je loviti in ubijati dovôļeno ptiče, kateri se tu naštévajo.

u: úva: kor. 3, 22 páže izzúva grôfa stáriga.

ze: zéva: ravn. 2, 111 kar je komu mrzel studènic, ktiri od žéje o opoldánšini vročíni zéva, to je zavédnim, spokórnim in žalostnim ļudém Jezusov nauk; — zévata: met. 292 trudna popótnьka ob poldanskь vročíńь kome zévata (let. mat. 1882/3 326 imam dva psa ki ves dan mesó glójeta, po noči pa zěvata).

zna: znávaš: rog. 1, 475 o Brikti! od kud le tú de taku očitnu spoznávaš tvojo pregrèjho? — znáva: ravn. 1, 120 kdo spoznáva téžo tvoje jéze? 2, 156 šè tako majhino dete lohka svoje dolžnóstice iz ńega spoznáva, 2, 138 kdor je takiga čistiga srca, na zemļi že védno bol boga spoznáva, 1, 5 pred je tudí vse tmà, po časi se zaznáva, svetlí; — znávajo: rog. 1, 547 dalej častè inu spoznávajo (štamp. je griješkom: spoznavávajo) lubézen s. Miklauža čounárji, ravn. 2, 38 kakor na skušļi pravo in golufno zlato, se dobri in hudobni ļudjé nad ńim spoznávajo.

ži: žívam: škrińi. 105 sim tó za mój dęjl držal, aku svoje delu vžívam; — žíva: rog. 1, 241 Joannez užíva per bogu

Digitized by Google

to dobrúto (70 vžyva), škriń. 370 kaṭeri svoje premoženе v myri vžíva, levst. žup. 78 katera najprva užíva dobíček teh zavôdov, ravn. ber. 129 povejte mi kdo pojéda jedí v tempeḷnu. Ako jih Bal zavžíva, mora Daniel umréti, kor. 3, 107 kdor vínce prav zavžíva, vesêḷe v srce vlíva; — žívajo: škrb. 1, 385 nej užívajo veseḷe, levst. žup. 19 kar občáńe samo užívajo, vse to zakon imenuje občinski užitek, 55 tacim rediteḷem je tréba svedočbe od svoje občine in po tem užívajo razlíčne dobrote; — žívata: rog. 1, 142 katéro (dobruto) užívata sedaj inu uživála bota na večne čase, met. 292 zdé mojo dobróto vžívata.

Tako jošče dolazi opako načińena osnova oteva od otéti mjesto jedino prave otima u Ravnikara: otévam 1, 166 ker se mene drží, ga otévam; — otéva: 1, 32 poslušajte kakó bog strašno kaznuje hudobne, in kako on milostivo otéva pravične, 1, 197 veliko hudiga ima pravičen, pa gospod ga otéva iz vsega, ber. 19 otél je ńega (Noeta), tako otéva bog tudi še zdaj čudodélno svoje zvéste služabnika ob času sile.

Tako se govori još i bḷúvam uz bḷújem; kḷúvam uz kḷújem; pḷúvam uz pḷújem; rúvam uz rujem; súvam uz súјem; ščúvam uz ščújem.

§3) *u ugarskoj slovenštini.*

bi: bívam: gön. 86 z dűšov znam, kaj bívam, dain. pes. 28 dobívam sir za jed, 81 vince zmes dobívam, 82 tak ja kryh dobívam, 68 kda dodelam kaj lydém te vesél vu srci sem, kaj ti plačo nadobívam; — bívaš: mol. 155 ki prebívaš vu mojem srci, küzm. 439 znám tvoja dela i gde prebívaš, trpl. 59 na Šionskoj gori, na šteroj tí prebívaš; — bíva: mol. 153 naj vu tebi slatko prebíva kí je za té víso na kríži, 156 on je bláženi, s kim stálnò prebíva Jezuš, küzm. 46 kí priséga na cérkev, priséga na ńou i na onoga ki vńej prebíva, 357 naj prebíva v meni mouč Kristušova, 351 da prebíva Kristuš po veri vu srcaj vaši, 421 nouva nebésa čákamo, v šteri pravica prebíva, 439 Antipaš je vmorjeni pri vás, gde šatan prebíva, trpl. 25 ne prebíva král v bátrivnosti po vnožíni vojské, 48 da prebíva na veke pred lícom božim, 50 naj prebíva vu dvori tvojem, 111 kí v Jerušálemi prebíva, gön. 94 vu hrambaj varašouv povséd dosta lűdi prebíva, bar. 22 vu drűgi selaj vnogo rokodelavcev i tršcov prebíva; — bívamo: nagfl. 192 kumes toga drűgoga líca naše zemlé rávno takša visína nébe jeste, kak kumes

Digitized by Google

etoga na šterom mi prebívamo, gön. 86 kak lepou je kaj mi etak vküp prebívamo; — bívate: küzm. 225 prebívao je v ‚Cháráni' i od tistec po smrti očé ńegovoga prinesao ga je vu eto zemlo, vu šteroj ví zdaj prebívate. 452 vesel'te se, nebésa, i kí vu ńi prebívate; — bívajo: mol. 168 naj tvoji sv. anđelje v ńem prebívajo, 209 bláženi kí prebívajo vu tvojoj hiži, küz. mik. 22 štero je toti naj ménše med vsejm seméńem, gda pa gori zrasté, vékše je od vsega zeleńá i drejvo bode tak da ftice nebeske prihájajo i prebívajo na ńegovi vejkaj, 30 teda ide i vzeme sebom sedem drűgi dühouv hüši od sebe i notri stoupivši tam prebívajo, nagfl. 126 roditelje so li tak bláženi, či otroci vu míri prebívajo med sebom . . , kak násladno je, či bratje v jedinstvi prebívajo med sebom! 175 vu vodaj ribe prebívajo, bar. 7 vu ništeroj hiži rokodelavci prebívajo, 22 vu ništeri selaj z vékšega kmetovje prebívajo . . , vu vesnicaj í várašaj vsakojačkoga stáliša lüdjé prebívajo.

či: čívam: mol. 167 spros'te mi tou miloščo od gospodna, naj vu ńegovoj s. milošči živém i počívam vu méri, 168 naj počívam vu méri, bar. 37 pázi na méne vu nočnoj kmici, naj jas počívam vu méri, dain. pes. 90 malo se počívam; — číva: nagfl. 94 krava gda počíva tak ji hodi goubec kak da bi jejla, 162 posejjano semen počíva pod zemlouv kak cecátje dejtece pod plenicami zíbeli, 199 v zími rodnica počíva, dain. pes. 11 večér se počíva, na slami zaspí; — čívamo: gön. 56 vu senci počívamo, bar. 36 po dnevi delamo, v noči počívamo; — čívajo: mol. 105 naj počívajo vu méri, küzm. 445 naj počívajo ešče edno malo vrejmena, bar. 3 na dugi stolicaj deca eden kre drűgoga sedíjo. Roké ńim počívajo, 26 pod etimi grobi i kríži ti mrtvih tejla počívajo.

da: dávam: mol. 279 s srcá ti hválo dávam, küzm. 332 tanáč vam v tom dávam, 340 na znáńe vám dávam, bratje, te evangeliom, küzm. mik. 69 desetino dávam od vsega ka ládam, dain. pes. 206 z vode se vzdigávam, v dolih razširjávam, či se v zrak zvišávam, te po vetri plavam, dež no sneg dol dávam (odgonetłaj: megla), 27 lehko drago jo (smetano) predávam, 75 vdelávam kože ino je predávam; — dávaš: küzm. 318 ti dobro dávaš hvalo; — dáva: mol. 130 nebeska hrána vu šteroj se Kristuš Jezuš prijímle ino se pred nás dáva ńegovih strašnih mouk spomínańe, küzm. 55 približala se je vörà i sin človeči se dáva vu roké grejšnikom, 199 mér nihám vám, mér moj dám

Digitized by Google

vám, nej liki svejt dáva, jas vám dám, 251 on dáva vsejm žítek i sapo i vsa, 430 či se komi z vas zmenkáva modroust, naj jo prosi od bogá, kí jo dáva vsejm prousto i neoponosno, 463 drejvo žítka prináša dvánajsteri sád i na vsaki mejsec vö dáva svoj sád, trpl. 11 kí svoji pejnez na užoro ne dáva, 22 vu ńegovoj cérkvi vsáki ńemi hválo dáva, 119 kí dáva živíni ńé krmo, nagfl. 14 víš, Irma, s kak lejpim plamnom gorí moja vužka. Pazi, velí Irma, moja ti ešče lepši plamén dáva, 34 jeli znáte, što je on dober nebeski oča, ki lüdém i živíni telko jestvíne dáva? bar. 8 boug nam dáva hráno i pítvino, 15 gous i reca za postelo mehko pérje, za stol pa téčno mesou dáva . . , krava nam dáva mlejko, 30 loug nam dáva lejs za cimper, 35 nigda i mejsec svetlost dáva, 47 svéto písmo je ńegov list, po šterom nám svojo sveto volou na znáńe dáva, gön. 22 rást trdi lejs dáva, 23 zádav on dáva kí kaj küpűje, 33 ocel od kamna iskre dáva, küzm. 313 vse ka se v mesárnici odáva, jejte, nagfl. 129 dosta ji i na vedrom odáva, 136 žlicar po ednom, s párom ali v túcati odáva, gön. 94 kumes dvér je napísano ka se odáva vu štacúni, dain. pes. 201 se zrela zbira no odáva, nagfl. 137 dühovnik vučí odrašene lüdí vu cérkvi, krščáva, zdáva, spovedáva itv. — dávamo: küzm. 327 ar se mi živouči vse skous na smrt dávamo, 328 vam príliko dávamo hvale nad nami, bar. 8 po jeli bougi hvalo dávamo; — dávate: küzm. 294 zá to i dačo dávate; — dávajo: küzm. 382 radi dávajo i podiljávajo, trpl. 84 pri ńi se gnejzdijo ftice nebeske ino z vejk dávajo glás svoj, nagfl. 10 najvékši píski deci vu zoube dávajo govorejńa, 63 knigam rázločna iména dávajo, 94 ka dávajo vaši roditelje kravi jesti? gön. 46 đünđ mourske čige dávajo, bar. 20 povouden, ogen ino drüge pogübelnosti nam tüdi zvonouvje na znańe dávajo, 27 oves końom dávajo, trpl. 72 okouli me obdávajo vsak den kak vodé, küzm. 18 nej li dvá vrábca za eden žukavec odávajo? nagfl. 129 prído küpci, odávajo, kűpijo, 133 vse odávajo, 160 ogradčarje rouže zgájajo i za pejneze odávajo, küzm. 128 i küzm. mik. 105 i vrazjé se podávajo nam vu iméni tvojem.

de: dévam: küzm. 412 ovo dejvam v Sioni kamen vogléni, dain. pes. 83 v mrazi se kre ńe (komeni) segrévam ino kryhe noter dévam, 28 mleko v péč nadévam, 52 kosítba žmetno delo je, pri ńej si kaj zadévam; — dévaš: küzm. 279 znaš ńegovo volo i vardejvaš ona štera se razločávajo; — déva: küžm. 113 nišče ne dejva nouvoga gvanta záplato na stári gvant, 400

Digitized by Google

rejč priségańa siná na veke popolnoga d e j v a, trpl. 11 kí špota ne d e j v a na bližńega svojega, dain. pes. 200 sneg me o d é v a, nagfl. 89 gde podgani i miši ednouk naploudijo tam se zaman v a r d e j v a ńé s kejm koli prepraviti, 144 vučitel po tom z decouv samouv v a r d e j v a naprejdańe vu vüčevnici bodouči nástajov télni stánov, gön. 69 Vilmoš trnác v réd vzeme, živázen krmi i drügi drobíš na svoje mesto z d e j v a; — d é v a m o: nagfl. 58 omár na tou nücamo, da v ńega d e j v a m o kalamáriše, péra, téntne glažke, olouvnike, písma itv.; — d é v a t e: küzm. 415 lübléni, ne odtühite se, ka se po ogńi v a r d e j v a t e na sküšávańe vaše; — d é v a j o: gön. 32 náloge pod lagve d e j v a j o, bar. 7 vu feobnice vino mlejko drva krumpiše i drüga takša d e j v a j o, trpl. 93 naj bodo protivnici moji oblečeni s sramoutjov ino se o d e j v a j o s špotom liki s plaščom, nagfl. 146 naj prvle visíko nasíplejo i lepou zravnajo pout, poprečki po ńej v zemlou zakopane lesene tramé z d e j v a j o.

gre: g r é v a m: dain. pes. 23 pri ogni se s e g r é v a m, 83 v mrazi se kre ńe (komeni) s e g r é v a m, 194 rano ja prídem, pozno odídem, svet o s e g r é v a m, kak se velévam? (odgonetłaj: sunce); — g r é v a: nagfl. 107 kokouš jajca nesé. Či se eta pod ńouv nihájo, na né si séde, s e g r e j v a je, na tri tjedne je preklüka, gön. 35 sunce svejti i s e g r e j v a, bar. 35 nigda i mejsec svetlost dáva, ali nigdár kak sunce ne s e g r e j v a.

ki (κινεῖν τὴν κεφαλήν): k í v a j o: trpl. 17 vsi vidouči mené me špoutajo, osmejávajo se i čobe na en kraj vlečejo i k í v a j o z glavámi.

kri: k r í v a m: dain. pes. 58 kda pa vam p o k r í v a m, te podaváča morem meti, trpl. 24 za to ti vadlújem grejhe moje i neprávdenosti moje ne s k r í v a m; — k r í v a š: trpl. 8 gospodne, za ka tak daleko stojiš, se s k r í v a š vu hípi stiskávańa? 72 za ka ostáviš, gospodne, düšo mojo i s k r í v a š líce tvoje pred menom? — k r í v a: trpl. 54 sramouta p o k r í v a obráz moj, nagfl. 149 zvönejšni tál drejva, šteri cejlo steblo p o k r í v a, se skourja zové, 163 na vríhi bétev so klasnáte vlatí, štere eden čas zeléno pérje p o k r í v a, 173 ništere vríhe stálen snejg p o k r í v a, 89 gda tá na ńega (besnouča na psa) pride, s k r í v a i skita se, mol. 63 jákost dühovna naj nas bráni, z a k r í v a od vsakoga hűda, küzm. 317 lübéznost vsa z a k r í v a, vsa verje, gön. 68 ftice i divjáčine nemajo híž, i dönok je boug prouti pogübeli žítka čüdno z a k r í v a, bar. 34 vnougom mesti zemlou voda z a k r í v a, 35 med strašnim

Digitized by Google

vihérom kmica zakríva nébo; — krívajo: nagfl. 80 za kaj pokrívajo híže s ciglom?

le: lévam: dain. pes. 74 več krat z vodo je (kože) polévam; — léva: gön. 81 mali ftiček spejva da cejli püngrad oblejva z nasladnimi pesmami, küzm. 303 kí sadí, kí polejva so vsi edno, gön. 95 Katika v püngradi cvejtje polejva, küzm. 65 í 113 nišče ne vlejva nouvo víno vu staro posoudo, nagfl. 185 či se dežď vse vlejva, tak právimo: oblak je spadno doli, gön. 92 vértiña pomíje vlejva sviñam v kopaño, trpl. 53 valouvje me zalejva; — lévamo: gön. 55 drevje polejvamo; — lévajo: küzm. 15 niti ne vlejvajo nouvo víno vu stáro posoudo.. nego nouvo víno vu nouvo posoudo vlejvajo, nagfl. 67 vu vélki rastápni pečáj je (železo) rastáplajo vu zlejvnicaj i vu rázločne obrázke zlejvajo, 104 z lojá lejpe svejče zlejvajo, gön. 43 s kufra peneze i posoudo zlejvajo, bar. 15 z lója i svejče zlejvajo.

mi, mu (lavare): mívaš: gön. 71 ka se telko mujvaš tí? — míva: nagfl. 91 jeste li že vidili, kak lepou se mujva máčka s prejdńov nogouv? 115 či naj ménšo nesnajgo vzeme na sebi v pamet, k vodi ide i te čas se mujva dokeč se celou ne očísti, bar. 43 v rosi se zmíva vsaka korina; — mívajo: küzm. 29 za ka mučenícke tvoji prestáplajo nastávleńa ti stariši, ár si ne mújvaju roké svoje, gda krüh jejo.

pe: pévam: mol. 270 či si s tebe premišlávam, gučím ali popejvam, küzm. 318 popejvam v dühi, popejvam pa i v pameti, dain. pes. 13 si popévam k žetnem deli, 23 tam pri ogńi se segrévam no si lepo kaj popévam, 106 rad popévam, trpl. 45 gotovo je srce moje da ti spejvam ino hválim, 56 hvalo ti spejvam na harfi; — péva: küzm. 435 i mol. 16 dobre voule je što? naj popejva, nagfl. 108 kokout popejva, gön. 78 kokout v zourje na gousci popejva, mol. 271 jezero jezér z anđelmi spejva nezgovorne pesmi, trpl. 50 ravné so zakrite z ovcami i dolovje so puni silja tak da vse juvče i spejva, gön. 96 kak lepou spejva eti niki ftiček, bar. 47 škorjanček glasno spejva vu sejtve hladnoj senci; — pévajo: mol. 222 komi anđelje díko i pastérje hválo lejpo spejvajo, trpl. 5 na vekoma spejvajo, ké ti brániš, 51 radújo se ino veselo spejvajo poganje, ka vu pravici soudiš lüdí, 54 vinopivci od méne spejvajo, 56 moje lampe i moja düša so veséla i spejvajo tebi hválo, 73 Tabor i Hermon vu tvojem iméni spejvajo, 109 svéti tvoji naj vesélo spejvajo,

Digitized by Google

gön. 43 ftiči lepou spejvajo, bar. 20 pod šterov (mešov) spejvajo ali bogá molijo, 37 škorjanci spejvajo.

se: sévam: dain. pes. 52 kosítba žmetno delo je, pri ńej si kaj zadévam, či kosa men' ne vreže vse, pritísnem ńo da sévam.

ši: šíva: küzm. 65 nišče nouvoga sűkna záplato ne šíva na stári gvant, nagfl. 125 mati z vékše stráni pri doumi dela, kűha, pečé, čísti, peré, šíva, deco varje, roune otávla itd. 135 možki sabou možkim, ženski ženskam šíva gvant .. možki sabou šíva dolame, kabáte, lače, prsńeke, plaščé, sűkńa, gön. 84 Lina lepou šíva; — šívajo: nagfl. 61 kakda se zové takši što, pri šterom šívajo? 134 tvoj oča so sabou, s kakše preküpče šívajo? ka za oblečala šívajo? 135 ženski gvant šívajo i matere ino ńi odrašene čerí, bar. 15 vüzde za końe i črejvle za delavne slovene šívajo ž ńéne (kravje) kouže.

zna: znávam: mol. 19 spoznávam, gospodne, ka sem na té cio od tébe stvorjeni naj tebe hválim, 247 preštimávam i spoznávam tvoje vnouge milošče, 174 jako si od mene zbantüvani, spoznávam, i vadlüjem, 161 spoznávam nečamurno mojo hüdoubo, 163 spoznávam hüdoube i vnouge moje krivice.

ži: žívam: küzm. 311 ka je moja plača: naj evangeliom nazviščávajouči zobstom nazviščávam evangeliom Kristušov, naj hüdou ne vžívam mojo oblást vu evangeliomi, dain. pes. 81 vince zmes dobívam, sladko se ga vžívam, 82 tak ja kryh dobívam, kerega se vžívam, 83 v topli hiží le prebívam, ino mraza se ne vžívam; — žíva: dain. pes. 119 roden dežek gre, no ožíva vse, 130 on (mesec) svetlobo sebi vzeti ne dá, temoč se je v sebi vžíva; — žívamo: küzm. izd. 1771 str. 827 prosimo te, daj nam tvojega svétoga dühá, naj tvoje dári nevrejdno ne žívamo, mol. 36b opomínaj nas, naj z oltarskim suestvom gosto krát vrejdno vžívamo.

ži (od žju, žьv ruminare): žíva: nagfl. 94 krava gda počíva, tak ji hodi goubec kak da bi jejla. To li na mali zgriženo krmo z žaloudca nazaj gori požené v goubec, ešče ednouk jo dobro zgrizé i tak pá doli požré. Tou tak pravijo kaj preživa; — žívajo: nagfl. 101 ovcé ravno tak kak krave preživajo.

γγ) *u kajkavštini.*

bi: bívam: gašp. 1, 741 kaj goder dobra imam, vse po milošči božánski dobívam; — bívaš: gašp. 1, 704 krivovérce predobívaš s pismi ti nebeskemi; — bíva: petr. 31 spodobno je ne-

Digitized by Google

bésko kráļevstvo k muštardovu zrnu, kó vzemši človek posejal je na svojem poļe, kotero naj ti je méńše od vseh semén, ali gda zráste, vékše je od vsega zéļa i drevo veliko bíva, gašp. 1, 681 koji srdce činí ponizno i skrúšeno, kotéro ovak bíva bogu vugodno, kov. kemp. 191 prez zroka nikaj ne bíva na zemļi, 168 hitro boļe bíva gda se tebi dopáda, 257 iz toga kruto gdo nepŕípraven bíva, math. 1a 137 vino pili su, kak i vezda vu vinskeh državah bìva, krist. blag. 1, 21 od kud bìva tulika razluka med gréhi i pokòrum? 23 ļudi ne mislê na smrt svoju, bìva da premogúči i velikáši od gizdosti stàliša svojega zaslépļeni prepàdaju vu morje gréhov vsi pokriti z gréhi i nečemurnostjum, i kajti ļúdi ne mislê na smrt svoju, bìva da mladenci naj bolšu cvétùču dobu svoju vu činih nespretnéh trošíju; i kajti ļúdi ne mislê na smrt svoju, bìva da z vekšínum vsakoga stàliša vu vgáđańu télu i nemrtučļivosti živleńe spreväđaju, 38, 65, 116, 170 itd. petr. 261b i kraj. 424 znáš i vídiš dobro zemélsko imańe kak se teško dobíva, 262 štá nevérnik kraļev sam po sebe ne more pri kraļe dobiti, ono dobíva i spráša po kraļice, mul. ap. 4 po kojeh vsa zemļa vlagu i plodnost dobíva, 1551 tih človek vseh ļudih srdce i voļu k sebi vléče i dobíva, krist. nač. 25 kak se izrúčańe ovo dobíva? blag. 1, 145 on od boga više zaslúži kak dobíva, 170 od takove kače potlam takovo mrzeńe dobìva, da vse od zdalka ńu beži, 192 nagńenost k zlu dobìva po tom, 270 koja svoju jakost dobìva iz svétlosti prave vére; petr. 87 kí télo moje jée i krv moju pije, vu mene prebíva i ja vu ńem, kraj. 168 človek doklam vu smrtnom grehu prebíva, gubí najem raja nebéskoga za vsa svoja dobra déla, mul. ap. 75 za kaj se je duh sveti vu prilike goluba iskázal? za to da nam pokáže, kak rad prebíva pri onom človeku, krist. blag. 1, 60 doklam déte jošče vu vutrobi prebìva, matere moraju se čuvati od srditosti, 283 koji vu nebèsih prebìva, krist. nač. 51 živina koja na zemļi prebíva, 52 neizbrojena vnožina živine stanùje na ovoj zemļi, nekoja prebìva vu vodi, druga léče po zràku, vran. rob. 1, 150 pokàzati na kak slobodnom i stálnom mestu prebìva, gašp. 1, 315 vekivečnu vu nebu za to plaču zadobíva, 682 po kotérom se vekivečno zadobíva kráļestvo, mul. ap. 1551 kajti se po ńih vekivečno skvareńe zadobíva, mat. 2, 240 od boga oproščeńe zadobíva, kov. kemp. 112 o služba, kojum se veséļe prez konca ostajúče zadobíva! 224 kadè i obilen vekivečnóga zveličéńa sad se zadobíva, 232 o kak vugodnoga zadobíva továruša! 261 milošča pobožnosti

*

Digitized by Google

s poniznostjum i samoga sebe odvrženem se zadobíva; — bívamo: krist. blag. 1, 66 zakaj se iz ńih tak lehko spozablújemo, kak prvič nesrečni bìvamo? 77 bog nagovàrja po nadehnènńih, ali bìvamo gluhi, kraj. 96 méšnem aldovom odpúščeńe maleh grehov, koteri se odpustlivi zovú, dobívamo; — bívaju: petr. 43 i bívaju onomu človeku posledńa doguvańa gorša od prveh, kov. kemp. 192 prvle neg bívaju, znáš budúča, 210 na zveličéńe tvoje tâ bívaju, kada se ova i spodobna pripéčaju, 243 zá to tak rêdki rasvêčeni i znutra slobodni bívaju, vran. rob. 2, 122 od kud bìvaju vu morju potoki, krist. nač. 94 kak se tulika gréhov vnožína koji na svétu bívaju, slàže z naprejvzetjem ńegovem? blag. 1, 57 roditeli dvojvrstném nàčinom gréhov décè svoje delniki bìvaju, 102 koji réč velí, i vsa sproti bívaju, math. 1a 116 hvala koju dobra detca dobívaju, krist. nač. 42 hrànu od ovud dobívaju, 108 na svetu ovem vsi ļudi ne dobívaju naplačańe poleg zaslužeń(h) svojeh, blag. 1, 62 roditeli takovi dobìvaju blagoslov od boga, 185 teško se dobívaju postne jéstvine; gašp. 1, 348 pri kojem vnogi pogubļeno zdrávje zadobili jesu i do vezda zadobívaju, 408 vu bratovčinah najima ne zadobívaju, kov. kemp. 234 kuliko dobrote i milošče od tebe zadobívaju — Na prijedlogu naglas je veoma rijedak: kraj. 274 prébiva, 352 prébivamo.

či: čívam: mul. fer. 24 želim vu ńe (božjoj voļi) da vsegdar mirovnò počívam; — číva: gašp. 1, 582 vu klošter kasenski reda s. Benedika, gde telo svètoga Apollinára mučenika počíva, odíde, mul. ap. 251 štimaju da samo od otca izhańa á na sinu počíva, kov. kemp. 98 ļubav vu jedínom naj višem vrhu vsêh počíva iz kojega vse dobro teče i shaja, 199 milošča vsa listor zaradi boga činí, vu kojem na po konec konca i počíva; — čívate: vran. rob. 1, 145 na jednom samo mátracu, na kojem vi tak mirovno počìvate, več kak jezero rúk je posluvalo; — čívaju: kraj. 370 i 377 verneh dušè po milošče bóžje náj počívaju vu miru, gašp. 1, 496 ondi počívaju téla oneh devíc, kov. kemp. 114 doklam još živú, nê prez žuhkóče grústeńa i stráha vu ńem počívaju, 182 sada sû segúrni, sada počívaju, 213 vsi na ļúbav moju šetúju, vu kotéri i vžívajuč počívaju.

ču: čúvam: mat. 2, 16 ne čúvam meni ove kinče, krist. blag. 1, 207 da ja vas od ovak škodļive blùdnosti občúvam, pokazati hoču da . .; — čúvaš: kov. kemp. 235 odrêšitel moj, komu izrúčam mene i vsa moja da mê čúvaš, 261 potrêbno je da milošču pobožnosti ponizno čúvaš, math. 2b 203 prosimo mi tebe, da

Digitized by Google

vèrne tvoje s tvojum vsevdiļnum dobròtum čúvaš i ravnaš, kraj. 56 da me vsakè féle greha občúvaš, 363 da dušé našé od vekivečnoga skvarjeńa občúvaš, 374 dá nas od vseh grehov i vsega zla občúvaš, kov. kemp. 257 potrebno je, da nê listor pred pričêščańem k pobožnosti se priprávíš, neg da se takáj skrblivo vu ńi po prijétju šakramentuma občúvaš; — čúva: gašp. 1, 850 da ńe hráni, krépi, čúva i ž ńimi zapovéda, mul. fer. 45 vu koje (cirkve) se čúva presveti šakrament, kov. kemp. 198 potrêbno je da se od nikoga boļe ne čúva kak od samoga sebe, 248 kak srečen je on i bogu prijéten kotéri tak žíve i tak čisto dušnó svoje spoznańe čúva, da bi i vsaki dan príčèstiti se prípraven bil, math. 1a 40 koji je od boga, poslúša réč bóžju i čúva ńu vu srdcu, 100 svoje dete ńemu aldùju, da on ńe vu vseh pogibelih téla i dùše čùva, 170 on spal je miròvno med istum živlèńa pogibelum, ar znal je da ga rùka otca ńegvoga čùva i bráni, 2c 111 da se ļudomorstva čùva i hàba, krist. blag. 1, 129 mali grehi vu človeku, koji ńih se ne čúva, ļubav boga pogasìju, math. 1a 102 da ńe od vsakoga spáčeńa občùva, krist. blag. 1, 88 David kaj je včinil da se med tulikémi strašnémi pogibeli stolice kraļevske i svéta vu svètosti občúva? 167 lehkše je človeka nàjti koji čistòču občùva i koji pravičen ostàje, kak najti človeka pravu pokòru činéčega, gašp. 1, 23 da svoj pošten i dober glas začúva; — čúvamo: vran. rob. 2, 50 bóg zapoveda da mi živléńe naše čúvamo doklam moremo, krist. blag. 1, 84 jeli to ni dosti da se vu vséh méstah čùvamo da dúša naša vekivečnomu skvarjeńu podvržena ne postàne? 98 potrébno je da dùšu našu neoskruńenu čúvamo, math. 2c 19 od zla občúvamo se; — čúvate: math. 1a 215 kaj je kvás, to vam nè potrèbno raztolmáčiti, kajti takvoga vu hiži vašoj čùvate za potrebòču kruha; — čúvaju: math. 2c 129 koji rèč božju radi poslúšaju, vu srdcu svojem čúvaju, 152 poslušitele preopomènul je da se kriveh navučitelov i vkanitelov čúvaju, gašp. 1, 611 vučíni, da od strašne boli zubné občúvaju se.

da: dávaš: mul. ap. 1298 ti ga prodávaš za malu teńu radosti; — dáva: gašp. 1, 82 dobrovoļno samoga sebe na tulike podáva muke, 445 vsakoga stališa i reda i dobe človeku spasitelne podáva navuke; — dávamo: mul. ap. 186 to su za to pridali, da ovak leglè verujemo da je vumrl, kada pridávamo da je pokopan; — dávaju: kraj. 282 vnógo su hasnovitéša i bogu prijetnèša ona dela, kotera se pokórniku na spovedi za pókoru

Digitized by Google

dávaju, gda je pobožnó zvršáva, gašp. 1, 366 vremenita trapleńa vekivečnà dávaju veséļa, mul. ap. 976 koji svojem duhovnem pastirom kaj goršega za lukno dâvaju, â sebi bolše ostavlaju, math. 1a 172 spàt idu, niti predi bogu za vsa dobročinèńa sebi po dnèvu iskàzana zahvalnost dávaju, krist. nač. 51 vsamogúči stvoril je sunce, mésec i vse druge gibajuče se zvezde, da plodnost zemļe preskrbíju i vu vremenu dežđa snega mrzlinu i toplinu dàvaju, blag. 1, 55 zločeste pelde ńoj dàvaju, 62 ńoj slobodščinu dàvaju dnève i noči vu igrah sprevàđati, 222 koji ńoj priliku dàvaju, mat. 1, 101 prijateli i susedi vas izdávaju, gašp. 1, 496 žitek svetoga patriarke ovoga ispisan na svetlo podávaju pater Ferenc Zumel, Ivan Bolanduš, pater Filip Kolumbuš, krist. blag. 1, 160 povdàvaju se ńoj (pijanščini) prez vsakoga premìšleńa, 166 vu kojéh (fašenskeh dneveh) se čalàrni svéta síni nespretnoj razvuzdanosti predàvaju, mat. 1, 515 ne žalóstite se, da jedni vzimļeju, drugi poteščice pridávaju, krist. nač. 46 još dalę! pridávaju ovi namišļeni mudroznanci . . , blag. 1, 23 vsevdil gréhom gréhe pridàvaju, mul. ap. 854 greše oni ki vu gladnom letu hotevši obogatiti čekaju vekše dražíne, žitek zadržávaju ali odviš dragò prodávaju, math. 1a 102 ńim vsu mogùčnu tùgu i žalost zavdàvaju, 2c 197 da bi ju od krivic, koje ńoj zavdàvaju se, brànіti hotel.

de: déva: vran. rob. 1, 71 vzeme morta i déva ga med kamèńe, mul. ap. 1395 greši kada zvrhu potreboče svoje telo nadéva ali napája, mat. 1, 141 onoga boga zgubiti, koji tak proti nam darežļiv je, da nas vsevdilno hráni, nas s svojum previđenostjum opravļa i odéva, mul. ap. 624 pri ļudeh onda naj bole pomoči išče, kada se za veliko blago ali za žitek zadéva, 751 po evangelium zadéva se za onoga ki ga je ostavil, 871 ako se za velik kvar bližńega zadéva, vran. rob. 2, 40 odhàjam na jedno osebujno pripečèńe koje se za sreču ńegovu vnogo više kak vsa ova koja do vezda povèdal sem, zadèva; — dévamo: mul. ap. 543 na kaj nas naše telo skušava? . . na goščeńe i pijanost, da se ovde samo nadévamo, pitamo i za peklenske mesnice tustimo, 877 kade drugoga sudimo, onde se i za nas zadévamo, mat. 1, 306 zadévamo se i vudíramo se po dnevu kak ti po tmice (impingimus in meridie quasi in tenebris. isai. 59); — dévaju: gašp. 1, 728 odévaju gole, mul. ap. 399 kada jeden gospon novce hita, kak vnogi priteku, ruke i kape podévaju da koji novec dobé, mat. 1, 225 z veselem obrazom sebe na smrt podévaju

Digitized by Google

kri: krívam: kraj. 268 tebe mozole odkrívam; — krívaš: kov. kemp. 251 vu tom gingavóči moji vgájaš, da se pod šakramentumom skrívaš; — kríva: krist. blag. 1, 92 niti se glàva ne odkrìva, 119 koja ńemu nezrednosti ńegove odkrìva, 158 s temnostjum pokríva dúšu človečànsku, kov. kemp. 262 kaj milošču páči i skríva, 270 bog skríva milošču hlepoznanlivem i gizdávèm, krist. blag. 1, 109 Adam skrìva se, krist. nač. 188 zgovor s kojem on nezadovoļnost svoju zakrìva; — krívaju: krist. blag. 1, 294 s kojém neizbrojeni ļùdi gréhote svoje pokrìvaju, 222 koji pod izlikum pobožnosti naj odurneše pregréške zakrívaju.

le: lévaš: kov. kemp. 190 ako dáješ míra, ako veséļe svéto vlêvaš, bude dúša slúge tvojéga puna spêvańa; — léva: vran. rob. 1, 11 gde se Elba vu morje zléva, 12 gde se Trava potok vu izhodno morje zléva, 20 Temza blizu Londina vu morje se zléva, 21 mesto gde se potok dokànča, prestaje i vu morje zléva, zove se vodostàja, gde se pako potok jeden z drugem zestàje i vu drugoga zléva, ono mesto zove se vodosteka, kov. kemp. 234 ov šakramentum je zveličnost dúše i têla i vračtvo vsakoteroga duhovnóga betega, vu kojem zla nagneńa moja se vrače, pohtéńa stèžeju, skúšńe obládaju ali pomenšávaju, milošča obilnêja nalêva, dobrota začéta povekšáva, krist. blag. 1, 119 gréhota naléva žùč vu pehar vesèļa koje mû čutlivost natàče, mat. 1, 140 vaš bog je, koteri z vugodnemi rosicami sétve vaše obléva, mat. 1, 554 milošča preléva i pretáče stanovitem načinom vu nas božanstvo, mul.-ap. 251 zove se namazańe zarad ļubavi, koju vu nas razléva, vran. rob. 1, 68 voda tak velika priteče da se prek svojeh bregov razléva, krist. blag. 1, 166 ne glej vino kada se žuti, kada se farba ńegova vu steklu svéti, i gladko prehàđa; na zadńe grìze kak ti ļuta kača, i razléva čemer kak ti gàd (Sal. prir. 23), mul. ap. 786 za kaj ne piješ vode? vendar je voda dobra, ako prem ńu gubavec van vléče i vu posudu vléva, kov. kemp. 203 kuliko natúra više se stéže i láda, tuliko vekša milošča se vlêva, mat. 1, 518 krepost zvrhunaturalska po s. krstu vu nas vléva se, mul. ap. 251 zove se zdenec živi, ar opira grehe i zaléva dušu, da more dobrot sada donesti; — lévaju: mul. ap. 1535 ter se od ńega kak ti zdenca vse milošče na druge ļude razlévaju, gašp. 1, 13 zveličitel naš je . . kak ti žléb, po kojem vsa svétost i vse krèposti vu svetu mater cirkvu razlévaju se i dohádaju, mat. 1, 412 vidimo nekoje vode i potoke zvirajuče od svojeh da-

Digitized by Google

leko zvirankov da tečeju proti morju koncu svojem, ali predi vendar kak dojdu k koncu i bi vlévali se v morje, razlévaju se po vnogeh varaših, mestah, gradeh . . , druge pako vode v kratkom vremenu zlévaju se v morje.

mi: míva: mul. ap. 966 ki se večkrat vmíva, on snažneši i ļudem povoļneši biva, 1210 kada mešnik ruke ili ti prste vmíva.

pe: pévam: kov. kemp. 99 naj popêvam pesem ļúbavi; — pévaš: kraj. 64 viď dobro da kakova zla dela, po imene sramotna ne misliš, ne goviriš, ne poslušaš i ne popévaš; — péva: mat. 1, 144 batrivò z okoruńenem prorokom popéva: non timébo mala, mul. ap. 176 kak se od križa popéva; — pévaju: petr. 211 ove popévke jesu ovde postávļene vu to ime da se popévaju (. . gustò krat pôpévaju), gašp. 1, 805 koja célo leto pod svétum mešum popévaju se, math. 2^b 236 jedvaj gdo pri Židoveh je vumrl, da su se šipuši i narékavice vu hiži pokójnoga skup spravili: oni doisto da svoje žalostno narekuváńe popévaju, ovi pako da se za mrtvoga plàčeju.

ri: rívaju: mul. ap. 776 greše ki svoje roditele hotonce porívaju ali i malo vudiraju.

spa: spáva: krist. nač. 230 jakost namišleńa zaspáva.

spe: spéva: krist. blag. 1, 25 kada človek premišļàva razlučno razdelèńe sréče, koja vnogém za dél dospèva, skoro bi vu dvojnu mísel prepal, je li pràva providnost božànska; — spévamo: 121 za to dospèvamo vu tràpleńe ovo; — spévaju: gašp. 1, 400 vsaki skoro dan spoznávamo da vnogi narođeni među krščeniki krutò leni postáju na službu božju, vu grehe vsakojačke opádaju i zadńič kam drugam nego vu muke peklenske dospévaju, krist. nač. 9 drugi dospèvaju na zadovoļnost, ali ni dugotrpna, 10 vekša stràn ļùdih k onomu stalnomu veseļu koje želìju, ne dospèvaju.

ze: zéva: mat. 2, 149 pred oči postavete vam jednoga grešnika pretegńenoga na posteļe, koji dušu sada ispušča, i zéva, kaj ńemu na pamet more dojti kaj ńega bi moglo razveseliti?

zi (= zy): zívam: mat. 1, 412 da pokažem vašu bludnost, vas pozívam na drugu stran govoreńa moga, krist. nač. 50 pozívam van vse koji dopovédaju da se previdnost božánska samo do meseca pretèže; — zívaš: gašp. 1, 704 angel se ozívaš, krivovérce predobívaš; — zíva: gašp. 1, 501 ovo je ļubav neizgovorna živléńe i dúšu za drugoga postaviti, koju sam Kristuš naj vekšu ozíva, 618 čujem da od vséh razumen i krúto ruder

Digitized by Google

človek o z í v a se, 673 vnogeh čúd činitel dostojno o z í v a se, 743 na reči ove gospon, štimajúči da na špot ńega brata o z í v a, strašnu pļusku na lice ńegovo pritisne, mat. 2, 375 nasvešča i o z í v a ļublene sine vse one koji mogu reči da tak činé, 176 iz toga zroka o z í v a cirkvu za hižu svoju, 313 ne préči, nego podžiže i p o z í v a na zvršeńe, 451 sin božji zove, primárja i p o z í v a vse ļudi obtršene s prevelikom trhom greha, da primu jarem ove ńegve zapovedi, krist. nač. 103 gréšnika na pokoru p o z í v a, blag. 1, 77 bog p o z í v a na svètu spovéd, 167 preobrnimo goščèńa naša na poste, na koje nas svèta cìrkva ove korìzmene dnève ļúbleno p o zì v a; — z í v a j u: gašp. 1, 633 milosrdni o z í v a j u se krščeniki, ti pako nemilosrdna proti mene kážeš se, krist. blag. 1, 268 koja se od svéta ovoga za nesréče o z ì v a j u, pred bogom jesu vnogò pùti velike sréče, 160 dapáče se díčiju s pijànstvom i na ńe druge p o z í v a j u. — Još češće od oblika ziva dolazi od presenta zove načińen oblik z a v a, koji se češće čuje záva nego zâva, a dolazi već u perg. (21a), dolazi i u ugarskoj slovenštini; u kajkavaca dolaze u istoga pisca oba oblika n. p. mat. 2, 313 odzáva, pozáva i pozíva: jeli vas o d z á v a od prodečtvih, od navuka krščanskoga, ali pak p o z á v a na poslušańe réči božje..?. ako vas préči, o d z í v a od straha božjega; — z á v a m: kov. kemp. 244 kaj morem činiti za grêhe moje, neg da je ponizno spovêm i opláčem ter neprestancé smiluvańe tvoje n a z á v a m, petr. 244b križańem boga na pomoč z a z á v a m, kraj. 103 bog si moj ti koga ja na ovom oltáru telom i skrvjúm názoči budučega ponizno molim i z a z á v a m; — z á v a š: kraj. 354 grešnikè strášiš ter na pokoru p o z á v a š; — z á v a: perg. 21a kotero biva za pravo potryebščinu, negda hasni a negda se zospet o d z a a v a, mat. 2, 313 jeli vas o d z á v a od prodečtvih, ali pak p o z á v a na poslušańe réči božje, mul. ap. katoličanska je, ar se ne samo od svojeh naslednikov nego i od suprotivnikôv tak o z á v a, perg. 53b vse povye dugovanie za kaj p o z á v a, mul. ap. 172 od kud vidi se da nas po Jeremije vrednò p o z á v a: pazete i videte, ako je ból kak ti je ból moja, 401 s. otec papa suprot strašnem neprijatelom nas vu vojsku p o z á v a, math. 1a 76 vas na pokoru p o z á v a, 93 zveličitel naš p o z à v a vse gréšnike na pokòru, 2c 50 k tomu p o z á v a vas Ježuš po tvojeh službenikeh, 2c 56 bòg potrèbuje druge nàčine: on p o z à v a, on zove, prosi, opomìna, on grozì se i obèče, 2c 59 vezda bòg nas zove i na goščéńe svoje vu nebo p o z á v a; mat. 2, 74 privabļuje i p r i z á v a greš-

Digitized by Google

nike na obimaňe krepostih, mul. ap. 252 po keh dob Arijani krivò vuče da duh s. ne bog, tak ńihov patriarka Cyrola, da pokaže istinu i svetost svoje vere, dal je jednomu siromahu 50 ranički da se čini slepoga i da na putu sedéči patriarku zazáva, 626 jezero i milijon vragov iz pekla zazáva, gašp. 1, 375 z velikum pobožnostjúm vse krščansko ļuctvó ńega zazáva, math. 2b 191 bog vsigdár je pripraven gréšnika, ako tvrdno zaùfaňe ima vu dobrótu ńegovu i ńu takáj s skrušenem srdcem zazáva, vu milošču svoju nazád prijéti; — závamo: mul. ap. 161 jesmo dužni da vse druge stvári na ńegovu službu, ļúbav i pošteňe pozávamo, petr. 263 kak znáju svétci nebéski za naše molitve gda je na pomoč zazávamo? 260 jé li bogu drágo, ako mi ńu (Mariju) na pomoč zazávamo? math. 2c 210 od žalosti geńeni zazàvamo (s) skrušenem srdcem milosrdnost tvoju; — závate: math. 1a 220 koji se krščeniki ozávate; — závaju: perg. 23a kotera vallovania se vsagdaar zdržaavaju i nigdar se ne odzaavaju, mul. ap. 240 najdu se krivoverci ki svetoga žitka ļudi s têm imenôm ozávaju, 308 čujemo več krat, da se Vlahi schismatici, to je to rastanci ozávaju staroverce, mul. fer. 67 ar se takovi sini božji ozávaju, math. 2b 87 koji vas pozávaju na goščuváńe, 2c 49 novi gosti k ńemu pozàvaju se, kraj. 118 ki tvojè svèto imè dóstojnem zàkonom zazàvaju, gašp. 1, 281 drugi sladka imena Ježuš i Marija zazávaju, 551 kotéri ńega pobožnò poštúju i milò zazávaju, od betegóv oslobodé se, 605 ona nigdár ne če ostaviti verne svoje, koteri ńu na pomoč zazávaju, 678 pomaže vse i sledńe veliki ov čuda činitel sebi pobožne službenike, koji ńega gústo krat na pomoč zazávaju, 858 vnogi tebe zazávaju, otca radi spoznávaju, mul. ap. 835 greše oni ki druge na mejdan zezávaju. — Još dva tri primjera iz ugarske slovenštine: závam: bar. 21 žíve pozávam vivos voco, küzm. 268 casara zezávam καίσαρα ἐπικαλοῦμαι, trpl. 5 kebzüj na glás kríčańa mojega, král i boug moj, gda te zevávam, 21 poslűhni glas prošńe moje, gda te zezávam, 24 gospodne, ne daj mi v sramoto spádnoti, ár tebé zezávam, 45 zezávam bouga višńega, 70 smilűj se nad menom, gospodne, ár te zezávam ves dén . . vu dnevi nevoul zezávam tebé, ár me tí poslühneš, 72 vsák dén te zezávam, gospodne, jas, gospodne, tebé zezávam; — záva: küzm. 267 Pavel casara zezáva, trpl. 76 da mené zezáva, poslűhnem ga; — závajo: mol. 51 vlej vu me tvojega dühá modroust, da bi mogao

Digitized by Google

tebé hváliti vsejmi onimi navküpe, kí tvoje s. imé Jezuš na pomouč zezávajo, küzm. 232 eti má oblást od višešńi popov zvézati vse, kí tvoje imé zezávajo, 385 mér z onimi, ki zezávajo gospodna s čistoga srcá, trpl. 42 kí krȋh jejjo, bouga ne zezávajo, 65 vö vlej srditost tvojo na králevstva, štera iména tvojega ne zezávajo, 118 blȗzi je gospoud vsejm, kí ńega zezávajo. — Rijetko u kranštini: let. mat. 1882/3 270 zazávati, zazávam. Planinski pastír zazáva s hriba v hrib da pokliče svojega druga.

zna: znávam: petr. 146 kak tó bude, ar muža ne poznávam? 232 ja poznávam hudobu i vnoge moje krivice, 285 poznávam gosponne, húdobu moju, gašp. 1, 432 ah spoznávam vezda činéńe moje, kov. kemp. 205 od ovud biva, da púta zvršenosti spoznávam, 220 kak budem smel dojti, kotéri nikaj dobrą vu meni ne spoznávam? 180 ako prem nikaj nad menum ne spoznávam, vendar po tom opravičiti sê ne morem, 227 spoznàvam dobrotu tvoju, krist. blag. 1, 240 ja spoznàvam veliku moju pregréšku; — znávaš: kov. kemp. 178 ako se vu ničem krívca ne spoznávaš, nakáni da hočeš rad za boga to podnesti, 210 pazi veliku krhkóču tvoju, kotéru vu maleh dugovánah gusto krȁt spoznávaš; — znáva: gašp. 1, 61 ako koji spoznáva sebe obilno nadelenoga z darmi i miloščami božanskemi, naj ne drži sebe segurnoga, 134 bog ruk svojeh božanskeh stvorjéńe naj bọle spoznáva, 151 kaj razumevši Eufrožina kruto se je žalostila, da suprotivnoga vu nakaneńu svojem otca spoznáva, 494 kotera zbog prolejanoga mléka s krvjum zmẽšanoga spoznáva se i duhovna mati, 508 iz kojega (lista) vsaki lekko spoznáva neizgovornu žę̣u ńegovu vumreti za Kristuša, itd. kov. kemp. 207 prez púta se ne hodi, prez istine ne spoznáva, math. 2c 200 kada vas bòg vsa znajùči za pobožne i pravične spoznáva, itd. krist. blag. 1, 111 to mȗ je dosti da se on za nedùžnoga spoznàva od súdca, 113 takvoga nikaj nad sobum ne spoznàva, itd. — znávamo: gašp. 1, 393 ovoga samo spoznávamo i hválimo, 400 spoznávamo, da vnogi krutò léni postáju na službu božju, 431 od kuda veliku ḷubav ńegovu suprot nam spoznávamo, 668 istinsko več krát spoznávamo, da človek svet i pobožen, ako vu greh opade, gorši od ńega najti se ne more grešnik, 850 ako gdo zmed králev ḷúbav želí iskázati svojemu podložniku, ne li ovu spoznávamo onda kada ńemu preporuči jedino rođenoga sina svojega, vsega kraḷestva odvetek? math. 2c 135 iz ove pripovesti spozná-

Digitized by Google

vamo mi, da.., krist. blag. 1, 39 istinu toga vsaki den spoznàvamo; — znávaju: petr. 73 ja sem pastir dóbri i poznavam ovce moje i mene poznávaju moje, kov. kemp. 158 koji tebe po za ništar držańu svetskeh dugovań i tela trapleńu nasledúju, pràvdeno mudri se spoznávaju, 224 o prečudna i skrivena milošča presvétoga šakramentuma! kotéru sámo vérniki Kristuševi spoznávaju, gašp. 1, 349 vsi pomoč vu ime Ježuša proseči na mestu onom ńu spoznávaju i zadobivaju, 431 drugi grešniki kotéri goder na pravi put se obráčaju, prvič odurnost grehov svojeh po lehko spoznávaju, math. 2c 62 ti ne skračúješ obrambu i pomoč tvoju onem, koji navuk tvój z gorúčum ļúbavjum spoznávaju i následuju, 2c 101 pridružemo se onem, koji Ježuša s srdcem, vústmi i živléńem spoznávaju, krist. blag. 1, 146 kak goder vnogi svoju nevrédnost ne spoznàvaju, tak ne spoznàvaju takaj i dobročínstva božànska, 251 ovce moje spoznàvaju mene, itd.

ži: žíva: krist. nač. 181 da se nigdo od vas bolšega zdravja ne vžíva; — žívamo: krist. nač. 142 kada se mira vžívamo, još se nemirnosti naše ne dokančaju; — žívate: krist. nač. 93 stališ blaženi koga vžívate naj vas od mišleńa ne odvrne; — žívaju: gašp. 1, 574 ondi živi zdenci i potoki zviraju puni vsakojáčkeh slástih nebéskeh, kotére dušice pravičneh vužívaju vu pajdáštvu božánskom, kov. kemp. 251 blaženi vžívaju rêč bóžju têlo vučińenu, krist. nač. 111 pravovérniki se ovdé malo stvarih vužívaju.

Kašto čuje se i potisnuti naglas: spoznâvam, pêvam i pëvam.

(Ostatak sliedi.)

Digitized by Google

Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 28. ožujka 1883.

PROF. DR. T. MARETIĆ.

(Nastavak iz LXX. i LXXI. knjige Rada i svršetak.)

Prijeti (vidi primjer i kod: *bojati se, imati, izdati, poznati, predati, pridati).* Razmi ću bogu *dat* svu hvalu i slavu, ki k sebi ktje *prijat* tvu mlados gizdavu. 3. 197; 5. 106; 8. 37; 10. 84. — Ča s' u veći htila trud *stat,* veću plaću sad ćeš *prijat.* 1. 271. — Tko komu zlo čini, za se će zlo *prijat,* i tko zla kušo ni, ne more dobra *znat.* 5. 11. — Okom joj leti stril, rado t' ga jes *prijat,* ima t' ga oni dil, tko ga umi *rastajat.* 2. 419. — Togaj dil mir *prijat* ne mogah nikadar, dokli joj *ukazat* ne budem za toj har. 2. 225. — Jer nebog onadaj ne poznah, što hoć *ti,* ni što je smrtni vaj drugu vil *prijati.* 8. 98: 5. 30. — Takodjer život moj zled ako ne *prija,* da je li veće toj, sad ko vam pravim *ja?* 2. 51. 56. 116; 3. 390; 8. 90. — Veselo koju stvar kada ja *razabrah,* rieh: ovo slavan dar od boga sad *prijah.* 4. 43. — Da t' samo skažu *ja* velike boljezni, ke život moj *prija* kakono brštan dub. 2. 182. 240. 284; 3. 351. 475; 10. 35. — Priblažen, tko bi *znal* svršenja od stvari, za što bi on *prijal,* da za svit ne mari. 2. 327. — Ki ne će odvratiti za zlo, ko je *prijal* dobrom ni' moliti za nj, ki ga je *tiral.* 1. 204.

Prijètiti. Kad ve se tuj bude, toj ve znaš bolje *ti,* er se sve zabude; teziem mi ne *prieti.* 5. 252.

Prijevar (vidi primjer i kod: *nehar).* Ako li i *privar* bude mi zaludu i svaka druga *stvar.* 10. 22. 138. — Ah Jove nemoj *zgar* tvoriti tuj *privar.* 10. 275.

Prikázati (vidi primjer i kod: *darovati).* Nu bismo radi *znat* od tvoje ljubavi, što ćemo *prikazat,* neka se sad spravi. 7. 441.

Priklon. Kako me vidje *on,* u obraz se promieni umiljen i *priklon* kako sin proć meni. 11. 15.

Digitized by Google

Priklòniti (vidi primjere i kod: *jadovit, klati, plemenit, poviti).* Ma zakon er hoće, da budeš ti *umrit* mučeći, za toj prije neg budeš *priklonit.* 10. 169. — Podobno ako je u hridju gdi *stojiš,* na molbe na moje da uho *prikloniš.* 4. 15. — Na molbu nu moju suzami, ke *prolih,* tuj dievu gospoju na milos *priklonih.* 4. 102.

Prìkor (vidi primjer i kod: *ikakor).* I zazor i *prikor* ter daju vas tebi, što dosle sunčan *dvor* ne otvori na nebi. 4. 292 — Ter bi bil nam *prikor* s istoka u zapad, da ovaki slavan *zbor* ne opsluži pravdu sad. 4. 370.

Prikrátiti (vidi primjer i kod: *objaviti, smrt).* Nu dake sprave te hoćeš im skoro *ti* rad tvoje dobrote sasma *prikratiti.* 5. 57. — Za toj te ja molju, da moliš boga *ti,* eda mi nevolju i tuge *prikrati.* 5. 300.

Prilòžiti. Još ću t' reć četire, ke ćeš k njim *priložit,* ter ćeš, ka ne umire, hvale dostojan *bit.* 1. 100. — Znam, Gjivo, er ti *mož* u sina sve što hoć, nut mu ti toj *prilož',* a ja ću pak pomoć. 5. 281.

Prímiti. Može li draža stvar na svietu meni *bit,* nego li ovi dar od vile sad *primit?* 8. 10. — Draža stvar budi ti, tere moj uzmi *svit,* dobro učiniti nego dobro *primit.* 5. 20. — Rih: krepos ć imati, kadgod ih bude *štit* razum vaš bogati i svjetlos svu *primit.* 11. 124. — Ovdi će dva braca za tudj grih smrt *primit,* dva sinka za zla oca pravi će ovdi *umrit.* 4. 392. — Koja je tos milos, ku pitaš sada *ti?* za slugu tva lipos da bi me *primiti.* 7. 78; 10. 44. — Jer da se gdi *primim* kej gore kamene, gora bi taj čas, *mnim,* grinula vrh mene. 2. 381. — Što ve te oni čas u milos ne *primih,* kad tužni moj obraz stavljaše vrhu *svih.* 5. 193. — Kad čudan taj glas *primih,* pameti moj *slidih.* 2. 400. Na križu ku (smrt) *primi* (III sg. aor.), kojoj ni prilike, živjeti neka *mi* budemo u vike. 5. 26. 95. — Prosti sada *meni,* mili gospodine, dušu moju *primi,* ne daj da pogine. 1. 225. — Ti grišan, ti li *kriv* na vraždu nastojiš toliko zla ne *primiv* koliko dostojiš! 1. 200. — Zlobe t' sam sve *prostil* ljuveno i milo, i plač sam tvoj *primil* i uzdah u krilo. 3. 436. — Er gospo ovi dar ako bi sad *primil* knez ali katunar, ne bi mu *zabavil.* 4. 328.

Pripijèvati A ja ću i Vukas i Radmio i *Pribat* jednaga pustit glas pjesancu *pripievat.* 7. 451. — Željahno *pripievaj,* kudgodi budeš prit, ljuveni plač i *vaj,* koji me čini mrit. 7. 10.

Prìpovijest. Tuj bi *pripovisti* vrimena staroga, kojih se dosti *čti* do dneva ovoga. 6. 37.

Pripòvidjeti. Od zemlje počete do sada, sad i *svedj* trojice prisvete svak slavu *pripovjedj'.* 5. 60.

Prìprâvan (vidi primjer i kod: *častan).* Nu sam ja *pripravan* ter mi je vele toj cviliti po vas *dan* za zlobu i grieh moj. 5. 65; 9. 7. — Ribar i potribu ima jur dat ju *van* radostan da hlibu smok mu je *pripravan.* 1. 46. — Pokli je *pripravan,* o bože ljuveni, ovi svit *pritaman* nepokoj dat meni. 3. 446.

Digitized by Google

Prìpraviti (vidi primjer i kod: *amen).* Ljepšu stvar ni dražu nego je ovi *cvit* ja da ti prikažu, ne umjeh *pripravit.* 11. 137.

Priprost (vidi primjer i kod: *krepost).* Podobno vidit ni, da tolika *vridnost,* kom svit otkupljen bi, leži u grob *priprost.* 1. 196. — Prem ti si *priprosta,* da to te druga stvar ne drži nego *ta.* 10. 87.

Prirok. Ter ti ne ć bit *prirok,* mnju tvoja lipota, da skratit budeš *rok* od moga života. 2. 105. 320. — Ne čin' u njoj *prirok* ni tebi, bože moj, mi smo tomu *uzrok* pristupiv zakon tvoj. 1. 114. 130; 2. 118. 128. 178. 277. 327. 503; 3. 39.

Prìspjeti. Ne će ti na vjeru rieč za toj otac *riet,* moćeš na večeru i doma još *prispjet.* 5. 285.

Prìstati (vidi primjere i kod: *dopasti, ostati).* To li se ne bude po volji s nami *stat* i voljno u blude ne hoće k nam *pristat.* 4. 351. — Ali i ti ktje *pristat* g zlu hudom naravi, neka ja budem *znat,* kako uza tva davi. 7. 94. — Ako smim reć uprav, kamen te mogu *zvat,* pokoli na ljubav na moju ne ć *pristat.* 2. 161.

Prìstaviti. Nemojte još *zabit* dvie grivne smokava i k tomu *pristavit* u gročić suhava. 4. 251.

Pristúpiti (vidi primjer i kod: *potrpljeti).* Nu biela nje grla pogledat svak *pristup',* koje je prostrla jakino kamen *stup.* 2. 82. — Moju sam krv *prolil,* da te njom otkupim i ovdi *pristupil,* da vrata razlupim. 4. 208.

Prišalac. Ali je domaćin, ali je *prišalać,* ali je Bugarin i čestit *vladalac.* 3. 213

Pritač. Jure i ne znam *nač* ni kud li poseći, radosnu ku *pritač* da bih mogal reći. 1. 172. — Ča blidiš? ali *plač* ča t' lica zaliva, ako tvoja *pritač* znaš da ni laživa. 1. 26.

Príti. Pokli doć k menije, o smrti, ne ćeš *ti,* a ja ću k tebije slobodno sad *priti.* 7. 75; 11. 154.

Privínuti. Ti jur njimi *privin',* kolik je, da znaju u njih uzdanju *hin,* ki u se uzdaju. 1. 36.

Pròbaviti. Ter što je na saj *svit* ter što je na svit saj gorčije *probavit* ner samo čemer taj. 3. 464. — Pri tvojoj sladosti za što bih ja *zabil* sve od svieta žalosti, koje sam *probavil.* 3. 277.

Pròbiti (pròbijêm). Nu malo pozri sad, gdi noge dah *probit,* neka te dočekam, ako hoć meni *prit.* 5. 111; 7. 457. — Oblake *probiti* i ostavit tmastu noć, o dievo, gdi si *ti,* da mogu tamo doć. 3. 408.

Probòsti (vidi primjer kod: *osloboditi).*

Probúditi (vidi primjere i kod: *narediti, ućutjeti).* Ter tužba ter gork jad, plač i moj grozni *cvil* u srcu tvomu sad milos je *probudil.* 7. 76.

Procàvtjeti (vidi primjer i kod: *doletjeti).* I pri će suh javor u gori *procavtit,* neg ju će razgovor čovječki *utažit.* 4. 302. — Gizdav je zadosti i vidjet toli *mil:* blažene te kosti, vrh kieh je

Digitized by Google

procaptil. 4. 30. — Gizdava njeka *vil,* ne vil neg božica, kako gilj *procavtil* i biela ružica. 10. 6.

Procijèniti. Drugu ti hoću *rit,* neg rekoh, još bolju, ku ćeš moć *procinit* sam na tvoju volju. 6. 13. — A činte pravi sud i pravo svak *procien',* koli je plačan trud, gdi se taj čini *plien.* 3. 130.

Pröcijep. Za č meni dodija tuže se svaki *hip* kakono taj zmija, ka cvili u *procip.* 2. 126. — Napried ga triebi je da nosiš kako *sliep,* punjestar er nie ni vrata neg *prociep.* 5. 188.

Pròctjeti. O koji gledaš sad, gdje je ovdi cvit *proctil,* na zemlji ki nikad pridje se ni *vidil.* 7. 16.

Procvàsti. Tko bi na daleč *stal,* rekal bi: rumen cvit od ust je nje *procval* ali ružice list. 1. 76.

Procvíljeti. Grbav se tuj *vidih* ter grbav hodeći jadovno *procvielih* suzice roneći. 4. 111.

Próći (vidi primjer i kod: *imati).* Apolo nu *prošad* gorom se uputi, a vila velik *jad* toprva ućuti. 4. 116. — Er Poliničevu Eteokle ruku *tad* probode lievu i mišcu der *prošad.* 11. 73. — Kara, ki je *prošal,* spomenuti nemoj ni ča je ki *rekal.* 1. 135.

Pròdati (vidi primjere i kod: *djavao, imati, ljepota).* Oto ga ide *prodat,* bracki ti ću riti, nemoj mu s njime *dat,* sestrice, otiti. 7. 33; 5. 72.

Prodljiti. A za toj, a za toj, grješniče, misli *ti,* da ne mož život tvoj po sebi *prodljiti.* 3. 270. — Za č nitkor nie *zabil* krjepak cilj u rotu i sebi rok *prodljil* i svomu životu. 3. 271.

Pröd ôl (vidi primjer kod: *okol).*

Prògnati. Nu možeš milos *dat,* daleče da budeš zlotvore tve *prognat,* da taj grad sabljudeš. 3. 444. — Neprijatelj od svuda mu dušu jes *prognal* i meni jaoh truda s čemerom dosti *dal.* 5. 78. — Ne bi li ti *prognan* i tvrdo izgrdjen i na križ ovieh *dan* od Židov postavljen. 4. 206. — Otkoli bi *satan,* o suče pravedni, za zlobe zgar *prognan* u pakal ognjeni. 4. 231.

Progovòriti (vidi primjer kod: *izgubiti).*

Pròklêti (vidi primjer i kod: *presvet).* Ter se će poznati, tko je prav, tko li *svet* i tko će ostati osudjen i *proklet.* 3. 291. — Tako te gnjiv *proklet* ne ubil i vaji, čin', da se taj *sekret* meu nami potaji. 4. 348.

Pròklinjati. Svak te će *proklinat* i kralja još svedjer, ere ti hotje *dat* za ljubi svoju kćer. 11. 30.

Pròliti. Svoja krv prolita da li će zaman *bit,* za zdravje od svita koju ktje sam *prolit.* 4. 230; 10. 114. — Jaoh jeda suzice, ke ćemo sad *prolit* na on sviet prid lice od boga budu *prit.* 3. 264. — Ruke ću još *umit,* ako se sad bude pravedna krv *prolit,* himbeno ku sude. 4. 372. — Proliti vik moje ne ć krvi toli *ti,* da veće ja tvoje ne budem *proliti.* 11. 32. — Neka daj imam *čiem* otirat suzice, kada ih *prolijem* niz bielo me lice. 8. 32. — Ner da

Digitized by Google

se slobodi od svita svaki *grih* po krvi i vodi, na križu ku *prolih.* 4. 213. — I kopje, proboden kim buduć, krv *prolih,* da bude oslobojen puk moj, sve to *trpih.* 1. 191. — Za č niesam raspet *bil* na križu zaludu i zaman krv *prolil* u muci i trudu. 4. 213. 225. — Gdi si se *raskrilil,* ljubavi velika i dragu krv *prolil* za mene grješnika. 3. 383.

Promijèniti. I ne htit bolji *bit* buduć na saspinju ni zlu ćud *prominit* na boljem živinju. 6. 67. — Ako je sužanstvo ovako svezan *it,* za moje kraljevstvo ne ću ga *promienit.* 7. 42. — Poći ću *promienit* haljine na meni, da sam ja, tko će *umit,* Kupido ljuveni. 7. 105. — Odluku razuman zlu brzo *promieni,* a čovjek bezuman sliedi ju po sve dni. 5. 3.

Pronèsti. Divcu bit veće *jest* ner udovcu biti; udovičtvo *pronest,* nere se ženiti. 1. 205.

Pronòsiti. Trbuh bo pjan i *sit* slidi puteni blud, čistoću *pronosit* njemu je teško i trud. 1. 82.

Pròpâst (vidi primjere i kod: *napast, nečas, oholast, poraz).* Na ovi moj smrtni *čas* da svojom oblasti ne da mi u *propas* pakljenu upasti. 3. 267. 428. 450; 5. 159. — Da hotij nositi onomu strah i *čast,* ki more zgubiti put s dušom u *propast.* 1. 86. — Ar kamen stanovit na toli plačan *glas* pod zemlju na on svit propal bi u *propas.* 3. 157. 380. — Gadan smrad toliko, er reče svaki *nas,* pakljena da *propas* (tu se je otkrila). 10. 164. — A kad čudna *propast* zinieše meu njimi, mnjah da će na dno *past* korablja i svi mi. 6. 72. — Pošlji njih u *propast,* ki mene nevolje, a čin' da ćutim *slast* tvoje dobre volje. 1. 226. 231. 234. — Da tvojom oblasti bez konca po viek *vas* ne može upasti poda se u *propas.* 3. 127. 366. 483; 4. 204; 8. 212. — I otkli te djavlja *vlas* ne more povući pod zemlju u *propas,* gdi je plam gorući. 3. 97; 1. 188.

Pròpêti (vidi primjere i kod: *koljeno, pamet).* Ostanem vas *uzet,* ostanem smamljen vas misleći, ti *propet* kako se da za nas. 2. 339. — Na tisuću i šest sat dvadeset i tri, a na *pet* veljače, er bog dat htje sina, da 'e *propet.* 11. 124. — Ki bo umri *propet,* evo sad kraljuje, nada sve svete *svet,* jur ga svaki štuje. 1. 196.

Pròplakati (vidi primjer i kod: *poklati, povrći).* Ter meni *proplakat* većma jes obično, većma jes *uzdihat* i cvilit prilično. 2. 162

Proročanstvo. Jer meni dopusti i stavi milos *tva* u grješne me usti duh od *proročanstva.* 5. 67.

Prórok. I Balan je bio *prorok,* da osujenja ima *uzrok.* 1. 284; 4. 456. — Neka se volja tva ispuni i oni *rok,* što stara pisma sva govore od *prorok.* 4. 229.

Prórokovati. Dionisio od naših proroka ki je *znal* od tuga tvojih tih ni t' što *prorokoval.* 4. 488.

Prosínuti. Ukaž' nam obraz tvoj, blaženih nas *učin',* po nebi i zemlji svoj svitlost tvoja *prosin'.* 1. 196.

Digitized by Google

Pròsiti (vidi primjer i kod: *imiti).* Je li toj od boga? po sebi ali *ti* od puka ovoga došal si *prositi.* 4. 373. — I ostalim tamo *svim,* koji su na domu, proštenje ja *prosim* i praštam svakomu. 4. 303. — Na pomoć te zovu, milost daj, ku *prosim,* neka t' pisan ovu od začetja *složim.* 1. 165. — Sveto trojstvo *slaveć,* boga jedinoga, a pomoć li *proseć* sve vike živoga. 1. 171.

Pròslaviti (vidi primjer i kod: *amen).* Lipos, ka na saj *svit* izvrsna još ne bi, ku bi moć *proslavit* razmi taj u tebi. 2. 250; 8. 20.

Pròstiti (vidi primjere i kod: *poboljeti se, primiti).* Oče, ki me na *svit* posla s neba doli, svakomu htij *prostit,* koji me oboli. 1. 188. — Da volju ne *prostit* životu ovomu, ner tako *sagrišit* gospodinu momu. 1. 82. — Onda ćeš tvojoj *ti* osveti na vrh doć, kad budeš *prostiti* osvetit se moguć. 5. 5. — Da ti život *prostim* i da te nahvalim jur prid rusagom *svim.* 1. 256. — Prostit mu imaš *ti,* ki te je stvorio ako ćeš, da t' *prosti,* ča mu si zgrišio. 1. 129; 5. 142. — A sada bože *ti* primi duh tužni moj i ovi grieh *prosti,* molim te, vil ovoj. 5. 192. — Ka je pravda tih božjih *dil,* da je listo vam grih *prostil?* 1. 295. — Matiju si *prostil* i k sebi ga si zval, on je trge *pustil* i tebi služit jal. 1. 225.

Pròstrijeti. Za dati život nam, na križ se hti *prostrit,* na križ umriti sam, mrtav se u greb *zaprit.* 1. 214. — Riči, koje *prostrih,* na dobar broj kladi, jere ih istom *rih* milošće zaradi. 6. 60. — Malo se obrni, kraljica eto *ta* na zemlji tuj crni gdi leži *prostrta.* 4. 437.

Pròsûti. Po mojoj glavi prah cvileći ter *prosuh,* otkli tuj zled oprah da mi shrani *duh.* 4. 218.

Pròsuziti. K tomuj bih rad znati, tko ne bi *prosuzil,* gdi ne će ostati u zidu kamen *cil.* 3. 285. — Er da mož ti sada vidit moj gorki *cvil,* i ti bi od jada sa mnome *prosuzil.* 8. 101; 11. 131. — I što si ti sada i koji imaš *dil,* mramor bi od jada u suze *prosuzil.* 3. 83.

Prosvijètliti (vidi primjer i kod: *poroditi).* Srce me *prosvietli* i digni mu pamet visoko oda *tli,* neka njom niesam spet. 5. 39.

Proštènje. Da ufam *proščenje* cić muke Isusa, ki daje *veselje,* gdi pribiva duša. 1. 228.

Protèći. Ki bi se jur *proteć* štedila tebe rad, ter toli umi t' *reć,* ne vim ja kazat sad. 2. 271.

Pròtîv (vidi primjer kod: *pobiti).*

Protiva. Smeten se nahodim u tacieh *protivah* ter život tiem vodim pun tuga i *uzdah.* 11. 214.

Pròtîvan. I grieh moj po vas *dan* i s večer do core meni jes *protivan,* većma se ne more. 5. 66. — Čuvaj se, ne biti sam sebi *protivan,* kad ćeš govoriti, da lud ne budeš *zvan.* 1. 126. — Jer je zdravje i moć i utočišće *njih,* upalih u nemoć dilj straha *protivnih.* 1. 28.

Digitized by Google

Protîviti se. Jer će se *protivit* tvom pripoviedanju, protivno jer će *bit* grešnomu njih stanju. 5. 71; 6. 269. — Ako sili nje *protivit* ne mogoste, da njoj *zgodit*. 1. 302.

Prȍtîvnîk. Nek, ako na sviti bil ti sam *protivnik*, u raju slaviti budem te po vas *vik*. 5. 41.

Provèsti. Sad svitla kruno *ti*, za milos velju tvu čini mi *provesti* kroz vojsku ženu ovu. 4. 466.

Provídjati (vidi primjer kod: *izležati*).

Provodič. Ter da ga *provodič* njegov tuj ostavi, gdi ne zna on ni *rič* ni takoj put pravi. 5. 319.

Provȍditi (vidi primjere i kod: *opojiti, pogrditi*). Za č volim mrtva *bit*, ner trudna i plačna moj život *provodit* kako zvier divjačna. 4. 183. — I koje provodim i ke ću *provodit*, dokle duh slobodim, da k tebi budem *prit*. 3. 277. — Ja te ću *provodit* do mjesta do togaj, gdje se će *razdvojit* s tobome tužba taj. 4. 177. — U spilah ja stoju, ovčaru pravo *dim*, gdi mlados ja moju bez družbe *provodim*. 7. 449. — Do taj čas ja ne *znah* najmanji nepokoj, neg mirno *provodjah* veseli život moj. 8. 41. — Štap si moj veran *bil* i s tobom u družbi mnoge sam *provodil* jadove u tužbi. 4. 143. — I ja sam *provodil* oholo moje dni, ovdi priti ne *mnil*, a smrt me li odni. 1. 232. — Nu reče jedna *vil:* ljuvene družice, mnoge je *provodil* Piligrin tužice. 4. 128.

Provŕtjeti. Za noge njega *htje* malahna uzeti, ke nožem *provrtje*. 11. 6.

Prȍzor (vidi primjer i kod: *mramor*). U moje gospodje nadjoh se jednom *dvor*, ka za mal čas prodje pogledat na *prozor*. 2. 299; 6. 240. — Nu jošte iznosi svaki čas na *prozor* prosute tej kosi, koje su moj *umor*. 2. 108. — Ne primi u *zazor*, ako me u skore ne vidiš na *prozor*, jer mi se ne more. 2. 274. — Jer mnokrat stah, pjesni da spivam, na *prozor*, neka dam ljuvezni tvojojzi *razgovor*. 2. 256; 11. 148.

Prȍždrijeti (vidi primjer i kod: *izgorjeti*). Ljuta je i gorka, pravo se može *riet*, nu je malo još roka, da ju ćeš svu *proždriet*. 3. 81. — Što si ovdi, zemljo, *ti* otvrdla ter mene ne hoćeš *proždrieti?* 10. 145.

Pŕsi. U vidu veselje, a nosi u *prseh* toj gorko dreselje, kim truje paka *svieh*. 7. 129.

Pŕst. Kad toga šljem, *ustom* nemoj ti vjerovat, jer riečju taj *prstom* ne će te darovat. 8. 119. — Svitlo crljeniti ja rubin na *prstih*, cafir se modriti, bilit na *rukavih* (biser) 1. 38.

Prucati se (u Vuka prȕćati se = praćati se). Nit se ću ja *prucat*, ner li ću nebavac do groba gojno *stat* jak tihi jaganjac. 4. 171.

Prúditi (vidi primjer i kod: *misliti*). Divstvo njih ne *prudi*, ki siju nesklade, tko se često *srdi* tere dviže svade. 1. 111.

*

Digitized by Google

Psalam. Iz glasa da poju i imne i *psalme* za milos za tvoju, ki proli krv za *me*. 4. 220.

Psihar. Jer ih će taj *psihar* djetić sad podbiti, još ti će liepi *dar* i liepa čes biti. 5. 277.

Psost. Još vrhu sva ova kolike podnie *ti* od hudieh Židova napasti i *psosti*. 5. 148.

Psòvati (vidi primjer kod: *dostojan*).

Pûčina. Svud s njimi ki hode, kako se meni *mni* i ki ih sad brode po morskoj *pučini*. 10. 282.

Pûpak. Kako udovica, kojom se čudi *svak*, što su glatka lica i debeo *pupak*. 5. 269.

Pústinja. Ter vihar *pustinjom* svivši se svrh gore svrnu mu gori *dnom* polače i dvore. 3. 148. — Drugoga, li buduć razbojnik *pustinjom* vidih ženu greduć, nitkor ne biše s *njom*. 1. 276.

Pûstiti (vidi primjere i kod: *nastupiti, poviti, prostiti*). Ne budem iz ruka mu kćercu ja *pustit*; a moja odluka nikako bez nje *it*. 4. 429. — Ča stave prid tobom, s mirom ćeš jist i *pit*, ne ć se brinut robom, komu ju ćeš *pustit*. 1. 156. — Ako se od puti, me srce, možeš *rit*, ko ćeš se prignuti, ko li ćeš jaoh *pustit*. 9. 21. — Daj meni bože *ti* duhovne darove, da budem *pustiti* svršeno griehove. 5. 149; 10. 64. — Nerazuman j' i *kriv*, ki sobom ne razmah i prigodu *pustiv* uzgovori: ne mnjah. 1. 133. — Bolje je, da se da u službu svaki *živ*, ner da svak biži tja al umre duh *pustiv*. 1. 17. — Ako t' sam ondi *bil* u tomuj nevjeran, da bih ja moj *pustil* grješni duh nemiran. 8. 117.

Pûstôš. Pak zadji u *pustoš* u mjesta prisveta, gdje ćeš nać velju *množ* blaženieh remeta. 3. 139. 352.

Pûštati (vidi primjer i kod: *ostati*). Sliedi tej dubrave, nu nemoj *puštati* ljubavi, kom prave da žive svak i *ti*. 10. 11. — Kih ljubi, ljubi njih do konca ne *pušćav*; tako tko ljubi svih, bogu će biti *prav*. 1. 204.

Pût (via). Ruku mi dragu da', ter veće podjmo *ta*; družim te ja svuda i kažem još *puta*. 11. 85. — Za nać ih po *putu* najprječem, kako rit hotje mu Satir *tu*. 10. 121. — Ti riči njegove toliko scin' u *svem*, koliko kad rove tekuć tovar *putem*. 1. 153.

Put (caro). Kako hoć, reče, *ti*, da poznam Ivane, ako mu na *puti* mjesta nie bez rane. 5. 143. — Moćno me fruštaše privezana k *stupi*, bijući sustaše: krv teče po *puti*. 1. 209.

Pûtnîk (vidi primjer kod: *čovjek*).

Putòvati. Piligrin ljuveni, a sada da t' je *znat*, i tebi i meni prišlo je *putovat*. 4. 175. — Podj jedan tamo *zvat* Izaka, da ustane, er ćemo *putovat* prie neg se rasvane. 7. 460. — Nemoj nas *uzdržat*, velju ti istino, prišlo je *putovat*, ne može bit ino. 7. 462. — Spravi se ter *putuj* i ovoj za biljeg najti ćeš spilu *tuj*, gdje

Digitized by Google

prvi najdeš brieg. 4. 190; 7. 432. — Ka t' se najbolja *plav* i brez sumnje vidi? ka dugo *putovav*, došad doma sidi. 6. 29.

Ráčiti (vidi primjer kod: *govoriti).*

Radat (vidi primjer i kod: *postati).* Moa bratjo, vaš *Radat* nie oni, ki 'e bio, za druzim pomoć *dat*, na oganj je nastupio. 7. 99. — Bolje bi tisuć *krat*, da te smrt umori, neg da te sad *Rädat* takoga u gori (pogleda). 7. 84. — Molim vas jošter, *znat* pastirom vi dajte, umro je vaš *Radat*, podjte ga kopajte. 5. 192. — Ma j' tuj vrag s *Radatom;* što ćemo još vidit? uh, za ljubavi *tom* i Radat poče it. 7. 100. — Ali si ka neman, koja se *Radatom* nam kaže u ovi dan s njegovom *sramotom?* 7. 101. — Radate, *Radate*, sad su me žalosti žalosti tvoje *te*. 10. 187.

Rädič. Ah mudro ti umje rit! sjutra te za tuj *rič* budem lepo gostit, tako mi zdrav *Radič!* 7. 54.

Rädôst. I tolika *radost*, da te divom rodih, da s tebe vas svit *prost* bude, ki sveza grih. 1. 180. — Ljuveni kad pogled obrne tva *lipos*, stvori se jad u med, a dreselje u *rados*. 7. 36. — A drugo ne ištem ni molim tvu *milos*, neg moj cvil s godištem da svrneš u *rados*. 8. 66. — Veselo družina mnogu čini *radost*, jer kim biše tmina, slaja im bi *svitlost*. 1. 64. — Svitovno veselje i njegovu *radost* zapade dreselje, bolizan ter *žalost*. 1. 104. 235; 3. 58. 62. 265; 4. 461. — Roditelj naš stari, za ljubav koga *ti* najprvo nadari svakojom *radosti*. 5. 79.

Rädostan. Jer sam jur *radostan* samo za toj listo, čto moja u tvoj *stan* knjiga najde misto. 6. 187.

Rädovati se (vídi primjer i kod: *darovati).* Nu se ću *radovat* s veseljem sluga tvoj i tebi hvalu *dat*, o višnji bože moj. 3. 450.

Râj (vidi primjer i kod: *moj).* Pohvalte diklicu, molim vas, kako *ja*, za č nosi pri licu lieposti od *raja*. 2. 459. 492. 516; 4. 48; 5. 25. 314. 318; 7. 94. 99; 9. 132. — Iz tebe sunce *sja* za svu moć i krepos, ti s' prozor od *raja* i rajska tva liepos. 5. 44. — Učinit tolikoj tim pjesni od *raja*, drag gilju, da s' ti moj kako sam ja *tvoja*. 7. 15. — Gizdava diklice, čemer mi *dodija*, otvori očice s milosti od *raja*. 2. 477.

Räna. Koji me umori, pokoli vajmeh *ni* liepe vil da stvorí mojojzi lik *rani*. 7. 20.

Räniti (vidi primjere i kod: *ozdraviti, zatraviti).* Polja i lug ostavi, tuj k lovcu bude *prit*, koliko da pravi: ne daj me psu *ranit*. 2. 394.

Rascvijèliti (vidi primjere i kod: *ispliti, ognjeviti).* Za č nije pravedno, da je taj *rascviljen*, tko je s tobom zajedno, moj bože *sjedinjen*. 3. 392.

Raskríliti (vidi primjer kod: *proliti).*

Ràspêti (vidi primjere i kod: *pamet, presvet).* Da ova, ku plaču nebesa i vas *sviet*, sinka nje kada ču da joj će sad *raspet*.

Digitized by Google

5. 137. — Ljubav me pripravi tvu put na se *vazet,* na križu me stavi i hoti me *raspet.* 1. 171. — A njemu rekoše: na križu lezi *ti,* ter sve što se može ruke ćeš *raspeti.* 5. 140.

Ràspuknuti. Grozniemi suzami ki gasi po taj *put,* za žalos da kami činil bi *raspuknut.* 8. 44.

Rasŕditi se. Pon' ako Isus prav takova jest *trpil,* ti bogu li neprav za č si se *rasrdil?* 1. 200.

Rasrdžba. Jošte Isus u *rasrdjbi* sve razmače ruho svoje, o Jesuse ter *pogrdi* umiljene rieči tvoje. 3. 319.

Ràstati se (vidi primjere i kod: *nagledati se, obećati).* Jošte joj zahvalih na darih veće *krat,* nu moćno požalih, er mi se bi *rastat.* 2. 260. — Htješe se još *rastat* me srce u peče, gdi mene poče *zvat* imenom i reče. 7. 431. — Za č ću se prie *rastat* od života moga, neg li ću ja *ostat* od puta ovoga. 7. 442. — A sada pri *smrti,* jedina gospoje, hoćeš me *rastati* od službe od svoje. 8. 114.

Ràstaviti (vidi primjere i kod: *nastaniti, obratiti).* Da niesam smeten vas u vieke i *amen,* ki cvilim svaki čas s veseljem *rastavljen.* 3. 447; 4. 320.

Rastòpiti. Tiem slatki Jesuse, ako mi može *bit,* želim se u suze ja grješnik *rastopit.* 4. 40.

Ravnìna (vidi primjer i kod: *planina).* Poljem i *ravninom* ner se će u tuzi sve svrnut gori *dnom* dubrave i luzi. 3. 289. — Njih ti z bedar *stranom* kolesa šćićahu, ka grede *ravninom* konji potezahu. 1. 13.

Razàbrati. Ti si sam koji toj sve moreš *razabrat* i svjeta, Niko moj, meni dat kako *brat.* 5. 347. — Prie ner se *razabrah* van sebe stojeći, živi plam *ugledah* u oblini goreći. 3. 352. — I ti ako ć biti u čemu sudac *prav,* al ku stvar prozriti istinu *razabrav.* 6. 70.

Razàpêti. Na križu *razapet* pritrpje ti za nas priljutieh rana *pet* za shranit narod vas. 5. 149.

Razàznati. Tko bude zakon *znat,* i dobar će umjet bit i umjeće *razaznat* dobro od zla na saj svit. 4. 444.

Razbíjati. Ke nebog o inom ne mogu *razbijat,* nego li s jedinom kriposti koju znat. 5. 300. — Ter oni rastanak ne mogu zabit *ja,* koji mi još sanak često krat *razbija.* 2. 273.

Razbírati. Čemu je sve blago od svieta *uživat* i kamenje drago na krilu *razbirat?* 3. 39. — Kraj rieke tuj stoje ter se vas *snebivam,* gdje željne te tvoje pjesance *razbiram.* 4. 25. — Ter gdje toj *razbirah* kraljevstvo i carstvo, pri njemu *zabivah* me plačno sužanstvo. 4. 109. — Tko želi griehe oć, a steći duši *raj,* sej pismo dan i noć ne pristav *razbiraj.* 5. 339. — Človječe od kala, tiem svak čas *razbiraj,* koju je pohvala stlačiti vas sviet *saj.* 3. 179. — Slišajte o sluge, svak dobro *razbiraj* žalosti i tuge i mnogo tužan *vaj.* 4. 362.

Digitized by Google

Rázbôjnîk (vidi primjer kod: *čovjek).*

Rázbor (vidi primjer i kod: *izbor).* Četvrta (kripost) jest *razbor,* ki u svako doba onako tvori *tvor,* kako se podoba. 1. 100. — Ovdi je vas *razbor,* koji bi dal odvit. ako bi gdi na *zbor* stekal se vas si svit. 2. 64. 72. — Nada sve višnji *zgor* u nje kip postavi razum, čas i *razbor* vrhu sve naravi. 11. 138. — Na čto Palas *odzgor* došla je na tvoj sud, kad veli, da *razbor* tribi t' je, jer si lud. 6. 189. — Pored da je boga, *Nabukodonosor* mnjaše se dilj toga, nimaše bo *razbor.* 1. 8. — Čin' da imaš nu *razbor* za malo vremena i da t' je *razgovor* slatkieh dni spomena. 11. 154.

Razbúditi (vidi primjer kod: *očutjeti).*

Razdijèliti (vidi primjere i kod: *činiti, namjeriti se).* Za č bratji ja mojoj tudjin sam *učinjen,* tere sam vaj zâ toj s veseljem *razdiljen.* 3. 474.

Ràzdrijeti. Kad ona vidje *to* za vječni nepokoj prem kako *razdrto* da srce bješe u njoj. 10. 313.

Razdrpiti. Zaklana od guse u gori gdi će *bit,* ali ju na kuse vukovi *razdrpit.* 3. 435.

Razdvòjiti (vidi primjer kod: *provoditi).*

Razeti. I krioce sve *razim'* ter vajmeh sred krila pjesancu ovuj *prim',* koja t' se posila. 3. 79.

Razglédati (vidi primjer kod *naći).*

Rázgovôr (vidi primjere i kod: *javor, mramor, nitkor, obor, ozgor, prozor. razbor).* Dobiva svuda *dvor,* gdi pride, stvori raj; tko želi *razgovor,* hod', veće ne krzmaj. 2. 59. 72. 93. 164. 427; 3. 403; 8. 103. — Ter imaš velik glas, ima bit veći *stvor,* ima bit veća slas tvoj slavni *razgovor.* 2. 66. 272; 3. 66. 101; 4. 4. 76. — Nevoljniem *razgovor* i tužniem sreća jes, svakomu koju *zgor* posila višnja čes. 5. 17. — Čuj, togaj ne *satvor'!* da bi nje sva dobra, s kih prija *razgovor,* u zabit vrć obra. 2. 223. — Jak bosil i *trator* za č gojih tvu mlados, da mi si *razgovor* ljuveni u staros. 4. 314; 7. 467. — Da tebi zabranju što ni zled ni *zazor,* mnogo lit što hranju ja za tvoj *razgovor.* 2. 259; 4. 286.

Razjadati. Tiem tužni nebavac od truda *razjadan* izvadih peharac iz mojieh njedar *van.* 4. 122.

Razlikost. Sva od ptica *razlikos* letušte naravi za ljubav i *milos* ovuj noć proslavi. 3. 313. 440.

Rázlog (vidi primjere i kod: *brlog, doba, nebog).* Od togaje veći *razlog* vičnji bude pitat vas *bog.* 1. 321; 2. 374; 3. 44. 105. 122. 172. 289. 377. 459; 4. 22. 130. 356. — Ne kaže svu moć *bog,* neg samo toj čini, što zna put i *razlog* da hoće istini. 5. 123. 134. 213; 6. 253; 7. 65; 8. 120; 10. 180. 305. — O nevoljna puti *moja,* tve pitanje bres *razloga.* 1. 323. — Diete ovo zaklah ja; jesam li s *razlogom,* svitlos će čut tvoja i s dobrom sviesti *svom.* 4. 481.

Digitized by Google

Rázložiti. Nu ovdi s tobom ja ne dodjoh *razložit,* ni mi se dostoja proć volji tvojoj *bit.* 10. 24. — Meu sva čudesa, koja je *satvoril,* višnja je telesa meu sobom *razložil.* 3. 376.

Razlúčiti (vidi primjer kod: *opslužiti).*

Razmàknuti (vidi primjer kod: *izdahnuti).*

Razmínuti. Ako si gdi što *čul,* moj brajo, kaži mi, ali se *razminul* u drumu gdi s njimi. 4. 325.

Ràzmisliti. Uzmi moj ovi *svit* i vele ako znaš, najprvo *razmislit,* govorit pak imaš. 5. 21.

Raznòsiti (vidi primjer kod: *prostiti).*

Razòriti (vidi primjer i kod: *pozor).* Prvo ću *razorit,* ča si govorio, ne ča bi moglo *bit,* neg ča si hotio. 6. 13.

Räzûm (vidi primjer i kod: *dva).* Ter meni daj *razum* ter meni dopusť moć ter meni ukaž' *drum,* kako ću k tebi doć. 1. 193. 232; 2. 80. 99. 271. 327; 3. 177. 366; 4. 4; 5. 48; 6. 64; 10. 141. — Ča prudi himben *um,* bratjo moja mila, ali zločud *razum,* gdi ni dobra dila? 1. 104; 2. 64; 7. 50.

Räzûman (vidi primjere i kod: *pjesan, potajan).* Nitkore *razuman* ne ima ufati, u što more uzet *dan* i vrieme što krati. 4. 420. — Uzmi daj *razuman* za podnit ono sad, što ti je bježat *man.* 10. 130. — Taj človjek *razuman* još ne ima pokoja ni javi ni u *san.* 3. 178. — Nu su sad veće *van* dva luda zajedno ner jedan *razuman.* 2. 335. — Ovo svak govori, najliše *razuman,* da ništo ne stvori na svitu bog *zaman.* 2. 137. — Moj vele pošteni i vele *razumni,* svaku se noć meni od tebe čudno *sni.* 5. 305. — Ki bihu *razumni,* oni tako rise, i meni se toj *mni,* da prija noć biše. 6. 28.

Razùmjeti. Tko li će *razumjet,* što u lugu kraj gore kad počnu ptice *pjet,* meu sobom govore. 3. 429. — Za štogod *razumjet* od vjere moje te, ku mi ti hotje *riet.* 10. 60. — Er nitko na saj *svit* ni tako ucviljen, tko more *razumit,* ko sam ja uhiljen. 2. 401. — Mučeću čovjeku er nie moć *razumjet* ni prijat priliku ni imat dobar *svjet.* 7. 438. — Toj tebi potvrdit objetom nu *vječnim* u ljubav sadružit i tiezieh *razumim.* 2. 442. — Da me ne *uvridiš,* veću mi bol ne daj, čin' da mi *razumiš* ter strpljenje imaj. 1. 173. — I taj čas *razumjeh* jedan glas s nebesa, s pametju dobar *bjeh,* svies mi se odveza. 2. 485.

Razumnik. Ti s' njeki *razumnik,* vidju ja, brate moj, ja do sad niesam *vik* besjedit čuo takoj. 7. 49. — Vi biste, čovik *ov,* ne mogle ne reći, da je *razumnikov* oda svih najveći. 6. 251.

Razvèdriti (vidi primjer kod: *ljubiti).*

Ràzvidjeti. Druzieh zled kad hoć *riet,* život naš nevoljni htjej dobro *razvidjet,* jer dobar nitko ni. 11. 242.

Rečenje (vidi primjer kod: *evangjelje).*

Digitized by Google

Rèći (vidi primjere i kod: *pakao, proći).* Ona se probudi i na tleh tuj *sjede* pogledav pak svudi ovako njim *reče.* 5. 146.

Rêd. Fra Marin od *reda* Frančeska svetoga, koga nam kuća *da* Galjaca vridnoga. 5. 338.

Redòvnîk. I htjeće *redovnik* prije neg nju osudi za grieh tač hud i *prik.* 10. 124. — Ljubmira, kino jes Diane jur od *vik* za svoju dobru čes toli drag *redovnik.* 10. 14. 130.

Rîbâr. Nu ako si ti *ribar,* ko kaže vas čin tvoj, koga ti čini *stvar* k dubravi doć ovoj? 9. 128.

Rîječ. Umiljeno *velmi* njoj se klanjajući od angela s *ričmi* nju pozdravljajući. 1. 216. — Sestrice draga *ma,* besjeda liepa tva s razumnim *riečima* vriednosti puna sva. 10. 217.

Rijèdak. Za sve da u *rietko,* lje mi se nadjaše, od hrane meni *tko* od svoje davaše. 11. 24. — Nu kad se u *rietko* prigodi dobra čes, da kon nje nie *tako* ter pozrim nje ures 5. 297.

Rîjeti. Niesu li njoj bili oholi Grci *ti* častan grob spravili? što će toj sad *riti?* 4. 450. 486; 5. 217; 9. 128; 10. 11. 32. 73. 119; 11. 30.

Rječljiv. Jer hteći viditi deletan ter *šaljiv,* prirok ćeš dobiti, kad reku, da s' *ričljiv.* 1. 141. — Ričmi prigovarat nemoj se s *ričljivim,* ako s' ne ć kazat i svadit s *takovim.* 1. 127.

Röb. Zakon je stari ti vrh krvi, znate *vi,* ki ne će da klati budu se *robovi.* 4. 420.

Röba. Mnjaše, da ni *robom* ni moćju od ljudi ni plemenitim *rodom* na svit mu para ni. 1. 8.

Röbinja. Ekuba pogubi, ubi me s *robinjam,* i veće neg ubi; ti kralju vidiš *sam.* 4. 480.

Ròditi. Tko se bude *rodit* zlom ćudi, ja ću t' rit, zlom ćudi će i *živit,* zlom ćudi će i umrit. 7. 99. — Ku na obrezanju najprvo proli *ti,* u istom vladanju gdi se htje *roditi.* 5. 94. — Tiem pokli gospodje dostoja da *rodiš* Jesusa, ki podje za dat nam raj na *križ.* 5. 114. — Svim je patria svit, ki se na svit *rode,* da putuju sto lit, van se nje ne *broje.* 1. 153. — Da te divom *rodih,* da s tebe vas svit prost bude, ki sveza *grih.* 1. 180. — Jaoh meni, što se slip na svietu ne *rodih,* za mlieko što nalip rodiv se ja ne *pih?* 8. 39. — Planita nas na toj *sudi,* pod komno nas mati *rodi.* 1. 298. — To li bi ubog *bil,* neka ga hrani, na što ga jes *rodil,* na što ga othrani. 5. 31. — Za tebe otkupiti ovdi se je *rodil,* ovdi je umriti, ovdi uskrsnut *htil.* 1. 241. — Pod nebom tako svak, koji se jes *rodil,* njetko prie, njetko pak poći će pod nje *kril.* 5. 47.

Röđjâk. Žalostiv još mnozih pohodiš za tiem *pak,* ne radi grieha njih ni radi njih *rodjak.* 5. 49. 240.

Rođjénje. Inaka *veselja* ne može imat vik od zla tač *rodjenja* taj sliepi nevoljnik. 11. 8.

Digitized by Google

Rogoboran. Napokon pastira prašćad *rogoborna* nastoji da otira van svoga *obora*. 3. 455.

Ròniti (vidi primjere i kod: *hoditi, moj, oboriti*). To li se ne more tužni jad *umolit*, znam, da ću i gore suzice još *ronit*. 2. 484. — Ter trudi sva gora, gdje sama tuj *stojiš*, vrh suha javora suzice gdi *roniš*. 4. 27. — Razlučen jer tko *ni* od drage ljubezni, ta suze ne *roni* u tugah s boljezni. 2. 392.

Ropstvo (vidi primjere i kod: *bogastvo, gospostvo, kraljevstvo, mnoštvo*). Veliku ju množ *ta* njegove tej sile slobodit od *ropstva* od pakljene spile. 7. 419.

Rúčati. Pasko, ne će nam *dat* smorac već loviti, a vrime jes *ručat*, ča je meni mniti. 6. 6.

Rúgati se (vidi primjer kod: *nazuvati*).

Rúka. Dojdoše pod *vrhom* i tuj ga vezaše, nazad ruku s *rukom* k stablu, ko tuj staše. 1. 26. — I druge strane *ke* iskati ove dni pustiv se u *ruke* sreći, ka krepka ni. 10. 215. — Tako da zemlje *prah* nije tuj ostao, ki im ni po *rukah* tisuć krat propao. 6. 271. — More bit u *rukah* nemilih satiru, ah toga me je *strah*, ah kroz toj umiru! 7. 95. — Za to sad posilam prida te moj *uzdah* i suce pozivam, kojim je u *rukah*. 4. 372. — Bud mirna, dušo *ma*, skoro ćeš zdrava bit na našim *rukama*. 10. 152.

Rùkâv (vidi primjer kod: *prst*).

Rumènit. Ka moreš *učinit*, da veće ne tužu, obraz tvoj *rumenit* stvoriti da združu. 2. 401.

Rûsa. Reci mi, od kud *se* dobavil ti jesi rumene dvie *ruse*, kojiem ju uresi. 8. 11.

Rusag. I gdi prid njegov *sag* kako gospodina Zadar grad i *rusag* pada na kolina. 6. 285.

Sačúvati. Kieh me si *sačuval*, moj bože, rad kojieh velmi sam *tugoval*. 3. 451.

Sàda (vidi primjere i kod: *Atrid, dodati*). U službi napriduj, neka t' se plata *da*, a žalos ohaj tuj i suze tej *sada*. 2. 437; 4. 217. 433; 5. 109. 217. 281; 6. 11. 61; 7. 26. 418. 454. 460; 9. 148; 10. 318. — Hojme, ča ću *sada!* sve sinke pokopah, imah pri umrit *ja*, a za svimi ostah. 1. 157. 233. — Ter veći, gospo, smieh, otkli me bog *sazda* prie toga ne vidjeh u vieke do *sada*. 4. 282. 318. — I prie ću iščeznut od tuge i *vaja*, ner se ću spomenut u krovu gdi je *sada*. 4. 125.

Sadrúžiti (vidi primjere kod: *izgubiti, potvrditi*).

Sàgledati. Otkoli *sagledah* nje ures gizdavi, komu se sasvim *dah*, ere me zatravi. 8. 116. — Jer potom *sagledah* tvoj obraz gizdavi, kakono smamljen *stah* za tvojom ljubavi. 8. 13.

Sagrijèšiti (vidi primjer i kod: *prostiti*). I koje kadgodir uzbudu *sagriešit*, bez žena bio bi *svit*. 10. 87.

Digitized by Google

Sahrániti. U ruke vam na *svit* pravda je i zakon dan, bez vas se *sahranit* ne može pravedan. 4. 460.

Sájam. Da svakim *vaščinam* za rugo prida ih, gdino gleda *sajam*, gdi vide muži njih. 1. 20.

Sàkriti (vidi primjer i kod: *napiti*). I mnokrat još tamo kad budu trudni *prit*, vaj nie se jur kamo potajat ni *sakrit*. 3. 162. 281. — Peharac povrati, gdje ga si sad *sakril*, nemoj ga tajati, ako t' je život *mil*. 4. 124. — Ako ga s' gdje *sakril* u gori zeleni, gdi s' tamo njime *pil* moj žívac studeni. 4. 135

Sakríviti. Nu reče jedna *vil*: viem tužni taj sužan što nam je *sakrivil*, životom da je dužan. 4. 131

Salamun (Vuk u rječn.: *Solòmun*). Ter stoju plača *pun*, kroz ki ću bit strajan, jer živ nie *Salamun* ni Pariš ni Trajan. 2. 52. 56; 4. 219; 11. 152. 192.

Sâm. Cić toga, gospoje, pokle si ti *sama* blaženstvo sve moje i svaka rados *ma*. 2. 516; 4. 420; 8. 115; 11. 96. — A tebi vaj *samoj* ne grede od ruke otjerit na stan *svoj* lavove i vuke. 3. 51. — Znam, da nie uzrok *moj* i znam, da moja čes u ruci u *samoj* tvojojzi, kruno, jes. 8. 119.

Samíriti. Nu me će i sada došadši *samirit*, jer ćeš ti daj tada svršeno mirna *bit*. 8. 58. 99.

Samohoć. Slobodi me i uze, u koj se *samohoć* zapletoh; na suze kad ne mnjah njome *doć*. 7. 16; 9. 158. — Dan ti bih *samohoć*, bez rati, primirno, vaj moj vik za svu *moć* da t' služim privirno. 3. 366; 5. 17. — Ma nu ja *samohoć* natječu svaki čas, natječu dan i *noć*, gdi je plač i nečas. 2. 124. 238.

Sànan. Oni si dobil *dan*, u ki dobro činiš, a ne kako *sanan* u kino lin sidiš. 1. 131.

Sàsma. Er poznam da *sasma* u tvojoj lieposti još niesam kruno *ma* bez drage milosti. 8. 102. — Za č tko je prem *sasma* ne bude podrieti, togaj će vječna *tma* i ponor proždrieti. 4. 68. — I recte *zvjezdama* i suncem za ljubav, liepa se riet *sasma* ova vil može uprav. 11. 151.

Sàstati (vidi primjere i kod: *iskati, poznati*). Vile će sad doći i ovdi se sve *sastat* i meni pomoći razliko cvietje *brat*. 7. 432. — Tuj se će sva *sastat* vesela taj družba, gdi ne će veče *znat* što je plač i tužba. 3. 294. — Najliše onu noć smišljaje, kada *cknjah*, gdi mi se zgodi doć, a tebe ne *sastah*. 8. 109. — Učini, gdje ne *mnjah* njekuda idući tuj vilu da *sastah* svilome vezući. 8. 8. — S tom družbom za č blažen ja bih se vazda *zval* po vas viek i amen, kad bih se s njom *sastal*. 4. 11.

Satan (vidi primjer i kod: *prognati*). Ne zna li zli *satan*, pravedni bože moj, da Jesus ovieh *dan* mučen bi, sinak tvoj? 4. 231. — Evo ti umirem, pobigni jur *satan*, boga hvalte sad prem, jer grem u rajski *stan*. 1. 229. — Na pravdi još pita robove zli *satan*, draga krv prolita da bude sva *zaman*. 4. 234.

Digitized by Google

Satanas. Ne reži, *Satanas,* i takoj ne grači, odzgar je prišla *vlas,* da t' pakal potlači. 4. 207.

Satir (vidi primjere i kod: *Ljubmir, nemir, pastir).* Tuj prinie namjera jednoga od *satir,* po gori gdje tjera s matragom plahu *zvir.* 4. 85.

Sàtrti. Ovo ti znam reći, na moju moli *smrt,* ar mi ne ć uteći, da bih se znal *satrt.* 2. 46; 4. 432; 5. 133; 7. 15. — Neka se ja *satrem,* neka se satrem vas, za tebe da *umrem,* kako mreš ti za nas. 2. 343.

Sàtvâr (vidi primjer i kod: *nikadar).* Toj li bi oh moj *dar,* nadari kim me ti, da niednu sad *satvar* ne imam na sviti. 2. 144; 11. 243. — Teško bi stojal ti, za svaku da *satvar* bude te iskati veliki sudac *zgar.* 5. 93; 11. 137.

Satvòriti (vidi primjere i kod: *hotjeti, pobrojiti, podnijeti, razgovor, razložiti).* Ako njoj budeš *rit,* da umrieh ovako, sva se će *satvorit* u suze tutako. 4. 302. — Razum tvoj bogati sve može *satvorit* i sluzi mir dati pri nego bude *umrit.* 11 136. — U grozne da suze budu se *satvorit* i moj duh od uze pakljene *slobodit.* 3 263. — Jeda li *satvorih* proć tebi do danas najmanji koji *grih?* 8 121 — A ne znam niednu zled, za ku bi pravo *bil',* da skriva svoj pogled ni da j' ovo *satvoril'.* 2. 150; 3. 431. 451. — Nu bi svak mogal riet: stvoritelj to je *htil,* ki je nebo i saj svit po rieči *satvoril.* 3. 308. — Čin', da se nastani, o bože, pod tvoj *kril,* da se tuj sahrani, gdi ju si *satvoril.* 3. 447. — Ter se ona može rit kruna i čas od svih *vil,* ke je ikad na saj svit višnji bog *satvoril.* 7. 6; 2. 440. — Ter scienim, ikada štogod sam *satvoril,* da bi mi svak sada na licu sve *vidil.* 11. 139. — Od svieta tamnoga jur se nam *slobodil* naredbom od boga, ki me je *satvoril.* 4 303.

Sâv. I kako živu ja sestricu ovu *mu* godišta sva moja ljubio sam u *svemu.* 10. 272. — I tako prid *svima* redovnik reče njoj: bud' mirna, kćerce *ma.* 10 166.

Savezaj. Prem u mao *savezaj,* htjela bi, tužan ja da skupim na sviet *saj* žudjenja sva moja. 10. 79. — I cienjah, djeca *taj* meu nami da će bit od vječne *savezaj* ljubavi na saj svit. 10. 227.

Sàviti. Je li toj onaj *vil,* koja je moju svies i srce me *savil'* ljepotom svojom? jes. 8. 23.

Sàzdati Za č ljudi govore (kako se može *znat),* da vas sviet ne more boljezan tuj *sazdat.* 3. 282. — A kad bog svit *sazda* po svojoj odluci, bridak nož pravdi *da,* da nosi u ruci. 4. 383. — I dobriem naukom, ki mu je bog *sazdal* vazda je prid pukom jak drugo sunce *sjal.* 3. 204. — Ki te je nam *sazdal* za ljubav, ku t' nosi, on te je sam *zazval* i on te sad prosi. 4. 297. — Ter nie noć ter nie *dan,* ter nie hip ter nie čas, otkle je sviet *sazdan* mogu riet do danas. 3. 297. — A medni što je vries od boga tuj *sazdan,* čovjeku čini svies zanesti sebe *van.* 4. 268. — Pokli sam, oče moj, na saj sviet ja *sazdan,* na gori visokoj da budu sad *zaklan.* 4. 299.

Digitized by Google

Sazídati (vidi primjer kod: *napisati).*

Saznánje. Rad koga *saznanja,* uzroka rad koga posli ću t' kazat *ja* srid pisma ovoga. 6 66.

Scijena. Jer veće u *scjeni* dobra rieč neg dar jes, a u njoj breme *ni* nit za nju gre pjenez. 5. 5 — Veličak ovi dar meni se veće *mni* ter kako druga stvar toj držim u *scieni.* 11. 145.

Sèbe. Da li još sam *sebe* nitkore ne slavi, taščine i *zlobe* sasvima ostavi. 1. 115.

Sèbi (vidi primjer i kod: *gubiti).* Ne gledaj, sam *sebi* ča želju ovdika, jer tva volja *bi* poslat me dolika. 1. 182. 188; 4. 312; 8. 119. — Za sve da t' sila *bi,* kroz nje ljubav s mukom, ne sama po *sebi,* nu višnjom odlukom. 2. 363. 389; 4 200; 5. 196. 310; 10. 64. — Da pozna po *sebi,* jer slava človika najveća ka se *di* ne trpi do vika. 1. 8. — Primorja naša sva u ništa sila *zbi,* dubrava sama ova vlada se po *sebi.* 9. 128. — U miru čas ni mal ne živu u *sebje,* jakino morski val, o kraju ki se *bje.* 2. 303. — Kad koga *šaptati* uzbudeš gdi vidit, ne uzmi to na *sebi,* ako ćeš miran bit. 11. 243.

Sědam. A Svibnja na *sedam,* kad vjetric tih bludi, potrebna kad je *nam* sjen, kad se tko utrudi. 11. 202. — Navlašto u *sedam* pjesni, ke ti složi, po tvoja usta *sam* govori duh boži. 5. 322.

Sedmimuž. Zovem se *Sedmimuž,* prezime Duginos, nosim dom kako *spuž* na sebi, gdi sam gos. 7. 32

Sěka. Mrkiente i *seke,* sve jaze, sve spile, sve jame *duboke,* sve gridje i gomile. 3. 264.

Sèljanin (vidi primjer kod: *način).*

Senjal. Po njekieh *senjalieh* obraz mu toj kaže; ovo t' ja ištom *rieh* ljubavi cjeć naše. 5. 279.

Serafin (vidi primjer kod: *pelegrin).*

Síći. Ja jesam hljeb živi, s neba ki jes *sišal,* po kom svak oživi, komu se bude *dal.* 5. 88.

Sĭla. Tko bi jak toliko, čudju se rieči *tvom,* nje biće veliko provali da *silom.* 9. 91. — Ah nije nije moć umrliem viku *nam* proć višnjem sudu poć ni svjeti ni *silam.* 11. 63

Sĭlan. Ča more doma i *van* oblast i jakost ma i koli sam *silan* s mojom državom ja. 1. 9.

Sĭlovati. Mislite li bogu od griha razlog *dat* ter me tač nebogu hoćete *silovat.* 4. 361.

Sîn (vidi primjere i kod: *grad, onaj).* Antigonu odtola a druzi sliedeć *svi* staviše na kola kraljicu s *sinovi.* 11. 76. — I u tojzi polači taj rasap od *židov* spraži mu i stlači vas porod od *sinov.* 3. 148. — Da taj san drugo rit u skrovu nije htil *svom* neg tebi naviestit i tvojim *sinovom.* 10. 235. — Ljubavi nije, stati da može pored s *tom,* ljubima ku mati sve nosi *sinovom.* 11. 22. — Tieh otac hoćeš ti prosvietlit *sinove,* budu naviestiti prisveto ime *tve.* 5. 74.

Digitized by Google

Sînak (vidi primjere i kod: *Izak, Miljenko, napredak).* Neg slavni tvoj *sinak,* koga ti porodi, svojom me krvi *pak* od toga slobodi. 5. 114. 321. — Govoreć: nudjer *svak* promisli, što podnie radi vas moj *sinak,* u komu zlobe nie. 5. 118. 133.

Sìndžîr (vidi primjer kod: *pastir).*

Sînôć. Razmišljam još, rekoh, gospodje ja *sinoć* kroz tvoj dvor protekoh mneći te vidit *moć.* 2. 245; 5. 289.

Siròmah. I tko je *siromah* ter ga sviet progoni, pase ga svoj *uzdah* i suze, ke roni. 3. 111.

Sjedíniti (vidi primjer kod: *rascvijeliti).*

Sjèditi. Volio bih mrtav *bit* neg kad vi igrate, da ja budem *sidit,* kako i ti uza te. 7. 59. — Tere ju posadi poli sebe *sidit,* gdi će proslavljena va sve vike *živit.* 1. 212. — Svudi grem, a *sjedim,* sve vapim, a mučim, sve mi je, a *želim,* hvalim se, a nie čim. 2. 501. — Za toj te priziva, da s njim i p'ješ i *jiš,* da vesel pribiva, dokol uza nj *sidiš.* 1. 46. — Ti ćeš viditi toj ter oto još *sidiš* u griha nepokoj: umriti li ne *mniš?* 1. 230. — Dobar se i on *di,* ki misalne muči, a činit ne *sidi,* ča ga tko nauči. 6. 41. — Otvorte pameti ter slišav to *mučeć* pisan, ku ću peti sad prid vami *sideć.* 1. 219

Sjèn. Iz strašne tej *sjeni,* gdi je taj vječna noć, veselja gdi jaoh *ni,* gdi plač svu ima moć. 4. 391. — I htil bih vazda krat vodeć me slatke *dni* pri ognju zimi stat, a ljeti u *sjeni.* 10. 6. — Jer u svako doba čovjeku ucknil' *ni* kajat se od zloba, dočiem je u *sjeni.* 5. 65. — Da su se moji *dni* s jakosti jaoh svakom prikloníl' jak *sjeni,* kadno je prid mrakom. 5. 71. — Istina je li toj, reci nam, ali *ni,* toliki da je broj pakljenih tuj *sjeni.* 10. 294.

Sjèsti (vidi primjer i kod: *zvijezda).* Veleći, zaisto napokon er ćeš *ti* gospodit sej misto i u njem kralj *sjesti.* 11. 44.

Skázati (vidi primjer i kod: *ostati).* I ako posluh *dat* besjedi hoć mojoj, ja ti ću sve *skazat* kako se zgodi toj. 10. 266.

Skapùlati. Kad si tako hodil i ni te pokril *val,* nis' ništar izgubil, pokle si *skapulal.* 1. 158.

Skläd. I da se u miru dni vode sred *sklada,* dočim se pastiru ljubi od sve vrsti *da.* 9. 146.

Skläđan. Na ugodan, na *skladan* vez slatki od vire sloboda na blag *dan* čim skupi pastire. 9. 173.

Skladanje. Moje uzdvižući pisni i *skladanja,* koliko izući pisnivac da sam *ja.* 6. 277.

Skòčiti. Ah da sam s tobom tuj, er bih mu dao *skočit;* i ja sam, nut me čuj, što mi će poslie *bit.* 5. 290.

Skòknuti. Stvormo ga buhome, ter će k Mioni *skoknut,* nemojte ni to me, er me će *utuknut.* 7. 57.

Skònčati (vidi primjer kod: *iskati).*

Digitized by Google

Skongjurati. Podjmo ih per dio *zvat,* prie neg na pir podju molit i *skongjurat,* da ovamo dodju. 7. 56.

Skrátiti (vidi primjer i kod: *pitati).* Jesi li ista *ti,* tko ti se pridaje, da mu mož *skratiti* sve trude i vaje. 3. 183. — Žalosne boljezni na svitu nije *te,* s bremenom koju dni napokon ne *skrate.* 9. 26.

Skrcanje. Raskošna *traćenja* i lakoma tokoj uklon' se *skrcanja,* u sridovištvo stoj. 1. 135.

Skrîti. Nemoj se uzdati, kad komu budeš *ti* skrovena kazati, da ih će htjet *skriti.* 5. 18; 9. 137.

Skríviti (vidi primjer kod: *potvoriti).*

Skrlat. To je svila i *skrlat* i kamenje drago, to ti je prsten *zlat* i raskošno blago. 3. 143.

Skrôvit. U ruhu vućjemu i mjestu *skrovitu* lov, ki se činio *tu.* 10. 113.

Skršiti. Probode svaki *štit,* a kopja ta jaka htiše se sva *skršit.* 11. 73.

Skup (avarus, — vidi primjer kod: *lijep).*

Skûpiti (vidi primjer i kod: *biti* [esse]). Skoro ćeš tamo *prit,* putniče dragi moj, gdje ć' misli sve *skupit* na volju u kril tvoj. 4. 102.

Skupost. Vaše ožure, vaša *skupost* svu oslipi u vas *mudrost.* 1. 304. — Trabulja i *skupost* dva su protivna zla, dobra glasa *vridnost* ka razmićn po tla. 1. 135.

Slâbôst. Da to moja *slabost* spunit ne će moći, ako tvoja *kripost* ne će ju pomoći. 1. 194. — A kamo ma *slabos,* da pravo posudi, s veseljem što *rados* provode zli ljudi. 4. 47. — Pomiluj nas, jere *slabost* puti naše da nam *žalost.* 1. 289.

Slâdak (vidi primjer i kod: *svaki).* Jedini sin, *štapak* Hekube kraljice, razgovor sam *sladak* u nje sve tužice. 4. 148. — Er kad mre miran *tko,* ja scienim na moj sud, da mu je *slatko,* a nije njemu trud. 8. 81; 4. 50. — Minerva er *tako,* kako se pristoji, općeno svieh *slatko* razumom opoji. 3. 207. — Za shranit staros *mu* i odahnut bez sile u gniezdu *slatkomu* slobode primile. 9. 128. — Pogledom ka *slatkim* zanosi srce *svim.* 7. 7. — Za one celove, malahni meni *ke* davahu usti ove, medene i *slatke.* 4. 430.

Slâdôst. Jedina taj *slados* dreselje ter skrati i tužbu i *žalos* u pokoj obrati. 3. 282.

Slána. Lice mi *potamni* od jadne suzice, kako cviet pri *slani* od drobne ružice. 2. 480. — Nu kom je ne uzrih ni nje sjen prida *mnom,* vas za njom tuj zamrih jak cvitak prid *slanom.* 2. 467.

Slâtkôst (vidi primjer i kod: *lakost).* Čini me sve *žalost* od srca da tiram, primednu nje *slatkost* čteći kad razbiram. 6. 265.

Slâva. Gdi je naša oholas, veličanstvo i *slava?* da li se u mal čas u ništa stvori *sva?* 4. 445. — Od tebe plovući ka spiva vrh *vala* ter ne da slovući da zgine tva *slava.* 2. 88. — Dobiti grde

Digitized by Google

sre i srca gnjive se, ako vienci od *slave* čela im ne rese. 9. 14. — Niesam li ja bila u tielu kako *ri* i vele živila razbludno u *slavi*. 8. 129; 9. 14; 11. 150.

Slâvan (vidi primjer i kod: *pečalan*). Ter će duh tvoj biti na nebi viek *slavan*, a ime na sviti do oni sudnji *dan*. 5. 302; 7. 433. — Nu darov svoj *slavan* tko može izrieti, gdi je ravno kako *dlan* i plitko vidjeti. 3. 122. — Koj je nad sviem *slavan*, tač sličan k Eleni, cić koga mene *plam* skončava ljuveni. 2. 401. — Drugi je vid *slavan*, ki je velmi proslavljen, od tiela svoga *van* kada je rastavljen. 3. 358; 4. 59; 11. 86. — A mira i *tamjan* i arapsko zlato: toj bješe dar *slavan*, blago obilato. 3. 309. — Prislatki i *slavni* sin stvorca od nebes, u kom zled niedna *ni* neg dobro svako jes. 5. 25.

Slàviti (vidi primjer i kod: *prositi*). Dubrovniče, sada htjej višnju moć *slavit*, er ona tebi da, kim ćeš vik slavan *bit*. 10. 318. — A za toj ures tvoj, svim vilam ki je *cvit*, vaskolik život moj dvorit ću i *slavit*. 2. 74. — O časti velika svih vila, ni na *svit* podobna jezika za lipos tvu *slavit*. 7. 13. — Dostojan niesi *ti* za zlobu i grieh tvoj tuj dievu *slaviti* i krunu svieh gospoj. 3. 409. Satiri, gdje ste *vi*, da tance vodite? Veneru svak *slavi*, a vi sanak spite. 7. 36.

Slijèditi (vidi primjere i kod: *dohititi, primiti*). Biedna išla *slidit* sinka nesviesnoga, ne ću t' mi t' živa *bit* do stanka jaoh moga. 7. 39. — Nu t' umijem ovo *rit*, da spravna jesam ja svud nauk tvoj *sliedit* godišta sva moja. 10. 214. — Jere taj ima svak napokon put *sliedit*, njetko prie, njetko pak i oći ovi *svit*. 5. 21; 7. 121; 11. 191. — Nju t' počaše *slidit*, govorit ću od kih, kako budem *umit*, ne dim ti oda svih. 1. 219. — Posluha očina ni u čem ne *sliedih*, neg na sto načina proć njemu tvorih *grih*. 5. 81. — Misleći bludnosti, u kojieh zaspal *bjeh* i mnoge ludosti, do sada ke *sliedjeh*. 5. 62.

Slîjep. Hod' napried, kćeri *ma*, er si ti vodac prem stupajem *sliepima* jak zviezda pomorcem. 11. 41.

Slîšati (vidi primjer i kod: *boljezan*). Pokoli obje dvie, suče moj, htje *slišat*, molim te, i menje da posluh budeš *dat*. 5. 221. — Rih: ni mi kad *slišat*, er vašu ištem vil, gdi opći, htil bih *znat*, da bih ja sluga bil. 2. 435. — Sjedi der, suče *naš*, er valja da sjediš, razloge kad *slišaš*. 5. 217. — U ke sam za me bil grjehove ja *upal*, a ti si tvoje dil milosti zgar *slišal*. 5. 34. — Daleč sam *zaridal*, vrime se je vrnut, gdi sam vapaj *slišal*, koga moćno bi čut 1. 82.

Slobod (vidi primjer kod: *narod*).

Slobòda. Ljudska se *sloboda* boži dar riet ima, tko silom vjeru *da*, držat je ne ima. 10. 12. — O liepa, o draga, o slatka *slobodo*, dar, u kom sva blaga višnji nam bog je *dô*. 9. 175. — Sred vojske kad dodjoh, kroz koju s *slobodom* poklisar biv prodjoh, jak da sam u moj *dom*. 11. 15.

Digitized by Google

Slòbodan. Utečem vas on *dan* prida te umiljen mneći bit *slobodan,* a budem ucviljen. 2. 40. 110. 328. 366; 4. 53. 142; 8. 6. 29; 11. 189. — Vjera u njoj krepak *stan* nadje i steče, s kom je svak *slobodan* od sile najpreče. 9. 129. — Kako bih dosle ja svih tuga *slobodan* pobjego dalek tja ovega mjesta *van.* 10. 214. — Jer da ni stvar druga, ner gdi si *slobodan,* ter da se sam sluga učiniš i *sužan.* 2. 329. — Ovo ja sve kusih, jeda bih *slobodan,* znam, da se nasuzih; ali bi sve *zaman.* 2. 173. — I djedu slobodnom unuk sam *slobodni* vodeći u rodnom Brgatu zlatne *dni.* 9. 149.

Slobòditi. Za što bi moglo *bit,* da se ćeš ti sada po meni *slobodit* od tuge i jada 4. 344; 7. 440; 10. 92 — Dosta bi meni toj, da k meni ne će *prit* čemeran život moj potopa *slobodit.* 3. 466. — U vjeri u pravoj neka sam *stanovit,* bez sumnje gdje duh moj more se *slobodit.* 3. 280. — Gdje na križu raspet *stojiš* po naredbi oca tvoga, sve narode da *slobodiš* od sužanstva pakljenoga. 3. 323. — Jedva se *slobodih;* nu tko je jaoh ovo? pusti me, sad *umrih.* 10. 76. — Pokli diš, da je *bil* podjamnik i hinac, jer nije *slobodil.* 6. 244. — Pokli nas s' *slobodil* od pakla tamnoga, pokaži i nam *dil* blagoslova tvoga. 4. 222. — Što veliš od truda da s' Grke *slobodil,* tva zloba što huda sinka je moga *ubil'.* 4. 484.

Slòmiti (vidi primjer i kod: *pridobiti).* Nigdare krvi *sit* ti silu njega hti silom tvojom *slomit.* 1. 36. — Neka se luk *slomi,* a da se s ljubavi združimo zajedno *mi.* 10. 150.

Sloviti. Ogleda vladanjem, državam svim će *bit,* vridnosti i znanjem vike će sve *slovit.* 4. 424. — Milosti jesu *sve* od raja s tobome, po svietu ke *slove* ljepotom svakome. 2. 490.

Slòžiti (vidi primjere i kod: *oznobiti, prosìti).* Najliše u pjesan izvrsno *složiti* ne samo ljuvezan, ma što hoć, umieš *ti.* 5. 313. — Ku pisah i *složih,* oto vidiš, kako, ne prem sve, kako *htih,* da ne umih inako. 6. 58.

Slúga. Gradi tere *župe* pod sobom imahu, viteze ter *sluge,* ki im se klanjahu. 1. 112.

Slùžba. Kako strpit *sržbu* očevu se uči, i ku s' držan *službu,* čini mu, ter muči. 1. 143. — Vulkan me *izdube,* Vulkan me izdila Diani na *službe,* gospodje svieh vila. 4. 122.

Slùžbenîk. Da nije sam *službenik* od pravde nemile; a noć je truda *lik.* 10. 284.

Slúžênje. Pokli ti *služenje,* ljubavi nevjerna, ugodno moje *n'je,* ostani sad mirna. 8. 96.

Slúžiti (vidi primjere i kod: *hotjeti, ljubiti).* Ja ti ću u svem *bit* na službi toj vjeran, srčano vik *služit* do smrti noć i dan. 5. 179; 8. 17. — Jurve su sedam *lit,* otkli me usili, da budu ja *služit* samojzi toj vili. 8. 39. — Uzrok je sve tomuj diklica, ku *želim,* početak ovomuj, koju ja sad *služim.* 2. 454.

Smàknuti. Toj li si željan *čut* priliku k tomuj, vaj nemo stupa *smaknut,* na morski pridi kraj. 3. 113.

Digitized by Google

Smétati. Nemoj se ti *smetat,* ner hvalu višnjemu i slavu hotjej *dat* strpljeno na svemu. 10. 254. — Bud miran za toj *ti* i mene nemoj već tim riečmi *smetati.* 10. 82. — Ekuba, nu me čuj, i nemo', boles *ta* da pamet tvoju tuj i razum sad *smeta.* 4. 421; 9. 110.

Smȉjeh. Podj' s vragom! boci mi pukoše od *smieha,* homo *ta.* 7. 55.

Smijèšan. Sinoć je došao njeki Vlah *smiešan* i nebog nie našao u gradu nigdje *stan.* 7. 47.

Smȉliti se. Pokli ga ne ljubi, tako će tužan *mnit,* draga svoja ljubi, ka se će na nj *smilit.* 7. 66. — Za to, sinko, htij se *smilit,* ako majku ne ć *uvridit.* 1. 329. — Suzama nju molim, da bi se kad *smilil',* ma hoće, da bolim vas život od nje *stril.* 2. 437.

Smiljenje. Žalte me sva *zelja,* sve trave, svaki cvit, pokli čas *smiljenja* ne prijah na saj svit. 11. 151.

Smíriti. A ti je ne ć *smirit,* neg bježiš prid njome ter ne ću da je *rit:* mramor je srce tve. 10. 7. — Hoće ga tim *smirit* i od me sestrice svetilište *učinit* prisvitle djevice. 4. 396. — Junaci mučite, svih ćemo *smiriti,* doli svi sjedite, uz ove sjedi *ti.* 7. 60; 10. 299. — Cjeć koga umrieh ja, ako me ne *smiriš,* i sad ću otit tja umrieti, da *vidiš.* 2. 495. — Pokle si se *smiril,* pridnja privrijenja sva čin' da si *zabil* i sva zla činjenja. 1. 135.

Smȉsliti. Ne sto ni tisuć *lit* ni jošće toliko, pamet moja *smislit* ne more koliko. 1. 116. — Vaj, što ja ne *smislih,* er od moj prvi dan u ovemu vazda *bih* vrhu svieh nesrećan. 8. 95.

Smjenje. Čini u mni *sminje,* srce da s' utvrdi i *stanovitije* da njega pogrdi. 1. 37.

Smjȅriti. Žalostan jur jesam i velmi se *smjerih* rad uzdah, koje sam podiral za moj *grih.* 5. 62.

Smȓca. Još me je dovela taj ljubav do *smrce* ter mi je vazela tužno me *srdačce.* 2. 492.

Smȓt. Hotjej me od *smrti* vjekušte slobodit, jer si sam život *ti,* kiem žive vas saj svit. 5. 41. 48. 330; 8. 28. 114. 125; 10. 162; 11. 256. — Nu kad se do *smrti* čuh tako izranjen, kako taj, ki *ćuti* u sebi, da 'e smamljen. 10. 37. — Er plata od *smrti* smrt je ista na *sviti.* 10. 146. — Za č bih se ja *smrti* podao u ruke, a da mi *prikrati* ovi jad i muke. 5. 306. — Što činiš, o *smrti?* vaj, da li ne ćeš doć? nesrićnim ali i *ti* cknić doći na pomoć. 7. 75. — Bila bi gruba stvar, s koga si častan *ti,* da tomu malu har ukažeš po *smrti.* 4. 422. — I gdi se hraniš *ti* najhudja oda svih pedepsom i *smrti* od ljudi nepravih. 10. 219.

Snebívati se (vidi primjer i kod: *razbirati).* Nu se jah *snebivat,* gdje mene u pjesni imenom poče *zvat* s velikom ljuvezni. 4. 290. — Počeh se *snebivat* u tojzi dubravi i u sebi *razbirat,* tko ga tuj postavi. 4. 120.

Digitized by Google

Snȏp. I u tužbah u *mnozieh* zamršen još sam vas jak pljeva u *snopieh,* kada se požnje klas. 3. 445.

Sȍbôm. I njim se prigodi, da i oni nad *sobom* očute kadgodi, da prašti tries i *grom.* 3. 124. — Nepomstvo i lienos taj ter mu ne da s *tmom* ni sunce ni svitlost razbirat nad *sobom.* 4. 65. — Greduć uprav *stazom* dojdoše k šatoru i on ju prid *sobom* zazva u komoru. 1. 41. — Ako im ti *tvojom* vlastju ne ć zabranit, tko je ta, ki *sobom* more se obranit? 1. 20. — Jer ki toko *sobom* grad more tvrd biti, ki s tvojom *vojskom* ne ćeš razoriti. 1. 11.

Sȍkô (vidi primjere i kod: *ohol).* Kako kada *sokol* uhvati lovinu, zav'je se više *školj,* side na visinu. 1. 51. — Kako kada *sokol* u nebo se vija, jato se ptic *odzdol* široko razvija. 1. 56.

Solar. Dražu ja imah *stvar,* moj cviete gizdavi, što jutros na *solar* biljeg mi postavi. 8. 102.

Sȍldât. Ako je prem *soldat,* težak al artižan ter da pas nosi *zlat* i ohol da je zvan. 1. 177.

Spásênje. Zdrav križu, bez koga duhovno *spasenje* nikomu od boga dalo se do sad *nie.* 5. 115. — U njih se nahaja njihovo *ufanje* ter se ritko zgaja, da najdu *spasenje.* 1. 117. — Drago mi je svako duševno *spasenje,* jere dobro ljudsko moje je *veselje.* 1. 179.

Spȁsti. Cića tebe nisam *spasen,* da u pogibil jure *vržen.* 1. 282.

Spirit. Ter joj će nemoć *ta* dohodit u rjedje; ne imam *spirita,* neg su tej s njim bredje. 5. 273.

Spjȅvati (vidi primjer i kod: *natjecati se).* Koli sam držan ja ljubav tvoju *spjevat* u pjesnieh bez broja i njoj svu slavu *dat.* 5. 87.

Spoménuti (vidi primjere i kod: *dosegnuti, plamen).* Jer kad se *spomenem* od njega, sunačce, za velik čas po *tem* procvili srdačce. 2. 498. — Jošće se *spomeni,* kamo brati mili, kih sada veće *ni,* a nigda su bili. 1. 113; 6. 37.

Spòminjati. Koliko služenje često krat *spominat* i takoj zgrišenje u zabit *vazimat.* 2. 206. — Ino t' dobro ne *znam,* da sam kad učinil, samo se *spominam,* kad sam razbojnik bil. 1. 275.

Spòvidjeti. Polimiče u Tebi da će sad za toj *bit,* eto sve, što tebi htjela sam *spovidit.* 11. 9. — A bolje *spovidjet* od tebe nitko mi ne može toj na *sviet.* 11. 15. — I da će od ruku očinih sin *umrit;* tko može tuj muku jezikom *spovidit.* 7. 459. — Za što bih uzrok *bil* od željne boljezni, komu bih *spovidil* ostale ljuvezni. 2. 241.

Spovijȅdati. Da mogu toj *ufat,* i da mi hoćeš ti iz srca vjeru *dat* nikomu ne rieti, što t' budem *spoviedat.* 10. 56. — Vrativ se ja gradu taj čuda *spoviedah* i staru i mladu i koga *susrjetah.* 7. 25.

Spòznati (vidi primjer i kod: *postati).* Krade se dan po *dan,* a vrieme nas hini, a čovjek nie *spoznan* ter himbu ne scieni. 3. 269.

Digitized by Google

Sprâvan. Ne boj se ti za me, otkle si ti *spravan* čekati, Abrame, danicu ni bil *dan*. 4. 250; 5. 84. 329; 8. 6. — Tej rieči izusti i s njima tako *van* nevoljan duh pusti, ki bješe već *spravan*. 11. 75. — Osedlan mu bješe gizdavo i *spravno* i meni se mnieše toj sedlo sve *zlatno*. 4. 166.

Spřva. Nu hoću, da *sprva* što budem pitati, obeća vlas mi *tva*, da mi ćeš podati. 9. 118.

Srâm. Što želiš, majko *ma*, što žudiš, božice, sve pita' bes *srama* u moje desnice. 9. 6. 109.

Sramòta (vidi primjer i kod: *Radat*). Ni manja *sramota* bila bi našim svim gradjanom nego *ta*, da njemu pogodim. 11. 28.

Srâmotan. Na vjeru i dušu za utra za vas *dan* kako ću t' riet mužu tvoj život *sramotan*. 5 259. — Bogme se meni *mni*, nu ćete viditi, da ćemo *sramotni* svi od njih otiti. 5. 228.

Sramòtiti. Er veće na saj *svit* sramote nie ine nego li *sramotit* u staros sjedine. 4. 345.

Sramòvati se. Nemoj se *sramovat* učit ku mučnu stvar, učeći ćeš štogod *znat*, a ne učeć ničesar. 11. 254. — Nemoj se *sramovat*, ča ne znaš da učiš i učenik se *zvat*, dokle se naučiš. 1. 146.

Sřce (vidi primjer i kod: *lice*). Sad poznam, što je vaj i smrtne *strjelice*, koje mi vil ovaj postavi u *srce*. 2. 513.

Sřčan. Nu za me pomari prijatelj taj *srčan* ter s brašnom, s dinari pohodi vik moj *stan*. 11. 199.

Sřdâšce (vidi primjer kod: *smrca*).

Sřdit (vidi primjere i kod: *govoriti, osjediti*). Ako mniš, da na *svit* s toga mi 'e smrtna zled, znaj, veseo i *srdit* hrani me tvoj pogled. 11. 141. — Kad mi ga rieka *ta* ugrabi *srdita*. 10. 198.

Sřdžba (vidi primjer i kod: *služba*). A majku u *srdjbi* našu, jaoh, otjeri, ka njemu vazda *bi* pravedna u vjeri. 10. 195. — Pun biesa u *srdjbi* po gorah van Tebe, sinove gdi *ubi*, može bit i sebe. 10. 306.

Srèbro (vidi primjere kod: *dobar, pero*).

Srěća. O, ka Jovetu *kći* ne buduć za vojna imat ga u *srići* bila bi dostojna. 6. 194.

Srěsti. Tim veće uljez *ti*, ovamo ja ću poć, Poliniča *sresti* uzbudem ako moć. 11. 16.

Srětati. Ter koga stizati budu ja i *sretat*, svakomu kazati ovoj zlo rekoh *stat*. 2. 143. — Ostave t' krosna i teg, sulac počnu *zbirat*, u mladih upru gled, kihno budu *sritat*. 1. 160.

Srijèda (vidi primjer kod: *brijeg*).

Stàbar. I s voljom od boga ima steć tolik *dar*, od plemena svoga st·novit da je *stabar*. 4. 245. — Mimo sve liep *stabar* tuj vidjeh stojeći, toliko slavnu *stvar* ku ne viem izreći. 4. 108. 121. 136. 167. — S pitomih svih *stabar* er voće nahode, što na tle

Digitized by Google

spada *zgar*, čiem život provode. 4. 280. — I onudjer, kud hodjah na volju kako *htih*, takodjer nahodjah pisano po *stabrih*. 4. 283.

Stáblo. Po voću se sadi, kakova su *stabla*, i kih je tko ćudi, po dila dobra i *zla*. 1. 135.

Städo. Od svieta ovoga bogastvo da vam *da* i blaga svakoga, kruh, vino i *stada*. 5. 309.

Stân. Vojska je ova cvit od grčke zemlje *sve*, Polinič s kom plienit dodje nam *stanove*. 11. 15. — Neka se miene sad po svietu strana *svieh* polače i svaki grad od slame na *stanieh*. 3. 11.

Stanôvit. I sad sam *stanovit* i vazda tej volje u naprid hoću *bit*, da sam obral bolje. 6. 190. — Da mogu s plavcom *prit*, o djevo jedina, u porat *stanovit* od vječnieh tišina. 3. 408. — I u to s' *stanovit?* stanovit; hoć li već što drugo uz to *rit?* 10. 66. — Ar ćeš bit *stanovit* od ove da gizda stvorena ni na *svit* ni da ju svit izda. 2. 76. 421; 3. 157. 263. 266; 5. 8. — I ki je *stanovit* u svemu vrh nebes kako taj, ki *stvorit* svaku stvar hotio jes. 10. 292. — I hoć kuntent *živit*, jer tu imajuć ćud biti ćeš *stanovit*, da ti ni zaman trud. 1. 143. — I mene da htješe tamna smrt *umorit*, muka t' mi ne bješe neg pokoj *stanovit*. 2. 483. — Viem, bože, da zna svak i svak je *stanovit*, da je velmi rok kratak i konac *vremenit*. 3. 268.

Stànôvnîk. Tolikrat se kaju, jer tako po vas *vik* ne bih rad u raju da budu *stanovnik*. 6. 192.

Stánje. Tim sasma me *stanje* nemirno ja velim, kad život ni oganj *nie* ni smrt, ku ja želim. 11. 94.

Stärôst. Smami ti put i *kost* tva mahnita želja ter manenu *starost* do jame dopelja. 1. 90. — Ni mladost ni *starost* toga se ne ujima ni viteška *jakost*. 1. 158. — Da vazda štuj *starost* i nje nos' brimena, kad zajde u *ludost* cić duga vrimena. 1. 145. — Da bude toj takoj, jošte bi u *staros* dočeko život moj veselje i *rados*. 4. 257. — Al ku vidiv ognjem jur studena *starost* užga se dviju prem, kim sva laž da *žalost*. 1. 39. 132; 3. 130. 151; 4. 11.

Stäviti (vidi primjer i kod: *crljen*). I u ku, mogu *rit*, prve sve sladosti da ljubav htje *stavit*. 10. 51. — Prie neg li *staviti* u koga ljubav hoć, najprie ga kušat *hti'*. 5. 16. — U koje vas rač *staviti* otac i sin i duh *sveti*. 1. 334. — Jur bih se našo ja i već bih tužan *bil*, neg jer sam ufanja u boga sva *stavil*. 5. 63. — Još sam se vas *stavil* da je prie sadružu pri njoj sam i *zabil* i boga i dušu. 4. 350. — Ja sam se *stavila*, tajiš mi najgore; za dobro nemoj *zla* da ti se govore. 11. 57.

Stàza (vidi primjer kod: *sobom*).

Stîd. Uzrok bi tvoj pogled s ludosti koji *da*, uzrok bi velja zled s prikorom bez *stida*. 2. 489.

Stîgnuti. Da služim, a steći ne mogu ni *stignut*, vaj tamnoj nesreći, vidj' da sam u nje *skut*. 2. 421.

Digitized by Google

Spôl (vidi primjer kod: *orao).*

Stötina. Tisuću pet *stotin* i peset i tri ljet, kako se božji *sin* porodi na saj sviet. 5. 104.

Strahljiv. Sumljiv tere *strahljiv* živeš život trudan trpiš smrt budući *živ* u noći i u dan. 1. 148.

Strahòvit. Koli će tadaj *bit,* o višnji bože moj, grješnikom *strahovit* s pogledom obraz tvoj. 3. 292. — Slišati er bješe pričudno na saj *svit* glas, ki te žovješe, toliko *strahovit.* 4. 307.

Strâjati. Na dvoru ja što *stah,* zaman mi sve podje, služeći er *strajah* u jedne gospodje. 5. 159.

Strána (vidi primjere i kod: *glava, meni, nigdare).* Ti strašiš, a ja *ne* s grdoće nemile od ove sve *strane* pastire i vile. 9. 137. — I sam trn priljuti i s njim drača *crna,* kojom su svi puti zarasli svih *strana.* 4. 264. — Ah sinci, sinci *ah,* nemojte za milos! u divjieh kih *stranah* je li ova nemilos. 11. 32.

Strášan (vidi primjere i kod: *napeti, naš).* Mnim, se će groba *van* još mrtvi dvizati, kad počnu grom *strašan* pod zemljom slišati. 3. 86. — A Eko ni spala kći gorske jame, *ni,* svud se je ozvala na toli glas *strašni.* 4. 479.

Strâšiti. Jer ne imam uzrok taj smrti se tej *strašit,* ne marim na svit saj ovako živa *bit.* 4. 425. — Nepravda me *straši* i grih moj svaki dan, ljubav božja *tiši,* jer je milosrdan. 1. 122.

Stráviti. Moj cvite zlatom *svit* ter vinče biserni, nemoj me dat *stravit* ljubavi čemerni. 2. 394.

Strjèlica (vidi primjer kod: *srce).*

Strmoglâv. Jakino manen *brav* u jamu padaje jednaga *strmoglav,* er puta ne znaje. 4. 373. — Na mene vajmeh zja jakino biesan *lav,* da doli nebog ja propadu *strmoglav.* 3. 440. — Gdi človik, ki je *prav,* ne more da na dne sedam krat *strmoglav* doli se ne padne. 6. 281. — Ka me kako ljuti taj želet za mnom *stav* mišljaše tisnuti dolika *strmoglav.* 6. 238.

Strpljenje. U boju tko proć *sviem* protivan hoće stat, trebuje, *strpljenjem* bude se oružat. 5. 11.

Stûden (vidi primjer i kod: *otkriti).* Uza nj trzan *zelen* mirisne travice, srid nje zdenac *studen* prebistre vodice. 1. 77. — Taj cvietak kad bih *njoj,* gospoje, ja dala, po vodi *studenoj* njim bih se gizdala. 4. 281. — I ne pleť u kosu i u vjenčac pramen *tvoj* niz bil vrat ki prosu u vodi *studenoj.* 3. 90. — Pak pusti vruć uzdah iz prsi *studenieh* ter će biti moj prah pokojan vrhu *svieh.* 8. 50. — Ali si sletila s nebesa od *višnjih,* ali si ka vila od voda *studenih.* 7. 81.

Stûdên. Podnese žedju, glad, vrućine, *studeni,* uboštvo, ko do sad čulo se veće *ni.* 5. 147.

Stupaj. Tere mi krepos *daj,* svies, pamet i razum, da svrnut moj *stupaj* na pravi budem drum. 5. 48. — I ne htje uzmaknut

Digitized by Google

najmanši svoj *stupaj,* nit mi se da taknut po ništo na sviet *saj.* 4. 95. — Jaoh što li čudna *taj* na me smrt ne dodje, najprvo moj *stupaj* za tobom kad podje 2. 425; 4. 360; 7. 6; 8. 131. — Komu jaoh da *stupaj* nemoćni obrnem? komu li gorki *vaj* starica da svrnem. 4. 410; 5. 65; 8. 78; 11. 138. — Oholo pukli tač obraća svoj *stupaj,* sam sebi rekoh: plač, drugo od nje ne *ufaj.* 8. 219. — Gospodje napried *ja* ne mogu nikuda jednoga *stupaja* krenuti od truda. 5. 317. — Vas dragi dan hodim, ali se, kruno *ma* kon tebe nahodim ne krenuv *stupaja.* 8. 105. — Da podjmo veće *tja* put gora pustieh tieh, gdje nije *stupaja* ljudskoga moć vidit. 11. 86.

Stvórac (vidi primjer kod: *otac).*

Stvorénje. Za sve er ste *stvorenje* njegovo i dilo, tim za me taj sud *nie.* 5. 219. — Višnji bog, ki vlada sva na sviet *stvorenja,* sve ovo da vam da što vam ću reći *ja.* 5. 309; 8. 11. 98. — Kako se *dostoja,* vazda budi hvaljen od svega *stvorenja* u vik vikom amen. 1. 168.

Stvòriti. Za sebe, mogu *rit,* bog ovu dubravu na svietu htje *stvorit* i dat joj tuj slavu. 5. 229. — Ako me s njom, bože, ne združiš opet *ti,* jer sama toj može tvoja moć *stvoriti.* 5. 306; 8. 42. — Ma zna bog, što *stvorih,* er milos sama bi, ne niedne zlobe *grih.* 10. 117. — Na priliku mu te *stvorih* i na križu za te *umrih.* 1. 332. — Odvrati poni *gnjiv,* tebi će čast biti milost nam tuj *stvoriv,* kralj će t' zahvaliti. 1. 17. — A toj bud boga ćić, inako jer *stvoriv* skoro ću na smrt prić, prav ajmeh, a ne *kriv.* 2. 41. — Svih nas je bog *stvoril,* on sam je otac nam, svim je roditelj *bil* pak Eva i Adam. 1. 198. — Otkle si sviet *stvoril,* do sada bože moj, nitkore nie *vidil* s razmirjem veći boj. 3. 147; 4. 274.

Sùbota. Da priko *Subote* svi tri ne višahu, er oni stvari *te* veomi gledahu. 5. 144.

Sûd (iudicium, — vidi primjere kod: *hudoba, ovda).*

Sûd (vas). Eto ti tuj *sudi* i novi i stari, hoću li poć k *vodi,* Maruša čim vari? 5. 243.

Súdac. Davah puti mojoj svaki svita *sulac,* za to me jami ovoj pravden prida *sudac.* 1. 235.

Súditi (vidi primjer i kod: *roditi).* I u plamu živomu ovi ćeš sviet *sudit* i tebi samomu vječna će slava *bit.* 3. 380; 7. 440. — Nu kada bude *prit* po plamu da sudi, s tielom će tad *sudit* svaku vrst od ljudi. 3. 106. 265. — Ne skazav ja rados, ku prijam i *ćutim,* skazal bih neharnos veliku, ja *sudim.* 5. 351.

Sulac (vidi primjer kod: *sudac).*

Suliman. Za č pride *Suliman* ter tudjieh i mojieh iz moga doma *van* tutako progna svieh. 3. 65.

Sùltân. Mnju ti bi uzdrhtal despot, car i *sultan* tere bi pleća dal meč ne podrvši *van.* 1. 15.

Súmnja. Nit ima već *sumnje* neg srta, gdi tiri volja ju sama *nje* bez straha od zviri. 10. 111.

Digitized by Google

Sumnjiti. Tiem ništor *sumnjiti* činit mi ne može, da mene ne ćeš *ti* uslišit, moj bože. 5. 82. — Što po snu ja *sumnjih*,[1] što cvilih neznano, sve javi jaoh *vidih*, sve mi bi izdano. 4. 453. — Jer te se nikade nagledat ja ne *mnjah:* tolik strah napade na mene, što *sumnjah*. 2. 285. — Ah tko bi toj *sumnjil* na ličce ljuveno? tko li bi u njem *mnil*, da je toj skroveno? 7. 11.

Sûmpor. Padite u taj *dvor*, u vječne nemire, gdi pakal i *sumpor* za miris izvire. 3. 381.

Sûnâšce (vidi primjere i kod: *lice, lišce).* S vremenom *sunašce* zahodi za goru, s vremenom *vjetarce* utiša na moru. 11. 115. — Bez tebe *sunašca* zrak meni na sviti, bez tvoga joh *lišca* nije meni živiti. 11. 94. — S njome se prigledam kakono s *sunačcem*, ma tobom sve predam i za te sve *plačem*. 2. 491.

Sûnce (vidi primjere i kod: *mjesec, otac).* Ugledah nje *lice* puno sve lieposti, gdi veće neg *sunce* ima sve svjetlosti. 2. 492. — Tiem sebe bez *suza* skončanju prisudi, pod zrakom od *sunca*, da veće ne trudi. 3. 404.

Sunčan. Ovo je njeki *dan*, otkoli, cviete moj, ne daš mi da *sunčan* obazrim ures tvoj. 8. 50. 60; 11. 191. — Ko nigdar ove *dni* vidjeti ne bješe, otkli me *sunčani* tvoj ures odbježe 8. 59. — U licu kojoj sja jakno zrak *sunčani* milos, ku rieč moja moguća izriet *ni*. 10. 7.

Suprotiv. Kriva svidočastva ne izvod' *suprotiv* onomu, ki znaš da pravden jest, a ne *kriv*. 1. 222. — Otidoh *suprotiv* velmi ju moleći, čudim se, jer sam *živ* tebe ja želeći. 2. 492.

Sústati (vidi primjer i kod: *dubrava).* Odgovor hoteći dostojan tebi *dat*, zaman se sileći, znam, da ću sve *sustat*. 6. 73.

Súton. Trojanin od krvi naše biše *Titon*, muž one, ka prvi čini dan i *suton*. 6. 191.

Sùza. U taj čas spoznah se te uzbih misal *svu*, zora se pokaže, s očiju strh *suzu*. 2. 485. — Da nad njim čim plačem, celov mu si ne *dam* i njega ne oplačem groznima još *suzam*. 11. 83. — To rekši i suzam ustanoviv izvora pričaše obi *stram* tišit Akiora. 1. 27. — Tebi se podlože molimo u *suzah*, ne daj, da nas slože u tolicih *tugah*. 1. 20; 4. 42. 337. 398. — I srca kamena rastaplja u *suzah* ma tužba ljuvena, željahni moj *uzdah*. 7. 10; 8. 210. — Koliko veće *mi*, koji smo uzrok vas, imamo *suzami* cviliti po svak čas. 3. 483; 5. 113. 131; 10. 19. — Da žive tužba *ma*, da nigda jaoh ne mre, da mojim *suzama* tkogodi suze otre. 4. 391. 427. 443; 10. 161.

Sùziti. Sada znam, er si *ti*, ka nosiš ognjen stril, ne daj mi *suziti* molim te boga dilj. 2. 459. — Jer kad bih nevolje izreko stoti *dil*, ku ja znam najbolje, nije tko bi ne *suzil*. 11. 106.

[1] U izdanju je bez dvojbe pogrješka: *sumnjah.*

Digitized by Google

Sȕžanj. Da ti sam vik *sužan* i tvojoj liposti da služim noć i *dan* sa svom mom kriposti. 7. 41; 8. 13. 48. — Ajmeh, jur ćutim, prišal da sam *sužan,* ajmeh jur ćutim goruć̆i ognjen *plam.* 2. 447. — Pozrite očice, ke spite skozni *san,* sad vidjte, sunačce, jer pridje tvoj *sužan.* 2. 481. — Ah tako suzice ne ronit, a *zaman* rad tebe diklice budem ti vik *suzan.* 7. 13.

Sȕžânjstvo (vidi primjere kod: *carstvo, česarstvo, kraljevstvo).*

Svȁkî. I lahko će *svaki* moć se ukloniti neprijatelja, *ki* bude mu prititi. 6. 42; 7. 66. — I u vrieme u *svako,* u jutro i u večer, sve medno i *slatko* stvara nam u čemer. 3. 272. — Takodjer zlamen jes vesel obraz, po *kom* pozna se svaka čes jednako u *svakom.* 11. 126. — Slobodo odveće ugodna *svakomu,* primi ove odjeće vilinje za čas *mu.* 9. 176.

Svasma. Odlučih sve *svasma,* ako bi njoj bila prijazan draga *ma* ugodna i mila. 5. 313. — Službenoj mladosti, gospodje *prikrasna,* ima'u se milosti učinit sve *svasma.* 2. 441.

Svȁt. Nu veće *svatovi* kupe se na pospjeh, u svadbu ho'te i *vi.* 9. 171.

Svědjer. Svak te će proklinat i kralja još *svedjer,* ere ti hotje dat za ljubi svoju *kćer.* 11. 30.

Svěkar. Ali nje da *svekar* redovnik uzaznat uzbude taku *stvar.* 10. 14.

Svemog (vidi primjer i kod: *brlog).* Reče: ovo je *bog,* koga vlast svuda je i ki je sam *svemog.* 1. 37. 51; 2. 97; 6. 27. — Vele dvigoste *rog,* roke take upram k bogu, ki je *svemog* da milost svu da nam. 1. 33.

Svemògûć (vidi primjer i kod: *biti).* Tebe mi hvalimo, bože, ki s' *svemoguć,* s istinom pravimo, gospodin si *slovuć.* 1. 239.

Svemudar. Ter kako *svemudar,* što stvori, sve ljubiš, za toj ni ovu *stvar* dostojno da zgubiš. 2. 76.

Svèsti. I tvoje *kriposti* dil mi daj blažene, da usta puč *svesti* ne bude vrh mene. 3. 477.

Svézati (vidi primjer i kod: *jadovan).* Zlati vez i *uzal,* ki bješe dva draga zamaknul i *svezal* za grlo jednaga. 3. 198.

Svȉjest. O mlače bez vida, koli se varaš *ti,* koli tva besida kaže te bez *sviesti.* 10. 11. — Jer je po svem *sviti* glas tvoje hrabrosti, sminja, sile, *svisti* i svake mudrosti. 1. 42.

Svȉjet (vidi primjer i kod: *svijest).* Er poznam, liepos *ta,* koja je u tebi, da nije od *svita,* nu rajska na nebi. 8. 22; 10. 141. 223. — Da ju uzmnožiti i uzvisit budeš *ti* i meu sva prostiti stvorenja od *sviti.* 5. 88. — A nie pravde ni razloga, kralja od nebes i od *svieta,* ispod vienca trnovoga da ti usta krv *polieva.* 3. 325. — Sad podji o *sviete* žalosni tere stav' u svietle krune *te* s ufanjem tvu ljubav. 10. 309. — Toj li bi oh moj dar, nadari kim me *ti,* da niednu sad satvar ne imam na *sviti.* 2. 144; 3. 121; 4. 397;

Digitized by Google

5. 97. 117. 319; 7. 65. 90; 8. 31. 99; 9. 93; 10. 310; 11. 254. — Prid vami eto je rekao sada *tu:* kraljestvo nie moje nikako na *svietu.* 5. 135; 10. 14. 44. 132. 134; 11. 191.

Svíriti. Vazam ih mladić *ti* nače t' mi, brate moj, tuj u nje *sviriti.* 7. 25. — Svirale ne *sviri* ni u to dni gubi, neg s glave roge *zdri* ter u nje zatrubi. 9. 137.

Svìta. Jedan, ki bješe *tu* što može najjače uhiti za *svitu* ter ju s njega smače. 5. 137.

Svjedočàstvo. Kriva *svidočastva* ne izvod' suprotiv onomu, ki znaš, *da* pravden jest, a ne kriv. 1. 222.

Svjedòčiti. I zovem bogove, da budu *svjedočit,* što učinim da to sve s razlogom hoće *bit.* 11. 27. — Mjeseče s zviezdami i ti si *svjedočil* razgovor meu nami od popov ki je *bil.* 4. 371; 8. 113.

Svjèdok. Ne pitam ni ću *rok,* pokazat istinu, za što sam ja *svidok* tomuj sam bil vinu. 2. 288; 8. 50. — Rad bih ja, bog *svidok,* da draga nis' meni, da nu je tvoj *uzrok,* tvoj obraz ljuveni. 2. 101; 8. 119.

Svjët. Pusti vrlinu od srca, pusti *tja,* er vazda ti zginu, koji su bez *svita.* 11. 31.

Svjëtlôst. I strah nam svaku *kos* u zglobieh otvori, nebeska gdje *svjetlos* svud sinu po gori. 4. 307. — Ki suncu da *kripos* i da mu tuj oblas, toplinu i *svitlos* da kaže vrhu nas. 3. 375. — Za č joj je vrid *svitlos,* a bog joj razum da, da bježi u *tamnos,* kad zora uspada. 2. 20. — Pokle znaše njega *svitlost,* da ću trpit vičnju žalost. 1. 321. — Ter slavna vlas svoja i svoja *usilos* sužanstva bez broja izvede na *svitlos.* 3. 78.

Svjëtovati (vidi primjer kod: *iskati).*

Svôj. Speći ga tako vid Judit Abri *svojoj* „poj polako naprid — reče — na vratih *stoj".* 1. 50. — Inih ljubi *takoj,* da prijatelj budeš i duši sam *svojoj* i grišan ne budeš. 1. 127. — Tako ja činih vik, i sada život *moj* drži ih broj velik na službi na *svojoj.* 10. 22. — Ter ranu vidjesmo na bedri na *svojoj* i obje dvie riesmo: prašča je rana *toj.* 4. 138. — Neg slatko uživa meu stadom jur *svojim* i život pokriva priprostim ruhom *kim.* 10. 52. — Dodje jaoh da resi ljepotom *svojome* jak zora s nebesi toj slavno mjesto *me.* 10. 32. — Ter prasac hrocaše bez zuba bez *svojieh,* a od vila tuj staše s ruganjem velik *smieh.* 4. 140. — U zemlji kad tudjoj daleče od *svojih* bijahu trudni boj potrebni dobar *svih.* 4. 485. — Toj biše dao njoj Oloferne *svojim* vratarom tad takoj zapovid čine *svim.* 1. 45. — A navlaš nemilo taj ljubav koga *je* stavila pod krilo na službe na *svoje.* 4. 67.

Svojeglav. Človik svojevoljan srdit ter *svojeglav* vazda je nevoljan i reži kako *lav.* 1. 108.

Svŕnuti. A nie čut nikoga ni se umim gdi *svrnut,* a od pasa jednoga blizu ovdi nie *čut.* 7. 40. — Ko po taj ćutim *put* tegotno na meni, da obraz moj *svrnut* proć nebu moć mi ni. 5. 61.

Digitized by Google

Svŕšiti. Ja ufah, gospoje, s godištem *svršiti* žalosti sve moje, u kieh me držiš *ti.* 8. 33; 10. 64. — Da počnem i *svršim,* kako bi ugodno i prudno bilo *svim* i spasenja plodno. 1. 219.

Svřtati. Činjaše i rieke *stat* i vode tekuće i gori dnom *svrtat* kamenje živući. 4. 173.

Svùdâ. Bogu tvom, ki mnogu svim po te milost *da,* moć njega svemogu hvaliti će *svuda.* 1. 54; 5. 126; 11. 85.

Šàljiv (vidi primjer kod: *rječljiv).*

Šàptati (vidi primjer kod: *sebi).*

Šàtor (vidi primjer i kod: *gromor).* Za č mene, plačan *stvor,* jakino sve sužna uvede pod *šator* svezana i ružna. 4. 109. — Jer skupiv mnogi *zbor* i polag Eufrata razbivši svoj *šator* pobi Arfaksata. 1. 8. — U naših *šatorih* tko ubijen leži toj Trojana od *vaših?* 4. 455.

Šëreg. Neg misec liplja, *neg* sunce, ko čini dan, a jača neg *šereg,* ki s tabora gre van. 1. 211.

Šesnes. Voda ti bolja *jes* neg li tamo vino, koje je po *šesnes.* 5. 104.

Šétati. Do pasa u bradah starce vidim *šetat,* da ih je brate strah u obraz *zagledat.* 7. 65.

Šimun. Cicerović *Šimun,* ki s dobre šve volje milosti svake *pun* bi u me nevolje. 11. 200.

Škrivan. Trgovac i *škrivan* zlu dobit priklada, ki ob noć i ob *dan* divanu potkrada. 3. 170.

Šoja. Ljepši ti nego *ja?* tko je, tko ti veli, da je ljepša *šoja* neg golub pribieli. 9. 137.

Štapak (vidi primjere i kod: *garopalak, sladak).* Piligrin ovi *pak* dubravom hodeći vaze me za *štapak* u desnoj noseći. 4. 148.

Štédjeti. Tko bi opet pod Troju ktil doći? ki bi *bil,* ki za nas u boju život bi ne *štedil?* 4. 422.

Štenje. Opatica reče: *štenje* nisi čula u *vanjelje.* 1. 262.

Štëta. Ustegni vjetre *te,* Eole ljuveni, da raspa i *štete* ne čine zeleni. 4. 18; 10. 239. — I sada hoću poć u kulu Kadma *tu,* iz ke ću lasno moć prividjat svu *štetu.* 10. 304.

Štît. Strašniema kostreti bješe mu sred *štita* od prasca vidjeti divjega koža *ta.* 11. 55. — Kralj se namjesti *tu* Ipomedon komu Argo se na *štitu* vidjaše zlatomu. 11. 55. — Vojnici kako *ti,* koji se koljahu, gdi kopja i *štiti* u krvi plivahu. 3. 55.

Štòvati (vidi primjere kod: *bojati se, podati).*

Šturak. S večera ali *pak* po svu noć kad poje malahni taj *šturak* u travici stoje. 3. 156.

Tàdâ. Podvrgši ka *tada* ukradom diete ovo razumjet kralju *da,* s svim da je njegovo. 11. 7; 1. 18. 184; 2. 249; 4. 440; 5. 12. 127; 6. 258; 8. 15. 108. — Tuj oni oba *dva* s oniem ženami, ke

Digitized by Google

bjehu s njom *tada,* sve rieše: hodmo mi. 5. 132. — Tvrdje nere drivo imaj srce *tada,* gdi vidiš, da gnjivo svaki me *uzgleda.* 1. 175.

Tàdâj. Razbojniku s' prostil i stavi ga u *raj,* jer te biše molil na križ viseć *tadaj.* 1. 225; 2. 36; 4. 225. — Vaj meni, što bi dal grješniče ti *tadaj,* da bi se povraćal opeta na sviet *saj.* 3. 270. — Vaj što ću reć *tadaj,* reci mi rad boga, ako me tužba *taj* dostigne neboga. 3. 104. 294.

Tâj. Da po sva vremena od prosa od *togaj* ni zrno sjemena ne ostane na sviet *saj.* 4. 84. — Ja te ću provodit do mjesta do *togaj,* gdje se će razdvojit s tobome tužba *taj.* 4. 177; 5. 260; 11. 254. — Jeda ste po sreći po žalu vi *tomu* malo prije hodeći vidjeli djecu *mu.* 10. 286; 1. 53. — Ne velim, da *tomuj* nije trud poveći, nu ovaj razlog *čuj,* ki ti ću sad reći. 8. 81. — Jesus joj reče *tuj:* o majko izbrana, ne misli o *tomuj,* ne vriedjaj daj rana. 5. 124. 278; 11. 245. — Pri ljepoti *tojzi* još vidjeh sto vila, gdje svaka luk *nosi* i trkač pun strila. 4. 109. — Ekuba, srce *me* boli se, pravo dim, i tobom i *time* tvim sinkom nesrećnim. 4. 463. — — Otkrih se, i kako da srdjbom on *tome* na veću jur ljubav podžiže srce *me.* 10. 113. — Neka sam sluga tvoj ja jedan od *tizih,* postavljen u taj broj, kojim si prostil *grih.* 3. 462. — Ištući *tezieme* obratit na milos proć tebi srce *me.* 10. 81.

Tájati. Ali ću mučeći zlu boles mu *tajat* potajno cvileći na višnjoj pravdi *stat?* 4. 455. — I hoću, da t' je *znat,* prvi sam nastojal i ne ću toj *tajat.* 4. 421. — Kadno se *tajati* htjelo je, jak sada sa zlom ga tajiš *ti.* 10. 13.

Tàkî (vidi primjer i kod: *voćka).* Ako budeš *taki,* daj krivinu sebi, a ne daj meni, *ki* ovoj pisah tebi. 1. 138. — Bogatac bivši *ti* na zdravje tve nastoj, nemoćnik er *taki* lakomstvo ljubi toj. 11. 252. — A ti, ki čteš, ne *daj,* da tobom oblada volja nika *takaj,* ka panjke naklada. 1. 92. 137. — Er prave dobre vil nemilos ni *takaj,* da ti će svojom stril dat vični trud i *vaj.* 2. 436. — Ali da za te, *vaj,* oh umrit da se dam, neka te *takogaj* jadovna ne gledam. 2. 342. — Nu ohajmo stvar *taku,* nemojmo truditi, toliko po *tanku* toj djelo suditi. 3. 133. — Za te stvari i dila *takaj* stati ćete sa mnom u *raj.* 1. 305. — Da za što bez broja prilika znaš *tacieh,* za to ih ovdi ja pobrajat ne ću *svieh.* 5. 338. — Za što si bože *svih* velmi nenavidil, u zlobah u *tacih* na svieti ke s' vidil? 3. 450.

Tàknuti. Ne će ti valjati na vjeru ni taj, *nut* s tobom ću ležati, al me ne ć ni *taknut.* 5. 252. — Tiem ju ja ne *taknuh* sebi se bojeći i stupaj *uzvrnuh* velmi se boleći. 4. 96.

Tàkô (vidi primjere i kod: *daleko, rijedak).* U srcu jedno *tko* govori, a drugo van, govor' i ti *tako,* da s' nadje on varan. 11. 244. — Pojući gdje *tako* s medenom prijazni plemenstvo sve *hvarsko* na pjesan priblazni. 3. 207. — Hodeći nu *tako* ne viem, gdje zajdosmo, gdje slavno i *rajsko* zagorje najdosmo. 4. 133; 3. 325.

Digitized by Google

Takoj. Trpili su *takoj* i sveti proroci podnosec smrt i *boj*. 1. 87; 3. 204; 11. 76. — U zapad prohode oružni ter *takoj* sužanstvo izvode, komu se ne zna *broj*. 3. 61. — Pokli je toj *takoj*, nie tebi s priekora, u miru tiem se *goj* u blatu kraj mora. 3. 51. — Eto iniem *takoj* jezero izvire, a trudan život *moj* od želje umire. 2. 393; 4. 326. — Jer se tač prigodi, da nitko reče *njoj*, bez družbe gdi hodi: što sama greš *takoj*? 2. 55. — Iz glasa ki *takoj* pojući kraj rieke prikrati život *svoj* od smrti od prieke. 3. 5. 8. 45. 134. 291. — Zabudi i duh *tvoj*, ki dieliš od tiela, pokli je toj *takoj* tvoja čes hotjela. 3. 98; 4. 243. — A tužbe najliše, dubravom gdi *takoj* s vapajem uzdiše po gori *zelenoj*. 3. 89.

Tàkôdjer. Reče ona: dragi moj, dodji opet do *večer*, kad uzmeš snom pokoj i ja ću *takodjer*. 11. 150.

Tàkov (vidi primjere kod: *njegov, obrov, rječljiv*).

Táman. I ako s' njih ljubil, kako si, o *taman*, prijatelja tvog ubil ockvrniv viru i *stan*? 4. 484; 11. 189. — Prvo je sviet *tamni*, na komu zadosti do groba po sve *dni* ne lipsa žalosti. 3. 145. — Jeste li u *tamnoj* ostali tamnosti kako sad život *moj* bez ove mladosti. 8. 132; 11. 21. — A to je, pravo dim, u ruhu er *tamnom* ja tebe sad vidim nevoljnu samo *mnom*. 11. 22.

Tàmjan (vidi primjer i kod: *slavan*). Kako bi i moj *stan* slovio u hvali, meni bi još *tamjan* mirisat davali. 11. 200.

Tamnost (vidi primjere kod: *svjetlost, pasti*).

Tànac (vidi primjer i kod: *oblak*). Mni mi se ti *tanac* bez vile rumene, jakino taj *vinac*, ki svasma uvene. 2. 85. — U hladu poć sjesti ter sviti po *vjenčac*, a poslie izvesti pojući tih *tanac*. 5. 208.

Tebanin. A ti si *Tebanin* i ti imaš dio toga, ako si pravi *sin* od mjesta ovoga. 10. 276. — O slavni *Tebani*, ako još spomena umrla pri vas *ni* od moga imena. 10. 272.

Tèbe (vidi primjer i kod: *povesti*). Jer ljubav u *tebe* plaća se na puno i službu ne *gube* tko je tvoj, ma kruno. 2. 488.

Tèbi (vidi primjer i kod: *meni*). Da jere tvrja *bi* driva i kamika, teško teško *tebi* po sve vike vika. 1. 237; 2. 363; 3. 390. 406. 458; 5. 115; 7. 89; 9. 85; 11. 30.

Tèčênje. Evo ť se kunu *ja*, da bi mi tries i grom ubio *tečenja* i čeljad svu domom. 5. 188.

Tegnuti. Da kako smje sad *ti* svjetovnom rukom tom gvozdje ovo *tegnuti*? 10. 173.

Tèntati (vidi primjer kod: *obećati*).

Tèžâk. Ali ti taj *težak*, ki trudi po vas dan, s večera prvi *mrak* kada ga stigne san. 3. 352. — Za to govori *pak* u sveto vangelje dostojan je *težak* plaće za trujenje. 1. 205.

Téžak. Koli mi taj *težak* nemir se prigodi, teži je svaki *pak* koji mi dohodi. 5. 322.

Digitized by Google

T e ž a t i. Hoteć zemlju *težat,* Virgili počni štit, hoteć zelja *znat,* Macer će te učit. 1. 132.

T ĭ j e l o. I duh ću jošte tvoj izagnat iz *tiela;* čuješ li, oče moj, koja sad patim *zla.* 11. 32.

T ì m â r. Niti bi slavan *car* od krvi otmanske razdielio u *timar* države ugarske. 3. 64.

T ĭ s u ć a (vidi primjer kod: *moći).*

T j e s k ò t a. Tuj ćeš na jednu doć *tjeskotu,* er ćeš smjet da se proć ne more dalje *tu.* 5. 188.

T m ĭ n a. Ti sliedi naprieda, ako ti mučno *ni,* kaži nam, što gleda strašivoj u *tmini.* 9. 80.

T ŏ b ô m (vidi primjere i kod: *bog, manom, potop).* I vladaj dvor i *dom,* kako znaš naredno, sjutra ću bit s *tobom* prie podne zajedno. 4. 241. — Utišanje s *tobom* budi tva vernosti i tva dobrota s *njom,* u koj ni ckvrnosti. 1. 87. — Iniem se pomoći ja ne vim ner *tobom,* sred mrkle sej noći, popala ka je *tmom.* 2. 376. — Mogaše ričju *tvom* u propast pognati svih, ki tako *tobom* jaše se rugati. 1. 170; 9. 119.

T o k o j. Ki sam bil vazda *tvoj* za života moga i ki ću bit *tokoj.* 6. 63.

T o l i k (vidi primjere i kod: *čovjek, jezik, krvnik).* I da joj dar *tolik* milosti blažene, od koga po vas *vik* ostaše spomene. 3. 390. — Vaj bože, vaj bože, na svieti je li *tko,* izrieti da može hrabrenstvo *toliko.* 3. 55. — O majko ter hoć *to,* nemila meni prem, da od družbe *toliko* dostojno utečem. 9. 116. — Da nu mi kaži ti, Radmile dragi *moj,* tko može sad biti srećan prem *tolikoj.* 10. 14. 155; 3. 473; 7. 25. — Ljuveno *tolikoj* uznosi ures *svoj.* 7. 7. — Tej sile *tolike* puni bihu luzi kanono njive, *ke* pokriliše pruzi. 1. 15. — Ter se ja začudju milosti *tolikoj,* a sve što požudju, ućutim srce *toj.* 2. 210. — I Marte oholi, oružnik vrhu *svieh,* svasma te ogoli od vitez *tolicieh.* 3. 84; 4. 398. 442.

T o m a s. Piše sveti *Tomas,* majku Isus ojde, da smrt strpi za *nas,* v Hjerosolim pojde. 1. 181.

T o n o t. I ka se prie nada sahranit svoj *život,* najprjedje upada nevidom u *tonot.* 3. 102.

T o n o t a c (vidi primjere kod: *lovac, očce).*

T o p ò l a (vidi primjer kod: *jela).*

T ò v a r (vidi primjer i kod: *odar).* Zač je toj kratka *stvar,* tiem mudar govori, tekući da *tovar* brzo se umori. 3. 227. 302; 4. 166. 170; 7. 86. 421.

T o v a r i š t v o (vidi primjer kod: *blaženstvo).*

T r ä j a t i. Čestit se svak riti i blažen može *zvat,* bez tuge na sviti ki bude dni *trajat.* 4. 445.

T r ä t i t i. Zaliho tko *tratit* pjeneze uzbude, na uboštvo ima *prit,* koga se svak bljude. 5. 5.

Digitized by Google

Trȁtor (vidi primjer i kod: *razgovor).* Ljepša si neg *trator* i neg gilj rumeni milija si neg li *bor* uz kladenc studeni. 5. 45.

Tr̀buh (vidi primjer i kod: *posluh).* Kojim je bog *trbuh* ter siti ništare s blaženstvom trudan *duh* shraniti ne mare. 3. 180; 4. 162. — Dilja njih omrže židovom mane *kruh,* ku s neba bog vrže, kim pasihu *trbuh.* 1. 256; 5. 269; 7. 96. — Ter javor vajmeh *suh* zgrohota vas u smieh, medvjedov gdje *trbuh* nadu se kako mieh. 4. 84.

Trèndofio (vidi primjer i kod: *bosilj).* Ter pasu božurak ter pasu, gospo, *cmilj* ter pasu kaćunak i rumen *trendofil.* 4. 280.

Trȅska. Ako bi tužbu *ku* zločinca od toga začuo i *tresku,* uzdrži svakoga. 4. 464.

Trésti. Oto mi počesmo druzih grmje *tresti,* a i mi čisti niesmo, ma sestro, ži mi *ti.* 7. 91.

Tr̀govac (vidi primjere kod: *konac, lonac).*

Trkač. A sviet će ostati opušten svasma *tač* i smrt će spasati od bedre luk i *trkač.* 3. 294.

Trójstvo (vidi primjere kod: *mnoštvo, otajstvo).*

Trȍskôt. Koštravu i *troskot* a u srcu tko goji, u trudu svoj *život* do groba vas stoji. 4. 67. — Ki u kratko gojite, a po tom, a po *tom* čemernu plodite koštravu s *troskotom.* 4. 67.

Tr̀peza. Sjedi na *trpezah* oholih i nastoj, svakoga da je *strah,* tko vidi obraz tvoj. 10. 309.

Tŕpjeti. Prišlo je sve *trpit,* s manje se ne može, a ti ćeš sa mnom *bit,* kad ti se uzmože. 2. 298. — Nut znam ja, što si *ti* žalosna bez mene, ne moreš *tvpiti,* što t' lice sve vene. 2. 491; 4. 377; 5. 143; 8. 67. — Ljubav hti, da *trpim* pljuske ter ruganja oskubenja za *tim* i biči fruštanja. 1. 171. — Prem tada iz glasa htiše se, da *vapim,* za ujid od pasa ne trpit, ku *trpim.* 6. 239. — Nitko tuj ne *vapi,* što činiš, da reče, ner gleda ter *trpi,* što prid njom tko steče. 2. 13. — Tuj slugom *zavapi:* našli smo, da si prav, nu muči i *trpi* sve stvari za ljubav. 2. 247. — Da za pravdu *trpiv* trude, muke, bjenja uzidu, *zasluživ* u vičnja veselja. 1. 156.

Trûd. Ako nam sreća *da,* jednoga ove dni da oba od *truda* budemo slobodni. 8. 126. — Vidjeh sve, i kako razumjeh sviesti *mom* pridobit onako medju snom i *trudom.* 9. 35. — Umrla kripos, *dim* bez snage ostaje, ako joj za *trudim* pokoj se ne daje. 9. 14.

Trûdan (vidi primjer i kod: *nazuban).* Sumljiv tere strahljiv živeš život *trudan,* trpiš smrt buduć živ u noći i u *dan.* 1. 148; 5. 123. 143.

Trúditi. Sinovom ako *ti* bogatstvo ne mož dat, uči ih *truditi* i hranu dobivat. 11. 245.

Trudjahan. Kojoj bih *trudjahan* u pustoj dubravi sred krila sladak *san* zaspao na travi. 7. 40.

Digitized by Google

Trúdjênje. Za to govori pak u sveto *vangelje:* dostojan je težak plaće za *trujenje.* 1. 205.

Trzna. I jak kos na *trzni,* ki bdeći sjedi sam vrh strieha po sve *dni* učinjen ja jesam. 5. 70.

Tŕžiti. Brže bo Turci *ti* bez zubi svi bihu, cić toga *tržiti* silan kruh ne htihu. 6. 255.

Tûdjin. Kako je on *tudjin?* nies rekao, da 'e tvoj *sin.* 10. 178.

Tudjinin. Ere je *tudjinin* Lovorko, ne moj *sin.* 10. 180.

Túga (vidi prímjere i kod: *kuke, suza).* Ma bila, braćo, *ah,* i mene bez pira puštate u *tugah* za vami bez mira. 11. 74. — I udriti sam u *bah* ne moreš ni skrit toj, da t' nisam u *tugah* pomoćnik veran tvoj. 4. 145. — I kad sam u *tugah* stojati odlučen, počinut kada *mnjah,* tada ću bit mučen. 8. 121. — Za sve da u *tugah,* koje bog da meni, žalostan velmi *stah,* moj oče pošteni. 5. 311. — O kćerce, kćerce *ma,* da li mi jaoh podje, a smrtnim *tugama* u družbi majku odje? 4. 433. 443.

Tugòvati (vidi primjer i kod: *sačuvati).* Nu hudi hoće *brat,* neprijatelj pače, toj, da budeš *tugovat* ti i ja ovakoj. 11. 23.

Tûžan. Razgovor u tuzi budi ti drug *tužan,* ki cvili i suzi kako ti po vas *dan.* 4. 423; 10. 214; 11. 82. — Poznavam, da ljubav čini jur *tužan* moj život i dušu i moj najmanši *pram.* 2. 447. — Hekubi jaoh *tužni* tužan glas imat dat, a u zlu moći *ni* dobru kob nazivat. 4. 449. — O majko od *tužnih* tužna si majka i ti, tužnija oda *svih* ke živu na sviti. 4. 397. — Recte mi, što ću *ja* u tugah tolicih? evo sam *tužnija* od žena tužnih svih. 4. 398. 432.

Tùžba. Gdi je plač i *tužba* i jadovne pjesni i skržit od *zuba* i uzdah s boljezni. 3. 466. — I oči od sove i od prasca još *zube* u suzah ter plove život moj od *tužbe.* 4. 159.

Tužben. Misleć človik *tužben* vrimenje nevolje, od kih je moćno *bjen* i trujen dovolje. 1. 150.

Tvôj. Od tebe drugo *ja* sad ne ću, kralju, iskat neg svitlos da *tvoja* mu misao bude znat. 4. 464; 5. 193; 9. 31; 11. 46. 84. — Istina suncem *sja,* s ljubavi cić toga čti dobrota *tvoja* lis Držića tvoga. 7. 19. — Ne ostaj cjeć *toga,* smjerno te ja molju, od mene *tvojega* vršiti tvu volju. 5. 84. — K tomu je velik *broj* îzvrsnih kriposti pridružil se k *tvojoj* angelskoj liposti. 6. 219. — Ni u srdjbi *tvojoj* ne pedipsaj mene, za č tielo i duh *moj* sve čezne i vene. 3. 431. 438. 454; 5. 33; 10. 214. — Svrh togaj da *tvojoj* izvrsnoj svitlosti služenja nu za *toj* učine za dosti. 2. 441. — Pod krilom već *tvojim* trudnu ni pokoja, a krilu u nje *svim* rados je svakoja. 8. 219. — Ja razlog ištem sam prid pravdom *tvojome,* drugo ti ne pitam, sinove vrat' mi *me.* 10. 229. — Održen jur sam ja od lica za moj *grieh* daleče, bože, tja i od oči *tvojieh.* 3. 456; 4. 46; 5. 66; 10. 17. — I kada nas od *njih* gospodin slobodi, dozov' k tebi *tvojih.* 1. 27. 224. — Jer da bi veći broj od

Digitized by Google

zloba bil *tvojieh*, neg pieska u morskoj pržini i rib *svieh*. 5. 37. — Želim ti nješto otkrit, otajna je stvar, ka *mnim* tebi će draga bit, sinovom i *tvojim*. 4. 471. — A jeda ja *tvojim* ustima govorim? nut vraga, još ne *smim* da usta otvorim. 5. 255.

Tvòriti. Čemu li jaoh kripos od zvizda zlim *tvorit*, od srca nemilos pokli me čini *mrit*. 7. 11. — Nemojte zlo *tvorit*, pravo t' se govori, da ćete i vi *prit*, da vas puk umori. 4. 358. — I da ga ne more ubojstvom tko *tvorit*, vrže me u more svoj zlotvor mneći *skrit*. 4. 395. — Misec se obrati u krv, a ti *tvoriš*, kano zakon krati, umriti li ne *mniš?* 1. 230. 224. — Robovat ter služit nikako ne ću *već* i stati u tuzi sam sebi jad *tvoreć*. 2. 518; 11. 117. — Razlog bi svaki *bil* cjeć grieha mojega, ki mu sam vik *tvoril*, da bježim od njega. 5. 82.

Tvȓd. Ljubav je nemila toliko *tvrdime* vezom jaoh smrsila srdašce tužno *me*. 9. 22.

Ùbiti. Poni ćeš ti rob *bit*, a ne crikve vojnik, tako će t' grom *ubit* ne znajuć gromu lik. 1. 243; 5. 123. 134. 193. — (Reče) i mene s vami *ubit*, na to me je zagnal, bog daj da bi ta *prit* njemu na glavu pal. 1. 26. — Er ću nju sad *ubit*, da živa nije na *svit*. 10. 299. — Ako me za *ubit* tkogodi susrete, ter umrem, ne ću *umrit* bez žudne osvete. 11. 20. — Dva sina njegova mrtva ćeš još *vidit*, od žena družba ova ka mu je htjela *ubit*. 4. 476. — Da kim biše oblast vrimenju smrt *zadit*, vrimenju skončat slast, li htihu ju *ubit*. 1. 89. — Što misliš *učinit?* jeda ćeš oružjem starica njega *ubit?* 4. 465. — To li ja uzrok *bih* od smrti pastiru, nesviesno koga *ubih*. 10. 144. — Da ka meu veće ih sama vojvodu *ubi* i tim zatira svih, koli slavnija *bi?* 1. 59; 10. 302. — Stvori, pak suzami lica gorko *umi* obujat tugami: toko draga *ubi*. 1. 47. — Bezgrišna ne *ubij* pravdena videći, smrt mu ne *zadij*. 1. 90. — Komu bi bolje *bil'* za scienu puka i čas sinove da je *ubil*, neg da 'e grad smetao vas. 10. 276. — Gdi ki dostizaje biše koga *ubil*, gdi ki priticaje biše put *zaskočil*. 1. 57. — Došao duh, tužna *sjen* mrtva Polidora jes, tri dni ki *ubjen* tuj leži kraj mora. 4. 391.

Ùbog. I bogat i *ubog* svak stisni jazika, da nas ukloni *bog* ognjena plamika. 1. 109. — U kući *ubogoj* žena da je kako spuž, vele već bije *boj* s čeljadi nego muž. 5. 16.

Ùboštvo (vidi primjere i kod: *blaženstvo, gospostvo, lotrojstvo).* Posluh, *umiljenstvo*, svršeno t' dopusti, ljubeć ti *uboštvo* iznajde milosti. 1. 165.

Ùbrusac (vidi primjer kod: *klobučac).*

Ucvijèliti. Srce me upivaj, ali si *zanimil'?* kunući ne pristaj onu, ka te *ucvilil'*. 2. 427.

Ùčenîk. Meni se oni mni prišao da je *vik*, ki piše prislavni Isusov *učenik*. 5. 324.

Digitized by Google

Učiniti. Per dio će smiešno *bit,* ako sam jedan bao usktjebudu *učinit.* 7. 56; 8. 133. — Jer naruč *učinit* tomu, koga si znal i ki ť je dobar *mnit,* dobitak je ne mal. 1. 143. — Blažena blažene mogaše *učinit,* bez niedne sad scjene gleda te sada *svit.* 4. 397; 6. 204. — S tobom pojti *živit* volju sam mu prignul i tako *učinit,* kako me s' potaknul. 1. 277. — Hoć da sve *učinju* i da ja smirim vas, ne spomen' veće *nju,* er sam kriv kako pas. 5. 293. — Nuka nas jošće *tim,* ča di: pića je ma, da volju *učinim* oca mojega ja. 1. 199. — Ako li ne *učinim,* ča budete hotit, ruke će vaše, *vim,* mene pravu zgubit. 1. 81. — On ti će platiti, prem ako i ne *mniš* i dobrom vratiti veće ner *učiniš.* 1. 119; 2. 251. 256. — Da griha ne *učiniš;* grih ju će ogrdit, a da dobro *živiš,* tim će ť blažena bit. 1. 126. — Što ti ja *učinih* ter me tač pogubi, ako ti drag ne *bih,* za što me obljubi? 8. 114. — Proć tebi *učinih* najmanji kigod *grih.* 10. 65. — Po tom te *ukruni* (III. sg. aor.) krunom od liposti, pričistu *učini* (III. sg. aor.) po svojoj kriposti. 1. 165. — Kroz toj me vesela, molim te, *učini,* neka ja od sela mirujem po sve *dni.* 5. 59; 8. 101. — Što imaš dati, daj, prijateljski *učini,* na danju ne krsmaj, jer krsmat dobro *ni.* 5. 5. — Ako si boži *sin,* kako im veliš ti, nu čudo sad *učin',* slobodi svih nas tri. 5. 141. — Ino ť dobro ne znam, da sam kad *učinil,* samo se spominam, kad sam razbojnik *bil.* 1. 275. — Za što bih toj i ja, pjesance, *učinil,* kad bi me taj moja dozvala draga *vil.* 8. 53.

Učiti. Hoteć zemlju težat, Virgili počni *štit,* hoteći zelja znat, Macer će te *učit.* 1. 132.

Udariti. Sad ću na nj *udarit,* ki će vrag ovo *bit?* 7. 47. — Satir će *udarit* stienom za svu moć Ljubmira, i ne će *umrit,* ma se će prinemoć. 7. 67.

Uditi (vidi primjer kod: *isprositi).*

Udovac (vidi primjer kod: *nebavac).*

Udovica (vidi primjer kod: *djevica).*

Udunuti. Ja ti ću, ako hoć, gospoje, dati *put,* kako ćeš lasno moć taj plamen *udunut.* 8. 34.

Ufânje (vidi primjere i kod: *milosrdje, spasenje).* Da cić grihov mnoštva ne zgubi *ufanje,* jer narav božastva prostit pripravna *je.* 1. 121; 4. 443. — Što vam će tužniem riet, jeda je *ufanje,* kad reče da će umriet, veće ga u njem *nie.* 5. 137. — Čudeć se tomu *ja* veće nere mogu, da ne bi *ufanja* ner samo u bogu. 1. 105; 5. 63; 9. 39.

Ufati se (vidi primjer i kod: *gledati).* Er kad sam utekal, uteći još *ufam,* ter ne bih toj rekal, da se ja *uzdam.* 2. 330. — Tiem sa mnom, gospodje, pravo je da *ufaš,* malo dni još prodje, ponovit život *naš.* 8. 88. — Ki nigdar ne *ufah* u milos nje prit, neg nebog muče *stah* želeći ja umrit. 8. 8. — Za toj se ja *ufah* u te, gospodine, tiem primi moj *uzdah,* da mi duh ne izgine. 3. 453; 4. 461. — Stanovito *ufaj* u božju dobrotu ter ćeš imit u *raj* vikovnju

Digitized by Google

svitlost tu. 1. 99. — Tiem pusti zle volje, cviete moj, ter *ufaj,* jer ti će bit bolje i minut boles *taj.* 8. 128. — Kigodi stril *ufan* izberi u tebe ter osvet jedan *dan* mene sam i sebe. 2. 45; 3. 447. — Za toj sve su *zaman* lieposti i dike i nitko nie *ufan* živovat u vike. 3. 38.

Ùgledati (vidi primjer i kod: *razabrati).* Ako je kruno toj, neka ti je jur *znat,* skoro će ures tvoj mrtva me *ugledat.* 8. 100. — Tisknuše mnom gori, gdje kad se *ugledah,* raj mi se otvori ter čuda gledat *stah.* 7. 22; 8. 61; 10. 115. — Vaj ter se *ugledah* ja s grbom nazada, gdje treptjeh i *jadah* od tuge i jada. 4. 111. — Akior u subit prenu se *ugledav* glavu, ka ga ubit reče, totu *zagnav.* 1. 54. — Kada si *ugledal,* da nas ni već na svit, prijatelju smrt si *dal* za zlato osvojit. 4. 485.

Ùgodan (vidi primjer i kod: *podoban).* Rajski mir da t' je *dan* s nebes u tve krilo i pokoj *ugodan* ter zdravje primilo. 2. 384. 488; 5. 232; 8. 10. — Nie triebi to za nje, za tebe ti se *hran',* dar cieni tvoj manje, a veće *ugodan.* 9. 155. — Da za što *ugodna* služba joj nie moja? nije bo *podobna* za te ta gospoja. 8. 91.

Ugòditi. Moje je željenje tebi samo *ugodit,* tim na tve hotjenje sve *ti* će sada *bit.* 7. 38.

Ugod j aj. Tiem milos, pravdu i goj zagrli *ugodjaj,* Jesusa ter takoj poslaše na sviet *saj.* 3. 303

Ùgovôr. Za meni izvršit obećan *ugovor,* da k meni bude prit u ovi sada *dvor.* 11. 10. — Ter ako taj obit ne bude imat *stvor,* neka znaš, jer dobit hoće mi *ugovor.* 2. 232.

Ùgrabiti. Tako ću *ugrabit* i ja lipos tvoju, četvrti tere *bit* s njimi ću u broju. 6. 197; 7. 67.

Ùgrin. Čehe zov' i *Ugre,* svi da s tobom budu, poganin da *umre,* a ti da dobudu. 1. 242. — Već ako na *Ugrih* pravda zapovida, da nazad ide *grih,* pokora naprida. 6. 244.

Ùhvatiti. Za što si moj vinu i moj ćeš vazda *bit,* kako mož istinu sada sam *uhvatit.* 2. 249. — Radi tu *uhvatit* Elizeju tvoga i ne jaše *vidit* s uzroka takoga. 1. 247. — Da bi me pridje lav za srce *uhvatil* nego li da ljubav ućutim i nje *stril.* 2. 329.

Ukázati. Zla budem *ukazat,* da im ti pak budeš dostojnu platju *dat.* 10. 121. — Mudros je razum svoj na brieme *ukazat* i sred zla znati toj potreba što je *znat.* 4. 415. — Tim ako hoć biti što želiš *ukazat* namjesnik njemu ti i njegov rod se *zvat.* 10. 11. — Tko toli nemio bi, ki t' djecu htje *zaklat,* prem srčan proć tebi hotje se *ukazat.* 4. 480. — Ako sam zlo koje rekao, nu *ukaž',* to li ne, za što je udorac ovi *vaš?* 5. 130. — Roditeljem *ukaž'* milošću i ljubav, nigdar ih ne *uraz'* ter ćeš bit bogu prav. 1. 141.

Uklòniti. Kad podne bude *bit,* on se opći od družbe pomuče *uklonit.* 10. 91. — Nikako pamet *ni* od mudra čovjeka, a bog te *ukloni* od ženskieh jezika. 9. 148.

*

Digitized by Google

Ukòbiti. Tko bi te *ukobil* ob dan ali ob noć, premda bi moguć *bil,* ne bi mogal pomoć. 1. 114.

Ukòpati. Za što mi govori, vajmeh mi, vranak *taj:* sama grob otvori, živa se *ukopaj.* 4. 318; 5. 190. — Toj li t' nie dosta *vaj,* ki ćutim u sebi, živa me *ukopaj,* molim se ja tebi. 4. 73. 364. — Nesrićna ženo ti, podj', veće *ukopaj* tvoje mrtvo dvoje dieti i veće ne *krsmaj.* 4. 489. — Taj bi mi smrt mila, da budu ovi *dan* umrieti od vila i od njih *ukopan.* 5. 180; 8. 66. — Po zemlji van groba, od mrtvieh gdje nie *stan,* kako se podoba, da je človjek *ukopan.* 3. 290.

Ùkor (vidi primjere i kod: *nitkor, opor).* I sve svršiti vruć, da mu ne bude *ukor,* ča veli kralj moguć *Nabukodonosor.* 1. 16.

Ukras (vidi primjere i kod: *obraz, poraz).* To li je ognjen plam, kako se svaki *čas* studen mraz ja stvaram, čim vidim nje *ukras.* 11. 91. — Ma tko je, nje *ukras* kad bude viditi, da se u plam i u *mraz* ne bude stvoriti? 7. 20. — Uresni nje *uzras* kako cvit izniče, od koga vas *ukras* k sunačcu priliče. 2. 63.

Ukrijèpiti. Tako će moć tvoja, kad bude *ukriepit* na zemlji svakoja, na nebo slavom *prit.* 5. 70.

Ukrop. Ona ti pak *ukrop* ni kaše ne kusa, ni s njive nosi *snop.* 5. 184.

Ùlog. Za tim je na mal *stoj* nemoći na meni, u bedri je *ulog,* a bok bez bolje ni. 6. 71.

Ulòviti (vidi primjer kod: *pobiti).*

Ùljesti. Da na ku s' svrhu *ti* i za što, kaži mi, htjela tu *uljesti.* 10. 129.

Umàknuti (vidi primjer kod: *odahnuti).*

Ùmiljen. I takoj *umiljen* vrhu svieh vaj tuga ja njim bih *učinjen* u priču od ruga. 3. 475. — I s veljom žalosti da toli *umiljen* onomuj oprosti, s koga je *uvridjen.* 3. 371. — Dobri mir, jedinstvo ljube *umiljeni,* prez kogano divstvo ugodno bogu *ni.* 1. 108.

Umiljenstvo (vidi primjere i kod: *djevstvo, jedinstvo, uboštvo).* Da kako inom *svom* kripostju si veći, tako *umiljenstvom* htil me si priteći. 6. 267.

Ùmiti. Za č bi moglo *bit,* da su nje odluke da bude ona *umit* i lica i ruke. 4. 352.

Umjeteljstvo (vidi primjer kod: *kraljevstvo).*

Ùmjeti. Tko ne umie mučati, manje će vik *umjet* besjede skladati i mudro štogod *riet.* 5. 14. — I vjeruj, sve će proć s tvom časti, i sad *ti* vidjet ćeš, što ću moć i što ću *umjeti.* 4. 465. — Ino ja ne *umijem* učinit ni mogu, neg ti se dat sa *sviem* kakono sve bogu. 5. 111. — Koli nam drago *svim* toj bi naučiti, ja vam rit ne *umim,* vi ćete suditi 6. 13. — I takoj s njima *htjeh* zajedno uljesti, ali već ne *umjeh,* moj brate, izljesti. 7. 22. — Nu sam ja

Digitized by Google

kal i smrad od griehov mojih *tieh* ter tvoje časti rad moliti ne *umjeh*. 5. 87. — I nagledah *v ćih;* Pribate od tada dielit se ne *umih* iz ovoga grada. 7. 25. — Ni pentur na svit *bil* toli hitre skole, da spengat sve b' *umil*. 1. 78. 284. — Da si ti pisat *htil* toga moć veliku, koga si ovdi *umil* upisat priliku. 10. 317.

Umòliti. Ter cvite rumeni, htij mi se *umolit,* zapovidj toj meni, što mi će s trudom *bit*. 2. 226. — Jer ino ne *želim* dan i noć misleći, neg da t' se *umolim* sve tuge izreći. 2. 478. — Umol' se tim, njekad tebi se *umolih,* neharan nemoj sad meni bit vrhu *svih*. 4. 420. — I molbam mojima da se je tvoje *dil* milosti *umolil*. 10. 102.

Ùmor (vidi primjer i kod: *pozor, prozor*). S toga mi jest *umor,* s toga mi jest sila, da dušu dam na *dvor,* gospoje nemila. 6. 203. — Otvor' ter nas *zatvor'* s sobom u tom grebi, s tobom umriti *umor* gorak nam jur ne bi. 1. 65.

Umòriti. Ere mi veselje srdačcu ne će *prit,* nu gorko dreselje, ko me će *umorit*. 2. 152. — Nemoj ga *umorit,* nemoj mu dati vaj, ino ti ne ću *rit,* neg s bogom ostavaj. 8. 56. — Kad budu ja umriet, neka daj za tvoj *grih* cvileći budeš riet: pravoga *umorih*. 8. 117. — Smišljaje, da si ti onega *umoril,* ki ti je na sviti u svemu viran *bil*. 8. 33.

Ùmrijeti. Gdi plate krvi ni, viteški je ne *umrit,* na život da shrani, pripravan i brz *bit*. 4. 422; 10. 32. — Vide mnjah pri *umrit* i skopnit kako mraz, neg li će ona *krit* od mene svoj obraz. 2. 138. — Mnjela sam prie *umrit* a toj zna bog pravi, neg ćete k stanu *prit* veseli i zdravi. 4. 334; 7. 78; 8. 8. — Slišam riči tvoje, li to ti umim *rit,* nad sve strahe moje strašije mi je *umrit*. 1. 150; 2. 142. 319. 327; 5. 32. — A tko bi rad *umriet,* nu mi ga ovdi daj, lasno je riečju *riet,* ma stvora podj' gledaj. 2. 52; 4. 136; 8. 34. 83. 95; 10. 162. — Ja sam pun taščine, za to imam *umrit* i još svake tmine i doli u pakal *sit*. 1. 190; 6 203. — A nigdi nikoga nie čut ni *vidjet,* hoću li neboga cvileći sad *umriet?* 4. 313; 7. 442. — Za druzieh er *živit* ne može, ki reče, za druzieh da će *umrit*. 10. 166; 4. 441. — Nu stanje nać uviek na svietu ne mož *ti,* gdi nejma dvaš čovjek neg jednom *umrieti*. — 5. 103; 7. 107; 8. 56. 73. 120. — A s koga neg s te *tri,* a zacjeć psa muža, ja ti ću *umrieti,* gdi mu je psu duša? 5. 271. — Ljubmire, kud ti hoć, vodi me, s tobom *grem,* mu liepu da mi je moć prie vidit neg *umrem*. 9. 132; 10. 165. — Er ako odi sad radi nje ne *umrem,* ovi ću žestok jad do smrti patit *prem*. 5. 180. — Kada spiš i kad jiš, kad sidiš i kad *greš,* slidi te, a ne mniš, ka hoće, da *umreš*. 1. 147. 231; 2. 342; 4. 296. — Za č zviere kad *umre,* umre duh i tielo i u crnu zemlju *gre,* gdje mu je i djelo. 3. 91; 5. 138. 140. — U starih krv *umre,* s kom umru i volje, zla staros taj *satre* snagu i sve bolje. 7. 94. — Kako tilo *umre,* tako tudje grdi, a grob mu se *zapre,* da živim ne smrdi. 1. 152. 162. — Nu blizu kada *bih* nje draga pogleda, u sebi vas *umrih*. 10. 36. —

Digitized by Google

A za što ovo *rih?* za č malo tada ja od tuge ne *umrih,* ku hotih odnit tja. 2. 251. — Još ctiše njoj tada na ustih sladak *smih* ter malo od jada željnoga ne *umrih.* 2. 253. — Za što ja ne *umrih,* gospodje od gospoj, najprvo kad *uzrih* angelski ures tvoj? 2. 165. — Ma ova čudesa ja ne čuh ni *vidih,* ja t' malo ne *umrih.* 7. 39.

Unèsti. Vidiš li, da u kom čoviku pravda *jest,* još da ga triska grom, u dobro ga će *unest.* 1. 55.

Ùpasti (vidi primjere kod: *danas, napast, slišati).*

Ùpaziti. Prvu vil *upaziš,* ima ju pri sebi, čin' noćas da ne *spiš,* er će doći k tebi. 7. 52. — Evo mi moje *vil;* gospoje, dobar dan, koga si *upazil?* eto si sebe van. 5. 176.

Upísati. Činit ću život moj i tuj smrt *upisat,* neka se mirno toj po svietu bude *znat.* 8. 73. — Obrvi ter viju, nad kimi staše *val,* ako reći smiju, bog biše *upisal.* 1. 76.

Upítati. Ja kad te *zagledah,* gdi tako veneš vas, taj čas te *upitah.* 5. 346.

Uplòditi (vidi primjer kod: *dotrudniti).*

Upored (vidi primjer i kod: *pogled).* A veće trpiti ne mogu ovu *zled,* neg rekoh vapiti ovoj zlo *upored.* 2. 143.

Uprav (vidi primjere i kod: *grbav, ljubav, mrtav, narav, neljubav, nezdrav).* Tekući jošte gre s naporom kako *lav* ter obla da pôzdre hoće me, dim *uprav.* 2. 315; 10. 114 — Sad poznat mož *uprav* odluku tvu ludu, za što se s lavom *mrav* zatječe zaludu. 9. 141. — Nu prem sve da *uprav* toj tako razbiram, ne mogu kako *pav* da pera ne širam. 6. 283. — I neka ja *uprav* priklono na svieti u strahu tvomu *stav* budem poživjeti. 5. 37. — Još se ćeš, budi *zdrav,* pobludit u kril moj, ovo ti dim *uprav.* 2. 260; 3. 229; 5. 215. — Na stan svoj, ter ne *znav* kud se inud svrnuti, k vodi idoh ovdi *uprav,* da bih počinuti. 7. 49. — Da t' služu ne *pristav,* jakino pravoj vil, kojoj sam za *ljubav* život moj poklonil. 2. 519.

Upròsiti (vidi primjer kod: *iskusiti).*

Upùstiti. I ja *bih,* koji ga k njemu tad unutra *upustih.* 10. 120.

Upúštati. To joj se ne će *znat,* što toj bi za boga? htjela je *upuštat* u kuću njekoga. 5. 241. — Pomnju od spasenja navlašnju vazda *imaj* ter dobra činjenja vrime ne *upuščaj.* 1. 137.

Upútiti (vidi primjer i kod: *odlučiti).* Ma nu se *uputih* od straha zlo mreći, tuj vilu *zaupih* iz glasa moleći. 2. 394.

Ûrês (vidi primjere i kod: *bolest, nebo, pjenez).* Taj veči sud čeka, a toj jest nje *ures,* ki pozriv človjeka otravit ima *čes.* 2. 13. 94. 197. 235; 7. 6; 8. 13; 11. 142. — Za č oni ovo *jes,* ki te će proslavit i ki će tvoj *ures* kon sunca postavit. 2. 4. 103. 154; 4. 426; 6. 212; 8. 25. 84. — Ne znaš li, jer *ures* od tvoje liposti tvrdji je nego *vez* najveće kriposti. 2. 272. — A sve toj za *ures* prislavne lieposti, pri kojoj sve *možeš* ljuvene kreposti. 2. 157. —

Digitized by Google

I perje od *vitez,* što nose na glavi pod nebom taj *ures* ljepši se ne objavi. 3. 45.

Urésiti. Za što ti najmanje ne mož nju *uresit,* neg li ćeš ti od nje uresna velmi *bit.* 8. 100. — Pram, ki ti hotje *svit* taj narav na glavi i zlatom *uresit,* uza je ljubavi. 7. 5. — Dubravko, boga *dil!* što tebe narav taj tako je *uresil'* ljepotom na sviet saj. 10. 5. — Ako te niesam ja s načinom *uresil,* reci joj, er cvietja ne imam ja od *vil.* 8. 3.

Usàhnuti. Nie li žalost aj vidjeti takoj *nut,* gdi leži mlados taj kako cviet *usahnut.* 5 194.

Usilost. Za to je pravedno, da za svu *usilos* svak želi zajedno sa mnome tuj *lipos.* 4. 30; 7. 100.

Ùsta (vidi primjer i kod: *prst).* Crljeniem *ustime* ruža je prilika, a bjelje prsi *me* sniega su i mlika. 9. 145.

Ùstati. Ne mogu miran bit, sada ću poć *ustat* ter ih ću svieh izbit, ja im ću kučkam *dat.* 5. 272. — Ako ste legli *spat,* Mare, ži ti glava, jeda ćeš sad *ustat.* 7. 442. — Probudiv se opet *zaspah,* na jutrnju tad se ne *ustah.* 1. 265. — Kada mi pridan bi, kako van sebe *stah* ter ne znah o sebi neg on čas ja *zaspah.* 5. 310. — Najbrže sad *ustan',* ustani ter putuj, nie tebi ovdi *stan.* 7. 432. — Nici još zemaljski riše mu; jur *ustan',* ukaž ča si i ki, da budeš svitu *znan.* 1. 200. — Stahu kakono *lav* košutu kad preži, kako bi nju *ustav* pritisnul kad leži. 1. 80. — Bud da vitarca *mal* lipotom ča znahu ozdol biše *ustal,* još većši čekahu. 6. 17.

Ùstaviti. A ja ti Kujača ne mogoh po vas *svit* suzice od plača do sada *ustavit.* 4. 324. — Neka se *ustavim,* da za me ne imaš trud, neka t' ja svud *cvilim,* otkle je jad ovi hud. 2. 455.

Ustégnuti. Tako, kad osnovan jur misli svoje *teg* vidi Judit, izvan urehe na se *usteg.* 1. 46.

Ustrijèliti (vidi primjer kod: *oholiti se).*

Ustŕpjeti se (vidi primjer kod: *napiti).*

Ustŕpljiv. Da vele t' je bog *ustrpljiv,* ki vam onda ne sla svoj *gnjiv.* 1. 304.

Ustúpiti (vidi primjer kod: *izgubiti).*

Utak. Gledaše ti ga *svak,* lipo ga odivaše dolama, ke *utak* zlatom prosivaše. 1. 14.

Utèći (vidi primjere i kod: *pomoć, posjeći).* On čas će tja *uteć,* a neg li jednu noć na slami s tobom *leć.* 5. 184. — Ludos te, mogu *reć,* dobiva nebore, ako mniš da *uteć* ljubavi tko more. 2. 55; 4. 263. — Gdi ne će moć *uteć* ni skrit se ni uvrieti ni od boga milos *steć* ni himbom oprieti. 3. 292. — Ter mi je trudno *već,* gdi javi zlo vidju, a ne vim jur *uteć* onoj zlo ko slidju. 2. 124; 11. 250. — O majko, ter hoć to, nemila meni *prem,* da od družbe toliko dostojne *utečem.* 9. 116. — U tvoj dom na shranu ki bješe *utekal,* na vjeru izbranu ki t' se bješe *dal.* 4. 485.

Digitized by Google

Utišiti. Da mogu životom izdvorit ovuj *vil,* skoro nje lipotom plač bih moj *utišil.* 2. 179.

Utješiti. Da bih te *utišil* i virno poslužil, da bih tve srca *stril* i pomoć i lik bil. 2. 452.

Utrúditi (vidi primjere kod: *obljubiti, pogrditi).*

Úvjet. Scineći svak na *svit* zakletvu da drži, scineći svak *ucit* na svitu da vrši. 2. 319; 1. 181; 5. 28.

Uvrijediti. I ako te *uvridih* kom rieči, ku ti zlo i priko sada *rih.* 10. 131.

Úzao (vidi primjer kod: *svezati).*

Uzbújati. I dobro kad sazri, tolikoj *uzbuji,* er da groz zoblju tri, siti bi bili *svi..* 4. 273. — Ni toliko grih *mal,* ki kad se zapusti, da nije *uzbujal* i da ne otusti. 6. 40.

Úzdâh. Koli je vajmeh *plah,* koli je vaj priešan, bolježniv moj *uzdah* s jadovi izmiešan. 3. 191; 4. 19. — I željan tvoj *uzdah,* s kiem cviliš prid smrti, koja će skoro u *prah* tve tielo rastrti. 3. 107. 266. 371; 8. 50. — Ako je moj *uzdah* i ovi moj plačni jad u pjesan sudnji *strah* spomenuo često sad. 3. 106. — Jer ako kako *znah,* da život skonča tvoj, ali ki ljut *uzdah* skračat će život moj. 2. 455; 4. 94. — Uzdaše pak teci po gorah i *vodah* ter vilam sviem reci, da si ti moj *uzdah.* 3. 193. — I kako ne ostavim nesrićan život *ov,* za da se izbavim žestokih *uzdahov.* 6. 212.

Uzdàhnuti. Ter ne smim *uzdahnut,* da mene gdigodi žalosna takoj *čut* ne bude tkogodi. 2. 473. — A pak se *uzmaknuh* vode sit u taj čaš ter željno *uzdahnuh,* jak da sam bolan vas. 4. 105.

Úzdati. Pravedan biti *hti'* oniem, ki u tebe budu se *uzdati* u svoje potrebe. 5. 11. — Moći će skratiti snagu, u ku *uzdaš,* tebe zapratiti u stanja, ka ne *znaš.* 1. 113.

Uzdignuti. Djeteta *uzdignut* zakoni svetima njeki je općen *put* i dobrim i zlima. 4. 444.

Úzdîh. Najliše suzami tko smieša gork *uzdih,* zatuci u kami, a ne scin' toj u *smih.* 2. 296.

Uzdihaj. Ter svaki *uzdihaj* kad joj gre uz grlo, govori bi reć *vaj* i zove smrt hrlo. 2. 293. — Nu što je, dim, smrt *taj* pri dugu zlu viku? jak kratak *uzdihaj* pri plaču veliku. 2. 357.

Uzdisati. O guste zeleni, oto ste veće *krat* u želji ljuveni čuli me *uzdisat.* 11. 139. — Gdje željno *uzdisah* od tuge pakljene, napokon za č ne *znah,* što će bit od mene. 4. 120 — Lie i ako *uzdisah* i cviljah u muci, ufanje nu *imah* u zlatnoj jabuci. 4. 113.

Uzdrhtati. Mnju, ti bi *uzdrhtal* despot, car i sultan, tere bi pleća *dal* meč ne podrvši van. 1. 15.

Uzdržati. Tko mu će *uzdržat* glavicu oni dan, tko mu li piti *dat* kad bude on žedan? 5. 125. — Nu ga ja *uzdržah,* i ovdi nikako za sad mu doć ne *dah.* 10. 192.

Digitized by Google

Ùzêti. Nad kim će suze trt, nad kim će smrt zlu *klet,* pri reda ka htje strt tuj mlados i *uzet.* 4. 396. — Takodjer ki vlada svakoga na saj *sviet,* pravo je, što nam da, da može i *uzet.* 5. 304. — Svjetovat svakoga vazda si umil *ti,* sad za te samoga ne umieš svjet *uzeti.* 5. 29; 10. 29. — Ako me ne *uzmeš* opeta u skut tvoj, gdi skonča, vidjet *ćeš,* nevoljni život moj. 2. 498. — A tebe izvan *svieh* satvorih samoga i obrah i *uzeh,* čovječe, za moga. 5. 111. — Ki prišad sam na *se* rad naše ljubavi človječju put *uze* i s njom se sastavi. 3. 379. — A kralj Poliniču desnicu, reče, *uzam,* ako ova, ku ti ču, dobude, jak *ufam.* 11. 59. — Koji je vas *vesel,* u ljubav da je moć, rado bih ja *uzel* gledat ga dan i noć. 2. 428; 5. 352. — Al ona, kuno *uzet* ljubavju vze Sikem, s česa rasut i *klet* osta s njim grad Salem. 1. 39. — Biše svak njih *uzet* ljubavju nečistom, svuda svezan i *spet* zamčicom tom istom. 1. 80.

Ùzgledati. Kakono za hip *mal* otvoriv tko oči tko bude *uzgledal* u sunce s istoči. 2. 52.

Uzmàknuti. I u vrieme u svako niesam se *uzmaknul* vratit mu tutako, što sam se držan *čul.* 4. 243.

Uzmnožan. A po tom treti *dan,* o slavo prisveta, uskrsnu *uzmnožan* od mrtvieh opeta. 3. 380; 7. 417.

Uzmnožit. Vjeruju u onoga, ki je sam *uzmnožit,* na svieti bez koga ne može ništo *bit.* 3. 375; 5. 13. — O silo i slavo, Jesuse *uzmnožit,* mni mi se, nie pravo da tamo budu *prit.* 4. 224.

Uznak. Hronu, strepi sobom ležeći on *uznak,* drhta ruka s nogom, vas se oslabi *pak.* 1. 51.

Ùznati. Toj ću ja sve *uznat,* tko joj je spovidil, nie pravo *vjerovat,* da što ni tko vidil. 2. 499. — Dobro će toj biti, al što ću *žalosna?* kako ću roditi, da mi se ne *uzna?* 5. 268. 277.

Ùzrâst (vidi primjer i kod: *ukras).* A grlo pribilo, ostali vas *uzras,* komu da ni milo, jakino sitan *klas?* 2. 78.

Uzrásti. S pomnjome hranjeno do mala *uzraste* i svedj bi cienjeno, kraljice da 'e sin *te.* 11. 7. — Er ih je bržnieh sram, ne znaju one *zla,* ja im ćud dobro znam, s njimi sam *uzrasla.* 5. 187.

Ùzreti. Pače ja mru da *mrem* i želim smrt hrlo želeći, da *uzrem* uz moje tve grlo. 2. 101. — Ar će se ponit, *rih,* kad vidi svoj obraz, u komu ja *uzrih* od sunca vas izraz. 2. 90. 117. — Nu kom je ne *uzrih* ni nje sjen prida mnom, vas za njom tuj *zamrih* jak cvitak prid slanom. 2. 467. — Mladjahta diklice, pri nego bih *uzril* angelsko tve lice, pri me tvoj rani *stril.* 2. 103.

Ùzrok (vidi primjere i kod: *istok, obrok, potok, prorok, svjedok).* On tko je taj *uzrok,* da se ja dreselim, oni ga vik i *rok,* koji mu ja želim. 2. 129. 364; 3. 269; 4. 349; 5. 48. 264; 8. 34. 50. 93. 107. — A sve toj za *uzrok,* za č bješe bilig naš, kadgodi imah *srok* sadružit nje obraz. 2. 275. — Za ki poni *uzrok* tu ť muku stvoriše, ta trud toli *žestok?* za č te umoriše? 1. 170.

Digitized by Google

— Da sam ja *neboya* žalosna i tužna bez moga *uzroka* ovako njim sužna. 5. 230.

Uzvísiti (vidi primjer i kod: *poživjeti).* I u sve toj vrime nigdar joj ne *zyriših,* nu slavih nje ime i k zvizdam *uzvisih.* 2. 368.

Úžèći (vidi primjer i kod: *preblažen).* Ne mogu neg sve *reć,* za č mira ne imam, ti većma za *užeć* u meni ljuven plam. 8. 32.

Užívati. Nit se taj može *zvat* ni blažen ni čestit ni rados *užívat* ner s plačem truda sit. 4. 164. — I ja ih *uživam* ne manje neg li ti, jer meni kako *vam* dragu su vidjeti. 8. 79. — Što ti je? ki t' je vrag? amancu *uživaš,* kojoj si veće drag nego nje oči *dvaš.* 5. 288. — Oto ti slatki goj u srcu *uživaš,* a što je nepokoj ljuveni jaoh ne *znaš.* 7. 12. — Ter veće ne *pitaj* od togaj ni prosi, ako viš, *uživaj,* što vidit mne mnozi. 2. 272.

Užurar. Ki biše *užurar,* po njem svet pohaja, po njem raju *vratar* bi, ki ga zataja. 1. 203.

Vahtar. Ako bog ne svida, na branicih *vahtar* zaman bdi i sida, a na vratih *vratar.* 1. 28.

Vâj (vidi primjer i kod: *sada).* Kad sazvah tebe *ja,* o višnja ljubavi, ter tužbe i *vaja* ti mene izbavi. 3. 456; 4. 131. 159. 196. — Ako si u *vaju,* ne jer ćeš s svieta poć, n go li jer *mladu* domaću imaš oć. 5. 30.

Vâl (vidi primjer i kod: *slava).* I sjeke strana *svieh* znane i neznane, u morscieh *valovieh* koje su prie prane. 3. 288.

Vàljati. Plakat ne će *valjat* poslija ni molit, kada budemo *zjat* i s dili othodit. 1. 231.

Vàmi. Sluge smo vaše *mi,* nu dar, ki nosimo, u svemu drag *vami* ne će bit, što mnimo. 10. 286.

Vàngjêlje (vidi primjere kod: *brojenje, moljenje, štenje, trudjenje).*

Vapaj. Ne boj se i ne *haj,* kada domaća tva spravi plač i *vapaj* i lica bije sva. 1. 141. — Tad svi jednim *vapjem* moljahu govore: bože, koga u *svem* kripost svaka more. 1. 20.

Vàpiti (vidi primjer i kod: *trpjeti).* Jur mi se priklada, pokli mi može *bit,* koliko za sada, klikovat i *vapit.* 4. 6.

Vàrati. Ako uzmu sada *bat,* nać me ćeš inoga, nemoj se, čuj, *varat.* 5. 269. — Nemoj se *varati* do svrhe, Lovorko, u tvom zlu tako *ti.* 10. 97. — Ja vidjer jučera, ako se ne *varam* njekoga pastiera gdi bješe odi *sam.* 5. 175. — Tvrdo t' se, jaoh, *varah,* kad ovu vil stekoh, s koje se blažen *mnjah* ter miran bit rekoh. 8. 95. — U srcu jedno tko govori, a drugo *van,* govor' i ti tako, da s' nadje on *varan.* 11. 244.

Váriti. Ja ve ću poć *varit,* nu mi da' ožicu; naj, što ću sada *rit* za onu pliticu? 5. 243.

Varka (vidi primjer kod: *Grk).*

Digitized by Google

Varovit. Zločes je, tužan je, tužan će i vik *bit,* tko stavlja ufanje u ovi svit *varovit.* 4. 443.

Väskolik (vidi primjer i kod: *čovjek).* I ona mi *vaskolik* da način i pomoć i smrtnoj rani *lik.* 10. 33. — Ter ćemo *vaskolik* razum tvoj vidjeti, kakav nie bio *vik* nit će bit na svieti. 8. 65; 9. 155.

Vaština (vidi primjer i kod: *sajam).* I svakom *vaščinom* porugan mnogo bi ter krvju *prisvetom* vas narod otkupi. 1. 102.

Väzda (vidi primjer i kod: *glad).* I pticam krila *da,* da budu letiti, a meni jur *vazda* u mukah živiti. 2. 365. 477; 3. 374. 401; 8. 30. 71. — Ki sada i *vazda* pri svomu životu kraljuje i *vlada* jedinu ljepotu. 4. 152.

Vàzêti. Začeti ter *vazeh* pozirat nje pogled, a pak se još *začeh* stvarati vas u med. 2. 259. 300. — Idosmo puzeći po tihu kraju *pram,* jedan njih vozeći, drugi osti *vazam.* 6. 48. — Od fierle štap *vazam,* ni u miru ni u goju, ter pojdoh vajmeh *sam* sliedeći čes moju. 4. 111. 121. — Za mene ne pomnju, nu za tvoj glas *vesel,* jur ovdi da domnju, pače bih još *vazel.* 2. 272. 253. — A mnokrat ja stanih jakino vas *vazet* ter iz nje ne ganih oči me i *pamet.* 2. 276. 457. — Kad od nje bi *začet* veliki prirok taj, za ki je nam *vazet* zemaljski, prave, raj. 2. 330.

Vĕčĕr (vidi primjore kod: *biser, čemer, takodjer).*

Večèras. Dodjte ve jedan *čas,* dodjite ovamo, zajedno *večeras* neka večeramo. 5. 256. 285; 11. 114. — Iz svieh tiem usti u skladu jedan *glas* ovako izusti i klikni *večeras.* 9. 175. — Svak slavi *večeras,* ko pod mom krunom jes hrabrenu moju *vlas* i me vil drag ures. 9. 100.

Vĕćma. Ter poče još *većma* ranu mu vriedjati, toliko, vilo *ma,* da mi hoć smrt dati. 8. 27. 47.

Vedaš. Rdja si i *vedaš,* satir Vuk ti si oni, od vuka hudji *dvaš.* 9. 150.

Vèle. Ako li sliditi hoć tih, kih je *vele,* ustrpin ne ć biti ni misli prognat *zle.* 1. 154.

Veličak. Nu biljeg *veličak* ovo je, mni mi se, što kami tvrd i *jak* vrh spile vidi se. 10. 137. — Kada toj vidješe, skočiše žene *pak* ter ubrus izeše, ki bješe *veličak.* 5. 145; 8. 63.

Vĕlik (vidi primjere i kod: *čovjek, jezik, mladolik).* Ni jedan ni grih ta ni je toko *velik,* da božja dobrota ne će mu dati *lik.* 1. 119; 2. 148. — I hoće strah *velik* od njega imati i njemu po vas *vik* sve hvale davati. 5. 72; 8. 22; 9. 146; 10. 22. — Aležandar, ki bi od Srblji kralj i *ki* za tim vas svit dobi i zva se *veliki.* 6. 264. — Ako je još liek *ti,* diklice, pravedni, da si trud *veliki* ne ćutim po sve dni. 2. 477. — Ja crvak budući i grješnik *veliki,* a ti bog živući stvoritelj *nebeski.* 3. 395. — Zgodih se u tuzi njeki dan *velikoj,* ka tuga da suzi učini obraz *moj.* 2. 218.

Digitized by Google

259; 3. 106. 380. — Ne htij se ponosit odićom *zalihom*, jer ćeš raspravljen bit grdinom *velikom*. 1. 134. — Pokli se ja kaju od zloba *velicieh* i dužan ostaju pri tebi za moj *grieh*. 3. 391.

Velmi (vidi primjer kod: *riječ*).

Veòma. Liepa ti je zaisto običaj *veoma*, kom naše sej mjesto slavi se, družbo *ma*. 9. 146.

Veomi. Oružjem er smo *mi* grad branit uzeli, podložit *veomi* ki sebi on želi. 11. 35; 5. 217.

Veras. De po che mandato niesam ti ki *veras*, nu tomu jes Mato, a ne ja, uzrok *vas*. 5. 98.

Veséljе (vidi primjere i kod: *bijenje, moj, poštenje, proštenje, rodjenje, spasenje*). Ako li o šteti, zlu volju kažu *lje*, ištom ćeš vidjeti skroveno *veselje*. 5. 324. — Kada bih vazel *ja* ovu vil sliditi, ne imah *veselja* gdi ju ću viditi. 2. 311; 6. 246; 8. 45. 79. — Neg pokoj i rados i svaka *veselja* da prija tva mlados, ka meni suncem *sja*. 8. 102. — Ah ko svies ma grede u miru s *veseljem* s razumne besjede, s hrabrena srca *prem*. 9. 25. — Vidjećeš s *veseljem*, ki patim nepokoj, a uzrok riet ne *smiem*, izbrani cviete moj. 8. 13. — U zdravju s *veseljem* da život vaš bude i da vas dobrom *sriem* nadari od svude. 5. 309.

Vëseo (vidi primjere i kod: *Gabrijel, uzeti, vazeti*). Rec' mi: kada *vesel* človik vele biva? kada je s mirom *sel* ter ča god dobiva. 6. 29. — Da većma se boli, jer *svih* sad vas gleda tuj *veselih*. 1. 297.

Vèzîr (vidi primjer kod: *pancijer*).

Vïdjeti. Ako će tko novu izvrsnu stvar *vidjet*, pogledaj vil ovu, svim vilam ka je *cviet*. 2. 26. 96. — Jeda kad budeš *htjet*, krunice gizdava, ovi trud moj *vidjet*, koji mi smrt dava. 2. 451; 5. 59. — Jur projde, vaj meni, s vremenom mnogo *ljet*, da tvoje zeleni ne mogu ja *vidjet*. 4. 22. — Tužno je još *vidit*, gdi mnozi poginu hoteći tamo *prit*. 3. 163. — Priklono molim vas čujte me, er ću *rit*, što ćete vi od nas čuti sad i *vidit*. 7. 459; 4. 35; 5. 97. 297; 6. 190; 8. 91. — I po tom vil ova, ljubavi, mož *vidjet* noseći luka dva gdi čudno hara *sviet*. 2. 44. 52. 283; 3. 6. 125. 159. 362; 4. 258. 357. — Jelu ćeš najprvo iz daleč *zamjerit*, svih luzih to j' drvo, jur više ne ć *vidit*. 2. 434. — U kojoj huda ćes čini ti *viditi* sve tuge, svu boles i još si živa *ti*. 4. 438; 5. 147. 196; 6. 215; 7. 24. 48. 106; 8 59. 79. 94; 9. 104; 10. 49. — Ili spim ili *bdim*, tiem život moj vene, pri sebi gdje *vidim* sve trude pakljene. 4. 72. 98. — Divanu onuj *dim*, ku vajmeh s svieh strana odrtu sad *vidim* oda zlieh krstjana. 3. 170. 372. 458. 460; 2. 240; 11. 22. — Jeda ju gdi *vidim*, svudi ju ištem ja, za č ino ne *žudim* nego nju i raja. 2. 492. — Podobna ćeš se zvat k Janusu, ki se *di*, zad i sprid da j' okat, da s obi stran *vidi*. 1. 137. — Evo ja stvoren *bih* u tamnoj propasti, gdi ništor ne *vidih* neg strašne tej tmasti. 5. 159; 6. 256; 8. 13. — Nu spućen gdi ja

Digitized by Google

bjeh pri jeli zelenoj, rascvieljen tuj *vidjeh* još velik nepokoj. 4. 137. 191; 5. 117. 216. — Meu zlobe ostale, što poznah i *vidih*, mnoge su upale prid strahom u zli *grih*. 4. 377; 8. 29. — Bisake kad *vidjeh* na ramu gdi nosi, sa mnom su sada, *rieh*, na pomoć svi bozi. 4. 157; 6. 56. — Treti red na dno *svieh*, pod srednjih ki staše, zamjerih i *vidjeh* vladanje gdi staše. 3. 359; 4. 122. — Pilato Jesusa izbjena kad *vidje*, od krvi i suza omazan vas gdi *je*. 5. 134. — Al nitkor tomu *kriv* nije mi nego ja, za č ures tvoj *vidiv*, gdi kako sunce sja (potekoh). 8. 37. — Tko je toliko *smiv*, ki bi ih dočekal, al na daleč *vidiv* da bi se ne pripal? 1. 15. — A ti, moj primili, sve viruj sad *vidiv* s razlogom da cvili život moj trudno *živ*. 2. 382. — Mnju ti, bi Apolo lin tirati Dafnu *bil*, tad kon tesalskih stin ovu da bi *vidil*. 1. 39 — Ni toj mi ni zaman, er ću bit za nje *dil* daj pravo viran zvan, a to je svit *vidil*. 2. 142. 194; 3. 359; 6. 64. — Potekoh oni čas, da bih te još *vidil*, vidivši tvoj obraz oćutih ljuven *stril*. 8. 37; 2. 164. 303. — Ere se mni meni, štil što sam i *vidil*, da svieme k Eleni slična je ovaj *vil*. 2. 74; 7. 6.

Vîhâr. Dim kako divna *stvar* ne daleč od mene, zavrti tih *vihar* vrh jele zelene. 3. 214. 480; 4. 84. — Nut gledaj još *vitar*, okol nje gdi tvori od cvitja lip *vihar*, da joj se udvori. 2. 61.

Vijènac (vidi primjere kod: *pjesnivac, tanac*).

Víla. Ukazat budem ja oholim svim *vilam*, koja je moć moja i što je ljuven *plam*. 7. 129.

Vînogrâd. Er ljudi svi prave, da gine ovi *grad* s njih kako s kostrave gdi gine *vinograd*. 2. 337; 5. 211. — I njive i svaki *sad*, pastieri gizdavi, najveće *vinograd* da vam se zeleni. 7. 454.

Virgilj. I mudri jur *Virgilj:* u mramor da pišu slaveći tebe *gilj* ljepotom najvišu. 2. 89.

Visìna (= *višina*, vidi primjere i kod: *gospodin, pelegrin*). O bože a sad *čin* otvorit višnji kram od zgara iz *visin* ter pošlji doli k nam. 7. 418. — On buduć božji *sin* sajti se dostoja sa nebeskih *visin* i put našu poja. 1. 197. 210; 3. 306; 5. 349. — Za č s duhom uzdiše ter s duhom sebe *sam* vrh sebe uzdviže k nebeskiem *visinam*. 3. 352.

Vîsjeti. Človiče, tva ljubav čini me s neba *sit*, čini me dim uprav na križu tač *visit*. 2. 342.

Vìsok (vidi primjer i kod: *istok*). Ekuba starica gdi je, žene, zna li *ka*, koja bi kraljica od Troje *visoka*. 4. 347. — Posvet ga da je *moj*, kako stvar najdražu na gori *visokoj* gdje ti ja pokažu. 4. 237. 244; 7. 460. — Na jeli *visokoj* ali pak na boru, gdi ćuši listak *svoj*, najliše u zoru. 3. 92.

Vîtêz (vidi primjer i kod: *pjenez, ures*). A ti se s' rvala jak hrabren taj *vitez*, komu se da hvala, kad satre ljuven vez. 4. 188. — Od mladac i *vitez* kako je običaj nositi ljuven *vez* pri kom je tužni vaj. 4. 315; 3. 135.

Digitized by Google

Vjekomam (vidi primjer kod: *poznati).*

Vjekòvit. Neka ti nje ures spoviedaš vik na *svit,* pokli ti dano jes, da si tač *vjekovit.* 11. 138.

Vjekovstvo. Da sve pretrpiti odluči ljubav *tva* hoteć nas živiti životom *vikovstva.* 1. 170.

Vjenačac (vidi primjer i kod: *mjesečac).* Angelskim *vjenačcem* bi rek se s' krunila, a bielim *mjesečcem* da s čelo povila. 2. 71.

Vjenčac (vidi primjer kod: *tanac).*

Vjèran. Ja ti ću u svem bit na službi toj *vjeran,* srčano vik služit do smrti noć i *dan.* 5. 179; 8. 17. 86. 111; 11. 135. — Je li gdje tko *vjeran* da vjeru obrani prid ovim, ki svoj *stan* za ljucku krv hrani. 4. 454. — Nego te molju *ja,* gilju moj rumeni, budi mu *vjernija* nego li bi meni. 8. 97.

Vjèriti. Al se ću večeras za despet nje *vjerit,* kad joj taj dodje glas, što t' para, što će *rit.* 5. 289.

Vjérnôst. Ako riči moje i ljubav i *virnost* prignut te, gospoje, ne mogu na *milost.* 6. 196.

Vjèrovati (vidi primjere i kod: *imati, uznati).* Da hoc li *vjerovat* daj ovu, ku mi sad ruka tva hotje *dat.* 10. 148. — I veće htjej tebi neg druziem *vjerovat,* jer što je u tebi, najbolje mož sam *znat.* 5. 8. — A ja mlad *vjerovah* pod krilom njegovim kako sin mirno *spah,* kako sin življah s njim. 4. 394. — Makar mlad, makar lud, svak da je *vjerovan,* prid svaki jošte sud mogu ja biti *zvan.* 2. 329.

Vjètar. Zapoviedat inim veliku cieniš *stvar,* magla je toj i dim i nadut sve *vjetar.* 11. 29. — Ki blazni tih *vitar,* a sunce kripi toj, a rosa goji *zgar* na zemlji gdi plodnoj. 4. 394. 466. — Gdi more i *vjetri* sve sile staviše, da svaki od nas *tri* cvileći uzdiše. 8. 58. — Da meni tolik *dar* za ljubav dopustiš, da silu od *vjetar* van spile ne pustiš. 4. 15. — Poznavam i ja toj, koli je trudna *stvar* i ki je nepokoj zlosrdjem od *vjetar.* 4. 17.

Vjetarce (vidi primjer kod: *sunašce).*

Vládalac (vidi primjere kod: *jaganjac, konac, otac, prišalac).*

Vládati (vidi primjere i kod: *davati, obrati, predati).* Ako bi hotjela *ti,* moreš strt ovi jad, daj mi se *vladati,* da t' reku tvoj liek sad. 2. 455; 11. 32. — I liesjem još *vladaš* i mnokrat zadosti smeteno vrieme *daš* s velikom plahosti. 4. 12. — Ali ti draže jes gospostvo, pravo *kaž',* ali tvoj um i svies kojom ga ti *vladaš.* 5. 220. — Svet prisvet i blažen jedini stvorče *naš,* po vas viek i amen svakoja ki *vladaš.* 3. 294. 361; 5. 230. — A ti sam bože *znaš* bezumje sve moje, razložno ki *vladaš* stvorenje sve tvoje. 3. 472; 4. 93. 110; 8. 100. 114. — Neka vas on *vlada,* neka vam za trude blaženstvo vječno *da* potrebno kad bude. 3. 147. 376. 401. 407; 4. 58. 215; 5. 10. 304; 7. 66. 94; 8. 51; 10. 177. — Nu se ja tač *vladah* ter se sad čudim sam, kako se njojzi *dah*

Digitized by Google

ni mača ne izam. 5. 37. — Tiem bože milos *daj,* molim te sluga tvoj, ter krmi i *vladaj* trudjahan život moj. 3. 111; 4. 73. 195.

Vlȁh. Doći će starica, štono se u *Vlasieh* opći zvat vještica, tuj ćete imat *smieh.* 5. 173.

Vlȁhinja. Zgledavši *Vlahinju,* ka mi se posila, posumnjih, da je *nju* Jegjupka rodila. 5. 332.

Vlâst. Ja sve to dobro znam, er sve što reče *ti,* učinil ja jesam, djelo je me *vlasti.* 9. 8.

Vlastèlin. Za to ne ću biti *lin,* do grada ću iti, da me on *vlastelin* bude naučiti. 6 16. — Muči, kozo, muči! jučer me *vlastelin* Vlahe Držić ruči vlasteoski pravi *sin.* 7. 30.

Vô (vidi primjer kod: *orao).*

Vȍćka. Rec' mi pod *voćku* ku stavši se ljubiše, pokol ti stvar *taku* reče da činiše. 1. 90.

Vòda. Nenavid još je s *njom,* rad koga sviet tuži, moj život pod *vodom* ki topi i duši. 3. 467. — Da od zgara nad nami i sada i po *tom* kraljuje zviezdami i kopnom i *vodom.* 4. 88. — Toj rekši izvi se iz vriće i *vodom* po puti umi se i namaza *vonjom.* 1. 37. — Nu se zled umnoži u griesieh i u *zlobah,* ter pride prut boži iz oblak u *vodah.* 3. 299.

Vòdac (vidi primjer kod: *otac).*

Vòditi. I ako ne ktie *it,* triebi će bit tada silome ga *vodit.* 7. 92. — I cjeć nas život svoj u tugah htje *vodit,* a paka u ljutoj boljezni na smrt *prit.* 5. 89. — Još ljepše pri vodi tanačac *voditi,* hodi, kolo vodi, ki putem greš čuješ *ti?* 7. 58; 11. 256.

Vojèvati. Tko li mu taku vlas na svietu može *dat* ter grede put od nas jak da će *vojevat.* 4. 199. — Da svietu pomogu na mene *vojevat* i meni nebogu vjekušti trud *zadat.* 3. 452. — Er njeke drisnice tamo su *vojeval',* ke su tužice do smrti mnozim *dal.* 5. 102.

Vòjnîk (vidi primjer i kod: *konjik).* Poni ćeš ti rob bit, a ne crikve *vojnik,* tako će t' grom ubit ne znajuć gromu *lik.* 1. 243.

Vójska (vidi primjer i kod: *sobom).* Koju bi ti htila samirit i za *ku* sad si ustavila od boja mu *vojsku.* 11. 26. — Kud se obratiše hode meju *vojskom* svim oči zaniše, svaki zrča za *njom.* 1. 41; 11. 33.

Vȍjvoda. Po tebi jur boj bi Hristos naš *vojvoda* protivne pogubi i mačem smrt im *da.* 5. 43.

Vòljeti (vidi primjer kod *nositi).*

Vònja (vidi primjer kod *voda).*

Vrâg (vidi primjer kod: *patiti).*

Vráta (vidi primjer i kod: *mrtav).* Eno joj na *vratieh* per brio čovjeka, sve ono er joj *rieh:* potreba er mi je njeka. 5. 287. —

Digitized by Google

U Ane na *cratieh* sastase tuj prešu, gonjahu na dvor *svieh,* Jesusa er vežu. 5. 133.

Vràtâr (vidi primjere i kod: *užurar, vahtar).* I balot pes punu dajuć mi svaki u *dar* u svetom Antunu, da i nisam ja *vratar.* 11. 201.

Vrátiti. Imo bi ljubiti, ako hoć ljubljen *bit,* što budeš zajmiti, to će t' se i *vratit.* 5. 3. — Sinovmi neka *ti,* prijatelju naš pravi, budeš se *vratiti,* gdje nam sina ostavi. 4. 474; 10. 47. — Dinare uzmi *ti* ter ih sad odnesi, Židovom ter *vrati,* a ti se objesi. 5. 134. — Učer sam dite *bil,* sad me skljuća starost, nitkor se nij *vratil* opet na svu mladost. 1. 233.

Vrëmenit (vidi primjer i kod *stanovit).* I ka je meni *bit,* prigovor mi biva, jur je muž *vremenit,* a pjesni pripiva. 6. 70. — Koji viek *vremenit* i sada i vazda zemaljski ovi *svit* timuni i vlada. 3. 177.

Vrijèdan (vidi primjer i kod: *dostojan).* Nu mi nije taki *dan* očima vidjet moć zlamenit i *vriedan* uživat mir ob noć. 11. 144. — Žena je svud *vridnih* kakono i ljudi, uz dobre jes i *zlih,* dio svega jes svudi. 4. 483. — Ako dar ki veći i draži i *vrjedniji* mogla bi želeći zamislit sve tve *dni.* 9. 119. — Koja je *vrjednija* nego li vas sviet saj, za ništa gubim *ja* i s njome vječni raj. 5. 149. 313.

Vrijèdnôst (vidi primjere kod: *priprost, skupost).*

Vrijèdjati. Da li dodje u strane, gdi ćeš smrt mrtva *zvat,* nelieknje tve rane gdi će vik plač *vridjat.* 4. 397. — Ki s' godi, mene sad bolesnu ne *vriedjaj,* razgovor ne će jad moj gorki i moj *vaj.* 4. 438.

Vrijème. Veliko jes *vrieme,* da nika jur vila nevoljno srce *me* sebi je zgrabila. 2. 457. 5. 33. 39. 55; 8. 35; 9. 25; 10. 22. 103. 115. 11. 135.

Vŕt. S junaci dogovor stavivši Juda *tu* podjoše svi na dvor za nać ga u *vrtu.* 5. 128. 130.

Vrućina. Tada ćeš viditi, da se će studen *nje* u taj čas svrućiti od tvoje *vrućine.* 5. 338.

Vûk. Stražani sve trpe ter kako *vukovi* jaganjca gdi drpe, drpljahu njega *svi.* 5. 131. — Eto ja izvan svih ljepotom smamljen *tvom,* mlieko psim, a ostavih imanje *vukovom.* 9. 157.

Vùkas. A ja ću i *Vukas* i Radmio i Pribat jednaga pustit *glas* pjesancu pripievat. 7. 451.

Vûkmîr. I maja ne će moć, Šišmane, ni *Vukmir* opeta domom doć, dočim se svrši *pir.* 7. 443.

Vukòdlak. Ja sam grizivino, a niesam *vukodlak,* grizem, žvem ijem vino brz, krepak, hitar, *lak.* 7. 29. — Mne mi se kako zec, gdi na njih vape *tak,* jakino na mjesec, kad ga jê *vukodlak.* 2. 336.

Digitized by Google

Vûkoje. Poću nać *Vukoja* ter ću se u ruho njegovo obuć *ja*. 10. 109.

Zàbaviti (vidi primjere kod: *ljubav, priniiti).*

Zàbavljati O čemgod po vas dan hotjej se *zabavljat* i samo čas jedan isprazan nemoj *stat.* 5. 13.

Zabit (vidi primjer i kod: *ostaviti).* Milostiv hti' mi *bit* rad tvoje ljubavi i moje u *zabit* zgriešenje postavi. 5. 94. 326; 8. 31. 106. — Znam, i toj u *zabit* ne mogu staviti, istinu i za *rit,* imah sreću iziti. 4. 416; 7. 430.

Zàbiti (infigere). Ali ti, jaoh, ne *bi,* gospoje dosti još, vele krat što *zabi* u srce moje nož? 8. 93.

Zàbiti (oblivisci). Jer za sve na dalek, gospoje, da ću *bit,* ne cieni, da ću viek ljuvezan tvu *zabit.* 8. 104. — Život moj krvniku s imanjem pridan *bi,* pri zlatu veliku vjeru i čas ki *zabi.* 4. 393; 6. 9. — Kad zapovid božju *zabi* da vazda ona grihe *čini.* 1. 330. — I na ovi plačan *trud* mimo sva jaoh ina gorkoga ne *zabud'* smiešati pelina. 3 90. — Oh kamo sam se *dil?* čto velim? ni tako; da oto bih *zabil,* a čtil sam inako. 5. 353. — Bez misli nebavac za toj sam ja *zabil,* taj zlati peharac na kom sam mjestu *skril.* 4. 125.

Zablúditi (vidi primjer kod: *obljubiti).*

Zàcknjeti. I akoprem dosti pospješan niesam *bil,* nu u tve milosti, znam, niesam još *zacknil.* 5. 59.

Zàčêti (vidi primjere i kod: *pamet, presvet, razeti).* Diva ćeš *začeti* i diva porodit i tada ne ćeš *ti* bolizni očutit. 1. 167. — Umiru, u tancu kad budeš ti *začet* prislatku pjesancu, kom budem ja *vazet.* 2. 422.

Zàčuditi se. Kojoj se *začudih,* ne smjeh proć ni kročit, za č mi se vidi *grih* lipu stvar potlačit. 2. 466.

Zàčuti (vidi i primjer i kod: *posluh).* Mnim, da će potreptjet prid vihrom kako *prut* nebesa i vas sviet, kad budu toj *začut.* 3. 293. — Svak čas me od tebe draga želja *jes* i vehnem za tebe, jeda kad *začuješ.* 2. 461. — Kad ovo ja *začuh,* poželih umriti, koja mnjah želja *duh* da mi će podriti. 2. 312. 498; 4. 113. 146; 7. 432.

Záći. Oloferne nju *kad* prid sobom ugleda u ljubavi *zašad,* srce mu uspreda. 1. 46. — Jeda si gdje *zašal* od družbe put pravi ter mi si sam *zaspal* u pustoj dubravi. 4. 313.

Zädar. Tiem ravni grad *Zadar* iz glasa upije, da imaš boži *dar,* ki druzim dan nie. 5. 335.

Zadávati. Za toj mi ljuven vaj nemojte *zadavat,* tako vi ljubav taj u dugo budi *stat.* 8. 58. — Ali su veće *dvaš* ljuvene tužice, koje mi *zadavaš* skrivaje tve lice. 8. 52. 97. — Nego rieh, neka *znaš,* jer mi ti prie roka ovu smrt *zadavaš* bez moga uzroka.

Digitized by Google

8. 117. Nemoj, da kako led kopnimo oba *dva* pateći ovu zled, ka nam smrt *zadava*. 8. 28.

Zadáviti. Blažena ma mlados jur bješe na saj *svit*, a sad plač i žalos hoće me *zadavit*. 2. 513.

Zàdjeti (vidi primjer kod: *ubiti*).

Zadòbiti. Neka se sabljudu, ako mi može *bit*, da s vami ja budu krvnike *zadobit*. 3. 427; 6. 274.

Zädovôljan (vidi primjer kod: *lačan*).

Zàgledati (vidi primjere i kod: *ostati, šetati, upitati*). Rih vam, da pribila nje ličca, prid njim *stav*, biše zarudila nice se *zagledav*. 6. 253.

Zàgnati (vidi primjer i kod: *ugledati*). (Reče) i mene s vami ubit, na to me je *zagnal*, bog daj, da bi ta prit njemu na glavu *pal*. 1. 26.

Zàgôrje (vidi primjer kod: *jelje*).

Zaimati. Što komu obećaš, da mu ćeš *zajimat*, obećat nemoj dvaš, što s' reko jednom *dat*. 11. 244. — Potrebnu zajimlji ti što možeš *zajimat*, dobriem to činiti koris se može *zvat*. 11. 252.

Zájam. Još zakon hoće toj: ča vazmeš u *zajam*, da povratiš onoj; život je zajat *nam*. 1. 150; 6. 269.

Základ. Da reci, bi li *kad*, da njoj si ostavi dar koji u *zaklad* od tvoje ljubavi. 9. 154. — Za tiem pak vjere *rad* još celov medeni htje mi dat u *zaklad*, da će opet doć k meni. 11. 150. — Varaš se u toj *sad*; da daj mi ki *zaklad*. 10 46. — I daje tvoja mi vira se u *zaklad*, da vazda meu vami pravi će biti *sklad*. 6. 248.

Zàklati (vidi primjere i kod: *pravedan, sazdati, ukazati*). To je sin Davidov, koji bi skoro *dan* na križu od židov i propet i *zaklan*. 4 200.

Zákon (vidi primjere i kod: *Absalon, napokon, poklon*). Suda je neprava sudac i človik *on*, kino ne pristava, da se spuni *zakon*. 1. 84; 5. 10. 127. 134. 331; 6. 40; 10. 218. — Tako po *zakonu* ti se ćeš tužiti na njega, a ja *ću* s Vihrom ti drug biti. 10. 92.

Zàkrov. Ki sada svakim zlom pritiska narod *ov*, pritisnut će po tom njega kamen *zakrov*. 1. 18.

Zälogâj. A navlaš človjek *taj*, koga sam ja poznal, za dobar *zalogaj* koji bi dušu dal. 3. 450; 5. 331.

Zálud. I kad sidi na *sud* tere je dar prijal, ne će molit *zalud*, ki mu ga je pridal. 1. 82.

Zamáhnuti. On cokulom *zamah* udri ga po rami i tišće njim u *prah*. 1. 254.

Zamámiti (vidi primjer kod: *amen*).

Zàman. Posli ćeš iskati odiću tu *zaman*, ne ć ju moć imati, ča je vridno u *dan*. 1. 99. 299; 2. 11. 51. 145. 198. 438; 3. 57. 80. 366. 431. 458; 4. 35. 64. 227. 313. 352; 5. 136; 7. 15. 72;

Digitized by Google

8. 90. – Vinu mi bi *zaman,* za č ona procini me rieči kako *san,* živ je bog istini. 2. 172. 423; 3. 275; 10. 27; 11. 201. — Ova stvar nie *zaman,* ni ovoj zamau, ne, što suci u tudj *stan* prihode u podne. 4. 354. — Ter da me od družbe od svoje čini *van,* a virne da službe sve pušta u *zaman.* 2. 321; 3. 175; 4. 444. — Hod' u mukah, u ke si *zvan,* gdi je kajanje svako *zaman.* 1. 308; 2. 104. 142.

Zamani (vidi primjer i kod: *meni).* Ne mni, da t' ne prude, ali da t' plaća *ni,* bog će t' platit trude, ne će t' bit *zamani.* 1. 121.

Zamanj Da joj ni trud *zamanj,* da stvari viru da, prikla ga steć *uza nj* i odni glavu ta. 1. 51.

Zamijèsiti. Ona ti kravaja ne umie *zamiesit,* po njojzi, ži mi ja, nigdar ne ć biti *sit.* 5. 184.

Zàmjeriti. Nu odnikao istom *bih* od vode studene, a plaho *zamjerih,* gdje jezdi put mene. 4. 105; 7. 434; 8. 62. — A sve toj vaj meni stekoh, što zgara *rih,* otkoli ljuveni drag pogled *zamjerih.* 5. 347. — Eto ja *zamjerih* tuj istu jabuku i tu ju prida *svih* uzeh ja u ruku. 5. 217.

Zàmuknuti. Taj jezik prihudi kada će *zamuknut,* koji nas od svudi zle tuge čini *čut?* 4. 449.

Zànijeti. Ah majko, sa mnome srdačce moje *ni,* liposti rajskome liepa ga vil *zani.* 7. 88. 100. — Sunce se jur *zavi* za more dolika, dan za sobom *zani,* a noć sta gorika. 1. 83.

Zànovijet (vidi primjer kod: *pamet).*

Zàpâmtiti. Ovo sam *zapamtil,* da vazda uteče od mene nika *vil* vidiv me daleče. 2. 150.

Zäpâd (vidi primjere i kod: *nesklad, premlad).* Vas istok i *zapad* ne bi li vajmeh tvoj i stavi svaki *grad* ua svieti pod kril svoj? 3. 83. 204; 5. 326. — A mnozi u *zapad* sunčani zahode, gdi s taožbom velik *jad* i žalos nahode. 3. 164. — Biću tvom hrane *rad* zemlje množ od ljudi s istoka u *zapad* na službu tvu budi 11. 193; 4. 174. — Ovdi je, ka slove vrh sunca sama *sad,* ovdi je, ka plove s istoka na *zapad.* 2. 48. 62. 230; 3. 45. 81. 130. 159. 445; 4. 370; 7. 65; 10. 166. — S razmirjem taj *nesklad* ter čini, da takoj podnosi tvoj *zapad* toliki nepokoj. 3. 134.

Zapòvidjeti. Neka ti dobro *viš,* ne scienju veći dar, neg da mi *zapoviš* jak sluzi gospodar. 2. 157. 214. 495; 4. 252. — Kujača, što činiš? nu sjemo bliže *pridj';* o gospo, što veliš? ovdi sam, *zapovidj.* 4. 321. — Oto sad, oče, *vij,* otajna ka su ma, a ino *zapovij* na mene milos tva. 1. 277; 6. 252. — Istom mi *zapovidj,* a ne mol', cvite moj, nego li samo *vidj,* slušam li sluga tvoj. 2. 215; 8. 42. — Da misliti nastoj, ako si sebi *mil,* gospodin i bog tvoj ča t' je *zapovidil.* 6. 40.

Zäpovijed (vidi primjer i kod: *naprijed).* Jer i ja *zapovid* tvoju sam opravil: komu bi Ektor *did,* Petra sam pozdravil. 6. 273. — Da bude, diklice, na vašu *zapovied,* moe violice, nut što sam

*

Digitized by Google

veoma *sied.* 7. 60. — Za oči ni za *vid,* viruj mi, ne haju, ako će *zapovid* tvoja da ih vaju. 6. 254. — Koji se spovida na tvoju *zapovid,* jeda mi izvida tvoj ures ljuven *vrid.* 2. 5. 211. — Nu tvoja *zapovied* srcu mom ranjenu smirit će svaku *zled* i muku ljuvenu. 8. 103.

Zapovijèdati. Pjenezom posluh *dat* nejma viek nitkore, neg im *zapoviedat,* da služe i dvore. 5. 6.

Zàpovijest. Ter čini daleče od mene moju *svis,* li željah, da reče tuj svoju *zapovis.* 2. 226.

Zàprijeti (vidi primjer kod: *prostrijeti).*

Zaskòčiti (vidi primjer kod: *ubiti).*

Zaslúžiti (vidi primjer i kod: *trpjeti).* Milos joj *zasluživ* ne taji ma mlados, ovo sam istom *živ* želeći nje rados. 2. 147.

Zàspati. Sjemo mi daj mondjin, ja ću ti, kučko, *dat* kucat nas poslie čin, ne zabud' čuj, *zaspat.* 5. 258. — Kada mi pridan bi, kako van sebe *stah* ter ne znah o sebi, neg on čas ja *zaspah.* 5 310.

Zastúpiti. Ja bih te *zastupil* tere bih u srce primio jadne *stril* nemile tej smrce. 8. 132.

Zatájati. Kada si svidok zvan, istinu ne *zataj'* i koko budeš znan, toko tad reći *haj.* 1. 138: 11. 249.

Zatèći. More li sladje *reć* na svitu što človik, more li jur *zateć* većma se tko do vik? 2. 319.

Zatráviti. A njetko vas *ranjen* travicu krvavi, a njetko *zatravljen* s gorušte ljubavi. 4. 59. — Ter kako *zatravljen* ter kako nesviestan ter kako vas *smamljen* aliti vina pjan. 3. 290.

Zatvòriti (vidi primjere i kod: *nastor, umor).* Raskošam ih svita *zatror',* svetu duhu vazda *otvor'.* 1. 262. — Ako s' oči *zgubil,* utiš' se, zgubiv njih, da s' vrata *zatvoril,* po ka ulazi grih. 1. 157.

Zaváliti (vidi primjer kod: *izići).*

Zavàpiti. Tebe sam *zavapil,* er srce me tužno u ove stoji *ril* svezano i sužno. 8. 102.

Zavezaj. Ovi je *zavezaj* od dobra tač dila uredbe ruka *taj* zgar višnja stvorila. 10. 24.

Závidjeti. Ne imaš mu na čemu, Lovorko, *zavidit,* er se i on u temu ne može blažen *rit.* 10. 15.

Zavidost (vidi primjere kod: *ludost, oholost).*

Závist. Jer tvoja što *zavis* ter jezik prokleti željaše skončat *svis* od moje pameti. 2. 238.

Závjet. Za ništo na saj *sviet* nemoj mi prostiti, neka se tvoj *zavjet* uzbude svršiti. 4. 303.

Zàvrći (vidi primjer kod: *ostati).*

Zavúći. Na Joakinov stan skupi se tada *puk* i ne dili se van totu se jur *zavuk.* 1. 83.

Digitized by Google

Zázor (vidi primjere kod: *pozor, prozor, razgovor).*

Zàzreti (vidi primjer i kod: *učiniti).* Ljuveno još reče: ono t' rih sjutra *prit,* nu mi se ne steče, nemoj mi ter *zazrit.* 2. 256. — Nemoj mi ti *zazriet,* jedina gospodje, jer hotjeh ovo *riet* prie neg mi duh podje. 8. 115. — Nemoj mi *zazrjeti,* ako t' ga šljem mrtva, uzrok si, kruno, *ti* i rajska liepos tva. 8. 61.

Zbírati (vidi primjer kod: *sretati).*

Zbròjiti. Gdi sta četr sta *lit* i bi toko množan, da nitkore *zbrojit* njega ne bi možan. 1. 22. — Aj tko bi sad *zbrojil,* gospoje od gospoj, uzmnožan što je *bil* prie toga ures tvoj. 3. 83. — I višnje zviezde sve prije bih ja *zbrojil,* neg stoti slave tve u pjesni rekal *dil.* 5. 44.

Zdihaj. Toliko čemerno prodrie se ljut *zdihaj* uz grlo biserno ter mi toj zada *vaj.* 2. 284.

Zdrâvlje (vidi primjer i kod: *znanje).* Er život i *zdravje* nješto mi nije milo, da majde, sestro, *nie.* 5. 256. 331. — Ljeti se bojim *ja,* a sada mogu riet, umirem od *zdravja,* uživam ovi sviet. 5. 103. 330.

Zdrúžiti. Ti si liep, liepa ona, draga ona, drag si *ti,* srca vam razdiona ljubav će *združiti.* 9. 132: 10. 148.

Zèlên (vidi primjere i kod: *blažen, jesen).* Ku slados na svieti od rajske *zeleni* ne može izrieti nitkore po sve *dni.* 4. 32; 9. 15. — Jak cvietju ljetni dan, studen mraz *zeleni,* sjemenu crv jedan koje niklo jošte *ni.* 10. 28. — Gdi strašno ne gromi, gdi viekom po sve *dni* plah vitar ne lomi planinske *zeleni.* 3. 97. 123.

Zèlen. Ner gojno, bože *moj,* mogaše svak stati i u sjenci *zelenoj* počivat i spati 3. 8. 69; 4. 4. — Na travi *zelenoj* ter se tuj gizdavo pokloni svaka *njoj,* kako je i pravo. 4. 133. — Ter zvieri i ptice po gori *zelenoj* da ištu vodice sahranit život *svoj.* 3. 162. — Jakino prem kami brštanom *zelenim* ter grozah suzami, a stojah kako *nim.* 2. 438. — Basilk se bušaše s martelom *zelenom,* ruta ushojaše i mažurana *s njom.* 1. 78.

Zelenca (vidi primjer kod: *mjesec).*

Zêlje (vidi primjer kod *smiljenje).*

Zemaljstvo (vidi primjer kod: *božanstvo).*

Zèmlja (vidi primjere i kod: *angjeo, lijep).* Za č stavih svu *želju,* da budem plakati, dokli smrt u *zemlju* me tielo obrati. 3. 392.

Zgara (vidi primjer kod: *lovor).*

Zgari. Ta je hljeb sinak tvoj, ki pride k nam *zgari,* od sebe ki ovoj svjedočeć *govori.* 5. 88.

Zgìnuti. Čuj sada, kako *put* otvori zgara sud, da bude kralj *zginut,* a meni vječni trud. 11. 6.

Zgòditi (vidi primjere i kod: *dobiti, protiviti se).* Brižna ti ja bila! što može ovo *bit?* nisam ti sad mnila, da se će što *zgodit.*

Digitized by Google

4. 354. — Kada ti se *zgodi,* da s' vele naučil, da jur tvoj glas *zvoni* veće nere si mnil. 1. 149. — Od šta bi dugo *bil'* da t' kažu redom sve, što se je tuj *zgodil'*. 10. 112.

Zgora (vidi primjer kod: *dobar).*

Zgòvôr (vidi primjer i kod: *izbor).* Jesusa ostavi, k Židovom ter u *dvor* muče se otpravi, gdi čine taj *zgovor*. 5. 125.

Zgovòriti. Er moju ljuvezan, tko bi ju *zgovoril,* pribivaš noć i dan u srcu momu *vil*. 2. 452.

Zgrijèšenje. Jer kada zlobe me i velja *zgriešenja,* ka tvorih sve vrieme, razmišljat budem *ja*. 5. 39. 49. 67.

Zgrijèšiti (vidi primjer i kod: *nositi).* Nu ako sam i *zgriešil,* a višnji moj bože, ljubavi daj mi *dil*. 3, 458. — O bože slavni moj, ako t' sam što *zgriešil,* dokli sam sluga tvoj na svieti ja *živil*. 4. 303.

Zgùbiti (vidi primjere i kod *hotjeti, zatvoriti).* Prisvitlo sunačce, tako mi zdravu *bit,* i žimi srdačce, što ne bih rad *zgubit*. 2. 8. — Ali ti ja pamet u željah bih *zgubil,* ter začeh grozno klet zoricu i dan *bil*. 2. 280.

Zídati (vidi primjer i kod: *imati).* Vitruvja tiho *čti,* ter ćeš nać potanku, kako ćeš *zidati* po mjeri stvar svaku. 3. 112.

Zíma. Jur je poraženo jak ljeto od *zime* i svenul' jak sieno jadovno srce *me*. 5. 69. — I kako za *zimom* proliće vidim ja, da ufam tač za *tom* žalosti veselja. 8. 45.

Zlátan (vidi primjer i kod: *spravan).* Kitu mi njeki *dan* jabuk da Ljubica, da joj hvalim pram *zlatan* i ures od lica. 9. 140.

Zlâto (vidi primjer i kod: *blago).* Starom ti vlasteli mjere srebro i *zlato;* istom hlap debeli, ter, kozo, gdi 'e *to?* 7. 30; 9. 168; 10. 288. — Ovo ti čaša *ta* i s vinom, Ljubmire, kupa taj od *zlata*. 10. 171. 287; 11. 192. — Nadjoh ti brata *tu,* uz kralja gdi staše, u oružju i *zlatu* jak sunce vas sjaše. 11. 15. 201.

Zlòba (vidi primjere i kod: *bog, poznati, sebe, voda).* U nijednoj *zlobi* vid vim, da sinko nis', otkud ta tvoj grih *bi,* ča li mi tužni diš? 1. 177.

Zlòčest. Radate *zločesti,* s vjetrom li govoriš? oto se istom *ti* biedan ovdi moriš. 7. 102. — Istom ja *zločesta,* a ne vim otkuda čuh, nada mnom da *sta* taj družba prihuda. 2. 405.

Zločínac (vidi primjere kod: *konac, krivac).*

Zlosrd. Ni toli lav *zlosrd,* ni toli gork plamen, ni toli mramor *tvrd* ni morski još kamen. 2. 332.

Zlòtvor. Ne znaš li, moj, bože, Satanas da *zlotvor* blaženstvom ne može uživat višnji *dvor?* 4. 230. 371. — Pokli sam božji *stvor* ja s tobom u družbi, čin', da me moj *zlotvor* ne ostavi u tužbi. 3. 387; 4. 206.

Digitized by Google

Zlòvôljan (vidi primjere i kod: *dostojan, podoban).* Nješto si *zlovoljan;* čudo t' bi toj bilo, da dodješ jedan *dan* veselo i milo. 5. 282. — Ter se sta krsteći veomi *zlovoljan* i prste kršeći jak da si uma *van.* 5. 346.

Zmâj. I gdje ću za mene za hrane imat *ja* sve strane pakljene i čemer od *zmaja.* 11. 108.

Zmìja. Dodje jaoh zla tuga, koje se bojah *ja,* u srce iz kruga peči me zla *zmija.* 4. 416; 7. 98; 11. 142. — Čin' ures da tvoj *sja* kripostju od vila, jer niesi ti *zmija* neg li cviet od vila. 8. 44. — Ako bi obraz *tja* za ne čut odnila, tužan glas jak *zmija* da je vik nemila. 7. 10. 51.

Znánje. Molim vas, smrt moju podajte na *znanje* prid onu gospoju, milosti u koj *nie.* 5. 192. 331. — Da stecieh vrhu svieh gospostva i *znanja,* što bi bil pri ovieh, ka stekoh ovdi *ja?* 5. 344. — Ti blaženstvom vlasti i *znanjem* vrh kraljeva svih sloviše, ti nadaren sasma biše djecom, srećom, sviesti i *zdravjem.* 10. 300.

Znäti. Ne išti za *znati* potajna božja taj, umrli kad si *ti,* umrle stvari znaj. 11. 246.

Znobiti. I reče: dragi moj, nemoj se sam *znobit,* ni sumnji, ni se boj, ovdi ćeš shranjen *bit.* 4. 194. 358.

Znôj. Al eto t' velju *ja,* bit ti će put prvi ne samo do *znoja,* nu bogme do krvi. 5. 189.

Zòra (vidi primjer i kod: *ozgara).* Ka travu priživa, priko dne što *bere,* kad gojno počiva s večera do *zore.* 3. 361.

Zûb (vidi primjer kod: *tužba).*

Zvijèzda (vidi primjer i kod *sasma).* Jak pramen ki *zvizda* po nebi pronosi, na glavi, bog joj *zda,* da sjaju tej kosi. 2. 354. — Kriju se jur *zviezde* svieh strana okolo, tim činte da *sjede* sunačce na kolo. 4. 291. — Ovi lis u ruke onomu da se *da,* ki pozna odluke od nebes i *zvizdâ.* 5. 299; 11. 142.

Žäliti. I ti boj krvavi s gorka će plača *bit* tebanskoj državi, da ju će sviet *žalit.* 11. 42. — Tač ni ti ne imaš mladu ju oć *žalit,* radosno nu imaš u život vječni *prit.* 5. 30. — Mramora tvrdji jes i čovjek nie *ti,* ki tvoju hudu čes ne će sad *žaliti.* 4. 443.

Žälôst. A ide u *žalos,* u koj će stojati, dokli se bude *kos* od kosti rastati. 8. 80. — Minujem tieskan *most,* da stupim na on kraj, da tužba i *žalost* dava mi plačni vaj. 3. 279. — Ovu bol i *žalost* u vike ja bolit, nego li da sam *prost,* ne mogu ne volit. 6. 246. — Ljubavi, ali s' *ti,* ka činiš jaoh sada u gorkoj *žalosti* me srce da jada. 7. 74. — Ah, što nam kažeš *ti?* kažem vam i moje i vaše *žalosti.* 10. 118. 274.

Žälostan (vidi primjer i kod: *jedan).* Koga će jedan *dan* liepa vil gledati, gdi hoće *žalostan* sam sebi smrt dati. 7. 66; 8. 45. 67. 90; 9. 131; 10. 275. — Tuj kako *žalostan* začeh ja željno klet, da bi nje skoro *stan* žalostju vičnom spet. 2. 294; 3. 273.

Digitized by Google

311; 4. 48. 84; 8. 84. — Ovdi su žalosti, gdje ću ja *žalostan* ostavit me kosti na trzni groba *van.* 4. 101. — Svaki se put moj *zna* i stupaj s tmom vidi, nesreća *žalosna* ar me svudi slidi. 2. 381; 5. 124. 282; 8. 34. 94. 118; 10. 126.

Žàlostiv. Ako plač *žalostiv* od vika i jade ćutil si i gork *gnjiv,* Dubrovniče grade. 11. 145.

Žàlovati. Ter ako sad inu ne mož mi pomoć *dat,* za tebe gdi ginu, da me ćeš *žalovat.* 8. 47.

Žardin. Raduj se, ne plači, človiče, ne bud' *lin,* boga hvaleć graći, imaš liplji *žardin.* 1. 79.

Žédan. Želim te po vas *dan,* moj dragi biseru, jak jelin kad *žedan* želi prić k jezeru. 2. 344. 351; 5. 121. 125. — I trudan i *žedan* po gori sam hode i bistroga *željan* kladenca od vode. 4. 141.

Žedjan (vidi primjer kod: *preželjan).*

Žèlja (vidi primjer i kod *zemlja).* Eto već kroz gork jad mrem plačna *željome* ištući njega sad, ki je sve dobro *me.* 10. 22. 267. — Inu ja rih ne *dah,* ner da sam tvoj vilo zrčeći u *željah* nje ličce pribilo. 2. 281. — I boles ućutim kroz njeki ljuven *strah,* ki s jadom priljutim stira me u *željah.* 11. 131.

Žèljan (vidi primjer i kod: *žedan).* I ja sam bio *željan* s tobome govorit, pokoli sve bi *man,* što mati htje stvorit. 11. 35.

Žeљenje. Ne manje želim *ja,* da ti bog sva dobra spuni ter *želinja,* tve srce ka obra. 6. 267.

Žèljeti. Tako ti vas tvoj viek dragu stvar ne *željet,* dopust mi rani liek, koju ću t' sada *riet.* 8. 29. — Je li ki, bože moj, veći trud na saj *svit,* nego li ovakoj drugoga jaoh *želit!* 7. 98; 11. 96. — U duga vrjemena da slove, i *želim,* glas moga imena pod nebi medju *svim.* 4. 422. — Trudjahan za što *bjeh,* sliedeći plačni vaj i drugo ne *željeh* razmi sam duši raj. 4. 81. 104. — Za č počeh vodu pit, trudjahan ku *željeh,* ter kom se napih sit, naduh se kako *mieh.* 4. 115. — Ovo sam miran ja, ovo mi, što *željeh,* ovo me čes moja samiri u svem, *rieh.* 5. 330. — Otkoli je *željah* tvoj ures i diku, kojojzi reć ne *dah* pod suncem priliku. 2. 114.

Željezan (vidi primjer kod: *Ivan).*

Žèna. Ili ćeš, ili *ne,* poda' se razlogu, ovako bez *žene* ja stati ne mogu. 9. 158. — Taj plače dičicu, taj muža, taj *žene,* plače brat sestricu, a sestra bratca *nje.* 1. 248. — Jer cienim, veće *ni* na svietu pod nebi razuma u *ženi,* kakav je u tebi. 8. 65. — Ar zaman neredna ni žena zvat *ženom,* jer strašna i žedna svih dobar jes *sobom.* 2. 331. — Ni pravda ljucka ta ne hoće, da *žene* na posvetilišta kolju se takoj, *ne.* 4. 420. — Samo pomenimo mužaticam *ženam* tere im recimo: oto bog kaže *vam.* 1. 94; 5. 124. — Tuj oni obadva s oniem *ženami,* ke bjehu s njom tada, sve rieše: hodmo *mi.* 5. 132.

Digitized by Google

Žèniti (vidi primjer i kod: *izgubiti).* Od dobra smjemena vinograd sadit *hti'* i od zla plemena nemoj se *ženiti.* 5. 16.

Žěstok (vidi primjere kod: *dalek, uzrok).*

Žìdôv. I ovi *Židovi,* ki mi smrt zadaju, shranjeni bit će *svi.* ako se pokaju. 5. 139. — Mislite jošte *vi* veliku zlobu tu: podjoše *Židovi* molit se Pilatu. 5. 145. 131.

Žígati. Ne bi li mogo *ti* pasju tuj trabulju učinit *žigati* pak poslat u Pulju? 5. 283.

Žílje (vidi primjer kod: *drijevlje).*

Žítak. A sad me govorit može nje slugu *svak,* kad od nje izdvorit može rič moj *žitak.* 2. 180. 261. 295. — Meni se godi *tak,* kad na smrt dotira ljubav jur moj *žitak* ter da ga razdira. 2. 39.

Žîv. Nu bratjo, pokle *vi* prašate odgovor, svidoči bog *živi,* ki stvori svaki stvor. 7. 434. — Zdravo smo i *živi* s pomoći božjome; jeste li zdravo *vi?* 5. 256. — Misec šesti lit *trih* jur biše nastupil, da biše on *živih* priminuvši pustil. 1. 33.

Žívljênje (vidi primjer kod: *imanje).*

Žívjeti. Ne hajah ubog *bit* za dobrotom tekuć, ka me hoće *živit,* kada izdahnem mruć. 1. 162. 277; 6. 40. — Kroz toj ću vik *živit* i konac viek mojoj dušici ne će *prit.* 5. 83. — Pak reče: sad ću t' *riet* vas uzrok od toga, a toj jest er *živjet* hoće sred brloga. 5. 315; 8. 10. — Cić togaj ovi *svit* skoro ću oći ja, pokli mi već *živit* ne dava gospoja. 2. 151. 362. 380; 5. 32. — Pokoli hoće *sviet* i moje nesreće, za tebe da *živjet* ne mogu ja veće. 8. 56. 91; 10. 273. — A žalju, jer ni *ti,* gilju moj rumeni, moć ne ćeš *živiti* ni malo po meni. 2. 50; 5. 334; 7. 101; 8. 105; 10. 55. 156. — Jer da sto godišta na svietu ja *živjeh,* bilo bi sve ništa, sve tašta i sve *grieh.* 5. 344. — Svite meni kupiš, cić *kih* nepošteno i zlo *živih.* 1. 291. — Meni je umriti, i dosle li *živih,* da budem viditi smrt tužna mojih *svih?* 4. 410. — U tamnicu trudno *življah,* od vas pomoć nigdar *nimah.* 1. 306. — A na zlo sve gore i muku hudju *već,* nego li da umre hrani se sad *živeć.* 11. 8.

Žìvot (vidi primjere i kod: *tonot, troskot).* Ludost je obitat sam sebi dug *život,* a na oblast nimat od ure jedan *bot.* 1. 147. — Neka znaš, do mala biti će milos *ta,* zašto mi ostala nie mrva *života.* 8. 94. — Vaj kako može stat poznavši zlobu *tu,* da 'e mogal on ostat već u sem *životu?* 11. 8. — Ka živit *životom* odluči prečisto, poče imit od *kom* udovičtva misto. 1. 32. — Neka te, sinko, *mnom* žalosna zastupim i da te *životom* od smrti odkupim. 8. 124. — Nu to li nastoji ter hoće još po *tom,* da koga razdvoji ljuveno *životom.* 2. 100. 290; 3. 185; 4. 171; 6. 248. — Smrt s milim *životom* pod vlas ćeš držati tere ćeš rieči *tvom* sreću i čes vladati. 9. 78.

Žúdjeti. Drugo ti hoće *bit* zaludu, vjeruj mi, i ufat i *žudit.* 10. 82. — Vi ćete kako *dim* od slame bit i proć, a dobro, ke *žudim* i želim dan i noć (na manje ne će prit). 5. 82. — Stekao,

Digitized by Google

mogu riet, slavan glas vrhu *svieh* i došao s pjesnima gdi srcem doć *žudjeh*. 10. 157. — I drugo ne *žudjah*, o vječna ljubavi, ner tielo me u *prah* da se tuj rastavi. 4. 220. — Tih vitar eto ti puha nam, ckniti *ni*, ki nas će odniti na naš stan *žudjeni*. 4. 489.

Žúpa (vidi primjer kod: *sluga*).

U LXX. i u LXXI. knjizi „Rada" ima žalibože njekoliko okrupnih pogrješaka, koje ovdje ispravljam.

Treći primjer kod riječi: *bjegati* valja da bude prvi kod: *bježati*.

Osmi primjer kod riječi *blažen* ima se ukloniti.

Kod riječi: *braća* treba dodati: po svoj je prilici pogrješno *bratja* mjesto: *brata*.

Treći primjer kod: *brojiti* i prvi kod: *cijeniti* imaju se izostaviti.

U drugom primjeru kod: *čemeran* valja čitati *izrani*, a ne: *igrani*.

Riječ *čestit* ima akcenat: čèstit, a ne kako je tamo zabilježeno.

U pošljednjem primjeru kod: *dobrota* valja da stoji *dobrotom*, a ne: *dobrom*.

U pretpošljednjem primjeru kod: *gledati* valja da bude: *gledan*, a ne: *gledam*.

Pošljednji primjer kod: *misao* valja izostaviti.

Zlo je štampano: *marmoran* mjesto: *mramoran*.

U četvrtom primjeru kod *mrtav* ima biti *te*, a ne *tve*.

Drugi primjer kod: *otrti* ima biti primjer za riječ: *otvarati*, koja je griješkom ispala.

Riječ *ovàkô* zlo je što ima akc. i na prvom o.

Iza *poslužiti* dolazi: *pospati*, a ne: *poslati*.

Riječ *postole* i što je kod nje metnuto, valja izostaviti.

Kod: *pozreti* valja u prvom retku izostaviti riječ: *pogresti*.

U predgovoru na str. 94 (knj. LXX.) u 12 retku odozdo iza riječi: *nego je* izostalo je griješkom: *valjada*, što treba umetnuti.

Na istoj strani u pretpošljednjem retku riječi: *radovati se, pomilovati* imaju se izostaviti, isto tako i u prvom retku strane 95.

Digitized by Google

Pogovor.

Vidim i sam vrlo dobro, da je ova rasprava puna i prepuna štono Vuk reče (u Danici 1828) „suvih riječi“, ali me opet to ne odvraća, a da se ne osvrnem na te mrtve primjere, od kojih su jamačno mnogi živi svjedoci, kaka nam je njegda bila akcentuacija. Taj pogovor dodajem, da bih olakšao prijegled onijem božjim dušama, koje se budu koristovale ovom radnjom.

Riječi, što dolaze s potvrdama u ovoj radnji, najzgodnije mi se čini razdijeliti u dvije velike grupe. U prvu grupu stavljam one riječi, koje danas imaju slabi kratki ili slabi dugi akcenat (` ili ´), a u vrijeme, kada su pisani izvori upotrebljeni u ovoj radnji, imale su akcent za jedan slog dalje prema svršetku riječi, i to su imale jaki kratki akcent (̏), ako je vokal bio kratak, a jaki dugi (̂) su imale, ako je vokal bio dug. U drugu grupu stavljam sve ostale riječi.

Sada mogu prijeći na posao.

I. *Danas riječ ima slabi kratki ili slabi dugi akc. a njegda je akc. stajao za jedan slog dalje.*

A. *Danas je slabi kratki akcenat.*

1. *Riječ ima dva sloga.*

a) *Vokal je iza akcenta danas kratak:* balsam, bedrih (loc. plur.), bičem (instr. sg.), biljeg, biser, bogme, bogat, bojat (se), boljet (inf.), borit (se), brodih (1. sg. aor.), brojil, brštan, caftil (particip), crljen, čestit, činit, činih, čini (imperat), činil, čovjek, danas, David, djetić, dobrom (subst. instr. sg.), dobit (inf.), dočuh, došal, dojil, dolac, dopal, dopusť (imperat.), doteć, dovest, družbi (loc. sg.), držat, dukat, dvjema, dvorit, ganut (inf.), gojil, gorah (loc. pl.), gorjet, gostit, govor' (imperat.), gozbi (loc. sg.), herceg, hodit, hodih, hodil, hotjet, hoću, hotjeh, hotje (3. sg. avr.), hotjel, igrat, imat, imal, iskat, isplit, isprav' (imperat.), Ivan, izbav' (imperat.), izbi (3. sg. aor.), izbor, izgub' (imperat.), izreć, izrod, izvad' (imperat.), izvit (inf.), jaoh, jedan, jeljen, jesam, jezik, kada, kakov, kobit (inf.), konac, konje (acc. pl.), kopljem, kosor, kotal, kročit, krstit, kršit

Digitized by Google

(kod: krstiti), krvi (loc. sg.), laživ, ležat, lonac, lovac, ljudstvo, mačem, mahnit, medvjed, mene, meni, mnoštvo, mnoštvu, mnoštvom, moći (inf.), mogu (1. sg. praes.), mogoh, moja, moju, molit, molil, mrtav, mrtva, našal, napit (se, inf.), napih (se), naprav' (imperat.), naspal (se, particip), nastal, navest, nazret, nebog, nečist, neprav, nered, nesan, nezdrav, noćas, nogah (loc. pl.), nosit, nosih, nosil, njegov, objed, oblit (inf), obor, obrat, obrah, obraz, obrok, ostom (t. j. octom), odar, odmoć, odreć, oganj, ognju, ognjem, ohol, okat, oklad, okol, onud, oprah, orah (nux), osal, ostat, ostah, ostan' (imperat.), ostal, ostav' (imperat.), osud, otac, oca, otkrit, otpal, otvor' (imperat.), ovan, ožmi, pakal, pakla, paklu, parac, paun, perom, pitom, plačljiv, pleten, plodit, pobit, pobil, podat, podnest, poklah, pokral, pokrit, pokril, pokrov, polit (inf.), pomoć (inf.), ponest, ponor, popit, poreć, porod, posal, posjeć, posjed, poslat, poslah, poslal, pospat, postat, postah, postit, potok, poznat (inf.), poznah, poznal, pozor, pozret, pozreh, pozri (imperat.), predat (kod: imati), predah, predal, prepal (se), pretil, pribit (inf.), prignul, prikor, prispjet, pristat, probit, procval, prodat (inf.), prodah (kod: imati), prognat, prognal, prolit, prolih, pronest, prosil (kod: imiti), prostit, prostil, proteć, prozor, pustit, pustil, Radič, rastat (se), rastah (se), rodit, rodih, rodil, ronit, ropstvo (kod: bogatstvo), sada, sakrit, sakrih, sakril, sasma, sastat (se), sastah, sastal, satrt, svemu, svima, sazdat, sazdal, sebe, sebi, sišal (particip), sjedit, skočit, skončat, skrlat, skršit, slomit, slomil, složit, složih, službu, službe, smaknut, sokol, srdit, srdžbi (loc. sg.), srebrom, stabar, stabrih (loc. pl.), stolom (instr. sg.), strahljiv, studen, stvorit, stvorih, stvoril, suzu, suzam, suzah, svesti, svjedok, šaljiv, šator, štovat, taknut, taknuh, takov, tamjan, tebe, tebi, tentat, tolik, tovar, trbuh, tužba, tvoja, tvorit, tvoril, ubit, ubih, ubil, ubog, učit, ukor, ulog, umit, umjet, umjeh, umjel, umor, unest, upast, ustat, ustah, ustan' (imperat.), ustal, uteć, uvjet, uznat, uzreh, uzrok, užeć, valjat, vapit, vele, visok, vjenčac, volom (instr. sg.), vodac, vodit, voljet, Vukas, zabi (2. sg. aor.), zabit, začut, začuh, zašal, zadjet, zagnal, zaklat, zakrov, zaman, zaspat, zaspah, zateć, zatvor' (imperat.), zazret (inf.), zbrojit, zbrojil, zemlja, zemlji (loc. sg.), zgodit, zgodil, zgubit, zgubil, zlobi (loc. sg.), zlobah (loc. pl.), zmija, zora, željah (loc. pl.), željet, željeh, ženi (loc. sg.), žene (nom. pl.), ženam, život.

b) *Vokal je iza akcenta danas dug:* Abram, Adam, avaj, bisak, bježim, bježiš, blaguj, bojiš (se), bradaš, brodiš, brojiš, buduć, bumbak, daruj, divljak, djecom, dobiv, donijet, donijeh, doprijet,

Digitized by Google

držiš, drže, gojiš, gorom (instr. sg.), goriš, goruć, gospar, gubiš, gubi, harač, hoteć, imam, imaš, ima, imah (impfkt.), imaj, izać, Izak, izit, izrijet, jednoj, jednim, jednom, jučer, junak, katun, klobuk, koja, kojoj, kojih, kolač, konjik, kosom, kravaj, krvnik, ležeć, lovac (gen. pl.), loviš, lovi (praes.), ljekar, moguć, mojoj, mojih, moliv, m(o)rnar, napoj (imperat.), naprijed, naprijet, nasut (inf.), nazad, nebes (gen. pl.), nemoj, nogom (instr. sg.), obran' (imperat.), odnijet, odvrat' (imperat.), onaj, oni, onoj, onih, ona, opet, oprijet, ornar, osud' (imperat.), otar, otit, otkriv, otruj, ovaj, ova, ovo, ovoj, ovi, ove, ovuj, ovom, ovih, ovim, ovčar, ozgar, ozgor, pancir, pastir, pastuh, pazar, pehar, pobiv, počet (inf.), podaj, podnijet, podnijeh, podrijet, pokoj, ponijet, ponijeh, postoj (imperat.), povoj, poznam, poznaš, pozna, prestaj (imperat.), privin' (imperat.), procijen' (imperat.), propet (inf.), prosin' (imperat.), prostrijet (inf.), prosuh (aor.), proždrijet, pustiv, pušćav, putuj, raspet (inf.), roniš, roni, sindžir, sjedim, sjediš, sjedi, sjedeć, smrce (gen. sg.), stazom (instr. sg.), stvoriv, sultan, svojoj, svojim, svojih, svuda, tada(j), taki, taka, taku, tacih, tako(j), težak, timar, tužbe (gen. sg.), tvojoj, tvojim, tvojih, tvoriš, tvoreć, ubij, umrijet, umrijeh, uzet (inf.), vazeh, vezir, visin (gen. pl.), vodom (instr. sg.), vojnik, vonjom (instr. sg.), vratar, začet (inf.), zaprijet, zlobom (instr. sg.), zore (gen. sg.), želim, željah (impf.), žene (gen. sg.), ženom (instr. sg.).

2. *Riječ ima tri sloga, a akc. je danas na drugom slogu.*

a) *Vokal je iza akcenta danas kratak:* Biograd, blagovat, boljezniv, bolježljiv, božanstvo, božanstva, daleko, darovat, darovah (aor.), dobrota, dobrotu, dobroti dogodil (se), dogorjet, doletjel, domaćin, dopustit, dovesti, golobrad, gologlav, gospoda, gospodin, gospodit (inf.), gospodja, gospodju, gospodjam, gospostvo, gospostva, govorit, govoril, hudobi (dat. sg.), iskrcat, ispokoj (imperat.), isprosit, ispustil, izašla, izavret, izdahnut, izdahnuh, izdvorit, izdvoril, izgorjet, izgovor' (imperat.), izgubit, izgubih, izgubil, izišal, izležat, izmorih, iznašla, izreći, izreklo, izvedril, izvesti, izvodit, izvodih, jadovit, kamenit, kozomor, kraljevat. kupovat, ljepotu, ljepoti, nadašal, nalokat (se), napojit, naslonit, naslonil, naučil, nazobat (se), nebesih (loc. pl.), nebogat, obagnal, obasjal, obazret, obazreh, obećat, obećal, oblomil, oborit, odahnut, odbrojit, odgojil, odgonit, odgovor' (imperat.), odložit, odmakni, odoljet, odoljel, odrvat, odrvah, odskočil, odustah, okopnjel, okropit, ophodit (kod: govoriti), opleten, opojil, operi (imperat.), oprostit, oprostil, oružat, osvojit, osvojil, othodit (kod: moliti), otklonih, otkriven, otrovat, otvorit, oženit,

Digitized by Google

pitomit (inf.), planini, planinam, poboljet (se), poboljel (se), pobrojit, pobrojil, podložit, podložih, podložil, podnesi, podnosit, podnosih, podnosil, podobrit, pogodit, pogodil, pogorjet, pogubit, pogubil, pohodit, poklonit, poklonih, poklonil, poklopil, pokopah, poletjel, pomolit, ponosit (se), ponovit, ponovil, porobil, porodit, porodih, porodil, posvojit, posvojih, posvojil, potaknul, potamnjet, potamnje (3. sg. aor.), potamnjel, potopil, potreptjet, potvoril, pozabit (inf.), pozobat, poželjet, poželjel, prebrojil, prečestit, presahla, pretoplil, pretvorit, pribosti, pridobit, prigodit, priklonit, priklonih, priložit, pripovjedj (imperat.), proboden, procavtjet, procaptjel, pronosit, provesti provodit, provodil, putovat, rastopit, razabrat, razabrah, razaznat, razdvojit, razmaknut, raznosit, razorit, rumenit, satvorit, satvorih, satvoril, siromah, sloboda, slobodit (inf.), slobodih (aor.), slobodil, sramota, sramotit, sramovat (se), stanovit, strahovit, svjedočit, svjedočil, šatorih (loc. pl.), tjeskotu, tugovat, učinit, učinih, učinil, učini (imperat.), udovac, ugodit, uklonit, ukloni, ukobil, ulovit, umaknut, umolit, umolih, umolil, umorit, umorih, umoril, uplodil, uprosil, upustih, ustrpljiv, uteći, uzdahnut, uzdahnuh, uzdržat, uzdržah, uzmaknul, užežen, večeras, veoma, visinam (dat. pl.), vjekovit, vlastelin, vojevat, vukodlak, zadobit, zapovidj (imperat.), zaskočil, zatvoril, zavapil, zgovoril, žalosti (loc. sg.), židovi, života životu, životom.

b) *Vokal je iza akcenta danas dug:* angjelske, angjelskoj, angjelski, dobrote (gen. sg.), dobrotom (instr. sg.), gospodar, gospoduj (imperat.), hudobom (instr. sg.), izabrav, izgubiv, ljepotom (instr. sg.), naučiv, nemoćnik, nepokoj (?), obećaš, obećaj, obećav, obuzet (inf.), oružaj, otvoriv, ovako(j), ovuda(j), pedeset, planine (gen. sg.), poklisar, pomoćnik, povede (3. sg. praes.), putovav, ravninom (instr. sg.), razabrav, redovnik, slobodom, sunčani, svemoguć, topole (gen. sg.), udovic (gen. pl.), utečem, vrućine (gen. sg.).

3. *Riječ ima više od tri sloga, a akcenat je danas na pretposljednjem.*

a) *Vokal je iza akc. danas kratak:* blagoslovit, gospodovat, ispokojit, odgovorih, oslobodi (imperat.), oslobodil, progovoril, svjedočastva.

b) *Vokal je iza akc. danas dug:* (ne mogu potvrditi nijednim primjerom).

B. *Danas je slabi dugi akcenat.*

1. *Riječ ima dva sloga.*

Digitized by Google

a) *Vokal je iza akc. danas kratak:* bitja (gen. sg.), bijesan,[1] blaznih (aor.), blažen, bradah (loc. pl.), branit, brazdi (loc. sg.), brijegu (loc. sg.), brlog, crno, cvijetu (loc. sg.), cvijetak, cviljet, cviljel, čuvat, davat, dičil, dijelit, dijelih, djakom (dat. pl.), djeve (acc. pl.), djevstvo, djevstvu, doći, dodjoh, do(l)ca (gen. sg.), dubu (loc. sg.), dušam, gizdah (loc. pl.), grani (loc. sg.), grijeha (gen. sg. kod: čovjek), grijehu (dat. sg.), grijesih (loc. pl.), haran, hladak, hrabar, hvalit, jaci (nom. pl. neodredjeno), kazat, kaži (imperat.), kratak, krilce (kod: djetece), krilom (instr. sg.), krivac, kusat, lice, licem, lijeka (gen. sg.), lijepa, lupež, ljiljak, ljubav, ljubit, ljubih, ljubil, ljuti (loc. sg.), majku (acc. sg.), manjak, mira (gen. sg.), miran, mirni (nom. pl. neodredjeno), mito, molba, mudar, munja, naboj, način, najti, najdoh, nadat (se), napast, narav, narod, narok, nauk, navlaš, nemat (inf.), nijesam, njime, njome, odje (hic), orlom, ovca, papke (acc. pl.), pitat, podne, prasca (gen. sg.), prijestol, prijeti (imperat.), primit, primih, primi (imperat.), primil, priti (inf.), prorok, prudit, puta, putu, putem, račil (particip), razbor, razlog, ručat (inf.), rugat, rukah (loc. pl.), sajam, sama, skakat (kod: hvaliti), skazat, skrivil, skupa (nom. sg. fem.), slani (loc. sg.), slijedit, slijedih, služit, služih, smetat, smiješan, smirit, smiril, stabla (nom. pl.), stanje, stranah (loc. pl.), strašan, stravit, stvorac, suda (gen. sg.), sudom (instr. sg.), sudac, sudit, sustat, suton, svezal, svijetu (loc. sg.), sviri (imperat.), svrnut, šetat, štapak, štedil, štita, štitu, štiti, tajat, taman, težak, tresti, trojstvo, trpjet, truda, trudom, tugah (loc. pl.), vaju (loc. sg.), varit, vijenac, vilam (dat. pl.), vladat, vrata, vratit, vrati (imperat.), vratil, vrijedan, vrijedjat, vrijeme, zajam, zaklad, zakon, zalud, zavist, zavjet, zazor, zbirat, zgriješit, zgriješil, zidal, zlatan, zlatu (loc. sg.), znanje, znanja, znanjem, zvijezda, zvijezde (nom. pl.), žedan, žitak, živjet, živjeh, žudjet, žudjeh, župe (acc. pl.).

b) *Vokal je iza akc. danas dug:* amen, bijelost, blagost, brade (gen. sg. kod: glava), cijeneć, cvilim, cviliš, činiš, čini, čine, činec, ćutim, dike (gen. sg.), djevom (instr. sg.), dragost, glave, jaja (gen. pl.), jakost, jele (gen. sg.), kralja (gen. pl.), lijenost, lijepost, ludjak (kod: divljak), ljudi (gen. pl.), molbom, naglost, nastoj (imperat.), primiv, prudi (3. sg. praes.), rukom, samoj, slanom (subst. instr. sg.), strane (gen. sg.), strana (gen. pl.), sumnje (gen.

[1] Premda se *ě* = *ije* danas računa za dva sloga, ja ga u ovom prijegledu računam za jedan slog i to za to, jer se i u izvorima ove radnje tako računa.

Digitized by Google

sg.), trpim, trpi, trpjev, vjernost, vojskom, vrijednost, zime, zimom, zuba (gen. pl.), zvijezda (gen. pl.), živeć, žudjah (impfk.).

2. *Riječ ima tri sloga, a akc. je danas na drugom.*

a) *Vokal je iza akc. danas kratak:* božurak, cjelivat, cjelunut, dobitak, dobivat, dosegnul, dotrudih, imanje, iskusit (kod: čuditi se), iskusil, ispisat, izvidat, izvida (3. sg. aor.), izvršit, izvrših, jedinstvo, kaćunak, kravaja (gen. sg.), mjesecu (loc. sg.), mogućstvo, namijenil, naredit, naredih, nastanit, nastanih, nastupil, navijestit, navijesti (imperat.), nazivat, nazuvat, neljubav, nenavist, nerazbor, obitelj, objavit, objavi (imperat.), objavil, obladat, obljubit, obljubih, obljubil, obranit, obratit, obrati (imperat.), obratil, obredit, obrnut, obružit, obujmit, obujmil, ockvrnit, ockvrnil, očutjet, očutjeh, očutjel, odijelih, odijeljat, odlučih, odlučil, odredil, odriješit, odvezat, ognjevit (inf.), ogrdit, ogrubjeh, opslužih, opsluži (imperat.), opslužil, osladit, osudit, osvetit, osveti (imperat.), othranih, otkupit, otkupil, oživjet, peharac, pobijat (kod: odijeljati), pobrajat, početak, početka, počivat, podvezal, pogrdit, pogrdil, pohvalit, pojavit, pokrijepil, pokunit (se, — kod: odlučiti), poljubit, pomagal, pomladih, ponavljat, poslužil, posvetit, poštenja, poštenju, potajat, potlačit, potrpi (imperat.), potvrdit, povijat, povratit, poznanje, poznanja, poživjet, poživjeh, prebivat, preblažen, preminul, prestanja (gen. sg.), pretrpjet, prikazat, prikratil, pripijevat, pristupil, probudit, probudih, probudil, procijenit, procvijelih, promijenit, prosvijetlit, prosvijetli (imperat.), prošćenje, protivit (se), providjat, provrtje (3. sg. aor.), rascvijelit, raskrilil, rasrdil (se), razbijat, razbirat, razbudih, razdijelit, razdijelih, razlučih, razminul, rodjenja (gen. sg.), rukavih (loc. pl.), sačuval, sadružit, sadružil, sagriješit, sahranit, sakrivil, samirit, saznanja (gen. sg.), snebivat (se), spomeni (imperat.), spomenul, spovijedat, stvorenje, stvorenja, ucvijelil, ukazat, ukrijepit, upisat, upisal, upitah, upuštat, uputih, uresit, uresil, ustrijelit, ustrpjet (se, ustupit, utrudil, uvrijedih, uzbujal, uzrasla, uzvisit, uzvisih, uživat, veselje, veselja, veseljem, zabludil, zadavat, zadavit, zamijesit, zastupil, zavalit, zločinac.

b) *Vokal je iza akc. danas dug:* Atene (gen. sg.), očutjev, poraziv, zasluživ.

3. *Riječ ima više od tri sloga, a akcenat je danas na pretpošljednjem.*

a) *Vokal je iza akc. danas kratak:* inostranac, izrečenje, odgovarat, preobratit, prijateljstvo, proročanstva, zapovijedat.

Digitized by Google

b) *Vokal je iza akc. danas dug:* prijatelja (gen. pl.), pripovijesti (gen. pl.).

II. *Danas je kojigod akc. na prvom slogu, bilo slogova koliko mu drago* (izuzevši dakako slučajeve, što su već uzeti kod I. A. 1. i I. B. 1.).

A. *Riječi koje danas nemaju duljine na pošljednjem vokalu.*

1. *Može se misliti i potvrditi primjerima ove rasprave, da je riječ u starije vrijeme imala duljinu na pošljednjem vokalu.*

a) *Na kraju riječi stoji vokal* ***a.***

α) *Genitiv singulara:* Apola, bilja, bisera, bogata, broja, cesara, cvijeta, čemera, čovjeka, doma, duba, Egipta, glada, glasa, gnjeva, grada, grbavca, Grka, istoga, jada, Korinta, kraja, lava, leda, lovora, ljeta, ljubovnika, meda, mjeseca, mjesta, mlada, mramorna, našega, obora, plača, ploda, pokoja, Prijama, raja, razloga, razuma, reda, sinka, sklada, smijeha, spirita, srama, stida, stupaja, sunašca, sunca, svijeta, svjeta, tijela, tvojega, uzroka, vaja, Vukoja, zlata, zmaja, znoja. — Ovamo se mogu staviti i ovi primjeri, ako i stoji iza vokala *a* još konsonanat: ničesar, nikogar, ovogaj, togaj, takogaj.

β) *Nominativ duala:* brata (kod: *braća,* gdje „bratja" po svoj prilici stoji griješkom mjesto: „brata"), bratca.

γ) *Pluralni oblici na* ***ma:*** jadnima, mojijema, objema, očima, riječima, slijepima, suzama, tugama, zvjezdama.

δ) *Pluralni oblici u neutr.:* godišta, pisma, posvetilišta, stada.

b) *Na kraju riječi stoji vokal* ***e:***

α) *Pluralni oblici u fem.:* dubrave, dunje, igre, molitve, ruke, ruse, seke, sluge, strane, strjelice.

β) *Akusativ pl. masc.:* bogove, jadove, psalme, sinove, stanove, Ugre, zube.

γ) *Instrumental sing. i pl.:* gorome, groznijeme, kojome, njekome, ovome, svojome, tome, time, tvojome, tvrdime, ustime, željome.

c) *Na kraju riječi stoji vokal* ***i.***

α) *U oblicima i-deklinacije:* bojazni (instr. sg.), bolesti (instr. sg. i nom. pl.), boljezni (instr. sg. i nom. pl.), jakosti (instr. sg.), kreposti (gen. sg.), krvi (gen. sg.), lijeposti (gen. instr. sg.), ljubavi (gen. loc. sg.), milosti (gen. sg.), napasti (gen. sg.), napravi (instr. sg.), naravi (gen. sg.), pameti (gen. instr. sg.), pjesni (nom. acc. pl.), pomoći (gen. sg.), prijazni (dat. sg.), psosti (acc. pl.), radosti (instr. sg.), sjeni (gen. loc. sg.), smrti (gen. dat. voc. loc. instr. sg.),

Digitized by Google

studeni (acc. pl.), svijesti (gen. sg.), vlasti (gen. sg.), zeleni (gen. dat. sg.), žalosti (acc. pl.).

β) *Dat. i loc. sg. u a-deklinaciji:* crkvi, dubravi, jami, molitvi, potrebi, pučini, rani, rasrdžbi, slavi, sreći, tmini.

γ) *Instr. pl. na mi:* drijevmi, nami, našiemi, njimi, oniemi, ričmi, sinovmi, suzami, vami, ženami.

δ) *Nom. i voc. pl. masc.:* angjeli, bogovi, dostojni (neodredjeno), Dubrovčani, fratri, grjehovi, kraljevi, oblaci, robovi, sudi, svatovi, Tebani, vjetri, vragovi, vukovi.

ε) *Instr. pl. na i (staro* ѣ*):* ljeti, načini, popovi, sinovi.

ζ) *Infinitiv:* biti (esse i percutere), boljeti (se), braniti, cknjeti, cviljeti, činiti, čuditi (se), čuti, čuvati, dati, dobiti, gledati, gojiti, gostiti, hoditi, imati, iskati, ispliti, izeti, iziti, izrijeti, izvršiti, izljesti, kaditi, kajati (se), klanjati (kod: biti), klati, kleknuti, kratiti, kupiti, ličiti, loviti, ljubiti, moliti, naliti, navijestiti, nositi, odnijeti, otkriti, otkupiti, otvarati, pasti, patiti, pisati, pitati, piti, plakati, platiti, početi, podnijeti, pokazati, pokriti, poštiti, poznati, pozreti, prebivati, predati, prepasti (se), prijati, prikratiti, primiti, probiti, prodati, prodljiti, proliti, prositi, prostiti, proždrijeti, pustiti, puštati, raspeti, rastati, razgledati, rijeti, roditi, sjesti, skratiti, skriti, slaviti, složiti, smetati, smiriti, sresti, staviti, stvoriti, sumnjiti, suziti, sviriti, svršiti, šaptati, tajati, tegnuti, trpjeti, truditi, tržiti, uljesti, umjeti, umrijeti, uzdati, varati, vidjeti, vladati, voditi, vratiti, začeti, zazreti, združiti, zidati, znati, žaliti, ženiti, žigati, živjeti.

Jedini svoje vrste primjer: *pitajte* ne može sam ništa dokazati.

d) *Na kraju riječi stoji vokal u:*

α) *Dativ sing.:* Adrastu, bratu, čemeru, čovjeku, djetetu, inomu, momu, Nedjeljku, ničemu, ovomu, Pilatu, slatkomu, svakomu (cf. onomuj).

β) *Lokal sing.:* Egiptu, gnjevu, posvetilištu, skrovitu, suncu, zakonu.

γ) *Akusativ sing.:* baretu, glavu, kosu, molitvu, njivu, obuću, odjeću, osvetu, stranu, svitu, štetu, tresku, vlahinju, voćku, vojsku, zemlju.

e) *Instrumental sg. masc. i neutr.:* biserom, blagom, bogom, brštanom, čemerom, djelom, djetetom, domom, jadom, jezikom, kosorom (kod: čemer), mirom, nebom, neogledom, prstom, Radatom, razlogom, sunašcem, troskotom.

f) *Dativ plur. u starijem obliku i što je s njim jednako:* babinam, crvom, darovim (instrum.), djavlom, Grkom, kraljevom, krstjanom

Digitized by Google

(kod: djavao), narodom, nesrećam, nevoljam, otocim (instrum.), pomorcem, robinjam (instrum.), silam, sinovom, vukovom.

g) *Lokal plur. u starijem obliku:* blatijeh, bocih, djelih, dvorovih, gaćah, gradovih, haljinah, kukah, mukah, noktijeh, njedrih, oblacijeh, palicah, pismijeh, protivah, prseh, prstih, stanijeh, Ugrih, valovijeh, vlasijeh.

2. *Može se misliti, da je riječ u starije vrijeme imala akcenat na zadnjem slogu.*

Ovamo stavljam riječi s njekim sufiksima, a kako je za take riječi mnogo potvrda, mislim, da su imale akcenat na kraju, t. j. da je bila osobitost onih krajeva, iz kojih su bili pisci upotrebljeni u ovoj raspravi, da se jednako akcentuju sve riječi, koje imaju isti sufiks. Najnaravnije mi se čini misliti, da je taj akcenat, koji je stajao na kraju, bio jaki kratki, jer se taj akc. najlakše pomiče prema početku riječi (kao što nas uče primjeri kod I. A), te ne ostavlja za sobom traga u duljini, jer je kratak, kao što bi ostavio jaki dugi akc., a za oba slaba akcenta još je manje prilike misliti, da su bili na koncu riječi ove grupe, jer kako su oni u opće mladji od drugih dvaju akcenata, ne bi ih za cijelo tako brzo nestalo s onoga mjesta, koje bi oni osvojili od starijih akcenata, jer čemu bi ih jezik metnuo na gdjekoje slogove, u razmjerno dosta kasno vrijeme, da ih opet ukloni?

Evo primjera ove ruke: bezuman, bezumja (acc. pl.), bilja (acc. pl.), bijedan, biseran, blagoslovljen,[1] blaženstvo, blaženstva, bogatstvo, bogatstva, bojazan, bolan, bolestan,[2] boljezan, bosilak, bratstvo, Bugarin, carstvo, cvijetja (gen. sg.), cviljenja (gen. sg.), častan, čemeran, česarstva (nom. pl.), činjenja (accus. pl.), danak (dies), dobar, dobrostiv, dohodak, dostojan, dubja (gen. sg. i acc. pl.), (e)vangjelje, gojan, govorenja (acc. pl.), gradjanin,[3] grbavac, grješan, gvozdja (gen. sg.), hranjen, hvaljen (kod: amen), isprazan, izbavljen, izgubljen, izranjen, izvrstan, jadan, jadovan, jaganjac, jasan, jeljem (instr. sg.), kamenje, kamenja, kamenjem, kladenac, kladencu, količak, konopac, koristan, kraljevstvo, kraljevstva, kraljevstvu, krepak, krepostan, krušac, kužan, lačan, lakom, lakomac,

[1] Što još danas imamo: blagoslòven, to suponuje, da je njegda bilo: blagoslovȅn.

[2] Slušao sam od Štokavaca nom. sg. fem. bolèsna, a to suponuje njegdašnje: bolesnȁ.

[3] Cf. rusko: гражданúнъ.

Digitized by Google

ljubak, ljubljen, ljuvezan, milosrdan, milosrdje, milostan, milostiv, mladjahan, moljenje, moljenja, mramoran, mrzak (kod: ljubak), nakazan, napredak, naučan, nazuban, neharan, nemiran, nemoćan, nesrećan, nesvijestan, nevjeran, obijestan, odgojen, okrivljen, okrunjen, omašten, opravan, orudje, oružje,[1] oružja, oružjem, osječen, oslobodjen, ostavljen, osudjen, otkupljen (kod: ljubiti), ozdravljen, pečalan, perja (gen. sg.), pisanja (acc. pl.), pjesan, plakanja (nom. pl.), plemenit,[2] podložan, podoban, pogrdjen, pokaranja (gen. sg.), pokojan, popovstvo, poražen (kod: amen), porodjen (kod: odgojiti), poslušan, postavljen (kod: izgrditi), potajan, potreban, pozdravljenje, pozlaćen, pravedan, prebistar, prejadan, presladak (kod: oblak), preslavan, prijazan (subst.), prijestolje, pripravan, pripravljen (kod: amen), protivan, radostan, ranjen, rascviljen, rastavljen, razdiljen, razuman, rečenje, rodjen, sanan, sazidan, seljanin, shranjen (kod: blažen), silan, sinak, sjedinjen, skladan, skladanja (acc. pl.), skrcanja (gen. sg.), sladak, slavan, slobodan, služenje, smiljenja (gen. sg.), spasenje, spasen, spravan, sramotan, srčan, stavljen, sužan (= sužanj), sužanstvo, tečenja (acc. pl.), trgovac, trudan, trudjenje, tudjin, tudjinin, tužan,[3] uboštvo, ubrusac, učinjen (kod: izgubiti), ufanje, ufanja, ugašen (kod: blažen), ugodan, umiljen, uzmnožan, uzmnožit (adjekt.), velik, vesel,[4] vjeran, vladalac, vremenit, zadovoljan, zagorjem, zamamljen, zatravljen, zdravlje, zdravlja, zdravljem, zelja (nom. pl.), zlovoljan, žalostan, žalostiv, željan, željenja, željezan, žestok,[5] življenja.

Kako se vidi, ovdje su uzeti i primjeri, koji bi mogli ići u koji predjašnji razdio, kao što su genitivi i ostali padeži u substantivu, n. pr. gen. sg. bogatstva mogao bi se metnuti i pod II. A. 1. a α itd. Ali kako se kod ove rubrike, kojoj su sada primjeri nabrojeni, ide za tim, da se vidi, koje su riječi njegda imale akcenat na kraju, a tamo se išlo da se pokaže, koji su oblici njegda imali duljinu na kraju; i kako je u hrvatskom jeziku akcenat pretežnija stvar od duljine, jer je akc. u svakoj riječi samo jedan, a duljina može biti i više, i jer akcentom poprijeko uzevši vladaju stalniji

[1] Cf. rusko: ружьё.

[2] U narodu se čuje i plemènit, što bi odgovaralo njegdašnjemu: plemenît, kao što se čuje kàmenit i kamènit.

[3] Od Štokavaca sam slušao: túžan, túžna, što odgovara njegdašnjemu: tūžȁn.

[4] Slušao sam: vèseo, vesèla (njegda: veséll, veselà).

[5] Slušao sam: žèstok, žestòka (njegda: žestȍk, žestokà).

Digitized by Google

zakoni nego duljinom, za to su uzeti rečeni primjeri ovamo. Ako se združi ono, što izlazi iz razdjela A) 1. s onim, što izlazi iz A) 2. onda se vidi, da su riječi kao gen. sg. bogatstva, cviljenja itd. imale njegda na pošljednjem *a* jaki dugi akc.: bogatstvâ, cviljenjâ itd.

3. Ima napokon mnogo i takih riječi, kojima je pošljednji vokal danas kratak bez akcenta, ali je li bio upravo taki i u vrijeme izvora upotrebljenih u ovoj radnji, ili je bio dug bez akcenta, ili je bio akcentovan, i kojim akcentom, toga ne mogu osjeći, jer nemam i ne vidim ništa sigurna za što bih se uhvatio, kad bih što uztvrdio za veliku većinu riječi, što dolaze u ovom razdjelu. Za njeke se od njih može misliti, da su imale na zadnjem vokalu ili duljinu ili akcenat, ali baš koje od toga dvojega, opet se ne zna; a da se to za njeke doista može misliti, to se vidi iz Daničićeve rasprave u XX. knjizi „Rada", str. 210 i dalje, gdje ima dosta primjera sličnih ovima mojim. Dosta je i takih riječi, za koje i sam mislim, da ni u starije vrijeme nijesu imale na kraju ni duljine ni akcenta, nego su ih stari pisci uzimali u rimama i s onakim riječima, s kojima ne tvore dobre rime. To osobito vrijedi za riječi od tri sloga, kao: Andrija, Marija, nepravda itd. Takih se rima nalazi i u današnjih štokavskih pjesnika. Budući dakle, da ne znam, što bih mislio za pojedine riječi, što ću ih sada navoditi, za to ih stavljam sve zajedno: Andrija, apostol, besjedit, bezočit, bježala, blago, bubanj, cesar, česar, cvijete (voc. sg.), čekat, čestita (nom. sg. neodredjeno), čestitil, često, čeznut, čudit (se), Davidov, dijelila, doba, dobavit, dobroto (voc. sg.), dočekat, dohitit, dojile (nom. pl.), doljezlo, dosta, dostiglo, dubrava, Dunav, djavol, Edipova, Egipat, francav, gizdav, gledat, gojno (adverab), grbav, hitat, hulit, hvatat, ikad, ime, indje, ispunit, ispuni (imperat.), ispunil, istisknut, istok, istrgah, Isuse (voc. sg.), itkor, izbavit, izdjelah, izmislil, izranil, izrekal, izvadil, izvenuh, jadovno (adverab), Jakobov, kajat (se), kami, kletva, klikoh, kraljević, lašnje (adverab), legoh, ljeto, ljubi, Marija, mati, Milate (voc. sg.), milo (adverab), misal, mislit, mislil, mjesto, mogal, najprija, naknadit, namjerit (se), namjerih (se), napunit, nasitit, nasitil, nastojal, natjecat (se), naudih, navlasto, nepravda, nevjesta, nikad, nikako, nikud, ništar, ništo, ništor, nitko(r), noćaska, nokat, njegova, njegovo, njekad, njekud, nješto, njetko, obje, obadit, objem (obim, dativ), objesit, obrezat, obzirat (se), očit, odluka, odrezah, oko, okusit, opsjenit, ostavit, ostavih, ostavil, otpravih, ozdravit, ozdravil, ozgara, padoh, patit,

Digitized by Google

patil, pazit, pedepsat, pedepsal, plakat, plemić, počinut, podigoh, podignut, poginut, pogladih, pogledat, pogledal, pomilovat, pomislit, pomogal, poskupih, postavit, poštovat, povraćat, povrgal, pozirat, požalit (kod: dijeliti), pravda, pravit (kod: govoriti), premjestit, prestignul, prevarit, prevaril, prija (prius), pripravit, priprosta (nom. sg. fem. neodredjeno), pristavit, probavit, probavil, proklinat, proplakat, proplakah, proplakal, prorokoval, proslavit, prostrta (nom. sg. fem. neodredjeno), prosuzil, pupak, Radate (voc. sg.), radovat (se), ranit, raspuknut, rastavih, rastavil, razdrto (nom. sg. neodredjeno), razložit (inf.), razložil, razmislit, rekal, rijetko (adverab), sagledah, sedam, silovat, skoknut, skupit, slatko (adverab), slava, slavit, slišat, slišal, slobodo (voc. sg.), smilit (se), smilil (se), smislit, smislih, smjerih, spjevat, spominat, spovidjet, spovidjel, spravno (adverab), sprva (adverab), srce, srdašce, sretat, stavit, stavil, stavila, stignut, strašit, sumpor, sunašce, sunce, suzil, svedjer, svekar, svijete (voc. sg.), svjetovat, svrtat, šereg, takodjer, tanac, trajat, tratit, trator, trendofil, udarit, udit, udunut, ufat, ugledat, ugledah, ugledal, ugrabit, uhvatit, uhvatil, upazil, ustavil, utekal, utješil, uzal, uzdignut, uzgledal, varat, vaskolik, vazda, većma, vidjet, vidjeh, vidjel, visjet, vjerit, vjerovat, vjetar, vojvoda, zabavil, zabavljat, začudih (se), Zadar, zagledat, zagledah, zamjerih, zamuknut, zapamtil, zavidjet, zavrgal, zginut, zlato, zlotvor, žalit, žalovat, žestoko (adverab).

Ovamo stavljam još dvije riječi, premda nemaju danas akcenta na prvom vokalu, a to činim za to, da poradi dvije riječi ne činim posebnoga razdjela: nenavidil, zapovidil.

B. *Riječi, koje i danas imaju duljinu na pošljednjem vokalu, a može se misliti i potvrditi primjerima ove radnje, da su je i u starije vrijeme imale.*

1. *Genitiv sing. fem. subst.:* dlake, iskre, molitve, naprave, slave, subote, štete, vunice (kod: djetece).

2. *Instrumental sing. fem. subst.:* crikvom, kletvom, maćehom, mukom, nepravdom, nevjerom, osvetom, pohvalom, pustinjom, robom, silom, sobom, tobom, varkom.

3. *Genitiv plurala subst.:* (s *a* na kraju i bez njega, premda ovaj drugi danas nije običan u Štokavaca, ali dok ga je bilo, jamačno mu je bio dug zadnji vokal): bogov, bogova, djevic, djevojak, držav, dubin, dubrav, fratar, godiš, gospoj, gradov, hiljad, jama, košut, krstjan, livad, molitav, moždan, nepravad, njedar, oblaka, otok, pogan, stotin, tisuć, uzdahov, vjetar.

Digitized by Google

4. *Adjektivni i pronomenski oblici, što se svršuju ua vokal:* bezredni, božji, božja, božju, crljeni, čestiti, dobre, dragi, drugo, duboke, gizdavi, gizdavu, gizdave, gore (neutr. sg.), gorki, gorku, grozni, huda, ini, ino, inu, isti, iste, izvrsni, izvrsna, jadovni, jaki, jedini, kameni, krepčija, kreposni, kreposna, krstjanska, krstjansko, krstjansku, ljeplja, ljuveni, mahniti, milija, milosrdni, milostivi, neharni, nesrećni, nesvijesni, njeki, njeko, oholi, plemeniti, pravedni, pošteni, poviti, povito, preljutu, preslavni, presveti, razumni, slatke, slavni, slobodni, sramotni, srdita, svaki, svako, tamni, tomu[1] (tomuj), tužnija, umiljeni, veliki, visoka, vjernija, vrjedniji, vrjednija, zločesti, zločesta, živi, žudjeni.

5. *Adjektivni i pronomenski oblici na -oj:* bezrednoj, blaženoj, bogatoj, božjoj, crnoj, čovječjoj, desnoj, dobroj, gizdavoj, gorkoj, izvrsnoj, jadovnoj, jedinoj, krepkoj, kršćanskoj, lijepoj, lijevoj, ljuvenoj, mramornoj, nagoj, našoj, neharnoj, nemirnoj, njegovoj, pravednoj, prehudoj, preslavnoj, studenoj, tamnoj, ubogoj, velikoj, visokoj, zelenoj.

6. *Adjektivni i pronomenski oblici na -ih (ili -ijeh):* blaženih, bogatih, božjih, dobrih, drazijeh, druzih, djavoljih, grješnih, hudih, inih, jadovnih, krvavijeh, ljuvenijeh, milijeh, mladih, naših, nemoćnih, nesrećnih, njegovih, ovezijeh, pravednih, preljutijeh, protivnih, studenih, tužnih, velicijeh, veselih, vrijednih, živih.

7. *Adjektivni i pronomenski oblici na -im (ili -ijem):* boljim, božjim, dobrim, inim, izvrsnim, jedinim, lijepim, našim, nesrećnim, njegovim, njekim, pravednijem, rječljivim, slatkim, zelenim.

8. *Adjektivni i pronomenski oblici na -om:* hudom, preljutom, velikom, zelenom.

9. *Ostale riječi osim glagola:* bezred, blagoslov, blavor, bokarar, bolest, bolnik, Budim, Carigrad, cjelov, čeljad, čemer, devet, dinar, dionik, dogovor, Dubrovnik, Dunaj, gospod, govor, grješnik, gusar, homut, ispovijes, iznenad, javor, jedin, jednak, jesen, kamen, kokoš, kolovrat, korist, kotar, krepost, krvav, labud, lakomost, lakost, lepir, ludost, lješnik, ljubovnik, manastir, milost, mimo nj, miris, mjesec, mladost, mramor, mudrost, najamnik, nalijep, napokon, naraštaj, nauznak, nedrag, nejak, nemar, nemilost, nemir, nemoć, neposluh, nesin, neslast, nesvijest, neugodjaj, nevjernik, nevoljnik,

[1] Da je *u* u toj riječi i danas dug, svjedoči prof. Budmani u svojoj gramatici, str. 56.

Digitized by Google

nigda(r),[1] nikada(r), njegda, njekada(r), nudjer, obadva, običaj, obijest, oblak, oblast, odgovor, odvjetnik, oglav, ogled, oholost, okoliš, onada(j), onda(j), pamet, perivoj, pjenez, plamen, pogled, poklon, pomoć, posluh, povrat, požar, predrag, prelud, preljut, premlad, procijep, prodol, propast, protiv, protivnik, pustoš, putnik, radost, razbojnik, razgovor, razlikost, razum, ribar, rodjak, satvar, savezaj, sinoć, slabost, sladost, slatkost, službenik, soldat, stanovnik, starost, strmoglav, suprotiv, svjetlost, troskot, učenik, ugodjaj, ugovor, uprav,[2] ures, usilost, uzdah, uzdihaj, uzrast, večer, vihar, vinograd, vitez, Vukmir, zalogaj, zanovijet, zapad, zapovijed, zapovijest, zavezaj, zelen, zgovor, žalost.

9. *Oblici u glagola:*

a) *Presens:* bjegaš, brani, budem, budeš, bude, budu, cjelivam, čekam, čekaš, čeka, čezne, čudim (se), čuješ, davaš, dava, dijeliš, djeluješ, dopre, dostojiš, dostoja, drhće, gledam, gledaš, govorim, govoriš, hitam, hitaš, hodim, hodiš, hoćeš, hvališ, ideš, izajde, izbavim, izbaviš, izgubim, izgubiš, izidem, izviješ, kratiš, ličim, ljubim, misle, molim, moliš, mole, naučiš, navijesti, nazivaš, nazrem, nosim, nosiš, obazrem, obazreš, obazre, objavi, obrati, opre, otre, otvoriš, patim, pati, pedepšeš, pitam, pitaš, plaču, počne, počnu, pogledaš, pogleda, pogodim, poljubi, pomagaš, pomisle, poziram, preda, prevarim, prevariš, priklonіš, prikrati, primim, prolijem, promijeni, prosim, prostim, prosti, provodim, razbija, razbiram, rodiš, rode, skrate, slavi, slišaš, slobodiš, slomi, služim, smeta, smiriš, spomenem, spominam, straši, sudim, svršim, učinim, učiniš, umijem, umolim, umrem, umreš, upaziš, ustavim, uzdaš, uzmeš, uzrem, uživam, uživaš, varam, vidim, vidi, vladaš, vlada, začuješ, zadavaš, zadava, zgodi.

Da se ne čini poseban razdio, stavljam ovamo i: oslobodiš. Što danas ima glagola s *-u* u prvom licu sing., svuda je taj *u* kratak, a u starije vrijeme čini se, da je bio dug; kako bi danas bilo, da je u više glagola sačuvan, ne znam. Evo tri primjera s *-u* u prvom licu sing.: čuju, plaču, učinju.

b) *Drugo i treće lice sing. aorista:* darova, dobi, dodija, dozva, napi, nasiti, obasja, obljubi, odnije, ostavi, otkupi, poče, podrani, posla, potaja, pribi, primi, rodi, sazda, zabi, zanije.

---

[1] Vuk piše doduše: nȉgda, ali budući, da on piše i: nȉkadâ, za to mislim, da može biti i danas: nȉgdâ.

[2] Mislim, da je danas: ȕprâv; Vuk ima samo: ȕprâvo.

Digitized by Google

c) *Prvo lice sing. imperfekta:* boljah (se), činjah, čudjah (se), davah, drhtah, gledah, gojah, gonjah, gubljah, hajah, hodjah, hotijah, iskah, klikovah, mogah, moljah, predah, provodjah, puštah, ronjah, uzdisah, varah, vjerovah, vladah.

d) *Imperativ:* bjegaj, čuvaj, dava', dostojaj (se), gledaj, izvida', kaštigaj, klikuj, krsmaj, kuntentaj, nadaj (se), nazivaj, obaruj, obladaj, pitaj, počivaj, pogledaj, pomagaj, pomiluj, poziraj, prebivaj, predaj, pripijevaj, razbiraj, ufaj, ukopaj, upušćaj, uživaj, vladaj, vrijedjaj.

e) *Participij praes. act.:* besjedeć, dižuć, govoreć, hode, išćuć, izvodeć, moleć, plačuć.

f) *Participij praet. act. I:* čekav, gledav, krsmav, ostaviv, poniknuv, ugledav, vidjev, zagledav.

g) *Participij praet. act. II:* blagoval, dobil, osnoval, pridobil, savil, skapulal, uzdrhtal, vojeval. — U Štokavaca nije danas običan *-l* na kraju, ali po ostalim oblicima sudeći možemo za cijelo držati, da je vokal ispred *-l* u navedenim primjerima bio dug; budući da je još i danas: blägovâla, döbîli itd. za to bi bilo i: blägovâl, döbîl itd.

h) *Participij praet. pass:* darovan, dobit, držan, gledan, izabran, izagnan, izdan, karan, napastovan, napisan, našaran, nespoznan, obasjan, obećan, obezan, oblit, okovan, opran, oružan, osnovan, poharan, pokajan, pokopan, polit, poslan, poštovan, povit, poznan, predan, pričekan, prognan, proklet, propet, psovan, raspet, razapet, razjadan, sazdan, slišan, spoznan, svezan, ufan, ukopan, usahnut, uzet, varan, vazet, vjerovan, začet, zaklan.

Digitized by Google

SVEČANA SJEDNICA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

dne 9. studenoga 1884.

PRIGODOM OTVORENJA STROSSMAYEROVE GALERIJE.

I.

BESJEDA

PREDSJEDNIKA DRA. FR. RAČKOGA.

Preuzvišeni gospodine pokrovitelju!

Veleštovani sbore!

Kod današnje svetkovine proslov moje besjede, koju u ime naše akademije izušćujem, valja da bude namienjen tebi, preuzvišeni pokrovitelju! jer bez tebe, bez iniciative i darežljivosti tvoje, nebismo se danas ni sastali, da nov zavod prosvjeti uašega naroda posvetimo.

Kad je godine 1870 naš glavni grad predposljednji put oduševljeno tebe dočekao, pozdravio te sa zanosom u ime ciele domovine riečmi neumrloga Petra Preradovića: „Zdravo naš slavni, veliki junače! s ponosom gleda na milog si sina zemlja nam rodna, s ponosom zove te narod ljubimcem . . . S tebe ta mala, prezrena Hrvatska, za koju sviet taj ni ne znaše skoro, sad je na glasu". Od ono doba primio si izražaje narodnje ljubavi dva puta, na ime kod otvorenja sveučilišta Franje Josipa I. i kod posvete svoje velebne stolne crkve. Od ono se doba na svjetskoj pozornici odigraše dva velika čina, pri kojih je drugom Slavenstvo odlučnu rieč vodilo. Od ono se doba ladjica naše domovine u morskoj pučini talasa, tjerana vihri i olujami; njezinim se mornarom ukazuje sada sunčano, sada oblačno nebo; sada misle uljesti u luku, a sada budu potisnuti od žala. U tom se kolebanju koleba i površina javnoga mnienja, te se redomice izmjenjuju glasovi: „Slava" i „propni".

Digitized by Google

Ali tebe, „veliki junače“! sve to ne smeta. Ti mirno motriš, kako tlakomjer ljudskoga priznanja skače i pada; pak samo upireš oči u ono, što je vječito i stalno, te vjeran svomu geslu „sve za vjeru i za domovinu“ ne prestaješ prinositi žrtve na žrtvenik svojega naroda. Svjedokom je tomu i današnja svetkovina.

Krivicu bi učinio hrvatskomu narodu, koji bi ga obiedio nezahvalnošću. Sve što je s tim narodom sraslo; sve što s njim ćuti i osjeća; sve što vjeruje u njegovu budućnost, poštuje zaslužne mu sinove, pak ako ime njihovo kadšto magluština sa strane zastre, znade ju razpršiti. Evo gradjanstvo se naše hrvatske priestolnice i s njom ciela domovina vesele, što ti mogu opet svoju odanost i zahvalnost izkazati. U tvom dolazku, kano što jučerašnji sjajan doček i pozdrav svjedoči, nazire svanuće novoga dana, sjećajući se onih rieči pohvaljenoga pjesnika: „Oj sviće nov dan! već mu svjetla zrake dopiru prve . . . Danu tom vjestnik zlatoustan ti si“.

I ne bez razloga. Svaki bo sin i prijatelj hrvatskoga naroda osjeća radost, što danas završuješ onaj hram prosvjete, koj si dne 10. prosinca 1860 zamislio, a komu si dne 28. srpnja 1867 godine vrata otvorio. U tom se je hramu do sada samo nauka gojila. Ako se obazreš na stotinu i petdeset knjiga, koje je akademija u jedva šestnaest godina na svjetlo izniela i u kojih imade radnja iz svih struka, koje ona po svojoj zadaći obradjuje: tada možeš sa zadovoljstvom opaziti, da je zamisao, koju si, preuzvišeni utemeljitelju! kod zasnovanja njezina imao, djelom postala.

Kada si, preuzvišeni pokrovitelju! akademiji već u zamisli uz znanosti namienio i goj umjetnosti: imao si za cielo dvoje pred očima: prvo uzku svezu izmedju znanosti i umjetnosti i blagotvorni zajednički jim upliv na prosvjetu i naobrazbu naroda; drugo sadašnje prosvjetne odnošaje našega naroda, u kojih bi mu težko bilo dva odieljena zavoda za znanost i za umjetnost nositi i razvijati. Ova je dioba u svaki čas izvediva, kada ju prosvjetna potreba i korist zahtievala bude.

A da se ona plemenita zamisao glede umjetnosti oplodi, za to se je, preuzvišeni pokrovitelju! tvoj za prosvjetu narodnu sveudilj zabrinuti duh skrbio. Budući osvjedočen, da se umjetnosti bez umotvorina mogu gojiti upravo tako malo kano knjiga bez knjižnice; znajući na dalje, da umjetnosti imadu svoju predaju upravo tako kano i znanosti: stao si ne manjom uztrajnosti nego li požrtvovnosti sabirati umotvorine. Italija navlastito, ta koljevka i mati srednje i nove umjetnosti, a uz nju i druge zemlje napuniše do skora umjet-

Digitized by Google

ničkimi proizvodi tvoje biskupske dvorove, koji su tim svakoga posjetitelja prenosili u doba i zemlje, kada i gdje su knjižnice i galerije bile vidljivom oznakom plemstva i velikaštva, a koja oznaka sve to više izčezava, čim više aristokracija roda i dostojanstva uzmiče pred plutokracijom ili čim se više odmiče od svojih davnih predaja. Uz drugi veličanstveni spomenik tvoga duha, uz prekrasnu stolnu crkvu, taj pravi muzej tvornih umjetnosti, bijahu oni ne niemi nego rječiti spomenici prošlosti, oni izražaji vječite ljepote, one izprave umjetničkoga kista, za tvoj duh plandovište, gdje se je od dnevnoga truda i spojenih s njim dnevnih zadjevica odmarao.

A sada se toga duševnoga užitka svomu obljubljenomu narodu za volju lišavaš. Darovnicom od 2. listopada 1868 god. poklonio si akademiji sve dosadanje i sve buduće umjetnine svoje uz to, da se tek poslie smrti u njezino vlastničtvo predadu. Medjutim pomišljao si, kako da se ove umjetnine i sama akademija smjeste u svrsi dostojnu sgradu; pak da se od misli predje k činu, poklonio si u to ime najprije uz pismo od 25. ožujka 1875 godine 40.000 for. a kašnje još 20.000 for. ukupno 60.000 for. Potaknuta tim načinom gradnja mogaše u kolovozu god. 1877 započeti po osnovi, koju je na tvoj poziv c. gradjevni nadsavjetnik Fridrik Schmidt sastavio, te uz pripomoć zemlje, grada i drugih rodoljuba nakon tri godine, uz izdatak od 240.738 for. 78 nvč. neračunajuć ovamo bezplatnoga gradilišta, sretno dovršena biti. Ovaj u našoj prosvjetnoj poviesti znamenit dogodjaj predan je potomstvu na mramornoj spomen-ploči, uzidanoj na stubištu. Ali držim se obvezana zahvaliti se u ime akademije ovom svečanom prigodom za onu pripomoć saboru kraljevine i tadanjemu načelniku kr. zemaljske vlade banu preuzv. gosp. Ivanu Mažuraniću (Burno povladjivanje: Živio Mažuranić!), zatim zastupstvu slobodnoga kralj. glavnoga grada Zagreba (Burni živio!) i svimkolikim dobrotvorom. Nemogu propustiti a da se nezahvalim imenito spomenutomu nadsavjetniku Fridrichu Schmidtu (Živio!) i njegovu umnomu učeniku i suradniku Hermanu Bollèu (Živio!), kojemu se zahvaljujem i za pripomoć ravnatelju prof. dru. I. Kršnjavomu oko nutarnjega po najnovijem izkustvu udešenoga ustrojstva galerije. Budi nadalje hvala i nadzorniku kod gradnje Robertu Melkušu, (Živio!) članovom imenovanoga akademijom gradjevnoga odbora, kr. gradjevnomu odsjeku i njegovu načelniku, te poduzetnikom gradnje za trud onaj, koji su uložili, da ta sgrada bude čim dostojnijim spomenikom hrvatske požrtvovnosti i mara za prosvjetu. Dužan sam s najsmjernijom

Digitized by Google

zahvalnošću takodjer spomenuti, da su štete, koje je upravo danas pred 4 god. grozan potres ovoj jur dogotovljenoj sgradi nanesao bio, doskora izvidane bile velikodušnim darom Nj. c. kr. apoštolskoga Veličanstva od 2000 for. (oduševljeni Živio! Živio!) i uz odredbu tadanjega bana preuzvišenoga gospodina grofa Ladislava Pejačevića zemaljskimi sredstvi.

Da se sgrada uzmogne završenom smatrati, preostajalo je još jedno, dekoracija naime nutarnjosti njezine. I ovdje je inicijativa preuzvišenoga pokrovitelja došla u susret pripomoći od 2000 for., kojoj se s tolikom svotom pridružila i zemlja, zašto budi zahvala narodnomu zastupstvu i preuzvišenomu gosp. banu grofu Khuenu-Hedervarskomu.

Tim je načinom ova palača, sagradjena u liepom slogu talijanske renaissance i ukusno nakićena, priugotovljena da u svoje krilo i pod krov svoj uz zemaljski arkeologički muzej primi našu akademiju s njezinom knjižnicom i bogatom sbirkom rukopisa, te galeriju slika, kojoj je zaključkom akademije na vječitu uspomenu na njezina zasnovatelja nadjenuto ime „Strossmajerova galerija jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti".

Na te zidine, na to stupovlje, na taj hram posvećen znanosti i umjetnosti, možeš, preuzvišeni pokrovitelju! kano na svoje čedo i gojenče s ponosom pogledati. Ti si mu osnov postavio, pod Tvojom se je rukom dizao, nada nj si malo prije milost svevišnjega, vrelo istine i ljepote, dozvao, a danas odkrivaš skrovište umjetnosti, nov ures njegov, nov zalog Tvoje ljubavi prama svomu narodu.

Od danas u tom se hramu rukuju znanost i umjetnost; danas sklapaju ove dvie blizanke božjega i čovječjega duha nerazdruživi savez i na hrvatskoj zemlji. Taj savez ima svoj korien jur u naravi i višem zvanju čovjeka, posvećen je pako poviešću i predajom svih izobraženih naroda.

Osjećaj ljepote prirodjen je čovjeku upravo tako kano što osjećaj istine i pravde; a čim se ovi osjećaji suglasnije razviju u čovjeku i u skupu ljudi, u narodu, tim je čovjek, narod savršeniji. Ovi se osjećaji u duhu čovječjem tako prepliću, da je najuzvišenija zadaća odgoja u surazmjerni jih sklad dovesti. Za tim imade težiti družtvo: obitelj, crkva, država. Družtvo bi samo dielomice zadaći svojoj odgovaralo, kad bi se kod odgoja samo za sredstva znanja brinulo, a razvoj osjećaja ljepote prepustilo bi njemu samomu. Takove jednostranosti bila bi i ta posljedica, da i sama nauka nebi zaodjenuta bila onim oblikom ljepote, koji čini ju ne samo privlačivom

Digitized by Google

i ugodnom nego i plodnom. Riedki su dakako dusi, u kojih su pojedine grane znanosti i umjetnosti dospjele do jednake savršenosti; riedki su ljudi, veliki učenjaci i umjetnici. Poviest ljudske prosvjete nije mogla zabilježiti mnogo Leonarda da Vinci, znamenitoga mislioca, matematika, skladatelja i pjesnika kano i velikoga slikara, vajara i graditelja. Ali poviest nam na svakoj skoro stranici dokazuje, da što je toli riedko u jednom duhu spojeno, u srodnih se umnicih popunjuje, u kojih odvojena znanost i umjetnost sklapa nerazriešivi brak i duševno jedinstvo, uslied kojega obje u isto doba slave svoj porod i dozrievaju do muževnosti. Budi mi dozvoljeno samo dva primjera navesti.

Grčka i Italija jesu dva razsadnika znanosti i umjetnosti za ostali sviet, prva navlastito za stari, druga za novi viek; pak se one u ove obje zemlje složno i skladno grle i razvijaju. Divni se napredak grčke umjetnosti naprama onoj simbolici, koju je sa iztoka primila, tumači punim pravom odanle, što je ona korak po korak s grčkom znanošću, a osobito s filosofijom koracala. Grčko vajarstvo i slikarstvo izražavalo je vjerno u vidljivih oblicih postupni napredak suvremene nauke u poznavanju čovjeka i prirode, kano što je umjetničko dljeto i kist služilo za izražavanje živih osjećaja narodnoga bića i narodne predaje. Iz Iliade i Odiseje crpali su prvi grčki umjetnici svoja nadahnuća. Doba umnih filosofa i historika, pjesnika i govornika; doba, koju proslavi Aischylos, Sophokles, Herodot, Zenon, Anaxagoras, Protagoras, Krates i Kratinos, ta se doba ponosi slikarom Polygnotom, vajarom Fidiom, arhitektom Iktinom i Kallikratom i mnogimi učenici njihovimi; u to se doba atinska akropolis ukrasi Parthenom, Odeiom i Propyleji, u kojih su se sve grane grčke umjetnosti rukovale, umjetnici onoga vremena natjecali.

Tako je bivalo i u Italiji. Prieporod znanosti priveo je u život i umjetnosti. Italija, liepo kaže D. Sutter (Philosophie des beaux-arts. p. 19) je zemlja izkustva, u kojoj mora sve umrieti, da se preporodi. Uzkrisitelj klasičkih nauka Dante Alighieri odabra si za provodiča u predjelih smrti M. Vergilija; djela pako njegova imala su plodonosan upliv na suvremenu umjetnost. Giotto, prijatelj Danta, Petrarke i Boccaccia, otvori na „campo santo“ u Pisi školu slikara, koja prikazuje prielaz iz srednjega vieka u dobu renaissance; a kistom njegovim kano i Orcagne kreću uzvišene misli „božanstvene komedije“. Giotto pako bijaše uzorom za slikare XIV vieka, kano što bijaše Rafael za slikare XVI, a Caracci

Digitized by Google

za one XVII stoljeća. Umotvorinam XV vieka dao je jednaki odgoj pod uplivom humanističkih nauka, koje su svekolike umove liepoga apeninskoga poluotoka zahvatile bile, jednaki takodjer značaj. Ovaj se medjusobni uticaj pokazuje i u tom, što je obćenitost naobrazbe, toli značajna kod mnogih humanista one dobe, prelazila i na polje liepih vještina; pa kano što se je mnogi umnik podjedno bavio i liepom knjigom i raznimi granami znanosti, tako je često isti umjetnik bio slikarom, kiparom, rezbarom, zlatarom, mjedolievcem, pače i graditeljem. Sam Giotto bijaše i slikar i arhitekt, a prekrasan zvonik prvostolne crkve u Firenzi uz njegove slike na liepu u Padovi i drugdje ostaju vječitim spomenikom vještine njegove u obih granah umjetnosti.

Što je ovdje primjerice rečeno za Grčku i Italiju, i to glede prve za doba cvatnje, glede druge za doba prieporoda, dalo bi se utvrditi za obje za svako drugo doba, a tako i za ostale zemlje, na ime, da znanosti i umjetnosti uzporedice se dižu, cvatu i padaju, poradi uzajamne si sveze, ukorienjene jurve u duhu čovječjem, kano što vam je, veleštovana gospodo! dovoljno poznato.

Ovdje će svaki nas malko popostati i migom oka osvrnuti se na prošlost naše domovine, te upitati: u koliko se je ovdje onaj obćeniti prosvjetni zakon o tiesnoj suvislosti medju znanostmi obistinio.

Vi znate, gospodo! da je humanistička struja s apeninskoga poluotoka zahvatila u drugoj polovini XV i u XVI stoljeću našu takodjer iztočnu obalu jadranskoga mora. Vi znate, da se je onomu veličanstvenomu duševnomu pokretu na polju preporodjenih znanosti pridružilo više umnih sinova hrvatskoga naroda; pak da je ovaj dao dosta vrlih suradnika za svaku granu tada obradjivana ljudskoga znanja. Ali znate i to, da skoro nikada nebijaše manje nego li tada u našoj domovini s ove i s one strane Velebita uvjeta, da preporodjene znanosti i domaće gojitelje njihove uzme u svoje okrilje. U Italiji, premda u manje državice i slobodne gradske obćine pociepanoj, našao je humanizam obilnu podporu u bogatu gradjanstvu i u velikih dinasta. Ondje su se gradovi, imenito Firenca, Siena, Pisa, Ferara, Urbino, Bolonja, Padova, Mantova, Mletci, Milan, Genua i Napulj, upravo natjecali u poticanju, nagradjivanju i odlikovanju književnika i umjetnika. Ondje su dvorovi papâ u Rimu, Medicisa u Firenci, Aragonaca u Napulju, d' Esta u Ferari, Gonzaga u Mantui, Sforza u Milanu, Federiga di Montefeltro u Urbinu, Malatesta u Riminu i Pesaru, pak uz ove i drugih vele-

Digitized by Google

moža bili sastajališta i stecišta prvih umova ciele Italije, te su se oni knezovi ponosili tim, što su jim sjajni dvorovi nalik na učene i umjetničke akademije. Sjetimo se samo onoga kola književnika i umjetnika, koje su oko sebe sakupili Cosimo i Lorenzo de Medicis u Firenzi, te Siksto IV i Lav X u Rimu. A koliko nisu bili umjetnici i znanstvenici u tih visokih krugovih cienjeni! Papa Giulio II. šalje za Michielangelom ulake, da se povrati, bivši uvriedjen što ga pustio čekati u predsoblju, pa ga moli za oproštenje. Car Karlo V sretivši se s ovim velikim umjetnikom uzkliknu zanosom: „careva imade mnogo, ali neima čovjeka vam jednaka".

Srodne je uvjete našao humanisam i u drugih zapadnih zemljah, u koje je iz Italije presadjen. Ali od svega toga nije bilo tada skoro ništa u našoj domovini. Razkomadana stala se za svoj obstanak boriti proti Turstvu, koje je poslije propasti Srbije i Bosne naleglo bilo na nju u čas, kada su u susjedstvu s one strane mora umom Brunelleschia, Bramanta, Sansovina, Palladia divne gradjevine dizane; kada je dljeto Donatella i Michelangela mrtvi kamen životom nadahnjivalo; kada je slikarija preko Tome Guidia Massacia, Gian-Bellinia i Perugina k savršenstvu koracala. U hrvatskih velikaških dvorovih, koliko ih je i bilo, sakupljaše se bojne čete a ne učenjaci i umjetnici. Gradjanstvo i puk u onih feudalnih odnošajih jedva se u račun uzimali. Svemu tomu bijaše naravna posljedica, da Hrvatska bez mecena i bogatoga slobodnoga gradjanstva ne bijaše razvoju znanosti i umjetnosti priugotovljeno i prikladno zemljište; pak da su uslied toga naši Statilići, Kloviji, Lucijani iz Vrane, Medulići, Schiavoni, ne našavši mjesta u dvorovih naših Zrinskih, Frankopana, Karlovića, tražili zaklone u dvorovih Matije Korvina, kraljice jadranske, Urbina, Vatikana, kano što su naši umnici u visokih školah ponajviše talijanskih sudjelovali oko promicanja uauke. U tom sumraku jedinu nam svjetliju tačku predstavlja naš dični Dubrovnik; ali i on samo glede liepe knjige, pomnjom u krugu vlasteoskih obitelji obradjivane, dočim liepe umjetnosti niesu mogle uhvatiti koriena u gradu, kojega je slobodi mač osmanlijski sveudilj prietio, a blagostanju, osnovanom na obrtu i prometu, žile podvezivao.

Onaj dakle zakon o suvislosti medju znanošću i umjetnošću podkriepljen je niječnim načinom i prosvjetnom poviešću hrvatskoga naroda. A takove su okolnosti u našoj domovini potrajale sve do najnovije dobe našega duševnoga prieporoda. Tek sada je knjizi u književnih društvih i u akademiji gojilište i zaklonište a u visokih,

Digitized by Google

srednjih i strukovnih školah sjemenište stvoreno. Odkada se pako naša književnost bujnije razvija, sve se to više osjeća potreba i pobudjuje želja, da se i drugo polje narodne prosvjete, polje umjetnosti, stane obdjelavati.

Ovoj osjećanoj potrebi i probudjenoj želji dolazi u susret galerija umjetnina. Od nje, veleštovana gospodo! ne očekujemo, da tvori čudesa u prostranom području tvornih umjetnosti; ne očekujemo, da nam odmah rodi velike umjetnike; za sve to potrebiti su još drugi uvjeti. Od galerije očekujemo prije svega onaj blagotvorni upliv, koji je već Plato iztaknuo riečmi: „Motreći svaki dan glavna djela slikarstva, kiparstva, graditeljstva, i duhovi manje priugotovljeni za krasotu, uzdignuti ovimi djeli kano u zrak čisti i zdravi, dobit će ukus ljepote, pristojnosti, nježnosti, priviknut će se razsudjivati pravedno, što je savršeno ili manjkavo u djelih umjetnosti i u djelih prirode, a ta sretna izvjestnost u razsudjivanju postati će svojstvom duša njihovih". „Umjetnine služe — kako dobro veli jedan noviji vještak — da nam odkriju tajnu sklada u naravi; da razobće red i miloštu u djelih, koja su namienjena najuzvišenijim potrebam uma; one obuhvaćaju cjelovitost prirodnih i moralnih poznavanja, a svrha im je, da pripomognu usavršiti čovječanstvo. One razigravaju naše najplemenitije sile; one pridonose k našoj sreći prikazujući nam harmoniju i ljepotu, koja diže dušu k bogu i potiče ju na sve, što je dobro i što ide za tim, da stvor približi tvorcu . . . Na ovom neutralnom zemljištu mnienja se izmiruju, predsude se i političke mržnje zaboravljaju, mjesto da se razigravaju i pobijaju: toliku silu imade krasota na čovječju dušu". (Sutter p. 69—70). Odavle se nadamo poimence, da će naša galerija u svih obrazovanih slojevih naroda, osobito glavnoga mu grada, za odgoj čuvstva ljepote i oplemenitbu ukusa postupice i polagano blagotvorno djelovati. A da ta nada neće ostati pusta, jamči nam prirodjen, rekli bismo, našemu narodu osjećaj ljepote i tanka ukusa, koji se u svih tvorinah njegovih izrazuje, u jeziku, u pjesmi i napjevu i u domaćem obrtu. U tom će smjeru naša galerija takodjer znamenito pripomoći novijemu kod nas hvale vriednomu nastojanju oko podignuća umjetnoga obrta. Napokon imati će od sada svi obrazovani slojevi naroda priliku upoznati se s razvitkom slikarstva, osobito talijanskoga, i s historijskom predajom ove grane liepih umjetnosti, što je za izobraženoga čovjeka veoma poučno i zanimivo.

Digitized by Google

Preuzvišeni pokrovitelju! Danas predaješ svečanim načinom akademiji i kroz nju cielomu narodu, a osobito glavnomu gradu sbirke umjetnina, koje si tolikim trudom i troškom sakupio, da jih napokon pokloniš na žrtvenik narodne prosvjete. Mi primamo ovaj veledušni dar uz izraz najdublje zahvalnosti. Taj dar čuvat ćemo kano oko u glavi. Do nas i ciele zemlje stojati će, da se ono, što si ti sam stvorio, ne samo uzdrži, nego i po mogućnosti popuni i usavrši. Svemogući bog, koji nije napustio hrvatskoga naroda u najcrnijih danih kušnje, koji je i njemu odredio mjestance u velikoj osnovi svoje često nedokučive pomisli, pripomoći će, da se oživotvore nade, koje se na ovu današnju svetkovinu privezuju. Akademija bila je naumila ovu svetčanost tiho medju zidinami ove palače obaviti. Ali rodoljubivo gradjanstvo zagrebačko, proniknuto osvjedočenjem, da će ono u prvom redu dionikom biti prosvjetnih blagodati toga zavoda, nehtjede zaostati u izkazanju vidljivim načinom svoje harnosti prama dobrotvoru i svoje radosti s nove prosvjetne stečevine. Gradjanstvu pridružiše se toliki sjajni gostovi, medju kojimi vidimo i više odličnih zastupnika naše braće Slovenaca, koji pokazuju i tom prigodom, da jih u pitanjih narodnih i prosvjetnih mala Sutla ne dieli od Hrvatske. I tako ostati će i ova svečanost uz ime biskupa J. J. Strosmajera, toga prvoga dobrotvora, mecene, otca hrvatskoga naroda, neizbrisivo ubilježena u hrvatskih ljetopisih.

A sada, preuzvišeni pokrovitelju! željno očekujemo, da galeriju javnosti otvorenom proglasiš; kano što je i meni u ime akademije čast ovdje proglasiti, da je akademijska knjižnica sa sbirkami rukopisa od sutra za porabu obćinstva u smislu njezinih pravila otvorena.

II.

BESJEDA

POKROVITELJA BISKUPA J. J. STROSSMAYERA.

Moje milostive gospodje!

Moja plemenita gospodo!

Moj brat i prijatelj, predsjednik akademije, tako je krasno i učeno govorio, da bi ja imao mučati, ali dužnost ostaje dužnost, pak mi je progovoriti sa čednim priznanjem, da sad već nisam više toliko govornik, koliko improvisateur.

Digitized by Google

U običaju je akademiji svake godine u svetčanoj se sjednici sastati, da pred Bogom i narodom sviest svoju njekim načinom izpita i razlog o životu i djelovanju svom položi. Take sjednice do sada su, hvala Bogu, akademiji u obće, a častnim članovom akademije napose uviek na poštenje i slavu služile, pak će tako biti i ostati, ako Bog da, i uvieke. Smatram, da mi je kano pokrovitelju akademije dužnost ovo javno posvjedočiti i ovakovu nadu izreći. Akademija je od prvoga postanka svoga pak do danas na polju prirodoslovnom i matematičkom vrlo liepih i znamenitih znanstvenih radnja obavila i zemlju ovu, koju svetom baštinom praotaca naših nazivamo, podobro izpitala tako, da je s te strane priznanje i pohvalu i stranoga svieta zaslužila. Akademija je od postanka svoga do danas nebrojeno množtvo povjestnih izvora i spomenika na vidik izniela, tako, da je jedino ona svojim neumornim radom omogućila, da se prava povjest našega naroda sastaviti i na javu iznieti uzmogne, ter kako ja muža, koji je u najnovije doba svojom poviesti Hrvatske punim pravom zaslužio, da članom akademije postane, ne samo sa njegove učenosti i marljivosti, nego ujedno i sa njegove čednosti i pravednosti poznajem, on će i sam rado priznati, da bi mu bez rada akademijskoga jedva moguće bilo onakvu poviest napisati, kakovu je napisao. (Živio! Živio Smičiklas!). I glede jezika našega, koji se divnom ljepotom, obilatošću i suglasjem svojim sa najprvimi i najrazvijenijimi jezici svieta ovoga mjeriti može, akademija je mnogo učinila, pak ako joj, kô što neima o tom dvojbe, podje za rukom dovršiti i izdati historički rječnik našega jezika, poput onoga francezke akademije ili onoga od Littrea za francezki ili onoga od braće Grimma za njemački jezik, tim će već samim akademija podići sebi i narodu spomenik slave aere perennius, koga zub vremena nikada izjesti i uništiti nebude. Jest istina, u tom se svi neslažemo, jer ih ima, koji tomu prigovaraju i na rad akademijski bezobzirno, da nereknem prezirno, gledaju; ali tko bi svemu svietu ugodio? Tako je uviek na svietu bivalo. Ja se dohro sjećam, da se je koncem prošloga stoljeća o francezkoj akademiji na sva usta govorilo, da ništa neznači, da je puka taština i izpraznost; reklo se je o Descartesu i Malebranchu, da nisu nikakovi mudroslovi; o Newtonu reklo se, da nije nikakav fizik; o Laplaceu, da nije nikakav astronom bio; o Lavoisieru, da nije nikakav kemik. A i danas se gdješto govori, da Claude Bernard i da Pasteur nisu nikakvi physiologi. Ovako se je govorilo, ali što jest, jest i ostaje uviek; a što nije, nije i poslje

*

Digitized by Google

kratkoga vremena izčezava kô magla pred suncem. Akademija francezka polag svega njegdašnjega prigovora ostade jedan od najzaslužnijih i najslavnijih akademijskih zavoda na ovom svietu, a imena, koja sam gore spomenuo, ostaše polag preziranja zviezde prve veličine na obzorju obće znanosti i slave. Takvi prigovori kadri su samo nutarnju cienu i vriednost sličnih zavoda i imena podignuti i uzvisiti, nipošto pako poniziti i uništiti. Kada se pako pomisli, u kakvih težkih okolnostih živimo, kada se pomisli, da sve što stičemo i namičemo, krvavim — da tako reknem — znojem sticati i namicati moramo; kada se pomisli, da se kod nas samom knjigom danas živjeti neda, i da skoro nikoga u nas nije, koji bi se mogao izključivo knjigom i znanošću baviti: onda se mora priznati, da smo sa vrlo čednimi sredstvi, koja nam pri ruci stoje, dosta učinili i právo njekim načinom stekli, da domovini našoj na balkanskom poluotoku osobito opredieljenje pripišemo, to jest da postane to, što Toskana u liepoj Italiji, da postane osobite vrsti athaeneum, što će reći ognjište i njegovalište svih viših umnih i moraluih težnja i svrha. Mi pako domaći sinovi imali bi pomisliti, da narod naš ima i onako dosta i predosta vanjskih protivnika, koji sve što je domaće preziru, i kojima je svaki naš napredak trn u oku; imali bi se trsiti jednim jeditim načinom akademiju i njezinu radnju oprovrći, a taj jest izumljenjem i izdanjem knjige, koja bi učenošću i uzoritošću svojom sve dosadašnje naše radnje daleko nadmašila. Takovim oprovrgavaocem sav bi se sviet u nas obradovao i do crne zemlje poklonio.

Današnja svečana sjednica, sjednica je ad hoc, kojom akademija slavi dvostruku stečevinu i dvostruku dobit. Prva stečevina i prva dobit je ova krasna i uzorita sgrada, koja i vanjskom i nutarnjom ljepotom svojom cielomu narodu a akademiji na pose na slavu i diku služi.

Ona je osobit ures prestolnoga našega grada, koji opredjeljenje ima, da u ovo naše doba uzkrisi i obnovi neumrlu slavu slavnoga našega Dubrovnika, koji je znao i umio i tada zublju prosvjete i slobode u vis dignuti i plamteću uzdržati, kada je svuda u na okolo na balkanskom poluotoku gusta tama neznanstva i sužanjstva ležala. Ako se takve sgrade, kô što je ova, u stolnom gradu našem širile budu, grad će naš u brzo ne samo nutarnjim bićem i opredieljenjem svojim, nego i vanjskim licem i obličjem slavni i neumrli naš Dubrovnik zamieniti, ili, kad sam već prije hrvatsku našu domovinu na balkanskom poluotoku prispodobio Toskani, to

Digitized by Google

će zgrade, ovoj našoj akademičkoj zgradi slične, kada se uzmnože, pretvoriti stolni naš grad, ako Bog da, makar i u čednoj mjeri u liepu i uzoritu Florencu. Hvala bogu da je tako! Bog nas kadšto iz tajnih i nedokučivih, ali uviek iz svetih i pravednih svrha pohadja; ali kad takvi pohod uztrpljivo podnašamo i na korist našu obraćamo, tada nas Bog preobilno prije ili poslije nagradjuje. Upravo su danas četiri godine, odkada smo strahovitim i užasnim potresom postradali; tada su se sgrade i palače rušile i oštećivale, a od onda do danas evo se hvala Bogu još ljepše i uzoritije dižu i popravljaju, u koju vrst spada osobitim načinom i ova sgrada akademijska. — Još jedanput dakle hvala Bogu!

Poslje Boga pako imamo se najprvo zahvaliti Njegovomu ap. Veličanstvu, premilostivomu kralju i vladaru (Živio, živio, živio!), koji je, kad je sgrada naša užasnim potresom nastradala, kraljevskom upravo darežljivošću akademiji u pomoć pritekao i omogućio, da se zgrada brzo popravi i izcieli. Mi smo narod od vajkada i vazda vjeran i lojalan; mi smo vjernost i lojalnost našu svakom zgodom i prilikom riekami krvi naše posvjedočili, mi ćemo to i u dojduće svagda istom vjernošću i lojalnošću kao i dosada učiniti, u tom smo hvala Bogu svi složni, ter odbijamo od sebe odlučno misao, kao da bi itko danas u monarhiji pravo imao nas na tu našu dužnost opominjati. (Burni, oduševljeni živio!) Bog blagoslovio i svakom slavom obdario i Njeg. Veličanstvo kralja i kraljicu našu i svu vladajuću kuću. (Živio!)

Poslje ovoga hvala dobromu narodu našemu, koji se u velikoj materijalnoj nuždi i stisci nalazi, pak ipak od ustah svojih odkida, kad se o tom radi, da se znanstveni i kulturni zavodi stvaraju. Bog blagoslovio naš narod! on zaista zaslužuje da ga svi ravnom ljubavju ljubimo i da iz svih sila složno nastojimo, da se čim prije podigne i do one visine prosvjete i slobode uzvine, koju mu je Bog sam u ovih stranah opredielio, da svete i uzvišene svrhe nikomu na svietu na štetu, nego svemu svietu na korist, sebi pako samomu na čast i slavu izvršuje. Hvala i častnoj vladi našoj, koja je uz uvjet, da njeke narodne zavode ovdje smjesti, znatno podpomogla, da se ova akademijska zgrada podigne i uredi. Bog blagoslovio vladu u svakoj plemenitoj i pravednoj namisli njezinoj. Javna vlast je neizmjerno važna stvar. Nju je Bog sam iz srca svoga — da tako reknem — iznio, krvju Jedinorodjenoga svoga posvetio, ter zalogom svake istine i pravde, svake slobode i prosvjete, svakoga mira, poredka i napredka u narodâ učinio; ja po-

Digitized by Google

navljam: Bog blagoslovio vladu i sačuvao ju, da se nigda ni za časak u vrtlog strasti i ma kakve nepravde zavesti nedade. (Živio!) Hvala i slavnomu gradu Zagrebu, njegovomu starešinstvu i zastupstvu, koje je ovomu kao i svim sličnim znanstvenim i kulturnim zavodom najljepša mjesta u gradu opredielilo i ustupilo, znak je to sjajni, da zadaću svoju i opredieljenje svoje dobro shvaća. Grad je Zagreb, njegovo starešinstvo i zastupstvo, i svi razredi gradjanstva, jučer i danas u mojoj slaboj osobi višim znanstvenim i kulturnim težnjam toliku ljubav i toliko štovanje ukazao, da će mi uspomena tih dana najsvetijom i najradostnijom uspomenom moga života na uvieke ostati. Bog blagoslovio i stostruko naplatio ovu ljubav gradu Zagrebu, njegovomu starešinstvu, zastupstvu i svim vriednim gradjanom stolnoga grada našega! (Živili!) Na posljedku hvala i momu bratu i staromu prijatelju, predsjedniku akademijskomu. (Živio! živio!) Ja znam najbolje, što je njega muke, znoja i truda stajalo, dok se je ova velebna sgrada podigla, popravila, dovršila i uresila.

Osim toga slavi akademija danas još i drugu svoju stečevinu i drugu dobit, a ta je: sbirka slika i umjetnina, koja se danas evo otvara. Ja sam se tih slika i umjetnina tečajem 20 do 30 godina hvala Bogu naužival, sada sam ostario i svietu ovomu a sviet meni skoro izumrio, zato ih drage volje i po prvobitnoj namjeri svojoj narodu odstupljujem i tim per anticipationem mortis staru svoju oporuku izvršujem. I onako slike i umjetnine, kada do neke množine dospiju, trebaju za se osobitu zgradu i osobitu njegu, a ovdje su na svaki način koristnije i narodu pristupnije, nego u Djakovu. Ja sam pri prvom sabiranju tih slika i umjetnina odmah početkom opazio, da mi jih je sabirati, koliko je samo moguće iz svih umjetničkih škola, ako mislim, da narodu i učećoj se mladeži koriste. Ja sve slike naše zbirke, ko stare svoje prijatelje i poznanike, dobro poznajem i razabirem Za to mi dopustite, da prvo barem trkimice označim sve škole, koje su u našoj zbirci zastupane i njeke glavnije slike svake škole; a drugo, da vam razložim razloge i namjere, koje su me rukovodile, kada sam akademiju, sveučilište i ovu zbirku slika stvarati i nabavljati pripomagao. Možebit će rieč moja dulje trajati, nego bi i sam želio; ali oprostite, ja sam čovjek star i prestar, pak je možebiti posljednji put, da tako javno i svetčano narodu svomu progovaram. Molim vas dakle imajte ustrpljenja.

Digitized by Google

Nada sve škole umjetničke stoji škola Giottova, nada sva imena umjetnička visoko stoji ime Giotta, koje je božja promisao opredielila, da uzkrisiteljem i ponoviteljem umjetnosti postane, jer ga je učitelj njegov Cimabue u polju florentinskom našao, gdje kao pastirče samouče divnim načinom ovce u blato prenaša i u drvo reže; Giotto, koji je bio suvremenik i sumišljenik božanstvenoga Dantea, tako, da je izvornim svojim načinom misli i poezije svoga prijatelja u slike i prilike prenašao; Giotto, koji je sredovječnu umjetnost od bizantinske ukočenosti i drvenitosti oslobodio i svježim duhom novoga života i novoga pokreta, koji još i sada traje, nadahnuo. Tko misli umjetne proizvode toga velikana viditi i uživati, nek pogleda na divni njegov toranj stolnê crkve florentinske, komu na svietu ovom para nije, nek udje u florentinsku akademiju umjetnosti, nek pohodi u Assisiju crkvu sv. Franje assiskoga, najljepši i najdivniji predmet sredovječne kršćanske umjetnosti, nek pohodi u Padovi crkvu „Arena“, koju je neumrli umjetnik pod okom divnoga svoga prijatelja Dantea svu na liepu izpisao (naslikao). Od njegove škole i od njega tako je malo slika u našoj sbirci, da nebi skoro vriedno bilo to ni spomenuti, da nije neke osobite okolnosti, koja će naš narod zanimati. Ima naime u našoj sbirci umjetnina i starina iz naše Bosne ponosne. U tu vrst spada jedna slika, koja je jedan dio dveri na svetom sahraništu (tabernakulu). S vana na toj slici je angjeo, koji baklju u ruci drži, kao znak da se u svetom sahraništu nalazi svjetlost vječita, svjetlost, koja prosvjetljuje svakoga čovjeka dolazećega na ovaj sviet, s nutra je pako slika deposicija ili snimljenje tiela Isusova sa križa. Kada se ta i još jedna iste vrsti slika prispodobi sa slikama, koje je neumrli Giotto u „Areni“ slikao, onda se vidi, da su ove bosanske slike prave kopije ili snimke slika Giottovih, s tom jedinom razlikom, da su slike bosanske daleko ljepše i izvrstnije u koloritu, koji se sa sviem sudara sa koloritom mletačke škole. Odtale sliedi, da je te bosanske slike slikao njeki ili Franjevac ili svjetovnjak umjetnik bivši učenik i sljedbenik škole mletačke, i to po svoj prilici u ono isto doba, kada je Giotto sa svojim prijateljem Danteom u Padovi boravio, ili nješto malo kasnije. Po svoj pako prilici da je Bosna i sve ostale Giottove slike, kojima se u „Areni“ sviet dosta načuditi nemože, u vjernih kopijah imala, koje su ali sve izginule osim ovih dvijuh, što ih sada naša sbirka posjeduje. Ove dvie naše slike medjutim dovoljno svjedoče, na kako visokom stepenu učenosti i razvijenosti stajala je naša posestrima Bosna u

Digitized by Google

XV. vieku, a koliki je udarac zadao joj grdni jaram turski, pod koji je malo poslije dospjela. U ovom obziru znamenit je takodjer missal franjevački, koga sam evo danas donjeo, da se uvrsti u broj umjetnina naše galerije. Knjiga je pisana i urešena za dobe Giotta od godine 1314. do godine 1330. U njoj je puno znamenitih miniatura tako zvanih inicijala i uresa, tako, da je ne samo pod vidom obrednim, nego i pod vidom umjetnim, kano proizvod škole Giottove, vrlo znamenita.

Izmedju škola artističkih prvo mjesto u Italiji zauzimlje škola umbrijska, koja je počela sa Pierrom della Francesca i sa otcem neumrloga Rafaela Ivanom Santiem, koji je popularnu povjest umjetnosti pisao, iz koje doznajemo, da je najdivniju i najumjetniju sgradu na svietu, sgradu duke de Urbino, sazidao Hrvat, koji je vrhu toga učiteljem najvećega graditelja XV. vieka Bramantea bio. Tako je Hrvat Vranjanin iz Dalmacije još u XV. vieku proslavio ime hrvatsko. Akademija berlinska poslala je silu ljudi, koji su svaki detail ove palače u liepih narisih prenieli u berlinski muzej. — Umbrijska ova škola našla je svoje usavršenje u Petru Peruginu i u divnom mladiću Rafaelu, koji je samo 37 godina živio, na veliki se petak rodio i na veliki petak poslje 37 godina umro; ali divan čovjek, mlad, liep i svakim svojim potezom neumrlosti vriedan. O njegovih slikah može se ono reći, što je divni Mihael Angelo rekao o vratih Giobertovih na krstilištu u Fiorenci, da će ih naime na sudnjem danu Bog prenieti dati u raj, da nebu na sve četiri strane dveri budu. Njegova tako zvana dišputa u Vatikanu predstavlja onaj vrhunac u umjetnosti, preko koga ni jedan um i ni jedna ruka ljudska presegnuti neće. Ta slika ter njegova Madonna di Grand duca u Florenci, njegova sv. Cecilija u Bologni, njegova Madonna Sixtina u Draždjanih, njegov Spasimo u Madridu itd. tako su divne i za samu neumrlost stvorene, da se njekim pravom reći može, da će ih Bog na sudnjem danu, kada se sve rušilo i razoravalo bude, u vječnost prenieti, da se s njimi rajski dusi nasladjivaju. Meni je žao, da je Vasari, koga ja inače kao klasičkoga pisca povjesti stare umjetnosti štujem, Rafaela sa moralne strane tako opisao, kô da se je neurednim životom svojim prerano iztrošio. Krivo je to svjedočanstvo. Rafael je bio osobitoga genija mladić; genijalni ljudi mogu dašto pasti, kô i ostali ljudi, ali se opet i opet podignu, ter se uzoru svomu i u moralnom smislu sve više približuju. Samo ljudi prosti, za prah i smet zemaljski — da tako reknem — stvoreni, kada jedanput

Digitized by Google

padnu, više se nedižu, nego sve više i više propadaju i sve, čega se u životu dotaknu, kvare i kuže. O Rafaelu se može reći, da je s dobrote svoje prerano preminuo, jer je toliko naloga primao, da nije na posljedku znao, kuda će glavom, ter je upravo s toga prerano svoju uslužnost glavom platio. Tko se o tom osvjedočiti misli, neka štije klasičko djelo: De l' art chretienne par A. T. Rio. — Ima u zbirki našoj njekih slika iz prve dobe umbrijske škole, tako jedna krucifiksija, možebit od Pierra della Francisca, jedan gentile od Fabriana itd. Iz druge dobe ima jedna slika iz Peruginove škole, ima njekoliko i od Pinturichia. Od samoga Rafaela originala neima, jer se do njih više doći nemože, a kada se i dodje, onda su tako skupi, da ih samo najveći dinaste kupiti mogu. Jedan takov original, mala slika „Madonna dal libro", koji je Rafael kući contea Conestabili, u kojoj je sedam godina kano učenik Peruginov prebivao, poklonio, prodana je caru ruskomu Aleksandru II. za 380 hiljada lira. Ima ipak u zbirci našoj liepih Rafaelovih kopija. Jedna je osobito znamenita, koja predstavlja gornji dio tako zvane Madonne da foligno, to jest Majku božju i djetešce. U toj Madonni da foligno, koja se u Vatikanu čuva, u dolnjem njezinom dielu, sv. Franjo Assiski s jedne strane i sv. Ivan Krstitelj sa donateurom t. j. sa naručiteljem slike, koji kleči, s druge strane, spadaju u vrst onih divnih umjetnina, koje su više za nebo, nego za zemlju stvorene. Naša kopija, predstavljajuća gornji dio iste slike u obratnom redu, prvi je izum pri sastavljanju slike, koje je Mark-Antonio — jedan od najvećih bakrorezaca ovoga svieta, koji je najviše doprinjeo, da su se slike Rafaelove tako razprostrle — u bakar urezao, a odtale po obćem mnienju Sassoferrato naslikao. Po mom medjutim osobnom mnienju slika koloritom svojim toliko je izvrstnija od običnoga kolorita Sassoferatovih slika, da će prije naša slika biti od starije dobe, slikana može biti kojim od učenika Rafaelovih, a pod očima samoga Rafaela. U našoj zbirci nalazi se takodjer liepa kopija Rafaelove Madonne del garofalo od Sassoferrata i druga kopija tako zvane Missae Bolzano od modernoga slikara pokojnoga Scacciona.

U umbrijskoj školi igrala je osobitu ulogu „zastava" raznih tako zvanih bratovština, kojih je u srednjem vieku toliko bilo, koliko je bilo družtvenih potreboća. U zbirci je našoj jedna takva zastava, slikana najboljim saučenikom Rafaelovim, Spagnom. Slika nije dovršena, ali i u nedovršenom svom stanju vrlo je poučljiva; jer prvo dokazuje, kako su stari umjetnici svoje slike stvarali, a drugo

Digitized by Google

dokazuje, kako je veliki umjetnik u stanju bio sa njekoliko samo poteza divni uspjeh postići.

Poslje umbrijske škole najviše je na glasu škola florentinska. U njoj se je steklo sve, što je u raznih italijskih školah najumnijega i najizvrstnijega bilo. O Florenci može se reći, da je gledom na položaj svoj i na umjetničko blago svoje jedan od najprvih gradova svieta ovoga. Štogod je mogao veleum čovječji iz najizvrstnijih stare Atene i staroga Rima formâ izbiti i putem tako zvane renaissance u ideje i jezik kršćanski prenieti, to je u Florenci počam od neumrloga Manaccia, od Orcagne, pak ća do Mihael Angela i Leonardo da Vincia učinjeno. Sgrade i crkve sredovječne u Florenciji najljepše su sgrade i crkve na svietu. Zbirke pako i glede vajarstva i glede slikarstva i glede narisa najbogatije su i najizvrstnije su. Iz te škole ima mnogo slika u našoj zbirci. Tu je slika Dominika Girlandaja, koji je glavni polukrug (absidu) u crkvi Marija nouvella, koju je Mihael Angelo običavao nazivati svojom zaručnicom, na liepu izpisao. U našoj je zbirci slikâ od Ridolfa Girlandija, upravo Rafaelskih; tu je slikâ od Filipa Lippia, a jedna od Filippina Lippia, poznata u povjesti umjetnosti pod imenom Madonna dal Fungo; tu je slika od Cosima Rosellia, od Baldovinattia, čak bi rekao, da je jedna slika od Michael Angela, barem kip Majke božje na našoj slici isti je istovjetni kip, koji je u Majke božje na takozvanoj pietà od Michael Angela, koja se u sv. Petru vatikanskom pri samom ulazu u crkvu u prvoj kapeli na lievoj strani vidi. U našoj zbirci gledom na ovu školu tri se osobite stvari spomenuti imaju, a te jesu: prvo, jedna je u našoj zbirci slika od fra Angelica-Fiesola. Njegove slike tako su riedke, da jih ni bečka ni draždjanska galerija neima. Angelico-Fiesole, dominikanac, spada medju prve umjetnike religiozne svih vremena. Njegove se slike i prilike takim čistim, intimnim i božanstvenim čuvstvom pobožnosti, skrušenosti i zanešenosti odlikuju, da se reći može, da su Bogom samim nadahnjene i iz samih rajskih visina crpene. Odtale je Fiesolu u povjesti umjetnosti ime Angelica. Divni je taj dominikanac samostan sv. Marka u Florenci pretvorio svojom božanstvenom rukom u prvi muzej ovoga svieta. Taj samostan spada u one divnosti i riedkosti, koje će Bog jednom po angjelih svojih u raj prenieti. I crkva divna u Orvietu a osobito kapela sv. Nikole u Vatikanu njegovimi se slikami ponose. Naša slika u jednom okviru dvie razne slike predstavlja. Jedna je stigmatizacija svetoga Franje serafinskoga, a

Digitized by Google

druga je mučeničtvo jednoga dominikanca, koji vlastitom krvju svojom piše: credo in unum Deum, dokazujuć da spada u vrst onih heroja, koji su rada krv svoju žrtvovati za vjeru i osvjedočenje svoje. Druga znamenitost s tê strane je slika iz života bosanskoga. Slika je škole florentinske iz vremena od prilike Viktora Pisanelia, od koga se jedna slika u našoj zbirci nalazi i u vremena Verochia učitelja Michael Angela i Leonarda da Vincia spada Slika predstavlja posljednjega kralja bosanskoga Tomu u prilici djakona bizantinskoga. Taj kralj bosanski, kojega supruga Katarina u Rimu leži u crkvi „Ara coeli", bio je pataren ili bogomil, pak priča veli: da mu se je jednom, kada je u lovu bio, Isus prikazao onim istim načinom, kojim njegda i sv. Tomi, pokazujuć mu rane ruku i nogu svojih i ranu boka svoga opominjuć ga, da vjeruje i da se dvoumja svoga na uvjeke odrekne. Što tu priču pravom istinom prikazuje, jest: da je slika dogodjaju tomu istodobna, spadajuća u vrieme kraljevanja Tomina od 1440. do 1460. od prilike. Na obratnoj strani slike ove nalazi se rodoslovje kraljeva bosanskih iz XV. stoljeća, koje je žalibože dosta oštećeno i koje bi bilo probitačno od okvira odlupiti i posebnim načinom uzčuvati. Prepis te pergamene u mene je. Ja ću ga u skoro akademiji poslati. — Treća stvar, koju glede ove škole opaziti imam, jeste: u najnovije doba nabavio sam ja za našu zbirku sliku Mariotta Albertinellia. Početkom ustručavao sam se tu sliku kupiti, jerbo mi je Albertinelli poznat bio više kano spletkar i trgovac, nego kao pravi i idealni umjetnik; ali kada sam posljednji put bivši u Rimu sliku pobliže promatrao, učinilo mi se je, da je Adam i Eva u slici našoj tako izvrstno izveden, da nije od Albertinellieve ruke, nego od fra Bartolomea dominikanca, jednoga od najvećih umjetnika XV. vieka, od koga se je i sam Rafael mnogomu naučio. Fra Bartolomeo naime upao je poslije spaljenja Savonarole, svoga učitelja, u melankoliju i njekim načinom klonuo je duhom. Ovu priliku upotrebi spletkar Albertinelli, ter se priljubi iz sebičnih svrha fra Bartolomeu, s kojim je tobož ujedno slike stvarao, da ih poslije skupo proda. Ima dakle slika, koje se Albertinelliu pripisuju, a koje su većim dielom fra Bartolomea. Meni se čini, da u tu vrst spada i naša slika i da su napose Adam i Eva od njegove a ne od Albertinellieve ruke.

Prije nego počmem govoriti o mletačkoj školi, spomenuti mi je ovdje, da naša galerija ima dvie slike od Francesca Francia iz Bologne, dvie slike iz parmezanske škole od Correggia, jednu sliku iz cremonezke škole od Bocaccia Bocaccinia.

Digitized by Google

Venecija je jedan od najljepših i najznamenitijih gradova ovoga svieta. Ona je bila njegda kraljica morja i jedina posjednica medjunarodne i svjetske trgovine. Ona je sa svih strana svieta sniela starine i umjetnosti u svoj grad, a u svom izobilju i bogatstvu take je divne i veličanstvene sgrade sazidala, da su one sada, kada su se okolnosti posve promienile, stanovnikom Venecije na teret, koji jedva podnašaju. Trg svetoga Marka jedan je od najljepših i najuzoritijih trgova ovoga svieta; neopisivi je pako čar voziti se noću pri mjesečini ulicom, koja se Canal-Grande zove, u kojoj se neprekidnim nizom jedna ljepša od druge palače nizaju, od arapskog i mauriskog štila do romanskoga i lombardežkoga. Ova škola venecijanska osobito se je odlikovala svojim koloritom, a kako i nebi, kada je kolorit svoj učila ne od ljudih, nego tako rekav od samoga Boga. Jamačno su divni Giorgione, Tizian, Paolo Veronese i Tintoretto čestoput na balkonih venecijanskih palača čudili se i divili pri iztoku i zapadu sunca, kakve čarobne slike razbijeni površinom morskom traci sunčani u moru proizvadjaju. Te su slike oni u dušu svoju upijali, a odtale ih na drvo i platno prenašali. Iz te je škole mnogo slika u našoj zbirci, ima ih njekoliko od Tiziana, od Palme starijega, od Tintorettia, od Paola Veronesa, najvećega triumfalnoga slikara, koji je igda živio, od Karla Calearia, od Catene, od Cime Conegliana, a ima ih i od našega Carpaccia (Korparića), najvećega legendarnoga slikara svijuh vjekova. Njegovoj se legendi svete Uršule u galeriji venecijanskoj nitko dovoljno načuditi nemože. Spada on takodjer medju najveće religiozne slikare venecijanske škole. Njegovo prikazanje majke božje u crkvi držao je punim pravom Overbeck najljepšom i najdivnijom religioznom slikom venecijanske zbirke. Taj je umjetnik-velikan našu narodnu crkvu sv. Gjurgja u Mletcih divnim načinom izpisao u slikah, koje se na život sv. Gjurgja i sv. Jere odnašaju. — Osobito je glede te škole u našoj zbirci to, da je u njoj množina slika našega Andrije Medulića, poznatoga u povjesti umjetnosti pod imenom Schiavona. I tako, kada ga za života nismo poznavali, moći ćemo ga barem mrtva u liepih njegovih slikah uživati i cieniti.

Još samo dvie rieči; jednu o naših miniaturah, koje bi vriedne bile, da se njim samim za ljubav hram umjetnosti podigne. U broju onih 18 miniatura sve su divne i izvrstne, a njeke bi ja samomu Rafaelu pripisao iz dobe, kada je sa saučenikom svojim Pinturichiom u Sieni zajedno radio u sali tako zvanoj del Cambio, koja se je na divnu crkvu sienezku naslonila i u kojoj je trium-

Digitized by Google

falni život Enee Silvija iz kuće Piccolominia, poslje pape Pija II., opisan. U tu vrst spada i knjiga miniatura, koju sam sada ponjeo i akademiji prikazao. Knjiga je ta molitvenik, njegda spadajući na vlastitost kraljevske kuće bourbonske. Ta je knjiga, ili se obazrio na tako zvane inicijale ili na urese, koji su na svakom listu drugi, ili pako na mnogobrojne miniature njezine, predivna i prekrasna, pravi biser naše zbirke. Ja sam za tu knjigu dao 4 hiljade škuda t. j 10.000 for. a vriedna je 10 puta toliko, pače je neprocjenljive vriednosti. (Živio! Živio!). Druga rieč tiče se slika iz novije dobe. Ima ih pako u našoj zbirci od Kupelwiesera, od Steinlea, od Seitza ml., od Čermaka, od Flatza, od Matejka, od Siemiradskoga, Consonia itd. Pravi su pako biser i drago kamenje kartoni pokojnoga Overbecka, koji je bio bez dvojbe najveći religiozni slikar XIX. stoljeća. Od njega je još jedna slika kod mene, koja neopisivom ljepotom i izvrstnosti predstavlja smrt sv. Josipa, komu angjeli povrh glave drže napis: „beati mortui, qui in Domino moriuntur". I ta je slika vlastitost naše zbirke, samo sam ju ja zadržao do smrti svoje, pak Boga molim, da mi milost udieli, da u smrtnu horu pogledav u tu sliku vriedan i dostojan i ja budem preminuti smrću pravednika svetoga Josipa, koga sam ime na ovom svietu nosio.

Premda sam već i do sada preveć se na vašu uztrpljivost oslanjao, dopustite mi ipak, da još nješto nadodam. — Kod nas ni najplemenitija stvar bez kritike i prigovora nemože biti, čim Bog sačuvaj da bi htio reći, da se narod naš samostalnoga suda i zdrave kritike odrekne, pače ako igda, ona je danas i biti će našemu narodu vazda od prieke nužde, ali se čuvati imamo pretjerane kritike i vječite dvoumnosti, koja samu narav i biće stvari hotomice izvraća i namjere očevidno i bez ikakve dvojbe plemenite crni i sumnjiči. Veli se i čuo sam reći: zbirka slika liepa je stvar, ali naš narod drugdje negdje opanak tišti; ima on prečih stvarnih nužda, on očevidno od dana do dana u to veće siromaštvo pada. Ovaj bi se dakle novac pametnije i koristnije u materijalne potrebe naroda našega obratiti mogao. Ovo, što se o nuždi i nevolji našega naroda govori, neoporecivo žalibože stoji; ali i to je istina, da često i često put upravo oni ljudi, koji te nužde i nevolje materijalne najviše u ustih nose, iste u sviesti i u duši svojoj najmanje osjećaju, nego u sebičnosti sto put više na vlastite svoje, nego na obćenite koristi i probiti misle; ima ljudi, koji o nuždi materijalnoj svedjer govore, a ovamo bi da mogu sav sviet progutali, pak još

Digitized by Google

k tomu uviek gladovali. Okolnosti su zaista takve, da bi svi ozbiljno misliti imali, rad šta naš narod materijalno svaki dan propada, rad šta nam narodni naš imetak strmim i brzim korakom svaki dan na manjak ide, rad šta se siromaštvo i nevolja danomice sve to više i više u nas širi; pače imali bi svi o tom ozbiljno misliti: rad šta mi ovoj materijalnoj propasti našega naroda ni na put polag najbolje naše volje stati nemožemo. Sve bi ovo mi promatrati morali svetom, čistom, velikodušnom i na svaku materijalnu žrtvu pripravnom namjerom; Bog nas pako sačuvao od namjere, koja obćom tobože brigom sebičnost i nezasitljivost našu pokriva, kô što je to bivalo kod onoga, komu se suvišno činilo, da se skupocjenim uljem tielo meštra njegova pomaže. Medjutim ako narod ima stvarnih i materijalnih nužda i potreboća, ima i više idealnih, kojima je i akademija i ova zgrada i ova zbirka posvećena, pak valja za jedno se brinuti a drugo nipošto zapustiti. Nevalja zaboraviti, da je onaj, koji nebo i zemlju i sve darove neba i zemlje u svojoj ruci nosi, rekao jednom: quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus et reliqua omnia adjicientur vobis — tražite najprvo kraljestvo božje i pravdu njegovu, pak će vam se sva ostala u izobilju nadodati. Jedan od najslavnijih i najučenijih narodnih ekonoma Emil de Laveley, profesor na sveučilištu u Liegu (Lüttich), u klasičkoj svojoj ekonomiji političkoj — o kojoj bi želio, da se u naš jezik prevede i u svih naših školah predaje — uzvisuje ovaj biblički i moralni nauk na čast vrhovnoga načela ekonomičkoga i veli: daj mi narod, koji vjeru u Boga i povjerenje u samoga sebe izgubio nije; daj mi narod moralan, raden, uredan i štedan, koji se čvrsto dekaloga drži, koji, kad je šest dana znojem lica svoga i krvju svojom zemlju svoju natopio, sedmi dan Bogu svomu, obitelji svojoj i sebi posvećuje, takvi narod mora postati mogućim, bogatim i obilatim narodom. Suprotivnim načinom daj mi narod makar u najplodovitijoj zemlji, koji se u prahu i smeću zemaljskom gubi, koji do vjere, duše i deset zapoviedi božjih ništa nedrži, koji često put što krvavim znojem za šest dana zasluži, to sedmi dan bez kuće i obitelji svoje prohara i probludi, taj narod je prije ili poslije propao na tielu, kô što je jur propao i na duši. Nestradaju i nepropadaju danas s toga narodi i države, što bi preveć vjere i preveć uzoritih težnja, što bi preveć velikodušnosti, ljubavi i milosrdja u njih bivalo; nego stradaju i propadaju narodi i države, što je u njih preveć sebičnosti, što je preveć strasti i požuda, koje se ničim na svietu zasititi nedadu, koje bi da mogu

Digitized by Google

sve blago i bogatstvo ovoga svieta u svoj tobolac sabrale bez ikakve brige, što će sa ostalim svietom biti. To je to, a ne težnja za idealizmom, što socijalno i ekonomičko pitanje današnjega svieta tako opasnim i pogibeljnim čini, da nam je skoro sutrašnji dan neizvjestan.

Istina vječita i opet osim ovoga veli: non de solo pane vivit homo, sed de omni verbo, quod ex ore Dei procedit — neživi čovjek samo o kruhu i vinu, nego o svakoj rieči, koja iz ustih božjih proizlaze. Ovo, što se o čovjeku veli, da bez vjere i bez ideala živjeti nemože, valja isto tako o narodu i o državah. Narod, komu je ugasnula svjetlsot, koja ga k svomu Betlehemu vodi; narod, koji je sav u kal i smet zagreznuo, pak se nije u stanju uzvisiti do one svrhe, koju mu je Bog na ovomu svietu opredielio; narod, koji se nezna za idealne svoje ciljeve razpaliti i na sve moguće žrtve ohrabriti; narod, koji uviek samo strahuje i preda; narod, koji u ozbiljnih okolnostih samo i jedino na svoju slabost i nemoć misli; narod, koji uviek i uviek misli, da samo pod tudjim okriljem i tudjom moći i pomoći živjeti može: takvi narod truli, iznemaže i propada; takvi narod očevidno neima zaloga života i budućnosti. Suprotivnim pako načinom, narod, koji zna šta hoće, koji si nikad i uz nikakvu cienu na svietu neda iz duše i sviesti izbiti onu idealnu svrhu, koja od samoga Boga dolazi; narod, koji zna u odlučni čas sve svoje sile u jedno skupiti i na postignuće viših svojih ciljeva uputiti, koji zna u takvi čas obćim oduševljenjem učiniti onu poslovicu: „il slobodno živjeti, il slavno umrieti“; takvi narod sve ako mu je kroz vjekove boriti se, patiti i svake žrtve podnašati, prije ili poslije se spasi i slobode se svoje dovine. (Burni, oduševljeni živio!) Bacimo okom kud god hoćemo po Europi, pak ćemo vidjeti, da države i narodi samo ondje uspievaju, u moći i ugledu napreduju, gdje se idealne svrhe čuvaju, njeguju i za nje se sve žrtvuje: suprotivnim pako načinom narodi i države ondje iznemažu i propadaju, gdje su se ideali izgubili i gdje državljani za nje ništa neznaju i nehaju. S toga je, ako se nevaram, onomad narod, što u sredini Europe boravi, do nečuvenih dobiti i do nečuvene moći dospio, što je znao i umio kroz 32 svoja uzorna sveučilišta i nebrojene akademije uviek i uviek čuvati, njegovati i razvijati idealne svrhe. Ako je pako najumniji i najslavniji narod užasno postradao, postradao je s toga najviše, kako se meni čini, jer se je starih svojih ideala, koji su ga tečajem vjekova u svakoj slavi i moći pratili, odrekao, i jer je u slasti i lasti svojoj, u taštini i

Digitized by Google

izpraznosti svojoj zaboravio, da kô što je Jenu i Austerlic izmienilo Lipsko i Waterloo, isto tako i 2. december može zamieniti Sedan. Nevelim toga, što nebi taj narod ljubio, što mu nebi iz svega srdca i duše želio, da se čim prije do stare slave i do stare moći uzdigne, što će jamačno i biti, ako se osobito okani Boga i svetu vjeru u sviesti i u školah proganjati. Prvi bi se pako narod sjećati morao, da medju najuzvišenije stečevine kršćanstva spada: sloboda vjere, sviesti i crkve, pak tko u to drzkom rukom dira, taj nestiče i nenamiče, nego razstiče i sve svoje stečevine u pogibelj meće.

Evo zašto ja polag materijalnih interesa po stanju i zvanju mome osobitim načinom promičem učene i prosvjetne zavode. Ja bi rada, da narod naš živi, da živi u slozi i ljubavi sa svakim, koji bratski s njime misli; ali želim, da pod nikim neživi, koji bi mu rada svrhu, na koju je stvoren i opredieljen, tudjom svrhom zamienio. (Živio! živio!)

Evo zašto je sveučilište, akademija, ova liepa sgrada i galerija opredieljena. Neka pako ti vječiti zatočnici materijalnih interesa šute i miruju, ja sam bo ovom galerijom i pod ekonomičkim vidom vrlo dobar posao učinio; jer kad bi akademija danas htjela ovu galeriju prodati, ne vjerujem, da nebi dvojinom više novca iz nje izbila, nego što sam ja izdao. Jedno mi samo žao, što je crnom nevjerom i prevarom onaj novac od 40.000 for. i u glavnici i u probitcih svojih propao, što sam dječačkom sjemeništu i ovoj akademiji namienio. Pak se čudim, da se takovi ljudi smiju poštenim imenom ponositi, smiju još u javni život uticati i u njem nekakvi ugled uživati, smiju u narodu a proti narodu njeku moć vršiti, po njem neslogu sijati, dočim bi pristojalo, da u tminu podju i u njoj se zakopaju.

Drugi će pako reći, a i vele na sva usta: dobro, ali zar nebi mogao taj novac, koji je u te slike uložen, bolje i plodovitije upotrebiti na razširenje prosvjete u narodu, napose pako na pučke škole. — Ovaj je prigovor nješto plemenitiji i uzvišeniji od prvoga, ali sam uvjeren, da je isto tako netemeljit i neosnovan kao i prvi. Bog me sačuvaj, da bi ja išto drugo smio o sebi reći nego ono, što je vječita istina svakomu, koji Bogu i zvanju svomu, koji domu i narodu svomu, vjeran ostaje, na dušu stavlja, a to je „servus inutilis sum, quod facere debui, feci"; pače meni je u svoj poniznosti i umiljatosti duše svoje reći: da i u tom obziru više se na milost i milosrdje božje, nego na tobožnje vlastite zasluge svoje

Digitized by Google

oslanjam. Vjerujte mi, znam ja, da jedan atom božje slave više vriedi, nego sva slava svieta ovoga; znam ja, da se slava neprodaje za sitni novac na tržištih naših; znam ja, da čim više za njom hlebdiš, tim ona više od tebe bježi i zazire; znam ja, da ju Bog sam i jedini daje, kada čovjeka izvanredna znakom svete svoje milosti očevidno označi i kada ga trakom svoje slave obasja. Ja, iskreno izpoviedam, nikakove slave nezaslužujem, jer sve što sam učinio, stroga je dužnost moja i svâdjâ se jedino na to: da sam ono, što je meni Bog za rano doba a bez ikakvih zasluga mojih u ruke postavio, ponješto barem na narodne svrhe obratio; ali polag svega toga mislim ipak, da je nepravda i grjehota reći, da sam ja pučke i srednje škole naše zanemario. Znam ja, da je narod u cjelini svojoj živ organizam, pak da treba iz svih sila nastojati, da nam vas narod u svih slojevih svojih posvećeniji, zdraviji, radeniji i za vršenje socijalnih svojih zadaća sposobniji bude. Tako i posljednji prostak i posljednji majstor, koji sveto svoju zadaću vrši i dostojno izpunjava, tolike je časti i slave vriedan, kolike i biskup, kada svoju dužnost vrši. S te strane moramo se brinuti za sve slojeve i za pučke škole. Jest i to je temelj snage, i to je rojilište i matica, iz koje se rojevi u svu šir naroda čim brojnije razlietati i ulišta naša zdravom hranom snabdievati imaju. Jest, imamo se osobitim načinom brinuti za prosvjetu cieloga naroda, a za pučke škole napose, jerbo iz izkustva znamo, da se upravo u prostom i siromašnom dielu puka našega najviše umnih darova nalazi, koje valja pučkom školom na vidik iznašati i razvijati, da nam inače neplodni neostanu; imamo se za sav narod i za pučku školu brinuti tiem više, jerbo u nas većom stranom iz sirotinje nješto biva. Iz sirotinje ponajviše i iz prostih naših kolibica izilaze ljudi umom i srdcem odlični, Bogom samim opredieljeni, da svoga naroda obrana, utočište, svjetlo i ponos budu; pak se i sám ponosim, da sam od siromašnih roditelja rodjen i iz proste kolibice proizašao. (Burni živio!) Imamo se brinuti i za pučke i za srednje škole; ali braćo i prijatelji, pretjerava se jedno, na ime, da se ja nisam dosada za pučke i srednje škole brinuo. Bog bi me sačuvao, da bi si ja u tom pogledu kakovu slavu pripisivao; ali neznam, da li ima u okolici mojoj pučke škole, koja nebi kakve takve podpore od mene doživjela, a jedva pako u cieloj zemlji gimnazije, koju ja nebi podupro. U Djakovu viša djevojačka škola moje je ponajviše djelo: a nije bez moga nastojanja ni to, što se je slična škola u Osieku otvorila. Kada se je o tom radilo, da se u Osieku siro-

Digitized by Google

tište otvori i bolnica namakne, ja sam stvar godine i godine branio i višim oblastim upravo dosadjivao. Sjemenište Bošnjaka u Djakovu ja sam otvorio; njemu se ponajviše zahvaliti ima, da se dan danas dostatan broj vriednih i učenih svećenika u Bosni nalazi, i da se je u najnovije doba stanje crkve bosanske iz manjkavoga i neurednoga u bolji i redovitiji položaj i lahkim i naravnim načinom pretvoriti moglo. Sada je dašto taj zavod protivničkom silom uništen, ali sam uvjeren, nikomu na svietu na korist, samoj pako svetoj stvari na štetu. (Živio!) Ako pako ja još koju godinu poživim, podignuti ću u Djakovu tako zvano sjemenište malene djece, tako udešeno, da će vas naš narod i duhovnički i svjetski stališ dvostruku i trostruku korist od njega crpiti. A mogu reći, da se je nješto i na štipendije potrošilo i da se i danas troši, pak me, mogu reći, suze često put od žalosti obliju, što na sve dospjeti nemogu. Nevelim toga, da se prodičim, jer to ništa drugo nije, nego moja sveta dužnost; ali mislim ipak, da je nepravedno u takvih okolnostih reći, da se ja za pučku prosvjetu nebrinem, i da bi bolje bilo novce na akademiju i galeriju uložene na svrhe pučke prosvjete upotrebiti.

Osim svega ovoga, ako je vas narod organička cjelina, isto tako i naukovni njegovi zavodi, koji mu služe, da se prema biću i svrsi svojoj diže i razvija, živ su takodjer organizam, pak ako pučku prosvjetu i srednja učilišta nazovemo tielom, onda su najviša učilišta i zavodi učenosti i umjetnosti glava toga tiela; ili ako su pučke i srednje škole temelj i prvi sprat zgrade učevne, to je sveučilište i akademija znanosti nuždno dokončanje i neobhodna savršenost sgrade, bez koje nijedan narod nemože biti, koji nješto samo do svoga narodnoga ponosa i do svoje narodne samostalnosti drži. Nisam ja akademiju i sveučilište stvorio, prvo je već od sto i više godina u srdcu i želji naroda našega ležalo, a drugo je naravni plod naših krasnih književnih zavoda, koji i danas koristno i spasonosno u narodu djeluju. Ja sam samo doprinjeo, da se stvar u život prevede, a da budem, kô što se pristoji, pred tako odličnim zborom i pred cielim narodom posve iskren i otvoren, evo ću i osobiti razlog navesti, zašto sam u ovo uprav naše doba o tom radio, da se sveučilište i akademija otvori. Znano je, da je u novije doba u državni sustav i u državni život pristupilo načelo narodnosti, a i pravo je, jer je narodnost polag svete vjere najskupocjeniji dar božji; ali valja po mom mnienju i osvjedočenju to načelo narodnosti, ako misli svojoj svrsi odgovoriti, duhom kršćanstva

Digitized by Google

i svetoga evangjelja oplemeniti, uzvisiti, posvetiti i onom pravednosti nadahnuti, koja veli: što nebi rado da ti drugi učini, nečini ni ti drugomu, a što bi rada da ti drugi učini, učini i ti drugomu. Inače se načelo narodnosti rado izvrgne i izopači, ter postane izvorom oholosti, nesnosnosti, sebičnosti i svakojake nepravednosti. Da pako u tom slučaju o pravoj slobodi, miru i slozi ni govora biti nemože, samo se po sebi razumije; samo se po sebi razumije, da se u tom slučaju i stare tečajem stoljeća posvećene i na uzvišene svrhe upućene sveze izvrći i u povod nemira i razpra, svakovrstnih stiska i spona obratiti mogu. Ja nebi rada, da se naš narod tudji od onih naroda, na koje ga Bog i država veže; neka bude i drži sa svakim, koji pošteno misli, koji mu bratsku ruku za to pruža, da se sreće, napredka i slobode svoje dovine; ali neka nikada i nipošto nebude pod nikim. (Burni Živio!) Kada ja tako mislim, onda ćete se lahko domisliti, zašto sam u ovo naše doba o tom radio, da se sveučilište i akademija u sredini našoj čim prije osnuje i podigne. Ja sam sudio, da je to u današnjih okolnostih upravo najpreča nužda narodna, jer narod, koji najviša učilišta svoja ima i dobro te spasonosno s njimi upravlja, taj se je narod intelektualno emancipirao, a emancipacija i oslobodjenje to, naravnim i neodoljivim načinom, svaku drugu emancipaciju i svaku drugu samosvojnost prije ili poslje poroditi mora. (Živio! živio!). Osim toga svaki narod ima svojih crnih i nesretnih, kô što ima sjajnih i povoljnih dana. U vrieme, kada se narodu smrači, kada mu najsvetija baština slobode i napredka u pogibelj pane, tada obično sve ono, što je Bog u sviest i u srdce naroda stavio i zalogom vječitim svake slobode i sreće opredielio, pribježište i utočište svoje u crkvi i u najviših učenih zavodih svojih traži, pak ujedno i pobjedu svoju prije ili kašnje nalazi. (Živio!)

Ako je pako ovo što rekoh istina, onda nebi ni jednoga u narodu našem biti smjelo, koji bi mi zamjerio, što nisam novac, na stvaranje sveučilišta i akademiju obraćen, na pučke i srednje škole obratio. Reklo se medjutim što mu drago, ja ostajem uviek i uviek ljubiteljem i štovateljem znanosti. Znanost je najljepši ures svakoga naroda, ona mu je obilni izvor svake snage i svake obrane. Znanost je paru prisilila da nas brzinom vjetra od jednog na drugo mjesto prenaša; po znanosti se bićem i brzinom munje s jednog kraja svieta s drugim dogovaramo. Znanost brda probija i u gladke puteve pretvara. Znanost je u ovo naše doba sredozemno sa indijskim morem spojila, a u skoro će tihi sa atlantičkim oceanom spojiti. U

Digitized by Google

zao čas narodu, koji nezna znanost i umjetnost cieniti, koji nezna u štovanju i ljubavi pravim učenjakom i umjetnikom prvo i odlično mjesto ustupiti. Taki narod propada, gine i izumire. Što se mene samoga tiče, ja štujem one historičke obitelji, koje se znaju i umiju sa narodom svojim srasti i njemu se u svakom plemenitom poduzeću na čelo postaviti, pa mi je ovdje draga dužnost sjetiti se dičnoga našega Jelačića i uzkliknuti mu „slava“. (Slava mu.) Ja štujem i vojnika i svećenika i gradjanina i uredovnika, koji su se znali u stanju i zvanju svom odlikovati i uzorom, obranom i okrjepom naroda svoga postati; ali upravo toliko, ako ne još i više, ljubim, štujem i odlikujem ja u narodu svom ljude učenjake, koji se samih sebe i svake udobnosti svoga svieta odriču, ter u krvavom znoju lica svoga blago i bogatstvo duševno svuda po svietu kupe i veleumom svojim stvaraju i umnažaju, da ga u sviest i u srdce cieloga naroda svoga na obći uhar, na obću obranu i na obći ures obrate. Ja sam takove ljude vazda štovao, vazda im se klanjao, pak ću to i do groba činiti i o tom nastojati, kako bi nam se takovi ljudi u narodu hiljadili. Kada je dakle takvo moje uvjerenje i kada ja akademiju i sveučilište naše kano zenicu oka u glavi naroda našega smatram: to iz svega srdca i iz sve duše želim, da akademija istim, ili ako je moguće još i većim uspjehom znanost i umjetnost njeguje, želim, da častne stolice akademičke postanu najplemenitijom težnjom učeće mladeži naše, želim napose, da se bogoslovija kao najvažnija i najuzoritija znanost od rada poslovanja akademičkoga netudji, jer je njoj upravo zadaća božanstvenim svjetlom i žarom svojim sve ostale znanosti probiti, oplemeniti i na uzvišene svrhe svoje uputiti, pa kao što nije bogoslovije, da se od ostalih znanosti tudji, tako nije ni svećenička zadaća, da se od braće naše svjetovnjaka u naucih tudjimo (Živio!); pa ako ima ikojega polja, na kom se sastajati i susretati možemo i moramo, to je polje učenosti, to je akademija i sveučilište, gdje pokazati i dokazati možemo, da medju vjerom i znanosti nikakve prave opreke neima.

Sveučilištu pako želim najprvo, da se popuni i izcieli; to zahtieva sjajno i uzvišeno ime, kojim smo sveučilište prozvali (živio kralj!); to zahtieva i samo ime „sveučilište“, koje dotle pravo ime nebude, dok se sve znanosti u organičkom svom savezu na njem predavale nebudu. Možebiti se to čini težko; ali sve stvari, koje jače u dobrobit naroda zasiecaju, sve su težke. A onih muževa, koje Bog

Digitized by Google

nadahnuo bude, da tu zadaću izvrše, imena će ostati neizbrisiva u narodu, a slava će im biti neumrla.

S te strane još jednu želju gojim, a ta bi bila — neka mi oproste braća što ću reći — ja želim, da se bogoslovni fakultet nedieli i neciepa od ostalih fakulteta. To su sve sestre, traci jednoga sunca. U staro doba bila je teologija per legem et privilegium kraljica na sveučilištih, sada su pako sve znanosti na jednoj visini, pak bogoslovija ima gledati, da ono, što je njegda bila preimućtvom, danas da nutarnjom svojom vriednosti i znanstvenim svojim zanosom postane. Ja želim, da bogoslovni fakultet bude u organičkoj svezi sa ostalimi fakulteti, i gleda, da se predavanja njihova, odnoseća se na neumrlost i vječiti interes roda ljudskoga, tako drže, kako bi začarala i svjetski sviet; jer ja želim, da se ov bavi ne samo knjigami svjetovnimi, nego i znanošću bogoslovnom; kao što to isto valja i nam crkovnjakom, da se nebavimo samo bogoslovjem, nego i svjetskimi znanostmi.

Još jedno iz svega srdca i iz sve duše želim, a to je: da i akademija znanosti i umjetnosti, a i naše sveučilište svoju autonomiju nedotaknutu vazda uzdrže. Poslije vjere i sviesti ništa na svietu nije, što bi više slobode i samosvojnosti trebalo, koliko znanje i umienje. Znanje i umienje traci su svjetla vječitoga, pak kao što se traci sunčani, da ovaj sviet prosvietle, da zemlju razgriju i na plod probude, prostranim zrakom služe: isto tako i svjetlost znanja i umienja, da duh čovječanstva prosvietli i srdce na uzvišena poduzeća razgrije, slobode treba, to jest drugimi riečmi: znanost, umjetnost i vjera mogu samo pod zaštitom slobode i autonomije valjano i blagotvorno uspievati. (Živio, živio!)

Bog me sačuvao, da bih ja htio time onaj organički savez prekinuti, u kojem universa i akademija sa državnom vlasti stoji i stojati ima. Ne, toga ja neću, nego hoću reći, da država i javna oblast, kada god se tim uzvišenim korporacijama približi, približiti se ima u slici istine, pravde i one slobode, koja se na dotičnih štatutih osniva. (Živio, živio!) To je uvjet života i napredka. Svaka spona, svako neovlašteno diranje u sviest i osvjedočenje svećenikâ, znanosti i umjetnosti ruši sličnu korporaciju i podkapa temelj svakoj uzvišenoj znanstvenoj težnji.

Još samo jedno. Možebiti će se reći, da je pogrješno, što je veci dio slika naše zbirke predmeta religioznoga. Ja pako na to odgovaram: kada bi to, što se veli, zaista i pogrešno bilo, pogreška ta nebi bila moja, nego vremena. Bog me sačuvao, da bi ja htio ku-

Digitized by Google

diti naše vrieme. Svako vrieme ima svojih vlastitih mana i prednosti. Jedna od tih mana jest, da je moć i čuvstvo religiozno danas u svietu preveć oslabilo, i da je u svietu danas mnogo i premnogo težnja, koje to čuvstvo od dana do dana više slabe. Ja držim, da je u tom pogledu veliko pomanjkanje, pak ako je danas u svietu malo mira i reda, malo sloge u družtvenih razredih, ako su danas javne moći i ugledi preveć oslabili, ako se danas posvuda od danas do sutra živi, da je tomu ponajviše krivo oslabljenje religioznoga čuvstva. S te strane napredniji je bio srednji viek, u njem je moć i religiozno čuvstvo skroz i skroz probilo cielo čovječje družtvo, ter se je tim i um i srdce i volja i mašta u toliko uzvisila, okriepila, oplemenila i razgorila, da nijedan viek nije toli divnih spomenika na svakom polju umjetnosti proizveo, koliko srednji. Pak ako se danas pita, zašto neima danas nigdje Fiesola, koji je celestialnom nježnošću slike i oblike svoje njekim načinom iz samoga neba crpio; zašto neima nigdje Rafaela sa svojom divnom disputom; zašto neima Leonarda da Vincia, zašto neima Michael Angela i drugih? Zašto? Zato, jerbo je čuvstvo religiozno danas u svietu preveć oslabilo. Ja opetujem: da se duboko klanjam i današnjemu vremenu, ja se divim Schinkelovom muzeju u Berlinu i operi Semperovoj u Draždjanih; ja se divim universitetu i muzeju Ferstelovu te akademiji i parlamentu Hausenovu u Beču, napose pako divim se bečkom Rathhausu, koji je možebiti najljepši i najveći spomenik 19. vieka, a i ova zgrada, u kojoj se mi danas nalazimo, liepa je zaisto i uzorita; ali iskreno mi je reći: kad ja sve te divne zgrade prispodobim sa sličnimi zgradami srednjega vieka: sa palazzo Foscari i palazzo principâ Joanellia u Mletcih, sa palazzo ducale u Urbinu, sa palazzo Vechio, palazzo Pitti, palazzo Strozzi, palazo Ricasoli i sa divnom galerijom Orkanje u Florenciji, sa palazzo Maximi, palazzo Farnese, palazzo Farnesine i kancelarijom Rafajelovom u Rimu: onda ja prednost dajem spomenikom srednjega vieka. A kada me se pita: zašto? Odgovaram evo zašto: stari su znali žar srdca i duše svoje, koje je religiozno čuvstvo razgrijalo, prenieti ne samo na religiozne, nego i na civilne spomenike, koje su gradili. Pak kada zdravo oko te zgrade sa sličnimi zgradami našega vieka prispodobi, odmah će opaziti, da je više srdca, više poezije, više rječitosti i uzoritosti u starih tih zgradah no u novijih.

Evo razloga zašto u našoj zbirci religiozne slike mah preuzimlju. Htio sam ja, da i one čuvstvo religiozno u narodu našem goje i

Digitized by Google

da mlade naše umjetnike opominju, da je Bog i vjera vječito vrelo idealnosti i uzoritosti, pak da se je čovjeku tomu idealu svih ideala često puta približivati i na tom svetom ognjištu srdce razgrijavati, da ne samo na religioznom, nego i na civilnom polju umjetnosti proizvadja spomenike, koje samo Bog svojom slavom i svojom neumrlosti označiti može. Htio sam i to narodu našemu i mladeži našoj pred oči staviti, da je i ova naša zbirka, ko i sve ostale slične sbirke po Europi, ko i sva sredovječna a i današnja umjetnost prava apologia katoličke crkve. Ona s jedne strane divnim naukom svojim čovjeka do samoga bića i srdca božjega vodi, ona je s druge strane svojim simbolizmom živa poezija, koja je kadra svaki um i svako srdce uzplamtiti i na stvaranje liepih djela u umjetnosti oduševiti. Tomu je sva povjest umjetnosti sviuh vjekova živ svjedok.

Evo dakle, zašto je polag slika mitologičkih našega Medulića, polag slika Salvatora Rosa, polag slika Teniersa i drugih veći dio slika naše sbirke religioznoga sadržaja.

Ja svršujem moja gospodo sa obćenitom opazkom. Svećenik sam i vladika, pak sam zato i nješto doprinjeo, da se u narodu našem stvori i utemelji akademija znanosti i umjetnosti i sveučilište, da narodu svomu dokažem, da medju svetom vjerom i medju znanosti i umjetnosti neima nikakvih na svietu oprieka. Pak, ako oprjeke kadšto i bude, nije ju narav stvari porodila, nego strast, slabost i i zanešenost ljudska. Obje su: vjera i znanost, božji porod, te na medjusobnu ljubav, slogu i podporu bićem i izvorom svojim upućene. Bog je, vjerujte mi, u onaj isti čas, kad je svetom moći svojom prvu iskru misli iz uma čovječjega, kad je prvo čustvo iz srca čovječjega, kad je prvu rieč iz usta čovječjih izbio i svetu vjeru i sveto znanje porodio i baštinom cieloga svieta i svih vjekova učinio. Nemože čovječanstvo, nemože ni jedan narod bez jednoga i drugoga biti. Što se vjere tiče, vjerujte mi, kad bi moguće bilo, da Bog čovjeku i najmudrijemu i najučenijemu sve življe oduzme, koje vjeri i predaji zahvaliti ima, ostao bi bez svake misli, zamuknuo bi i postao aes sonans et cymballum tiniens. Bez prave opet znanosti svaka bi vjera izhlapila, izvrgla se i otaštila. Znanost ima divnu zadaću. Ona imade zadaću, da čim više u tajne ove vidive naravi prodre i da odtale sile naravi na korist čovječanstva obrati; nu najveća joj je zadaća, da sve više i više prodre u onu divnu narav božju, koja se vjerom očituje, i da iz

Digitized by Google

nje onu svjetlost i onaj oganj crpi, bez koga rod ljudski nigda biti nemože.

Vjera znanosti već tiem neizmjernu uslugu čini, što uči i živi način pruža, kako da strasti i požude naše, najobilniji taj izvor bludnjah čovječjih, svladamo. Vjera dašto znanosti veli ono isto, što i sebi: dok smo na ovom svietu, dok ovu trulost i umrlost na sebi nosimo, videmus in speculo et in aenigmate, a samo tada, kada se ove trulosti i umrlosti oslobodimo, onda ćemo vidjeti facie ad faciem sieuti est. Ali ovo i znanost sto i sto puta potvrditi mora, jer samo da jedno spomenem. Zar je itko polag svega znanstvenoga naputka dokučio i raztumačio u čem stoji moć oka čovječjega, po kojoj se u njem vas sviet uglêda i u duši čovječjoj odziva; ili, jeli znanost igda znala dovoljno protumačiti otajstvo rieči čovječje, kojim se njekim barem načinom potvara otajstvo upućenja božjega, i kojim čovjek dušu i srdce svoje u dušu i srdce bližnjega svoga preljeva i zrak sili, da mu nosiocem najotajnijih misli i čustva bude? — Vjerujte mi, sveto pismo neizmjerno znanost odlikuje. Neima riečij izvjestnijih na svietu, nego što rieči sapiencijalnih naših knjiga, kojimi se mudrost i znanje preporučuje, a da i negovorim o kršćanstvu, koje početnika svoga suncem, svjetlom vječitim i svjetlom, koje svakoga čovjeka prosvjetljuje, naziva. — Znanost je pako vjeri, koja je božanstvom i neizcrpivim svojim izvorom dobročinstvo i spas svih vjekova i svi naroda, koristila, što je u dubljine božje prodrla i iz neizcrpivoga toga izvora stara i nova dobročinstva izniela na spas i prosvjetu svietu. Tako je bilo početkom vjere po apologeti a tako je i danas. Vjerujte mi, sve što se je na ovom svietu do sada uzvišenoga učinilo, učinilo se je složnim radom svete vjere i znanosti, a ljudi učeni, koji su znali umom i srdcem svojim jedno i drugo prigrliti, najslavniji su ljudi, a djela njihova vječite vriednosti i koristi.

Ja sam rekao i ponavljam: to je bila pri stvaranju visokih naših zavoda glavna moja namjera, a zahvaljujem se iz svega srca i akademiji i universi, što su tim putem pošle, pak jih usrdno molim, da na tom putu i ostanu. To će biti meni ne samo na samrtnom času, nego i pred samim licem božjim najveća utjeha i najveća nagrada. U to ime, kao što sam akademiji, kada sam ju otvorio, poklonio gledom na svetu vjeru križ, koji mi je darovao pokojni papa Pio IX.: tako isto sada, kada otvaram galeriju slika, poklanjam joj jednu zlatnu i jednu srebrenu medalju, kojom se

Digitized by Google

ovjekovječuje putovanje Slavena 1881. u Rim, koju je meni poklonio sveti otac papa Lav XIII. i kojoj se na jednoj strani vidi lik istoga sv. otca Lava, a na drugoj lik Slavenstva sa vašim biskupom, koji mu je Slavenstvo tada prikazao (Živio, živio!). Papa Lav XIII. je veliki štovatelj slavenskoga naroda i veliki promicatelj znanosti i umjetnosti; a ja poklanjam ovu medalju akademiji, u namjenu, da znanost uvjek i uvjek u slozi živi sa svetom vjerom.

U to ime blagoslovio vas Bog sve, i ja proglašujem otvorenom galeriju slika. (Živio! živio! živio!)

Digitized by Google

GODIŠNJA SVEČANA SJEDNICA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

dne 6. prosinca 1884.

I.

BESJEDA

PREDSJEDNIKA DRA. FR. RAČKOGA.

Veleučena gospodo akademici!

Visoko štovana skupštino!

Pod nezaboravnim dojmom, koj u naših srdcih ostavi svečanost obavljena dne 9. prošloga mjeseca u ovoj našoj palači, otvaram sada godišnju sjednicu. Tada smo mi i s nami naš glavni grad, sav hrvatski narod i svi njegovi prijatelji preko granica hrvatske zemlje, slavili novu stečevinu na prosvjetnom polju, te veledušnomu začetniku njezinu izkazali zasluženu počast i iskrenu blagodarnost. Danas se pod običnimi vanjskimi okolnostmi ovdje sastasmo, da u skupnom pregledu dademo sebi i narodu o radnji naše akademije tečajem posljednje godine čist račun, iz kojega bi razabrali, jesmo li svojim akademičkim dužnostim podpunoma zadovoljili, i koji bi nam ujedno za bližu budućnost putokazom u našem znanstvenom radu mogao biti.

Premda je velik dio i godine i akademijskoga prihoda namienjen bio pripravam potrebitim za uredjenje i otvorenje „Strossmayerove galerije“, pak bi toga radi svaki naprama prošlim godinam znanstveni i književni zaostatak našao temeljito opravdanje i izpričanje: to ćete ipak iz tajnikova izvještaja s utjehom i radošću razabrati, da znanstvena i književna radnja naše akademije nije ni ove godine unatoč navedenoj okolnosti zaostala, nego da je i pogledom na objelodanjenu gradju i u jednakom smjeru napred koracala. Štogod su umne sile našega zavoda mogle tečajem godine izraditi, moglo se je njegovimi sredstvi na svjetlo iznieti.

Digitized by Google

Istina je, da se našoj akademiji tim, što joj se novi prosvjetni odjeli utjelovljuju, što joj se je sada uz knjižnicu i sbirku rukopisa pridružila još sbirka umjetnina, novi troškovi namiću. Ali po mojem mnienju smije gojiti nadu, da joj s jedne strane neće presahnuti ono vrelo, iz kojega je njezina zaklada postala, s druge pako da će joj u uzdržavanju i razvijanju tih novih p osvjetnih poluga priteći u pomoć oni krugovi, kojim je zemlja povjerila brigu oko promicanja narodne naobrazbe, jer se ova podupire onimi stečevinami i radnjom akademije kano svakim inim književnim i učevnim zavodom.

Kada se kod nas svakom prilikom naglasuje naobrazba i prosvjeta sa smjerom i značajem narodnim, a osobito kada joj se obzirom na srodstvene sveze hrvatskoga naroda odmjeruje širja podloga: spočitava nam se s njeke strane prosvjetna izključivost, odsudjena tobož sveobćenitim smjerom i značajem znanosti; prigovara nam se pače bezobzirnost pogledom na postojeće družtvene i državne odnošaje.

Ništa nije neopravdanije od onoga spočitanja, ništa neosnovanije od toga prigovora.

Sriedovječno se je družtvo, kako znate, odgajalo na iztoku grštinom, na zapadu latinštinom. Ali kako bješe to družtvo u stališe podieljeno, a kako samo njih viši bjehu nosioci podpune u njem vlasti: oni su malo ne jedini bili dionici odgoja, osnovana na temeljih sveobće nauke kršćanske putem onih dvaju posrednika starodavne klasičke prosvjete. S druge strane valjalo je odgojiti čovjeka, da se ponajprije osjeća biti članom velike ljudske zadruge, kako bi izza toga došao do sviesti svoje plemenske suvislosti.

Silom prekreta i prevrata u javnih i sukromnih odnošajih izobraženoga družtva ovaj je red u novom vieku preokrenut. Čovjek se najprije osjeća članom naroda, kojemu po krvi ili postojbini pripada, da putem ove uže zadruge uzbude živim članom i dionikom prava i dužnosti ukupne ljudske zadruge, cieloga čovječanstva. Ovaj je red prenesen takodjer na tumača čovečjega duha i nosioca prosvjete, na jezik. Zadatak, koji je latinština i grština vršila u družtvu sredovječnom, u novovječnom vrši narodan jezik, i to u mnogo širjem razmjeru, jer pokle su stališke pregrade porušene, obuhvaća svekolike družtvene slojeve i nosi svim bez razlike duševnu hranu. Izključivo dakle gospodstvo narodnoga jezika u svih družtvenih i državnih odnošajih jest samo posljedak poviestnoga razvoja ljudskoga družtva, jest takova oznaka novoga

Digitized by Google

vieka, da uzkrata takova prava narodnomu jeziku ili samovoljno ograničenje njegovo bio bi feudalizam u sunarodnih odnošajih mnogo nepravedniji i neopravdaniji nego li bijaše sredovječni stališki.

Prema tomu je znanost nove dobe narodna jur po jeziku, u kojem svoje stečevine na svjetlo iznosi. Ako li je „jezik — kano što slavni Jakov Grimm liepo kaže — „pun dah čovječje duše“: tada je znanost glas toga daha, glas tim zvučniji, čim je vjerniji tumač i izraz duše narodnje. Jezik i znanost stoje si pod neprekidnim uplivom. „Svaki je jezik — kaže isti glasoviti učenjak — podvržen duhovnim i tjelesnim uticajem; duhovno izobražava se pjesmom i govorom, a prva čuva mu i uzvisuje čistoću. Dodje li k tomu pismo, slovnica i pomnožanje tiskom, tada zadobiju ove poluge odlučniju vlast nad jezičnimi pravili, te dopuštaju izuzetaka samo težko i polagano.“ Obratno jezik daje znanosti ne samo oblik nego i tip narodnji; pod uticajem njegovim znanost prikazuje nam odlievak „daha duše narodnje.“

Odavle je znanost novoga vieka svagdje narodna. Ona se obazire prije svega na potrebe i probitke zemlje, u kojoj se obradjuje, i naroda, kojega pripomaže odgajati. Ona s težnjami naroda ili koraca, ili jih predvodi, ili oplemenjuje. Ona si usvaja volju naroda, te ju ostalomu svietu zagovara i tumači. Odavle pravi znanstvenici, koji su dušom svojom sbilja uronili u duh svoga naroda, ne mogu a da mu ne budu vjerni sinovi, iskreni prijatelji, očiti propovjednici i tumači volje i težnje, vjestnici prošlosti i proroci budućnosti njegove. Gdje čovjek nauke i knjige sa svojim narodom ne živi jednim životom, gdje mu uman rad nije u skladu s težnjami naroda, ili gdje onaj rad je u nesuglasju s djeli: ondje ili je ona učenost samo prividna ili stoji u službi sebičnosti. Značajnost jest čovjeku nauke tolik ures kolik i učenost.

Znanost traži svakomu pojavu bliži i skrajni uzrok, svakoj tvrdnji pravi razlog, služila se indukcijom ili dedukcijom svadja sve na načela. Tako postupa izpitujući prirodu i duh, zemlju i narod, narodnji život u prošlosti i sadašnjosti. Izpitujući narodni život nalazi zakone, po kojih se je razvijao i razvija, uzroke i razloge, s kojih je čil bio ili propadao; pak mu odredjuje i liek za bolest, okrjepu za slabost. Odavle ćete naći kod svih prosvietljenih naroda, da je znanost mnogo sudjelovala oko probudjenja njihova na nov život i oko ujedinjivanja sudbinom raztrganih uda njihovih.

Digitized by Google

Ove misli i tvrdnje mogle bi se, da je od potrebe, razjasniti i podkriepiti primjeri iz književne poviesti svih izobraženih naroda. Budi mi ipak dozvoljeno svratiti u kratko pažnju vašu na zadatak, koji preuze i izvede znanost u njemačkom narodu. Ja ću se tim primjerom poslužiti i za to, što se njemačkoj znanosti prema ćudi njemačkoga naroda obično pripisuje pretežno abstraktan i teoretičan smjer. Pa kako je ta tobož abstraktna i teoretična njemačka znanost polagano i dosljedno poslije velikih ratova za oslobodjenje pripravljala njemački narod na velike svjetske dogodjaje, koji su se tek pred našima očima razvili! „Narod, koji se je u imenih Klopfstocka i Lessinga, Schillera i Goethea osjetio prvi put kano jedin i ciel, nije od njih dobio samo književan poticaj, nego i pobudu za onaj velik i sveobći proces stvaranja, kojim se je imao polagano preobraziti u jedan narod, i koji, ako i jest u različito doba različitom silom djelovao, nije nikada više obustavljen bio". Znanost je stala stare spomenike slavnije prošlosti njemačke na svjetlo iznositi. Braća Grimm i C. Lachmann zasnovaše znanstveno izučanje njemačkoga jezika; na ponukanje bar. Steina bi god. 1819 utemeljeno družtvo za stariju poviest njemačku kojemu je namienjen bio zadatak kritički izdavati vrela za poviest njemačku. Fr. v. Raumer prvi je u svojoj patriotičkoj poviesti o Hohenstaufovcih njemačkomu narodu odkrio veličajnu sliku njegove njekadanje moći. Niebuhr je u kritičkoj rimskoj poviesti njemačkomu narodu pokazao poučan primjer, što može izvesti što li biti narod unutra zdrav. Najveći prvak njemačke historije Leopold Ranke, učio je misaono njemačko občinstvo u klasički savršenih djelih povjestni razvoj ljudstva. Savigny zasnovao je pravnu i državnu znanost na historijskom temelju. Njemački prirodoslovci, glasovitim Okenom u zajednicu sakupljeni, sastavši se god. 1828 prvi put pod predsjedničtvom slavnoga Aleksandra Humboldta u budućoj priestolnici Njemačke, u Berlinu, očutiše se prvi put kano jedna narodna zadruga. A ti i drugi njemački učenjaci nisu se zadovoljili, da njemačkomu narodu izhode samo častan naslov „naroda mislioca", već su putem znanosti stvarali mu djelotvoran položaj u Evropi; te su u to ime, kada jih je glas naroda ili nutrnja sviest izazvala, silazili na javno poprište. Sjetite se one domoljubne značajnosti, one junačke požrtvovnosti, koje su njemački učenjaci prvoga reda, F. C. Dahlmann, E. Albrecht, Jakov i Vilim Grimm, G. Gervinus, H. Ewald i N. Weber u četvrtoj desetini našega vieka sebi povjerenoj mladosti i cielomu narodu pokazali.

Digitized by Google

Tako je, a drugačije nemože ni biti. Koji bi znanost inače shvaćao, pokazao bi, da nezna poviesti ljudskoga razvoja i da ne zna pojmiti moći ideja i onoga tihoga ali stalnoga uticaja duha na sviet vidljivi. Koji bi znanost htjeo skrenuti s pravca narodnoga, taj kano da bi poduzeo dati velikoj rieci tiek uzprotivan.

Ali ako je znanost novoga vieka narodna, neprestaje tim biti sveobća. Kano potoci jednoga poriečja slievaju se u jednu rieku, tako se znanosti, gojene u različitih jezicih, uz sav smjer i značaj narodan stiču u općoj naobrazbi čovječanstva. Stečevine znanosti u jednom narodu postanu svojinom svih prosvietljenih naroda. Novovieko družtvo ovako je uredjeno, da se umije umah okoristiti svakim napredkom na duševnom polju, bio on izvojšten trudom maloga naroda i u najzabitnijoj zemlji. U tom pogledu ne čini razlikost jezika onih golemih zaprieka, potežkoća i neprilika, kako bi se u prvi mah pričinjalo. A znanstvenjaci manjih takodjer naroda ne imadu razloga, kano što izkustvo potvrdjuje, zabrinuti biti, da će jim ime, ako što za znanost privriede, ostati u općoj poviesti prosvjetnoj zaboravljeno, jer se danas ta obća poviest iz posebnih narodnih sastavlja.

Kada bi nam se dakle, veleštovana gospodo akademici! bilo s koje strane prigovaralo, da gojimo znanosti u narodnom duhu: zar bismo se ogradili proti takovu prigovoru? Niti najmanje, nego pokazali bismo na obći smjer znanosti u novom vieku kod svih naroda; pak odanle izveli, da znanost, gojena hrvatskim jezikom u hrvatskoj zemlji, nemože ni biti drugačija nego hrvatska, ali da tim, budući da se najprije slievaju njezine stečevine s prosvjetnimi stečevinami ostaloga Slavenstva, koje i njoj u dio padaju; i buduči ona privodi jedan duševno obdaren a po svojem položaju i srodstvenoj svezi ne posljednji narod u kolo izobraženoga svieta — da tim hrvatska nauka nije izključiva. Kada bi nam se nadalje prigovaralo, da znanost, koju obradjujemo, usvaja težnje naroda, da jih podupire i promiče: zar bismo i taj prigovor zanijekali? Nipošto, već bismo uputili na poviest drugih naroda; mogli bismo se pače pozvati na noviju hrvatsku poviest, koja nam svjedoči, da se naše, bud u kojem pravcu, stečevine posljednjih petdeset godina imadu ponajprije i ponajviše zahvaliti narodnoj knjizi, i to upravo zato, jer je narodna bila, a da uz to nije nikada uljudbi protivna načela zastupala.

S toga ćemo mi, veleštovana gospodo akademici! proslieditu tom smjeru i duhu gojiti one grane znanosti, kojimi se naša aka-

Digitized by Google

demija po svojem ustrojstvu bavi. Ovako radeći neprekidno, sustavno i dosljedno naša će akademija srasti se sve to više s tielom narodnim; a upravo kano narodan znanstven zavod izpuniti će onaj zadatak, koji mu je obća svjetska znanost namienila u ovom dielu Europe.

II.

IZVJEŠTAJ

TAJNIKA DRA. P. MATKOVIĆA.

Što izvješćujuć o stanju i radu naše akademije prošle godine sliedim isti način i oblik, u kojih su predjašnji izvještaji izneseni, činim to za to, jer se i djelatnost naše akademije kreće jednakim smjerom: i prošle godine obuhvaćala je radnja akademije prvo znanstvena samostalna iztraživanja u onih granah znanosti, koje naš zavod ima po svojem ustrojstvu obradjivati; a drugo izdavanje gradje, koja imade tomu iztraživanju za podlogu služiti. Počimajuć prvim dielom akademičke radnje, čast mi je najprije spomenuti razprave i druge članke, kojimi su pojedini razredi svaki u svojoj struci nastojali pomaknuti kod nas one struke nauka, kojimi se po svojem zadatku bave.

U razredu *filologičko-historičkom* pravi član i predsjednik *dr. Franjo Rački* prinese razpravu *o Ivanu iz Ravene,* učeniku Petrarke, dubrovačkom kancelaru i predteči humanizma u Dubrovniku. Ova se razprava može smatrati uvodom u poviest humanizma u našoj domovini, koja nije dosada u književnosti našoj ni malo obradjena, a bez nje ostaje nam tamna naša književna i kulturna poviest, koja je tako liepih plodova na vidjelo izniela u XVI i XVII vieku. Iztičuć u uvodu veliku važnost prieporoda znanosti u Italiji u XIV i XV vieku za cielu Europu, prelazi na Ivana, kojega prati korak za korakom od poroda do smrti. Osobito se iztiče Ivanovo djelovanje kao dubrovačkoga kancelara od god. 1384—87. Iz spisa Ivanovih navodi akademik, što piše o tadanjem kulturnom stanju u Dubrovniku; ali Ivan je Dubrovnik prosudjivao s gledišta talijanskih humanista, kao što je to akademik obširnije razložio. Sud Ivanov je ipak zanimiv, jer nam daje priliku poznati razliku medju

Digitized by Google

kulturnimi odnošaji Dubrovnika koncem XIV vieka i onim za stoljeće kasnije. Napokon razpravlja akademik o Ivanovih spisih, koji su još uviek u rukopisih, a od ovih su dva u našoj knjižnici akademičkoj. Ovom prilikom obraća učeni predsjednik pažnju akademika, da bi trebalo za izučenje dobe prieporoda znanosti i umjetnosti u našoj domovini ponajprije posakupiti gradju.

Pravi član *Matija Valjavec* u svojoj razpravi o *naglasu* u presentu onih glagola, kojim se osnova dočima na *a,* a nastavak se presentni *jo* drži samo u 3 plurala, nastavlja svoja studija o naglasu u slovenskom jeziku i dokazuje, da naglas dolazi u presentu 1) na onom *a,* kojim se osnova dočima; 2) na slovci izpred toga *a.* Glavna je dakle razlika medju hrvatskom štokavskom akcentuacijom i slovenskom, 1) što u štokavštini nedolazi nikad naglas na osnovni *a* osim jednoslovčanih osnova: glâm, zjâm; 2) što oštri otegnuti naglas na slovci izpred osnovnoga *a* nedolazi nikad u singularu, dakle nikada; 3) kad osnova od dvije slovke postane tro- ili višeslovčana, u štokavštini skače naglas za jednu slovku natrag prema početku riječi, te se mienja na gravis.

Pravi član *dr. Franjo Meixner* u svojoj razpravi *Prevodi Ranjine Dinka iz latinskih i grčkih pjesnika,* razpravlja u općenitom dielu o D. Ranjini kao odlučnom sljedbeniku t. z humanističnoga smjera, doprinašajuć obilne podatke, kojimi se smjer njegove poezije i pojedine pjesničke vrsti u njoj zastupane razjasnjuju te prispodablja njeke pjesme i njeka pojedina mjesta sa staro-klasičkimi pisci, za kojimi se povadjao. U drugom dielu ove razprave govori akademik o samih prevodih, koji su koje iz latinskih (Tibulla, Martiala i Propertia), koje iz grčkih pjesnika uzeti. Napokon dokazuje, da ima prevoda i anakreontskih pjesama. Prevodi sami pak nisu prevodi u strogom smislu rieči, nego više slobodne parafraze.

Pravi član *Ivan Tkalčić* u svojoj razpravi o *Ivanu arcidjakonu goričkom i njegovoj dobi* razpravljao je o životu i djelih Ivanovih. Kao kanonik zagrebački zastupao je kao pravnik kaptol kod krune i na saborih, a kao arcidjakon gorički vodio je dugotrajne parnice proti biskupom krbavskim i križarom crnomaljskim, koji su mu oteli desetinu goričkoga i metličkoga kotara. Njegovo rukopisno djelo (izdano po istom akademiku) vrlo je znamenito za historijsku, geografijsku, kulturnu i privatno-pravnu struku. Za taj je posao izučavao Ivan stare izprave, a iz bilježaka sastavio one dvie kronike, manju, koja je poznata, a drugu veću, koja je propala. — Isti član objavi tri prinosa za zagrebačke sinode iz 15. i 16. vieka,

Digitized by Google

a to: 1) opisi, koji se odnose na sinodu držanu g. 1471—73 za biskupa Osvalda, koja sinoda bila je dosada nepoznata; 2) red, kojim se je god. 1570 obdržavala sinoda u Zagrebu; 3) imenik osoba, koje su g. 1574 prisustvovale sinodi, držanoj proti krivovjercu Mihalju Bučiću.

Pravi član *Nadko Nodilo* prinese razpravu: *Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi epskih pjesama.* U prvom dielu razpravljajuć o *Sutvidu* i *Suncu,* dolazi do ovih rezultata: da u Rajevini sjedi Sutvid, bog vidjela i najviši ratni bog proti tami i svim dušmanom. Ima ženu, ali joj se nezna za ime; bogu su tragovi u primorju makarskom i neretvanskom i u ulomcih davnih himna Strahorovih po Lici i po Sriemu, a izlazi u pjesmah pod imenom Strahinić. Sunce pako carujuć u visokom biogradu, davač je toplote, hljeba i zdravlja, kako mu kaže i ime bog, što s početka idjaše osobito njemu. Žena mu je *Zora,* kojoj spadaju prporuše i dodole. Divno kolo dvanaestorice njegovih sinova okuplja se okolo sunca. To su njegove različite hipostase u godišnjem toku njegovu preko dvanaest mjeseci. — U drugom dielu ove razprave govoreć o *Momiru, Grozdi i Mjesecu* trudi se dokazati, da su Momir i Grozda dva proljetna boga, prva su na redu, jer ako jih neporodi Sunce, ipak od Sunca stoje. Momir je ljubavna čežnja što u proljeću trepti u krilu majke prirode, a Grozda je sama priroda, onom čežnjom opojena i napupčena. Pisac dokazuje to etimologijom dvaju imena i poredjajem s grčkim Momarom i latinskim Amorom. Narodne pjesme Vukove 14, 15 i 30 u II. knjizi iznose cielu legendu Momirovu i Grozdinu, pa je ta legenda, ne samo slična, već jednaka u svih glavnih crtah glasovitoj helenskoj o Edipu. Dalje pokazuje, kako je ista božanstvena priča bila i u Iranaca i u Latina, tamo se obavila oko Kirove mladosti, amo prisvojila do nekud Romulovo lice

Pravi član *Tadija Smičiklas* u svojoj razpravi *o postanku banstva kod Hrvata,* nalazi u prvotnom stanju plemena arijskih prve zajedničke klice državnoga života, koje su se poslje razseobom promienile, a još više kada su kulturom uvedena pojedina plemena u više oblike državnoga života. Ovako pored sve razlikosti ima srodnosti u prvih historijskih jasnih ustavih Germana i Slavena. Tako su župani i knezovi bili kod Slavena načelnici plemena, što se utvrdjuje svjedočanstvi Prokopija i cara Mauricija. Ali ima pojam *ban,* koji nije sveslavenski, za to se je morao stvoriti kod Hrvata u doba odieljenja od sjevernih Slavena. Dalje se razlaže,

Digitized by Google

kako su Hrvati stupili u sferu rimskoga carstva i kako su primili na sebe čast i vlasti rimskoga stratege, kakova je imala svaka tema. Napokon se dokazuje, da su se ti vladaoci Hrvata uprav „bani“ nazivali, a rieč ban bila bi hrvatska i da je u početku glasila „bojan = dux“.

Dopisujući član *Stojan Novaković* u Biogradu prinese deset priloga za „Starine“, naime *Teodozija Mniha Hilandarca djelo o Petru Koriškom,* a tim se popunjuje, što je o Petru Koriškom u XXX kn. „Glasnika“ priobćeno. Drugi je prilog *Život srpskoga patriarha Jefrema;* treći je prilog *odlomci sredovječne kosmografije i geografije,* da bi se i ta strana naše stare knjizevnosti mogla iz bliže poznati. Četvrti je prilog *apokrifi iz štampanih sbornika Božidara Vukovića;* peti su *apokrifi o Enohu.* Šesti je *priča o Antihristu;* sedmi je prilog: *apokrif o prepiranju Isukrsta s djavolom;* osmi su prilog *Apokrifi kijevskoga sbornika;* deveti glasi: *Trebinje, Tordos i Savina;* to su pisma iz pismohrane manastira Savina. Deseti je napokon prilog *Carostavnik* narodne biblioteke u Biogradu. Ovo su prilozi za poznavanje stare literarne historije srpske vrlo znatni.

Dopisujući član *Radoslav Lopašić* prinese obširna regesta iz listina gradačkoga arkiva od g. 1529 pa do kraja 17 vieka, tičuća se ponajviše obrane hrvatsko-slavonske krajine.

Dopisujući član *dr. Ivan Crnčić* prinese razpravu: *kako je pape Mikule V. povelja od god. 1453 za naš gostinjac u Rimu izopačena.* U ovoj razpravi dokazuje, da su u rečenoj povelji mjesta „Dalmatiae seu Illyricae nationis, Dalmatica seu Illyrica natio“ podmetnuta, kano što se vidi iz razure na priloženom fotografijskom snimku, i pošto u drugih izpravah, tičućih se zavoda sv. Jerolima u Rimu sve do 1485 godine imenu ilirskomu neima traga, već se mjesto njega obćenito ime „slovensko“ upotrebljuje. To dokazuje akademik mnogimi izpravami iz tamošnjega arkiva.

U razredu *filosofičko-pravoslovnom* pravi član *Adolfo Veber* u svojoj razpravi *o stolnoj crkvi djakovačkoj* govori naprije o biskupu Strossmayeru kao velikom mecenu znanosti i umjetnosti na slavenskom jugu, pa prelazi na opis svoga puta u Djakovo i svečanosti posvete. Govoreć o stolnoj crkvi opaža, da zadovoljava više, nego mnoge druge crkve po Europi svojom jednovitošću, razmjerom, razlikošću i ukusom, tako da se je u njoj osjećao blaženim. To mu se čuvstvo povećalo, ako je moguće jošte tim, što

Digitized by Google

je u njoj vidio silu biljega hrvaštine, tako da se može punim pravom zvati „hrvatsko-katoličkom crkvom.“ Djakovačka crkva pokazuje mu nutrnjim namještajem, da je posvećena jedinstvu hrvatsko-srpskoga naroda, što je sam biskup kod posvete iztaknuo u svojoj veleumnoj propoviedi.

U razredu *matematično-prirodoslovnom* pravi član *dr. Gjuro Pilar* u svojoj razpravi *Rudarstvo u Hrvatskoj,* kojom je zasladio svečanu sjednicu od prošle godine, navodi sva ona mjesta, koja se njekada i koja se danas rudarstvom odlikuju. Za tim razpravlja o nazadku montanističke industrije u našoj domovini te ga izvodi iz dva razloga: jedan bi bio lokalni, a drugi obćeniti. Prvi bi se u tom sastojao, što su u srednjem vieku rudnici bili većinom u posjedu plemićkih hrvatskih porodica, koje su po svojih kmetovih dale dovažati drvo i sirovu rudu. Kad su bile šume poharane, morala je prestati i montanistička industrija u dotičnom kraju. Drugi bi razlog bio, što su odkrite bogate rude u Americi i Australiji, a tim je nazadovalo rudarstvo mal ne u svojoj srednjoj Europi. Napokon misli akademik, da se i u našoj domovini može nadati rudarstvo boljoj budućnosti, bude li u narodu poduzetnosti, uztrajnosti te potrebnoga strukovnoga znanja, jer procvat rudarstva nije u nijednoj zemlji djelo pojedinaca, već plod nastojanja više generacija.

Pravi član *Ljudevit Vukotinović* u svojoj razpravi *opis ruža okoline zagrebačke* razlaže glavne dielove i karakteristična svojstva ruža i navodi analitički ključ za razpoznavanje ruža. Tada prelazi na opis pojedinih vrsti i oblika; napominje medjutim, da je bio u postavljanju novih oblika vrlo oprezan, jer si je sviestan, da je posao takov dosta težak. Akademik opisuje u svojoj razpravi 81 ružu, koje su gotovo sve iz okolice zagrebačke, gdje divlje ruže u velikom obilju rastu; medju ovimi pako imade novih oblika i varieteta dvadeset i dva. Uz latinske diagnose dodaje akademik svakoj ruži i hrvatsko tumačenje.

Pravi član *dr. Karlo Zahradnik* u svojoj razpravi: *prilog k teoriji istosmjernih krivulja,* u kojoj je pokazao kako jednostavno možemo razviti teoriju istosmjernih krivulja pomoću tangencijalnih surednica, koje je bio u XLIV. knjizi „Rada“ protumačio, te je uputio na jednu vrst obćenitih krivulja, od kojih su istosmjerne krivulje samo poseban slučaj.

Pravi član *dr. Bogoslav Šulek* pročita uvod u podulju razpravu o *predtečah Darvina,* u kojem pokazuje, da i Darvinova teorija

*

Digitized by Google

ima svojih predteča, kao što i druge velike ideje. Nego prije što stane nabrajati te predteče, misli akademik, da mu svakako treba razložiti u kratko, što će reći darvinizam; jer uprav u tom pogledu vlada kod nas dosta neznanja i predsuda. Razloživ sve glavne elemente Darvinove teorije, ističe, da jih je prvi Darvin u kiticu sabrao i njihovom pomoći sav ustrojni život objasnio; al zamašnost pojedinih dielova njegove teorije da su poznavali već davno prije njega pojedini učeni ljudi. Koji su to učenjaci? Na to će akademik odgovoriti u nastavku svoje razprave.

Pravi član *dr. Gustav Janeček* prinese razpravu o *imatraškom kamenju,* u kojoj priobćuje rezultate lučbenoga i mikroskopskoga iztraživanja tih zanimivih tvorina, koje je akademik donio s obala čuhonskoga vodopada Imatre. Njihova tvar sastoji se u glavnom od kalcijeva karbonata s uloženim u njem bjelutkom i nješto amfibola. Pod sitnozorom opaženo je na izbruscih poredno vrstanje, koje je na krugljastih dielovih, sačinjavajućih pojedina individua, istovjetno. Akademik je dokazao, da je to kamenje došlo do svojega oblika uplivom topive sile vode sadržavajuće ugljičnu kiselinu, kao što i njezine mehaničke sile.

Dopisujući član *dr. Mijo Kišpatić* svojom razpravom *kristaliničko kamenje u Fruškoj gori* prinese nov prilog ka geologiji Fruške gore. U toj razpravi opisuje najprije eruptivno kamenje, pa kristaliničke škriljevce. Isti je član sastavio i objavio prvi *izvještaj* potresnoga odbora za 1883 godinu.

I ove godine poslužilo se više nečlanova organom ove akademije, da pomognu obraditi domaće polje znanosti, to u filologijsko-historijskom, to u matematično-prirodoslovnom području.

Presv. gospodin *Ivan Kukuljević Sakcinski,* prinese izvještaj Šimuna I. Sidića o turskoj obsadi Beča god. 1683., koji je prepisao i uvodom providio. Sidić bijaše kanonikom zagrebačkim i ravnateljem hrvatskoga sjemeništa *(collegium croaticum)* u Beču u vrieme turske obsade, te je ovim izvještajem obaviestio kaptol zagrebački o svojih doživljajih u ono kobno doba. Izvještaj je pisan treći dan poslije dignute obsade.

Gospodin arhimandrita *N. Dučić* u Biogradu prinese članak, u kojem se izpravlja mnienje Gj. Daničića i St. Novakovića o položaju *Dobrušte* ili *Dobruše,* koja se spominje u Dušanovih hrisovuljah od g. 1334 i 1336. Po Daničiću bila je Dobruša mjesto ili kraj u državi gospode zetske, Gjurgja i Balše. Po Novakoviću bila bi

Digitized by Google

sadašnji Dobrun, odnosno da je bila Nikšiću na jugu, gdje se i sada nahodi selo Dobuš. Proti tomu dokazuje Dučić, da je Dobrušta ležala u staroj srpskoj oblasti, koja se u spomenici zove „Hvostno, Metohija, Dukadjin", gdje se nalazi još sada selo Dobrušta u župi Ljumni sadašnjega Dukadjina.

Gospodin *dr. I. Bojničić Kninski* prinese članak: *Najstarija hrvatska grbovnica* (litterae armales). u kojem se opisuje grb, kojega je pravo i povlast kr. Sigismund g. 1434 podielio Pavlu sinu Mikča iz Crkvene. Povelja čuva se sada u sbirci jugoslavenske akademije. Budući da su najstarije njemačke armales iz prve polovine 15. vieka, to je ova ne samo od hrvatskih do sada poznatih nego i u obće jedna od najstarijih.

Gospodin *Ivan Broz,* profesor u Zagrebu, u svojoj razpravi niz priloga za sintaxu jezika hrvatskoga, priobćuje ovaj put studiju o *imperativu,* osnovanu u književnim spomenicima starijega i novijega doba. U povodu obilno posakupljene gradje konstatovao je pisac i novih pojava, kojima misli, da je znatno nadopunio, a gdje što i ispravio mišljenje pisaca, što su se trudili oko sintaxe hrvatskoga glagola.

Gospodin *dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger* u svojoj razpravi *Palaeoichtyoložki prinesci* razpravlja najprije o ribah otoka Hvara, pa o ribah raznih nalazišta. Prvu polu razprave nadovezuje na Bassanijevu faunu, u kojoj su jur opisane ribe hrvatske, a popunjuje ju s rodovi i vrsti s istoga otoka, koji se nalaze u našem geologičkom muzeju. Osobito je iztakao svoj novi rod *Opsigonus,* koj se teksturom svojih ljusaka odlikuje te se od srodnoga mu roda *Megalurus* znatno razlikuje. Novi rod *Hypsospondylus* stavlja u veliku porodicu *Clupeacea.* U drugom odsjeku ove razprave ističe najprije sistematički položaj kučlinske ribe *Perca uraschista* Reus, Osim toga opisuje još šest novih vrsti. Napokon spominje ostanke riba iz Valjeva u Srbiji. Glede naslaga, iz kojih te ribe potiču, misli pisac, da pripadaju aquitanskoj obrazbi tercijarne formacije, pa jih paralelizira s naslagami od Eibiswalda u Štajerskoj.

Gospodin, *V. Vaneček,* profesor u Jičinu, prinese dvie matematične radnje, prvu: *o plohi trećega stupnja,* gdje pokazuje pisac novu konstrukciju plohe trećega stupnja; pa drugu: *o posebnoj plohi četvrtoga stupnja,* gdje promatra pisac plohu 4-toga stupnja s 12 oplošnih pravaca.

Gospodin *A. Strnad,* profesor u Kraljevom gradcu, prinese razpravu *o krivuljah n-tog stupnja sa (n-2)-strukom točkom,* u kojoj

Digitized by Google

promatra pisac krivulje izvedene na temelju dvoomjera, te razvija cio red liepih relacija.

Gospodin *Dragutin Hirc,* gradjanski učitelj u Bakru, prinese razpravu *flora okolice bakarske,* u kojoj je sve u cjelinu sakupljeno, što je pisac u botaničkih časopisih o tom predmetu pisao.

Gospodin *dr. Tomo Maretić,* profesor u Zagrebu, prepisao je evangjelja i epistole *fra Bernardina Splječanina* iz izdanja od g. 1495. Taj prievod spada u najstariju prozu hrvatsku, te je kano takav za historiju hrvatskoga jezika vrlo znamenit.

Otac *P. Pierling* u Parizu priobći izprave (26) tičuće se poslanstva *Lesandra Komulovića* u Poljsku i Rusiju, koje sakupi u rimskih arkivih i tim popuni predjašnju sbirku, naštampanu u XIV. kn. Starina. Ovi su spomenici pisani god. 1593—98, pa su vrlo znameniti ne samo za životopis učenoga Splječanina, nego i za historiju iztočne i sjeverne Europe, a najznamenitija su pisma ruskoga cara Feodora na papu Klementa VIII.

Gospodin *A. Vučetić,* profesor u Dubrovniku, priobći *pisma kalugjera srpskih manastira na Sv. Gori* upravljena na kneza i vlastelu dubrovačku, a sakupljena iz dubrovačkoga arkiva. Pisama ima ukupno 58 od g. 1520 do 1792, a pisana su ćirilicom. Pisma se tiču danka za Ston, koji je dubrovačka občina po ugovoru sa srpskim kraljem Stjepanom (1348) imala plaćati. Pisma su što namire, što vjerodajnice, pa takova poradi jezika zaslužuju neku pažnju.

Gospodin *Mile Magdić,* profesor u Senju, prinese za Starine popis patricijskih i gradjanskih porodica senjskih od g. 1756.

Preostalu radnju od prošle godine priobćila je ova akademija u LXIX, LXX i LXXI kn. ovogodišnjega Rada, LXXII i LXXIII knjiga takodjer su pod štampom te će od one prva svezka i potonja cielu do svršetka ove godine svjetlo ugledati. Od ovih knjiga ide LXIX i LXXII na matematično-prirodoslovni razred, a LXX, LXXI i LXXIII na filologičko-historički i filosofičko-juridički razred. Pomenute omanje književne i historijske spomenike kao i nastavak izvoda iz dnevnika Marina Sanuda, koje uredjuje predsjednik dr. Fr. Rački, priobćuje akademija u svojem sborniku „Starine", kojih je XVI. knjiga pod štampom, te će se svršetkom ove godine učenomu svietu predati.

Digitized by Google

Osim ovoga rada jugoslavenska je akademija i prošle godine što više nastojala o izdavanju gradje za jezik, historiju, pisano pravo slovenskoga juga i poznavanje prirodnih odnošaja naše domovine, te je ovu gradju na sviet izdala u posebnih knjiga.

Nastavljajuć izdavanje izvora za jugoslavensku historiju i pravo, doštampava se XV. knjiga „Monumenata“, u kojoj je sbirka isprava, koju izpisa većinom iz spisa nalazećih se u bečkom arkivu c. kr. ratnoga ministarstva dop. član R. Lopašić. Ova će sbirka razjasniti, kao što sam potanje kazao u izvještaju od prošle godine, najtamniju dobu u prošlosti bivše krajine prije poznate organizacije od polovine 18. vieka. — I ove se godine akademija preko svoga odbora za izdavanje historijskih i juridičkih spomenika pobrinula, da se u smislu poznate svoje osnove za štampu prirede najpotrebitiji historijski i juridički spomenici, koji će se pomalo na sviet izdavati prama tomu kada budu pripravljeni. Budući da je akademija, kao što je poznato, do sada osobito izdavala izprave mletačkoga arkiva do g. 1420, koje je radi drugih radnja potonjih godina prekinula, to se je našla ponukanom, da te listine nastavi, te je povjerila pr. čl. S. Ljubiću da pripravi nastavak pomenutih listina za jednu knjigu „Monumenata“. Nadalje nastavila je sakupljati gradju za *Codex diplomaticus et epistolaris* prema osnovi, o kojoj sam govorio u izvještajih od minulih godina. Zatim se pobrinu, da se sakupe i prirede za izdanje glagolske listine, koje bi imale nastaviti i popuniti Kukuljevićeve spomenike. Da se nastavi izdavanje historijskih pisaca, povjereno je pravomu članu N. Nodilu priredjenje za štampu kronike dubrovačke Ivana od Ravene i opis Dubrovnika Filipa de Diversis. Dogovorno s njekojimi redovnici u Bosni radi se o skupljanju bosanskih kronika. — Još je akademija obratila pažnju na jedan vrlo znamenit razdjel historijskih spomenika, kojega se još nije dotakla, naime na *sabore* naših kraljevina, koji će na hrvatsku historiju baciti sasvime novo svjetlo. Sada se tek radi o sabiranju gradje, u koju je svrhu jur gosp. dr. Bojničić prepisao akta sabora XVI. stoljeća

Nastavljajuć izdavanje *Starih pisaca hrvatskih,* izdana je ove godine knjiga XIV, ili treći dio djelâ *Gjona Gjora Palmotića,* u kojoj je *Christiada* i još četiri manje stvari, a priredio ju je za štampu pr. čl. A. Pavić.

I djelo pr. čl. dra Gj. Pilara *Fosilna flora susedska,* poznato iz dojakošnjih izvještaja, predano je ove godine učenomu svietu.

Digitized by Google

Glede posla oko *hrvatskoga akademičkoga rječnika* čast mi je bila prošle godine javiti, da je pr. član. P. Budmani preuzeo redakciju rječnika, da je odpočeo radnju od pismena *d*, te da je pr. čl. M. Valjavec nastavio izradjivanje pismena *č*, gdje je pokojni Daničić prestao. Ova je godina tu gradju na svjetlo izniela u petom ili prvom svezku drugoga diela, sadržavajućem rieči od *Četa* do *dali*. Ova dakle svezka obuhvaća preostalu gradju od pokojnoga Daničića, nastavak *č* i cielo pismo *ć* od pravoga člana M. Valjavca, a ostalo od Budmana. Kako je akademija poslije smrti nezaboravnoga dra. Gj. Daničića zabrinuta bila za redakciju rječnika: može sada tim radostnije izjaviti, da su nadležni stručnjaci posvema zadovoljni ostali s nastavkom toga djela. Pošto je visoka kr. zemaljska vlada posredovanjem ove akademije imenovala Budmana profesorom kr. gimnazija u Zagrebu i podielila mu u svrhu redakciji rječnika dopust na neizviestno vrieme, u koje ime ova akademija visokoj kr. zemaljskoj vladi svesrdno zahvaljuje, osigurana je tim Budmanu dokolica, da riešen svakoga drugoga posla, može sve svoje sile posvetiti jedino izradbi našega rječnika. Budmani je u istinu tako revno pregnuo uz posao, da će se za koji dan šesta svezka našega rječnika narodu predati. — I ove se godine nastavljalo sakupljanje i redanje rječničke gradje, a za to mi je zahvaliti svim, koji su slali rieči redakciji rječnika, osobito g. Ferdi Hefelu, učitelju u Sisku, g. J. Bogdanoviću, parohu u Divoselu u Lici, g. V. Arsenoviću, profesoru učiteljske škole u Biogradu, I. Milčetiću, profesoru u Varaždinu i g. M. Rešetaru, učitelju gimnazija u Spljetu za priposlane sbirke narodnih rieči i fraza.

U izvještaju od minule godine govoreno je obširnije o pripravah za uredjenje galerije slika. Pošto su police za slike po poznatom nacrtu izradjene, razredio je ravnatelj prof. dr. I. Kršnjavi slike po sustavu i sva pripravio, da se je mogla akademijska galerija Strossmajerova, kao što bi obećano, svečano otvoriti. Al još je jedno manjkalo akademijskoj palači da bude što dostojnije svojoj svrsi namienjena, na ime nutrnja dekoracija, njezino svečano ruho, bez kojega je gubila svoje pravo lice. Pošto je akademija iz svojega godišnjega prihoda podmirivala troškove za police i druge sprave, to nije bila u stanju još više krnjiti izdatke namienjene znanstvenoj radnji; al i u toj prilici pomogne joj dobrotvorna ruka njezina pokrovitelja, koj je akademiji za dekoraciju sgrade velikodušno poklonio 2000 for., i njegova preuzvišenost g. ban odazva se molbi ove akademije, te joj takodjer doznači 2000 for. u ime dekoracije

Digitized by Google

palače i uredjenja galerije, u to ime budi preuzv. g. banu i preuzv. g. pokrovitelju najiskrenija hvala. — Pošto je dekoracija palače i uredjenje galerije dovršeno, bi 9. studenoga o. g. priredjena svečanost, kojom prilikom je akademijska palača po preuzvišenomu pokrovitelju blagoslovljena, a galerija slika najsvečanije otvorena. Ovom je prilikom akademija preko svojega predsjednika zahvalila svomu utemeljitelju i pokrovitelju ne samo za velikodušno darovane slike, nego i za tolika njoj izkazana dobročinstva, a tako se zahvali svim, koji su akademiju kod gradnje kuće i uredjenja galerije podpomagali, što se i ovom svečanom sgodom opetuje. Uz pravila za upravu izdan je takodjer propis za posjetitelje galerije.

K poljepšanju glavnoga grada Zagreba akademija je ove godine sa svoje strane nješto pripomogla tim, što je prekrasni Fernkornov spomenik sv. Gjurgja, koji joj uz privolu visoke kr. zemaljske vlade poklonio bio uzoriti g. stožernik nadbiskup zagrebački i koji se u početku mislio smjestiti u dvorištu ove akademičke palače, ustupila ujedno sa svotom od 500 for. našoj hrvatskoj priestolnici,i koja ga je popravljena sporazumno s akademijom postavila u novi perivoj izmedju naše palače i sveučilištnoga kemičkoga laboratorija.

Akademija je, kao što sam prošle godine kazao, prihvatila misao, da se 1885. godine proslavi 50-godišnjica prieporoda hrvatske knjige načinom njoj najviše dolikujućim, naime sastankom jugoslavenskih učenjaka i književnika. U to ime izabraše razredi akademički centralni odbor, koj se jur konstituirao, te izradio pravila za pomenuti sastanak, koja podnešena visokoj kr. zemaljskoj vladi, čekaju još uviek potvrdu.

Nemogu a da ovdje ne spomenem jedne sgode, koja se i naše akademije tiče. Na ruskom na ime VI. arheologičkom kongresu u Odesi, držanom u kolovozu, bili su takodjer kano učestnici prisutn, predsjednik dr. Fr. Rački i akademik Ljubić. Onoga odlikovanja koje jim izkaza onaj sbor, i one počasti, koje su našemu predsjedniku na njegovom putovanju po Rusiji i Poljskoj izkazali učeni krugovi ruski i poljski, smatra se i naša akademija dionikom.

Knjige, koje prispievahu akademiji od raznih učenih zavoda i družtva, kao i one, koje su joj poklanjali pojedini pisci i rodoljubi, a tako i rukopise sa zahvalnošću je javljala u svojem organu. Budi mi ipak dozvoljeno izrično se ovdje zahvaliti pr. čl. Lj. Vukotiniću, koji je akademiji poklonio svoj herbar i najveći dio svoje prirodoslovne knjižnice; isto tako i pokojnomu gradjaninu Ivanu

Digitized by Google

Neuhauseru, koj je zapisao akademiji svoju numizmatičku knjižnicu. Akademijska je knjižnica ove godine narasla za više od 1000 svezaka. Pošto je knjižnica i arkiv trudom knjižničara pr. čl. I. Tkalčića uredjena, bi prigodom otvorenja galerije i akademička knjižnica otvorenom proglašena.

Još mi je javiti, da je akademija ove godine stupila u zamjenu publikacija sa slavenskim blagotvoriteljnim komitetom u Petrogradu i rumunjskom akademijom znanosti u Bukureštu; „Rad" pako šalje velikoj realci u Zemunu i Franjevačkomu redu u Bosnu.

Novčano stanje akademije je ovako: zakladna glavnica po izkazu zemaljskoga računarskoga ureda iznosila je koncem godine 1883 ukupno 358.997 for. 3½ nov., pošto je na svršetku godine za 1882 imala 352.966 for. 39½ nov., prirasla je dakle ove godine za 6030 for. 64 nov. i to što petinom kamata, koji se glasom pravila prilažu glavnici, što izplatom starih, što novimi prilozi, koje je akademija sa zahvalnošću javljala u novinah, što se i ovom prilikom ponavlja.

Prihoda je imala jugoslavenska akademija 1883 godine ukupno 19.711 for. 10 nov. Od toga je prihoda izdala ukupno 17.340 for. 92 nov., tako da je 2370 fr. 18 nov. preteklo; a to dolazi odatle, što jedno djelo nije gotovo bilo do zaključka računa. Kako je akademija svoj prihod upotrebila, pokazali su računi, koje je po pravilih svojih obznanila u novinah.

Ovaj je prihod sviestno uložen u znanstven rad i prosvjetne svrhe, kano što se može svaki iz ovoga priegleda o radnji naše akademije tečajem netom prošle godine osvjedočiti.

Sretan sam, što mogu ovdje spomenuti slavje, koje se upravo danas slavi na Vltavi u Zlatnom Pragu Danas naime slavi kr. česko učeno družtvo stogodišnjicu svoga poroda, kod koje svečanosti zastupa ovu akademiju pravi član njezin profesor kr. češkoga sveučilišta dr. Jaromir Hanel. Uz ovo stoljeće je učeno to družtvo za svestrano izpitanje češke zemlje mnogo učinilo. Prije duševnoga uskrsnuća češkoga naroda, koje je u ostalom i ono dosta pospješilo, kano što svjedoče radnje Dobnera, Pubičke, Voigta, Pelzela i Dobrovskoga, manje se je doduše obaziralo na njegove narodnje potrebe; ali i u tom je pogledu od njekoliko decenija okrenulo na bolje, kano što to potvrdjuje učešće u njegovih radnjah Jungmanna,

Digitized by Google

Šafařika, Palackoga, Hanke, Tomka, Vocela, Hanuša i dr. negoreći o mladjih čeških učenjacih. Naša akademija želi, da se kr. česko učeno družtvo u drugom stoljeću još tjesnije pridruži učenim družtvom slavenskih zemalja, koja se bez uštrba obće znanosti trude podmiriti ponajprije duševne potrebe svoga slavenskoga plemena.

Pošto su ovom godinom minule tri godine, na koje u smislu §. 5. poslovnika jugoslavenska akademija bira sebi tajnike, s toga je u svojoj glavnoj skupštini od 4. prosinca o. g. izabrala opet za tajnike dra. B *Šuleka* i dr. P. *Matkovića.*

Digitized by Google

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Skupna sjednica od 22. travnja 1884.

Predsjednik: dr. Fr. Rački: pravi članovi: dr. P. Muhić, dr Gj. Vilar, M. Valjavec, dr. K. Zahradnik, P. Budmani, I. Tkalčić, dr G. Janeček, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Odobrena bi odluka filozofičko-juridičkoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. A. Vebera o stolnoj crkvi djakovačkoj.

2.

Odobrena bi odluka matematično-prirodoslovnoga razreda, da se štampaju u „Radu" razprave: dra. Drag. Gorjanović-Krambergera palaeoichtyološki prinesci; pr. čl. dra. K. Zahradnika prilog k teoriji istosmjernih krivulja; Dragutina Hirca flora okolice bakarske; prof. dra. Vanečka o plohi trećega i o posebnoj plohi četvrtoga stupnja; od prof. Strnada o krivuljah n-toga stupnja s (n—2)-strukom točkom.

3.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampaju u „Radu" razprave: pr. čl. i predsjednika dra. Fr. Račkoga: Ivan Ravenski predteča humanizma u Dubrovniku i prof. I. Broza: prilozi za syntaxu ili imperativ u jeziku hrvatskom.

Digitized by Google

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampaju n Starinah: od pr. čl. I. Tkalčića tri priloga na zagrebačke sinode iz XV i XVI. vieka i od dop. čl. R. Lopašića: regesta iz listina gradačkoga arkiva od god. 1519. do konca 17. vieka.

4.

Čitan bi i odobren zapisnik potresnoga odbora glede publikacije potresnih motrenja (gl. zapisnik istoga odbora od 15. ožujka t. g.).

5.

Predsjednik izvješćuje, da se je konstituirao centralni odbor, koj ima prirediti sastanak jugoslavenskih učenjaka i književnika, te da je izradio predložena pravila, koja je podastrta visokoj kr. zemaljskoj vladi na odobrenje (gl. niže).

6.

Akademički računi o prihodu i razhodu za 1883. godinu izpitani i odobreni po financijalnom odboru, uzimlju se uz predsjednikov izvještaj na znanje i ravnanje (gl. niže).

Računi o kući u Vlaškoj ulici br. 33 izpitani i odobreni po financijalnom odboru, uzimlju se na znanje (gl. niže).

7.

Akademija je i ove godine čestitala za imendan preuzvišenomu g. pokrovitelju, koj je jurve akademiji na čestitci zahvalio.

8.

Hrvatsko arheologičko družtvo prihvaća poziv glede sastanka jugoslavenskih učenjaka i književnika.

9.

Pokojni gradjanin Ivan Neuhauser zapisao je akademiji svoju numizmatičku knjižnicu (304 djela ili 421 sv.), koju je g. akademički bibliotekar preuzeo, a akademija je jurve na tom daru javno zahvalila.

10.

Blgarsko književno družtvo u Sofiji odazivlje se pozivu na sastanak jugoslavenskih učenjaka i književnika.

Digitized by Google

11.

Kr. kotarski sud u Valpovu javlja, da je pokojni opat i župnik Franjo Taglieber zapisao akademiji svotu od 100 for.

12.

Odobren bi predlog, da se velikoj realci u Zemunu podieli „Rad", kao što se daje i drugim srednjim učilištem.

13.

Visoka kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, javlja, da je na korist akademije riešena parnica Toljanova.

14.

Visoka kr. zemaljska vlada priobćuje dopis c. kr. dalmatinskoga namjestničtva u poslu likvidacije družtva „associazione dalmatica", i pozivlje, da akademija odredi svojega zastupnika. Pošto je akademija taj posao jur prije više godina povjerila odvjetniku g. dru. Bulatu, tim je ovomu visokomu pozivu zadovoljeno.

PRAVILA

ZA PRVI SASTANAK JUGOSLAVENSKIH KNJIŽEVNIKA U ZAGREBU.

§ 1.

Na uspomenu i za proslavu petdesetgodišnjice prieporeda hrvatske književnosti priredjuje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti mjeseca kolovoza 1885. godine u Zagrebu sastanak hrvatskih, srbskih, slovenskih i bugarskih književnika.

§ 2.

Priprave za sastanak rukovodi središnji odbor od deset lica, imenovan po jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. On je vlastan pozvati u svoje sjednice druge takodjer književnike kano i zastupnike inih književnih družtva.

Središnji si odbor bira iz svoje sredine predsjednika i tajnika, kano i po jednoga jim zamjenika.

Digitized by Google

§ 3.

U područje središnjega odbora spada sve što se na sastanak odnosi; a ponajglavnija mu je zadaća, da ustanovi i na vrieme objavi pitanja, koja se imadu u sastanku razpravljati, pak da za nje nadje izvjestitelje.

§ 4.

Program o sastanku, koj će središnji odbor izraditi i ustanoviti, imade izaci na svjetlo najkašnje do konca tekuće godine 1884.

§ 5.

Središnji odbor može se u svojih poslovih poslužiti upravom i pisarom jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

§ 6.

Svrha je sastanku, da se osobnim obćenjem i zajedničkim viećanjem utre put jedinstvenomu uspješnomu razvoju onih grana znanosti i književnosti, kojimi se sada bave učena i posebna strukovna književna družtva kod Hrvata, Srba, Slovenaca i Bugara.

Prema tomu mogu biti sastanku predmetom razpravljanja pitanja iz područja jezikoslovja, poviesti, pravo- i mudroslovja, matematike, prirodnih nauka i liepe knjige sa svimi granami ovih struka, a uz osobit obzir na potrebe jugoslavenskih plemena i zemalja.

§ 7.

Članovi sastanka jesu: a) Članovi jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i srpskoga učenoga družtva u Beogradu. b) Izaslanici književnih i strukovnih družtva hrvatskih, srbskih, slovenskih i bugarskih, koja se bave obradjivanjem struka navedenih u § 6. c) Zaslužni za znanost i književnost muževi, koje će akademija na predlog središnjega odbora pozvati. d) Oni jugoslavenski književnici, koji se za sudjelovanje prijave kod središnjega odbora, a ovaj ih primi.

§ 8.

Svečanu sjednicu, kojom će se sastanak otvoriti, i zaključnu sjednicu otvara i zaključuje u ime akademije njezin predsjednik.

Digitized by Google

§ 9.

Viećanje u skupnih sjednicah rukovodi predsjednik, koji se bira za svaku sjednicu, i to za svaku buduću unapried.

Zapisnik sjednice vode četiri bilježnika, koja si sastanak bira u prvoj skupnoj sjednici.

§ 10.

U prvoj skupnoj sjednici izviestiti će tajnik središnjega odbora o dosadanjem radu njegovom i o programu sastanka. Za tim će se članovi podieliti u sliedeće odsjeke: a) jezikoslovni, b) historijski, c) pravoslovni, d) matematičko-prirodoslovni, i e) za liepu knjigu.

Prema potrebi i broju članova može se svaki odsjek za različite grane dotične znanosti podieliti u pododsjeke.

Svaki se član sastanka po svojoj volji upisuje u jedan ili više odsjeka.

§ 11.

Svaki si odsjek bira iz svoje sredine predsjednika, perovodju i uz izvjestitelje spomenute u § 3. jednoga ili više izvjestitelja za pojedina pitanja, koja će mu se predložiti.

§ 12.

Središnji odbor upravlja učenim dielom sastanka. Za nadziranje reda i za rukovodjenje drugih spoljašnjih poslova sastanka imenuje dva ili više redatelja, koji će i članovom sastanka biti na uslugu i pripomoć.

§ 13.

Svako se pitanje razpravlja najprije u odsjecih, te se ne može o ni jednom u skupnoj sjednici viećati, ako nije prije u odsjecih razpravljeno bilo.

I svi predlozi, koji prispiju na sastanak, imadu se uputiti na onaj odsjek, na koji po svojoj sadržini spadaju.

Izvještaji, zaključci i predlozi pododsjeka imadu se dotičnomu odsjeku podastrti.

Odsjek će svoja izvješća odmah predati središnjemu odboru.

§ 14.

Središnji odbor ustanovljuje dnevni red za skupne sjednice sastanka.

Digitized by Google

Skupne sjednice su javne, ter u nje mogu dolaziti i nečlanovi kano slušaoci uz ulaznice, koje daje središnji odbor putem redatelja.

Jezik viećanja je hrvatski ili srbski, slovenski i bugarski, svaki drugi može biti samo uz dozvolju središnjega odbora.

§ 15.

Izvješća i predlozi odsieka, koji se skupnoj sjednici podastiru na razpravljanje, imadu biti pismeno sastavljena i podpisana predsjednikom i perovodjom odsječnim.

O svakoj sjednici vodi se zapisnik, koji se imade u početku svake sliedeće sjednice čitati i odobriti.

§ 16.

U odsječne sjednice mogu dolaziti samo članovi sastanka (§ 7.),

§ 17.

U sjednicah tako skupnih kako i odsječnih odlučuje absolutna većina prisutnih članova.

Izbori obavljaju se relativnom većinom, ako li su glasovi jednako podieljeni, odlučuje žrieb.

§ 18.

Radnju sastanka iznieti će na svjetlo jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

§ 19.

Središnji odbor izraditi će i prvomu sastanku na razpravu i zaključak podastrti, pravila za redovito držanje književnih sastanaka na slavenskom jugu.

Digitized by Google

ZAKLADA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI KONCEM GOD. 1883.

A. Prihod.

1. Ostatak god. 1882, koji na god. 1883 prešao	2.815	fr. 64	nč.
2. Četiri petine čistoga prihoda akademijske zaklade u smislu čl. 15 pravila. koje po odpisu kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 24. travnja 1883 br. 4346 iznose s kamati od uloženih novaca ukupno	13.964	„ 96	„
3. Od razprodanih knjiga	1.930	„ 50	„
4. Podpora za rječnik preuzvišenoga gosp. pokrovitelja biskupa J. J. Strossmayera	1.000	„ —	„
Ukupno . .	19.711	fr. 10	nč.

t. j. devetnaest tisuća sedam stotina i jedanaest for. i 10 nvč.

Ove godine nije dobila akademija običnu za rječnik i historijsko-juridičke spomenike zemaljsku podporu od 2.000 for.

B. Razhod.

	for.	nč.	for.	nč.
1. Uprava:				
a) plaće tajnicima, pisaru, podvorniku, ložiocu peći	1.855	—		
b) nagrada za upravu akad. zaklade .	80	—	1.935	—
2. Pisara i njezini izdatci			80	05
3. Akademička palača i stan:				
a) ogrjev	184	15		
b) razsvjeta	32	04		
c) čišćenje, dimnjaci itd.	90	40		
d) pokućtvo	142	90		
e) zgrada	345	51	795	—

Digitized by Google

	for.	nč.	for.	nč.
4. Književni rad, knjižnica s arkivom i galerija slika:				
a) Tisak i vez izdanih djela	6.064	35		
b) Nagrade piscem	4.163	70		
c) Rječnik t. j. sabiranje i redanje gradje	793	05		
d) Prepisivanje i sabiranje gradje za codex diplomaticus	229	42		
e) Podpore u znanstvene svrhe . . .	520	—		
f) Knjižnica i arkiv	968	01		
g) Galerija slika t. j. izdatci oko priprava za uredjenje galerije	835	66		
h) Potrošarina i vozarina	107	88	13.682	07
5. Izvanredni izdatci: za odplatu zajma od 14.000 for.			848	80
		Ukupno . .	17.340	92

t. j. sedamnaest tisuća tri stotine četrdeset for. 92 nvč.

Prema tomu izkazuje se A. Prihod . 19.711 fr. 10 nč.

B. Razhod . 17.340 „ 92 „

Višak . 3.370 fr. 18 nč.

koji prelazi na god. 1884., a koji dolazi, što jedno djelo nije dogotovljeno bilo do zaključka računa.

Račune za god. 1883. kako glede prihoda tako i glede razhoda, pregledavši sve priloge, u redu našli

U Zagrebu dne 18. travnja 1884.

Financialni odbornici:

J. Jurković s. r. **J. Torbar** s. r.

C. Izkaz

svih na imutak zaklade jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti spadajućih javnih i privatnih obveznica koncem godine 1883.

U hrvatsko-slav. razteretnicah[1]	119030	for. — nvč.
U erdeljskih razteretnicah	133750	„ — „
Odkupna hrvatska obveznica	100	„ — „
Budimska razteretnica	4100	„ — „
Temišvarska razteretnica	2000	„ — „

[1] U toj glavnici nalazi se zapis pokojnoga Antuna Jakića sa 25000 fr.

*

Digitized by Google

U dionicah lutr. srećaka g. 1864	150	for. —	nvč.
U obveznicah lutrijskoga zajma g. 1860 . .	13000	„ —	„
Zadužnica sjedin. državnoga duga[1]	6900	„ —	„
Srećka brunšvičkoga zajma	35	„ —	„
Srećka Rudolfove zaklade	10	„ —	„
Srećka Sachsen-Meiningen	7	„ —	„
Zadužnice austr. papirne rente	31400	„ —	„
U obveznicah 4% ugarske zl. rente . . .	11700	„ —	„
Dionica vjeresijskoga zavoda	100	„ —	„
Ugarska državna srećka	100	„ —	„
U dionicah narodnoga kazališta	275	„ —	„
U dionicah d' assicurazione dalmata	20000	„ —	„
Zadužnica dunavsko-parobr. družtva	100	„ —	„
U privatnih obveznicah	16210	„ —	„
Knjižica I. hrv. štedione	21	„ —	„
Ukupno . .	358996	for. 27	nvč.

[1] U toj glavnici je i zapis pokojne Wilhelmine Šimatović sa 3100 for.

Sjednica odbora za izdavanje starih pisaca 25. travnja 1884.

Predsjednik: dr. Fr Rački; članovi: Janko Jurković i Pero Budmani.

1.

Pošto je 14. knj. Starih pisaca sadržavajuća III. dio Palmotićevih djela, za prištednju štamparskih troškova i da joj bude za prodaju ciena niža, štampana u 2 stupca i time za polovinu manja postala, nametnulo se je pitanje, kako se imade redaktor ove knjige radi te promjene nagraditi.

Poslie svestrana viećanja bi zaključeno: a) da se u buduće tekstovi Starih hrvatskih pjesnika, gdje je to iole moguće, štampaju u dva stupca kano što je naštampana knjiga 14; b) da se za tekst uredjen sa dva stupca nagradi štampani arak sa 20 for.; za štampani pako arak sa jednim stupcem da ostane dosadanja nagrada od 15 for.

2.

Budući da je akademiji priposlan priepis, učinjen po Vladimiru Kačanovskom, pjesničkih djela Gledjevića, a pošto je Gledjević uz Palmotića najplodniji dramatik dubrovački, bilo bi željeti da

Digitized by Google

se njegova do sada neizdana djela čim prije na svjetlo iznesu; bijaše zaključeno:

a) da se rečena djela prirede za izdanje i redakcija povjeri prof. i akademiku A. Paviću.

b) vrieme izdanja ustanovit će se naknadno.

Skupna sjednica od 6. lipnja 1884.

Predsjednik: dr Fr. Rački; pravi članovi: dr P. Muhić, J. Jurković, S. Brusina, dr. Gj. Pilar, M. Valjavec, dr. Fr Marković, dr. Fr. Meixner, dr. K. Zahradnik, N. Nodilo, dr. G. Janeček, T. Smičiklas i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Čitan bi zapisnik filosofičko-juridičkoga razreda od 25. travnja t. g. i odobrava se odluka istoga razreda glede honorara za redakciju XIV. knj. „Starih pisaca hrvatskih" i glede štampanja djelâ Gledjevićevih (gl. zapisnik istoga razreda).

2.

Čitan bi dopis pr. čl. Lj. Vukotinovića od 23. travnja t. g. pod br. 81, kojim poklanja znatan broj prirodoslovnih i drugih knjiga i svoj herbarium, sastojeći ukupno od 71 svezke pod tim uvjetom, da akademija taj herbar do Vukotinovićeve smrti ili za njega još živa, pričuva kao svojim, dok se nebi uz botanički vrt ustrojio botanički kabinet, komu bi se herbar mogao izručiti. Ovaj liepi dar prihvaća akademija sa zahvalnošću, te će zahvaliti gosp. darovatelju.

3.

Visoki vladni odjel za bogoštovje i nastavu javlja, da su konačni računi o narodnom domu pronadjeni u redu.

4.

Visoki vladni odjel za bogoštovje i nastavu dostavlja izkaz zemaljskoga računovodstva o stanju akademijske zaklade koncem 1883. i proračun iste zaklade za god. 1884.

5.

Budući da računarski oficijal g. I. Mrzljak obavlja računarske poslove akademijske zaklade, prihvaća se predlog usljed njegove molbe, da mu se podieli u smislu proračuna u to ime nagrada od 50 for.

Digitized by Google

6.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je pokojni nasl. biskup i kanonik Kristianović zapisao njekoliko numizmatičkih knjiga, koje je bibliotekar jur preuzeo.

7.

Uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup I. Mihalović obavještuje akademiju, da je vis. zemaljska vlada pristala na to, da se kip sv. Gjurgja u Maksimiru ustupi gradu Zagrebu, pa da se u ime restauracije kipa digne 500 for.

8.

Budući da pokojni dobrotvor ove akademije I. Kos još nema na svom grobu spomenika, prihvaća se predlog, da mu se podigne grobni spomenik troškom od 100 do 150 for., a izvedenje toga predloga prepušta se akademijskoj upravi.

9.

Budući da ugovor o iznajmljenju akademijske kuće u Koprivnici koncem lipnja ističe, prihvaća se predlog, da se s vis. kr. zemalj. vladom produži ugovor na dalje vrieme, ako ne bi bilo moguće kuću uz povoljnu cienu visokoj vladi prodati.

10.

Čitan bi dopis predsjedničtva visoke kr. zem. vlade od 14. svibnja t. g. br. 628 ex 1881 Pr., kojim se obavještuje akademija, da se od one svote od 2000 for., što je Njeg. c. kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo akademiji podieliti u ime popravka potresom oštećene akademijske sgrade, još nalazi uložna knjižica u pohrani kod visoke vlade. Visoko predsjedničtvo pozivlje akademiju, da se izjavi, kako želi razpoložiti s rečenom svotom, uz to primjećuje, da bi se ista prema previšnjoj posveti svojoj imala upotrebiti za odplatu zajma od 14.000 for. Akademija prihvaća potonji predlog predsjedničtva vis. kr. zemaljske vlade, da se naime rečena svota od 2000 for. upotriebi za odplatu pomenutoga zajma, ali uz to moli ova akademija, da joj se u ime troškova za dekoraciju sgrade ustupe bar kamati, koji su na koristonosno uloženu svotu od 2000 for. do sada narasli.

Digitized by Google

11.

Čitan bi zapisnik sjednice filologičko-historičkoga razreda od 20. svibnja t. g., o kojoj se razpravljala predstavka pr. čl. i redaktora rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Pošto bi predstavka Budmanova i odluka razreda svestrano razpravljena, prihvatila je i odobrila akademija u svih točkah predlog filologičko-historičkoga razreda.

Sjednica matematično-prirodoslovnoga razreda od 28. lipnja 1884.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: Sp. Brusina i dop. čl. dr M. Kišpatić; drugih razreda: dr. Fr Rački, dr. P. Muhić, dr. P. Matković i P. Budmani.

1.

Dop. čl. dr. M. Kišpatić čita razpravu: „Kristaliničko kamenje Fruške gore"; odlučeno da se štampa u „Radu".

2.

Čitan bi izvještaj o najnovijih potresih; odlučeno da se štampa u „Radu".

Sjednica matematično-prirodoslovnoga razreda 5. srpnja 1885.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: dr. K. Zahradnik, Sp. Brusina i dr G. Janeček; drugih razreda: dr. Fr. Rački, dr. P. Muhić, dr. P. Matković, P. Budmani i dop. čl. R. Lopašić.

Pravi član dr. B. Šulek čita uvod razprave o predtečah Darvina; odlučeno, da se štampa u „Radu".

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 12. srpnja 1884.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Matković, Iv. Tkalčić, P. Budmani, N. Nodilo, T. Smičiklas i dop. čl. R. Lopašić.

1.

Pravi član I. Tkalčić čita razpravu o zagrebačkom kanoniku i piscu XIV. vieka Ivanu arcidjakonu; odlučeno, da se štampa u „Radu".

2.

Predložen bi od prof. M. Magdića popis patricijskih i gradjanskih porodica senjskih od god. 1758; odlučeno da se štampa u „Starinah".

Digitized by Google

3.

Predložena su od A. Vučetića pisma kalugjera srpskih manastira na Sv. Gori knezu i vlasteli dubrovačkoj; odlučeno da se štampa u „Starinah".

4.

Predložen bi od prof. Maretića priepis djela „Evangelia et epistolae fratris Bernardini Spalatensis" od godine 1495., odlučeno da se štampa na pose.

5.

Predloženi su od o. Pierlinga prilozi o poslanstvu Komulovića, odlučeno da se štampa u „Starinah".

Skupna sjednica od 16. srpnja 1884.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: J. Torbar, dr. Gj. Pilar, dr. K. Zahradnik, I. Tkalčić, dr. G. Janeček, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Odobrena bi odluka matematično-prirodoslovnoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava dop. čl. dra. M. Kišpatića „kristaliničko kamenje Fruške gore".

2

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u ovoj knjizi „Rada" izvještaj o najnovijih potresih.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. dra. Bog. Šuleka uvod u razpravu o predtečah Darvina.

3.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. Iv. Tkalčića o zagrebačkom kanoniku i piscu XIV. vieka Ivanu arcidjakonu.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampaju u „Starinah": od prof. M. Magdića popis patricijskih i gradjanskih porodica senjskih od god. 1758. Od Antuna Vučetića pisma

Digitized by Google

kalugjera srpskih manastira na Sv. Gori knezu i vlasteli dubrovačkoj (1520—1792). Od o. Pierlinga prilozi o Komulovićevu poslanstvu u Poljsku.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampaju Evangelia et epistolae fratris Bernardini Spalatensis od god. 1495., što je prepisao i za štampu priredio prof. dr. T. Maretić.

4.

Preuzvišeni g. ban podielio je akademiji za uredjenje galerije iz zemaljskih sredstva za sada 1000 for.

5.

Preuzvišeni gospodin Metel barun Ožegović izhodio je od grofice Louise Sermage, da se po njezinoj smrti arkivalne isprave predadu u arkiv jugoslavenske akademije. Dotična isprava predana je bibliotekaru u pohranu.

6.

Akademijska uprava, da uzmogne namiriti troškove za dekoraciju palače i uredjenje galerije, zamolila je visoku kr. zemaljsku vladu za predujam od 3000 for. na račun drugoga obroka ovogodišnje dotacije.

Sjednica filologičko-historičkoga razreda od 19. srpnja 1884.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi: S. Ljubić, dr. P. Matković, I. Tkalčic, P. Budmani, N. Nodilo i dop. čl. R. Lopašić; drugih razreda: Sp. Brusina i dr. K. Zahradnik.

Pravi član N. Nodilo čita razpravu: Religia Srba i Hrvata, na glavnoj osnovi epskih pjesama I. dio: Sutvid i Sunce; odlučeno da se štampa u „Radu".

Sjednica filologičko-historičkoga razreda 25. listopada 1884.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: dr. P. Matković, dr. Fr. Meixner, M. Valjavec, P. Budmani i N. Nodilo; drugih razreda: Sp. Brusina i dr. G. Janeček.

Pravi član N. Nodilo čita razpravu religija Srba i Hrvata (na glavnoj osnovi epskih pjesama) II. dio: Momir — Grozda i Mjesec; odlučeno, da se štampa u „Radu".

Digitized by Google

Skupna sjednica od 28. listopada 1884.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, Sp. Brusina, M. Valjavec, dr. Fr. Meixner, P. Budmani, dr. K. Zahradnik, I. Tkalčić, dr. G. Janeček, T. Smičiklas i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik pozdravljajuć prisutne članove poslije ferija javlja, da premda nije tražio mandata od akademije, da ju zastupa na arheologičkom kongresu u Odesi, nu ipak je on to učinio, a svagdje, gdje se bavio u Odesi, Moskvi, Kijevu, Petrogradu, Varšavi i Krakovu, izjavljivala se u znanstvenih krugovih simpatija i ljubav prema akademiji uz osobito priznavanje njezina dojakošnjega rada.

2.

Odobrena bi odluka filologičko-historičkoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. N. Nodilo religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi epskih pjesama (oba djela).

3.

Vis. kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu odpisuje, da su akademijski računi o prihodu i razhodu za god. 1883. pronadjeni u redu.

4.

Odjel za unutarnje poslove vis. kr. zemaljske vlade javlja, da je po Njeg. Veličanstvu akademiji darovanu svotu od 2000 for. upotriebilo na odplatu dužnih 13.000 for, a kamate od 329 for. 42 nvč., koje su medjutim kod štedionice prirasle, da se ovoj akademiji izruče.

5.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je izplaćen zapis pokojnoga Tagliebera u iznosu od 100 for.

6.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je vis. kr. zemaljska vlada podielila akademiji dalnjih 1000 for. kao pripomoć za uredjenje galerije.

Digitized by Google

7.

Predsjednik javlja, da je akademija čestitala kijevskomu sveučilištu na 50-godišnjici.

8.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je vis. kr. zemaljska vlada podielila akademiji 1000 for. kao pripomoć za izdavanje rječnika.

9.

Češko učeno društvo pozivlje na 100-godišnju svečanost, koja će se obaviti 6. prosinca t. g.

10.

Dopisujući član Studnička hvali na izboru za člana.

11.

Predsjednik javlja, da će preuzvišeni pokrovitelj dne 9. studenoga u 10 sati blagosloviti palaču i svečano otvoriti galeriju, kojom će se prilikom držati akademijska javna sjednica, u kojoj će predsjednik prosloviti svečan govor. Na ovu je svečanost pozvala akademijska uprava sve domaće oblasti, gradsko zastupstvo i poglavarstvo, sva književna i druga družtva, učevne zavode i pojedince, kojim je akademija obvezana.

Svečana sjednica prigodom otvorenja galerije slika od 9. studenoga 1884.

Predsjednici: preuzvišeni pokrovitelj biskup J. J. Strossmayer i dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr P. Muhić, J Torbar, S. Ljubić, A. Veber, J Jurković, Sp. Brusina, dr. Gj. Pilar, dr. Fr Marković, M. Valjavec, dr. Fr. Meixner, dr. K. Zahradnik, P Budmani, I. Tkalčić, dr G. Janeček, N. Nodilo, T. Smičiklas i dop. članovi: dr. V Dvořak, dr B. Jiruš, dr. M Kišpatić i R. Lopašić; a dr. B. Šulek i dr. P. Matković kao tajnici.

1.

Preuzvišeni pokrovitelj-biskup J. J. Strossmayer u biskupskom odielu uz asistenciju od četiri svećenika blagoslovi svečano akademijsku palaču. Obred obavljen je na hrvatskom jeziku, a prije i poslje molitve pjevala su pjevačka družtva činu tomu namienjene pjesme.

Digitized by Google

2.

Predsjednik govorio je svečano slovo o savezu izmedju znanosti i umjetnosti, te se pokrovitelju akademije, darovatelju slika i velikomu narodnomu dobrotvoru ovom svečanom prilikom sveердno zahvalio za veledušni dar, a tako se zahvalio i svim, koji su akademiju kod gradnje kuće i uredjenja galerije podpomagali (gl. govor na str. 154). Zatim je govorio

3.

Preuzvišeni pokrovitelj svečano slovo, u kojem istaknu motive, koji ga potaknuše na utemeljenje akademije i sveučilišta i na sabiranje slika. Napomenuv nekojih slika umjetničku cienu, zahvali preuzvišeni pokrovitelj svim i svakomu, koji su akademiju podpomagali (gl. govor na str. 162).

Ovom svečanom prilikom pokloni narodni dobrotvor za akademičku sbirku umjetnina: misal, pisan na pergameni i urešen slikarijami iz prve desetine XIV. vieka, Molitvenik ili officium beatae virginis Mariae, rukopis iz prve polovine 15. vijeka, sa 197 na finoj pergameni pisanih i divnom slikarijom urešenih slika, napokon od pape Lava XIII. zlatnu i srebrnu kolajnu o slavenskom hodočašću u Rim.

Na tom daru, kao i na svih do sada izkazanih dobročinstvih budi najiskrenija hvala preuzvišenomu pokrovitelju.

Sjednica matematično-prirodoslovnoga razreda 15. studenoga 1884.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: dr. Gj. Pilar, dr. G. Janeček, dr. K. Zahradnik i dop. čl. dr. B. Jiruš; drugih razreda: dr. Fr. Rački i dr. P. Matković.

Pravi član dr. G. Janeček čita razpravu o Imotraškom kamenju; odlučeno da se štampa u „Radu“.

Digitized by Google

RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA LXXIV.

RAZREDI FILOLOGIČKO-HISTORIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

X.

U ZAGREBU 1885.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DRUTSCH).

Digitized by Google

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Sadržaj.

	Strana
Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini. Od M. Valjavca. (Svršetak.) . .	1
Prievodi t. z. „disticha moralia Catonis“ u hrvatskoj literaturi. Od dra. Fr. Maixnera	79
Prilozi za poviest humanisma i renaissance u Dubrovniku, Dalmaciji i Hrvatskoj. I. Od dra. Fr. Račkoga	135
Posveta stolne crkve djakovačke. Od Adolfa Vebera	192
Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti početkom godine 1885 .	225
Izvodi iz zapisnika	229
Darovane knjige	235

Digitized by Google

Digitized by Google

Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 12. prosinca 1883.

PRAVI ČLAN M. VALJAVEC.

6.

Naglas u presentu glagola koji presentni nastavak *jo* drže samo u 3. plurala.

(Nastavak iz LXXI. i XXIII knjige Rada i svršetak.)

β) od višeslovčanih osnova na samoglasno.

αα) u kranjštini:

beleža: beležávajo: levst. žup. 12 o vseh tacih stvaréh naj bode rokóven zapísnik, če se ti rokóvi more biti rajši ne zabeležávajo v pisano prátiko.

čišča: čisti: čiščávajo: ravn. 2, 194 povéjta Janezu kar sta vidila, de slépci spregledujejo, glušci preslišujejo, de krulovci sprehajajo in gobovci se očiščávajo, mrliči vstajajo.

dela: deláva: ravn. 2, 91 on mu le pot nadeláva.

diha: dihávajo: kor. 2, 45 vsi tárnajo, zdihávajo.

dviga: dvigáva: čb. 5, 11 studenca bég po travnika širjávi pijániga duha mu povzdigáva.

gostole: gostolévajo: kor. 2, 90 po nebu ptice létajo, preļubo gostolévajo.

igra: igrávajo: kor. 2, 90 pod vrham ribe plavajo, vse žive se zigrávajo.

klica: klicáva: levst. žup. 92 kadar se v oróžje déva samo nekoliko vojske, tedaj se vojáci sklicávajo s pozóvnimi listki.

konča: končávajo: levst. žup. 138 po ôrnem poļi naj se mej oráńem ali kopáńem podjédi pobírajo in takój pokončávajo.

Digitized by Google

kopa: kopáva: ravn. ber. 161 jantar se na nekterih morskih bregih iz zemļe skopáva, ravn. 1, 105 sebi in drugim nakopáva nesréčo, kdor jih (božjih zapovedi) ne drží.

meca: mecávam: let. mat. 1882/3 219 omecávati, omecávam, cunctari.

paka: pači se: pakávam: let. mat. 1882/3 120 opakávati se, opakávam se = spakávati se, oponašati koga.

peha (čitaj pьha): pehávajo: levst. žup. 59 kadar je bolezen na góbci, prisadí se sluzna koža, in v gobci se izpehávajo mehúrci.

pela: pelávata: rog. 1, 141 na to brez vsega strahu sta odgovórila, de sta vjerna kristjana inu Jezusava služábnika, de na zapelávata nikóger (a malo više griješkom: zapelaváta).

pere: perévajo: levst. žup. 59 vse tacega pazíla je treba, ako za kužno pļúčnico ali za grížo izbolí govéd, ali če ovcàm preperévajo parkli.

perja: peri: perjávam: let. mat. 1882/3 215 naperjávati, naperjávam (koga), aufstacheln.

pisa: pisávajo: levst. žup. 17 občinski služabniki opravílni zapísnik in vsa drugačna izkazíla da spisávajo mahoma o vsakej priliki posebe.

sija: sijáva: ravn. 2, 304 nebó oznanuje ńegovo veličastvo in ńegova prijaznost nas obsjáva iz sonca, lune in zvezed.

skaka: skakáva: čb. 5, 11 srce mu poskakáva.

smehļa: smehļávajo: kor. 2, 91 golčice mi precvétajo, se sládko nasmehļávajo.

sreča: srečávajo: kor. 2, 91 mladénke me srečávajo.

sveta: svetávajo: levst. žup. 14 kadar kaj nasvetávajo, naj obračajo okó vedno le na vse občine blagíńo.

tepta (čitaj tьpta): teptávajo: dalm. psl. 68 svari to zvirino v trstjej, tu kàrdellu téh vollou mej nyh telleti, kateri za denarjeu volo potaptávajo.

ume: uméva: ravn. 2, 156 še tako majhino dete, ki je pregovorílo komej, ga (Jezusov vuk) že lohka vuméva; — umévajo: ravn. 2, 198 pr ktirih zrno lepo zemlo najduje (!) so tisti, ktiri božje besede slišijo in vumévajo.

vele: velévam: rog. 1, 67 sturi kar tebi velévam; — veléva: škrb. 2, 100 pravijo de jim je cel nemogóče striti kar bòg veléva, ravn. 1, 8 po tem veléva bog živalam pred Adama, 1, 34 stori kar ti Sara veléva, 1, 118 vsa množica vpije vsa divja in veléva Mozesa, Arona, Jozveta in Kaleba s kameńam

Digitized by Google

pobiti, 1, 137 vidi Noema, de si ž ńo iti ne da Rut vzeti, jo pustí in se ji več ne veléva vračováti, 1, 243 če pred me hódite, kdo vam veléva hòditi le mandrat po moji veži? 1, 291 prerok Jeremija je tedaj list Judam pisal, de se jim tega malikovańa varovati veléva, 2, 74 stiskávcam bi se vtegnilo, kar Jezus veléva morebiti pretrdo zdéti, 2, 81 Adam podoba nam je, ktira veléva kakšini de bodimo, 2, 101 vina ni bilo in Jezus veléva vode natákati, 2, 114 v duhu vsim ļudjém nam bogá veléva moliti, 2, 146 drugim dobro delati nam veléva, 2, 150 s pokornim srcam nam veléva za odpušańe prositi, 2, 186 po sámezu jim k sebi veléva, kor. 2, 132 svét' Gregor veléva kožuhe kupít', preš. 101 Horáci dúlce et útile veléva, levst. žup. 42 ta zakon tudi veléva kakó je v službo jemati poļake; — velévate: ravn. 2, 254 mu pitano tele klati velévate.

veliča: veličávajo: ravn. 2, 205 nam ļudém vaša ļuč svéti, de vaše lepe dela vidijo in vašiga očeta v nebesih poveličávajo.

vrša: vršávajo: levst. žup. 37 odgonske račune treba da občine odgonskih postáj vsak mesec završávajo.

znamena: znamenáva: levst. žup. 92 koński popis ima župan mej létom na raspreglédi, ter vá ń zaznamenáva, kar bi se kakó kàj preménilo mej kóńi.

zore: zoréva: levst. žup. 25 prepovedan je lov po obdélanih ali posejanih ńivah in po vinogradih, kadar sad dozoréva.

Amo idu glagoli mlađe tvorbe, u kojih dolazi nastavak éva, jéva u značeńu koje ima ava, ova, i koji se govore u Dońem Zemonu kod Bistrice u nutarńoj Krańskoj (gledaj letop. mat. 1882/3 274—277). Taj se nastavak dodaje osnovi a) na suglasno kakova je u prezentu bez prezentnoga nastavka: ber: berévam, bod: bodévam, cvьt: cvьtévam, griz: grizévam, kol (klati): koļévam, krad: kradévam, pad: padévam, pas: pašévam, pek: pekévam, per (prati): perévam, plet: pletévam, pred: predévam, rek: rekévam, seg: segévam, sek: sekévam, skub: skubévam, strig: strigévam, tep: tepévam; — b) na samoglasno koje stoji pred nastavkom infinitiva ti, ali to samoglasno pred éva, jéva ispada, α) na *a:* dela: delévam, gleda: pregledévam, gloda: glodévam, klica: klicévam, kopa: kopévam, meša: mešévam, ora: orévam, reza: rezévam, skaka: skakévam, pisa: spisévam, sreča: srečévam, struga: strugévam, šepta: šeptévam, škripa: škripévam, tesa: tesévam, tka: tkévam, veza: vezévam, zida: zidévam, žga: žgévam; — β) na *a* mjesto *ê:* drža: držévam, kleča: klečévam, kriča: kričévam, leža: ležévam,

Digitized by Google

smrča: smrčévam, spa: spévam; — γ) na *i:* brani, branévam, ceni: ceńévam, čuti: čutévam, draži: dražévam, goni: gońévam, grabi: grabļévam, gubi: izgubļévam, jezdi: jezdévam, kosi: kosévam, kupi: kupļévam, lomi: lomļévam, lovi: lovļévam, meri: merjévam, misli: mislévam, mlati: mlatjévam, moli: molévam, moti: motévam, nosi: nošévam, pali: paļévam, pazi: opazévam, prosi: prosévam, rodi: rodévam, rubi: rubévam, sadi: sajévam, sloni: slonévam, trobi: trobévam, vabi: vabévam. I mjesto svétovati svétujem govori se svetévati, svetjévati, svetévam, svetjévam.

Nu ńeki ali rijetki ipak govore âvam, êvam mjesto ávam, évam.

ββ) *u ugarskoj slovenštini.*

beža: bežávajo: bar. 14 po dvouri kokouši, piščanci, rece, gosi, pure pobežávajo.

bija: bijávajo: trpl. 59 i razbijávajo navküpe ńega napravo s sekerami i z bárdami.

bliža: bližávaš: mol. 189 vsaki hip bole k smrti približávaš; — bližáva: mol. 213 kmica se približáva, küzm. 29 eto lüdstvo se k meni približáva z vüstami svojmi i z lampami me čestí, ali srce ńihovo je daleč od méne, 54 ki me odá, se približáva, 154 i küz. mik. 4 gda se pa začnejo eta goditi, oprávlajte se gori i pridignite glavé vaše, ár se približáva odküpleńé vaše, 272 okouli pou nouči so štimali ládjarje, ka se ńim približáva nikša držéla, 387 vrejmen mojega nazveščivańa se približáva; — bližávajo: trpl. 104 približávajo se k meni moji hüdi pregančarje.

bougša: bougšáva: küzm. 318 istina, ti dobro dávaš hvalo, ali te drügi se ne pobougšáva; — bougšávajo: küzm. 313 vsa so mi slobodna, ali vsa ne pobougšávajo (ou stoji mjesto ol).

broja (mjesto braja): brojávaš: mol. 161 ti glédaš moje potí i zbrojávaš srce i obísti moje, trpl. 113, gospodne, ti mene zbrojávaš ino me poznaš; — brojáva: trpl. 36 je li boug ne bi tou previdо, da on zbrojáva ta skrita srcá?

büdja od büdi: büdjávam: küzm. 418 za vrejdno držim naj vás, dokeč sem vu etom šatori, obüdjávam po opominańi, 420 ete že, lübléni, drügi list vàm píšem, vu šteri listéj obüdjávam po spominańi vašo čisto pamet; — büdjáva: küzm. 175 liki oča zbüdjáva mrtve i oživáva, tak i sin koga ščé oživí, 269 boug mrtve zbüdjáva, 324 kí mrtve gori zbüdjáva; — büdjávajo: küzm. 19 mrtvi se obüdjávajo.

Digitized by Google

burka: burkáva: trpl. 80 gospoud je král, naj si besnejjo národje, sedí na kerubimi, naj si se zbürkáva svejt; — burkávajo: küzm. 248 eti lüdjé zbürkávajo mesto naše, 339 niki so, kí vas zburkávajo i ščéjo preobrnoti evangelium Kristušov, trpl. 72 ti gospodüješ nad zburkanim mourjem; gda se zburkávajo valove ńegovi, ti je potíšaš.

cedja: cidjávate: küzm. 47 pouti kažci slejpi, ki precidjávate komára, kumílo pa požérate.

češča (od česti): češčáva: mol. 130 gda se méšnik pričešščáva (štamparska je griješka: prečiščáva).

čišča: čisti: čiščáva: küzm. 422 krv Jezuš Kristuša očiščáva nas od vsega grejha, trpl. 51 ár si nas skűso, o bouže, i očisto kak se očiščáva srebro, nagfl. 83 voda pokoure dűšo očiščáva; — čiščávajo: küzm. 19 gobavci se očiščávajo, 402 skoro se vsa po krvi očiščávajo.

dela: delávam: dain. pes. 75 tüdi sebi ja vdelávam kože, 85 zdaj krznarski je (kože) vdelávam; — deláva: bar. 27 ńiva samo tak obrodí, či se verno obdeláva.

deļa: deli: deļáva: küzm. 380 šteri verni ali verna má vdovice, naj ńim podiļáva, 415 či što slüži, naj slüži liki z mouči štero podiļáva boug; — deļávajo: küzm. 382 radi dávajo i podiļávajo.

dviga: dvigávam: trpl. 70 k tebi, gospodne, pozdvigávam düšo mojo, 106 pozdigávam očí moje prouti goram, .. k tebi pozdigávam očí moje, dain. pes. 205 z vode se vzdigávam; — dvigávaš: gön. 71 nogou teliko zdigávaš; — dvigáva: küzm. 336 trpíte či se što na vás pozdigáva, nagfl. 83 voda pokoure radost pozdigáva, gön. 69 tou je skvorjánec .. kak majűče s perotami i više više se pozdigáva! bar. 20 kadila dihét se visoko k nébi zdigáva; — dvigávajo: 68 kí te v návisti májo, pozdigávajo glavé, 77 potocke se pozdigávajo, potocke krouto šümíjo, 114 ne mrzí se mi od oni, ki se proti tebi podigávajo.

diha: dihávam: trpl. 103 odpéram vűsta moja ino si obdühávam, ár zapouvidi tvoje želejm, gön 103 či si odühávam, zrak potegújem notri, po tom ga pa vö püščam, 86 z nousom pridühávam, bar. 40 z nousom prdihávam malo violico, mol. 18 boug moj! k tebi zdihávam vu etom ranom vrejmeni, 175 oh Jezuš, k tebi zdihávam, 177 vö zvrženi sin Ejve z etoga plačnoga doula k tebi zdihávam, 208. 251. 272; — diháva :

Digitized by Google

mol. 251 pesen v šteroj grejšnik poniznò zdiháva, 168 gda se na počinek ravna človik, naj etak zdiháva k bougi, küzm. 287 znamo kaj vse stvorjeńé zdüháva i liki k porodi se priprávla, trpl. 101 moja dűša zdüháva za zveličańem tvojim; — dihávamo: nagfl. 182 takšega hípa zrak vlečémo notri na nous i lampe i pá ga vö potísnemo, tou z ednov rečjouv tak pravimo kaj odühávamo, 122 z nousom pridühávamo, mol. 120 k tebi zdühávamo, gospodne! küzm. 328 i o tom zdühávamo (στενάζομεν) ka se ščémo v prebiváliščе naše, štero je z nebés, gori oblejčti; — dihávate: küzm. 433 kolete se i zdihávate.

drža: držávam: trpl. 103 vse zapouvedi tvoje stalno zdržávam, 105 zdržávam povelejńa tvoja; — držáváš: küzm. 260 ti sám tak hodiš da pravdo zdržáváš, trpl. 61 ti zdržáváš očí moje da verostüjejo; — držáva: mol. 255 kí je (zapouvidi) obdržáva, on ščé žitek meti, 276 oh radost, gda bom te že vživao i ka me zdržáva? küzm. 199 ki mené ne lübi, rejči moje ne zdržáva, 374 zdaj ka ga zdržáva znáte, 422 šteri právi: znám ga, i zapouvidi ńegove ne zdržáva, lažeč je; šteri pak zdržáva ńegoro rejč, za istino v tistom se je lübézen boža spunila, trpl. 51 kí vu žítki zdržáva dűšo našo, 105 zdržáva dűša moja svedostvo tvoje, küz. mik. 56 kí ne lübi mené, moje rejči ne zdržáva, nagfl. 104 koza ne zdržáva se rada na nečisti mejstaj, bar. 20 cérkev je hiža boža, vu ńoj se boža slüžba zdržáva; — držávamo: küzm. 422, 425 zapouvidi ńegove zdržávamo; — držávate: küzm. 246 naj se zdržávate od bolvanom položenoga i krvi; — držávajo: bar. 22 vu etakši selaj se seńa obdržávajo, mol. 204 kí bože zapouvidi zdržávajo, küzm. 245 naj zdržávajo Moužešovo právdo, 246 naj se zdržávajo od oskruneńá bolvanov i od praznosti, 347 niti ti obrejzani samí pravdo ne zdržávajo, trpl. 87 blagoslovleni kí zdržávajo soudbo, 104 ne zdržávajo zakona tvojega . . rejči tvoje ne zdržávajo, nagfl. 85 pri hiži i okouli hiže se zdržávajo miši, 113 je li se hižni goloubje li pri domi zdržávajo?

dürja: odürjávam: mol. 142 z ete lübéznosti mi je žao za vse moje grejhe, štere sam jas gda nevolni grejšnik včíno, i odürjávam ńé ober vse drüge hüdoube, 204 odürjávam s srcá vse moje grejhe, küzm. 286 ka odürjávam, tou činim, trpl. 20 odürjávam správiščе hüdobńakov, 102 odürjávam vse jálne potí; — odürjáváš: küzm. 279 kí odürjáváš bolvane, a sám to svéto bože sláčiš, 295 ka odürjáváš brata tvojega? 439 tou

Digitized by Google

máš, ka odürjávaš dela Miklošáncov štera i jas odürjávam, trpl. 5 odűrjávaš vse činéče neprávdenost, 37 lűbiš istino, odürjávaš nepobožnost, 40 odürjávaš kárańa; — odürjáva: küzm. 170 vsáki ki lagoja dela činí odürjáva svetlost, 200 či vas svejt odürjáva, znáte, kaj je mené prvle liki vas odürjavao, 201 ki mené odürjáva i očo mojega odürjáva, 422 šteri pravi kaj je vu svetlosti, i brata svojga odürjáva, v kmici je .. šteri pa odürjáva brata svojega, vu kmici je, 424 ki odürjáva brata svojega, lüdomorec je, trpl. 9 gospoud sküsi toga pravičnoga, toga nevernoga i krivicolübca odürjáva düh ńegov, küzm. mik. 58 vsáki, kí hüdou činí, odürjáva svetlost, bar. 45 on to dobro lűbi ino daruje, lagoje pa odürjáva; — odürjávamo: nagfl. 124 po ńej (düši) odürjávamo to zélo, rúžno i pogübelno; — odürjávajo: küzm. 8 dobro činte z onimi, ki vás odürjávajo, trpl. 19 vidi neprиátele moje, kak so se povnoužali i s krivim odürjávańem odürjávajo mené, 28 ne daj se tejm s očmí špoutati, ki me brez zroka odürjávajo, 31 povnožavajo se kí me brez zroka odürjávajo, 43 čemérno me odürjávajo, 54 več ji je, ki me nekrivično odürjávajo, od vlási gláve moje, 71 skáži nad menom znamejńe dobrotivnosti tak da vidouči, kí me odürjávajo, se osramotíjo, 105 mojoj dűši je predugo prebívati med tejmi, ki mír odürjávajo, 114 je li ne odürjávam oni, ki tebe odürjávajo? krouto je odürjávam.

faliva: faliváva: trpl. 54, sfaliváva mi pogléd moj.

fučka: fučkáva: bar. 30 tam si sfučkáva čaren kous.

gleda: gledávaš: trpl. 7 ka je človek kaj se spomínaš ž ńega, i sin človeči kaj ga prigledávaš? — gledávajo: trpl. 19 slejpi preglédávajo (u glé je é, jer praes. glédam).

gliha: gliháva: nagfl. 29 vučitel .. vküp priglihája rovate decé z endrűgim, 55 vučitel vküp naj priglihája ešče več dugovań.

gońa: gonáva: dain. pes. 201 kak se reč vgoňáva.

griza: grizávaš: trpl. 41 siní materé tvoje ogrizávaš; — grizáva: trpl. 11 ki ne ogrizáva z jezikom svojim, nagfl. 168 kí boži svejt ogrizáva, nej, on si ne premišláva kaj so boža dela dobra.

grmļa: grmļáva: bar. 35 blisk žerjavo migeče, zgoraj zmožno zgrmláva.

Digitized by Google

grünta od ńem. gründen: grüntávam: küzm. 440 spoznajo vse cérkvi, ka sem jas ki zgrüntávam obísti i srcá; — grüntávajo: trpl. 49 zgrüntávajo zločastnost.

guča: gučávam: trpl. 49 od tebe zgučávam, 61 zgučávam si vu mojem srci; — gučáva: bar. 3 vučitel si z decom vnogo zgučáva od očé ino materé; — gučávajo: trpl. 49 zgučávajo si kak májo mreže naléčti.

heńa: heńáva: mol. 215 da že te dén heńáva i kmica približáva, sunčena svetlost odhája, s. oča z menom bojdi.

jedina: jedinávajo: nagfl. 188 kojne štere se z vodenim spárom rade vjedinávajo.

joča mjesto joka: jočávam: bar. 21 žíve pozávam, mrtve objočávam.

kleńa mjesto klepa: kleńávaš: trpl. 84 kí na vodaj skleńávaš palače tvoje; — kleńáva: gön. 102 svéti zálog me skleńáva k tebi, o domovina!

kliňa: kliňávajo: küzm. 436 eti ešče vu sne . . díke prekliňávajo, trpl. 82 osmejávci moji prekliňávajo mené.

konča: končáva: küzm. 279 soudilo te bode to s prirodjeńá bodouče neobrizávańe, štero pravdo dokončáva, nagfl. 125 držina dokončáva vse potrejbne opravice vu dvori i na pouli, trpl. 11 pred lícem tvojim se naj soudba moja skončáva, nagfl. 128 pri spominańi oni svéti oupravic, štere vu cérkvi dühovnik z lüdstvom skončáva, se vučitel vsega naprejprinášańa návad drűge vere trdno varvati má, gön. 30 šouštar s šilom šev skončáva; — končávajo: küzm. 416 vaši bratje na svejti iste trplivosti skončávajo, nagfl. 137 oni moužje tožbe skončavájo.

kova: kovávaš: mol. 267 na kríž z grejhi prikovávaš znouvič tvoj'ga Jezuša.

kršča: kršćávam: küzm. 4 i 62 jas kršćávam (‚krsztsávam') vas vu vodi na pokouro, küz. mik. 6 jas kršćávam vu vodi; — kršćáva: küzm. 166 té je kí kršćáva vu svétom dühi, 171 čüli so farizeuške kaj Jezuš več vučeníkov činí i kršćáva liki Ivan, nagfl. 137 dühovnik vučí odrašene lüdí vu cérkvi, kršćáva, zdáva, spovedáva, bar. 19 vu cérkvi ešče jé eden kameni koteo pri šterom dühovnik te nouvorodjene kršćáva.

küša: küšávaš: trpl. 11 ti sküšávaš srce moje; — küšáva: küz. 307 na tou vküp pridte, naj vás šatan ne sküšáva za volo nezdržavańa vašega, 430 vsaki se sküšáva, gda se od lastivnoga želejńa vličé i vábi; — küšávate: küz. 44 i 88 i küz. mik. 83

Digitized by Google

ka me skúšávate, skazlivci? 245 skúšávate bogá? — küšávajo: küz. 9 molte za one kí vas skúšávajo.

leta: letáva: bar. 29 leto je. Metűlec sem tam zletáva; — letávajo: bar. 29 metülci ino fčele na trávniki z ednoga cvejta na drűgoga zletávajo, 30 ftice z edne vejke na drűgo zletávajo ino loug vse rümi od ńuve spejve.

liza: lizávaš: gön. 71 nous i vűha oblizávaš; — lizáva: küzm. 286 gda ščém činiti dobro, to hüdo se mi prilizáva, nagfl. 92 ka za glas dáva mačka, gda se prilizáva?

loča: ločávajo: küzm. 437 tej so, kí se odločávajo, 279 znáš ńegovo volo i vardejvaš, štera se razločávajo.

medle: medlévam: mol. 272 oh žitek vekivečnosti! kak za tebom v caglivosti liki dejte omedlejvam; — medléva: trpl. 99 moja düša omedlejva od želejńa soudbe tvoje.

meļa: meļáva: bar. 25, ka pa, či bi ńega vu tistoj vöri vido, gda je zvedo, ka je od vsega prišao, je li bi te ńega milűvao, ali bi se i te ž ńega norca rédo? — zmeláva ńega oča.

meńa: mińa: mińáva: küzm. 411 od šteroga zveličańa so ziskávali ino zbrojávali prorocke, ki so od te milošče štera je na nas prišla prorokűvali, zbrojávajouči na štero ali kákše vrejmen namińáva vu ńi bodouči düh Kristušev, küz. 335 sám šatan se premińáva na svetlosti angela, nagfl. 197 premeńáva i ńega (sunca) posvejt; — meńávamo: küz. 327 mi vsi z odkritim licom gospodnovo díko liki v gledali glédajouči v tisti obráz se premińávamo od díke na díko; — mińávajo: küzm. 335 ár so tákši krivi apostolje, jalni delavci, kí se premińávajo na Kristušove apoštole.

menka: menkáva: mol. 173 molte se za mé pri bougi vsi ńegovi vörni i blaženi, more biti se zglédne na mé s svoje milošče ino mi odpüstí moje prevelike grejhe. Jaj meni, ár že puna žalosti pomenkáva düša moja, trpl. 61 gda sem žalosten, na bouga si zmíslim, ceknem se da pomenkáva dűh moj, 116 gospodne, odgouvori mi skoro, moj dűh mi zmenkáva, küzm. 430 či se komi z vás zmenkáva modroust, naj jo prosi od bogá; — menkávamo: küzm. 327 zá to da eto slűžbo mámo, liki smo miloščo doubili, ne pomenkávamo (2 kor. 4, 1).

mešča: meščáva: trpl. 76 s tvojima očama bodeš glédao ino vido, kak se tomi hűdomi zadomeščáva.

meta: metávam: küzm. 130 kaj právite, ka jas vu beelzebuli zmetávam vragé. Či pa jas v beelzebuli zmetávam vragé,

Digitized by Google

sinovje vaši vu kom je zmetávajo? Či pa vu prsti božem zmetávam vragé, tak se je približalo k vám královstvo bože; — metáva: küz. 130 niki so erkli: vu beelzebuli zmetáva vragé; — metávamo: küzm. 327 odmetávamo skrivna dela sramoute i ne hodimo vu jalnosti; — metávate: küzm. 76 zametávate zapoved božo, 243 vam je potrejbno bilou najprvle gúčati rejč božo, da jo pa zametávate, 314 gmajno božo zametávate (1 kor. 11, 22); — metávajo: trpl. 90 gda on rče nastane viher, tak da se sem tam gonijo i premetávajo kak pijánec, küz. 381 ki verne májo gospodáre, naj je ne zametávajo, küzm. 419 zná gospoud one . . šteri gospodstvo zametávajo, smeuci, ki se sebi dopádnejo, nagfl. 162 na vríhi bétev so klasnate vlatí, štere eden čas zeléno pérje pokríva, po tom se ž ńega vö olűplejo (zmetávajo).

miļa: miļáva: nagfl. 92 ka za glas dáva máčka, gda se prilizáva ali omiļáva?

mišļa: mišļávam: mol. 270 či si s tébe premišlávam, gučim ali pa popejvam, že bi rad v tebi prebívao, 279 štero gda jas premišļávam, bože, k tebi zdihávam, trpl. 61 premišlávam si od davni dnévov, od nigdášńi lejt, . . premišlávam si s prvejši čűd tvoji, 99 od povelejń tvoji si premišlávam, . . daj mi zarazmiti pout zapouvid tvoji, da si premišlávam od čűdni dejl tvoji, 101 jas si premišlávam od zapouved tvoji, 116 od napráv rouk tvoji si premišlávam; — mišļáva: trpl. 28 krivico zmišļáva na posteli svojoj, 3 od nástave ńegove si premišļáva dén i nouč, 99 takáj i poglavárje sedíjo i zgovárjajo si prouti meni, dönok si sluga tvoj premišļáva od skončańa tvojega; — mišļávajo: küz. 360 ki ta zemelska premišlávajo, trpl. 8 vu zvišenosti te neveren pregáńa nevoláke, naj se zgrábijo vu mrežaj, štere zmišlávajo, 31 gučíjo meni na škodo i jálnost zmišlávajo ves dén, 34 vküp šepečejo prouti meni vsi odürjávci moji i zmišlávajo zla na méne, 68 prouti lüdstvi tvojemi jálnosti zmišlávajo, 28 ne poráčajo mira i prouti mirovnim na zemļi jálne reči premišlávajo.

množa: množávajo: trpl. 31 nepriátelje moji so v žítki i zmožni i povnožávajo se.

obiļa: obiļávam: küz. 330 jako obiļávam z radostjov vu vsoj našoj nevouli; — obiļáva: küzm. 283 právda je notri prísla, naj obiļáva grejha spadáj, 326 či je slűžba prekléstva díka, od koga bole obiļáva slűžba pravice vu diki? 357 naj hvála vaša

Digitized by Google

obiļáva vu Kristuš Jezuši nad menom, 273 dužni smo, hvalo dati bougi vsigdar za vas, bratje, liki je vrejdno, kaj tak visiko raste vera vaša i obiļáva lübezen ednoga vsakoga vsej vás k eden drügom; — obiļávate: küzm. 297 boug vüpańa napuni vás ze vsov radostjov i mérom vu veri na tou, da obiļávate vu vüpańi, tak i vi, geto želejte ta dühovna, na pobougšańe gmajne iščite, naj obiļávate, 332 vu vsejm obiļávate, 370 naj v tistom bole obiļávate, 371 opominamo vás naj bole obiļávate; — obiļávajo: küzm. 324 náj kak obiļávajo trplejńa Kristušova v nami, tak po Kristuši obiļáva i obeseļávańe naše.

peha: pehávam: dain. pes. 67 blańe režem ino ńe lepo skoblim, gladim vse, no na tó si je spehávam, kelim ino zarezávam.

pela: pelava: nagfl. 28 vučitel speláva deco, mol. 37 prosimo te naj ono želejmo od tvoje s. milošče, ka je nebesko, i či je zemelsko, na teliko prosimo, na keliko vu vekivečno bláženstvo napeláva, küzm. 180 zapeláva lüdstvo, 431 či se što vidi med vami, ka bogá čestí i svoj jezik ne drží na vüzdi, nego zapeláva svoje srcé, toga boža čést je márna, 453 vido sem drügo divjačino . . i zapeláva prebivajouče na zemli po znamejńaj, 462 vrgao ga je vu prepast, naj ne zapeláva več narode; — pelávajo: küzm. 423 eta sem vám pisao od oni, kí vas zapelávajo.

pita: pitáva: nagfl. 16 vučitel pouleg víšiše doubi spitáva, 75 či vučitel spitáva, ka činí vučeník? Či vučitel spitáva, vučeník odgovárja; — pitávate: küzm. 202 od toga spitávate eden drügoga, ka sem erkao: edno malo i ne bodete me vidili, 256 či kaj od drügega dugováńa spitávate, vu porednom správišči naj se skonča; — pitávajo: küzm. 11 vsa eta poganje spitávajo, nagfl. 74 ka činim po pripovejdańi? spitávajo.

plava: plavávajo: bar. 32 gosí ino rece rade vu voudi poplavávajo.

puńa: puńáva: mol. 130 vu šterom se düša z miloščom napuńáva, 18 ovo, gotova je düša moja, naj se po meni spuńáva tvoja božanska sv. vola, küz. 346 ár se vsa právda vu ednoj rejči spuńáva, 349 ki vsa vu vsem spuńáva; — puńávate: küzm. 47 i vi napuńávate mero očév vaši.

püšča: püščávam: nagfl. 20 štere dní dopüščávam deci na dvorišči zmejno? — püščávaš: mol. 41 ki nam odpüščávaš grejhe, smiluj se nam; — püščáva: trpl. 83 ki odpüščáva tebi vse grejhe tvoje, nagfl. 188 grum vužíga, opüščáva, gön.

Digitized by Google

51 grejh bole opüščáva, kak kákši godi drűgi protivník, küzm. 49 od figovoga drejva se pa včíte eto priliko: gda je že vejka ńegova mejhka i listje spüščáva, znajte ka je blüzi leto, küz. mik. 4 glédajte figovo drejvo i vse drevje, gda spüščáva že s sebe sád, znáte ka je blüzi leto; — püščávajo: küzm. 64 sinek, odpüščávajo se tebi tvoji grejhi 422 pišem vám, sinki, kaj se vám odpüščávajo grejhi, za ńegovoga iména volo, nagfl. 85 pri hiži i okouli hiže se zdržávajo miši, podgani, mühé, pávuci, buhé, kébri, srčki; tou so nej hižne stvaré, one so jáko neprílične stvaré pri hiži, i zá to je opüščávajo lüdjé, küzm. 154 glédajte figovo drejvo i vse drevje; gda že popovjé spüščávajo gledouči sámi od sebe znáte, ka je blüzi leto.

ravna: ravnáva: nagfl. 8 potrejbno je da (vučitel) za volo pregléda zgovárjańe od rodníčni dugováń pouleg talov leta i dáni prílik poravnáva; — ravnávajo: bar. 22 vsaka občina má svojega sodca, pisáča i drüge ravnitele, šteri na réd pázijo ino občinske posle obravnávajo.

reza: rezávam: dain. pes. 61 ńemi odrezávam vse, 78 platno prirezávam, 85 kože k oblačili prirezávam, 67 blańe kelim ino zarezávam; — rezávate: küz. 181 vu soboti dönok obrezávate človeka; — rezávajo: küzm. 260 naj ne obrizávajo svoje siní.

rüša: rüšáva: küzm. 328 ne pomenkamo, nego či se i vünejšńi naš človek zrüšáva, dönok te znotrejšńi se ponávla od dnéva do dnéva.

sědja (mjesto sěda): sedjáva: küzm. 265 ti ńím zá to ne veri, ár ga zasidjáva ž ńih več štiridesét možouv, trpl. 8 zasedjáva na čataj liki oroslán vu lükńi nastregáva na porob siromaka; — sedjávajo: küzm. 265 gda bi mi povejdano bilou, ka Židovje otoga možá zasidjávajo, k mesti sem ga k tebi poslao, trpl. 56 kí zasedjávajo düšo mojo, vküp tanáč držíjo.

siča (od siti): sičáva: trpl. 83 kí nasičáva vüsta tvoja z veselom, 119 on dá krajinam tvojim mír, z najlepšov pšenícov te nasičáva.

sipa: sipávam: dain 62 zrńe nasipávam; — sipáva: küzm. 22 i küzm. mik. 30 šteri ne správla z menom, rasipáva, 119 on dáva snejg liki vuno, srejn kak pepél rasipáva, nagfl. 141 šparaven človek ne rasipáva pejnez na nepotrejbna i nehasnovita dugováńa, gön. 104 blísk za blískom rasipáva ogen

Digitized by Google

po zráki, 105 dá se néba razvedrí, zanejmi grum, ne žgé, ne trejska, ne r a s i p á v a perin blíska.

slobodja: s l o b o d j á v a: küzm. 324 kí nas je s takše smrti oslobodo i o s l o b o d j á v a.

slüža: s l ü ž á v a: gön. 100 zdaj se oslobodí deca s šoulske temnice i z vesélov zmejnov o b s l ü ž á v a ousvetek sprotolejtja na zelénoj trati; — s l ü ž á v a m o: bar. 38 na dén svetoga Števana spoumenek našega prvoga svétoga krála o b s l ü ž á v a m o; — s l ü ž á v a j o: bar. 20 po pol dnévi se najslejdńe litaníe ali večernice o b s l ü ž á v a j o, nagfl. 137 oni moužje pravico o b s l ü ž á v a j o.

smeha, s m e h á v a m: dain. pes. 80 lehko ga predávam, no se p o s m e h á v a m; — s m e j á v a: trpl. 59 spomeni se s toga, kaj nepriátel gospodna o s m e j á v a i blázen národ prekliña imé tvoje; — s m e j á v a j o: trpl. 17 vsi vidouči mené me špoutajo, o s m e j á v a j o se.

sodja: s o d j á v a: trpl. 93 stoji kre dejsne tomi vbougomi, da ga zdrži od oni, ki o s o d j á v a j o žitek ńegov, 30 vsák dén milost činí i p o s o d j á v a i semen ńegovo bode blagoslovleno, küz. 319 prorocke pa dvá ali trijé naj gučíjo, i drügi naj r a z s o d j á v a j o.

srameža: s r a m e ž j á v a t e: küzm. 314 gmajno božo zametávate i o s r a m e ž l á v a t e one, kí nemajo.

strega: s t r e g á v a: trpl. 8 liki oroslán vu lükńi n a s t r e g á v a na porob siromaka.

süńa (mjesto suva): s ü ń á v a: bar. 35 dežévnica se skouz louga i doula kak povouden s ü ń á v a.

sveča: (= svêšta), s v e č á v a: trpl. 13 boug p r e s v e č á v a temnost mojo, 103 oznanost rejči tvoje p r e s v e č á v a i te prouste činí moudre; — s v e č á v a j o: gön. 109 što pošíla sunce, mejsec i svetli zvejzd šerege, da p r e s v e č á v a j o nébo?

sveča (= svešta): s v e č á v a gön. 51 človek p o s v e č á v a ali boug sam posvetí, te rázumen posvečeni dugován nede ošpotávao.

širja: š i r j á v a m: dain. pes. 205 z vode se vzdigávam, v dolih r a z š i r j á v a m; — š i r j á v a: gön. 106 nouvi žitek, nouva radost se r a z š ü r j á v a po polaj. nagfl. 160 vio'a násladen díš r a z š i r j á v a okouli sébe 183 glas se po zráki r a z š ü r j á v a, 197 sunce posvejt r a z š ü r j á v a po temnom líci zemlé; — š i r j á v a j o: küzm. 46 vsa dela svoja pa činíjo, naj se vidijo od lüdi. R a š é r j á v a j o pa svoje spoumenke i velike naprávlajo škrice gvanta svojega.

Digitized by Google

špota: špotáva: nagfl. 131 ništera deca tou zélo šegou nasledűje, kaj se s stari lüdi smeje i ńe ošpotáva; — špotávamo: küzm. 379 za to i delamo i ošpotávamo se ka se vüpamo vu živom bougi; — špotávate, trpl. 10 tanač nevoláka ošpotávate.

štima: štimávam: mol. 247 preštimávam i spoznávam tvoje vnouge milošče.

tika: tikávajo: küzm. 412 ki se potikávajo v rejč nevervajouči.

tiska: tiskávam: küz. 357 ár se stiskávam od oboujega; — tiskáva: mol. 250 jaj, kak me stiskáva čalárnost šatana, küz. 71 vidiš ka te lüdstvo stiskáva, 122 lüdstvo te pšé i stiskáva, 143 od tistec králevstvo bože se nazviščáva i vsáki se vu ńé stiskáva, 379 Kristušova lübeznost nas stiskáva; — tiskávamo: küzm. 327 vu vsem se stiskávamo, ali ne stisnemo se; — tiskávajo: trpl. 116 pogubi je vse, kí stiskávajo dušo mojo.

tüha: tühávajo: küzm. 415 zá to se i odtühávajo, ka ž ńimi vrét ne bižíte na ono isto oblosünosti vö vlejvaće.

tvrdja: tvrdjávaš: küz. 390 verna je tá rejč i ščém naj eta potrdjávaš; — tvrdjáva: küzm. 280 či pa nepravica naša božo pravico potrdjáva, ka rčémo? küzm. 325 té pa, kí nás z vami vrét potrdjáva vu Kristuša i namázao je nás, je boug; — tvrdjávamo: küzm. 281 je li tak právdo zaprávlamo po veri? A ja, nego právdo potrdjávamo; — tvrdjávajo: kúz. 376 niti ka potrdjávajo.

veda: vedávam; nagfl. 74 či vam kaj pripovedávam redovno ka činim po pripovejdańi? küzm. 248 zapovidávam, ti vu Jezuš Kristušovom iméni: idi vö ž ńe, dain. pes. 72 tydi pa zvedávam ja, jeli vole kdó imá; — vedávaš: mol. 18 daj ka zapovidávaš i zapovej ka ščéš, 26 včíni, naj lübimo, ka zapovidávaš; — vedáva: mol. 255 šatringe bajíla boug prepovidáva, küzm. 267 naj nikomi ne prepovedáva ńegovim lastivnim ńemi slüžiti, gön. 22 od káča se dosta noríe pripovedáva, nagfl. 137 dühovnik spovedáva, mol. 256 šesta (zapouvid) zapovidáva bližńega lübiti . . , zapovidáva boug kvár povrnouti, küzm. 63 tim nečistim dühom zapovidáva; — vedávamo: küzm. 375 vüpamo se pa, kaj, ka vam zapovidávamo, i činíte i činili bodte; — vedávate: küz. 132 sami notri ne idete i notri idoučim prepovidávate, küz. mik. 51 od toga zvidávate med vami, ka sam velo: edno malo, i ne te me vidili; — vedávajo: gön. 65 v části brojimo,

Digitized by Google

v časi pa vučitel kaj lejpoga p r i p o v e d á v a j o, nagfl. 134 z v e d á v a j o ka se tu činiti more; — v e d á v a t a: küzm. mik. 45 kákše so té rečí, štere p r i p o v i d á v a t a eden drügomi hodeča ino sta žalostna?

vekša: v e k š á v a š: küzm. od 1771, 824 cérkev vsáki den p o v e k š á v a š.

vele: v e l é v a m: dain. pes. 194 kak se v e l é v a m? — v e l é v a: 69 podaváči se v e l é v a naj mi kamne blizo deva.

veseļa: v e s e ļ á v a m: bar. 13 tak se i jas s tvojov zmejnov slobodno r a z v e s e l j á v a m; — v e s e ļ á v a: küzm. 324 ki nas o b e s e l j á v a vu vsoj našoj nevouli; — v e s e ļ á v a m o: küzm. 324 ali se nevouliemo .. ali se o b e s e l j á v a m o; i 1771 str. 819, 821, 827, 830.

věsa (mjesto věša): v e š á v a m o: nagfl. 58 grablice so k tomi cíli, da krščáke na ńé p o v e s á v a m o.

vešča: v e š č á v a m: küzm. 104 ne bojte se, ár ovo n a z v e š č á v a m vam veliko radost (a küz. mik. 8 pogrješno nazviščévam) 250 šteroga jas vam n a z v i š č á v a m, 251 toga jas vam n a z v i š č á v a m, 340 naj ga n a z v i š č á v a m med poganmi; — v e š č á v a: küzm. 19 siromákom se evangeliom n a z v i š č á v a, 143 od tistec králevstvo bože se n a z v i š č á v a, 252 n a z v i š č á v a vsejm lüdém povséd, naj pokouro činíjo, 276 hvalo dajem bougi, ka se vera vaša n a z v i š č á v a po cejlom svejti, 357 z istine se n a z v i š č á v a Kristuš, trpl. 15 krepkost nébe n a z v e š č á v a rouk ńegovi delo; — v e š č á v a m o: küzm. 242 mí n a z v i š č á v a m o ka je boug tou obečańe spuno nám, 421 štero smo mi vidili i čüli, tou n a z v i š č á v a m o; — v e š č á v a t e: küzm. 412 n a z v e š č á v a t e dobra dela onoga kí vás je s kmice pouzvao na čüdno svojo svetlost; — v e š č á v a j o: küzm. 248 i n a z v i š č á v a j o návade, štere je nam nej slobodno gori vzéti niti činiti.

viša: v i š á v a m: mol. 17 molim, díčim, gori z v i š á v a m i pozdrávlam te, 19 spoznávam, ka sam na té cio stvorjeni, naj tebé ednoga bogá hvalim, poštüjem, lübim i gori z v i š á v a m, trpl. 22 z v i š á v a m te, gospodne, kaj si me zvíso, 49 vu sénci tvoji perout se z v i š á v a m; — v i š á v a š: trpl. 42 ka se z v i š á v a š vu zločastnosti? — v i š á v a: mol. 37 naj se po vsem svejti tvoje sv. imé glási i gori z v i š á v a, küzm. 334 s kim rüšimo pomišlávańa i vso visokost, štera se z v i š á v a prouti spoznańi božemi, 357 zdaj se z v i š á v a Kristuš vu tejli mojem, 374 ki se z v i š á v a

Digitized by Google

više vsega, trpl. 14 naj se zvišáva boug zveličańa mojega, küzm. 102 i küzm. mik. 109 zvišáva düša moja gospodna, gön. 30 práva vrejdnost ne zvišáva sáma sebé; — višávamo: mol. 114 vsamogouči bože, tebé ponízno molimo, tebé zvišávamo, küz. od 1771 818 tebe dičimo i gori zvišávamo; — višávajo: mol. 221 nebeske ftice i divje zviríne ńega molijo i zvišávajo. trpl. 39 nad vnožinov bogátstva svojega se zvišávajo, 77 vsi hüdodelnici se zvišávajo, 91 naj ga zvišávajo vu správišči lüdi, gön. 110 da te vsi z vesélim dűhom zvišávajo.

vrńa (krivo mjesto vrača): vrńávajo: trpl. 92 oni mi povrńávajo s hüdim za dobro.

vrša: vršáva: trpl. 34 srcé ńihovo zvršáva hüdoubo.

žira: žirávate: küzm. 46 jaj vám, pisáčke i farizeuške skazlivci! ár požirávate hiže vdovíc pod obrazom dugi molítev.

živa: živávaš: trpl. 102 na veke se ne spozábim z zapouved tvoji, ár me ž ńimi oživávaš; — živáva: küzm. 175 liki oča zbüdjáva mrtve i oživáva, tak i sin koga šče oživí.

γγ) *u kajkavštini.*

bliža: bližávam: švag. 1, 11 približàvam se k tebi; — bližáva: petr. 3 i ev. tirn. 1 gda se pák ova počnu činiti, viđte i podignete glave vaše, ar se približáva odkúplenie vaše. kraj. 298 gda im se vre smrt približáva, gašp. 1, 14 vnogi zmed svétcev, kak čutili nad sobum jesu, da gingavoča ńim dohaja i skradńa vura ńim se približáva, taki muku Kristuševu na glás čteti jesu želeli, 1, 682 kuliko več gdo zagrešúje, tuliko k vekivečnoj približáva se muki, 705 kaj goder približáva se k s. Tomášu, ńegov nasléduje návuk, vran. rob. 1, 63 vezda pitańe bilo je, gde on nòč, koja se približáva, sprevodil bude? math. 1a 93 ne odmeče ni jednoga, koji se k ńemu s skrùšenem srdcem približáva, 14, 26, 58 75, 93, krist. nač. 9 brodàr s hitrem korakom približáva se k sidru (k želczni mački anchora). 138 k smrti, kada se k našemu vmrtelnomu tèlu približáva, govorimo: o smrt, kak žuhka jesi ti človeku! 218 vsaki hip smrt se k nam približàva.

bolša: bolšávate: krist. blag. 1, 172 koji se po spovédi niti vu naj menšem ne pobolšàvate.

brisa: brisávaju: mat. 1, 183 za zopet vužgati toplinu ļubavi proti bogu, po koje izbrisávaju se mali grehi, nekaj više potrebno je.

Digitized by Google

buđa: buđávaš: kraj. 375 da nas na gusto pričéščaće ovoga svétoga šakramenta obuđávaš; — buđáva: kraj. 297 da pokájaće za grehè vu sebe zbuđáva, gašp. 1, 424 vekše je čudo grešnika preobrnuti, nego vu télu mrtvoga izbuditi, ar vu ovom zbuđáva se télo opet vumirajúče, vu onom pak dúša na veke živúča, math. 1ª 65 gdo se more spozábiti iz našega Jezuša, koji večkrát vu srdcah naših stán i prebivališče jemle i . . jákost vu ńih zbuđáva, 2ᵇ 28 (ova kniga) temele vere krščanske zadržáva, rázum razsvečùje, vòlu na dobro nagìble i človeka izbuđáva, 2ᶜ 35 donáša nam na pamet u ńegovu lúbav, koju vu srdcah našeh proti bogu zbuđáva, krist. 99 bog objačùje človeka . . zbuđáva ńegovo dušno spoznaće; — buđávaju: kraj. 298 da je zbuđávaju na veru krščansku, math. 1ª 201 dobri i pravični nas na dobro izbuđàvaju.

čišča: čiščávaju: petr. 4 i ev. tirn. 2 gubavi se očiščávaju, math. 1ª 30 gùbavi očiščàvaju se, 2ᵇ 66 gubavi očiščàvaju se.

čita: čitáva: gašp. 1, 428 teško se najde jeden sluga božji, koteri ne bi imal okolu sebe neizbrojene Šaule, koji ńega nástore govoreči: za kaj ne živeš kak mi drugi tvojega živemo stališa? za kaj se ne oprávlaš kakti drugi? za kaj ne ješ ono kaj vsi za hranu od boga ostavljeno imaju? Spočitáva za ovem drugi Šavel govoreči: je li ne vidiš živléńe tvoje jedno samoga sebe vumárjaće? za kaj se tuliko postiš? za kaj tak télo trápiš? math. 2ᵇ 43 ovákvi lúdi med nami takáj naháđaju se ne rédki, kojem isto lástovito ńihovo dušno spoznáńe spočitáva, da takáj spádaju vu broj nezáhvalneh, 70 kak se hoče mládenec na smrtnoj posteli razveseliti, kada ńemu dušno spoznáńe spočitáva, da on po hmáńem i raspuščenom živlèńa náčinu svoje živlèńe je prikrátil, krist. blag. 1, 59 kak vam je pri srdcu, kada vam pogled groba spočitàva? — čitávaju: gašp. 1, 709 k ńemu dojdúči špotlivemi rečmí bedastóču mladosti spočitávaju.

dela: deláva: mat. 2, 340 samò naj se zemla ne obdeláva, math. 2ᶜ 154 poslal je sina svojega, da ova neplòdna drèva po svojeh návukeh, példah i dobročinstvah obdeláva, krist. blag. 1, 137 koj ńu (dušu) vérno neprestance obdelàva; — delávamo: krist. blag. 1, 137 da vinograda vérno obdelávamo; — delávaju: vran. rob. 1, 61 niti poļa ne obdelàvaju, 71 obdelàvaju i razpiļuju dreva tak da se jedno k drugomu priložiti bude moglo, mat. 1, 616 vaši sini kvare podelávaju.

Digitized by Google

diga: digávam: kov. kemp. 173 ja sêm, koteri poniznu pamet v hípu podigávam, da se več vekivečne istíne zrokov navčí, neg da bi se gdo deset lêt vu školah bil vučil, 211 ja sêm, koji turobne podigávam; — digávaš: kov. kemp. 234 vnóge im radosti proti vsakojáčkem protívčinam dáješ, i z nižíne lastovite plahosrčenosti podigávaš; — digáva: petr. 254 i ev. tirn. 256 kaj je ono, kaj pop mešu slúžeči vu keļihe (ev. tirn.: keļihu) gore podigáva? kov. kemp. 159 jošče žive vu meni stari človek .. jošče poželúje proti duhu, boje podigáva nutrńe; — digávamo: kov. kemp. 118 pohođeni podigávamo se.

diha: diháva: mul. ap. 124 duh sveti izdiháva se ili ti izháđa od otca i sina jednáko, 176 narođen plače vu štalice na slamice, a vmirajuč zdiháva na drevu križa, 177 Kristuš na križu žéden zdiháva, kov. kemp. 183 razveséli prégon moj, vsaku ból moju, ar k tebi zdiháva vse poželéńe moje, mat. 2, 497 srdce vu prsah ńemu trepeče, zdiháva .., krist. blag. 1, 27 dopùšča mu vsa za kojemi zdihàva, 40 komaj je na onu čast dospel i vre za vekšum srdce ńegovo zdihàva, 121 pod žalostnémi poslédki hmańice svoje zdihàva, 143 zdihàva nad velikémi troški; — dihávamo: krist. nač. 14 vesèļe, za kojem zdihàvamo, naj bude stalno; — dihávate: math. 2b 234 pripečéńe ovo, draga bratja, mòra i vas srdčene i bátrive vučiniti, koji mozibiti takáj vu vašoj dugotrpnoj nevoļi za pomoč i razveselèńe zdihávate.

diha (mjesto dija): diháva: math. 1a 125 kada prijatelom ńegvem vre dodiháva takove leńáke hraniti, tak móraju za vúgnuti se gladu na druge prepovèdane náčine misliti i postánu petļari, vkaniteli ali táti, krist. nač. 130 délo, koje vas zatruđùje i vam dodiháva, niti drugem v tek ne bû išlo, krist. blag. 1, 223 vre drugi den opet dodihàva îm gospon.

drža: držávam: petr. 47 i ev. tirn. 43 ali ga já znam i réči ńegove obdržávam, gašp. 1, 563 ne čudo, da vu priprosteh zadržávam se posleh; — držávaš: mul. ap. 108 ako čistoče poleg tvojega stališa ne obdržávaš, nikaj ti ne bude hasnilo ime krščansko, mul. fer. 43 ako ne obdržávaš ono kaj Kristus ļubi, gašp. 1, 49 o sinko moj predragi, gde se zadržávaš? kov. kemp. 228 pravi bog i človek pod malom kruha i vína kípom ves se zadržávaš, gašp. 1, 541 ti vsa hrániš i zdržávaš od tebe stvorjena; — držáva: petr. 82 i ev. tirn. 76 kí ne ļúbi mene, rečih mojeh ne obdržáva, kraj. 250 ki ovo tvoje duguvańe marlivo obdržàva, math. 2c 10 koji veli, da ńega z živum ve-

Digitized by Google

rum pozna i ńega ļùbi, zapovedi pako ńegve ne o b d r ž à v a, takov je lažec, kraj. 94 ki se vu mešnom aldovu zapíra i z a d r ž á v a, 245 vu ovom šakramentu z a d r ž á v a se pravi Kristuš, gašp. 1, 140 ova vsa imena ovoga najsveteša širina vu sebi z a d r ž á v a, 1, 141 jesu i druga ovem spodobna imena, kotera vsa jedno ime Jezuš vu sebi z a d r ž á v a, kov. kemp. 112 ako sêm ja zrok, zadovoļen budeš, kak goder obrédim; ako se pak lastovite koristi kaj z a d r ž á v a, nut to je, kaj tê páči i teží, 198 oh kulika zaúffanost bude vumirajúčemu koga nikakvoga dugovańa hotéńe na svêtu ne z a d r ž á v a! 233 pohodi mê vu tvoj zveličnosti, da pokušam vu duhu slást tvoju, kotera vu ovom sacramentumu kak ti vu zvirališču popúnoma otájno se z a d r ž á v a, mat. 2, 381 privoļeńe zvršeno vse one hmańice na se jemļe i vu sebi z a d r ž á v a, math. 2b 114 vu oveh dveh zapovedih z a d r ž à v a se ves zakon i zapovedi, 2c 86 čudo ovo vnogo nàvuka za nas vu sebi z a d r ž á v a, 2c 199 vu ovoj prispodobi vse z a d r ž á v a se, kak molitva vèrneh krščenikov i srdce ńihovo mòra biti správļeno, krist. nač. 15 predi kak daļe idemo, hočemo na jedno suprotstavļeńe odgovoriti, da ne bi vnogi po skazlivosti, koja se vu tom z a d r ž à v a zaslepļeni niti več misliti hoteli na nàčine za pravoga si pokoja preskrbeti, gašp. 1, 372 koteri (bog) nebo, zemļu i morje z d r ž á v a, kov. kemp. 98 ļubav letí, drčí, radúje se, prósta je i ne z d r ž á v a se, 249 ako se gdo iz poniznosti ali zbog pravednoga ńroka z d r ž á v a, hvále je vrêden, mat. 1, 575 bog nas z d r ž á v a živeh i zdraveh, 2, 202 koji hižu z luckem z d r ž á v a, vsa mora prodati, krist. nač. 42 je bog, koji céloga svéta ravna i z d r ž à v a. Gospone, kak velika jesu déla tvoja!.. tvoja nedokončana dobrotivnost ńe z d r ž à v a, 75 bog sve z d r ž á v a po svojoj mogùčni réči; — d r ž á v a m o: gašp. 1, 525 svét čalarni vnoga obèče a malo dáje, ter vendar več ńemu verujemo, neg obečańu božánskomu i bogu dragomu, kojemu dosta puti vnoga obéčemo, ter nikaj ne o b d r ž á v a m o, math. 2b 252 mi ńegove zapovedi marļivo ne o b d r ž á v a m o, gašp. 1, 69 vu greheh z a d r ž á v a m o se; — d r ž á v a t e: math. 1a 81 s prevarum správļeno blágo jošče pri sebi z a d r ž á v a t e; — d r ž á v a j u: petr. 36 i ev. tirn. 32 jesu oni koteri čúvši réč, vu dobrom i poglavitom srdce o b d r ž á v a j u ńú, petr. 43 i ev. tirn. 39 bláženi kii poslušaju reč božju te (tirn. ter) ju o b d r ž á v a j u, kraj. 90 nè oni koji poslušaju nego koji ti o b d r ž à v a j u právdu bóžju, hoté biti pravični, gašp. 1, 506 kak i dohájaju vsi, koji ńega pravoga valúju boga i o b d r ž á v a j u zapovedi svetoga evangeliuma,

*

Digitized by Google

1, 518 vnogi sámo ona obdržávaju, kotera pod smrtni grèh dužni činiti jesu, math. 2c 41 za kaj bi i kada prèstal one ljubiti, koji ńegove nàvuke obdržàvaju, krist. nač. 150 ako se králjestvo po dobreh vojnikih bráni, ako dobre vođe i đeđerne častnike ima, koji podpunomu naredbe vojničke obdržávaju, ne štimajte, da oni svoju đeđernost od sameh sebe imaju, kraj. 195 dela telovnâ ovde se zadržávaju, mul. ap. 854 čekajuč vekše dražíne žitek zadržávaju, gašp. 1, 141 vsa druga imena Kristuševa božansko zadržávaju duguváńe, kak je bog vu sebi, 1, 647 o kuliko je vezdašńega vrémena ljudi i skúpcev, kotéri ljucká zadržávaju, mat. 2, 199 vu prvom delu vsi broje se i zadržávaju oni koji . . , perg. 23a kotera vallovańa se vsagdaar zdržaavaju i nigdar se ne odzaavaju, gašp 1, 525 prosi od s. bogorodice, da bi dopustila ńemu vu náručaj prijeti onoga, čije ruke zdržávaju ves svet široki (a zádržava kov. kemp. 137).

durja: durjávam: kraj. 146 odurjávam i suproti govorim vsakojačke lotrène pogane nečistoče; kov. kemp. 244 vse grehe moje kaj naj bole odurjávam; — durjávaš: gašp. 1, 618 boge naše odurjávaš; — durjáva: petr. 166 i ev. tirn. 153 kí oddurjáva dušu svoju na ovom svete (tirn.: svietu), na žitek vekivečni váruje (tirn.: čuva) ńú, petr. 177 i ev. tirn. 164 kí mene oddurjáva i otca mojega oddurjáva, kraj. 247 ov svet nàm oddurjáva, gašp. 1, 417 Marija prekršitele čistóče kruto odurjáva, 1, 813 Gregur vse svoje blago i bogáctvo odhitáva, odurjáva, kov. kemp. 200 natúra odurjáva zločesta i lagodna, 201 milošča odurjáva têla poželéńa, vran. rob. 2, 109 koji zloču odurjáva, math. 2b 191 srečen je on, koji vnožinu svojeh falingih i dùga gréhov odurjáva! krist. nač. 172 bog odúrjáva zloču; — durjávamo: math. 2c 170 mi odurjávamo takve ljùdi iz cèloga srdca, krist. nač. 128 denes prijatele naše ljùbimo, zutra jê odurjávamo; — durjávate: math. 1a 83 grch odurjàvate; — durjávaju: petr. 177 i ev. tirn. 164 vezda oddurjávaju i mene i otca mojega, mul. ap. 43 vu grehu živu, spoznanu istinu odurjávaju, gašp. 1, 431 drugi gréšniki odurnost svojeh grehov spoznávaju, spoznanu odurjávaju, 1, 673 jesu nekoteri tak prevzétni, koji pomoč s. Máthiaša kak ti zadńega med apostolmi odurjávaju, math. 2b 151 obodve fele oveh nespamétneh ljudih odhitavaju pozávańe vu králjestvo bóžje, da pače one psúju, odurjávaju, koji ńe na to opomińáju, 2c 209 krúto vnogi odurjávaju istinu, koja ńim povèda se, krist. blag. 1, 169

Digitized by Google

koji kaj denes plačom svédočili jesu da odurjàvaju, zutra vse z vesèļem činìju.

gleda: gledávaš: kov. kemp. 165 telovnèm okom viđena ali čujena ne pregledávaš; — gledáva: krist. blag 1, 59 vas z žalostném pogledom pogledáva; — gledávaju: mul. ap. 936 greše oni, kî se pod mešum ogledávaju, kov. kemp. 223 tekú vnógi vu vsakojačka mêsta, prestrane zidine cirkvih zgledávaju.

griza: grizáva: gašp. 1, 810 onda goščéńa stranskem podána iz ļubavi krščánske izhájaju, kada pri stolu ničii dober glas ne ogrizáva se.

hita: hitávaš: gašp. 1, 505 ti li on jesi, koteri zapovedi naše odhitávaš? — hitáva: gašp. 1, 678 bog gizdave odhitáva, 1, 813 Gregur vse svoje blago odhitáva, odurjáva, math. 2^{c} 13 koji ove nàvuke ne prijemļe í ńe odhitàva, on vlastito ne odhitàva moje, nego otca mojega zapovedi, gašp. 1, 667 svržje dréva na višéšem mestu postavļeno boļe od vetra prehitáva se neg na niskom prebivajúče, math. 1^{a} 201 koji stràh božji zahitàva; — hitávamo: math. 2^{c} 185 za to za nemar mečemo i odhitàvamo vsa dobra opominańa; — hitávate: (?) vi kruto nemarni kážete se cesaru. po keh dob on vam velike izkažuje milošče, a vi zapovedi ńegove odhitávate, math. 2, 3, 14 za kaj vi ov jàrem i ovo breme tuliko puti od sebe odhitàvate? — hitávaju: gašp. 1, 518 vnogi sámo ona obdržávaju, kotéra pod smrtni grèh dužni činiti jesu, druga vsa odhitávaju, math. 2^{b} 251 koji Jezuša i návuka ńegvoga zahitávaju.

igra: igráva: vran. rob. 1, 82 poglejte lepu onu zvezdu večernu, nut kak vam vugodno s traki svojemi zgora zigràva!

iska: iskávaš: kov. kemp. 100 preveč pohlepno obraduvańe ziskávaš, 178 zá kaj tî tak mala k srdcu prebíju, neg kajti sî još telovni i na ļudi boļe neg je trêba páziš, ar kajti obšáńen biti boíš se, pokárati se za pogrèške ne pustíš i spričávań teńe ziskávaš; — iskáva: perg. 2^{a} prava se plemenščina po viteštve zaiskâva, mul. ap. 1395 preveč obilne jestvine zaiskáva, kov. kemp. 263 nut ovak se blagoslovi človek, kotéri boga ze vsega srdca svojéga ziskáva; — iskávate: math. 1^{a} 161 vi se skrbite za vaše końe, vole, krave, kada vu delu vašem obetežaju, poiskávate likarije vse mogúčne za ńe, kada me(d)tem toga vaše betežno družinče prez vsake pomoči pustite.

Digitized by Google

kuha: kuhávaju: vrau. rob 1, 180 jedni jû (sol) skuhàvaju iz slàne vóde.

kupļa: kupļávamo: kraj. 279 za to odkupļávamo grehé, 282 odkupļávamo našé mukè i kaštigè vremenné dobremi deli; — kupļávaju: math. 1a 136 detca se pri takvch veséļah návadno skupļávaju.

kuša: kušávaš: kraj. 83 gda se na kakov greh skušávaš, gašp. 1, 342 znam bog moj, da skušávaš srdca, kov. kemp. 187 trêba je, da se na zemļi skušávaš; — kušáva: gašp. 1, 470 ovo je on isti gospon moj, koji mene i vas skušáva, kov. kemp. 269 vrag nevêrnike i grêšnike, koje segurno vre láda, ne skušáva; — kušávate: petr. 125 a ev. tirn. 111 kaj me skušávate skazlivci? — kušávaju: gašp. 1, 316 sami sebe skušávaju, kov. kemp. 269 nekotéri jáko se skušávaju od vere i sacramentuma.

leca: lecávaju: math. 2b 88 trpeti ne mogu, da bi vi pri vašem gosponu več vaļali kak oni: zá to pod vami jamu podkápaju i ovakve záńke vam polecávaju.

leza: lezáva: mul. fer. 24 čuteńa marlivò čuvaj, ar su ovo obloki i prela, čez koje nesnága iliti greh i smrt vlezáva.

liza: lizáva: kov. kemp 202 natúra míli se zmožnèm, prilizáva bogátèm; — lizávaju: math. 2b 87 jeli se ne naháđaju nekoji, koji vam se prilizávaju? 2b 213 nazoči ńe hvàle, vsakojàčki ńim prilizàvaju se, 2b 214 ne zaúfajte onem koji vam se prilizàvaju.

luča: lučáva: petr. 129 a ev. tirn. 115 pastir razlučâva (tirn. razlučáva) ovce od kozličev; — lučávaju: kov. kemp. 199 sinko, marlivo pazi gibańa natúre i milošče, ar krúto protivno i nečutlivo se gíbļu, têr težko neg od duhovnóga i najnutrnéje rasvêčenoga človeka se razlučávaju, math. 1a 224 po postu od poganinov razlučávaju se.

menka: menkávam: kov. kemp. 167 gospodine, nikaj nêsem, nikaj ne morem, nikaj dobra iz mene nêmam, neg vu vseh pomeńkávam i vsigdar na nikaj šetújem, 205 več krat vnóga dobra nakánim ali kajti milošča za pomoči mlahavóču moju falí, zbog maloga protíveńa odstupļújem i zmenkávam; — meńkávaš: kov. kemp. 108 ako sebe samoga vu čêm íščeš, taki vu sebi se pomenkávaš i sušíš; — meńkáva: krist. blag. 1, 83 naša krepost pomenkàva, gašp. 1, 637 kada zmenkáva jákost človečanska, onda je potrêbna milošča božánska.

Digitized by Google

meńša: meńšáva: kraj. 246 tere i pomeńšáva telovnà poželeńa, kov. kemp. 229 ļúbav Kristuševa nigdar se ne pomeńšáva, math. 1a 171 vu snu zbiraju se vse po malo kréposti nazád, žile objačiju se, umoreńe kotrigov pomeńšáva se; — meńšávaju: kov. kemp. 234 ov sacramentum je vráčtvo vsakotéroga duhovnóga betega, vu kojem zla nagneńa moja se vráče, pohtéńa stèžeju, skušńe obládaju ali pomenšávaju, math. 2b 213 ako ovem nàčinom zadobè svoja hudobna namenèńa, onda se podigneju, ter pomenšàvaju ńihove krèposti, krist. blag. 1, 144 hočeju da se moči téla ńihovoga ne pomenšàvaju.

meta: metávaju: krist. blag. 1, 260 kak mnogi ne zametàvaju se sada od sveta koji pred nekulikémi letmi od vséh preštimàvali se jesu!

mika: mikáva: kov. kemp. 116 koj se trsi vmèknuti od pokornosti on se vmikáva od milošče, krist blag. 1, 87 kada se z nevarce na ńu nádospe, vmikáva se.

mišļa: mišļávam: kov. kemp. 118 stojím osúpńen i premišļávam da nebésa nêsu čista pred pogledom tvojem, 184 o kaj nútrè trpím, kada pametjúm nebéska premišļávam; — mišļávaš: gašp. 1, 80 da tak zbog tebe žalostnoga premišļávaš Jezuša, žalostna naj bude i duša tvoja; — mišļáva: math. 1a 209 kada človek návuke i čine Ježuševe pre- i razmišļàva; — mišļávamo: math. 2c 230 metem toga nam meńe oprostiti se more, ako mi dobročinstva božánska samo z vekšega premišļàvamo, krist. nač. 143 valujem da suprotivčine pri prvom pogledu dúšu našu zburkaju, kajti mi stvàri kak su vu sebi premišļàvamo, gašp. 1, 686 postimo vu protuletju, da dohájańe ńegovo na ov svèt razmišļávamo, petr. 235 i ev. tirn. 229 zá to ti se žalostnò túžimo i pred tobum žitek naš kúdimo, gda se z grehov našeh spominamo, te iz hudeh činov zmišļávamo; — mišļávate: math. 2c 14 ovo dohàđa od ovud, kajtí vi tak rètko vu srdcu i duši vašoj ove nàvuke i zapovedi pretrèsate, nego samo z vekšega premišļàvate; — mišļávaju: gašp. 1, 373 strašne jesu láži ove i krivice, kotere proti krščenikom oni zmišļávaju, krist. blag. 1, 294 ali se proti ńoj izpričàvańa zmišļàvaju.

morja (mjesto mora): morjáva: perg. 19a ako otec za te gore povjedane zroke na delenię syna primorjâva, adda nije (nye) dužan ni z imjeńa ni z marhe koteru je saam zayskal synu, dati djela.

Digitized by Google

mrka: mrkáva: kov. kemp. 157 čêm čisteje bude nakaneńa oko, tem stalnéje se hodi med vsakojáčkemi težín vihri. Ali vu vnogeh smrkáva oko čistoga nakaneńa, ar brzo se ogleda na kaj nasladno.

mrmra: mrmráva: kov. kemp. 116 koteri nerad i ne hteč svojému poglaváru se podloži, znamêńe je, da têlo ńegvo jošče mû nê prekomcé pokorno neg gusto krat se odtêpļe i odmrmráva.

muđa: muđáva: krist. blag. 1, 165 pijànec zamuđàva delo; — muđávaju: math. 1a 113 zamuđávaju školu i cirkvu, 2b 93 zamuđàvaju prodečtvo i krščánski návuk, 2b 173 vnógi hmáńi i nemilostivni roditeli malo si teru glávu za svoju betežnu decu i vsa náravi puščaju, niti jednoga dnéva prikazati né čeju da bi vu váraš išli i spametnoga vračitela dopéļali. Da pače tak dugo zamuđávaju, doklam vre ni moči pomóči, 2c 194 zaradi pijančuvàńa i lebud kakvoga živļèńa vnògi skup spràvļaju se, doma pak hižno delo i fàrnu službu bòžju zamuđàvaju.

niza: nizáva: duh. 32 kada se listje nanizáva, jemļe se jednaka železna igla.

peļa: pelávaš: krist. blag. 1, 123 od tud izpeļàvaš kak da bi bogu grêšeńe i krepostno živlèńe vse jedno bilo; — peļáva: gašp. 1, 705 odkuda izpeļáva se, kak vugodna bila jesu alduváńa gospodinu bogu tulikoga svétca aldujúčega télo i krv Kristuševu, math. 2c 18 on je koji krščánska namenéńa, živu veru vu Jezuša, dobra obečáńa iz srdca našega izpeļáva, takoga objačúje, zdržáva i razširúje, kov. kemp. 202 milošča vsa k bogu nazad pripeļáva, odkud počétno izhájaju, 232 o kak velikoga primļe gospodína, kak predrágoga vpeļáva príhodnika; — peļávamo: math. 2b 178 da ov gospon né zabstúń pital slúge svoje, speļávamo iz tvrdnoga zaúfańa. koje on imal je vu réči Jezuševe, 2c 116 od ovud mi speļàvamo, da Ježuš vse one drži za ļudomorce, koji bližńega .. špòtaju, kov. kemp. 170 gospodine, vu slepoti smô i ničemurnostjum hitro se zapeļávamo; — peļávaju: mul. ap. 189 nespametnò mati k razpélu govori: dete moje, kušni boga, ovo je Kristuš bog. Odkud krivoverci izpeļávaju, da mi razpélo verujemo i poštujemo za pravoga boga i za to govore, da imamo lipovoga boga, kov. kemp. 103 vnogi se vu blúdnost vpeļávaju.

pêša: pešávam: kov. kemp. 231 potrêbno mî je stanovito, tak gusto krát opádam i grešim, tak hitro lênim se i opešávam, da po gustih molitvah i spovêdih sebe ponávļam.

Digitized by Google

pika: pikáva: math. 1a 90 pijanec na vuglokamen popikàva se.

pisa: pisáva: gašp. 1, 638 kotero (živleńe) izpisáva Eusebius, 1, 645 ostála čuda po vrédnosti s. Konrada prigođena Wadingus leto 1516 na krátkom ovako izpisáva, 1, 712 žitek s. otca svojéga z rázumnem perom svojem izpisáva, mul. ap. 244 papa se sam ozáva i na listeh podpisáva sluga slug božjeh, gašp. 1, 514 ov dan i očiščávańu prečiste bogorodice device ne zbog odhađańa od čistóče nego zbog prihađańa k najvekšoj čistóči pripisáva se, krist. blag. 1, 65 duh svéti ova spisáva vu knigi redovničtva, 254 ovak spisàva Jezuš dóbroga pastìra; — pisávaju: gašp. 1, 666 prodekuvańa, čine i smrt Mathiaša vnogi navučiteļi izpisávaju.

pita: pitáva: math. 1a 116 ako vas vre velike i vrstne več krát gdo návuke ovakve izpitáva, stojite kak ti nèmi; — pitávaju: mul. ap. 43 nigdar ne izpitávaju niti čujena ne pretrésaju, gašp. 1, 571 zapaze sluge svoje poglavniki domom dohajajúče, đeđerno ter bahatò zezvédaju i zrok izpitávaju, za kaj zapoved ńim dána ne izvršena ze vsema, kov. kemp. 172 jaj onem, koji vnóga smêšna od ļúdih spitávaju, 211 hlepoznanlivi ļudi spitávaju.

priča: pričáva: kov. kemp. 98 ļúbav z nemogučnostjum se ne spričáva; — pričávamo: krist. blag. 1, 95 znam da se z našum slabočum izpričàvamo; — pričávaju: kraj. 248 vnógi se ļúdi od pričéščańa spričàvaju vrèmenom . . a néki se pak spričávaju sramežlivostjum.

puńa: puńávaš: kraj. 80 vse živúčè stvâri blágoslovom napuńávaš, math. 1a 59 ti marlivo spuńávaš dùžnosti, 2, 19 misli vsigdar sam pri sebi, jeli dužnosti proti ńemu marļivo spuńávaš; — punáva: kraj. 54 ki vsa mesta napuńáva, 106 vn kom se duša milostjum napuńáva, math. 1a 182 koji voļu ńegovu spuńávu, krist. nač 204 ne more višni mešter z nezadovolnem okom glédati, da človek dužnosti stališa svojega spuńáva; — puńávate: math. 1a 220 vi dužnosti jednoga krščenika ne spuńávate; — puńávaju: mul. ap. 853 zadńu voļu svojeh ne ispuńávaju, math. 2b 57 dùžnosti svojega zvàńa spuńàvaju, gašp. 1, 647 o kuliko je ļudi, kotéri z žúli i trudom siromaškeh ļúdih žèludce svoje napuńávaju, kov. kemp. 215 preobilnem veseļem se napuńávaju.

Digitized by Google

raduva: raduvávaju: mat. 1, 376 nit obraduvávaju nit veselé viđeńe s kojem glede se.

‚riga: rigáva: mul. ap. 178 Kristuš na križu žéden zdiháva, â kršćenik vu krčme ali pijan na posteļe ležeč zrigáva.

riva: rivávaju: vran. rob. 2, 113 ako takov trh samo i kuliko odrivávaju, tak se váļa na váļkeh.

sipa: sipáva: krist. blag. 1, 32 dapače me z vsum obienostjum obsipàva, 28 obsipàva gréšnike s sréčum, petr. 42 i ev. tirn. 36 ki ne správļa z ménum, razsipáva.

služa: služáva: mul. ap. 151 s. mati cirkva na isti božični post ńihov spomenek obslužáva, gašp. 1, 220 tretjega kráļa dan na jedenajsti prosinca obslužáva se, 1, 270 svetek ńegov obslužáva s. mati cirkva petnajsti dan séčna, 1, 422 vu koterom vsakoletni svetek ńemu na hvalu s. mati cirkva obslužáva, 1, 426 ni jednoga drugoga preobrneńe tak glasovito ne obslužáva s. mati cirkva, kak s. Pavla, 1, 514 drugi meseca svečna dan s. mati cirkva vsako leto alduváńa Kristuševoga vu cirkvi obslužáva spomenek, 1, 528 na spomenek ove svete procešije i dandanašńi s. mati cirkva obslužáva procešiu, 1, 610 obslužáva sveta mati cirkva ov isti deveti dán svéčna svétek odičene pomočnice naše, 1, 727 trpele jesu s. Perpetua i Felicita sedmi dán súšca, vu kojem dnévu sveta mati cirkva ńihov obslužáva vsakoletni spomenek, 1, 795 svéta mati cirkva na dán danášńi svétek ńihov obslužáva, math. 2b 145 veliko veseļe obslužáva se, kov. kemp. 112 kojúm se náj više dobro zaslužáva, 263 takov vu prijétju presvetoga sacramentuma veliku zaslužáva jedínosti božánske milošču; — služávamo: gašp. 1, 390 blažene Agnes device i mučenice svétek obslužávamo, math. 2c 119 ovde gde mi spomenek preodičene ńegove ļùbavi proti nam tia do smrti obslužàvamo, moramo mi vu pràvoj i istinskoj ļùbavi med nami skup složiti se; — služávaju: kov. kemp. 268 koji goder náklonito i pobožno náj viši tvoj sacramentum obslužávaju, náj budu vrêdni milošču i milosrdnost pri tebi nájti.

smeha: smeháva: mul. ap. 709 ki se iz pobožneh ļudi ošpotáva ali osmeháva; -- smehávamo: mat. 2, 177 nas tenta da se sméjemo, posmehávamo, razgovarjamo; — smehávaju mul. ap. 43 nigdar ne izpitávaju, niti čujena ne pretrésaju, nego se osmehávaju, za nemar meču, math. 2c 194 vnògi dohàđaju vu cirkvu više pùti samo za to, da se mogu priličnèše razgovàrjati, ali boļe

Digitized by Google

rečem klafuriti, da se z drugeh zešpotàvaju, zesmehàvaju, druge ogovàrjaju.

stupļa: stupļávam: kov. kemp. 226 pristupļávam betežen k vračitelu, 233 gospodine, z ufańem i náklonom k tebi pristupļávam; — stupļávaju: petr. 35 a ev. tirn. 32 kó je palo obrh živca kamena, jesu oni koteri gda čúju, z veseļem prijemļń réč, i ovi koreńa némaju, kii do vremena veruju i vu vremene skušavańa odstupļávaju.

ščipa: ščipáva: mul. ap. 1389 prišeptańe, kada se na ufanom ter otajnò tuđe dobro ime prišči páva.

šenta: šentávaju: mul. ap. 501 koji ļudi ne svete imena božjega? Ne svéte oni . . . ki blázne govoreč, da je vrag stvoril, dal, sudil, spravil ali donesel. Ali šentávaju ali erdegataju.

širja: širjáva: kov. kemp. 225 sada vu vnógeh méstah aldúje se Kristuš, da têm vekša milošča i ļúbav božánska proti človeku sê izkáže, čêm boļe svéto pričêščańe rašir jáva sê po svêtu, 234 ov náj viši sacramentum je vráčtvo vsakotéroga duhovnóga betega, vu kojem . . ļúbav ogńi se têr rašir jáva, math. 1a 226 ńegov navuk nasleduje i razširàva, krist. blag. 1, 285 ovde naj se kràļestvo milošče zmìr boļe razširjàva; — širjávaju: math. 2b 255 apoštoli su bili odebráni orudeļe, da veru Kristuševu nazvéščaju i razširávaju.

špota: špotáva: mul. ap. 709 ki se iz pobožneh ļudih pošpotáva; — špotávaju: math. 2c 194 vnògi dohàđaju vu cirkvu samo za to, da se z drugeh zešpotàvaju.

štima: štimávaš: gašp. 1, 813 kak se poúfaš siromaštvo tvoje Gregura bogáctvu prispodábļati, naimre ti, koteri jednu miševlovicu tvoju boļe ļúbiš, gládiš i preštimávaš, nego Gregur vse svoje blago? math. 2b 211 ti istinu zvrhu vsega ļùbiš i preštimàvaš, krist. blag. 1, 133 koji male grehe za nikaj držíš i preštimávaš; — štimáva: kov. kemp. 101 hotéńe boļe pázi neg dár, ter vse dáre meńe od drágoga preštimáva, 171 kuliko god je malo, ako se nenáredno ļúbi i preštimáva, kesni od naj vekšega i smrádi, krist. nač. 111 naj se preštimàva od vseh orságov, 202 milošča niti mesto niti pričetek roda ne preštimáva, krist. blag. 1, 28 grešnik ova samo preštimàva, 129, 136, 164, 178, 179; — štimávamo: gašp. 1, 28 mi ńega imajuči pri rukah nikaj ne preštimávamo, poteptavajuč zapovedi ńegove, math. 1a 73 je li mi vezdašńe vreme duhovne pastìre preštimávamo za proroke i

Digitized by Google

angele od boga posláne? krist. blag. 1, 49 pokaže se da mi tuliku milošču preštimàvamo, 52, 112; — štimávaju: kov. kemp. 176 za angele nas vnogi preštimávaju i povêdaju, 201 želê da se svoji čini i dári na veliko preštimávaju, math. 1a 60 ļùdi z vekšinum držê se i preštimávaju za vekše nego su, krist. blag. 1, 178 za to ńe ne preštimàvaju.

šva: švávaju: math. 2c 220 osebùjno pako prepovéčte vašoj detci i družini, da ovakvem ļùdem ne prišvàvaju špotliva imena.

tepta: teptáva: math. 2b 98 koji do sebe preveč vnogo drži, takov od drugeh ļúdih s tem boļe kudi se i poteptàva, 2c 14 bogu biti nepokornomu znamènuje ńega za nèmar metati, koji pak ńega za némar meče i poteptàva, on nèma nikakvoga dèla vu ńem, 2c 129 koi reč bòžju i zapovedi ńegove poteptáva; — teptávaju: gašp. 1, 366 pustete ńe vu králestvo dike nebéske putuvati, naj ńe ravna duh svéti, po kojega nadehneńu bežé sveta ovoga čalárnost, i vmrtelnost žitka ovoga poteptávaju, 1, 258 nekotéri pod noge postavļaju istoga zveličitela, i nemilostivno tláče, gáze i poteptávaju smrtnemi grehi svojémi. mat. 1, 450 prez kaštiguvańa poteptávaju se ńegve presvete zapovedi, math. 2b 14 vse načine i pomoči na zveličèńe vu obilnosti imaju, ńe pako ne samo ne potrèbuju, nego takàj poteptàvaju, 2c 117 jesu strašne kaštige. s kojemi Jezuš grozi se onem, koji krotkòču kršćànsku poteptàvaju, 2c 166 koji ove dùše krèposti hotoncè poteptàvaju i na nikaj meču, podlàžu sebe na sùdu bòžjem naj ostrèšemu računu.

tira: tiráva: mat. 1, 541 ufańe dobrih nebeskih vsu iz srdca iztiráva turobnost, krist. blag 1, 120 srditost krv vu žilah natiràva.

trga: trgáva: gašp. 1, 140 on vužinca i vuzle krivíc našeh raztrgáva; — trgávaju: math. 1a 122 oni na vas trošè i od svojeh vùst odtrgàvaju, da vas dobre kršćenike odhràniti bi mogli, krist. blag. 1, 129 ovak osebujne pomoči božanske pretrgàvaju se, 232 pretrgàvaju prìsege.

trša: tršávam: kov. kemp. 235 z grêhi se obtršávam.

tuža: tužáva: kov. kemp. 202 natúra zbog zmêńkańa česa i težíne hitro se stužáva (thom. kemp. 3, 54, 16).

tvrđa: tvrđáva: gašp. 1, 424 Gregur papa odgovarja, da vekše je čudo grešnika obrnuti, nego vu télu mrtvoga izbuditi, i potvrđáva govoreč da vekše čudo je bilo obrneńe s. Pavla, nego zbuđavańe od smrti Lázara, 1, 670 kaj potvrđáva Origenes, math.

Digitized by Google

2c 137 ova istina potvrđàva se vsaki dan med nami, krist. nač. 105 spoznańe potvrđáva, da sû pobožni več put vu nevọli i suprotivčini, a grêšni se sréče vživaju, krist. blag. 1, 122 ovo premišlàvańe potvrđàva postavek moj.

ume: uméva: mul. ap. 122 reč verujem ide li samo k prvomu i k osmomu kotrigu veruváńa apostolskoga? Ide k vsakomu i razméva se pred vsákem, 224 kaj se razuméva po tom, da hoče suditi? math. 2b 190 pod ovem dobrem i milostivnem kráļem razméva se bog, 2c 76 to ne razméva se tak, da ńe jednáko bi ļùbil, 2c 111 to se od sebe razmèva i vuči nas ràzum, 1a 198, 207, 227, krist. blag. 1, 135 kaj se po vinogradu i gospodàru ovém razméva? 173 po ovém aldovu razméva s. Avguštin aldov pokòre; — umévaju: mul. ap. 127 kaj se razuméva po nébu i zemļe? Po nebu razumévaju se angeli, sunce, mesec, zvézde i vsa koja su vu nebu i vu zráku, â po zemļe razumévaju se ļudi, živina i vsa koja su na zemļe i vu vode, gašp. 1, 495 po presvetlom ovem Jerušalemu svetoga pisma tolnáčniki razumévaju svetu rimsku katholičansku cirkvu, mat. 1, 95 tak razmévali su vsi svétci i sada razmévaju vsi, koji zveličeńe svoje želé, math. 2c 69 po oveh grešnikeh razmévaju se publikánuši, 2c 111 po oveh (pređeh) razmèvaju se stàri, krist. blag. 1, 127 po kojém zrnu male gréhe razmévaju.

vekša: vekšávaš: gašp. 1, 723 bože koji cirkvu tvoju z bláženoga Tomaša svétum molitvum povekšávaš, daj nam, koja je vučil, z rázumom spoznati; — vekšáva: petr. 253 télo Kristuševo dušu našu hrani, krepi i povekšáva vu jakosti duhovné, gašp. 1, 523 kotero duguváńe krúto povekšáva svétoga starca hválu, kov. kemp. 109 ļúbav bóžja vsa premáže i vsu dúše móč povekšáva, 234 vu kojem se .. dobróta začéta povekšáva, math. 2c 53 čudete se zvrhu dobròte božànske proti nam, koju vsevdiļ povekšáva, 81 broj bláženeh povekšáva se, 206 mi poleg naše slabòče, koja skoro vsaki dàn povekšáva se, vu one iste grêhe opasti moremo, krist. 6 ńihova se žeļa po tom povekšàva kak i zvirališče ńihoveh nevòļ(h) i nepokoja, krist. blag. 1, 264 dugotrpnost človečànsku nevoļu nezmernò povekšàva; — vekšávaju: gašp. 1, 286 koteri imańa na redu postavļena kak ti na níti drago kameńe čuvaju i povekšávaju, 1, 648 vu pravi veri postavļeni nikaj se ne bojé neprijatelov, nego proti ńim naj đeđerno vojúju i povekšávaju ļudstvo božje, mul. fer. 152 pobožnost povekšávaju.

Digitized by Google

viša: višávam: kov. kemp. 211 ja sêm, koji svoju gingavoču spoznajúče k mojemu božanstvu izvišávam, 227 hválim te, bože mój, i zvišávam na vêke; — višáva: gašp. 1, 477 ovak milosrdne na ovom i na drugom svétu izvišáva bog milosrdni, 1, 704 duh sveti Šimona do neba izvišáva, 1, 804 bog ponizne izvišáva, kov. kemp. 203 milošča človeka od zemélskeh na ļubiti nebéska izvišáva, math. 2c 197 vsaki koji sámoga sebe izvišáva, hoče biti ponižen, krist. nač. 7 ova pravedna žeļa i od s. pisma zvišáva se, 134 on kojega bogatstvo zvrhu drugéh zvišàva, vidi da se na znàńu nadladúje, kov. kamp. 238 kada mášnik slúži, boga poštúje, angele veselí, cirkvu povišáva; — višávaju: math. 2b 213 nazòči ńe hvàle, zvišàvaju ńihove krèposti.

vrša: vršávaš: kraj. 282 gda je činíš i zvršávaš, math. 2b, 119 misli, jèli tvojega zvańa dùžnosti verno zvršávaš; — vršáva: kov. kemp. 98 ļúbav vnóga zvršáva i oprávļa, math. 1a, 90 ovo isto.vu našeh vremènah pri vnògeh žalòstno zvršáva vera Jezuša, 2b 137 on oblast zvršáva koju si je vzel, krist. nač. rukotvorec delo svoje s potrebnum jèdnakomernostjum zvršáva, 155 oči na boga hititi, koji kaštiguje i svoju pravicu zvršáva; vršávamo: petr. 225 kraj. 420 i tirn. 219 to ti su vam, bratja mâ, zapovedi bóžje vú to ime nam dáne polag ńegve vóļe, da je znamo, razmemo i činom zvršâvamo, math. 1a 223 našu dužnost zvršávamo, krist. blag. 1, 284 z ovém spoznańem molitve naše zvršàvamo; — vršávate: math. 2c 216 nè potrèbno, da vi vaše ļúbavi čine očito i pred vsum občinum zvršàvate; — vršávaju: gašp. 1, 756 k tomu vsaki dan osebujne molitvice za iste mešnike je bogu alduvala, ponizno próseč, da vrednó i dóstojno vu čistoči i svétosti dúše i tela tuliku skrovnost dovršávaju i dopuńávaju, math. 2b 12 vidiju i čùju, ali niti vu me veruju niti moj nàvuk prijemļu, još meńe ńega zvršàvaju, 2c 107 onda rečene grehotè vnogo ne znamènuju, kajti z vekšinum mučeč zvršávaju se, 208 najvekši takáj grèšniki gda i gda krèpostne čìne zvršávaju, krist. nač. 116 koji posel gosponov zvršàvaju.

zeha: zeháva: mul. ap. 104 kada se zeháva, navada je s palcem vusta prekrižiti.

Rijetko je akcenat na prijedlogu: kemp. 137 zádržava, ili na slovci ispred ava: kemp. 127 premèrjava, 165 premíšļavaju. — Mjesto otegnutoga naglasa čuje se često potisnuti: zvršâvam itd.

Digitized by Google

Amo idu jošte osnove koje dobivaju *e* mjesto *a* ispred nastavka *va*. Tako se govori gdjegdje među kajkavci. Iz Fužine imam zabiļežene ove osnove: napeļévam = napeļávam; slikévam = svlačim; vrajévam = vraćam i zdihévam = uzdišem: ‚niš ne govori, leh samo zdihéva'. U knizi čitam: buđe: buđéva: krist. nač. 180 sadašni stáliš človeka obuđèva večkrat negva pritužeńa; — tuže: tužéva: krist. nač. 181 je li ni krivično, da se človek neprestance pritužèva zbog razdelèńa vrémenitoga blaga? krist. blag. 271 naj se drugém pritužéva; — tužévaju: krist. blag. 1, 156 vnogi se zvrhu sebi naložene pokòre pritužèvaju.

Mjesto ava ili eva dolazi i *iva*, ali veoma rijetko. Iz knige imam zabeļeženo samo ovo: gubíva: petr. 283 i ev. tirn. 283 zveličeńe naše i nebésko krāļestvo silum se jagmí, dobrotami se dobiva, à samem jednem smrtnem grehom se zgubíva, krist. nač. 67 on ne pogubìva nikaj po prešestneh vremenah; krist. blag. 1, 273 nut kaj pogubìva, koji trpļivnosti néma, 72 tak zasičeni ostávļaju boga vu vrémenu i zgubívaju ga vu vekivečnosti; — peļíva: gašp. 1, 633 od kuda lehko vsaki suditi more, da vrag, peklênski oroslan on ručéči, ako prem obhája i hotejúče na gréh dopeļíva, ništar maňe slugam Krištuševem čisto nikaj naškodeti ni prikladen, krist. nač. 83 da bi previdnost bila, ne bi bog prepustil činiti nikakvôga greha, po kojem se odičenost negova potemnùje i ves svét vu nered dopeļíva, gašp. 1, 478 po knigah ob sebe spisáneh vnóge vu gréheh do grla zakáļane vu nebo zapeļíva, 1, 668 neprijatel vu najvékšu glubínu gréhov zapeļíva; 1, 580 iste spačitele na put zvličeńa dopeļívaju, krist. blag. 1, 115 od ovud bedasto speļívaju. — tajíva: krist. blag. 1, 160 tak veru svoju zatajívaju.

b) nastavkom *ja* od jednoslovčanih osnova na *i* n. p. prebíjam: *bi;* prelíjam: *li;* popíjam: *pi,* itd. Iz knige imam samo ove primjere:

bija: bi: dain. pes. 99 kda nabíjam pyčele, tydi dobro vinčece večkrat piti ja dobím, 67 vkyp zabíjam si ojé no na osi ramice; — bíja: kov. kemp. 220 odbíją mê nečisto dušnó spóznańe, zagr. 1, 390 s. spravišče Vasvense ipso facto prokliňa i od s. matere cirkve odbìa i oddružuje te tákove, krist. blag. 1, 105 molitva poniznoga prebíja nebèsa, čb. 5, 7 gori mi v srcu, vre, razbíja, preš. 67 razbíja vránec, spéńa se; — bíjajo: levst. žup. 99 nekateri župani zakone in druga taka

Digitized by Google

oznanila v kratkih besedah pribíjajo na svojo uradno deskò, vran. rob. 1, 247 lonci vu Europi nikaj ne prebìjaju, 1, 71 letve po roženicah s čavli pribìjaju.

pija: pi: píjaju: mat. 1, 125 žuhki napitek, žuhki pehar naj bude smrt, videči mi vendar, da vsi ļudi prešestni i vsi još buduči narođeni i vsi živuči prez spričavańa vsakoga ńega ali popìli su, ali budu pìli, ali vsaki dan popìjaju, nam nežuhki i težek, nego srčeni i bátriv napitek moral bi bìti

vija: vi: víjam: dain. pes. 59 vutek ženem sem no tá, ga zavíjam skrižamá; — víja: p. Hipolit u kop. 95 tkalic prejo navíja na tkalšku kollu, kov. kemp. 202 natura vsa k sebi privíja, škriń. 29 kdor na rávnost hódi, hódi brez skrbí, kdór pak svoje pótí zavíja, bó očiten postàl; — víjajo: p. Hipolit u kop. 94 s tejga se ali klopké navíjajo (vijó), ali pak štrene délajo, kov. kemp. 191 ako dáješ míra, ako veseļe svéto vlêvaš, bude dúša slúge tvojéga puna spêvańa i pobožna vu hválè tvojè. Nego ako se vmèkneš, kak si krúto gústo krat návaden, ne bude mogla teči po pútu zapovedih tvojeh, neg boļe za túči prsa, koléna ńe privíaju se, mul. ap. 917 vojniki jur obladavci na varaškom zidu zastavu veselò zvíjaju.

Tako i osnove graja: gra; kaja: ka; seja: se; smeja: sme.

graja: grája: preš. 129 razgrája píš ob húdi úri, 181 junák premíšļa, kàk boļ spódej léna vodà razgrája; kak bregove strésa; — grájajo: ravn. 2, 206 kako trdo in v živo popiše Jezus šámlost tólkań ļudí, ktiri drujih še toļčkine pregréške grájajo in grájajo, pa sto in sto véčih jih samí storé; a u ugar. slovenštini: grajâm: küzm. 19 Krištuš váli Ivana, grajá židove ino se ńim prti.

kaja (uz kaje): kája: mat. 2, 237 koji se žaluje, kája da je zagrešil, 249 žaluje se koteri, da je v srditosti blaznil, kája se skrušenò i obečuje tvrdno ne povrnuti se več v blaznost; ali ne žaluje se, ne kája se tak, da je bližńega krivično obtršil; — kájamo: mat. 2, 236 žalujemo se, kájamo se zbog bantuvańa ńemu včińenoga: — kájate: mat. 2, 293 žalujete se i kájate za to kajti zbantuvali jeste boga. — čuje se i kâjam.

seja: séja: škriń. 316 kadar se móka presęja, smetí v siti ostánejo; ali samo kad ima iterativno značeńe, a kad je perfektívno ima ˆ: nagfl. 132 oráč silje vö zmláti, zvejja, presejja, semele, melo presejjati dá i s té se pečé krůh.

Digitized by Google

smeja (uz smeje): sméjam se: rog. 1, 397 sméjam se jest, ker se meni dobru zdy de tukaj prejémam zabstójn kar sem mogel plačuváti; — sméjaš: kast. cyl 35 kir se tvoja zadńa sodba perbližuje, na kateri je ležeče tú véčnu živeńe, ne ahtaš, se sméjaš, rog. 1, 397 kaj je letú? jest tebe špótam, tadlam in zmèrjam, ty se pa h temu sméjaš, preš. 61 al zvésta si, ti ļúb'ca, mi, se sméjaš al zdihúješ? — sméja: škriń. 90 módèr človèk, aku se z norcam prepira, naj se jezy ali smęja, ne bó pokoja nàšàl, 293 norèc se glasnú smęja, ravn. 1, 23 ne de bi ga bilo sram, še sméja se, preš. 27 vince zlató sé v kozárcih nam sméja, 28 trčimo, bratje! še vínce se sméja, 79 zastóń več drúzih postópa za ńó, le ńêmu perjázno se sméja okó, 142 zgódńa róža ráste zapeļána od mlad'ga sónca kôpnega svečána, ak nékaj dní se sméja ji vesélo; — sméjate: rog. 1, 618 temu se sméjate; — sméjajo: kast. cyl 49 meni se zdy de le ty vsi so napitani s tem od Sardonice želiščem: mrjó inu se sméjajo, ravn. 2, 170 kaj ta razbóta? nehajte, razidite se. Dekle ni vmrlo, le spí. Ļudjé se mu sméjajo, vse predobro so vedli de je mrtva, 2, 185 nimate nikoļ grdiga veseļa, de druge zapazujete in jih tóžite potlej? jih nikoļ v nespámeti in nàpake ne zapeļujete, de se jim sméjajo, de jih potlej oponášajo? preš. 19 se ústa sméjajo ko préd, 77 enkràt se valóvi morjá razdelé, perkážejo ż ńih se dekléta lepé, se kópļejo, sméjajo. — Kad je osnova smeja složena s prijedlozi a ima značeńe perfektivno, onda ima potisnuti naglas: nasmêjam se, posmêja se itd, pa je tako i: nasmêjaš preš. 34 meni nebú odprto se zdí, kádar perjazno nasméjaš se; — nasmêja preš. 70 sladkó mu nasméja se Uršika zála, ravn. ber. 27 reče: takrat bo Sara sinú iméla. Sara je to slišala in se sama per sebi skrivaj posméja, 129 Daniel se nasméja. — I pak je otegnuti naglas, kad se hoće da označi da će doći konac trajnu smijańu n. p. čakam, da se nasméjaš: ich warte bis du dich satt lachst, bis du aufhörst zu lachen, dočim: čakam da se nasmêjaš: ich warte, bis du zu lachen anfängst.

c) nastavkom *a* one osnove koje se grade od glagolskih osnova s nastavkom *i*, a nemaju u slovci ispred toga *i* vokala *o* (ne = ą).

Digitized by Google

α) *u kranštini.*

beleža: beleži: beléža: levst. žup. 87 župan take zglasbe vpisuje v zglasilno knigo in jih zabeléža tudi na vojaski list vsacemu vojaku posebe.

biča: biči: bíčajo: levst. žup. IX ki nam védno zabíčajo: bližajmo se Srbom.

ceja: cedi: céja: ravn, 1, 225 v tretjič storé in voda se océja ob altarju in nastópi do vrha po grábnu; — céjate: jap. ev. 111 vy slęjpi pelavci, katęri komarje precęjate, kamęlo pak požęrate.

druža: druži: drúžajo: levst. žup. 10 kakó ustanovļene ter po kólikšne bodo občine in kakó se zdrúžajo in razdrúžajo, o vsem tem učé §§ 1—5 v občinskem zakoni.

glaša: glasi: gláša: levst. žup. 79 krájevni učílniški svèt ima občinske učílnice pod svojo rokó kar se tiče odgojíla in kar drugáčnih, debeléjših pripráv, o katerih vse ukrépa on sám ter se po tem občinskim oblastníkom ogláša za potrébne troške; — glášajo: levst. žup. 85 naj se tí ļudjé od začetka do konca meseca grudna zglášajo v občinsko pisárnico, 145 kadar se klicani vojáci k župnanu zglášajo, naj on pové vsacemu posebe, kam kateri pójde.

greša: greši: gréša: ravn. 2, 61 bogabojéčnost in dovoļno srce je vse ńuno bogastvo. Tudi trpleńe jih (=ju) ne zgréša, 2, 87 Jezus ni le jedí stradal v pušavi, vsiga drúšiniga veseļa pogréša (vermieszt er), preš. 17 mársikdej tvôje okó me pogréša.

kuša: kusi: kúšaš: ravn. ber. 192 če nauk poslúšaš, spolniť pa ne skúšaš, si srečo kaziš; — kúša: škriń. 51 takú skúša gospód srca, 282 pred molitujo perprávi tvojo dušo, inu ne bódi kakòr človèk, katęri bogá skúša, preš. 9 v hrám poglejte, mi povéjte, zvézde, al rés ôna spí; al poslúša, me le skúša, al za drúziga gorí, škriń. 223 zlatú inu srebrú se v ogni poskúša, levst. žup. 175 urád, kjer se preizkúša ali presója méra in utèž; — kúšamo: rog. 1, 488 le tú samy vidimo, skúšamo inu občútimo.

kvarja: kvárja: preš. 108 slép je, kdor se s pétjam vkvárja.

loča: ląči: lóča: levst. žup. 50 ta zakon .. razlóča, katere stvarí prístoje temu odboru, katere občinam; — lóčajo: levst. žup 169 določílo: besede katere dolóčajo, da kaka stvar bodi takó, a ne drugače.

Digitized by Google

meńa: měni: méńa: škriń. 53 kdór besędo spremína, bó v to húdu pádèl, 317 svęt človèk v modrósti ostáne kakòr sónce, nespámetèn se pa kakòr mędsèc spremęna.

merja: meri: mérjam: rog. 1, 397 jest tebe špótam, tadlam inu zmèrjam; — mérjaš: ravn. 2, 269 ti perkònčniki so eno uro lé delali, in nam jíh permérjaš, ki smo téžo in vročino celiga dnéva občutili! — mérja: levst. žup. 101 on treba da hodi tudi k oglédom na tista mésta, kamor si kdo namérja sezidati obrtóvno stávbino, 84 kadar se odmérja kázen, treba pómneti vseh obtežíl, 89 vojaška stanarina se odmérja po trdnem cenovníki, ravn. 2, 73 pogublèńe, nič drujiga ne čaka nepobolšaniga gréšnika. Kakor prekùc per neredovítnimu drevésu, ki se mu že skjíra pomérja, božja strašna sòdba ravno tako blizo je nič prida človeku, rog. 1, 97 eh tukaj se ne spomni na Kristuša, tèmúč na tu zdájci merkat, vidit inu šlíšat pústi se tu maščuvájńe, kir se zmérja (wo man schilt) kolne inu zaničúje nazàj, 582 kragul kir se povrne inu kir ta lovic ima ńega ú pestéh, tega na zmèrja, na tépe. — mérjajo: traun. 153 ony namęrjajo z grenkimi besędami kakòr s púšícami.

meša: mesi: méšam: traun. 253 mojo pijačo s solzámi męšam; — méša: kast. cyl. 14 tega h pomuči prosi, kateri se ne méša vmej gmajn nepoštene ludy, 110 kadar en otročič se ygrá s svoim očetom, ga teza, materi vse lase zméša, jap. prid. 2, 61 kęr jęza vso kry inu kar je sočniga v človęki zmęša, taku pride iz tęga veliku bolęzen, preš. 17 márs ikdej se govoríca ti zméša, ko me zaglédaš med drúg'mi ļudmí; — méšate: kug. 4 vy ne poznáte sorto, vy ne vęjste to gmajn živino od tę žlahtne, od tę plemenitne razločit, vy eno s to drugo zmęšate; — méšajo: ravn. 2, 136 nihčer jih ne bo dražil, ktiri jézo gospodárijo, ki se v napake ne spušajo, še mań pa v punte méšajo, 2, 48 nad Herodežam imamo žalosten izglèd, kakó napùh, zapovdlívost in pa lastna ļubézen človeku ves um zbébijo in premésajo.

mišļa: misli: míšļa: preš. 181 junák premíšļa, kak boļ spódej léna vodà razgrája; — míšļamo: škrb. 1, 380 kratki čas našiga živleńa premíšlamo; — míšļajo: škrb. 1 le tiste uržahe premíšlajo, k jim zamorejo vupańe striti.

muja: mudi: múja: preš. 146 pastír rumêne zárje ne zamúda (od nevoļe slika radi mjesto: zamúja).

nuja: nudi: núješ: rog. 190 ah bug! kir takú dobrútliv si, de meni te gnade ponújaš, ah, prosem te, dodéli de usi kúžni bodo

Digitized by Google

réšeni od kúge; — núja: rog. 46 blagú inu bogástvu ponúja ta svejt inu káže tem svojim, 214 kadàr eden eno ali drugo rèč predája, ponúja to inu káže iz flisam, 572 zapusty kar ta svejt daje inu ponúja; — nújate: rog. 305 štimáte li taku malu to krono, de to te mestni ojliki ponújate? — nújajo: škriń. 69 ne pèčaj se s tẹmi. katẹri si v róko sẹgajo inu se per dolgẹh za poróke ponújajo; — nújata: preš. 80 vklòn máterni, gospodíčne okó ponújata v zákon mu ńéno rokó.

obotavla: obotavi: obotávla: ravn. 1, 32 ker se Lot še le obotávla, primeta per roki angela ńega, ženo in hčeri.

plača: plati: rog. 407 ta te svoje iz častjo inu izvélyčajnam pláča, traun. 88 ta hudobni vzáme na pósodo inu ne pláča, preš. 107 člôvek tóliko velá kar pláča.

pravla: pravi: právlaš: traun. 156 ti jim jẹd pèrprávlaš; — právla: škriń. 92 jẹzi podvržen človèk boje naprávla, ravn. 2, 14 strádavcam daje obílnost. bogatince pa prazne odprávla, škriń. 17 pojdi k mravli . . katẹra si po lẹjti jẹd perprávla inu správla vkùp ob žẹtvi kar bo vživala, 64 katẹri z lažnivim jézikam bogástvu v kup správla, je nečimrn, traun. 366 katẹri zemli dèž perprávla, 95 on šace vkùp správla inu ne vẹj, komú jih bó vkùp správil, škriń. 19 on si ostudnost inu sramoto vkup správla, 64 bogástvu vkup správla. 87, 93 itd. levst. žup. 199 upravítẹl, kdor kako stvar uprávla ter z ńo gospodari; — právlajo: škriń. 54 žnábli nevúmniga se med boje vtikújejo, inu ńegove vústa krẹg naprávlajo, 196 ony ponočne pojẹdìne naprávlajo, preš. 103 po tvôji vóli bom pél, kakó odprávlajo se ôvcam gárje, traun. 93, 314 mene oprávlajo, škrb. 1, 363 dóbre déla z nevolo oprávlajo, preš. 120 drága, vém kakó per têbí me oprávlajo ženíce, škriń. 66 końe za dan boja perprávlajo.

premla: premi: prémla: preš. 58 nevesta sprímla ljubiga; — prémlajo: škriń. 18 mój syn! ohráni zapóvèdi tvojiga očẹta: kadàr boš hodil, naj te sprẹmlajo, preš. 121 kódar hódiš, te mladénči sprémlajo z očmí povsód.

pušča: pusti: púšča: rog. 225 hudu gdúr púša žjulejne zbúlša tàr hudu žjulejne, leben imá tè časty, 81 kadàr khi eden ali ta drugi podát se hoče na lóu teh tyčou, taku ta vzame h sebi en kosic frišniga, kryvaviga mesá inu eniga kragúla na roko, tega za tu, de ga za tycami spúša, 590 žarke spúša od sebe tu sonce, 591 katéro luč inu svejtle žarke spúša še dan danášni ú

Digitized by Google

ta zdulni podzemelski kraj teh vic, traun. 256 on je taisti, katęri vse tvoje pregręhe o d p ú š a, ravn. 2, 308 on vsmilvávic ne p o p ú š a brez pomóči ļudí v révi; — p ú š č a j o: levst. žup. 45 da bi se popravilo końsko plême, za tó se o svojih časih tu ter tam po deželi razpostavļajo državni žrébci ali pastúhi, kateri se s p ú š č a j o za plačo.

rašča: rasti: r á š č a: ravn. 1, 19 voda zmiraj n a r á š a.

r é j a: redi: škriń. XXXII nova postava se n a rę j a, 56 človękovu darùváńe ńemu pot razširja inu ńemu pred poglavárji prostor n a r é j a, ravn. abc. 87 sedlar n a r é j a sèdla, ravn. 1, 256 on je, ktiri je vstvaril vetróve in meglo n a r é j a, ber. 112 iz kože se usńe za čévļe n a r é j a; — r é j a j o: ravn. 1, 162 še kraļa naj ga n a r é j a j o, abc. 61 mati n a r é j a j o kráje, mnoge sémena vsejejo va ńe, ber. 163 nektére zdravila se iz rudstva n a r é j a j o.

roča: rąči: r ó č a m: škrb. 1, 42 svetjem, p e r p o r ó č a m ino prosim de imate počutke krotiti; — r ó č a š: škrb. 1, 420 nam molitvo p e r p o r ó č a š; — r ó č a: traun u predgovoru: David zavúpańe na bogá čez vse hvali inu p è r p o r ó č a . . sam naš izveličar búkve tih psalmov na posębno vižo p e r p o r ó č a inu hvali, škrb. 2, 27 Kristus p e r p o r ó č a skup zbrano srcé imeti, 214 kar se p e r p o r ó č a, se zavrže, ravn. 1, 156 vsaka perpràvnost, če je na hudo ne obračamo, ozálša in p e r p o r ó č a človeka, 2, 67 kdo bi rad ne délal, kadar Jezus delo z lastnim izglédam tako lepó on sam p e r p o r ó č a? — r ó č a j o: levst. žup. 97 občine té liste pozneje, kadar so popísani, spet pobírajo in i z r ó č a j o okrajnemu oblastvu, rog. 1, 280 brani ludy, katéri se ńè prau iz srca p e r p o r ó č a j o, 614 katérim stárišam zadrže se enáku tudi tij brumni otróci, kadàr imajo umréti, kir ty te stáriši ú skrb inu ú lubézan drugim p è r p o r ó č a j o, traun 351 svęti očáki p è r p o r ó č a j o ta psalm, škrb. 1, 213 kratko zdihvańe s. vučeniki močnó p e r p o r ó č a j o, levst. žup. 17 kar kedàj v r ó č a j o strankam, da vselej dadé vsacemu v svojo roko.

saja: sadi: s á j a: ravn. 2, 14 p o s á j a mogočne iz sédežov jih.

slavļa: slavi: s l á v ļ a m: ravn. 1, 166 sim v stiski per ńemu, réšim ga ino r a z s l á v l a m.

soja: sądi: s ó j a: levst. žup. 175 urád kjer se preizkúša ali p r e s ó j a méra in utèž, 140 kadar bi si župan pod úho potíkal svoje dolžnosti, to naj mu politično okrajno oblastvo p r i s ó j a po 10 do po 20 gld. glôbe, 5 to oblastvo r a z s ó j a o tacih ob-

Digitized by Google

činskih ukrépih, katere je župan zavrl, 36 okrajno oblastvo r a z s ó j a, ali je koga na odgon dati ali ne; — s ó j a t a: levst. žup. 98 take izpóvedi p r e s ó j a t a dva pravíčna, véšča možá.

stavl̥a: stavi: s t á v l̥ a: škriń. 259 prekáńen veliku n a s t á v l a, preš. 85 o gódec! n a s t á v l̥ a ti (híšna) límance; — s t á v l̥ a j o: škriń. 3 svojim dušam zadrge n a s t á v l a j o, traun 92 zadrge n a s t á v l a j o, traun 355 na letẹj pôti po katẹri hódim, n a s t á v l a j o meni skrivàj zadrgo, rog. 305 ty ta kriš na vrh nyh kron p o s t á u l a j o.

stópa: stạpi (?): s t ó p a š: škriń. 250 s t ó p a š čez orožje sàrditih, preš. 43 dóhtar, ti jezíčni dóhtar! kaj p o s t ó p a š tí za máno? — s t ó p a: ravn. 1, 159 velikan je stopil zmed Filiščanov, in ńegov opróda s t ó p a pred ńim, 2, 137 krí nam ne s t ó p a v líce, 1, 56 Putfarjova žena se mu zmiraj hlfni in hoče ga v gréh pregovoríti. Jožef ni pervólil, rekel je: kakó bi mogel storíti tako hudobíjo in grešíti zoper svojiga bogá? Pa zmiraj p o s t ó p a za ńim, ravn. ber. 207 tisti ne ostane zdrav, ktéri v jédi in pijači nima réda, dans prevèč, jutri premalo jé, zdej p o s t ó p a, zdej se žêne čez svôjo móč, preš. 79 zastóń več drúzih p o s t ó p a za ńó, le ńemu perjázno se smẹja okó; — s t ó p a t e: jap. ev. 69 tudi vy p r e s t ó p a t e zapoved božjo, ravn. 2, 269 reče jim: kaj lè tu p o s t ó p a t e ves l̥ubi dan? — s t ó p a j o: rog. 1, 595 oni iz ceste teh pregrèjh na pot tega izvelyčajna s t ó p a j o, jap. ev. 69 tvoji jogri p r e s t ó p a j o tó izročeńe tih stariših.

streḷa: streli: s t r é l̥ a j o: dalm. pslm. 64 naglo ony na ńega s t r é l a j o.

teleba: telebi: t e l é b a: ravn. 1, 246 pred ńega (malika) poklekuje, t e l é b a na tla.

udárja: udari: u d á r j a m: traun 357 jest dobru p r e u d á r j a m dẹla tvojih rôk; — u d á r j a: škriń. 379 on na zẹmlo v d á r j a z bučẹńam tẹga gróma, preš. 108 nam spričúje Aligiêri, káko sréča pévce v d á r j a, 129 ko se tepó valóvi, gróm u d á r j a, rog. 613 čèz tu kadar p r e u d á r j a s. Chrysostomus ta dva ubúgliva brata, stúry enu uprašájne, traun 268 blógèr človẹku, katẹri nẹ (modrósti) pôti v svojim srci p r e v d á r j a; — u d á r j a j o: rog. 85 s p r e u d á r j a j o ty s. očáki inu včényki s. m. cerkve, takú ú tem znájdejo en velik rezlóčik, 303 téga s p r e u d á r j a j o ty včényki, 646 kateru kadàr s p r e u d á r j a j o ty včényki, čúdnu inu neznanu nym pride naprèj.

Digitized by Google

vaja: vadi: vájata: ravn. 2, 60 otroka prav rediti je obójih (Jožefa in Marije) nar véči skrb. K vsimu dobrimu ga ļúbčika navájata.

vaļa: vali: váļa: škriń. 84 sit človèk satovjé pod nogámi vála, ravn. 1, 244 je pač to post, de se vála v rásovniku po prahu? — váļajo: škriń. 300 vsmileni se ne válajo v pregrẹhah.

veša: vesi: véšaš: ravn. 1, 179 posédaš pa brata obrekuješ, sínu matere lastne madeže obéšaš; — véšajo: dalm. psl. 10 ony se eden na druziga obéšajo, škrb. 2, 152 kar je prevzétniga, na se obéšajo, preš. 10 obéšajo glavíce, ni rózam már cvetét'.

vráča: vrati: vráčaš: traun 109 za kaj obráčaš tvoje obličje od nas? preš. 15 káj od mẹne prèč okó, prèč obràz obráčaš míli? traun 222 za kaj odvráčaš tvoje obličje od mene? — vráča: škriń. 51 lósi bódo v naróčje vrženi, al gospód s tim istim obráča, ravn. 1, 62 tistim ki ga ļubijo vse bog na príd obráča, 1, 245 kdo obráča gospodoviga duhá? 1, 339 tako lepo že zdaj se je kazalo, de bog vse zgodbe obráča, 2, 68 velíki darovi so bili v ńemu, pa ni jih skazoval, ni bahal, ni zametoval drugih. Na kaj boļšiga jih obráča, 2, 83 dano le za to mu je čudeže delati, de bo ļudém révo prevzdigovàl, tudi v nič drujiga jih ne obráča, 2, 126 še takó za véro ponášati se, nič tega ni iz bogá, če se na sovraštvo, na pregáńańe, na razbóto, na hrup in morítuv obráča, 2, 284 z vsimi timi čúdežmi se je pa le Jezus sinú ńegoviga, tistiga pokazal, ktiri vse prav nareja in obráča, abc. 73 sestra za ńimi (mlatiči) hódi, nasad urno obráča de se po drugi strani mlati, preš. 79 Uršika zaļúbļeno v ńega obrača očí, 84 za káj se tak jézno obráča t' okó? 106 sim vídil, de svoj čóln po sápi sréče, komùr sovrážna je, zastóń obráča, rog. 145 Donatus odvráča bliske, treske in grúme, ravn. 2, 67 tri grde sovražnike nam délo od hiše odvráča: dolg čas, vbóštvo, pregrẹho, levst. žup. 53 obče bólnice uživajo to dobroto, de jim deželni základ povráča troške od siromašnih bolníkov, rog. 595 mejnila je, de tu srcé bode ńè iz trupla skočylu, inu zlasti kir se je ńè zdelu, de enu detéjce se ú tajstim prebráča, preš. 161 ne védil bi, kakó se v strúp prebráča vse kar srcé si sladkiga obéta, ravn. 1, 245 Izaija jih od take nespameti zavráča, 2, 234 nikoļ ne pozabímo Jezusa, kakó tukaj okó v nebó zráča; — vráčate: škrb. 1, 59 mu zmiram hrbét obráčate, ravn. ber. 7 védite, de so učeniki vaši nar véči dobrótniki. Skažite svojo hvalo s tim, de zadobļênih učenóst ne pozábite, ampak jih v prid obráčate; — vráčajo:

Digitized by Google

traun 131 ony na mene hudobje izvráčajo, rog. 649 vidim 25 moóž, katéri hrptè k oltarju obráčajo, škrb. 1, 159 takó je bogá pred očmí iméti k' mu drugi hrbét obráčajo, levst. žup. 34 župani naj podpirajo tudi rudárske uradnike, da se nesreče odvráćajo po rúdnikih, rog. 167 teh dobrútnikov gnade se tem, katéri te dajò, pouráčajo.

zdravļa: zdravi: zdrávļa: rog. 1, 288 tu presvetu imé Maria je tajstu, katéru ozdráula te bolne, traun 256 on je taisti, katęri vse tvoje slabósti ozdrávla, 365 on ozdrávla tę katęri so pobitiga srcá.

živļa: živi: žívļam: ravn. 1, 247 ožívlam duha podrtim; — žívļa: ravn. 1, 198 blàger mu, kdor se v réveža zvé! otel ob húdi ga bode gospod, varje, ožívla ga gospod, 2, 195 ožívla jih vse, kar jih je od greha mrtvih.

β) *u ugarskoj slovenštini:*

čińa: čini: číńa: dain. pes. 31 tam se (prasiček) na falate ves razčíńa.

davļa: davi: dávļamo: küz. 1771 str. 825 da grejh odürjávamo i v nami ga zadávļamo; — dávļajo: küzm. mik. 25 štero je med trńe spadnolo, oni so kí so čüli i od skrblivosti i bogástva i nasládnosti žítka idouči zadávlajo se i ne prinášajo sada.

dramļa: drami: drámļa: gön. 24 bűd predrámla.

javļa: javi: trpl. 80 oznańüvati dá gospoud zvelíčańe svoje, pred očmí národov vö jávla pravico svojo.

lüča: lüči: lúča: nagfl. 119 ki lűča točo kak drumble, nagfl. 162 v prt si semen síple, šteroga naprej z lejvov rokouv vküp drží, s právov pa ž ńega semen jemlé i po ogouni pred sebom tá lűča (sejja); — lűčajo: gön. 43 s frečov kaméńe lűčajo, bar. 24 šteri ovoga nesrečnoga lűčajo.

měńa: měni ludere: méńam: bar. 42 z etimi (prstmi) šlátam, prímam ino se zmejńam; — méńaš: nagfl. 12 povej mi tí, ka se naj ráj zmejńaš domá? — zméńa: nagfl. 13 dejte se naj z detetom zmejńa, bar. 29 metűlec sem tam zletáva. Pri toplom sunci se zmejńa; — méńate: nagfl. 12 znam, deca moja, kaj se ví vsi radi zmejńate. Znam, kaj ste se domá dosta zmejńali. Eti se tüdi lehko zmejńate na dvorišči; — meńajo: nagfl. 101 kak veselo se zmejńajo ti máli ágneci!

meša: mesi: méšam: trpl. 82 pítvino mojo s skuzami mejšam; — méša: nagfl. 13 naj se vu takše zmejne nigdar ne

Digitized by Google

mejša, 89 da se čemér besnouče med krv ne zmejša, 136, 149; — méšamo: küzm. 327 ne mejšamo reječ božo; — méšajo: nagfl. 161 či se eti med te dobre zmejšajo, pokvaríjo i te naj bougše.

plača: plati: pláčam: küzm. 36 i küzm. mik. 82 gospodne, mej potrplejńe z menom i vsa ti pláčam, 404 moje je zadomeščávańe, jas pláčam, velí gospoud; — pláčaš: küzm. 8 ne boš vö šao od nut, dokeč ne pláčaš te slejdńi soud, trpl. 9 tí vsa vídiš, ár glédaš nevolo i stiskávańe, naj pláčaš z ramov tvojov, 49 ti pláčaš ednomi vsakomi pouleg delč ńegovoga; — pláča: küzm. 32 sin človeči príde vu diki očé svojega z angelmi svojimi i teda pláča ednomi vsákomi pouleg dela ńegovoga, 278 ki pláča ednomi vsákomi pouleg dela ńegovoga, 293 što ńemi je kaj naprej dáo, naj se ńemi nazáj pláča, 372 glédajte naj što komi hüdo za hüdo ne pláča, trpl. 24 óbarje gospoud te verne i nazaj pláča bogáto tim gizdávim, so nepobožen na pousodo jemlé i nazaj ne pláča, 43 nazaj pláča hüdoubo nepriátelom mojim; — pláčajo: bar. 30 gorice či letina nagodí te koupa trüde obílno pláčajo.

právļa: pravi: právļam: küzm. 463 ovo, vsa nova naprávlam, gön. 48 jas sem mala repiščica i žűževke, črvé preprávlam, gda si téčni obed správlam, küzm. 51 správlam gde sem nej rasipávao; — právļaš: trpl. 50 priglédneš zemlo ino jo navlažiš i bogato včiníš. Potok boži je pun vodé. Blagosloviš ńé silje i tak jo oprávlaš, 18 priprávlaš mi stól pred lícom mojim, küzm. 51 i küzm. mik. 90 správlaš, gde si nej rasipávao, 278 tí pouleg trdosti tvoje i nepokornosti srcá správlaš sám sebi srditost na dén srditosti, trpl. 80 tí správlaš bogá bojaznost; — právļa: küzm. mik. 41 vsáki ki sebé kralá naprávla, prouti gučí casari, küzm. mik. 74 či pa polsko trávo, štera dnes jeste i vütro se v péč vrže, boug tak oprávla, s kelikim bole vás male vöre? nagfl. 29 vučitel poglédnoti more rovate, pouti, poprávla, vküp prigliháva rovate decé z endrűgim, nagfl. 170 slavíček je hasnoviti ftíček, ar preprávla pogübelne črvé, küzm. 47 i küzm. mik. 11 keliko krát sem šteo vküp spraviti otroke (mik. siní) tvoje liki kokouš vküp správla píščance (mik. píščence) svoje pod perouti, i nej ste šteli (mik. nej si šteo) trpl. 32 človek vküp správla, i ne vej što de srańüvao, küzm. 131, i küzm. mik. 30 kí ne správla z menom, rasipáva, nagfl. 5 dejte si je svojo dühovno málo gotovko z okouli ńega bodouči du-

Digitized by Google

gováń vretine spravilo i správla neprestanoma; — právļamo: küzm. 332 dobra dela správlamo, 281 jeli tak právdo zaprávlamo po veri? aja, nego právdo potvrđávamo; — právļate: küzm. 76 zaprávlate rejč božo s tadánkom vašim; — právļajo: küzm. 25 ftice nebeske si gnejzda naprávlajo na vejkaj, 46 velike naprávlajo škrice gvanta svojega, trpl. 90 ki svoja dugováńa na veliki vodáj oprávlajo, 120 ogen, toča, snejg, megla, slapi ńegovo rejč oprávlajo, nagfl. 118 s kem se preprávlajo mühe? 171 vucké se povséd pregáńajo i preprávlajo, trpl. 46 brezi moje falinge bežíjo ino se priprávlajo, küzm. 11 glédajte na ftice nebeske: one ne sejjajo, ni ne žeńajo niti ne správlajo vu skeđńe, i dönok oča vaš nebeski ńe hráni, 205 jas sem vsigdár včio vu správišči i vu cérkvi, gde se vsega kraja Židovje vküp správlajo, trpl. 85 gda ńim dáš, vküp správlajo, 91 sejjajo ńíve i nasadjűjejo gorice i spravlajo si živiš z nárasa.

püšča: püsti: púščam: gön. 103 či si odühávam, zrák potegűjem notri, po tom ga pa vö púščam; — púščaš: trpl. 40 vűsta tvoja púščaš na hűdo; — púšča: trpl. 110 ki púšča vöter s skrovni mejst ńegovi, nagfl. 42 jeli je dober otrok, kí z vűst rúžne rečí púšča? kí z vűst rúžne rečí púšča, nej dober otrok, gön. 104 dežđž se vu rejtki kusti kaplaj púšča; — púščajo: gön. 103 stvaré i nárasi tüdi notri potegűjejo i vö púščajo zrák.

sája: sadi: sájam: dain. pes. 95 motko si nasájam; — sája: dain. pes. 192 nas trojno jedíne za vyha na kline no droge iz gaja vsak hlapec nasája, trpl. 116 nepriatel pregańa düšo mojo, na zemlo kláči žítek moj, v kmico me posája kak te mrtve na svejti.

stavļa: stavi: stávļam: küzm. mik. 57 mér vam ostávlam, mér moj dám vam; — stávļaš: trpl. 66 postávlaš nás našim sousedom na sfajo; — stávļa: mol. 71 vu tom čüdnom velkom svestvi krűh živi ino životni dnes se pred nás postávla, 142 vsa ona, štera s. katoličánska i apoštolska mati cérkev na vörvańe pred nás postávla, močnò vörjem; — stávļate: küzm. 284 komi se postávlate za sluge na pokornost, tistoga ste slugi; — stávļajo: trpl. 12 skáži vö čüdno smilenost tvojo, osloboditel vsej vu tebi se vupajoući, nad onimi, kí se prouti dejsnoj tvojoj postávlajo, 14 tí me zvisiš nad onimi, kí se prouti meni postávlajo, 59 nepriatelje tvoji brűlijo na srejdi v tvoji hižaj, i gori postávlajo kazala svoja mesto tébe, 77 moje okou bode svojo radost vidilo na moji protivníki, i od ti hűdi, kí se prouti meni postá-

Digitized by Google

vlajo, vúha moja bodo slišala želna, nagfl. 82 lüdjé na dvoríščaj postávlajo gori svoje hrame, küzm. 414 možjé vküp prebívajte ž ńimi pouleg spoznańa, i liki slabejšoj posoudi ženskoj podiļávajte čést, geto so i one z vami vrét öročnice milošče žítka, da se ne zastávļajo molitvi vaše.

streļa: streli: stréļa: nagfl. 196 v zími sunce jáko prístranno strejla svoje tráke; — stréļajo: trpl. 9 ti neverni skrivomá strejlajo te pravične, 49 da bi skrivoma strejlili toga nedúžnoga, bistro na ńega strejlajo, nagfl. 176 ríbičke je z vlakmi lovijo, vu mourji pa i strejlajo.

stvarja: stvari: stvárja: nagfl. 43 jeli je dober otrok ki z vüstami stvárja? Kí z vüstami stvárja, nej je dober otrok.

širja: širi: šírja: dain. 89 oves se razšírja.

tavļa: tavi: távļaš: trpl. 113 či hodim na srejdi vu stiskávańi, otávlaš me; — távļa: nagfl. 125 mati pri doumi dela, küha . . deco varje, roune otávla.

udarja: udari: udárja: nagfl. 171 vuk vdárja na vse hížne stvaré.

vája: vadi: vájam: dain. 95 kopi se navájam.

vaļa: vali: váļam: dain. pes. 75 slamo si naválam; — váļa: küzm. 98 i küz. mik. 44 što nam odvála kamen od dvér groba? — váļajo: trpl. 34 prepast prepasti kričí s šümlejńem válov tvoji, vse slápovje i povoudni tvoje se po meni válajo.

vlača: vlači: vláča: küzm. 11 či pa trávo polsko, stera dnes jeste a vütro se pa v péč vrže, boug tak obláča, nej li vás z vnougim bole, maloverci? gön. 109 što obláča poulsko cvejtje? — vláčajo: küzm. mik. 5 kí se z mejkim gvantom obláčajo, vu królevski hižaj so, 34 srce ńihovo zvršáva hüdoubo, vö ido i razláčajo me.

vrača: vrati: vráčam: trpl. 100 zbrojávao sem potí moje, i obráčam nogé moje k svedostvam tvojim; — vráča: trpl. 36 ne obráča se názdrt srce naše, 95 kí obráča pečíno na jezero voud, 110 kí blíske na dežđ obráča, nagfl. 137 vučitel deco vráča od hüdoga; — vráčamo: küzm. 243 ovo obráčamo se k poganom, nagfl. 4 dúžnosti etoj zadosta včiniti je li tak mogouče, či tou kak najranej, preci gda dejte vu vučevnico stoupi, začnemo i pri zadoblejńi cíla se do konca stálno i nasledno obráčamo; — vráčate: küzm. 246 jas soudim ka nej trbej zburkavati one, kí se s poganov obráčajo k bougi, 270 bláznіš, Pavel, vnouga písma te na bláznost obráčajo, trpl. 12 očí svoje obrá-

Digitized by Google

čajo, da bi nas sklačili na zemlo, 54 jas joučem ino se postim krouto, i tou mi na špot obráčajo, nagfl. 82 gda koula marha vleče se na dvema naredoma obráčajo ńí potáčke, küzm. 385 preobráčajo niki vero, 436 kí bogá našega miloščo preobráčajo na hotlivost.

zdravļa: zdravi: zdrávļam: mol. 17 molim, díčim, gori zvišávam i pozdrávlam te s cejloga srcá mojega, 177 oh slatka domovína! ouzdaleč te glédam i k etoga britkoga mourja te pozdrávlam, küzm. 299 pozdrávlam vás jas Terciuš pišouči ete list; — zdrávļa: küzm. 298 Febo ńim poráča i te znamenitejše vu gmajni pozdrávla, 299 pozdrávla vas Timotheuš pomočník moj .. pozdrávla vas Gajuš moj gospodár i cejle gmajne. Pozdrávla vas Erastuš, 416 pozdrávla vás ta z vami vrét odebrána cérkev boža štera je v Babilonu; — zdrávļajo: küzm. 298 pozdrávlajo je niki, 323 pozdrávlajo vas gmajne Ažije.

γ) *u kajkavštini.*

bavļa: bavi: bávļa: krist. nač. 58 gdo je buhi dál žalca s kojem sî slùži za krv cecati? Kak mala je cevčica po kojoj prebávļa krv koju ceca! math. 2b 94 bog občúvaj, da bi ja vam vu oveh svéteh dnéveh vse násladnosti i veséļa prepovedati hotel! ze vséma né: ovi dnèvi jesu skupa dnévi počinka, da ovak od vnógeh poslov, s kojemi človek cél tijeden zabávļa se, počinuti bude mogel; — bávļate: mat. 2, 349 vu dnevih delatnih ne zabávļate se kak s trudi i posli slobodnemi; — bávļaju: math. 1a 159 štimaju, ako oni ńim samo ńihove posle obàvļaju, da je sve zvršeno, 234 koji svoje delo nemarlivo obàvļaju, 236 posle zvańa svojega obàvļaju.

ceńa: ceni: céńaš: zagr. 1, 86 kada ti se vcèńaš; — céńa: perg. 45a vsaka se takova građa ‚preczyenia' na 1 zlati; jeden rybńak, koteri vun teče i ne presyše, ‚precienia' se na gr. 10, mul. ap. 1531 razbornost .. naj boļè nutrńa precéńa; — céńaju: perg. 45a vršno mesto na jednu gryvńu, ‚preczyeniaiu'.. jer se vinogradi poleg staroga običaja našega orsaga ‚preczieniaiu' kako trńe i kako grmje.

češča: česti: čéščam: kov. kemp. 231 kada se pričêščam; — čéščaš: habd. mar. 100 da se gusto krat pričéščaš; — čéšča: petr. 254 i ev. tirn. 256 zá kaj se zvúna meše nigdor ne pričéšča s keļiha pod vinskem kípom? mnl. ap. 186 gusto krat se pričéšča, kov. kemp. 249 tuliko krát skrovno se pri-

Digitized by Google

čêšča, kuliko púti Kristuševoga têla vzétja skrovnost i muku pobožno premišļáva; — čéščaju: kraj. 248 za kaj se vnógi krščeniki redko krat pričéščaju? mul. fer. 45 ki se gusto krat pričéščaju, kov. kemp. 234 kî se pobožno pričêščaju.

čiňa: čini: číňa: perg. 5a koji jalne pečati načiiňa, krist. nač. 197 praznik sî iz svojega téla boga načìňa, mat. 1, 538 čujete da vas malovredni jezik razčíňa, kov. kemp. 203 milošča iz tèlovnóga duhovnóga vučíňa, 238 kada mášnik slúži, samoga sebe vsega dobra delnika vučíňa; — číňamo: krist. nač. 19 naš nepokoj ne tuliko od bučeňa i zmutńe dugovàń koja se nam zvana događaju, kuliko od namisli, koju sî od toga načíňamo, dohâđa.

davļa: davi: dávļaju: petr. 36 kí je opalo međ trńe, jesu oni kij su čúli te pred paskami i bogáctvom i pred násladnostmi žitka idúč zadávļaju se te sáda ne prinášaju, mat. 1, 298 zbog skrbi ovu reč zadávļaju.

deļa: deli: déļaš: mul. ap. 1137 ļubim te zarad tulikeh darov, s kojemi nas vsigdar nadéļaš, gašp. 1, 818 prosim te, da iz obilnoga blaga našega nadéļaš siromaške marļivò; — déļa: mul. ap. 260 duh sveti nas posvečuje i z darmi svojemi nadéļa, 506 kada ńe s svojûm miloščûm ravna i nadéļa, 1274 bog dobre krščenike z dobrûm dečicûm nadéļa; — déļaju: mul. ap. 46 kraļi .. sirote nadéļaju, 392 kojeh (svetcev) se cirkve pohađaju, poštuju i nadéļaju.

gaša: gasi: gáša: mul. fer. 38 da se tak večni ogeń pogáša, mul. ap. 1427 srditost svetlost od boga danu pogáša.

greša: greši: gréša: perg. 57b koteri i prot bogu kruto ugrieša; — gréšaju: perg. 53a po tom ne ‚ugryesaiu'.

gubļa: gubi: gúbļa: zagr. 2, 156 razsrdil se je kada je videl da več pogùbļa neg dobiva mučeči Jurja.

kaļa: kali: káļaju: mul. ap. (776 greše oni ki, ako prem svoje roditele vu srdcu ne odurjavaju, nigdar vendar ńim z dobra ne govore, niti ńim ļubļenoga oka ne pokažu, nego na ńe krivò i kiselo pogledaju, ńe vražduju, nakáļaju i ńim tužno ter čemerno živleńe zavdavaju, od klati li?) 1222 naj se čuvaju da se grešnûm nasladnostjûm na svoje duše ne vkáļaju.

kuša: kusi: kúšaju: gašp. 1, 653 ļudi i živina: voli, márha naj nikaj ne okúšaju.

lepļa: lepi: lépļa: kraj. 96 po kom se vrédnost i jakost mukè Kristuševè prilèpļa i priláže; — lépļamo: kraj. 95 da vrédnost Kristuševu po mešnom aldovu i nam prilépļamo i priláželmo.

Digitized by Google

meńa: meni: méńam: kraj. 57 tvrdem hotéńem naméńam da se hočem vseh hùdeh prilik ogibati; — méńa: gašp. 1, 522 on človek koji vu blatu nečistoče váļa se, s čini svojémi ime svoje na ime pastuha preméńa, mat. 1, 53 vse ovo zlo poráđa láž, ar ako jezik i domorodno govoreńe ne zmeša i ne preméni, preméńa vendar i zméša nutrńa čuteńa, znańa i hoteńa láž, krist. blag. 1, 65 turobnu zìmu zméńa vugodno protulétje; — méńaju: mat. 1, 407 ladańa vsigdar preméńaju gospodare, vran. rob. 2, 252 naručil bil je, da mu se sužńi za robu naj zméńaju.

merja: meri: mérjam: Mikloušič diog. 93 suprotiven nesêm, još meńe zamérjam da si k tomu gosponu pristupil; — mérja: mat. 2, 171 ako čuje pošpotavati se iz svojih čudih, on ne zamérja.. vendar kada vidi nedostojnost v cirkve svoje, srdi se i kruto jako zamérja, vran. rob. 1, 233 ovde otec na nas zmérja; — mérjaju: Mikloušič diog. 16 mi je žal da siromákom slúgam zamérjaju da si polehčicu iščeju.

meša: mesi: méša: mat. 2, 7 na morju svéta ovoga, koji vsigdar méša i burka se, vsi vozimo i brodimo se, krist. blag. 1, 72 koje (određeńe božje) méša žuhka s sladkémi, vran. rob. 1, 70 zidar pripravi si najpredi vápno i naméša péska vu ńe, mul. ap. 1396 ako prem se malò pamet poméša, 1427 srditost pamet poméša, 729 gde jedno malò pižme i krizme priméša, habd. mar. 72 prez reda srditost, ļubav ali žalost možđeni ti z mesta gene i zméša, mul. ap. 725 dete stransku ter grdu ženu videvši zna se pregnuti ter se krvca vu ńem zméša, mat. 1, 53 laž preméńa i zméša nutrńa čuteńa; — méšaju: math. 2c 74 ovàkvi ļùdi ne mèšaju se vu hmańòče i hudobe grešnikov, mat. 2, 392 ova mišleńa kada spoméšaju jakosti duše, več ne gledí se na obrańeńe, perg. 53b jer se slobodno svoje voļe v takova dugovańa i v periće ‚vmyesaiu'.

mešča: mesti: méšča: mat. 1, 70 pokora je običaj pravice božanske, po koje preštimańe po grehu bogu kak ti vzeto nadoméšča se, 2, 118 almuštvo nadoméšča sto na mesto jednoga.

mišļa: misli: míšļaju: mul. ap. 239 navlastitò je opominal, da ļudi več krat na strašni sud božji pomíšļaju, 1113 kada se iz vseh prešesneh grehov zmíšļaju, strašno se na nutre bantuju.

nuđa, nuja: nudi: núđam: kov. kemp. 276 vezda, ako se dóstojaš vzéti, nut ovo mene samoga ponúđam; — núđa: mul. ap. 217 svét i vrag ponúja nestalno blago, 1363 zvirališče ne čuva vodu za se, nego ńu drugem ponúja, kov. kemp. 184 vse

Digitized by Google

mî je trh kaj god svèt ov ponúja, mat. 1, 528 bog nam obečuje i ponúja vekivečnu diku neba, math. 1a 76 danas jošče ponùđa vam bòg oproščèńe gréhov vašeh, 2b 88 ne držete vsakoga za prijatela vašega, naj meńe pako onoga, koji himbenem i prilizļivem načinom svoje prijatelstvo ponúđa, 2b 146 kraļ neba i zemļe svojemu stvoréńu veséļe nebésko ponúđa, 2c 189 vezda vam bóg ponùđa jošče svoju milošču, krist. blag. 1, 38 svet vugodna ponúđa; — núđaju: math. 2c 184 vse dobre pomoči i náčine zamečeš, koji se tebi vezda ponúđaju.

peča: peti: péča: perg. 21b odkud se vnogo kraat pripęča, da takova ‚imyenia' na veke od svojega roda poginuju, zagr. 1, 28 ovako se more reči, da jé bog zrok kakovoga zla koje se pripéča, 218 vidim da se tem takovem ono dosti krat pripèča, 2, 203, 4a 5, 5a 178; mul. fer. 152 kaj se i vezda vsegde pripéča, to ne moguče izpisati, mul. ap. 6 od kud se précemba navuka krščanskoga more pokazati? iz kvára, ki se iz zapúščańa navuka pripéča, 110 tak se i vezda pripéča, 154 kaj se goder suprotivnoga pripéča, vsega toga je zvirališče on prvi greh, 840, 842, 848, 872, gašp. 1, 134 ovak se pripéča, da imena duguváńam i dugováńa imenu bivaju suprotivna, kov. kemp. 16 kada i malo protivčine se pripéča, preveč hitro batrivost gubímo, mat. 1, 118 to pripéča se na smrti, 520, 537; 2, 103, 103, 135, 224, 252, 292, 380, 434; math. 2b 174 od kud pripéča se, da betežnik vumre, 2c 75 kaj med ļudmi vsaki dan pripèča se; — péčaju: zagr. 1, 397 jesmo dužni vsa ova koja nam se pripèčaju dobrovoļno priimati, mul. ap. 37 ar se pri nas vnoga čuda pripéčaju, 134 vidi vsa koja se vu nebu pripéčaju, 185, 715, 779, 840, 856; kov. kemp. 113 vnoga protívna vu ovom žítku se pripêčaju, 210 zveličeńe tvoje tâ bívaju, kada se ova i spodobna pripéčaju, mat. 2, 80 vsa vaša nakaneńa ne pripéčaju se onak kak bi vi hoteli, math. 2c 137 čuda ovakva vu našeh vremènah rètko ali mozibiti ze vsèma več ne pripèčaju se.

plača: plati: pláča: habd. ad. 768 tak vam se verna služba pokojnoga otca pláča, zagr. 1, 272 dika i veseļe, s kojimi gosp. bog na drugom svetu pláča, nimaju kraja nit konca, mat. 1, 513 zasluženu pláču težakom i služicam naj pláča, 2, 130 almuštvo stovrstno pláča za jednovrstno, mat. 2, 398 požaluvańe izpláča vse, mul. ap. 1156 ki je vu nasladnosti i pijanstvu plaval, vezda naj s postom i vode napitkom obodvoje napláča, 1, 308 to verujuč je veruvati, da on dobiček nadomeščuje i napláča onoga

Digitized by Google

zgubička, 2, 196 koji kráde, duge činí i ne napláča, 230 tak greší proti ove zapovedi koji kráde i kvar drugomu činí, kak i on koji ne napláča kaj more i mora platiti, krist. nač. 157 ako nam se delo naše poleg žeļe ne napláča; — pláčamo: mul. ap. 932 s kojum krivice božjoj pravice včińene kuliko je moguče napláčamo; — pláčaju: perg. 33b čtrtine se z očinoga imyenia plaačaju, gašp. 1, 566 ovak sudci prez milosrdnosti pláčaju oštroču svoju, mat. 2, 124 vremenita dobra od boga prijeta napláčaju stovrstno naša almuštva.

pleńa: pleni: pléńa: mat. 1, 142 tolvaj i tat je greh smrtni, koji nas pléńa, róbi i nam jemļe boga ovoga milošču.

pravļa: pravi: právļam: kov. kemp. 222 kak malo vremena potroším, kada se k pričêšćańu priprávļam! petr. 137 i ev. tirn. 126 správļam gde nésem sipal; — právļaš: kov. kemp. 229 odkupléńa tvojéga posel oprávļaš, petr. 137 správļaš gde nési sipal; — právļa: kraj. 168 človek opàdši vu jeden smrtni gréh pút si naprávļa na drugoga, gašp. 1, 119 božanska naredba činí na duši i naprávļa milošču, vran. rob. 1, 271 čreslo se iz kor brezoveh, iz kvása i iz hrastoveh kór naprávļa, petr: 112 i ev. tirn. 99 ako pák póļsku travu, kaa je denes à sutra se v péč vrže, bog tak oprávļa, čim boļe vas, male vere ļudi? kov. kemp. 98 ļubav vaļa na vsa i vnóga zvršáva i oprávļa, kade on ki ne ļúbi opeša i prestáne, 203 kuliko natura više se stéže i láda, tuliko vekša milošča se vlêva, i vsaki dên novemi pohájańi nutrnéji človek, poleg kipa božanskoga, prenaprávļa, petr. 198 onde mesto i pláču priprávļa obćčanu svojem sinóm, mul. fer. 57 koja veseļe vsem pravem križa ļubitelom priprávļa, gašp. 1, 431 on strašne pregonitelom kotrigov svojéh priprávļa muke, kov. kemp. 249 koji drugdá se ne priprávļa neg kada svetek nastáje, petr. 42 i ev. tirn. 32 ki ne správļa z menum, razsipáva, kraj. 247 z bogom nas správļa, gašp. 1, 515 on télo vu vutrobi materinski skup správļa, správleno čúva; — právļamo: math. 2c 35 one réči pri s. krstu zgovárjaju se, koje mi tuliko púti ponávļamo, kuliko púti znaméńe s. kríža naprávļamo, 2c 176 prijateli koje mi nam siromàške krèpeč i pomážuč naprávļamo, stanovito nigdàr ne prepustè ruke svoje za nas k otcu milosrdnosti digati, 1a 235 delo voļno opràvļamo, 218 bogatstvo skup správļamo; — právļaju: kov. kemp. 247 k svetomu pričeščańu priložne se vučiniti priprávļaju, petr. 111 i ev. tirn. 99 glédete na ptice nebéske dà ne séju niti ne žeńu, ni v štagļe ne správļaju, te

Digitized by Google

otec vaš nebéski hráni ńé (a na prijedlogu naglas: kov. kemp. 126 prípravlaš).

pruža: pruži: prúža: mul. ap. 1001 ovo duhovno rodbinstvo ne prúža se dale od oveh rečeneh na drugu rodbinu, 1239 ter se ovo duhovno rodbinstvo ili ti kumstvo ne prúža na drugu rodbinu, vran. rob. 1, 8 varaš na jednom polu prùža se; — prúžaju: vran. rob. 1, 64 ruke svoje za ńim javčuč prúžaju, 208 široke rupe jako daleko pod zemlum se prúžaju.

pušča: pusti: púščam: vran. rob. 2, 55 spùščam vam na volu vašu; — púščaš: kov. kemp. 255 púščaš se k stolu mojému, gašp. 1, 525 vezda odpúščaš, gospone, slugu tvojega vu miru, 541 ti vsa hrániš i zdržávaš od tebe stvorjena, niti zapúščaš naj menšega zemle črveka, kov. kemp. 189 i za malo ovu tvoju vólu, koju sada hotemcé zapúščaš, budeš imel vsigdár vólu tvoju vu nebu; — púšča: petr. 3 i ev. tirn. 2 viďte figovo drévo i vse sadoveno drêveje, gda več samo od sebe sáde vun púšča, znate da je blizu leto, perg. 16a novo se deleńe ne dopuuušča, 17b mozibiti se deleńę meď ocem i meď sinmy vsegdár ne dopûšča, mul. ap. 333 ne dopúšča da bi mešniki na krstu i čelo mazali, mat. 1, 612 kuliko detčic doba dopúšča tuliko i detčica činé, 2, 118 vam dopúšča da iščete prez greha sto od jednoga, gašp. 1, 495 cirkva tuliko svetlosti i svétosti trakóv izpúšča, kuliko svéteh apoštolov, mučenikov, patriarkov, spovednikov i devic broji, petr. 163 i ev. tirn. 150 komu se meńe odpúšča, meńe ľúbi, kraj. 246 odpúšča grehè, math. 2c 43 koji nikoga ne odpùšča od sebe prez razveseléńa i okreplèńa, krist. nač. 74 tabor naj lepše okolice opùšča, zagr. 1, 183 greh koji se ne krati činiti, tak se prepùšča (approbatur), 396 tak prepùšča da se na svetu žive, mul. ap. 22 vse ove kaštige i nevole koje trpimo bog na nas prepúšča, 142 za kaj dobri bog tak strašnu oblast prepúšča na telo človečansko? 518 koje (suprotivčine) g. bog prepúšča ali pošila, gašp. 1, 340 prepúšča bog svete mučenike svoje trápiti i pregańati, da vekšu poda ńim diku, 704 ne prepúšča ni rožice ni liliuma, mat. 2, 386 vreme ne prepúšča vnoge (pelde) doprinesti, krist. nač. 84 nikaj se ne túžimo proti pravici božanski, koja vsa ova prepùšča, zagr. 2, 123 zapùšča svoj kralevski dvor, mul. fer. 23 kak se hoče za druge skrbeti, ki sam sebe zapúšča? mul. ap. 7 spoznavamo da se onde naj več kužne meštrije naháďa, gde se navuk krščanski zapúšča, kov. kemp. 174 kaj je naj bole potrêbno, nemarno zapúšča se,

Digitized by Google

211 za kaj se ov tak zapúšča. à on na tuliku milošču prímle? krist. nač. 51 je li moguče véruvati, da nezmerna previdnost božànska pri nebeskéh télah poslúje, à stvári zapùšča zbog kojeh sû ravno tela ova stvorjena? — púščamo: kraj. 362 odpústi nam dúgè našè kako i mí odpúščamo dužníkom našem, math. 1a 219 cèle dnève prepúščamo prez molitve; — púščaju: perg. 40a jošče se ni oni v obrambu imieńa takovih sirot ne puuščaju, zagr. 1, 83 pùščaju ono blago po zlu pojti, petr. 71 koterem odpustíte gréhe, odpúščaju se ńim, 163 i ev. tirn. 150 odpúščaju se tebe grehi tvoji, kraj. 167 da se po ńem odpúščaju grehi, math. 2b 127 odpùščaju se tebi grèhi tvoji, gašp. 1, 710 mladenci koteri nesramnih vučíc prilizávańem sebe vuloviti prepúščaju.

raža: razi: rážaš: petr. 14 Jeružalem ki rážaš proroke; — ráža: petr. 86 i ev. tirn. 79 tat ne priháđa nego da kráde i ráža te gubí, habd. ad. 13 samoga, kuliko je vu ńe, lastovita voļa človečja boga ráža, 959 navalivši na neprijatele srečno je oblada, nešto poráža, nešto rastira, petr. 16 Herodež poslavši poráža vsu detcu.

ruča: ruči: rúčam: kraj. 301 vu ruke tvoje dajem i zrúčam dušu moju, gašp. 1, 476 kojemu i dušu sada izrúčam moju, kov. kemp. 235 komu izrúčam mene i vsa moja, 245 izrúčam sê rúkam tvojem, 276 lastovitu voļu moju izrúčam, 277 znovič se tebi zrúčam, kraj. 59 vu naručaj milosrdnosti tvoje dúšu i telo moje preporúčam, 63, 78, 80, 115, 336, gašp. 1, 601 vu ruke tvoje, gospone, preporúčam dúšu moju, 747 ove sirotice tebi srdčeno preporúčam, kov. kemp. 245 preporúčam se milosrdnosti tvoji; — rúčaš: petr. 271 da se bogu gusto krat preporúčaš; — rúča: krist. nač. 154 nezadovoļnost nad svojem stališom vsakoga od onud léstor doháđa, kajti se bogu ne izrúča, kraj. 250 vsa svoja duguvańa ńemu preporúča, zagr. 5b 87 za druge (naj mu se dare) vu napredek preporùča, math. 2b 112 ļubav proti bližńemu nam vu ovoj temeļitoj zapovedi preporùča se i dopovèda, 2c 117 vsem ļudèm pomirèńe z neprijateli svojemi preporúča; — rúčamo: kraj. 325 preporúčamo ti dušu slugè tvojega.

ruša: ruši: rúša: mat. 1, 123 smrt vsu lepotu na telu, vsu črļenoču vu licah . . zatìra, porúša.

sađa: sadi: sáđa: mat. 1, 316 v srdce ne zasáđa se, kaj na prodekalnice govòri se; — sáđaju: mul. ap. 789 greše farniki oni, ki ńe (svoje duhovne pastire) na zadńe mesto posáđaju.

Digitized by Google

stavļa: stavi: stávļam: petr. 77 ostávļam ov svét te k otcu odháđam, gašp. 1, 649 nut ovo vam ostávļam Šimuna Petra, kov. kemp. 107 ako se meni samomu ostávļam, nut nikaj sem, 276 nut ovo mene samoga ponúđam ter têlo moje i dúšu moju na tvoje razréđeńe segúrno ostávļam, math. 2c 20 naj se ne bùrka srdce vaše niti ne stràši, ako prem ja od vas odháđam i vas ostávļam, krist. nač. 125 onu težkòču, koja bi od tuda izíšla, da bi se ļúdi ovak skup zestavili, ostàvļam, kov. kemp. 277 bratje moje, koju nájmre zvršenêšu i vnogo od mene spametnêšu razmevši, nezvršenosti mojè pravdeno prepostávļam, math. 2c 38 ako se ja od vas vu télu razstàvļam, ostaje vendar moj dúh pri vas; — stávļaš: petr. u predgovoru: zvunske ļudi vučiš, a tvoje domáče vu bludnosti i nevmetelnosti ostávļaš, gašp. 1, 545 za kaj nas ostávļaš, draga majka naša? kov. kemp. 195 pravično z menum činíš, kada mê vbógoga zapuščenoga ostávļaš, 224 kak slastno i mílostivno z odebránemi tvojêmi obređúješ, kotérèm samoga sebe vu šakramentumu za prijéti na prvo postávļaš; -- stávļa: math. 2c 7 pod imenom proščeńa jemańem i z ńega samo jedna stránka vu današńem evangelijumu na prvo stàvļa se, mul. ap. 193 človek vse drugem ostávļa, gašp. 1, 639 ne ostávļa bog sebi pobožne, 14 s. Pavel vsem Kristuša za nasleduváńe na prvo postávļa, 144 ovo ime dičiti moramo zbog peršone božanske koju na prvo postávļa, 182 radi vekšega veruváńa ova postávļa na prvo 435 zidar temeļe postávļa, 522 on človek, koteri nikaj drugo ne misli nego za jestvinu i pitvinu, na goščéńa i pijánščinu, vúka à ne človeka ime na se postávļa, 571 637 itd., kov. kemp. 201 milošča kinč svoj i veséļe vu nebu, gdè nikaj ne gíne, postávļa, 202 milošča ne cárga se, niti svoje štímańe drugem prepostávļa, mat. 2, 196 nemogučnost vstávļa dužnost naplačańa; — stávļamo: krist. nač. 109 mi sî hmańe naprv stàvļamo (pogrješno: stàvļàmo) z vekšinum kak ti čisto hmańe, gašp. 1, 88 vsa na kraj postávļamo: — stávļate: krist. nač. 159 pazete se, da ne postanete naj nevolneše stvorjeńe, kada si naprv stàvļate da stê naj blaženeše; -- stávļaju: math. 2c 129 koji hasnovitèšu duše hránu nemarļivo ostávļaju, petr. 150 i ev. tirn. 138 jeđte kaa se pred vas postávļaju, gašp. 1, 5 knige kotere na prvo postávļaju živléńe svétcev, 647 ovakovi pred oči pameti svoje več krat žitek ov naj postávļaju, math. 2c 142 koteri svoja làstovita naprvo vzètja prepostávļaju zapovedjam božánskem.

*

Digitized by Google

stvarja: stvari: stvárja: mat. 2, 509 pojédate onu hranu koja vas ostvárja (ostvar venenum).

taja: taji: tája: mat. 1, 33 vera zatája se kada koji govori da ni krščenik.

uča: uči: úča: kov. kemp. 19 vu ńih (skušavańih) ponizava se človek, čisti i zvúča, 208 naj se zvúča slúga tvój vu žítku tvojem, mul. fer. 58 kńigoznanec druge navúča, mul. ap. 795 kaj sama natúra vsaku stvar navúča, 1457 to hoče on vsaki, koji kaj takvoga navúča, gašp. 1, 438 vezda nebéskoga navuka skrovnosti navúča, 508 oveh hmańica mene navúča, kov. kemp. 137 jeden glás je knig, ali ne navúča vse jednáko, mat. 2. 160 ńega navúča kratke molitvice, 388 ovde navúča duh s. da se neprestajnò vupre misel vu zapoved božju, 425 vera navúča da mora se skrb imati svojeh domáčeh, math. 2c 66 Jezuš putuval je po cèlom židovskom držàńu okolu za nazvèščati istine nebèske, da ńe ļùdi navúča, krist. nač. 72 podložemo se onomu kaj nas vu tom s. pismo navùča, mat. 2, 494 koji privúča se vumirati; — účamo: mul. ap. 564 da vsakoga človeka na ńegovoga s. imena poštuvańe navúčamo, vran. rob. 1, 7 kajti vas ļúbimo. privùčamo vas k delu; — účate: mat. 1, 617 dobro navúčate vašu detcu; — účaju: mul. ap. 46 redovniki nevmetelne navúčaju, math. 1a 197 tak pobožni . . od ļubavi božje odpúščaju i odvúčaju se, 2c 115 tak vu krščànstvu podvùčaju se, vran. rob. 1, 269 opominal je mlade ļudi, da se k poslenosti naj privùčaju, math. 1a 113 privúčaju se potèpańu.

vaļa: vali: váļa: kraj. 169 ki se gode dugo vu smrtneh greheh váļa, do konca tak se vtrdokóri vu hudobe da kak ti k motike privučèna rúka ves den delajuči žúļev ne čúje, mul. ap. 313 Mihaļ cesar, ostavivši dobrotu svoje matere Theodorae, da se slobodnešè vu vsakom zlu váļa, svoju mater vu klošter med opatice je odpravil, 1396 pijanec se vu svojem bļuvańu váļa, 1408 se vu blatu váļa kak ti sviňa, gašp. 1, 522 on človek koji vu blatu nečistòče váļa se s čini svojémi ime svoje na ime pastuha preméňa, mul. ap. 288 namalal je lepu cirkvu, zvrhu ńe sedi Luther i krov dolè obáļa, 399 razuméva se ovak, da se zarad ovoga pozdravļańa purgatorijumske kaštige tuliko obáļa ili ti odpúšča, kuliko bi se vu ova prva vreména obalilo, gašp. 1, 682 pokora grehe obáļa; — váļaju: petr. 270 te se z gústem i dostojnem spovedańem z računa ne obàļaju, gašp. 1, 317 ovem poniznem valuváńem gréhi se obáļaju.

Digitized by Google

veša: vesi: véšaju: mul. ap. 744 za kaj se dupleri pri oltareh obéšaju?

vešča: vesti: véščam: gašp. 1, 24 ja tebi nazvéščam, da si ti ona divojčica od boga zebrana, math. 2b 247 kaj ja vam vezda nazvéščam, ovo isto vre zdávńa predi prorok Daniel je nazvestil; — véščaš: gašp. 1, 505 ti li on jesi koteri jednoga raspétoga človeka kak ti boga držati i poštuvati nazvéščaš?; — véšča: petr. 222 četrta božja zapoved ovak se nazvéšča, mul. ap. 739 po angelu ńim nazvéšča ona koja bivaju okolu nas, kov. kemp. 272 znam da zbog činov mojèh ne včiníš, neg zarad tvoje, koja neizmerna se nazvêšča, dobrote, gospone, mat. 2, 216 denes bog vsem nazvéšča da . . , math. 1a 30 siromahom nazvèšča se evangelijum, krist. nač. 34 déla rúk ńegoveh nazvéšča tvrdina nebeska; — véščate: math. 2c 40 kojega (evangelijum) vi nazvèščate; — véščaju: math. 1a 227 vučenike razposlal je da ńega istoga nazvèščaju.

vrača: vrati: vráčam: petr. 132 i ev. tirn. 122 i gašp 1, 640 ako sem koga vu čem vkanil, četvericum (gašp. s četvericum) povráčam, gašp. 1, 765 ovo ti povráčam nogu tvoju, mat. 1, 616 gospodarice, k vam povráčam se; — vráčaš: kraj. 5 moje okorno srdce na tvoju ļubav navráčaš, kov. kemp. 217 ti vsa na dobro mi obráčaš, gašp. 1, 505 ti li on jesi koteri boge naše moliti prepovédaš i odvráčaš od ńihove službe one koji ńe poštúju? mat. 2, 141 odvráčaš obraz, kov. kemp. 101 k návadnem se srdca čáčkam povráčaš; — vráča: gašp. 1, 406 ovak mudroskrbno proviđéńe božansko s skrovnemi tolnáči svojemi nekoje kaštiguje, i istu kaštigu drugem obráča na milošču, kov. kemp. 98 ļubav k darovníku se obráča, math. 1a 145 voda na vino obráča se, krist. nač. 153 kolo se z velikum hitròčum okolo svoje osi obráča, kov. kemp. 231 odvráča svéto pričéščańe od zla, mat. 2, 313 vam odvráča pamet i srdce od posla, 443 koji bátrivò odvráča prijete obšanosti, math. 2c 107 od koje (skazlivosti) on svoje následnike odvráča, 2c 142 tak odvráča ńe od vkańuváńa i spáčeńa lažliveh prorokov, 2c 147 ovak bili su oni ļúdi spravļeni, od kojeh Ježuš Židove odvráča, krist. nač. 247 zločest jezik naše prijatele odvráča, kraj. 297 ov šakrament negda betežniku i zdrávje telovnò povráča, gašp. 1, 682 od onud nam se povráča milošča božánska, kov. kemp. 224 vu ovom šakramentumu po grêhu pokvárjena povráča se lèpota, mat. 1, 394 koji povráča se na ono zlo za koje je se žaluval, math.

Digitized by Google

1a 93 skrùšeno k ńemu povráča se, 1a 145 Ježuš na réči mešnika kruh i vino na télo i krv svoju preobráča; — vráčamo: kraj. 95 kotéreh (darov i dobročinov) mi drugem ne vráčamo ńemu, nego grehi te hudobami našemi .. ńegovè kaštígè vremennè od nas odvráčamo, mat. 2, 337 odvráčamo se od ovoga tak plemenitoga konca, 493 odvráčamo kuliko je moguče od nas misel smrti, kraj. 283 spoved vú to imé jé naprávļena od boga, da obalivši po ńe prvé grehè ná po tle se več vu ńe né povráčamo; — vráčaju: gašp. 1, 429 grešniki na pokoru obráčaju se, 431 koteri na pravi put se obráčaju, math. 2c 166 koji ove dùše krèposti na zlo obràčaju, mat. 2, 309 koja nas odvráčaju od molitve, math. 1a 197 od boga srdce odvráčaju, mat. 1, 209 protivščine povráčaju milošču božju, 2, 378 hman mišleńa i ako odhičena nazad povráčaju se, math. 2b 254 ako bi rávno ono vréme na poļu bili, tak se naj več ne povráčaju vu váraš, 1a 173 grešè oni suprot naredbi bòžjoj, koji prez vsakoga zroka reda prevràčaju.

vruča: vruči: vrúča: vran. rob. 1, 227 seno, kotero vu platnicu zmetal je, ne bilo dosta sùho. Vsako pak seno naj se zgazi kak hoče, ako ni dobro sùho, zvrùča se, počne se kàdeti.

zabļa: zabi: zábļaju: mul. ap. 260 vu telovneh svoju radost postavļaju, â z neba se pozábļaju.

zdravļa: zdravi: zdrávļa: petr. 225 bog te pozdrávļa, kraj. 156 ki gode ovem molitvenem brojem Kristuša moli i ńegovu svètu mater pozdrávļa, toga prosi od boga, da mu on daruje milost, gašp. 1, 338 ova svéta Priška ne bila ona, koteru s. Pavel Rimļanom pišuči vu šestom pozdrávļa délu lista svojega; — zdrávļaju: mul. ap. 185 grob Kristušev, ako prem je pod turskum oblastjum, vendar je odičen, ar k ńemu iz daleka vnogi ļudi putuju, onde se na veru obračaju, ozdrávļaju i od vragov oslobáđaju, gašp. 1, 23 ńe ovak prehajajúče pohađaju i pozdrávļaju, vran. rob. 1, 172 Petrica i Jankica pozdràvļaju tê vnogo puti. — I ovdje čuje se kašto otisnuti naglas: ˆ i ˜.

2. Osnove koje se grade od glagolskih osnova na *suglasno.*

a) u kojih ima vokal *e* = *ѣ:* bégam, pobéči, pobégnem; oplévam: plévem. Iz knige imam primjere samo za jeda, seda, véda.

Digitized by Google

jeda: jédem, jém: j é d a: habd. ad. 247 črv z j é d a zrno, mul. ap. 1390 nenavidnost srdce kak ti kuga i z j é d a, škrb. 1, 73 kakó na dolgo inu na široko okoli sebe p o d j é d a kuga pohujšańa? ravn. ber. 129 povejte mi, kdo p o j é d a jedí v tempeļnu, ravn. 1, 290 otroka ktiri se p r e o b j é d a, ktiri jé ob nečasu, ki vse vá ń letí zrelo in srovo, pač žalostno ga je viditi, 1, 298 ako mi ne poveste, kdo vsaki dan darove s n é d a in spíva, kar vmoriti vas rečem, jap. prid. 2, 59 tak bolnik se taku dolgu v j ę d a de obnemaga; — j é d a t e: jap. ev. 109 gorję vam vy hynavci, kęr o b j ę d a t e hiše teh vdóv, gašp. 1, 320 za kaj vrt moj razbijate i povrtel moju p o j é d a t e? mat. 2, 509 tak vkańeni p o j é d a t e onu hranu, koja vas ostvárja; — j é d a j o: jap. prid. 2, 142 katęri se iz gol lakomnosti samy s n ę d a j o, 2, 48 doma se gospodarji zdaj med sabo, zdaj z družino v j ę d á j o, 2, 337 ali ny bog tudi z nami? za kaj smo my tèdaj takú nepokojni inu imamo toliku skrby, katęre nas glojejo, tolikajn britkóst, katęre nas v j ę d a j o? habd. mar. 156 jesu nekteri, ki prez reda zdravja od boga potrebuju, i ako gda u tezeši beteg opadu, jako se staraju i kak ti z j é d a j u.

seda: sedem: s é d a š: ravn. 1, 179 p o s é d a š pa brata obrekujcš; — s é d a: ravn. 1, 278 ni je (matere Tobijeve) bilo vtolažiti, vsaki ļubi dan léta in gléda okoļ, po vsih potih jo je, koder bi bil vtegnil priti, de bi ga vgledala od deleč. Ob potu s é d a na rob hriba dan na dan ki se je videlo deleč okrog in perćakuje ga, škriń. 36 katęri rad per vinski pijači p o s ę d a, bó v svoji trdni hiši nečast zapústil, ravn. 1, 114 nov hrup je bil spet kmalo med Izraelci. Nebeški kruh jim p r e s é d a, po drujih jedeh se jim tóži, 2, 39 o polnočí velíkrat ko je vse tiho je bila Ana še v svetimu premišlovańu, in nam že kak krajčik ure v bogá misliti p r e s é d a, 2, 235 kar nam p r e s é d a, vesél tega bo vbóžic; kraj. 292 vrag zbog toga kakti jalna kača peete našega žitka z a s é d a, mat. 2, 125 ļubav i pohlepnost prekoredna proti dobram zemeļskem z a s é d a srdce malo meńe nego vseh. Tako i: zaséđa mat. 2, 60 bog koji ne če da žive neprijatel tak oduren, obseđuje srce isto i z a s é đ a ńe z nutrńimi turobnostmi; — s é d a j o: nagfl. 98 deca s sprevedíje si na ńega (osla) s e j d a j o, bejsijo i mlátijo ga, math. 2, 2, 88 lažliveh ļúdih je preveč, koji otájno z a s é d a j u.

veda: vém, véde: v é d a m: kov. kemp. 277 ovum peldum marlivo opoménèm po nadehneńu i pomoči tvoji znovič se tebi zrúčam ter vsem koja svêtu jesu o d p o v ê d a m, mul. ap. 1472 od kojeh

Digitized by Google

povédam, 176 ova vam zapovédam, gašp. 1, 651 kak goder znanu tebi činim smrt ńegovu, tak očivesto i istinsko tebi povédam, da treti dan je gori vstal od smrti, mat. 2, 23 ja vam zapovédam da hote i pojte po vsem svétu; — védaš: petr. 77 i ev. tirn. 71 ovo vezda očivestò govoriš i prilike ni jedne ne povédaš, kraj. 231 pazeči da zvuna tvojeh grehov ļuckèh nè povédaš, 1, 619 ti Valentin povédaš, da bog tvoj stvoril je nebo i zemļu, 1, 651 ti povédaš da bog tvoj je druge mrtve zbuđával od smrti, kov. kemp. 220 zapovêdaš da zaúfano k tebi pristúpim, gašp. 1, 841 dopusti da koja nam ti činiti zapovédaš, s tvojum miloščum dopuniti budemo mogli; — véda: kov. kemp. 201 milošča odpovêda se stvoréńu, levst. žup. 98 župani podporo dajó, ako se ovéda če je rés da . . , perg. 11b povieda se, petr. 62 istinu povéda, mul. ap. 1445 kaj nam i prorok Ezekiel povéda, gašp. 1, 434 reč Pavla ńega ne človeka nego angela povéda, 1, 436 Baronius povéda, da vu mestu onom je glasovita cirkva, kov. kemp. 99 ako gdo ļúbi, zná kaj ova rêč povêda, mat. 1, 154 vam povéda s. Bonaventura, da još milostivnejša sada je vu nebu kak bi bila na zemļe ove živuča, mat. 1, 343 drugo je kaj nam vera povéda od duše, 1, 352 još prosim da bi čuli mudro domišleńe, koje povéda s. Ivan Chrisostomus, math. 1a 92 evangelium povèda od nekojega viteza, 2b 209 je li ovo kaj Lukač evangelišta povéda pripovest ali samo prispodoba, vu tom nam ze vséma nikaj né postavļeno, mol. 256 peta zapouvid prepovejda človeka moriti . . šesta prepovejda naj ne praznújemo, sedma prepovejda káj koli krádnoti, osma prepovejda krívo svedočiti, petr. u kalendariju: vu koterom dvojem vremene svéta mati cirkva svádbe služiti prepovéda, 223 i ev. tirn. 217 péta bóžja zapoved srdu prepovéda, 224 i ev. tirn. 218 osma božja zapoved láži prepovéda, gašp. 1, 519 sam Kristuš spáčke dávati prepovéda, 1, 671 vrag nagovarja poganine da bi Máthiaša izkončali, koji aldove ńim prepovéda činiti, math. 1a 108 kojega današni evangelijum pripovéda, petr. u predgovoru: gospon Kristuš zapovéda vsem pastirom . . vučíti ļuctvo . . concilium tridentinski zapovéda vsem plebanušem, da imaju . . vučiti ļuctvó sebe zručeno, kraj. 154 zveličitel . . nam zapovéda, da bi mi gusto krát čèz den molili, gašp. 1, 688 zapovéda pápa postiti vu srédu . . pepelnica i trojáki, kríž, Lucija duši vsaki kvatre postiť zapovéda, ak če najti v nebo sléda, 1, 400 Magudat vsa od ńih marļivo zezvéda,

Digitized by Google

vam povédam, vran. rob. 2, 24 čami me prehajaju kad vam ova povédam, 1, 192 nikaj ne delamo, dok vam pripovèdam, levst. žup. 183 ovédati, ovédam, petr. 75 ja vam istinu math. 2b 127 bog pošila betege zvrhu ljùdih, da ńihovu trplivnost podložnost vòli ńegvoj zezvèđa, 2c 200 bog srca i obistja zezvèda, kov. kemp. 154 ako je jak bogat lép prikladen ali dober pisec, dober popeváč, dober delavec, zvêda se; — mul. ap. 722 kajti se po praznom obdržavańu nikaj ne zvéđa; — védate: petr. 74 od ovoga zvédate međ vami kaj sem rekel; — védajo: krist. 50 pozívam vam vse koji dopovédaju da se previdnost božánska samo do meseca pretèže, gašp. 1, 414 od toga vnogo več boguslovci povédaju, 1, 523 povédaju s. Šimeona stárca ne listor človeka naj svetéšega, nego i najmudrešega, kov. kemp. 176 krhki ljudi smô, ako prem za angele nas vnogi preštimávaju i povédaju, mat. 1, 317 kada vsi drugi proroki obladańe povédaju, ne budi ti sam koji bi nesreču povedal, krist. nač. 30 čini nàrave jesu jeziki nebèski, koji odičenost velikoga bòga povédaju, 71 vsa proročanstva ova jesu spuńena; ona povédaju od stanoviteh pripečeń, kraj. 172 oni kii se gusto krat čez godišče spovédaju, mogu se póleg ovoga kratkoga examena občińati, 222 znáj tó da vnógi ljúdi od popa več grehov nazáđ odnášaju nego ih pred ńega donašaiu zbog toga kaj se zlo spovédaju, 225 za kaj vnogi grešniki pokoru na dugo vremè odláče ter se néradi gústo krát spovédaju? math. 1a 120 pokórnost stoji vu tom da vi vu vseh dugovàńah koja vam vaši ljubléni róditeli velé, zapovédaju ali prepovédaju, prez vsakoga mrmráńa i odvláčeńa sebe poslušne i pokórne izkážete, kov. kemp. 188 težko je kada se nepriložna i koja ti se meńe koristna víde, činiti zapovêdaju, gašp. 1, 571 zapaze sluge svoje poglavniki domom dohajajúče, đeđernò, gizdavò ter bahatò zezvédajo i zrok izpitávaju, zá kaj zapoved ńim dana ne izvršena ze vsema, mul. ap. 1439 ki nikaj ne delaju, nego kaj drugi čine marlivo zvéđaju, kov. kemp. 215 vnogi zvêdaju, gdo je vekši vu kraljestvu božjem.

b) u kojih ima vokal *e* = ѧ.

Take su osnove: greza: grẹz: pogrézam; jeka: jẹk: odjéka; kleka, kleca: klẹk: poklékam, poklécam; leca: lẹk: lécam; preda: prẹd: zaprédam; prẹga, prẹza: prẹg: zaprégam, zaprézam; preza: prẹg: buhe prézamo, leńevec se préza; sega, sẹg: priségam, dosézam; tega: tẹg: raztégam, otézam; tresa: trẹs: raztrésam; zeba: zẹb: prezébam.

Digitized by Google

Primjere iz kńige imam od ovih osnova:

leca: lécam: ravn. abc. 35 se izbudím, se zlécam ich strecke mich; — lécaš: kov. kemp. 116 kajti još preveč nenáredno se ļúbiš, za to se drugeh vóļi popúnoma zručiti lécaš; — léca: kov. kemp. 118 zagrmúješ zvrhu mene súdmi tvojemi, gospodine, ter s stráhom i trepetańem vudíraš vse kȯsti moje, i léca se kruto dúša moja, mat. 1, 575 skušavańa, obhajańa, vkanļivosti, koje vsevdil vrag naléca i plete da v greh opademo, gdo more vsa povedati? kov. kemp. 199 milošča príprosto hodi, vsakoga zla kípa se ogíble, čalárnosti i vkáneńa ne poléca, i vsa listor zaradi boga činí; — lécate: mat. 2, 513 ne morete tájiti da živeti vu grehu smrtnom je postaviti se i naléči vu pogibel, da takov vumre nespokoren i skvári se; živuč vi vu grehu smrtnom vas postavļate i nalécate voļno i prez zroka na ovu pogibel; — lécaju: perg. 45a gde vrše zalęcaju.

prega: préga: preš. 111 ak kdó ne vé kam se cezúre dójo. on vpréga pégaza v galéjo; — prégajo: bar. 14 końa vu koula prégajo.

sega: ségam: levst. žup. 204 zasézati, zasézam konflsciren; — séga: škriń. 343 kdor na lažnive perkázèn drży je kàkor tá, katęri po sęnci sęga inu hóče vętèr popasti, ravn. 2, 87 tudi mi si ob času pokója odločujmo kaj božje besede, ki nam v živo séga, levst. žup. 55 podežélna se (bolezen) imenuje, ako séza širje po deželi, 59 ta bolézen se prijemļe in séza časi na široko, bar. 7 skouz ouken svetlost séga vu stanice, ravn. 2, 82 nad Jezusam ob ńegovi skušńavi vidimo, kakó se sveta krepóst ali čédnost doséga, bar. 8 hvála naj bode tebi za tvojo dobrouto, štera nas doséga vsaki den tak rédno, ravn. 1, 265 tudi clo mrliče obséga ńegova dobrotlivost, rog. 1, 368 kadàr ta mušel zamerka de ena človéška roká h ńemu poséga, tedáj zaprè se, škriń. 125 katęri pravičnu persęga, 300 človèk katęri veliku persęga, sturi de enimu lasję po konci stoję, traun 28 katęri svojmu bližnimu persęga, 53 katęri svojimu bližnimu golufnu ne persęga, küzm. 46 kí priséga na oltár, priséga na ńega i na vsa štera so na ńem, i ki priséga na cérkev, priséga na ńou i na onoga kí v ńej prebíva, i kí priséga na nébo, priséga na trounuš boži i na onoga kí na ńem sedí, trpl. 18 kí krivo ne priséga; — ségajo: ravn. 2, 237 per ti perlóžnosti je Jezus tudi še odrášencam nektire besede rekel, ki jih nè pozabiti, v živo ségajo, levst. žup. 4 kadar se na pósodo jemļe toliko novcev, da presézajo

Digitized by Google

občinski létni dohodek, 6 da se na pósodo vzame toliko novcev da presézajo letni dohodek, škriń. 196 z lahkoto krivú persęgajo, škrb. 1, 106 med sovražnike Jezusove šliš'jo vsi taisti ktiri svoj'ga bližniga preklinajo, hudičo zdajajo, se roté inu lažnivu perségajo. küzm. 398 lüdjé na vekšega od sébe priségajo.

strega: stréza: gön. 92 etam pod slameno oslico máčka nastrejga, levst. žup. IX tako so pisali prédniki naši ter tako ustréza tudi starej slovenščini, 70 skrb za siromake je domača in ôbča, a to dvoje naj si ustréza mej soboj, da storí domača milostíńa česar ne more ôbča; — strézajo: levst. žup. 101 mej štétvo je paziti da se na novo stavlenim hižam dadé taka števíla kakeršna si ustrézajo z davčnega urada katastrom.

tresa: trésaš: kov. kemp. 187 trêba je da se još na zemli skušávaš i vu vnogeh pretrésaš; — trésa: škriń. 379 on sneg iztręsa, čb. 5, 7 razumeš kaj vetric pravi, k rožici otrésa rosíco? jap. ev. 53 katęri z mano vkup ne spravla, tá ràztręsa, traun 367 on ràztręsa slano, kakòr pepęl, jap. prid. 1, 284 katęri z mano ne pobęra, ta raztręsa, ravn. 1, 23 ne da bi očetovo zmoto perkril, raztrésa ga še, jap. prid. 1, 20 kaj za enimu rioveńu eniga groma, kir zemlo stręsa, bom jest ta še nigdar zaslišani glas ńegove štime perglihal? ravn. 2, 50 spet vidimo iz tega, strésa nas, káki trínošek je človek, ktiri zgol sebe ļubi, čb. 5, 7 razumeš kaj grôma buč, ki strop nebéški strésa, poméni? preš. 172 temnà je nóč in strésa gróm obláke, 181 kak vodà nazgrája, kak bregóve strésa, vran. rob. 1, 208 zrak strèsa z zemļum; — trésate: ravn. 1, 106 kadar oļke otrésate, ne stikujte za seboj po vejah, jap. prid. 1, 284 vy ne spravlate nič vkupej, vy ràztręsate tèdaj; — trésajo: ravn. abc. 9 oče sadje otrgajo, češple otrésajo, orehe otépajo, ravn. 2, 67 ktiri pokoršino kakor tišéč jarm znad sebe otrésajo.

c) između osnova u kojih ima izvorno poluglasno ove: cvita: precvítam; klińa: preklíńam; miļa: pomíļam; mira: umíram; pira: ispíram; sira: osíram; stiļa: postíļam; šiļa: pošíļam; žińa: požíńam; pa tako i kiļa: klati: zakíļam let. mat. 1882/3 268 i mińa: spomíńam. Evo primjeri iz knige:

cvita, cvěta: cvíta: čb. 5, 10 ocvíta srečnost prava in vesêļe, spolńêńe vsake žêļe v baharskih šêg slovéčim le vedêńu? ravn. 1, 121 vmreti vtegnejo tudi otroci in marsikteri otrok se podrézne, kadar se ravno nar lepši razcvéta, v grob; — cvítajo: rog. 1, 29 jest sim ta práva vinska trta, katéra napolníla

Digitized by Google

je vso zemlò, obšenčela usè gorè, stegnila se do morja inu rešírila te mladyke, te odraslike po usem svejtu: kateri odrasliki inu mladyke niso drugi kakòr ty vjèrni, kateri po usem svejtu se znajdejo, inu ú tem vinógradu s. m. cerkue zeléne se, precvétajo inu samastu tega sadú rodè, kor. 2, 91 golčíce mi precvétajo.

kliňa: klíňa: ravn. 1, 207 kdor vboziga stiska, stvarnika ńegoviga preklíňa, 2, 165 kdo je ta de boga preklíňa? — klíňamo: küzm. 280 nej (liki se preklíňamo, i liki pravijo niki ka mi velímo) činmo hüda, naj prido ta dobra? — klíňajo: ravn. 2, 138 blàgor vam, če vas preklíňajo ļudjé za volo mene, krist. blag. 1, 61 sàmi med sobum svàdiju se, preklìňaju i pregàňaju.

miňa: míňam: škriň. 217 jest vas opomínam, de pridete dobrovólni, küzm. 293 opomínam vás, bratje, za volo milošč boži, postavte tejla vaša na aldov živi, 276 mi je svedok boug, ka se neprestanoma spomínam z vás, trpl. 34 boug moj, tužna je dűša moja vu meni, zá to se s tébe spomínam vu držéli Jordána i Hermona mále gore, 49 gda se na postelo ležéč spomínam s tebe, 116 jas se spomínam s preminouči dnevov; — míňaš: mol. 114 gospodne bože, kí nás na tvoje spoznańe i svéto slűžbo nestanoma opomínaš, nadigni gori naša srcá, 136 nego me ešče na pokouro opomínaš, kraj. 63 prosim te da me presvéčuješ, rávnaš, opomínaš, brániš i pomážeš, trpl. 7 ka je človek, kaj se spomínaš ž ńega? 71 med timi mrtvimi sem zapüščen kak ti presmekńeni v grobi ležéči, s šteri se več ne spomínaš, geto so od rouke tvoje razločeni; — míňa: rog. 1, 282 kateri praznik opomína nas častiť iz veséļam rojstvu Mariae, 1, 583 Jezus use kliče, use opomína (a sa y mjesto í: 429 Jezus opomyna nas h temu itd.), škriň. XXXV v 13. v. opomína žęnin nevęsto, de . . , XXXVIII od I. do VII. postave opomína módèr, de imájo ludję modróst lubíti, škrb. 1, 405 h temu nas sama mati kat. cirku zvestó opomína, 1, 416 ktir te opomína od greha odstopiti, ravn. 2, 90 moj krst opomíňa, de se od grehov očistímo, 2, 239 pač trdo opomína Jezus od zapelívosti! levst. žup. 75 ta zakon tudi opomína, po kacem póti bi se z nova pozidávala razgrajêna selíšča, nagfl. 74 vučitel te hűde opomína, kára, kaštiga, te vrle hvali, zagr. 1, 216 kraļ David vsakoga od nas opomìna govoreč: . . , mul. ap. 135 bráni ga, da vu greh ne opáde, i ako opáde, opomína ga na pokoru, gašp. 1, 667 strašna példa ova krhkoče človečánske opomína nas s. Pavlom:

Digitized by Google

qui se existimat stare, videat ne cadat, trpl. 94 on se spomína na veke s závezka svojega, kraj. 296 te ih (grehe) potle popu nè valuje pred smrtjum, kaj se ž ńih ne spomína, gašp. 1, 116 od ovoga vu dnevu ovom posta negda pri cerkvi spomína se náredba ali red rimski cap. 20, 1, 539 iz ovoga s. mučenika spomína se Metafrastes; — míńamo: mol. 71 veliki den svetímo, gda se stola spomínamo etoga nastávļeńá, kraj. 95 napravil je gospon Christus mêšnoga aldova na spomínańe svojeh teškeh mûk i smrti krížne, da sè mi mešè poslušajuči od teh ńegoveh mûk spomínamo, gašp. 1, 678 ah, gdo nas tak bráni vu nevóļah, gdo čúva vu pogibelih, kak svetci božji, ako se listor iz ž ńih spomínamo; — míńajo: trpl. 5 ár se vu smrti ne spomínajo s tebe, 10 gospodna ne spomínajo, kraj. 298 kii bètežníke na ova dugovánia opomínaju, gašp. 1, 611 koji ńe sveto ime gusto krat spomínaju, od strašne boli zubné občúvaju se.

mira: míram: mol. 170 tebi vörostűjem, oh Jezuš! tebi spím, tebi živém, tebi méram, küzm. 3, 21 vsáki dén vméram; — míra: ravn. 1, 331 strašna je smrt nepobolšanega grešnika V míra naj še med takimi mukami pravičen, sej tolažiti se ima s čem, 2, 168 moja hči vmíra, joj! preš. 137 vsa v poglédu tvojem skrb umíra, kraj. 286 malo koteri zmeď ńih dobrum smrtjum vumíra, mat. 1, 356 vekša stran ńih vmíra na postele, 2, 107 vumíra od glada, 2, 198 sada ńemu priteščalo je, tuliko da ne vmíra, 2, 447 vsigdar čuli budete da se hváli takaj od ļudi malovredneh, koji vumíra opraščajuč špote, obšanosti, i da se kudi koji vumíra očitujuč srdce jála i fanteńa puno, 2, 482 vumíra samo jeden krat; — mírajo: mol. 271 ka či se na skvarjeńe zglédnemo i na ńé mantre? kak brezi smrti mérajo i nigdar mrejti nemrejo, küzm. 320 liki vu Adami vsi mérajo tak i vu Kristuši se vsi oživéjo, trpl. 39 ar se viditi dá, kaj tak moudri mérajo kak norci i blázni preidejo, küzm. 454 bláženi so ti mrtvi, ki vu gospodni vmérajo, kraj. 293 od kud izháđa da vnógi bètezniki préz dobrè pokorè vumíraiu, 317 kij préz dòstojné pokoré vu smrtneh greheh vumíraju, mat. 1, 356 vsi grešniki ne vmírajս nepripravnò.

šiļa: šíļam: küzm. 47 jas pošílam k vám proroke, küz. mik. 5 ovo jas pošílam anđela mojega pred lícom tvojim, 99 idte, ovo jas pošílam vás liki ágńece med vuké, math. 1, 1. 30 nut ja pošìļam angela mojega pred lícem tvojem; — šíļaš: mat. 1, 101 budi blagoslovļen bog vu vseh, koja zvrhu nas pošíļaš;

Digitized by Google

— šíl̨a: traun 64 gospód pošíla povódńe, levst. žup. 50 kakó je biti skrbnemu, kdor dela ter kam pošíl̨a strélne kápice in vžigalíce, to ustanavl̨a ukaz, 150 natísnene golíce tacih povêlij županom pošíl̨a políticno okrajno oblástvo, gašp. 1, 580 vučemo se od svéte ove devíce i mučenice Dorotée vu mukah i težkóčah, kotere nam dóbri bog pošíl̨a, veselo lice i srce držati, 1, 603 ovak i Lucifer pošíl̨a podložnike svoje i gréšnike, da bi vse l̨udí od ńega odvrnúli, 1, 623 pošíl̨a tulikajše ńe vu ovi súzni dolici iz jednoga držańa vu drugo, 1, 740 na službu vašu angele svoje vam pošíl̨a, krist. 153 podnašajmo trplivno vse, kaj nam bog pošìl̨a; — šíl̨ajo: rog. 1, 587 pošílajo unkaj na hribe gvišne gledóuce, de bi gledali, kadaj bi se imelu tu sunce pèrkázat, levst. žup. 14 novci se brez poštaríne pošíl̨ajo, 147 te podrúžnice vojáke izprejémajo, skazújejo ter pošíl̨ajo na dopolnítvenega okoliša postájo, küzm. 47 kamenüješ one, šteri se k tebi pošílajo, nagfl. 20 za ka vas roditelje vsák dén v šoulo pošílajo? krist. blag. 1, 55 tak détcu svoju vu muke vekivečne pošíl̨aju, levst. žup. 50 zakon ne išče posebne pazke samó tedàj, kadar se razlícna otrovíla in vžigalíce prodávajo, nego tudi tedàj, kadar se délajo in razpošíl̨ajo.

Po analogiji osnova na ińa imaju taj naglas i osnove: gińa mjesto giba od po-ginoti; grińa mj. grta od po-grnoti; trińa od utrnoti: sveča se utríńa, zvezde se utríńajo, to se ne stríńa.

gińa: gíńam: ravn. 2, 252 kol̨ko mojiga očeta najémnikov ima kruha čez némoč, jez pa tukaj od lakote pogjíńam; — gíńamo: ravn. 2, 217 gospod, otmi nas, pogíńamo.

grińa: gríńa: preš. 66 odgríńa ti se póstl̨ica, škriń. 90 človèk kateri s perliznenim inu golùfívim besędami k svojimu prijátlu govory, ńegovi hóji mręže razgríńa, levst. žup. 144 razglasílo.. oznańa se kakor se kód zdí priprávneje: javno se pribíja, na vídež razgríńa po gostilnicah, 143 v teh izkazílih o stanovíščih so pisani tudi tisti brambovci, kateri, kadar se vojska zgríńa v orožje, ne pojdejo na razpreglédnega uradú postájo.

d) još dve tri osnove koje se grade od osnova na suglasno: lega: leg: polégam; leta: let: létam; griza: griz: ogrízam; striga, striza: strig: ostrígam; goda: gąd: zgódam, svińa zgóda; žíga: žeg: vžígam. Primjere iz knige imam samo za osnove:

lega: légaš: ravn. 1, 108 sadniga drevja ne směš kazíti, tudi kadar mésta oblégaš nè; — léga: ravn. 1, 212 če jo (deželo)

Digitized by Google

sovražnik stiska in ńé mésta obléga, 2, 195 duhovnim k lepim délam šántovim šàntovcam daja Jezus moč, de se dobriga lótijo in de se jim pot zveličańa odléga, abc. 53 presica, ko je debéla, se zakóle. Mesó, bòh in klobáse so. Žé se gódla perléga, traun VII zjutráj in zvęčèr se pętje tih psálmov razlęga, ravn. 1, 146 ves ļud zažène veseļe, de se po deželi razléga po širokimu in dolgimu, 1, 152 po celi zemli se klic ńih razléga, 1, 174 razléga se glas pésem trobént in bóbnov, 1, 315 od veseļa je ves polk vrískal, in veseļe se razléga po širokim in dolgim, 2, 71 glas izkušave ni le Judam vèļal tistih časov, razléga se iz véka v vék, ber. 165 glas se razléga na vse straní, čb. 5, 57 zapôje de razléga se, čb. 4, 39 opat bogato napitan na mehko se vléga, levst. žup. 77 dohodkov dobívajo nekaj od občine, nekaj od zavaroválnih zavôdov in od pomagajóčih družábnikov ter kar se nabere še drugód. Vse to po tem zaléga de se kupuje in trdi gasílno orodje. Kašto čuje se i lêga.

leta: léta: ravn. 1, 278 ni je bilo vtolažiti. Vsaki ļubi dan léta in gléda okoļ, preš. 119 vé že ki nad pótjo léta tíca, de jo ļúbim, 167 od vesêļa do vesêļa léta; — létamo: kor. 3, 25 kaj hoč'mo ptiči védit' k' po zraku létamo? — létajo: škriń. 379 za tó so se shranbe odprle inu oblaki kakor ptice lętajo..., on snęg iztręsa kakòr ptice doli lętajo de bi se vsędle, ravn. ber. 164 soparji létajo po zraki, kor. 2, 90 po nébu ptice létajo. preļubo gostolévajo, preš. 10 ne létajo čebéle, krog cvétja ne šumé, mat. 2, 40 hočemo ravnati se poleg vođeńa našeh nevkrotneh hotejn i požeļeejn, koja ne létaju navadnem načinom proti dobru nebeskomu, kug. 192 letá bolęzen vękši dęjl se vlóti tęh svín, katęre se malu zlętajo. — Nu s prijedlozi složena osnova s iterativnim značeńem ima ˆ: lêta: oblêtam, sprelêtam, zalêtam se itd. ‚dolgo oblêtam predno vse oblétam'.

žiga: žíga: škriń. 377 sonce ob poldnę zemlo izžíga.., al sónce tri krat bòl izžíga gorrę, levst. žup. 66 kazniti je vsacega ščuvája, kateri délavce podžíga de bi z mezdó poskočili, traun 245 ogin grę pred ńim inu požíga okóli ńegóve sovrážnike, ravn. 2, 199 kakor se plevél odbéra in požíga, ravno taki bó konec svetá, preš. 107 povsód veséle lúčice peržíga ji úp golfívi, škriń. 249 pogovor z ńó kakor ogin vžíga, 320 po štèvili dręvja v lógi se ogin vžíga, čb. 5, 35 'z očésika vžíga ļubézen, mat. 1, 306 spodobno je k one svetlosti koja na previsokeh turneh vužíga se da se samò vidi, ne pak da se hodi, traun 212 kakòr ogin

Digitized by Google

gojzd požgé inu kakòr plamęn gorrę zažíga, takú jih ti s tvojim hudim vremęnam pregáńaj; mol. 236 ona (lubav) mi pamet zažíga; — žígajo: ravn. abc. 73 mlatiči víhajo cépce na kvìško. Eden za drugim ožígajo, preš. 45 ńe poglédi svítle stréle z néba jásnega posláne dêleč króg junákov srcam vžígajo skeléče ráne.

2. Osnove raširene na ika, eka, uka, eha; ita, uta; izga, uzga: blesíka (uz blesiče) fulgurare; bzíka (uz bziče) lascivire, o govečetu; dobríka se adulari; drsíka se eislaufen; lesíka (uz lesiče) fulgurare; plasíka flammare; skovíka ululare (ut noctua); turbéka gemere (de columbis); cvrzúka crepare, stridere (terendo); skomúka munkeln; vrzúka portam iterum aperire et claudere, blahúta ruere; čvrkuta fritinnire; hripúta anhellare; lopúta obicere fores; piskúta difficulter spirare; skakúta exilire; srebúta sorbere; škrgúta stridere; boléha (uz bolehâ) valetudine minus commoda uti; skoléha (i skolehâ) se convalescere; brlízga vehementer sibilare; brlúzga alapas ducere (pf. brlúznoti). — U kńizi ove osnove slabo dolaze: lesíkaš: kraj. 354 bože kí tvoju zmožnost i gore na nèbu i ovde na zemļe skazuješ, gda tvojem glásóm iz oblakòv grmiš ter treskaš i svetlemi obleski lesìkaš, náglemi vetri hrupìš, prosimo te, stegni tvoju srdu; — lesíka: petr. 189 plačem zvoní vu jasleh, kí grmí vu oblakeh, gda se svét lesíka; — žmíka premere: vran. rob. 1, 130 da mû pak péčenka s tem tečnèša bude, zežmíka nekuliko citronskoga soka po ńoj; — turbékajo: nagfl. 114 ti drűgi (goloubje) se pa šétajo okouli goloubńeka i turbékajo; — kukoréka: nagfl. 108 kokouš krákriva i kokodáče, kokout pa kukoréka.

3. Osnove koje se grade od ženskih supstantiva na *a* s ′ na predzadńoj slovci n. p. bránam: brána, occare; brázdam: brázda, sulcum imprimere; čáram: čára, incantare; pri dúšam se: duša, kleti se govoreći: pri mojej duši; gízdam se: gízda, superbire; sáńam: sáńa, somniare, nu češče: sbńâ mi se; trobéntam: trobénta, tuba canere; tako vaļda i vládam, ládam od vláda a ne od vlasti. Ovaj glagol dolazi veoma često u ugarskoj slovenštini i u kajkavštini n. p. vlada: vládam: mat. 2, 16 kuliko goder preštimanoga i dragoga vidiš mene imati i ládati, tko vse nimam nit ládam za moju hasen .. nego imam i ládam vsa ova za ļubav, hasen i dobrovoļnost z ļubļenum žeļum podložnikov i puka moga, kraj. 148 s tvojum pomočjum obládam,

Digitized by Google

mul fer. 39 isprosi mi od predragoga Jezuša tu milošču, da takva skušavańa vsegdar obládam, 127 i da ga obládam, za to obečem starejšem pokornost, kov. kemp. 204 dej mi ovu milošču, da obládam prehudobnu naturu moju; — vládaš: trpl. 113 tí ládaš moje obísti, kraj. 118 ki usèm svetom nebèskem i zemeļskem làdaš i trèseš, 317 onde vezdaj kraļuješ i vsem svetom ládaš i tréseš, gašp. 1, 475 potrebno je da vu trpļivnosti ládaš z dúšum tvojum, küzm. 280 naj pravičen bodeš vu tvoji rečéj i obládaš gda se soudiš, gašp. 1, 824 kči moja, ovo je vréme skušávańa, čuvaj se da ne privoļiš i ne izgubiš vu jednom hipu vsu tvoju muku i trude; ako ga pak ti obládaš z neprivoļeńem, kak zapazi da si ga premogla, hoče pobegnuti od tebe, kov. kemp. 198 ako samoga sebe zvršeno obládaš, ostála lagļe podložiš; — vláda: küzm. 230 Peter ńemi pa rčé: srebro tvoje ti naj s tebom bode na pogübelnost, kaj štímaš ka se boži dar za pejneze láda (ap. 8, 20), 365 mér boži naj láda vu srcáj vaši, nagfl. 89 dokeč (pes) s sebom láda, zgrizé ka pred ńega príde, perg. 22b le k mestu ima sudac preceniti i v ruke kupceve dati da je lâáda, 54b da zastavļeno imieńe pravdenim zakonom laáda, 70a nepravdeno láda ono imieńe (14a 17a 23a laada), petr. 200 vsem svetom láda i trése, 218 peklom láda, kraj. 257 kí vsem svetom láda i trése, 266 ńemu daruješ vse ostalo blàgo tvoje, da on ńím láda kak ti svojém, gašp. 1, 583 ako hočeš i desnu stran negda vudri, ar z levem vuhom vre čistò gluhota láda, kov. kemp. 203 kuliko natúra više se stéže i láda, tuliko vekša milošča se vlêva, 205 niti punum več istine svètlostjum, niti zdravjem i rávnovstjum hotéń svojeh láda, mat. 2, 247 naj bude vse, kaj dobra ima i láda svet, math. 2c 101 podeli nam milošču tvoju, da se svét poleg náredbe tvoje mirovno rávna i láda, mat. 1, 538 s. Jakob prednazveščaje vsakoga blaženoga, koji nadláda skušavańa, 2, 59 na nas spada na nas včiniti da bog nadláda ovo strašilo greha, krist. nač. 14 ovakvo veséļe postavļamo mi vu ovem izvišenem pokoju i vu ovem želnem stališu srdca, gdé gâ nikaj ne gene, gdé je vsevdiļ mirno i nikakvoga se zburkańa, koje bi se proti ńemu podiglo, ne boji, i gde vsako zlo nadlàda, koje živléńe človečansko obstira; mol. 71 staríno tere novina, sénco obláda pravica, 259 vodou moreš preplávati, smrti nej obládati, gda tou dönok tvoj'ga konec vtrgne žítka i naglo te obláda, küzm. 426 vsáko porodjeno z bogá obláda ete svejt i eta je ta obládnost, štera ete svejt obláda, vera naša. Što je, kí obláda

Digitized by Google

ete svejt, nego kí verje ka je Jezuš sin boži, 441 ki obláda, té se obličé v bejli gvant, 440 kí obláda i ki zdrží do konca dela moja, dám ńemi oblást nad poganmi, petr. 42 ako pák prišedči od ńega jákši obláda ńega vse ńegovo orožje vú ko se je vufal odnese, mul. fer. 43 krščenik sebe obladavec i nebo obláda koje se silum dobiva, gašp. 1, 325 vu Aleksandrije (s) svétem Athanašom prebivajúčemu da Arijáne obláda dojde stanoviti človek velike mudrosti imenom Didimuš, 391 koji obláda ne če se raniti od smrti druge, 400 vu vremenu onom Chosroas kraļ peržijanski s strašnum vojskum pod Jeruzalem dojde, varaš obstre, podséde, obláda, porobí, 586 ovdi trúdnoga vúgoden seń obláda, mul. ap. 845 ńegvu ženu kruto lépu pred svoje oči ne pustil dopeļati, da ga ńe pogled na zlo požeļeńe ne dopeļa i ne obláda, kov. kemp. 98 ļúbav hoče biti prósta, da se po kakovi škodi ne obláda, 115 proti stáne zaráščena naváda, ali bolšum návadum se obláda, 116 hitrêje zvúnski neprijatel se obláda, ako nútrni človek nê porobļen, 198 kotéro zlo kad se obláda i podloži, spróti velik mír i vtišeńe postáne, 204 potrêbno je milošče tvoje ter velike milošče, da se obláda natúra na zlo vsigdár gotova od mládosti svoje; — vládamo: mat. 1, 409 ono malo, kaj imamo i ládamo, je ostanek našeh dobrih, gašp. 1, 791 znáj da mi s tobum vojuvali búdemo, do konca stálni ostanemo i zadńič tebe obládamo; — vládate: mat. 2, 188 pošļe betege i strašne protivščine, koje vas poróbe i mentuju vsega kaj imate i kaj ládate, 278 vsa ova lahkò nadládate; — vládajo: küzm. 40 znáte ka poglavnícke poganski gospodüjo nad ńimi, i ti veliki ládajo nad ńimi (mat. 20, 25) 355 mi nemamo boja prouti krvi i tejli, nego prouti poglavníkom, prouti oblásti, prouti svejta zmožnosti, kí vu kmici etoga svejta ládajo, prouti dühovnem hüdoubam za ti nebeski volo, trpl. 10 okouli vrat je vse puno hüdobńákov, gda za man lüdjé med sinmi človečemi ládajo, 15 obari slugo tvojega od ti zvišeni, naj ne ládajo nad menom, perg. 4b kakovo gode imińe ládaju, 9a kotero nepravdeno ládaju (14a 64a laadaju), mat. 2, 75 mora se moliti za občuvańe i zdrzavańe dobrih koja se ládaju i vživaju, 78 ládaju, vživaju vsa dobra, 125 penezi po vsem svétu ládaju i gospoduju, kov. kemp. 233 vračtvo, vu kojem zla nagneńa moja se vráče, pohtéńa stèžeju, skušńe obládaju ali pomenšávaju. — Nu ako u supstantiva nije izvorno duga slovka a riječ ima samo u kranštini osobito u goreńštini ', onda ima glagol potisnuti naglas n. pr. srêčam: sréča a

Digitized by Google

srpski srȅća; ili ako ima riječ ù kranjštini ′ a u srpštini ˆ: prîčam, príča a srpski prîča; žêjam: žéja a srpski žêđa. — Tako i od supst. neutr. na *o s* ′ na slovci ispred *o:* čístlam: číslo, čísla: ravn. 2, 6 svoje dopadajȅńe imá on nad dobrimi ļudmí: pozná, čísla jih, ļubi jih; — čístlamo: preš. 120 dôkler ne cvetè še róža, so v častì per nas vióľce, zvònčike, marjéťce, drúge túdi čístlamo cvetlíce; ali dêlam: délo, jer srpski djȅlo.

4. Osnove koje se izvode od nomina s ′ na zadńoj slovci: jedínam: jedín; kalíšam se: kalíš; krížam: kríž, petr. 244 pokáži mi, kak se krížaš. Za kaj i za koju se hasen tak krížaš? — jedínam: kov. kemp 233 hočeš da sebe sámoga tebi vjedínam? — jedínaš: kov. kemp. 256 ti dohájaš, da se iz mene posvetíš i meni vjedínaš; — jedína: kov. kemp. 230 dúša moja têlo tvoje žeļê, srdce moje s tobum sê vjedína i hlepí, 259 to je vsa žeļa moja da se srdce moje s tóbum vjedína; — jedínajo: nagfl. 186 zmrznejo dosta krát spári vu zráki; posebne žilice se po tom vjedínajo i málo bejlo pérje obrázijo: snejg ide. — Kalíša: nagfl. 106 svíńa je nečísta: kalíša se v naj ružnejši mlakaj.

5. Više dvoslovčanih osnova i domaćih i tuđih, koje rjeđe u knízi nego u svagdańem govoru dolaze. Evo ńeke iz knige:

ahta: áhtam: rog. 1, 597 več, več takih imelu inu kazalu je eno tako múč, ena taka ‚karpkúst' (čitaj krpkust), katére bi zamógel postáviti naprej, ali se teh na áhtam; — áhtajo: rog. 1, 133 tu nebú se dèrgáči na poséde, od drugih na prèjme, kakòr le od teh katéri samy sebe premagajo, de se tega posvetniga na áhtajo, na samo čast božjo mèrkajo.

ana: ána se: ravn. 1, 27 tako se Abraham nar lepših krajov dežele vána, de je le mír, 1, 57 Jožef ni ļubil krepósti in čédnosti iz posvetniga dobíčka. Otéti svojo čédnost ali krepóst še se le vsiga vána: častí, veseļa in dobíčka. Pač lep ván je ta! 213 bó naj z nami gospod naš bog kakor je bil z našimi očaki. Ne zapuša in ne vána naj se, nagíba naj si naše srca, 239 kdor se na prazne mrčèsa zanaša, se vána svoje božje pomóči.

baha: báha: škriń. 254 góriši je tá katęri dęla inu vsiga obilnu imá, kakòr tá katęri báha inu kruha stráda, ravn. 2, 147 kdor s svojimi darmí báha, kdor jih revežam oponáša in hoče velike hvale za ńe imeti, taki še ne misli lepo in milo, kakor je Jezus, preš. 17 márši kdej, ki ti tvoj ļúbi zapôjè, sréče v ļubézni se báha vesél, v srcu te zbúdajo pésmice môje.

Digitized by Google

bleda: blédam: čb. 5, 36 zapékam, oblédam, v sesêļi gorím.

bliska: blíska: nar. pes. po goràh grmí in blíska, ļúbček pa po póļi vríska; preš. 7 kak lepó se rôsa blíska, dokler jútra hlád ne míne! bar. 35 kak šté blíska ino trejska, čütim jas božo rokou, mul. ap. 104 kada se blíska.

ceha: céhaš: jap. prid. 1, 140 ali se ne dęlaš očitnu norca ti, moj Kristjan, kadar kumaj od pridige prideš katęra je bila zuper pyanost držana, kęr si sam potrdil vse, kar je bilu rečenu inu vèndèr na ravnost iz cęrkve v oštarijo tečeš, kęr do noči inu še en kos noči cęhaš, inu šlęviš? — céhajo: jap. prid. 2, 52 ravnu takú bogá režalijo kakòr drugi pjanci, katęri se prav hudu vcęhajo.

ciļa: cíļa: mol. 20 o preodíčeno sveto trojstvo, eden právi boug! k tebi cíla moje náj prvo etoga dnéva zdihávańe, 249 tvoji rouk strejla povséd na mé cíla, nagfl. 76 ńegva pout je vu vsem míla i tebi na dobro cíla, 90 lepou je viditi, kak mačka stráži i loví miši: takšega hípa se mačka v skrivno mesto potégne, doli se potůli, z repom vuja, cíla, ednouk skoči i med škramblami ji je porob, gön. 51 Kolman tá cíla, pa velí: strejlí; kov. kemp. 140 znam kak je vsakomu, kaj misli, kaj hoče i na kóji konec cíļa ńegvo nakaneńe, krist. blag. 1, 69 bìli sû stanoviti da ono kaj bog čini, premda i nepovoļno i suprotivno bi bilo, véndar na dobrò cìļa; — cíļajo: trpl. 8 oči ńegove za nevolákom cílajo, 46 cílajo s svojimi strejlami, 49 ki s svojimi britkimi rečmí cílajo kak s strejlov, krist. blag. 1, 127 po kojém zrnu vnogi svète cìrkve navučiteli male grehe razmévaju, koji se od ļùdih za malo dugovàńe preštimàvaju, ako prém na vekivečno skvarjeńe cìļaju, 140 vsigdàr naj na dušu gledaju i cìļaju.

dirja: dírja: kor. 2, 8 v šotôrje dírja, dírja v skók, Turčine séka vse okróg; 30 Pégam dírja jadrno, dain. 89 jazbec k men' perdírja; — dírjava: kor. 2, 79 obsêdlaj brž koníča dvà, v Ļubļáno v skok podérjeva; — dírjata: kor. 1, 136 sta šla na ravno mi poļé, en krat naprot zadírjata, en drujmu nič ne storita.

erba: érba (govori se jérba i vérba): škriń. 96 skuzi try rečy se zemli nepokoj gody: .. skuzi zúprnu ženó, kadàr bó v zákon vzęta, inu skuzi deklo, kadàr po svoji gospodíni ęrba.

ferbéga: ferbégaš: škrb. 1, 64 kir se božje lubezni, božjih gnad inu večniga izvéličańa zanikrno ferbégaš.

fercera: fercéra: rog. 2, 80 od teh treskov, katéri ta život (životh) zadénejo, se čudne reči berejo. Dosta krat fercéra ta

Digitized by Google

meč ú nozincah inu te nozince céle ostanejo, 81 čase udári in fercéra to dete ú maternimu telesu, de materi pak neč na stry skode.

fenta: fénta: jap. prid. 2, 69 en sam smrtni gręh pofęnta vse to dobru, kar vam je mogóče sturiti.

ferdama: ferdáma: rog. 461 on ńih ner več ferdáma. — ferdámajo: škrb. 1, 123 ktiri iz sramožļivosti en al drugi greh pred spovdníkam zamoučé, ti se tako že samí ferdámajo.

glešta: gléštate: kug. 44 vaša živina konec vzame za to kęr jo ne čędite, ne vmijete, ne glęštate, ne oplaknite.

gloda: glóda: preš. 187 tak mládi déklici, ki zgódna rána srcé ji glóda, vsmrti mír ńegovi.

groža: gróža: nagfl. 136 v ednoj drűgoj kadi pak melo cout eden valék te čas mejša, grouža dokeč se kak testou ne vgostí.

haba: hába: perg. 85b da se toga haaba činiti, petr. 272 ki se pogibeli nè hába poginuti mu je vu ńe (eccles. 3); — hábaju: gašp. 1, 317 s poniznem valuváńem grehi se obáļaju, prilike hábaju i vražje prečke odhitávaju.

heńa: héńa: küzm. 225 ete človek ne hejńa rečí prokletne gúčati, gön. 90 pri nas se na vékše zdaj začne sprotolejtje i hejńa trdo zimsko vrejmen; — héńamo: küzm. 347 vu svojem vrejmeni bomo želi obilno, či dobro činiti ne hejńamo; — héńajo: küz. 317 lübéznost nigdár s srcá vö ne spádne, geto ali so proroküvańa, se správijo, ali jezicke, hejńajo, trpl. 27 tanáč držíjo prouti meni i ti najnevolnejši brezi bina mojega; trgajo se, niti ne prehejńajo; vidi: jéńa.

hrepa: hrépajo: kug. 202 vy bóte vidili, de živali težko sopejo, hrępajo, rilc odpęrajo.

hrusta: hrústa: škriń. 94 en rod je, katęri na męsti zób méče imá inu s svojimi kócniki (pogrješno: kótčnike) hrústa, de bi ręvne v dežéli inu vbožne ludy požèrèl, let. mat. 1882/3 329 sprédaj šílce, zádaj víl'ce, v srédi ústa, kámeńe hrústa (odgonetļaj: plug).

jeńa: jéńam: rog. 489 več le tákiga zamógel bi k ovršejnu besédy tega Ovidija naprej pernest inu postávit. Ali od tega neham inu jéjnam za zdàj; — jéńaš: ravn. 1, 227 prav kraļ bi mi bil tí, če mu perjéńaš; — jéńa: rog. 328 če te u trjetim skóku na dobji inu na popáde, skákat za ńo nehà inu jéjna, škriń. 111 zgol sam je inu vendèr ne jęńa dęlati, ravn. 1, 111 Izraelci so hotli malíkov po egipčansko. „Na noge, na noge! so

Digitized by Google

rekli Aronu, mí gremo. Bogóv nam narédi, de se pred nami nosijo. Do vé kaj se je možu pergodilo, ki nas je iz Egipta perpelal. Aron jim jéńa (gab ihnen nach), 2, 211 ne jéńa naj trkati, ber. 163 sapa je stegļiva, ker se da stisniti, in če stis jéńa, se spet naglo stégne, čb. 5, 12 trditi on, ki pél me je, ne jéńa de z vajvodam ne méńa, preš. 109 pévcu védno sréčá láže, vùnder péti on ne jéńa, 173 tak vrže se Vaļhún na nekristjáne: ne jéńa préd, doklèr ni zádńa srága krví prelíta. 175 al de te jéńa tá skeléti rána, ne bóš posnél Katóna Utičána (krivo: Utikána)? ravn. ber. 68 ko je bil Mójzes na bôžje povêļe še en krat na góro šel in se je štirdeset dni na ńi mudil, so Izraelci jéli godrńati in rečejo Aronu: narédi nam bogov, de se pred nami nósijo, kdo vé kaj se je móžu pergodilo, ktéri nas je iz Egipta perpeļal. Aron jim odjéńa, 78 ļudstvo hoče od Samuela de naj jim kraļa dá. Samuel povè jim kakošne dolžnosti de bodo do kraļa iméli. Ali ļudstvo ne odjéńa, 165 sapa ker imá skrčļivost in stegļivost, se dá v ózik prôstor stisniti, pa se naglo spét stégne, če stis odjéńa; — jéńamo: ravn. ber. 12 gospodovi aposteļni so nam kristjanam nedéļo v praznovańe postavili. de naj ta krat od déla jéńamo; — jéńajo: ravn. ber. 61 ob nadlógah in težavah délajo nar lépši sklepe ter obétajo pobolšańe, brž pa ko nadloge in težave odjéńajo, tudi že pozabijo, kaj so sklenili in obļubíli.

joka: jókam: traun. 11 jest sim trudèn od zdihùvańa, vse noči se jest na moji póstèli silnu jókam, kor. 3, 132 sim se omožíla, se kasám, zmiraj jókam noč i dan; — jóka: škriń. 261 sovrážnik se s svojimi očmy jóka, al aku bó čas našàl, ne bó krivy sit, ravn. 1, 43 Jakobova golfija tedaj se je zdaj pokazala, Ezav pa rjòve in jóka na glás, 55 Jožefa za dvajset srebrníkov Izmaelcem prodájo. Jožef jóka, prosi, pa nič ne pomága, 68 šel je v zapéro in jóka, ber. 40 Jakob jóka neprenéhama, kor. 1, 40 od vesêļa se jóka moje deklè kádar zagléda me, preš. 73 Sevêra skrivéj po pévcu jóka zna bíti se domá, ravn. 1, 46 Jakob Rahelo zagledavši odvalí kamen hitro znad vodnaka, napojí ji dróbnico, pozdravi jo, in zajóka na glas od veseļa, ber. 48 per tih besédah se mu je nad bratom iz ļubézni do ńêga ožaliło, in se zjóka; — jókamo: škrb. 2, 191 oméči naše srcá, de (s) solzami svoje grebe objókamo; — jókate: jap. ev. 174 kaj takùšni hrup dęlate inu se jókate? kor. 2, 86 za kaj se vsêlej jókate kadar mi krúha dájate? — jókajo: škriń. 245 nikár ne pusti tę kateri se jókajo brez obveseléńa.

Digitized by Google

kara: káram: küzm. 442 jas štere koli lübim káram je i kaštigam, mat. 1, 593 nit vas zbog toga káram, nego káram vas rádi voļneh vašeh faling vu molitve, 617 navlastito pak ńè opominam zažganò i oštrò káram kaj se dostojí kvarov luckeh, trpl. 41 tou si činio i jas sem mučao, i ti štímaš, kaj bom jas tákši kak tí? Ali jas te pokáram i na ouči te vržem, mat. 2, 184 bože vsamoguči, kaj morem včiniti da bi tvoje cirkve pošteńe i vrednost povrnuti mogel? je li da nazveščam tvoje zapovedi? jeli da pokáram, da grozim se? — káraš: kraj. 91 huàlu ti dàjem, da si ti menè denes vu on tvoj suèti templom zapeļal na poslúšańe tvojéga svétoga evangelioma, da me po ńem vučíš i z grehov káraš i tvojè nebésko semè na mlédne mojega srdca zemļe sèješ, trpl. 99 pokáraš te gizdave; — kára: trpl. 115 naj me bíje te pravičen smileno, naj me kára, li olia balžama naj ne vtají glávi mojoj, nagfl. 74 vučitel te hůde opomína, kára, kaštiga, zagr. 1, 61 kojeh oštro kàra i karajuč opomina, 182 koji goder vidi bližńega svojega grešiti ter mučí, ńega ne kàra, jednak greh z ńim činì, mul. ap. 742 bog se zarad kipov na Židove strašnò kára, gašp. 1, 25 Bernard oštro kára činèńe Šaula, mat. 1, 126 pitajte s. Bernarda je li istinu govorim, kak kúdi i kára one koji žeļu imaju dugoga živleńa, kaj štimate za kaj ńè kára? math. 1a 190 on nas kára, veseli, zapovéda . . , trpl. 77 té ki pogane pokára ne bode kaštigovao? mul. ap. 657 skrblivo opomene, pokára grešnika, gašp. 1, 240 kaj čujuči verni pastir Hilariuš ide sam vu spravišče ovo, da zlo nakáneńe pokára ńihovo, 403 ove s. Anaštažiuš razumevši s krščanskum pokára sloboščinum, 456 Gaj na kolena poklékne i Ivanu ruke kušujúči oproščeńa oprosi, kojega Ivan ļubļeno pokára i vu milošču cesara znovič zapeļa, 468 i da boļe skupost ńihovu pokára, pokaže lista, 776 vu hižu tovaruša dopeļana od velike žalosti na smrt obetéža, na tuliko da zvrhu ńe zdrávja vsi zdvoje vračiteli. Dojde vendar nekoja vešča, puna bahorje žena, istinsko zdrávje obečajúča, ako ńe prime vračtvo Frančiška, koju tak oštro pokára betežnica da kómaj za kóžu boječi se céla iz hiže pobégne, mat. 2, 239 vgrešil bil je Saul, i nut prorok Samuel poslan od boga da pokára i nagrozi se prekršiteļu zapovedi Šaulu; — káramo: mat. 2, 177 nas tenta, da se smějemo, posmehávamo, razgovarjamo, káramo; — kárate: küz. 431 či pa osobe prijimlete, grejh delate i kárate se od pravde liki prestoplávci, mat. 1, 617 ali moj človek, moj otec, moja mati, koteri tak štimate da dobro navúčate, ká-

Digitized by Google

rate i opominate vašu detcu, je li vas detca poslušaju? — kárajo: küz. 70 vsáki ki lagoja dela činí, odùrjáva svetlost i ne ide na svetlost, naj se ne kárajo dela ńegova, 353 tá pa vsa, da se kárajo od svetlosti, očivesna grátajo, trpl. 11 i v noči kárajo mené obísti moje, mat. 2, 178 prigovarjate spovednikom ńe ozivajuč oštre i sumļive, ako vas káraju i opominaju, krist. blag. 1, 61 potrébno je, da roditeli détcu zlo činèču kàraju, küzm. mik. 58 vsáki kí hüdou činí, odürjáva svetlost, i nejde na svetlost, naj se ne pokárajo dela ńegova, petr. 85 i ev. tirn. 78 vsaki on, kí zlo činí, oddurjava svetlost, i néjde na svetlost, da se ne pokáraju déla ńegova. Ređe: kâram.

kuja: kúja: ravn. 1, 88 kraļ obļubi ļudstvo spustíti. Kadar pa šiba odjeńa, se kraļ spet skúja.

merka: mérka: kast. 6 tà kir se po murji vozi, kadar per kraju morjá enu malu na suhu stopi, z miseljo je vse skuzi v barki inu flisih mèrka kadaj tá mornár ga pokliče, petr. 198 i ev. tirn. 183 odnud mérka na dóbre, jàko pázi na húde, rog. 92 kakor zamérka s. Gregorius, 643 Plutarh piše inu zamérka od teh sedmih modrih te Graecie; — mérkajo: traun 332 naj męrkajo tvoje všęsa na glas moje prošńe.

muka: múkajo: ravn. abc. 43 krave in vol múkajo.

muta: múta: nagfl. 43 či me vučitel kaj píta, jas odgovor dam, prazna gláva šeptá mű́ta, té pa jas ne mam.

nuca: núcate: škrb. 1, 263 ako tá mitel núcate, imate dvojni dobiček.

ofra: ófram: jap. ev. 184 aku bó en človèk djal k očętu ali k materi korban (tó je, dar) katęriga jest ófram, bó tebi k pridu; — ófra: škriń. 347 tá se hvalęžen skáže, katęri od čiste pšenične móke ófra. — Govori se: vófra.

piha (uz piše): píha: škriń. 102 vętèr grę okóli tèr vse prepíha.

praska: práska: bar. 11 (s) svojim oblečalom je šparlíva bila. Vsigdár je pázila, naj se ne vtepé ali ne raspráska.

preša: préša: gön. 47 grozdje se prede vsejm zmuždí i teda prejša.

raja: rájajo: kor. 2, 47 stojé tri lípe zelenè: pod prvo końče stávijo, na ráj se brhk' obláčijo, pod drugo ráj predavajo, pod trétjo krógle rájajo.

rajta: rájtajo: škriń. 324 aku tudi povrniti zamórejo, se branijo inu komaj polovico od posójeniga vrnejo, inu še tó unimu

Digitized by Google

kakòr za eno nájdeno rẹč, r á j t a j o, škrb. 2, 23 dosti jih je ktiri malo al nič na to dolžnost ne p o r á j t a j o.

rata: r á t a m: küzm. 340 ár zdaj lüdí r á t a m ali bogá? (ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν θεόν;).

saña: s á ń a m: ravn. abc. 35 se mi zdéha, drémlem, zaspím, smrčím, se mi s á ń a.

sluša: s l ú š a m: gön. 86 z vűhmi s l ű š a m; — s l ú š a š: škriń. 264 kadàr ga p o s l ú š a š, bódi ravnu kakor de bi v spańí glẹdal, inu čuj, ravn. ber. 192 če nauk p o s l ú š a š, spolniť pa ne skúšaš, si sréčo kaziš, kov. kemp. 229 kada slúžiš ali mešu p o s l ú š a š; — s l ú š a: škriń. 36 kdor je módèr, svẹte p o s l ú š a, 38 zasmehùvávèc ne p o s l ú š a, kadàr je svarjén, 4 kdór mene p o s l ú š a, bó brez straha počival, 91 poglavár, katẹri lažníve besẹde rad p o s l ú š a, bó lẹ hudobne za svoje služabnike imel, 295 kdór kàj tẹmu, katẹri ne p o s l ú š a, pravi, je kakòr tá katẹri spijóčiga iz trdiga spáńa budy, 317 ńih klẹtu se težkú p o s l ú š a, preš. 160 Apêl podóbo na oglèd postávi, ker bòl resníco ļúbi kàkor hválo, zad skrít vse vprék p o s l ú š a, kaj zijálo neúmno, káj umétni od ńe právi, bar. 19 vu cérkvi i tákši stolci sojo, vu šteri dühovnik pokorníke vö p o s l ű š a, zagr. 1, 133 naj vekše znameńe pogubleńa vekivečnoga je, kada koji nerad rèč božju p o s l ù š a, kov. kemp. 267 prijatel pak zaručnika kotéri stojí i ńega p o s l ú š a, prejako se veselí zbog glasa záručnikovoga, perg. 50b 65b preposluuša; — s l ú š a m o: gön. 26 z vühom s l ú š a m o, rog. 394 de ńegoviga šuntajna na p o s l ú š a m o; — s l ú š a j o: rog. 142 aku si lih bug inu natura kličéta tè ludy h lubezni, vener le teh na p o s l ú š a j o, škriń. 151 tebe prijátli p o s l ú š a j o, preš. 79 p o s l ú š a j o rádi ga vsi ļudjé.

smuka: s m ú k a j o: ravn. abc. 75 je vse omláčeno potlej zbérajo dolgo slamo v otépe z lesénimi otepáči jih o s m ú k a j o.

stopa: s t ó p a š: škriń. 250 imáš vẹjditi, de smrt je blizu, zakáj ti hódiš med zadrgami inu s t ó p a š čez orožje srditih, preš. 43 dóhtar, tí jezíčni dóhtar! káj p o s t ó p a š tí za máno? — s t ó p a: kor. 3, 76 pobič po pólu prižvižga ki gre k svôji ļúbi v vás, tiho do lojtre p r i s t ó p a.

strada: s t r á d a: škriń. 111 norèc svoje rokẹ pod pajstìho vtákne inu svój život s t r á d a, 254 górši je tá, katẹri dẹla inu vsiga obilnu imá, kakòr tá katẹri báha inu kruha s t r á d a, kor. 2, 120 pojéda klobáse, pojéda mesó, v časi pa s t r á d a de smíl' se bogó.

Digitized by Google

suka (uz suče): súkajo: ravn. abc. 67 per povezováńu nósim prevésla za ńim. Pestí pomágam v snòpe perkladati. Oče jih stisnejo s koļénam in s kļínam persúkajo.

šepa: šépa: levst. žup. 59 bolézen na parkļih storí, da živínče ošépa.

šeta (uz šeče): šéta: kor. 1, 96 kraļič se po kamri šéta, gön. 77 šegavo se šéta kokout po dvouri; — šétajo: nagfl. 114 ti edni (goloubje) se lübezníjo z edendrűgim, ti drűgi se pa šétajo okouli goloubńeka i turbékajo.

špoga: špóga: traun VII katòlška cęrku cęno psalmov dobru pozná, pèr svojih duhovnih opravílih psalme špóga.

špota: špóta: rog. 1, 397. Kaj je letú? jest tebe špótam, tadlam inu zmèrjam, ty se pa h temu smèjaš, math. 2c 116 koji onda bližńega svojega jedino iz nàzloba, srditosti, fantļivosti ovem načinom ošpòta i obšàni, on vreden je vu ogńu zežgati se, gašp. 1, 526 mesto ļúbavi i službe ńemu dűžne obšáni gâ, pošpòta gâ, opsúje gâ, kov. kemp. 213 koji jedínoga zmed naj menših mojèh pošpóta, niti velikoga ne poštúje; — špótajo: traun 205 naši sovrážniki se nam špótajo, trpl. 82 vsak dèn me špoutajo neprijátelje moji, nagfl. 28 nebouže osla vsigdar špoutajo kaj velka vűha má.

štepa: štépa: nagl. 135 pouleg toga mertüke vrejže vö sűkńe s škárjami na potrejbne falate kak ti rokáve, trűp, šińek. Ete posebne falate vküp poštejpa, po tom je z iglouv i konci ali svílov vküp zašíje.

šuta: šúta: trpl. 30 te nepobožen šűta za tim pravičnim i šetűje ga pogübiti; — šútajo: trpl. 44 vküp se črejdijo, čati mečejo i šűtajo za mojimi petami kak bi mogli mojo dűšo popádnoti.

tala: tála: gön. 107 dèn se na vöre tála, mol. 72 ki ga jej ne razgrzé ga, ne stere ni ne rastála, nego cejloga vzeme, küzm. 135 pride gospodár sluga onoga vu dnévi v šterom ga ne čaka i vu vöri štero ne zná, i raztála ga i tál ńegov s timi nevernimi položi.

tiska: tískam: nar. pes. čb. 5, 55 ga ímam fantíča, ga ļúbim zvestó, ga k sebi pritískam, kušújem ļubó; — tískaš: preš. 84 kaj strúne pertískaš tak hudó? — tíska: nagfl. 63 štampar piske zbéra i natíska, preš. 7 kak lepó se rôsa blíska dòkler jútra hlád ne míne, kómej sónce bòļ pertíska, bó pregnána od vročíne, 81 gódec strúne pertíska hudó, kov. kemp. 99 ļubav tiskana se ne stíska; — tískajo: gön. 107 mladézen se pred

Digitized by Google

dverami vküp správi i mati ji jesti mečejo. Kak se tískajo na küp! bar. 35 kmíčni oblácje se tískajo, 30 gda se rozje dozorí, te se brátva začne, te rozje s trsa zrejžejo, sláčec ž ńega vö stískajo.

treska: tréska: bar. 35 kakšté blíska ino trejska, čütim jas božo rokou; — tréskajo: kast. 60 srd je ena kratka norúst, katera žely hudu sturiti: tá pozabi na čednosti, se ne domisli kaj je potréba, očy gardu bliskajo, jezik garmy inu ropoče, rokè tréskajo, zobè škriplejo.

truca: trúcajo: gašp. 1, 631 roditeli tulikomu častníku divojčicu svoju zakrátiti ne mogúči, ako prem ne hotejúču k zárukom pritrúcaju.

uka: úkajo: kor. 2, 44 vojáki šotor stávijo, Matjážu ga naprávijo, ko príde, mu zaúkajo, de Turki unkraj slíšijo.

veka: véka: jap. prid. 1, 339 en otrok vęka, kęr je ńemu mati nož iz rók vzęla, ravn. 1, 34 ne morem nè gledati vmírati otroka, vsede se od ńega en lokov strelaj deleč in jók zažène na glas. Tudi Izmael véka; — vékajo: ravn. 1, 225 veliko jih v mé kliče, pa nè iz srca. V mé iz svojih póstel vékajo, pa le za žito in vino jim je (Ezeh. 7, 14), kor. 2, 45 vsi tárnajo, zdihávajo, solzíce tóč'jo, vékajo.

venta: vénta: kug. 193 vękši dęjl se lóžej letęj nadlógi naprej pride, kakòr potle vęnta kadàr se vžę ràzsili.

viha (uz više): víhaš: preš. 118 prevzétno víhaš nós, ko mémo grém; — víha: ravn. 2, 173 dekle spí, je djal. Ta Jezusova beseda nam ta ves Jezusov čudež odvíha, 280 Jezus s to príliko nam tako rekóč zagrinalo spred uniga svetá odvíha; — víhajo: ravn. abc. 73 mlatiči víhajo cépce na kvíško.

volta: vólta: jap. prid. 2, 109 on se zanaša na svojo lastno móč inu męjni de mu lę za tó kaj vólta kęr je sam taku znajden, 177 če mu vólta, taku bó dobru za mę.

zeha se: zéha: nagfl. 122 na vústa se nam zejja.

zida: zídaš: jap. ev. 237 aha, kakú ti tempèl božji podęraš inu v tręh dnęh spęt gori zydaš! — zída: škriń. 40 módra žéna zyda gori hišo, 52 kdor svojo hišo previsoku zyda, podrtíjo jiše, traun 328 aku gospód hiše ne zyda zabstojn dęlajo katęri ńo zydajo, preš. 107 gradóve svítle zída si v obláke, trpl. 119 gospoud zída Jerušálem, bar. 6 stejno zidár s kamna ali z opeka zída, škriń. 361 brez vsih tęh se męsto ne izzyda, nagfl. 35 zidar doli dene temel, sčasoma gori zozída stené; —

Digitized by Google

zídate: jap. ev. 112 gorję vam pisarji inu Pharisaerji, vi hynavci, kateri zydate grobe tih prerokov; — zídajo: trpl. 108 či gospoud nede zídao hiže, zaman delajo ki ńou zídajo, nagfl. 79 s koj zídajo redovno temel? temel redovno s kamna ali cigla zídajo, gön. 68 hiže si lüdjé prouti zveri vrejmena i za volo bátrivnoga stáliša zídajo i cimprajo, bar. 22 lüdjé svoje hiže vküpe zídajo, naj tém težejše eden toga drűgoga pomágajo.

žiļa: žíļam: let. mat. 1882/3 272 žíļati, žíļam, žmíkati, mencàti perílo.

žoļa: žóļam: let. mat. 1882/3 273 žóļati, žóļam, vidi žíļa.

Naglas daļe prama početku riječi nego na slovci ispred nastavka *a* dolazi dosta rijetko.

1. U ńekih osnova koje se grade od imena, a te imaju naglas dotičnoga imena n. pr.: grëbenam od grëben u kajkavaca: vran. rob. 1, 145 làn tèreju i grébenaju na grebenu; a u kranjštini grebênam prema grebên; — prédigam od prédiga, nu obično spada i nenaglašeno na poluglasno te se posve izostavļa, küzm. 64 hodmo vu bližńejša mejsta naj i tam prejdgam, 320 či se pa Kristuš prejdga . . , u izdańu od god. 1771 pag. 389, 21 ki ga prejágajo; — véčerjam od véčerja (vèčera): kraj. 253 ako li se pod večer spoveš, da mertučlivo véčerjaš, a inače i kao u kranjštini večêrjam prema večêrja; — známenam i známeńam od známen i známeńe: levst. žup. 205 zaznámenati, zaznámenam; — tako i káštigam od káštiga (kàštiga) ako ga sam človek ovde ne káštiga, krist. nač. 104 koj ńe spodobnum oštročum ne kàštiga; ali i: kaštígam prema kaštíga (tako: júžinam od júžina; mâličam od mâlica).

2. U ńekih osnova s inf. nastavkom ova (üva, iva) kad taj nastavak i u prezentu ostaje. Jer je *o* u ova (üva) bez naglasa, to spada na poluglasno pa se i ne izgovara, a često niti ne piše. Naglas ostaje koji je i u infinitivu n. pr. molêdovati: ravn. 2, 161 pridejo, molédvajo ga; — nadlêgovati: ravn. ber. 59 komarji in brencelni nadlégvajo in martrajo ļudí in živino; — obêdüvati: nagfl. 18 o pou dné doma obejdivate; — znánovati: kor. 2, 92 mi zvézde blíske míglajo, nebó veséľ oznánvajo; — škódovati: ravn. ber. 63 ko hóčemo drugim škodovati, si sami nar boļ škódovamo; — míļevati: ravn. 2, 83 míļva ga po angelnovo; — slîševati: ravn. 1, 35 bog rad ńih srčne molitve vslíšva, 2, 290 bog gréšnikov ne vslíšva.

Digitized by Google

Pripomenak.

Knjiga iz koje navodim primjere pod bilješkom kraj. svojina je g. akademika Lopašića. Nije potpun eksemplar, istrgnut je naslovni list, počima se zadńim listom kalendarija, za time dolazi člančić: Ostroge duhovne, kêmi se kršćeni človek na pobolšańe žitka podbáda i na svetéši stališ nagáńa, koji je člančić dodan i Petretićevim evanđelijem na str. 282 i dalje, pa i izdańu istih evanđelija u Trnavi 1694 i 1759 na strani također 282. Iza toga ide: predgovor (bez paginacije) k bratovčine muke i smrti Ježuševe i k vsem pobožnem kršćenikom, koteri budu ove knjižice čteli. Iz toga je predgovora iza devete strane barem jedan list istrgnut, a govori o početku bratovčine muke i smrti Ježuševe: o smrtnom vremenu i dobroj pripravi k smrti; za to da se ljudi mogu dobro pripraviti k sretnoj smrti, podigle su se bratovčine u Italiji, Ńemačkoj i Ugarskoj. U Beču podigla je bratovčinu za sretnu smrt „cesaričina svetlost gospa Eleonora pokojnoga Ferdinanda ostavlena udova" godine 1650 po primjeru bratovčine, koju je prije u Požunu podigao „Lippay estergomski eršek". Na pokon isprosili su patri isusovci kolegija zagrebačkoga od pape „oblast da bi se i vu Zagrebu vu cirkve s. Katarine takova bratovčina za srečnu smrt podignula, koteru, ovo, vidimo leta 1653 podigńenu". Na zadńem listu piše: Imaš potlam cele knjižice (gde vu četrtom delu najdeš moduš bližńe k smrti priprave) pune lepimi navuki, pobožnimi molitvami k vsakomu vremenu priličnemi, crkvenemi litaniami i popevkami negda *pokojnoga p. Miklovuša Krajačeviča, redovnika reda ježuitanskoga, trudom spravljene, a vezda znovič na hasen slovenskoga naroda pod štampom skupa z ovem što je pridano složene* vu to ime, da bi *jednem* trudom i vu *jedneh* knjigah („knygah") imeli svoju dušnu hranu tak *bratja muke i smrti Ježuševe* kak drugi verni kršćeniki. Vživaj, človeče, *obojega* truda, i bog te oslobodi hude i nepripravne smrti. To ti od boga žele tvoj vu Kristušu sluga *B. M.* redovnik ježuvita.

Knjiga je razdijeljena na pet dijela, na početku svakoga dijela stoji sadržaj: I. Navuk potreben znati vsakomu koteri se za srečnu smrt podati hoče vu zagrebečku bratovčinu muke i smrti Ježuševe (1—51); Drugi deel, vu koterem jesu popisane vnoge fele molitve vsem obojega spola vernem kršćenikom vsaki dén hasnovite i potrebne (52—166); Treti deel, vu koterom jesu postavljeni vnogi poglaviti navuki od pokore kršćanske (167—291); Četrti deel, vu kom se zapiraju navuki betežnem ljudem potrebni (292—325); Peti

Digitized by Google

deel, vu kom se zapiraju molitve cirkvene óbčinske i nekotere letanie, antifone i popevke duhovne pobožne vu to ime ovde položene, da se mladi ļudi obojega spola pod ovu fórmu vučé boga moliti i dičiti vu príličnom vreménu (326—436, ali je istrgnuto od 424).

Prem da nema onoga lista na kom se inače dostavļa godina kada je kńiga izašla, ipak se znade godina, koje je ova kńiga bijeli svijet ugledala, a ta je 1657: jer, ako se ostatak kalendarija, na kom se navode od ńekoliko godina „gibuči svetki", sravni s kalendarijem u Petretića, vidi se da počińe s godinom 1657. Kada je dakle ova kńiga izašla, bio je polag predgovora u ńoj Krajačević već među pokojnimi (Umro je dakle između god. 1640 i 1657). Po riječih u predgovoru, koje su gore navedene, biće naša kńiga novo izdańe Krajačevićeve ńeke kńige, kojoj je ńetko drugi ńešto pridodao. Sravni li se sadržina kńige Krajačevićeve s naslovom: molitvene kńižice vsem Kristuševem vérnem slovenskoga jezika pristojne i hasnovite. Vu Požune 1640 leto, kako ju Kukuljević u IX. kńizi svoga Arkiva str. 156 navodi, sa sadržinom naše kńige, to se vidi da je ista do predgovora i do sadržaja prvoga dijela, koji Kukuljevič ovako navodi: Od molitve božje navuke vsakomu človeku na znańe kruto hasnovite i potrebne. Ova kńiga može dakle biti novo ńešto preinačeno izdańe pomenute Krajačevićeve kńige. A priredio je to izdańe ńeki isusovac, koji se podpisa B. M. Taj bi mogao biti Boltižar *Milovec,* koji je četiri godine kašńe 1661 izdao kńigu s naslovom: *Dvoj dušni kinč,* jeden vernim živim k srečnomu prèminku na duhovni strošek, drugi vernim mrtveh dušam na odkup iz vnogih pobožnih knyg skupa spravļen po patru ‚Bolthifaru Millovczu' rèdovniku tovaruštva Ježuševa, štampan vu Bèču pri Mattheu Cosmeroviu štamparu leta 1661. Pogrješno je u Ļubićevu Ogledalu II 519: *Bilovac).* U toj se kńizi na strani 210 čita: Kakove skrovnosti duhovne i kaj znamenuje čislo mariansko, imaš od toga obilen *navuk vu ručneh kńižicah bratovčine muke i smrti Ježuševe za srečnu smrt vu Zagrebu podigńene.* Taj nauk o čislu dolazi u našoj kńizi pag. 152—166 pod naslovom: Navuk od moleńa na čislo. Nije dakle nezgrapno pomisliti, da bi nasoj kńigi mogao biti naslov: Ručne kńižice bratovčine muke i smrti Ježuševe za srečnu smrt. — Još jedan eksemplar ima u nadbiskupskoj kńižnici zagrebačkoj upisan pod: bratovčina, ali je nepotpuniji od Lopašićeva, ima ipak svršetak i k tomu ‚lajštrom' onoga što je u kńizi.

Digitized by Google

Prievodi t. z. „disticha moralia Catonis“ u hrvatskoj literaturi.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 16 svibnja 1883.

PRAVI ČLAN DR. FRANJO MAIXNER.

Naumio sam razpravljati o prievodih iz latinskih i grčkih klasika u našoj staroj literaturi. Na prvom mjestu rad sam ocieniti hrvatske prievode spisa, koji je u cielom srednjem pa i dosta dugo u novom vieku po svoj zapadnoj Evropi bio vrlo razširen, prievode naime t. z. „disticha moralia Catonis“, koje s toga, što neki od tih prievoda, kao n. p. onaj glagolski, što ga I Kukuljević, stari pisci hrvat. I. knj. str. LXVIII i LXIX navodi, pa i Marulićev spadaju bez dvojbe medju najdrevnije ostatke te vrsti u našoj književnosti, koje s toga, što ti prievodi inače nisu u nikakvom dalnjem savezu s ostalimi iz pravih klasika rimskih i grčkih uzetimi prievodi, o kojih sam na pose nakanio pisati. S istoga razloga neću se takodjer sada ni dotaknuti pitanja, koje bi mi se pri takovu predmetu prije svega bilo nametnulo, pitanja naime, koliko je i naš narod sudjelovao u onoj plemenitoj borbi, koja je za vrieme preporoda humanističkih nauka ostale narode zapadne Evrope tako silno zanimala i oduševljavala, nego ga ostavljam za sgodniju priliku.

No prije nego li progovorim o prievodih t. z. Catonovih distiha samih, nuždno je svakako, da budemo na čistu glede latinskoga izvornika, naravno u toliko, u koliko ga je znanost u novije vrieme razbistrila, a to će biti tim nuždnije, što se još i dan danas glede mnogih pitanja, koja se spajaju s tim spisom, razna, pače i sasvim protivna mnienja iznose, i što je pitanje o postanku tih distiha u onom obliku, u kojem nam ih pružaju izdanja sve do Hauthalova[1] i Baehrensova,[2] po mom mnienju donekle u savezu s načeli,

[1] Berlin, 1869—1870.

[2] U Poëtae latini minores III., 205 sl.

Digitized by Google

za kojimi su se stari prevodioci u raznih evropskih literaturah što više što manje povodili.

Latinski original dolazi u rukopisih pod raznimi naslovi: Catonis disticha moralia; disticha de moribus ad filium; Ethica sive disticha de moribus; praecepta et disticha moralia; Cato moralissimus; Cato moralizatus i dr.

Na čelu ima prozaičan uvod: „Cum animadverterem, quam plurimos homines graviter errare in via morum: succurendum et consulendum eorum opinioni fore existimavi, maxime ut gloriose viverent et honorem contingerent. Nunc te, fili carissime, docebo, quo pacto mores animi tui componas. Igitur praecepta mea ita legas, ut intelligas; legere enim et non intelligere negligere est". Sada sliedi 56 kratkih izreka (sententiae breves): 1. Itaque deo supplica. 2. Parentes ama. 3. Cognatos cole. 4. Magistrum metue. 5. Datum serva. 6. Foro pare. 7. Cum bonis ambula itd., uz dosta znatne variante glede teksta, broja i poredanja u raznih rukopisih.

Iza ovih kratkih prozom sastavljenih izreka sliede četiri knjige pravih distiha (po dva heksametra). Prva knjiga ima 40, druga 31, treca 23, a četvrta 49 distihâ. Pred drugom, trećom i četvrtom nalaze se metrijski uvodi (prologus, praefatio), koji sastoji pred drugom od 10, pred trećom od 6,[1] a pred četvrtom od 4 heksametra.

Prvi trag tomu „Catonovu" spisu nalazimo u drugoj polovici četvrtoga stoljeća poslje Isukrsta u „Epistola Vindiciani comitis archiatrorum ad Valentinianum Imperatorem" († 375), gdje se pod Catonovim imenom drugi stih II, 22 *corporis auxilium medico committe fideli* navodi riečmi *„illud Catonis"*. Ne ima dovoljna razloga s K. Sprengelom[2] i F. Zarnckeom,[3] da podvojimo ob autentičnosti toga lista. Jer ono, što Sprengel kao razlog navodi[4]: „Es war im Mittelalter Gebrauch, dass die Schüler im Namen berühmter Männer des Alterthums Briefe und Reden als Schulexercitien auf-

[1] Jos. Scaliger uzeo je srednja dva stiha kao prvi distih treće knjige, tako da bi po njegovu mnienju uvod u ovu knjigu imao samo četiri stiha. U koliko smisao sam prija takovu razdieljenju, u toliko mu se svi rukopisi bez iznimke protive, zato i nije opravdano.

[2] Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneikunde, 2. Aufl. Halle 1850.

[3] Der deutsche Cato; Geschichte der deutschen Uebersetzungen der im deutschen Mittelalter unter dem Namen Cato bekannten Distichen, Leipzig 1852.

[4] Kod Zarnckea op. cit. str. 184.

Digitized by Google

setzen mussten. So erhielten wir die Correspondenzen des Hippocrates mit Democritos, des Thales mit Pythagoras. So entstand die ganze Briefsammlung des Theophylaktos, so die des Phalaris. Einen ähnlichen Ursprung scheint auch die Epistel des Vindician zu haben“, to, u koliko se tiče Vindicianova lista, nije nego puka ničim nedokazana tvrdnja, koja i nije našla odziva u učenom svietu. Sr. Chr. Bähr, Gesch. der röm. Literatur, 4. Aufl. I. str. 539, Anm. 2 i Teuffel-Schwabe, Geschichte der römischen Literatur, 4. Aufl. 1882 § 432, 12.

U osmom stoljeću bijahu „Catonovi“ distisi već dosta razšireni. To se razabire iz jednoga t. z. capitulara Karla Velikoga ili bolje rekuć iz spisa, komu je naslov: „Carolus Magnus, opus contra synodum, quae in partibus Graeciae pro adorandis imaginibus gesta est“. Mjesto, koje se amo proteže, glasi po izdanju Heymannovu, Hannover 1751. str. 391[1] ovako: „Haec enim parvipendenda, non solum divinae legis oraculis, sed et in ipsis gentilium reperitur libris. Ait enim philosophus Cato *Somnia ne cures; nam mens humana quod optat, cum vigilat, sperat, per somnum cernit id ipsum.*[2] Nam si quis forte nobis succensere nitatur eo, quod gentilium verba nostro inseruimus operi, legat primum libros beatissimorum atque eruditissimorum virorum Hieronymi sive Augustini, et mox, ut in illorum opusculis non solum philosophorum sed etiam poëtarum gentilium quaedam verba reperiet, nos magistros et auctores, quorum vestigia sequimur, habere cognoscet“.

Tečajem sliedećih stoljeća razširi se poraba te knjige po svih zemljah zapadne Evrope, tako da je u učionah jedno od najvažnijih mjesta zauzela te sve do osamnaestoga vieka zadržala.[3]

---

[1] Kod Zarnckea, op. cit. str. 185.

[2] To je dist. II, 31.

[3] Sr. Zarnke, op. cit. str. 1: „Kein werk hat während des mittelalters eine entfernt so weite verbreitung gefunden, wie die unter dem namen des Cato bekannten lateinischen distichen. Sie waren das factotum beim unterrichte der jugend, die aus ihnen die anfangsgründe der grammatik, poesie und moral kennen lernte, sie blieben meistens ein lieblingsbuch auch noch der erwachsenen. Selbst nachdem im reformationszeitalter der jugendunterricht eine wesentliche umgestaltung erfahren hatte, und die bedeutung des Cato für ihn fast ganz zurücktrat, wirkt jene alte tradition noch in so hohem grade fort, dass noch tief in's 18. jahrh. hinein die distichen mit einer verehrung betrachtet wurden, der ihr wirklicher gehalt keineswegs entsprach“. Dr. Karl Schmid's Gesch. der Erziehung und des Unterrichtes 3 Aufl. 1876,

Digitized by Google

Kako su razprostranjeni bili i obljubljeni ti „Catonovi“ distisi, posvjedočava se i tim, što su se kod svih naroda zapadne Evrope često prevodili i tumačili, ne riedko po velikih učenjacih i znamenitih pedagozih. Da za sada ne spomenem drugih, navodim samo, da ih je medju ostalimi učeni i radi sličnih prievoda nekih rimskih klasika poznati Maximos Planudes (živio oko 1350) preveo na grčki (kašnje takodjer poznati filolog Jos. Scaliger), a veliki učenjak Erasmo Rotterdamski već početkom 16. vieka izvrstno komentovao (Basiliae 1526; no predgovor napisan je 1512). Na temelju toga izdanja priredio je Paulus Aquinas 1558 u Holomucu prvi češki (štampani) prievod.[1] I veliki reformator u pedagogici Jan Amos Komenský nije se ustručavao prevesti ih na češki.[2] Od njemačkih književnika preveo ih je Martin Opitz.

Da su se ti distisi takodjer u naših učionah kao učevna knjiga upotrebljavali, akoprem tomu ne imam izričnih dokaza, držim to ipak za vjerovatno zato, što su naše više učione u ono vrieme, kada su u obće i po ostaloj Evropi rabili „Catonovi“ distisi, bile većinom u ruku raznih redova, za koje je izvan svake sumnje, da su im rabili,[3] te se već s toga jamačno nisu ni sustavom ni naučnom osnovom bitno razlikovale od učiona istih redova u drugih zemljah. A tako bijaše valjda takodjer u onih učionah, koje je grad Dubrovnik sam uzdržavao. Tako je n. p. poznato, da se je koncem srednjega i početkom novoga vieka za gramatičnu pouku upotrebljavala gramatika Donatova,[4] a porabu te knjige nalazimo i u Dubrovniku oko sredine 14. stoljeća,[5] što je dokazom, da su se

str. 162, 177., E. Wölfflin, sententiae Catonianae, Philologus IX, str. 685. Bähr op. cit. § 138. Dapače još godine 1866 izašao je u Parizu „Caton christiano para el uso de las escuelas“, sr. Bähr op cit. § 138, Anm. 7b.

[1] Sr. Jungmann, hist. literatury české, 2 vyd. str. 144, Nr. IV, 277.

[2] Amsterdam 1662; sr. Jungmann op. cit. str. 270, Nro V, 254.

[3] Benediktinskih samostana bijaše u dubrovačkom zemljištu izmedju 1023 i početka 16. vieka pet, sr. Vicka Adamovića, gragja za istoriju dubrov. pedagogije u Slovincu 1882 str. 22 i 23. Pavlinci utemeljiše 1582 gimnasiju u Ljepoglavi, Isusovci najprije u Zagrebu 1607, zatim u Varaždinu, Požegi i na Rieci.

[4] Sr. K. Schmidt, op. cit. str. 162

[5] Sr. Monumenta ragusina, libri reform. tom II, Zagrabiae 1882, str. 259 ad ann. 1359: „Dominus Johannes, in minori consilio suprascripto assumptus fuit ad tenendum scolas et ad docendum pueros pro anno cum pacto quod debeat accipere ab illis scolaribus, qui adiscunt *Donatum* et a Donato supra, quolibet mense etc.“

Digitized by Google

te učione valjda i inače u bitnosti držale naučne osnove sličnih učiona ostale zapadne Evrope.

Iz Joann. Sarisberiensis, Policrat. 7, 9 proizlazi, da su se već u 12. stoljeću počeli prepirati o piscu tih distiha. Dočim su jedni starijega Catona, a drugi mladjega smatrali piscem, protiviše se opet drugi odrješito tomu mnienju navodeć kano razlog, da u uvodih drugoj, trećoj i četvrtoj knjizi dolaze Naso (Ovidius), Vergilius i Lucanus, dakle sami pisci, koji su poslje Catonâ živjeli. Premda ti razlozi ne imaju vriednosti, budući da je dokazano, da su ti metrični uvodi pozniji sredovječni umetci,[1] to ipak dan danas ne ima čovjeka, koji bi i pomislio samo, da je jedan od poznatih onih Catona mogao biti piscem tih distiha.[2]

Tu sada nagadjahu razne druge pisce, držeći neki „Tullija“, drugi Seneku, Chrysostoma, Ausonija i druge za pisca tih distiha, te i sbilja sva ta imena dolaze u raznih prievodih. Sr. Zarncke op. cit. str. 3. Ta nagadjanja naravno nisu upravo ničim opravdana.

U 17. stoljeću iznese Jos. Scaliger mnienje, da je neki Dionysius Cato pisac tih distiha, podkrepljujuć svoje mnienje tim, da je tobože našao to ime u nekom vrlo starom rukopisu (codex vetustissimus Simeonis Bosii), ondje da stoji: „Dionysii Catonis disticha de moribus ad filium“. I tako je došlo, te je ovo ime bilo objeručke prihvaćeno, pa je tija do naših vremena sporadično doprlo kao tobožnje ime piščevo. Tako medju ostalimi govori Alexis Pierron, histoire de la litterature romaine, Paris 1879, str. 510 o tom „Dionysiju Catonu“ tako, kano da se nikad nije ni sumnja bila

[1] Sr. K. Schenkl, Zeitschrift für die oesterr Gymnasien 1873 str. 485 sl.

[2] Povod tomu, da je tobože stariji Cato sastavio te distihe, treba jamačno tražiti u tom, što je iz Plinija i Gellija poznato, da je osim mnogih drugih djela takodjer napisao *carmen de moribus* i *praecepta ad filium*. No za ovo drugo djelo svjedoče sačuvani ulomci (Jordan. M. Catonis praeter librum de re rustica quae exstant, Lipsiae 1860), da je bilo pisano prozom i da je sasvim drugoga sadržaja, nego li su „disticha“, a glede prvoga razilaze se mnienja novijih učenjaka samo u toliko, što jedni drže, da je bilo takodjer prozaično djelo, a drugi misle, da je bilo u stihovih i to Ritschl, Jordan i Vahlen u saturnijskih, a Böckh u troch. septenarih, a Fleckeisen u sotadeih, ali u heksametrih sigurno ne. Sr. Teuffel-Schwabe op. cit. § 121, 2 i 3. — Za mladjega pak Catona znade se, da se je u obće malo bavio spisateljskim radom, te u starih pisaca, koji inače o njem i njegovih stoijskih načelih pišu ne ima ni traga kakovu spisu, koji bi takovo nagadjanje iole opravdao. Sr. Teuffel-Schwabe op. cit. § 201.

Digitized by Google

porodila o njem. A ipak bijaše taj Dionysij Cato već davno zabačen u učenom svietu. Jer ne gledeć na to, da to ime nije nijednim od od mnogobrojnih nam poznatih rukopisa potvrdjeno — jer za onaj Scaligerov „codex vetustissimus" nije nitko nikad ništa saznao — naveo je proti njemu punim pravom već Zarncke op. cit. str. 4: „Wer bürgt dafür, dass in jener aufschrift des Bosius'schen codex der name *Dionysii* wirklich zu *Catonis* gehören soll? die worte *Catonis disticha de moribus ad filium* waren der titel des buches, der name des verfassers durfte im genitiv hinzutreten, war dies aber der fall, so wird durch den namen *Dionysius* nur die reihe der oben genannten im mittelalter gemuthmassten verfasser um einen neuen namen vermehrt, und es ist nicht einzusehen, weshalb der name *Dionysius* den vorzug verdienen sollte. Aber auch angenommen, der schreiber jenes codex habe einen *Dionysius Cato* für den verfasser gehalten: was will ein einzelnes entlegenes zeugnis, das doch auf alle fälle mehrere jahrhunderte jünger war als die abfassung der distichen, besagen gegenüber der im ganzen abendlande herrschenden ansicht? wie unwahrscheinlich ist es, dass diese quelle irgend einen werth verdiene? wie unwahrscheinlich ist es aber auch, dass wirklich ein Dionysius Cato jene moralischen distichen sollte verfasst haben, und dass man nicht von vornhinein auf die verschiedenheit dieses von den älteren Catonen sollte aufmerksam gemacht und den namen *Dionysius* um so fester gehalten haben, je näher eine verwechslung lag?" Druge razloge proti Scaligerovoj tvrdnji navodi M. Haupt, op. I, 376. I tako dan danas nitko ozbiljan ni ne misli na mogućnost Scaligerova mnienja.

Ako je tomu tako, treba da potražimo drugo tumačenje. Zarncke sam navodi više načina, kako je ime Catonovo moglo doći u savez s timi distisi. Pisac tih distiha, komu su po imenu bila poznata Catonova *praecepta ad filium* i njegov *carmen de moribus,* mogao je ime *Cato* uzeti kao naslov svojoj knjizi, kao što se druge knjige zovu *Laelius, Scaurus, Cato maior* i dr., ili je učinio hotimičnu prevaru pripisavši svoj vlastiti rad Catonu (a i takovih primjera ima u 3. stoljeću posl. Is. dosta), ili je netko kašnje našao distihe anonimno, a, znajuć, da je Cato pisao takova „moralia", sebi dozvolio tu konjekturu. No najjednostavnije pa ujedno i najvjerovatnije je mnienje, da je pisac Catonovim imenom htio one nauke, koji se u tih distisih izlažu, označiti u obće mudrimi, Catonskimi — Cato bo stariji bješe, kako je poznato, upravo *Sapiens* nazvan — i tim da im pribavi veći ugled. Sr. H. Jordan, Rhein. Mus. XIV, str. 277.

Digitized by Google

Slično sudio je već izdavatelj prvoga izdanja Philippo de Bergamo (Aug. Vind. 1475) „non quod Cato composuit, sed quia ille, qui composuit librum, Catonis nomine, ut esset autorizabilior, appellavit“. Pisac mogao je svoje „nauke“ tim više nazvati Catonskimi, što veći dio tih nauka, ako i nije, kako je to nekad mislio slavni Petrarca, a u novije vrieme Francez Quicherat (Bähr, op. cit. § 138, Anm. 8), iz Catonovih djela pocrpen, a ono se ipak slaže s onimi ozbiljnimi stoijskimi načeli o raznovrstnih odnošajih života i morala, što jih je stariji Cato zastupao, kako su nam stranom iz sačuvanih djela njegovih, stranom iz drugih pisaca (osobito iz Plutarcha) poznata. Sr. Carlo Cipolla „i codici Veronesi dei distici Catoniani“ u rivista di fil. 1880 str. 517 sl.

Da je takovo tumačenje najvjerovatnije, proizlazi i odatle, što nam se osim ove u distisih sastavljene još i druge sbirke sličnih „nauka“ pod Catonovim imenom navode u nekih rukopisih. Sr. E. Wölfflin, Philologus IX, str. 681.

Važnije je drugo pitanje, — jer stoji donekle u savezu s prievodi samimi — je li pisac tih mudrih izreka bio kršćanin ili poganin. Da mimoidem starije pisce (medju ostalim kod Bähra op. cit. § 138, Anm. 9 navedene), od kojih su neki, kao Boxhorn, odlučno tvrdili, da im je pisac bio kršćanin, navodim samo od nekih novijih učenjaka nazore glede postavljenoga pitanja. Tako Zarncke op. cit. str. 6 veli: „Es ist kein distichon vorhanden, welches nothwendig auf eine noch heidnische zeit hinwiese. Die meisten, von denen man dieses angenommen hat, erklären sich durch anlehnung an das alte testament, ja die hauptstelle Cato IV, 14[1] scheint geradezu aus I. Sam. 14, 22 ff.[2] geschöpft — nichts scheint mir, hindert uns, den Cato für ein werk des 4. jahrh. p. Chr. zu halten“. Slično i Bähr, op. cit. § 138 str. 537: „Die ganze Spruchsammlung gehört jedenfalls noch dem Alterthume an, und enthält ihrem Inhalt nach, der meist auf allgemein anerkannte, allgemein giltige moralische Lehren sich bezieht oder allgemeine Lebensregeln und Grundsätze enthält, die meist älteren Schriftstellern entnommen sind und

[1] Taj distih glasi:

Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius sperare salutem.

[2] To mjesto glasi u prievodu Daničićevu: „Ali Samuilo reče: zar su mile Gospodu žrtve paljenice i prinosi kao kad se sluša glas njegov? gle, poslušnost je bolja od žrtve, i pokornost je bolja od pretiline ovnujske“.

Digitized by Google

selbst Beziehungen auf das alte Testament erkennen lassen, zwar nichts specifisch Christliches, aber lässt darum auch noch nicht auf einen heidnischen Verfasser schliessen, da sich eben so wenig irgend Etwas, was gegen das Christenthum oder gegen den christlichen Glauben gerichtet ist, darin findet". No tomu ipak nije sasvim tako, najpače ono, što Bähr tvrdi, „da distisi ništa ne sadržavaju, što bi se protivilo kršćanstvu i kršćanskoj vjeri", ne stoji. Dokazâ proti takovu shvaćanju stvari naveo je Teuffel-Schwabe § 24, 2, gdje se sasvim opravdano ističe, da medju izrekami ima i takovih, koje svoga poganskoga porekla zatajiti ne mogu. „Die Sprüche", veli on, „haben eine monotheistisch-humanitäre Richtung ohne specifisch christliche Färbung, manche (wie I 26, II 26, III 3, IV 26) sogar eine gut heidnische, und auch die Abmahnung von *sortes* (II 12) und von blutigen Opfern (IV 14, 38) ist frei von christlicher Motivierung. Die Sprüche über die Behandlung der Frauen und Sclaven tragen gleichfalls diesen Charakter (vrgl. IV 44, III, 12)".

Ovim po Teuffel-Schwaben navedenim mjestom moglo bi se još dodati I 40, gdje se gadna sebičnost in optima forma preporučuje, osobito pak jedno mjesto, koje je K. Schenkl iztraživajuć veronežki rukopis (Ztschrft f. d. oest. Gymn. 1873 str. 485) iz ovoga naveo, ali ga u drugih rukopisih, pa s toga ni u običnih izdanjih, ne ima Ver. I 17:

„Dissimula laesus, si non datur ultio praesens:
qui celare potest odium, pote laedere quem vult".

Dakle grozno načelo osvete, koje se jamačno protivi uzvišenoj nauci kršćanskoj!

I ono I 1 „Si deus est animus, nobis ut carmina dicunt", čini se, pokazuje, da pisac nije bio kršćanin, jer kršćanski pisac jamačno nebi se pozivao na *carmina,* da dokaže da je *deus animus.* Ni ono, čim se II 27 izreka „Quod sequitur specta, quodque imminet ante videto" podkrepljuje „illum imitare deum, qui partem spectat utramque" nije baš kršćanska motivacija, jer se očevidno proteže na rimskoga boga Jana. Za III 12 „Uxorem fuge ne ducas sub nomine dotis, *nec retinere velis si coeperit esse molesta*" opazio je već Erasmo Rotterdanski sasvim sgodno „quamquam id apud Christianos non habet locum". Prevodioci, osobito naši hrvatski pokazaše malo ne kod svih tih sablaznjivih mjesta već svojim prievodom, kojim su nastojavali ublažiti bud oblik bud tendenciju njihovu, da se ta načela protive njihovoj kršćanskoj sviesti.

Digitized by Google

Moglo bi se prigovarati, da i notorno kršćanski pisci prvih stoljeća češće miešaju u svojih spisih kršćanske i poganske nazore. Tako da samo jedan primjer navedem, poznato je, da je Ausonij, pisac u drugoj polovici četvrtoga vieka, bio kršćanin, no ipak proviruju često iz njegovih djela skroz poganski nazori (sr. Teuffel-Schwabe op. cit. § 421, 4), što u ovakovo vrieme prielaza poganstva u kršćanstvo nije baš tako čudno. No takovo uzporedjivanje ne bi bilo umjestno, jer kod pisca naših distiha osim navedenih i drugih još primjera, koji se ne daju u sklad dovesti s kršćanskimi nazori, nije ni stožerno načelo kršćanstva, vjera u *jednoga Boga,* izvan svake sumnje. Ono bo, što Teuffel-Schwabe tvrde, da izreke „Catonove" imaju monoteistično-humanitarni smjer, vriedi samo onda, ako se obazremo na onaj obični tekst, kako smo ga vikli čitati u štampanih izdanjih, koja se osnivaju na rukopisih Paris. saec. IX i Paris. saec. X i mladjih iz ovih proizteklih; no sasvim drugčije glasiti će odgovor na to pitanje, uvažimo li znatne variante u najstarijih rukopisih curiškom (Turicensis), pa osobito jednom veroneškom (Veronensis saec. IX), koji su tekar u novije vrieme izpitivani i to prvi po Hauthalu, a drugi u kratko u „indicatore di filologia classica" anno I, 1872, a vrlo savjestno po K. Schenklu u Zeitschrift für d. öest. Gymn. 24 (1873) str. 485 sl., i po C. Cipoli „i codici Veronesi dei distici Catoniani" u rivista di filologia classica e d' istruzione classica anno VIII, Torino-Roma 1880, str. 517 sl. Tako osim one prije navedene izreke, koje u drugih rukopisih ne ima, i koja ima na sebi izrazit karakter poganski:

„Dissimula laesus, si non datur ultio praesens:
qui celare potest odium, pote laedere quem vult"

upozoruje Schenkl l. l. punim pravom na to, da u ta dva najstarija rukopisa ima u nekih izrekah sasvim izrazitih tragova politeizmu. Tako n. p. I 24 mjesto *incusare* d e u m *noli,* što se obično čita, stoji u spomenutom cod. Veron. *incusare* d e o s *noli.* II 2 čita se obično:

Mitte arcana dei caelumque inquirere quid sit

ali u cod. Tur. ima varianta:

An dii sint, caelumque regant, ne quaere doceri.

Već ovi primjeri pokazuju dovoljno, da je tekst, kako ga nalazimo u svih izdanjih do najnovijih od Hauthala i Bachrensa, istom proizvod raznih promjena, te da je tekar s vremenom zadobio onaj monoteistično-humanitarni smjer, pa u obće onaj oblik, u kojem smo ga vikli obično čitati. To se u ostalom potvrdjuje takodjer

Digitized by Google

tim, što u oba ona navedena rukopisa ima više distiha, nego li u drugih, na kojih se osniva dosadanji tekst, i što je red, kojim sliede distisi, vrlo poremećen.

Kao što distisi, tako nisu ni one prozaične „breves sententiae“ postale u jedno te isto vrieme, nego nose na sebi biljeg raznih vremena, o čem u ostalom učenjaci ni ne dvoje.[1]

Kao rezultat svemu tomu, što do sada rekosmo, možemo ustanoviti:

1. Distisi, koji su poznati pod imenom Catonovim, sastavljeni su u jednom od prvih stoljeća poslje Isukrsta, najkašnje početkom druge polovice 4. stoljeća. To se posvjedočava ne samo navedenim mjestom iz Vindicianova lista (na cara Valentiniana), o kojega autentičnosti dvojiti ne ima razloga, nego takodjer onim prozaičnim uvodom, jezikom i metričnimi osebinami, koje se odlučno protive tomu, da je pisac bio tobože iz poznijega vremena. Jer upravo prvih stoljeća poslje Isukrsta bijaše običaj pred pjesnička djela metati prozaične uvode, kako to svjedoči Martial, Statij (u svojih *silvae),* Ausonij (u 2. pol. 4. stol.), Symphosij i Avian (prelaz od 4. na 5. stol.), Merobaude (5. stol.) i dr. A što se jezika i metričnih osebina tiče, navodi Teuffel-Schwabe § 42, 2 punim pravom: „Alles führt darauf, dass die Sammlung noch aus guter Zeit stammt“, a nedostatke neke, koji se ovdje kao najveći iztiču, oborio je K. Schenkl u navedenoj razpravi.

2. Pisac tih distiha bijaše poganin, ali sljedbenik ozbiljnih načela stoijskoga morala.

3. Preradba tih distiha u srednjem vieku je nedvojbena. To se već vidi poredjujuć tekst, broj i poredanje distiha u Tur. i Veron. s tekstom u drugih rukopisih, na kojih se starija izdanja osnivaju. Tendencija te preradbe bijaše naravno ta, da se ono, što bi zanosilo na pogansko, bud sasvim izpusti, bud promieni, ili, kako se to kod „kratkih izreka“ vidi, da se nove izreke s izrazitim kršćanskim karakterom dodadu. Kao dokaz takovoj preradbi u srednjem vieku mogu služiti i uvodni stihovi pred drugom, trećom i četvrtom

[1] Sravni medju ostalimi Teuftel-Schwabe § 24, 3: „Während Nro. 1—40 auf dem Standpunkte des Alterthums stehen (z B. *foro pare,* 23 *pugna pro patria),* so tritt in den spaeteren, zugleich etwas wortreicheren, der christliche Ursprung stark hervor (53 *minime iudica,* 54 *alienum noli concupiscere).* In den früheren (meist aus zwei Worten bestehenden) ist ebenso deutlich die Sorge für die Schuldisciplin ausgeprägt (Nro. 11, 26, 27, 28); vgl. 36 fl. *trocho lude, aleam fuge, litteras disce.* Die Fassung schwankt in den Handschriften vielfach.

Digitized by Google

knjigom, koji su po Schenklu l. l. str. 488 „in ihrer Fassung und im Ausdruck so schal und theilweise so ungeschickt, dass man sie schon aus dem Grunde als mittelalterliches Erzeugnis ansehen muss“. Neke takove nespretnosti opazio je u tih uvodih već učeni Erasmo Rotterdamski, n. p. kod druge knjige: „Macer tradit vires herbarum: quamquam alius quisquam fuit hic Macer, quam is quem habemus vulgo, ni fallor. Lucanus narrat Romanorum civilia bella: ubi legendum arbitror *civica* pro *Punica*. Nihil enim de Punicis bellis scripsisse legitur Lucanus“. To je isto osjećao i naš Marulić prevedši 4. i 5. stih uvoda drugoj knjizi:

„Si romana cupis et punica noscere bella
Lucanum quaeras, qui Martis proelia dicit.“

ovako:

„Ako l' te deleta slišati batalje
Lukan ti jih kanta, počan od Težalje.“

što doduše ne odgovara latinskomu tekstu, ali je sasvim sgodno po naravi stvari samih obzirom naime na Lukanovu najznatniju pjesan *Pharsalia*, u kojoj se pjeva boj C. Julija Caesara s C. Pompejem.

Držao sam za shodno, nešto obširnije govoriti o latinskom izvorniku samom, naročito pak iztaknuti, da je latinski tekst istom usljed ove preradbe, koja je po mom mnienju izvan svake sumnje, zadobio neki monoteistično-humanitarni karakter, jer imajući mi to pred očima, lako ćemo si takodjer moći protumačiti način i tendenciju, kojom su se prevodioci u obće a napose i naši hrvatski pri prevadjanju dali voditi. Ti prevodioci većinom reć bi nastavljaju samo ono, što je preradjivalac latinski započeo, t. j. dotjeruju i popunjuju distihe u kršćanskom smislu. Ta se tendencija opaža u ostalom mjestimice takodjer već u latinskom tekstu u nekih variantih proizteklih iz poznijega vremena. Tako navodi Zarncke, op. cit. str. 175 riečim prvoga distiha prve knjige: „*Si deus est animus, nobis ut carmina dicunt*“ variantu: *Si deus omnipotens nobis est* cet.

Da su Catonovi distisi gotovo u sve jezike evropske prevedeni, spomenuo sam već prije. Neće biti neumjestno navesti ovdje osim onih prije već spomenutih prievoda, dotičnu važniju literaturu po Jul. Feifaliku, „der altböhmische Cato“, Sitzungsberichte der Wiener kaiserl. Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Cl. XXXVI, str. 211 sl. op. 1: „Ueber die altfranzösischen Uebersetzungen, deren es mehrere gibt, s. histoire litteraire de la France 13, 67; 18, 826—830, über jüngere französische Uebersetzungen, Brunet, Manuel de Libraire, Paris 1842, vol. 1, S. 584 ff., wo auch von

Digitized by Google

späteren englischen[1] die Rede ist. In italiänischer Sprache gibt es im 13. u. 14. Jahrhundert drei verschiedene Versionem in Prosa, in späterer Zeit kommen mehrer andere in Prosa und Versen hinzu: Vinc. Nanucci, Manuale della letteratura del primo secolo della lingua italiana, Firenze, 1858, Vol. 2, p. 93—114; jene erschienen unter dem Titel: Libro di Cato, o tre Volgarizzamenti del libro di Catone, de' costumi; due pubblicati ora per la prima volta, l' altro ridotto a miglior lezione con note e con indici delle voci piu notabili, Milano 1828. In Polen waren diese Sprüche schon im 14. Jahrhundert gleichwie in Böhmen bekannt, aus dem XV, XVI u. XVII Jahrh. haben sich mehrere Versionen erhalten: A. Jocher, Obraz bibliograficzno-hystoryczny literatury i nauk w Polsce, Wilno 1840, I, 42—43, Nro 342—356 u. I, 150—151; W. A. Maciejowski, Pismiennictwo polskie, Warszawa 1852, 1, 529; 3, 76 sq. Eine magyarische Prosaversion aus dem XVII. Jahrh. erschien neuerlich im 1. Bande der Magyar prózairók a 16. es 17. századból. Kiadja Toldy Ferencz, Pest 1858". Glede čeških prievoda navodi isti učenjak, da je osim onih od Paula Aquinata[2] i Jan. Am. Komenskoga, koji mladjoj periodi (prvi naime 16., drugi 17. vieku) pripadaju, bio još jedan stari, koji pripada po svoj prilici prvoj polovici 14. stoljeća, te je iz šest više manje podpunih rukopisa poznat; on ih navodi te ocjenjuje.

O njemačkih prievodih obširno govori Fr. Zarncke, der deutsche Cato etc. Leipzig 1852. Po njegovu razlaganju pada najstariji njemački prievod u drugu polovicu 13. stoljeća. Zanimivo je znati, da se jedan rukopis toga najstarijega njemačkoga prievoda takodjer nalazi u Kaloči. Isti učenjak razpravlja takodjer o drugih njem. prievodih Catonovih distiha u Berichte der sächs. Gesellschaft der Wissenschaften 1870, S. 181 sl.

Progovorivši tako obćenito o latinskom originalu i drugih prievodih, što sam držao za nuždno boljega razumievanja radi hrvatskih prievoda, prelazim sada na hrvatske prievode same.

Od hrvatskih prievoda Catonovih distiha poznati su do sada sliedeći:

1) Glagolski rukopis na otoku Krku od god. 1468 pod imenom: „Knige Kata mudroga". Ulomak iz njega priobćio je Iv. Kukuljević pri životopisu Marulićevu, Stari pisci hrvat. I, str. LXVIII i LXIX.

[1] U novije vrieme: J. Nehab, der altenglische Cato, Göttingen 1879.

[2] Ovaj izašao je pod naslovom: Catonis disticha moralia cum scholiis D. Erasmi Rotterdami et enarratione Bojemica Pauli Aquinatis Hradecensis. Olomucii 1558; Pragae 1564, 69, 71 etc.

Digitized by Google

Po mnienju Kukuljevićevu mogao bi prievod sam i za sto godina stariji biti nego li rukopis sam.

2) Prievod M. Marulića „Stumačenje Kata“, izdao I. Kukuljević u „pjesme Marka Marulića“; Stari pisci hrvat. I. knj. 126—149, Zagreb 1869.

3) Prievod Marina Burešića (oko 1510—1560): „Nauci Katonovi“, izdao Gavro Tamparica u Mletcih, 1562; i zatim „Stari pisci hrvat. XI. knj. Zagreb 1880, s uvodom od dra. F. Račkoga.

4) „Premudroga Katona ćudoredni nauci iz latinskog u slovinski prenešeni i za istoga naroda korist na svitlo izdani“ po nepoznatom piscu, u Gradcu 1763, zatim po Marianu Jaiću u Budimu 1825 i napokon po J. A. *B.* u „Zori dalmatinskoj“ god. III. str. 248 sl.

I. Prievod Catonovih distiha u glagolskom rukopisu otoka Krka.

Taj prievod, ako se takav iz raznih vrela složeni konglomerat raznovrstnih ćudorednih izrieka prievodom nazvati može, naslanja se, uzprkos naslovu „Knige Kata mudroga“ i opetovanomu naročitomu navadjanju imena Katonova, samo dielomice na „Catonove distihe“, a većina nauka, što se ovdje davaju, uzeta je od druguda.

Tu se izpremiešavaju iz Catonove sbirke t. z. kratke izreke i nauci sadržavani u distisih s takovimi, koji su iz svetoga pisma i iz svetih otaca uzeti, bez ikakova reda i sustava, a ne riedko i bez pravoga smisla. „Virgilius“ i „Lukanus“ navadjaju se uzporedno sa Solomunom, Apostolom i Augustinom. Premda ne imam pred sobom cieloga teksta, nego samo onaj izvadak, što ga je Kukuljević priobćio, ipak se može i po tom prosuditi način i smjer cieloga spisa. Glavni izvor, čini se, da nisu piscu bile Catonove izreke, nego Solomunove priče ili izreke. U tom nas mnienju podkrepljuju ne toliko one izreke, koje pisac sam kano Solomunove navodi (n. p. „bolše e dobro ime nego masti mnogocěnnie“ i „bolša est milost dobra ot zlata i srěbra“ = Sal. 22, 1 „bolje je ime nego veliko bogatstvo i milost je bolja nego srebro i zlato“. Dan.), koliko ta okolnost, da se gotovo svakom sgodom i prilikom preporučuje m u d r o s t u obće i što se osim toga malo ne svaki nauk stavlja u neki savez s mudrošću, te se kao izljev mudrosti naročito označuje; a to se sasvim podudara s naravju onih Solomunovih priča, dočim u Catonovih izrekah u obće rieči *sapiens, sapientia* vrlo riedko se nahode, a kamo li, da bi se „mudrost“ tako silno svakom prilikom naglasivala, a pojedine se izreke kao jezgra mudrosti označivale.

Digitized by Google

Od izreka samih, o kojih nije naročito neznačeno, da su iz drugoga izvora uzete, nalaze se nekoje medju Catonovimi t. z. kratkimi izrekami t. j. onimi, koje poslje obćenitoga uvoda i pred distisi samimi stoje, nekoje medju distisi, nekoje medju jednimi i drugimi, budući da je poznato, da se u latinskom originalu neki nauci pod promienjenim oblikom opetuju, ali u svakom je slučaju obrazlaganje ili uzeto iz svetoga pisma ili barem u duhu svetoga pisma provedeno, pa i nauk sam takodjer često u istom duhu prikazivan. Tako medju Catonovimi kratkimi izrekami dolaze izreke *„libros lege“* i *„litteras disce“*. To je izraženo ovako: „Ki človik hoće ljubiti mudrost razuměi knjigi čti od mudrosti i duševnoga spasenija; uči se, da budeš mudar“. Cat. II, 2:

„Si potes, ignotis etiam prodesse memento;
utilius regno meritis acquirere amicos“.

Hrvatski prievod: „Ako moreš dobro učiniti neznanim, učini e; bolje e dostoino vniti v carstvo, nerě nedostoino v prězaň. Pripodabla se k mudrosti dobro čineňe, Neznanim tere stranim dobro čini, dobro čine, buděš iměl milost božju i ljudaisku i dobr glas“. Kako se vidi, to je isti nauk, koji je i u latinskom, ali obrazlaganje i reć bi komentar je sasvim u duhu kršćanskoga nauka. Da se ne valja bojati smrti, to se u Catonovih distisih često izrazuje.

I, 22: Ne timeas illam quae vitae est ultima finis;
qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipsum.
III, 21: Fac tibi proponas mortem non esse timendam:
quae bona si non est, finis in illa malorum est.
II, 3: Linque metum leti, nam stultum est tempore in omni
dum mortem metuis, amittere gaudia vitae.
IV, 22: Multum venturi ne cures tempora fati;
non metuit mortem, qui scit contemnere vitam.

To je izraženo u hrvatskom prievodu ovako: „Nor est, ki svoju ričju ili misal odvlači smrt. Kada se smrti boiš, otvrzi se sega sveta, à onoga se drži, ki je va věki. Strah ta se pripodabla telu; pisano est: semèrt, kada sesmrt tělom razbie, tada e poběn i život; ki se boi smrti, nigdarě ni věsel“.

Cat. II, 4: Iratus de re incerta contendere noli:
impedit ira animum ne possit cernere verum.

Hrvatski prievod: „Ke riči istinno neviš, ob nju se ne karai, v karbi ni onoga dobudeš, obač se karaš, prijatěla pogubiš. Kada si srdit, niednoga člověka za tvoe srdce neosudi; gnev kratak: člověku srce oblada; srdita člověka odolaši tihimi rěčmi“.

II, 2: Mitte arcana dei caelumque inquirere quid sit.

Digitized by Google

„Skozi to neišći kako bi mogal izvedeti vse taini božie“. Prvoga distiha:

„Si deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
hic tibi praecipue sit pura mente colendus“.

sjeća nas u prievodu jedino „ki bogu s čistim srcem služit“, jer sve drugo nije nego amplifikacija u duhu svetoga pisma.

Ovi će primjeri biti dovoljni, da se pokaže, kako je prevodilac postupao kod onih nauka, koje je preneo iz Catonovih distiha: on bi uzeo samo temeljnu misao, te ju razširio i obrazlagao u smislu svetoga pisma. Ovakovo razširivanje i obrazlaganje Catonovih nauka naći ćemo takodjer kod drugih hrvatskih prievoda, navlastice kod Marulićeva, te ćemo ondje obširnije o tom pojavu govoriti, pa takodjer analogijâ navesti iz prievoda drugih naroda.

Sada samo još nekoliko rieči ob onih mjestih, gdje se navode latinski pisci, naime „Virgilius“ i „Lukanus“. Tu je prevodilac očevidno imao pred očima uvodne stihove drugoj knjizi, gdje uz *Macer* i *Naso* ta dva imena dolaze. No osim imena samih nema u prievodu upravo ništa, što bi ma samo iole odgovaralo onomu, što je u latinskom originalu, i čovjek se mora čudom začuditi, kako je prevodilac došao do toga, da baš Vergiliju i Lukanu pripisuje ono, što navodi u svojih naucih. Jer dočim se u lat. originalu obzirom na georgica o Vergiliju veli: „Telluris si forte velis cognoscere cultus, Vergilium legito“, a o Lukanu (dakako krivo, jer o punskih ratovih nije pisao): „Si romana cupis et punica noscere bella, Lucanum quaeras, qui Martis proelia dicet“, to naš prevodilac: „Pravi Virgiliuš: od zemle tere iz vodě ishodi blago“, a o Lukanu: „Pravi Lukanuš: kako slava bi prva dobrota, i se est, ako ljubiš, poznaj želenie skorě to smrt narica se da ljudi mori smrt.“

II. Prievod M. Marulića.

Marulić je preveo samo distihe i one metrijske uvode pred drugom, trećom i četvrtom knjigom, izostavio je dakle obćeniti prozaični uvod „Cum animadverterem etc.“ i onih 56 kratkih izreka (sententiae breves). Isti postupak opaža se kod mnogih drugih prievoda tih „Catonovih“ izreka, n. p. kod mnogih njemačkih. Sr. Zarncke op. cit. str. 72: „Viele lassen die einleitung und die kurzen sentenzen ganz weg, oder begnügen sich mit dem lateinischen original“. Distisi su svi prevedeni što se u običnih izdanjih nalaze, samo je ostao nepreveden I, 14. No zato dodao

Digitized by Google

je prevodilac zaključnu kiticu, u kojoj izražava želju, neka bi nauci čitateljem bili koristni, te slavi presveto trojstvo.

Način, kako je Marulić pri prevadjanju postupao, vidi se iz IV, 49, dakle iz posljednjega distiha cieloga djela. Latinski original:

„Miraris verbis nudis me scribere versus,
hos brevitas sensus fecit coniungere binos"

preveo je ovako:

Ino ni ostalo, ča bih reć pohotil,
ner, da s riči malo mnogo sam obhitil;
ke po dva versa pe Kato premudri sam
ja po četiri te nauke izpisah vam".

Marulić je preveo dakle dva latinska heksametra kiticom od četiri dvanaesterca sa srokovi u sredini i na kraju stiha, dakle poslje šestoga i dvanaestoga sloga. Od toga svoga načela glede broja stihova odustao je samo kod metrijskih uvoda drugoj, trećoj i četvrtoj knjizi. Tako je preveo uvodnih 10 heksametara (ne 11, jer stih *corporis ut cunctos possis depellere morbos* je pozniji umetak) kod druge knjige dvjema kiticama, gdje bi, da je svoje pravilo dosljedno proveo, moralo biti pet kitica; 6 heksametara pred trećom knjigom preveo je takodjer dvjema kiticama, a 4 heksametra pred četvrtom knjigom jednom jedinom kiticom.

Kod tih uvodnih stihova postupahu i drugi prevodioci najslobodnije, jedini Maximos Planudes, koji se naravno kano učenjak i u klasičnih literaturah znanstveno naobražen čovjek ne smije ni uzporediti s drugimi prevodioci, držao se je u svom grčkom prievodu u svem latinskoga originala, samo kod uvodnih verasa druge knjige odstupio je sasvim racionalno od njega u toliko, što je mjesto latinskih pisaca uzeo dotične grčke, koji su o tih predmetih pisali: tako mjesto Vergilija *Hesioda*, mjesto Macera *Nikandra*, mjesto Lucana *Omira* (te je prama tomu naravno i tekst sam promienio) i mjesto Ovidija *Theokrita*.

Kako Marulić tako su jamačno i kod drugih naroda prevodioci glede izbora metra i broja stihova u pojedinih kiticah postupali, da su naime uzimali takove metre, koji su u ono vrieme i inače u pjesničtvu dotičnoga naroda bili u običaju, ne vežuć se inače strogo na broj stihova osobito u starije vrieme. Tako n. p. najstariji njem. prievod sastoji iz kitica po dva, tri ili četiri stiha srokovana, dočim prievodi poznije dobe sastoje skroz od kitica po 4 stiha sa srokom. Kao primjer navodim po Zarnckeu op. cit. str. 78 prievod (iz nekoga Stuttgardtskog rukopisa) IV, 49:

Digitized by Google

„Du magst wol wundern daran
das ich schlecht geschriben han
Czwen kurtz syn han es gethan
das ich tzwen versz tzusamen gefuget han.“[1]

Tako i najstariji češki prievod, kako ga Feifalik priobćuje, većinom je u srokovanih osmercih i to u strofah od šest stihova. O prievodih Paula Aquinata i Jana Ám. Komenskoga veli Feifalik „welche beide einer jüngeren Epoche angehören und das Streben zeigen, ihr Original nicht blos dem Sinne nach, sondern auch in metrischer Beziehung möglich genau zu geben“. Za Komenskov prievod znamo, da je u heksametrih sastavljen. Kao primjer toga prievoda navodim po Jungmannu, hist. lit. češke 270 Nro V. 254, prva tri stiha iz uvoda IV. knjige:

Securam quicumque cupis traducere vitam
nec vitiis haerere animum, quae moribus obsunt,
haec praecepta tibi semper relegenda memento.

Kdožkolí swůj bezpečně žiwot zde stráwiti žádáš,
w zlých a nemíti wěcech wáznauci škodliwé mysli,
to čemu ja tě učim, ted' bedliwě wážiti pomni.

Toliko o vanjštini Marulićeva prievoda. A sada da vidimo, kojih se je načela držao obzirom na smisao sam!

Prije svega opaziti nam je, da je i Marulić svoj prievod kršćanskim duhom nadahnjivao, te s gledišta kršćanskoga morala često preporučivao i obrazlagao zasade ili nauke tako, da se ne riedko od latinskoga izvornika vrlo razlikuju, pa da od njega osim glavne misli gotovo ništa ne ostaje.

Tako n. p. I 22:

Ne timeas illam quae vitae est ultima finis;
qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipsum.

Posve dobro tumači to Erasmo Rotterdamski: „Qui mortem timet, non solum non effugit mortem, sed insuper per hoc ipsum vitae quod datur, perdit. Nam anxie vivere non est vivere“. Tu posve jednostavnu misao, koja se ni najmanje ne protivi kršćanskoj nauci niti svojim sadržajem niti motivacijom, izražava Marulić ovako:

„Pripravit se nastoj tere se ne ć' bojat,
kad dojde konac tvoj, da s ufan'jem stojat;
ufan'je će t' podat od grihov kajan'je,
jer bog di, da će dat kajanim spasen'je“.

[1] Taj primjer u ostalom pokazuje, da dotični prevodilac nije baš puno mislio pri prevadjanju, jer je gotovo doslovce preveo, a nije pomislio, da nije prevodio u kiticah po dva, nego po četiri stiha.

Digitized by Google

Tuj dakle u hrvatskom prievodu osim glavne misli *„ne timeas mortem“* ne ima ništa od lat. originala, i ta glavna misao nije izražena kano glavna nego tekar kano posljedica onoga „pripravit se nastoj“.

Isti se nauk daje II 3:

Linque metum leti, nam stultum est tempore in omni,
dum mortem metuis, amittere gaudia vitae.

I tu je prihvatio Marulić glavnu misao, ali izpustio je obrazlaganje sasvim, a mjesto toga navodi sredstva, kojimi čovjek može polučiti, da se ne treba bojati smrti:

Nimaj strah od smrti; da je se ne bojiš,
grihov se isprti, a nastoj da živiš
pod zakon podložan, i ne sustan' prosit,
da s' vazda uzmožan duhovno se nosit.

IV, 46, drugi stih:

„felices obeunt, quorum sine crimine vita est“.

Marulić prevodi to sasvim u duhu katoličke crkve ovako:

„on blažen i slavan s ovoga svita gre,
ki griha pokajan i spovijen umre“.

II, 30: „Sit tibi praecipue, quod primum est, cura salutis;
tempora nec culpes, cum sis tibi causa doloris“.

Salus proteže se na tjelesno zdravlje, kako to već drugi stih nedvojbeno dokazuje, a dobro komentovao je cieli distih učeni Erasmo riečmi: „Ante omnia bonae valetudinis rationem habe, ne, si tua intemperantia in morbum incideris, postea pudore reicias culpam in caeli insalubritatem, aut loci, sicuti vulgus solet. Nam plerique morbi nobis accidunt ex intemperantia vitae“.

Marulić ne obaziruć se na drugi stih, uzeo je *salus* u znamenovanju *„spasenje“*, te je tim bio prinudjen preinačiti takodjer ostali sadržaj distiha:

„Pomnju od spasen'ja navlašnju vazda imaj,
ter dobra činjen'ja vrime ne upušćaj;
vrime s' ono gubi, ko praznujuć mineš,
i kriv si sam sebi, ako tač premineš“.

III 11, 2 veli se:

„nec retinere (scil. uxorem) velis, si coeperit esse molesta“.

Naš prevodilac znao je dobro, da u smislu kršćanskoga morala nije slobodno ženu naprosto odpraviti, ako počme mužu dodijavati „si coeperit esse molesta“, a zato je rekao:

„a s kom ti ni pokoj, ka ti mira ne da,
daleče od nje poj, a k o t i c r i k v a d a“.

Digitized by Google

Tako je ublažio takodjer vrlo sklizavo načelo, koje se III, 2 preporučuje:

Productus testis, salvo tamen ante pudore,
quantumcumque potes, celato crimen amici

„Kada si svidok zvan, istinu ne zataj',
i koko budeš znan, toko tad reći haj;
da prijatelja grih prid sudci li pokrij,
ča s' pitan, rec', od njih, ino se ne odkrij“.

II, 27 deum partem qui spectat utramque (= Janus) dodatkom „ki se di“.

I. 40, 2: „dum fueris felix, semper tibi proximus esto“.

I tu je uvidio Marulić, da se taj „nauk“ baš ne slaže s onim, što nam ga daje kršćanska vjera glede bližnjega, a da se tomu ukloni, iznese u svom prievodu nešto, čega u latinskom ne ima:

„tim[1] hoćeš dobiti prijatelj dovolje,
ki će te braniti od svake nevolje.“[2]

III, 17 Multa legas facito; perlectis neglige multa;
nam miranda canunt, sed non credenda poëtae.

Erasmo: „Multa quidem legas, sed cum iudicio. Nec enim omnia vera sunt, quae legis apud poëtas“.

Marulić prevodi:

„Nastoj nauk primit starih i novih knjig,
tere ćeš svist imit čistiju nere snig;
ludost je čtit, s česa vrime s' i trud gubi,
ter poet čudesa u kih istine ni“.

On dakle preporučuje čitanje knjiga staroga i novoga zavjeta, dakle sveto pismo, pa ujedno svjetuje, neka se čovjek drži tih nauka; da je on tuj sbilja razumio sveto pismo, proizlazi iz 2. stiha „tere ćeš svist imit čistiju nere snig“, jer takav dodatak jedva bi pristao na druge knjige.

IV, 35: Ereptis opibus noli moerere dolendo
sed gaude potius, tibi si contingat habere.

Smisao prvoga stiha izrazio je prevodilac svojim prievodom, no mjesto drugoga stiha metnuo je s obzirom na siromaštvo, u kojem je Isukrst živio na ovom svietu:

„da u svem hval' boga, ki no je i sam bil
života uboga, kad je na svit hodil“.

[1] Scil. ako kadkada pogostiš svoje znance.

[2] I u cod. Tur. ima s istih razloga izpravak „dum fueris felix, quae sunt adversa caveto“, očevidno po I, 18.

Digitized by Google

II, 2: Mitte arcana dei caelumque inquirere quid sit;
cum sis mortalis, quae sunt mortalia, cura.

Marulić: Božastva visinu viruj, a ne išći
narava nižinu uzdrži i tišći;
ča ne moreš doseć, toga se ne hitaj,
ča t' pismo pravlja, šteć toj virom obhitaj".

III. 8: Cum tibi divitiae superant in fine senectae
munificus facito vivas, non parcus amicis:

Nakon tve starosti, ako t' ča izbiva
ne daj lakomosti da u te pribiva;
da nevoljnim dili i posad kon sebe,
da bog u svom krili prime pak tebe.

II. 8, 2: temporibus peccata latent et tempore parent

Erasmo; „Latent quidem (scil. peccata), sed ad tempus: postea parent, id est, manifestantur. Tempus enim et celat et aperit omnia."

Marulić: „grih ti je skriven, ki sada nije znan,
biti će odkriven daj na *pokojni dan*".

IV, 1. 1: „Despice divitias, si vis animo esse beatus"

izražena je samo glavna izreka *despice divitias* ali u smislu kršćanskom:

„Ne ljubi, ni želi blaga zemaljskoga"

te je još dodano, čega u originalu ne ima:

„čin' ča t' zakon veli boga svemogoga".

Sličan dodatak nalazimo IV, 10, 1:

„Cum te detineat Veneris damnosa voluptas"
„Kada te priteže grih na puteni blud
ter te volja steže ne hajat božji sud".

IV, 22, 2: „non metuit mortem, qui scit contemnere vitam"

prevedeno je sasvim dobro sa:

„smrti se ne boji, tko život ne haje",

ali dodan je još kršćanska misao:

„a pripravan stoji, jer grihov se kaje"

Takav dodatak opažamo takodjer I 21, 2:

„paupertatis onus patienter ferre memento",

jer uz prievod:

„uboštva težinu s ustrpin'jem nosi"

dolazi još čega u izvorniku ne ima:

„a raja višinu razmišljaj i prosi".

I, 11, 1: Dilige sic alios, ut sis tibi carus amicus

Digitized by Google

Inih ljubi takoj, da prijatelj budeš
i duši sam svojoj, i grišan ne budeš.

III. 10: Rebus et in censu, si non est, quod fuit ante,
fac vivas contentus eo, quod tempora praebent.

Ako nimaš toko ti blaga svojega
imao si koko vrimena pridnjega,
o tom se kuntetaj, i još od stvari tih,
vazda hvalu podaj bogu, i od stvari svih.

IV. 17: Si famam servare cupis, dum vivis, honestam,
fac fugias animo, quae sunt mala gaudia vitae.

Ako ćeš doteći dobar glas i nosit
i više usteći, ne htij se ponosit,
ni se razkoši daj, ni slasti vrimenoj,
sa svakim mir imaj, u svem se boga boj.

Tako takodjer I 7, 2, I 23, II 13, IV 4, 36, 38 i dr. pa osobito početak cieloga djela i svršetak.

I. 1: Si deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
hic tibi praecipue sit pura mente colendus.

Dušu je bog stvoril na priliku svoju,
za to bi ti imil stavit pomnju tvoju,
da griha ne učiniš; grih ju će ogrdit,
a da dobro živiš, tim će t' blažena bit.

A svršivši prievod distihâ dodao je još kiticu, u kojoj izražava pobožne kršćanske osjećaje svoje:

A da vam naprudi besid ke sbrasmo s tog,
otac, sin, duh budi hvaljen, jedini bog,
na zemlji, na more, na nebo, po vas svit,
sve dni, kim ne more skončan'ja biti lit.

Ova tendencija, da se svedu moralni ti nauci na kršćanski moral, te da se njim što pobliže tumače, što obrazlažu, ne opaža se možda samo kod Marulića; isti duh proviruje, kako smo se osvjedočili, takodjer iz onoga glagolskoga prievoda, o kojem smo prije već govorili, proviruje takodjer, doduše u manjoj mjeri, iz drugih hrvatskih prievoda, a proviruje napokon više manje iz mnogih prievoda na drugih jezicih, pače tragovi takovoj tendenciji opažaju se i u nekih variantah latinskoga originala.

Da navedemo sada nekoliko primjera iz drugih nehrvatskih prievoda, gdje se ista tendencija vidi. U jednom pražkom rukopisu saec. XIV (Feifalik, op. cit. str. 214 sl.) glasi prievod prvoga distiha:

„Poniewadz gest *wssemohoczy*
Buch nawieky wzdy buduczy

Digitized by Google

Gakz nam pismo wsseliyake
Swiedczy vczy k tomu take
Toho slussy naprzed cztiti
Czystu myslij wzdy chwalitij".

I, 40: Dapsilis interdum notis caris et amicis,
cum fueris felix, semper tibi proximus esto.

Vtiessyly kdy *pan buch* koho
Zie gemu wrucze pugde mnoho
Materz przately znamenie czty
A ssczednost gim swlasscze zgewiti
Nescym sie pto gynim lepssy
Bud sam sobie nayblissy.

I, 15, 2: atque aliis cum tu benefeceris ipse sileto.

Pomni wzdy chwalitij toho
Kdot zgewuge przizni mnoho
Pakly vczyniss bliznimu

Iz raznih njemačkih rukopisa kašnjega vremena (15. stoljeća) navodim iz tekstova kod Zarnckea op. cit. str. 101, gdje je od t. z. „sententiae breves" prva izreka *itaque deo supplica* ovako prevedena:

„Als sey mein erst gebot
du scholt anbiten ainen got".

U drugom nekom rukopisu (kod Zarncke, str. 108) prevedena je ista izreka i druga *(parentes ama)* i treća *(cognatos cole)* ovako:

Ere gott und bett zu aller fryst
wan die groste tugent das ist
habe eltern lieb dein frewnd ere.

a u drugom jednom (kod Zarncke str. 110) prevedena je 1. i 2. kratka izreka:

Und also soltu bitten gott
und darzu halten sein gebott
wiltu denn tugent meren
so soltu vatter und muter eeren;

gdje je druga izreka *parentes ama* sasvim po dekalogu prevedena.

Sent. 36 *nihil mentire:*

Du solt ouch nit ligen
noch die leut betriegen (Zarncke str. 111).

Sr. još prievod prvoga distiha prve knjige I 1.

Si deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
hic tibi praecipue sit pura mente colendus.

Got ist zu allen stunden
als vns dy geschrifft vnd der mund chunden
dem got yo zu ersten ere
mit raynem mund das ist mein lere.

Digitized by Google

gdje onoga, što je u prvom redu, u latinskom izvorniku nema, i gdje se u drugom stihu pod „dy geschrifft“ bez dvojbe *sveto pismo*, a pod „*mund*“ u istom stihu valjda ustmena tradicija razumieva.

I tako jamačno mogli bismo i u prievodih na drugih jezicih naći dosta analogija tomu nastojanju, da se izreke i nauci stave u neki savez s kršćanskim naukom i s njegovim najvjernijim i najizrazitijim izvorom, sa svetim pismom. Tomu se nećemo ni malo čuditi, ako pomislimo, da su ti „Catonovi“ nauci prije svega bili namienjeni mladeži u učionah, i da su učione tada po svoj zapadnoj Evropi gotovo sasvim bile pod upravničtvom svećenikâ, i da su se kao što druge knjige tako i ovi „nauci“ najviše u manastirih po redovnicih prepisivali i prevodili. A za našega Marulića znade se, da je ne samo u teologijskih stvarih bio vrlo učen, nego takodjer naklon pobožnomu asketičnomu životu.

Što se dalnjih kriterija Marulićeva prievoda tiče, to je on istina bog što no vele vrlo slobodan, ali varao bi se, tko bi zato mislio, da je i po smislu nauka samih svagdje netačan. Osim razmjerno riedkih iznimaka, gdje je drugo šta u prievodu nego li u originalu, to je jezgra pojedinih izreka, dakle nauk sam, do kojega je napokon kod takovih spisa najviše stalo, gotovo svagdje pogodjen, te takodjer u obće dosta sgodno izražen. No kod obrazlaganja, koje je obično u drugoj polovici kitica zadržano, ne drži se prevoditelj strogo svoga originala, nego udaljuje se vrlo često od njega. Često naime podkrepljuje svoje moralne zasade drugimi razlozi, za koje misli, da su prikladniji za čitatelje, nego li oni, što su u latinskom originalu. Medju ovimi zauzimaju osobito važno mjesto ona obrazlagánja, koja su u duhu kršćanskoga morala izvedena, kako smo to prije razložili. Često pak upotrebljava doduše iste razloge, iste motivacije, što su u izvorniku, ali ih punije i obširnije, te s toga za obična čitatelja i razumljivije prikazuje. Takovu postupku imao je prevodilac, uzme li se na um prava svrha takovih moralnih spisa, opravdana razloga donekle u latinskom originalu samom. Jer uz svu jezgrovitost većine nauka, koji se u Catonovih distisih izlažu, mora ipak nepristran čitalac priznati, da mnogi baš nisu jasni, nego da im je češće smisao taman i zamršen, pa da i ono, što se u ime obrazlaganja nauka samih navodi, nije svagdje tako, da bi obastati moglo pred zahtjevi stroge logike. Lako se to može dokučiti, ako se uvaži historija tih distiha, da se jezgra njihova osniva na zasadah predkršćanske etike, da su preradbom i utjecajem drugih faktora doživjeli mnogu promjenu, i da je u raznih rukopisih i red

Digitized by Google

pojedinih distiha i spojenje pojedinih stihova u distihe nedosljedno i različito provedeno.

Da dakle bude svojim čitateljem što više razumljiv, bijaše ponajglavniji uzrok, što se naš prevodilac u pojedinostih nije baš strogo držao svoga izvornika. Po tom razlogu može se takodjer razumjeti načelo i način, kako je odstupao od originala. Ovo odstupanje sastoji s riedkimi iznimkami, koje ćemo kašnje navesti, u amplifikaciji mislî t. j. da se više kaže, nego li u originalu, bud da se dodaje kakovo obrazlaganje, ograničenje, specializovanje, pobliža modifikacija ili slični dodatci, bud da se izražava u glavnom doduše ista misao, ali se dodavanjem sinonimnih izraza, antitezâ ili uplitanjem prispodoba, poslovica etc. razširuje. Na takovu amplifikaciju prisilio je prevodioca, osim težnje za jasnoćom i lagljom razumljivošću, takodjer ponešto i izbor metra i strofâ. Jer uzmemo li za dva lat. heksametra poprieko 30 slovaka, to je prevodilac, da tim, što je u ta dva stiha rečeno, popuni četiri dvanaesterca, dakle 48 slovaka, svakako bio prinudjen koješta dodavati, čega u originalu ne ima, ma kako mi u ostalom uvažavali veliku razliku hrvatskoga i latinskoga jezika glede dikcije i frazeologije.

Da predjemo sada na potanje razlaganje toga, što rekosmo.

1. Kod latinskih distiha sadržava obično prvi heksametar nauk sam, a drugi njegovo obrazlaganje ili motivaciju, vrlo riedko obratno (n. pr. I. 1, 19, 21, 33). Obrazlaganje uvodi se ili asindetično ili česticami *nam, enim, etenim* ili uzročnim veznikom *cum* ili drugim kojim shodnim veznikom.

Kadkada ne ima posebna obrazlaganja, nego oba stiha sadržavaju nauk (I. 9, 11, 15, 16, 20, 23, 24, 26, 28, 37, 40; II. 2; III. 2, 8, 9, 10, 16, 23; IV. 2, 6, 10, 11, 15, 17, 25, 32, 35, 44, 47, 48); kadkada davaju se po dva nauka (n. pr. II. 22, III. 11, IV. 26), kadkada pak isti je nauk dva puta tautologijom izražen (n. pr. II. 18).

Toga se je načela i Marulić u obće držao; iznimaka ima razmjerno malo.

Tako izpušta kadkada obrazlaganje, gdje ga u latinskom ima. Amo spada II. 3:

Linque metum leti, nam stultum est tempore in omni,
dum mortem metuis, amittere gaudia vitae.

Nimaj strah od smrti; da je se ne bojiš
grihov se isprti, a nastoj da živiš
pod zakon podložan, i ne sustan' prosit,
da s' vazda uzmožan duhovno se nosit.

Digitized by Google

Tu osim glavnoga nauka ništa iz lat. izvornika nema.

II, 15: Litis praeteritae noli maledicta referre:
post inimicitias iram meminisse malorum est.

Kara, ki je prošal, spominjati nemoj,
ni ča je ki rekal, toj, ovoj, ni onoj;
pokle si se smiril, pridnja privijen'ja
sva čin' da si zabil i sva zla činjen'ja.

Tako i I. 6, III. 12, 15; IV. 18; IV. 39, gdje u ostalom nije ni smisao originala pogodjen.

Obratno obrazlaže se nauk u hrvatskom prievodu, a u latinskom izvorniku ne ima obrazlaganja, n. pr. I. 40:

Dapsilis interdum notis et caris amicis,
dum fueris felix, semper tibi proximus esto.

Zadovoljno bogat kad budeš, pripravi
i znance poštovat vele krat ne ostavi;
tim hoćeš dobiti prijatelj dovolje,
ki će te braniti od svake nevolje.

Amo spada takodjer III. 9, IV. 38.

2. Kadkada se daje u hrvatskom prievodu drugi nauk nego je u izvorniku ili drugo obrazlaganje ili jedno i drugo.

Prvi slučaj, naime, da se drugi nauk daje, dolazi razmjerno riedko. N. pr. krivo je shvaćen smisao I. 33:

Cum dubia incertis versetur vita periclis,
pro lucro tibi pone diem quicumque laboras.

Smisao je ovomu distihu po Erasmu: „Cum igitur vita per se incerta versetur in periculis incertis, unumquemque vitae diem in lucro deputa, unusquisque enim dies poterat esse ultimus, et incertum erat an tibi contingeret. Ergo in tot vitae periculis quicunque dies non eripitur, is in lucro est imputandus“; a ono „quicunque laboras“ tumači se pravo sa „quicunque solicitus es et angeris huius vitae malis“. Marulić pak prevodi:

Ne čini da ležiš; vrime se ne ustavlja,
i za to da težiš, veli ti i pravlja:
oni si dobil dan, u ki dobro činiš,
a ne, kako sanan, u ki no lin sidiš.

Smisao nauka krivo je shvaćen IV. 39; pa i I. 1 nije baš isti nauk, koji je u latinskom, niti je onako obrazložen. Jezgra bo onoga nauka je *deus est pura mente colendus,* a razlog tomu je *quia deus animus est,* a to u hrvatskom prievodu nije rečeno:

Dušu je bog stvoril na priliku svoju
za to bi imil stavit pomnju tvoju

Digitized by Google

da griha ne učiniš; grih ju će ogrdit
a da dobro živiš, tim će t' blažena bit.

Amo spada takodjer I. 23:

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus
incusare deum noli, sed te ipse coërce.

Erasmo: „Nihil est acerbius quam amicus ingratus. Quod tamen si acciderit, non est imputandum deo, tamquam illius acciderit culpa. Quin potius te ipsum coërce, ne denuo benefacias ingratis. Quidam enim si bene facientibus fortuna non respondeat, superos incusant, dicentes eos non habere rationem recte factorum, cum eius acciderit culpa, qui sine delectu contulit beneficium".

A što Marulić? On to prevodi ovako:

Ako te ne ljubi človik, kako ima,
ali ti zagrubi, u čem no ne ima,
prostit mu imaš ti, ki te je stvorio.
ako ćeš da t' prosti, ča si mu zgrišio.

Opaža se kadkada, da Marulić više toga preporučuje, nego li latinski izvornik, tako n. pr.:

II 7: Quod pudeat, socios prudens celare memento.

Smisao toga nauka dobro je pogodio prievodom:

„Od česa te je sram, krij pred rusagom svim"

no tomu nauku dodano je st. 3 i 4:

„i počni hititi, očistit se toga
ča t' more naudit porugan'ja mnoga".

IV. 6: fer patris imperium cum verbis exit in iram:

„tako strpit sržbu očevu se uči,
i ku s' držan službu, čini mu ter muči".

IV. 4: Dilige denarium, sed parce dilige formam,
quam nemo sanctus nec honestus captat habere.

Erasmo: „Amare pecuniam ad usum prudentis est; amare ut forma pascat oculos, avari ac dementis. Denarium volunt omnes, formam soli mali captant".

Ča t' je potribno, ljub', i ča t' daje korist
uzdrži a ne gub', i himbe budi čist;
veće haj biti svet, slideć pravu kripost,
ner zlatim pasom spet, ni imati lipost.

Amo spadaju i IV. 1, I. 21, I. 11, III. 10 i drugi primjeri, gdje se onim naukom, koji su u izvorniku, još dodaje koji kršćanski.

Rjedji je taj slučaj, da je u originalu obsežniji nauk nego li u prievodu. To se n. pr. opaža II. 28;

Digitized by Google

Fortius ut valeas, interdum parcior esto;
pauca voluptati debentur, plura saluti.

Erasmo: „Vitae rationem moderare magis ex salutis ac bonae valetudinis ratione, quam voluptatis. Non enim in morbo tantum oportet ab intemperantia cavere, verum etiam cum recte valemus parcius utendum est rebus omnibus, nempe somno, potu, cibo, Venere, lusu, ne in morbum incidamus. Et si non nihil dandum est voluptati, multo tamen plus saluti, qua perdita, pereunt simul et voluptates omnes“.

Marulić shvatio je ono *parcior esto* odveć uzko, samo obzirom na jelo i pilo, te je prama tomu preveo:

„Hoć biti veće zdrav, s redom i s mirom pij
manje jizbin naprav', i priprostije jij“

a prama tomu shvaćanju takodjer obrazlagao:

„od grla deletu, sve ča hlepi, ne daj.
da t' ne čini šćetu životu slast takaj“.

Manje je takodjer rečeno IV. 7:

„Res age, quae prosunt; rursus vitare memento
in quibus error inest, nec spes est certa laboris“.

Smisao toga distiha je sasvim jednostavan: „Čini ono, što koristi, a izbjegavaj ono, o čem dvojiš, hoće li koristiti ili ne“. „Age illa ex quibus certa speratur utilitas. Rursus in quibus falli posses et incertum est, profutura ne sint an nocitura, ab iis abstineas“. Erasm. Marulić:

„Čin' stvari ke prude, a čuvat se nastoj
od onih, ke ude . . .“

Mnogo češće dolazi drugi slučaj, gdje se nauk drugčije obrazlaže, nego li u latinskom. Amo spadaju prije svega oni primjeri, gdje se nauk podkrepljuje razlozi iz kršćanske moralke uzetimi ili iz svetoga pisma, ne pako onimi, koji se nalaze u originalu samom. N. pr. I. 22 i t. d.

Osobito se opaža, da prevodilac rado uzima primjere iz svakdanjega domaćega života ili iz prirode ili poslovice i prirječja, te njimi obrazlaže etične zasade, mimoilazeć razloge u izvorniku navedene. Tako se n. pr. I. 35 izreka:

„Ne dubites, cum magna petas, impendere parva“

u latinskom obrazlaže se ovom:

„his etenim rebus coniungit gratia caros“.

Digitized by Google

u hrvatskom prievodu pak ovom:

„ribar na udicu založaj nadije
da ulovi ribicu, koja se zadije".

Tako i II. 11 mjesto obrazlaganja:

„lis minimis verbis interdum maxima crescit".

čitamo poslovicu:

„iskra mala požar veće krat izvede".

II, 25: . . . „spes una hominem nec morte relinquit".

„Zimu slidi lito, oblake vedrina
noći stanovito dan, vitre tišina".

II, 6: Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento:
tuta mage est puppis, modico quae flumine fertur.

„Za steć niko blago, čemu ti je štentat,
veće t' budi drago, malim se kuntentat.
Jer prikrčana nav rado se potopi,
a ka je prazna plav, more ju naskropi".

Kako se vidi, obrazlaganje nije identično s onim u latinskom.

IV, 9: namque solent, primo quae sunt neglecta, nocere.

jer veće naudi onomu, ki zaspi,
ter se ne probudi, kada no tat uzbdi.

Kadkada se dodaje onomu obrazlaganju, koje je u izvorniku, još koja takova poslovica u svrhu silnije podkrepe.

I, 27: Noli homines blando nimium sermone probare

„Dobra ne drž' za to, ki t' slatko besidi"

U lat. se obrazlaže taj nauk takodjer nekom poslovicom:

„fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps".

u hrvatskom prievodu pak:

„ne bude t' sve zlato, ča se svitlo vidi;
ptičar lipo pišćat pticam se ne lini
i cuvitom nišćat, dokla jih prehini".

II, 16: Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse;
hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

„Ni se sam pohvali, ni se pokudi sam,
jer će reć ostali: mahnit je vidit nam".

Tim je sve rečeno, što je u latinskom, osim onoga *„quos gloria vexat inanis"*, što u obće nije ni prevedeno, no ipak još dolazi podkrepa uzeta iz izkustva svakdanjega života:

„Po voću se sudi, kakova su stabla,
i kih je tko ćudi po dila dobra i zla".

Digitized by Google

Slično takodjer I. 36, 2:

ira odium generat, concordia nutrit amorem
neprijazan parnja, prijazan čini mir,
tko je, ki ne mrmnja, kad ga naskoči zvir?

Posljednjoj izreci ne odgovara ništa u latinskom originalu.

Ali i inače navode se u hrvatskom druga obrazlaganja nego li u latinskom.

I 39: Conserva potius quae sunt iam parta labore;
cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.
Šćedi ča si stekal i s trudom dobio,
da t' ne pride pečal, buduć ostario.
Trudno je pod starost moći ča dobiti.
a smrtna je žalost tad ništar nemiti.

Na takovo obrazlaganje prinudila je prevodioca amplifikacija prvoga lat. stiha dodatkom izreke u 2. hrvat. stihu, koje u lat. ne ima.

Amo mogu se još pribrojiti II. 5, III. 4, IV. 24, 31 i dr.

3. Karakteristično je, da Marulić ne izvodi mislî latinskoga originala onako, kako je u izvorniku, makar inače i slobodno i prama duhu hrvatskoga jezika, nego ih razširuje. U tu svrhu služi se raznimi sredstvi.

a) Dodaje iste misli pod drugim oblikom (tautologija) ili slične, često tako, da se misli negativno izraženoj dodaje ista misao samo pozitivno ili obratno. Ovakovo gomilanje sinonimnih izraza i cielih izreka opaža se često.

I, 3: Virtutem primam esse puta compescere linguam
Prva ti jest kripost, jazik ustezati
i mučanja milost u sebi imati.

II, 8, 2: quem coniux diligit = ki mužu jest
ljubak i s kim ima pokoj.

I 15, 2: atque aliis cum tu benefeceris ipse sileto
. . . . . ; da hvalit se nimaš
kada sam učiniš ko dobro inomu:
čin' poni da mučiš, ni pravljaš drugomu.

I 20 placide accipito: dobrovoljno ga prim' i milosno i rado.

I 21: Infantem nudum cum te natura crearit
Buduć se ti rodil ubog i nag i gol
s nevoljom se podil na sega svita okol.

Ovdje je ne samo *nudus* dvjema sinonimnima izrazima nag i gol prevedeno, nego takodjer i onaj pojam „siromaštva“, koji u

Digitized by Google

lat. u tom stavku nije ni izražen posebnom riečju, nego se samo iz smisla cieloga distiha razabire.

I 25: Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli
Ča tud'je moreš dat ne htij prodiljati
ni dva krat obećat, ni se ujimati.

I 37 Servorum ob culpam = Sluga kad sagriši
tere ti bude kriv.

II 1: Si potes ignotis etiam prodesse memento
Ljudem svim neznanim, kada mož, naprudi,
u ništar nijednim nigdar ne naudi.

II 4: Iratus de re incerta contendere noli
Od sumnjene stvari srdito se pričat
ostav', i u kari prez pristanka kričat.

II 27: partem qui spectat utramque
zad i sprid da j' okat, da s obi stran vidi.

II 31: Somnia ne cures, nam mens humana, quod optat
dum vigilat, sperat: per somnum cernit id ipsum.
Ča t' se bude sniti, za ono ti ne haj,
ni viru imiti u vidin'ja takaj;
jere, ča človik mni al želi imiti,
to t' mu s' u noći sni, to t' bude tlapiti.

IV. 28 *parce laudato:* ne uznos' visoko človika, ni hvali. III. 18 *inter convivas* mej prisidci stola i gdji je starih zbor; III. 16 *patienter ferre memento* trpi z dobre volje a ne budi zlovoljan. III. 20 *aliena sequuntur* tujega se late, ni jih sram ni krasti.

IV 45: Quam primum rapienda tibi est occasio prima
Kada prigodu vidiš, tud'je ju popadi,
ter ča činit misliš, toj činit napadi.

IV 46: Morte repentina noli gaudere malorum
Nemoj se veselit nagloj smrti zalih,
da prija dreselit osudu dopalih.

IV 16: Utere quaesitis opibus; fuge nomen avari
Uživaj ča s' dobil, a ne budi lakom,
i potrati obil, kad je tribi, svakom.

IV, 16 2 *quid tibi divitias* = ča ti blago
prudi i da s' bogat mnogo.

IV 33: Quod potes, id tenta:
S česa moreš biti, toga se primi ram'
a ne htij nositi, ča nosit ne mož sam.

IV 13: Auxilium a notis petito, si forte laboras
Kad ku imaš nemoć, od prijatelj tvojih
svit pitaj i pomoć, ne likari onih,
kih no ne znaš ni viš;

Digitized by Google

IV 21: Exerce studium, quamvis perceperis artem;
Art ako naučiš, teg za toj ne zapust',
nastoj da ga činiš, linost od sebe odpust';

Tako i I. 11, 26; II. 5, 21, 19, 26; III. 4, 11, 22, 23; IV. 10, 40 i dr.

b) Često opisuje pojmove ili ih specialisuje, konkretnije te tim živahnije, a ne riedko i plastičnije izražava.

I, 2 2: nam diuturna qu'es vitiis alimenta ministrat

gdje se ono *vitiis alimenta ministrare* ovako potanje i konkretnije izražava:

jer span'je veliko grihom daje ogoj,
vrime z blagom gubi, pameti tančinu
debeliju čini, oblama jačinu.

I 4: qui secum dissidet ipse = ki liše inih
sobom je neskladan u ričih i u dilih.

I 8: Nihil temere uxori de servis crede querenti
Ne viruj sve ženi, kada tužbe svoje
čineć reče: „meni zli su sluge tvoje".

I 17: conscius ipse sibi de se putat omnia dici
Ki bo se ćutiti bude krivac u čem
vazda t' bude mniti, da govore o njem.

I 26: Qui simulat verbis nec corde ast fidus amicus
tu quoque fac simules
Tko t' ričmi vuhluje, a ni ti srcem prav,
ljubav mu taku je uz taku ljùbav stav';
za riči rič vrati, za stvari davaj stvar.

I 28: Cum tibi sint nati nec opes, tunc artibus illos
instrue, quo possint inopem defendere vitam.
Kad nimaš blaga part, a sinov si dopal,
čin' da se uče art, na ku je ki pristal,
da budu moć živit, tegom se uzdržuć,
a potribu nimit ništar ne umijuć.

II 1: utilius regno est meritis adquirere amicos
tim ti je vridnije prijatelja steći
ner od sve Vlahije kraljem se nareći.

II 12: Quid deus intendat noli perquirere sorte
quid statuat de te sine te deliberat ipse
„Ča kani bog stvorit, nemoj iziskovat,
ner u čem on očit htil se je ukazat;
otajna iskati po zlamen'ja nika
ali htit čarati griha je velika".

gdje drugi latinski stih nije ni preveden, ali s toga pojam od *sors* u prvom stihu obširno protumačen.

Digitized by Google

III 19: coniugis iratae noli tu verba timere,

gdje se *irata coniux* ovako izražava:

kada domaća tva
spravi plač i vapaj i lica bije sva.

IV 2: si contentus eo fueris quod postulat usus
ako se kuntentaš imat toko hliba
i čim se sustentaš kako t' je potriba.

IV 12: cum tibi praevalidae fuerint in corpore vires
Tko bude imati toj srce i mišcu,
da smi protiv stati konjiku i pišcu.

IV. 19. Disce aliquid: Ne htij se oblinit naučit meštriju; IV. 34 *deus* = ki je nas više, koga je svud slava.

IV, 29, 2: scire aliquid laus est, culpa est nihil discere velle.
slava je umiti knjige dokturiju
sramota je ne umiti štit, ča pisma diju.

IV, 24: Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus;
morbi causa mali est homini quaecunque voluptas.
Kada vino piješ, s mirom i s redom pi',
da pamet ne zapiješ, da tobom rugo ni;
prezredno jist i pit, nemoć ti će natlić,
ka će t' život saspit, iz kože tvoje vlić.

IV 22: Multum venturi ne cures tempora fati
Ne haj hotit znati, kada imaš umrit,
gdji će te smrt strti, ali odkud će prit

IV 37: quocumque ingrederis sequitur mors, corporis umbra.

Dočim apozicija *corporis umbra* nije prevedena, izraženo je ono *quocunque ingrederis*: „kada spiš i kad jiš i kad greš", a *„mors sequitur"*: slidi te . . . ka hoće, da umreš.

I. 20 plene laudare memento: i hvali ga sasvim, gdi je ljudi stado.

Sr. II. 10, 19; I. 32, 2; II. 20; IV. 5, 2, 8, 11, 14, 32, 40, 41, 47, 44, 37 etc.

c) Češće se bud nauku bud obrazlaganju navodi poseban uzrok, razlog, svrha, uvjet, ograničenje i pobliža kakova okolnost, gdje ih u lat. ne ima.

I 4: Sperne repugnando tibi tu contrarius esse
Čuvaj se, ne biti sam sebi protivan,
kad ćeš govoriti, da lud ne budeš zvan.

I 3, 2: proximus ille deo, qui scit ratione tacere
priličan je k bogu ki s vrimenom muči,
jere po razlogu govorit se uči.

Digitized by Google

I 10: Contra verbosos noli contendere verbis
Ričmi prigovarat nemoj se s ričljivim,
ako se ne ć' karat i svadit s takovim.

I 12: Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi
Ča ne znaš, ne reci, ni inim sumnjen glas
navistit ne teci, da nis' kako tašć klas.

I 13: Rem tibi promissam certam promittere noli
Ča t' je obitano, drugim ne obitaj,
dokle t' ni izdano i stvar u rukuh taj.

I 18: Cum fueris felix, quae sunt adversa caveto
Kada si dobrosrićan, protivšćine se bljud'
da nisi nesrićan.

I 24: Ne tibi quid desit, quaesitis utere parce
S redom trat' ča stečeš, da tvoje stečen'je
hrlo ne raztečeš u ludo straćen'je.

I 31: Quod iustum est, petito, vel quod videatur honestum
Ča je pravo prosi i ča se dostoji
da t' se reče: nosi, jer ti se pristoji.

I 39: Conserva potius quae sunt iam parta labore.
Šćedi ča si stekal i s trudom dobio
da t' ne pride pečal, buduć ostario.

II 9: Corporis exigui vires contemnere noli
Malahna človika ne pogrdi jakost
prem da ni tolika, kolika sipja kost.

II 11: Adversum notum noli contendere verbis
S prijateljem tvojim ne htij se ričmat,
da on srcem svojim ne bude se dvizat.

II 16: Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse
Ni se sam pohvali, ni se pokudi sam
jer će reć ostali: mahnit je vidit nam.

II 29: Judicium populi nunquam contempseris unus
Ne moj sam pokudit mnogih mnin'je i sud,
jer će ti naudit toj i takova ćud.

III 1: Arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur
U oblast našu ni, ča će reć ki človik:
kako ki sam čini, taki t' ima jazik.

III 19: nam struit insidias:
išće te nadseći, da budeš brigu imat
nje volju čineći, te se sa svim pridat.

III 20: Utere quaesitis, sed ne videaris abuti
Uživaj ča s' stekal, da trabuljat nemoj
da ne budeš stekal uboštva nepokoj.

Digitized by Google

III 21: quae (scil. *mors)* bona si non est
a da prem dobra ni
(jer podvraća lonac, ki svita slastju vri).

Sr. I. 16, II. 3, 13, IV. 7, 5, 19 i dr.

d) Osim do sada navedenih ima još omanjih dodataka, kojimi se smisao cielih izreka doduše ne modificira pobliže, nego služe samo kano razjasnjujuće glosse. N. pr. I. 17 mneć da te razpravlja, III. 20 li hteć trbuh pasti; IV. 11 *unum praecipio tibi* ja ti hoću dat svita sad neluda; ibd. *hominem* človika huda (prama kontekstu).

IV 23: Disce, sed a doctis, indoctos ipse doceto
Uči se od umića i kad se naučiš,
nauč' ne umića knjigu, ku dobro viš.

I 30, 2: turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.
meštru bo je prirok, kada druzih ćudi
karajuć, bude uzrok, da sam sebe osudi.

I 21: *bibentis* ki kopni piti brez reda

Sr. I 20, 31 i dr.

4. Takovih mjesta, da bi šta ostalo neprevedeno, što je u izvorniku, ima vrlo malo. To su većinom takove stvari, kojimi se smisao dotičnih mjesta ni malo ili posve neznatno mienja ili preinačuje n. pr. I. 16 *facta et dicta* djela; I. 26, 2 nije prevedeno *sic ars deluditur arte;* II. 15 *quos gloria vexat inanis,* IV. 37 corporis *umbra,* II. 13 invidiam nimio cultu vitare memento, gdje je *nimio cultu* prevedeno sa „odićom zalihom"; no to je premalo, jer *cultus* ima širi obseg. „Ne nimis splendore strepituque vitae conflaveris tibi hominum odium". Erasmo.

5. I inače, gdje i nema dodataka, o kojih smo govorili pod 3, prievod je većinom vrlo slobodan, kadkada tako, da se pravo rekuć ni ne može prievodom nazvati, nego više parafrazom, gdjegdje baš nejasnom i tamnom. Sr. I. 18, 2; I. 19, 34; II. 13, 14, 24; III. 3, 8, 2; III. 13; IV. 3, 12; IV. 18, 2; IV. 43, 27 i dr.

To su glavna načela, kojih se je Marulić držao prevodeć „Katonove nauke". Kako smo vidjeli, sastoje se ova poglavito u tom, da je prevodilac do zla boga razširivao misli latinskoga izvornika što opisivanjem pojmova što raznovrstnimi dodatci i umetci. Tim mu je prievod postao istina na mnogo mjesta jasniji i bistriji nego je original, ali takodjer i silno razvučen i mlohav, te je upravo tim izgubio onu krepkoću i jedrinu, koja mora da bude baš glavno obilježje takovih gnomičnih izreka. Naravno s gledišta našega vremena, gdje

Digitized by Google

od valjana prievoda ne tražimo samo tačnost i vjernost mislî, nego takodjer i vjernost izražaja, gdje to iole dopušta narav dotičnoga jezika, u koji prevodimo, mi takova prievoda odobriti ne možemo, ali možemo si ga protumačiti i izpričati tim, da je prevodiocu bilo poglavito do toga, da bude razumljiv i jasan, i da je takav način prevadjanja, koji je više parafraza nego li pravi prievod, kod svih dalmatinskih prevoditelja sve do novije dobe više manje bio u običaju. No promotrimo li pobliže taj prievod Marulićev, to opažamo, da se oni dodatci i umetci i u obće ona razširenja, o kojih smo razpravljali, po pravilu u drugom dvanaestercu nalaze, rjedje u četvrtom, a gotovo nikad u drugom kojem stihu, tako da bismo mogli vrlo često navedene stihove iz prievoda izpustiti, a ne bismo ni malo naudili razumljivosti prievoda, dapače primakli bismo se više duhu latinskoga izvornika.

Kao primjeri neka služe ova mjesta:

I 10 Contra verbosos noli contendere verbis
Ričmi prigovarat ne moj se s ričljivim,
[ako se ne ć' karat i svadit s takovim.]

Tako bi se bez uštrba smisla mogao drugi dvanaesterac izpustiti: I. 4, 10, 16, 25, 27, 31, 39; II. 1, 4, 9, 18, 26, 31; III. 4, 7, 11, 13, 20, 21; IV. 5, 12, 16, 19, 26, 33, 36, 37, 45, 46, 48.

Četvrti dvanaesterac mogao bi se izpustiti: I. 15; II. 10; III. 1, 10, 23; IV. 17.

Dapače kadkada mogli bismo i 2. i 4. stih izpustiti, a ostalo bi ipak ono rečeno, što je u izvorniku. N. pr.:

I 3 Virtutem primam esse puta compescere linguam
proximus ille deo, qui scit ratione tacere.
Prva ti jest kripost, jazik uztezati
[i mučan'ja mĭlost u sebi imati];
priličan je k bogu ki s vrimenom muči
[jere po razlogu govorit se uči].

I 21: Infantem nudum cum te natura crearit,
paupertatis onus patienter ferre memento.
Buduć se ti rodil ubog i nag i gol,
[s nevoljom se podil na sega svita okol];
uboštva težinu s ustrpin'jem nosi,
[i raja višinu razmišljaj i prosi].

I 36: Litem inferre cave, cum quo tibi gratia iuncta est
ira odium generat concordia nutrit amorem.
Ne potež se priti, s kim no s' u milosti,
[ni karat, ni riti, noseć oholosti];

Digitized by Google

neprijazan parnja, prijazan čini mir,
[tko je, ki ne mrmnja, kad ga naskoči zvir].

IV 22: Multum venturi ne cures tempora fati,
non timet mortem, qui scit contemnere vitam.

Ne haj hotit znati, kada imaš umrit,
[gdi će te smrt strti, ali odkud će prit];
smrti se ne boji, tko život ne haje,
[a pripravan stoji, jer se grihov kaje].

IV 44: Cum servos fueris proprios mercatus in usus
et famulos dicas, homines tamen esse memento.

Kad za tvu rabotu kupiš koga slugu
[nis' kupil ugota ni osla, da druga]:
človik, kako ti, imij na pameti toj
[i kako tribi ni, pogrdit ga nemoj].

Tako i II. 18, 27; IV. 6, 21; drugi i treći II. 11; treći i četvrti I. 2, 9; II. 7, 16.

I omanji dodatci nalaze se većinom u 2. ili u 4. stihu. Sr. I. 7, 8, 11, 12, 17, 18, 20, 25, 28, 30, 31; II. 15, 18, 19; III. 11, 15; IV. 7, 23 i t. d.

III. Prievod „Catonovih distiha" od Marina Burešića.

Burešić preveo je sve distihe osim zadnjega IV. 49:

Miraris verbis nudis me scribere versus
hoc brevitas sensus fecit coniungere binos.

koji i onako ne sadržava nauka, nego samo metodu, po kojoj je pisac sastavljajuć svoje djelo postupao.

Izpustio je pak kao što i Marulić prozaički uvod „Cum animadverterem etc." i kratke izreke (sententiae breves), pa osim toga i uvodne stihove drugoj, trećoj i četvrtoj knjizi, napokon preinačio je red kod 13., 14. i 15. nauka u toliko, što njegov 13. nauk odgovara latinskomu četrnaestomu, 14. petnaestomu, a 15. trinaestomu distihu prve knjige.

Burešić je preveo nauke u kiticah sastojećih od dva dvanaesterca sa srokom poslje šeste i dvanaeste slovke.

Izabravši si Burešić taj metar rekao je u dva dvanaesterca ono, čemu je Marulić trebao četiri, te već iz toga se može razabrati, da njegov prievod nije ni s daleka onako razvučen kako Marulićev, nego mnogo jedriji i krepčiji, premda inače, što se smisla i sadržaja nauka samih tiče, nije baš uviek tačan.

Digitized by Google

1. I Burešićev prievod pokazuje gdjegdje tendenciju, nauke navratiti na kršćanski, ali kud i kamo manje nego li oba prediduća prievoda, o kojih smo do sada razpravljali. U svem se ne nalazi više nego četiri primjera tomu, i osim ovih još nekoliko drugih, gdje se neki nauci lat. izvornika ponešto ublažuju.

Bur. 29, 2 (= I. 29), gdje mjesto latinskoga:

sic tibi nec parcus nec avarus nosceris ulli

stoji: „pomoz uboga, da stečeš tebi raj".

B. 70 (=II 30): „Sit tibi praecipua, quod primum est, cura salutis", gdje se kao kod Marulića *salus* uzima u znamenovanju „spasenje", te se tim cielomu nauku daje drugi (kršćanski) smisao, kojega u njem ne ima.

B. 108 (=IV 14): Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius sperare salutem.
U griehu bivši ti kajat' se ne hteći
ne možeš prav biti uboziem dieleći.

B. 134 (=IV 41): Cum quid peccaris castiga te ipse subinde.
Kada grieh ki sgriešiš, kajat' se sveto jes'.

I. 1 ublažio je takodjer ono, što je u latinskom *ut carmina dicunt* prievodom „ko hoće svak rieti", držeći jamačno, da je za duhovnost ili netjelovnost božju preslaba podkrepa pozivati se na *carmina*. I onu za najviše božansko biće odveć profanu i donekle nešto čudnu tvrdnju, koja se I. 3 riečmi izlaže, da je onaj *„qui scit ratione tacere"* tim *proximus deo*, izpustio je Burešić u 3. nauku:

Čin' prvu krepos tuj uzdržat' jezik tvoj
ne govor', mene čuj, kad hoće razlog toj.

Amo se može brojiti takodjer 106 (= IV. 12):

Cum tibi pervalidae fuerint in corpore vires
fac sapias, sic poteris vir fortis haberi.

Erasmo tumači taj nauk ovako: „Si natura dedit vires corporis, non statim vir fortis eris, nisi adiunxeris ingenii vim, hoc est, sapientiam, qua corporis robore recte utaris"; Burešić prevodi:

Imavši jakosti u snazi nu nastoj
take bit' kreposti, sva jakos er je toj.

Napokon proviruje takodjer donekle takova kršćanska tendencija, kada se *deus* prevodi 1 (= I. 1) sa „višnja vlas", 52 (= II. 12) „bog odzgara", i 128 (= IV. 34) „višnji odzgara".

2. I Burešićev prievod je vrlo slobodan, ali pokazuje protivnu mahnu od Marulićeva. Dočim je Marulićev prievod, kako smo vi-

Digitized by Google

djeli, preko svake mjere razvučen, to je obratno Burešićev odveć sbijen te s toga i često netačan, taman i nerazumljiv. Prevodiocu je samo riedko pošlo za rukom, da u dva dvanaesterca valjano kaže, što je u dva latinska heksametra rečeno, većinom izostavio je bud u nauku samom, bud u obrazlaganju — a to češće biva — po koju misao ili ju je preinačio tako, da ne riedko trpi bistrina i razumljivost.

Češće se opaža takodjer, da je nauk i obrazlaganje spojio u jedno, te tako dao modifikaciju onoga nauka, što je u latinskom, ili da koje markantne i važne rieči, oko koje se upravo vrti glavni nauk sam, nije dobro shvatio, te tako i motivaciju prama tomu udesio. Tako je n. pr. posve krivo shvaćen nauk 6 (= I. 6):

Quae nocitura tenes quamvis sint cara relinquas,
utilitas opibus praeponi tempore debet

Što držiš tudje, vrat, kako je pravedno,
koris taj s častim stat' ne može za jedno.

7 (= I 7): Constans et lenis, ut res expostulat, esto.
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Na vrieme, moj svjet, promjenuj život svoj,
kako stvar bude htjet, mudru je dano toj.

Tu se ne radi o tom, da tko u obće način življenja mienja, nego to je rečeno s obzirom na karakter, na značaj.

12 (= I 12): Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi
nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Ne rec' od tve glave, što se ni reklo prije
neka t' ni zabave, da ti pak ž'o nije.

15 (I 13): Rem tibi promissam certo promittere noli,
rara fides ideo, quia multi multa loquuntur.

Što ti tko obeća, istino ne drži,
da t' muka ni veća, kad ti to ne izvrši.

29 (I 29): Quod vile est carum, quod carum vile putato,
sic tibi nec parcus nec avarus habeberis ulli.

Šta je ciena, kup' toga i cienu pak prodaj
pomozi uboga, da stečeš tebi raj.

31 (I 31): Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum

Kad pitaš što na dar, vidj', mož' li imati.

35 (I 35): Ne dubites, cum magna petas, impendere parva,
his etenim rebus coniungit gratia caros.

Za vele prositi (?) malu se ne srdi
veselo primiti, ter ljubav potvrdi.

Digitized by Google

38 (I 38): Quem superare potes, interdum vince ferendo
maxima enim morum semper patientia virtus.

Svetit se nemoj htit zlim vrh zla čovika
trpeći se osvetit', to je krepos velika.

41 (II. 1): Si potes, ignotis etiam prodesse memento
I tiem, kih ne znaš ti, dil' tvoje bogatstvo.

53 (II 13): Invidiam nimio cultu vitare memento,
quae si non laedit, tamen hanc sufferre molestum est.

Jezgra ovoga nauka je, da se valja čuvati odveć sjajna življenja, jer to probudjuje zavist drugih; mjesto toga čitamo kod Burešića:

Zavidos dobra ni svaka, dim, na svieti,
štetu ti ne čini, nu je trudno podnieti.

82 (III 11): Uxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis,
nec retinere velis, si coeperit esse molesta.

Da je tu dvostruk nauk sadržan, vidi se na prvi mah; Burešić dao je samo prvi:

Nemoj se ženiti s ženome s dukati,
da se pak š njome ti ne žudiš rastati.

drugi izpustio je, po svoj prilici zato, što se kršćanskomu moralu protivi.

124 (IV 30):

Cum Venere et Baccho lis est et iuncta voluptas.
quod lautius est, aio, complectere, sed fuge lites.

Erasmo: „Excerpe quod inest boni, fuge quod adiunctum est mali. Erhilarat potatio, discutit curas, utere hac commoditate, sed rursus ebrietas incitat ad iurgia, hoc cave. Item Venus delectat, sed habet sua iurgia. Ama igitur absque dissidiis“. Toga pak ne ima u Burešićevu prievodu:

Vino ter bludnos taj niesu bez gorkosti,
togaj se uklanjaj, druge išti radosti.

130 (IV 36): Est iactura gravis, quae sunt amittere damnis;
sunt quaedam quae ferre decet patienter amicum.

Erasmo: „Si verbulo laedat amicus, ferendum est. At damna rerum nemo potest aequo animo ferre. In his igitur cavendum, ne laedamus amicum“. Burešić posve netačno i nerazumljivo:

Štetome stvari ke gube se, trudno je,
ne zgubiv pak njeke podnieti lasno je.

135 (IV 41): Damnaris nunquam post longum tempus amicum;
mutavit mores, sed pignora prima memento.

Digitized by Google

Erasmo: „Si is cum quo tibi fuit diutina consuetudo, forte mutatis moribus alius esse coepit, hoc debes tribuere veteri necessitudini, ne vituperes eum, etiamsi non est dignus qui ametur".

Prijatelja davnjega ne ostavi za grieh mal,
spomen' se prednjega dobra, š njim ke s' imal.

O kakovu „malu griehu" ne ima u lat. izvorniku ni spomena, dočim se je ono *„mutavit mores"* što je ovdje važno, jer sadržava motivaciju, posvema mimoišlo.

136 (IV 32): Gratior officiis quo sis mage carior, esto,
ne nomen subeas quod dicitur officiperda.

Erasmo: „Ut sis carus omnibus, esto gratus officiis, id est beneficiis et benemeritis. Invisum enim apud omnes est nomen officiperdae. Sic enim vocant cum, in quem collocatum officium perditur. Nihil enim tam perit atque id quod confertur in ingratum".

Stav' pamet koliko od koga s' ti ljubljen,
da s' držan toliko, da nis' zvan izgubljen.

139 (IV 45): Quam primum rapienda est tibi occasio prima
ne rursus quaeras, quae iam neglexeris ante.

Smisao toga nauka sasvim je jasan: „Occasio statim est arripienda, ne si se subduxerit, frustra quaeras quae prius contempseras". To pak Burešićevim prievodom nije rečeno.

Prodiljit ti nemoj, prim' što t' tko hoće dat',
da ne išteš paka toj, što s' mog'o prie imat'.

Kadšto je jedna rieč, na kojoj je u izvorniku sva važnost, ili zlo shvaćena ili izpuštena, i tim i nauk sam dobiva drugi oblik i drugi smisao.

74 (III 3): Sermones blandos blaesosque cavere memento;
simplicitas veri sana est, fraus ficta loquendi.

Smisao toga nauka je: „Budi na oprezu, ako ti tko sladko govori"; u hrvatskom prievodu prevedeno je tako, da se moraš ti čuvati izustiti takove rieči; a mjesto drugoga heksametra nešto sasma inoga.

„Besjede tvoje, čin', da niesu himbene,
neg' dobar u način s istinom rečene".

14 (I 15): Officium alterius multis narrare memento.

nije dobro prevedeno sa: „Što ti da tko na dar", jer lat. *officium alterius* ima mnogo veći obseg, nego li je ono, što je u hrvatskom prievodu. Tako je takodjer netačno:

41 (II 1): Si potes, ignotis etiam prodesse memento
I „tiem, kih ne znaš, dil' tvoje bogatstvo".

Digitized by Google

52 (II 12): Quid deus intendat noli perquirere sorte.

„Ne sortilegiis ac malis artibus inquiras, quid de te futurum sit“. Erasm. Sva je jezgra toga nauka u *sorte perquirere,* to pak nije nipošto izraženo prievodom:

„Ne išti bog što će medju nam odzgara“.

59 (II 19): Luxuriam fugito simul et vitare memento
crimen avaritiae.

Već oprcka *crimen avaritiae* pokazuje dovoljno, što treba razumievati pod *luxuria* naime razkošan, razsipan život. No prevedši Burešić *luxuria* sa „bludnost“ pogriešio je proti smislu lat. izvornika, te je dao drugi nauk, koji premda je sam sobom hvalevriedan i svakoga uvaženja dostojan, ipak ovdje radi prediduće „lakomosti“ ne ima mjesta.

62 (II 22): Consilium arcanum tacito committe sodali.

Erasmo: „In rebus arcanis et tacendis cave ne quemvis consulas, sed eum dumtaxat, cuius fidem in tacendo perspectam habeas“. No što je rekao Burešić? On je izpustio pojam, koji je u *arcanum* te je tako nešto svjetovao, što ne odgovara lat. originalu i što takodjer ne ima puno smisla:

„Svjetuj se s tim, ki stvar tvu hoće tajat moći“.

73 (III 2): Productus testis, salvo tamen ante pudore,
quantumcunque potes celato crimen amici.

Tu nije suvišan dodatak *salvo tamen ante pudore,* jer je tim izraženo, da kano svjedok pri sudu smiješ prestupak prijatelja si zašutjeti samo u toliko, u koliko, kako Erasmo veli, „patietur fama tua et testimonii religio“. Premda je to i uz tu primisao još uviek nešto čudan nauk, učinio ga je Burešić tim, što je izpustio taj svakako vrlo važni modifikujući dodatak, upravo nemoralnim.

Bivši ti svjedok taj zvan na ko sudjenje,
što možeš ti zataj' prijatelja sgriešenje.

Amo ide takodjer 86 (III. 15):

Judicis auxilium sub iniqua lege rogato.
Ipsae etiam leges cupiunt, ut iure regantur.

Sudcu se htjej uteć' pod zakonom oštrim
ki je stavljen za strah već neg' da se sudi njim.

Nejasno takodjer i donekle drugčije izražen je nauk 4 (I. 4):

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.

„Bud' miran u tebi“.

Digitized by Google

8 (I 8): Nil temere uxori de servis crede querenti.
Saepe etenim mulier, quem coniux diligit, odit.

Ne vjeruj ženi, ka na službu kako će,
er na tu zavika, ku dobru muž hoće.

46 (II 6): Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento,
tuta mage est puppis, modico quae flumine fertur.

Erasmo: „Humilis fortuna tutior est quam excelsa, ut navis tutior, quae in parvo est flumine quam quae in pelagi fluctibus natat".

Zalične (? zališne ?) stvari ti bljudi se ter male,
srednju stvar na svieti mudrci svi hvale.

Prvi stih, koji sadržava nauk, jest taman i nerazumljiv, a obrazlaganje drugo.

Nejasno je takodjer 96 (IV. 2):

Commoda naturae nullo tibi tempore deerunt,
si contentus eo fueris quod postulat usus.

Nigda ti manjkat' neće naravim živjeti,
ako ti odveće ne budeš hotjeti.

Tako takodjer 58 (II. 18), 61 (II. 21), 63 (II. 23), 81 (III. 10), 85 (III. 14), 126 (IV. 32), 137 (IV. 43) i dr.

Još je češće pogriešeno u obrazlaganju, jer ima slučajeva, gdje je sasvim izpušteno ili drugčije izraženo, ili tako preinačeno, da i ne naliči onomu, što je u izvorniku. Tako manjka obrazlaganje:

25 (I 25): Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli,
ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi

Što komu obećaš, da mu ćeš zajimat',
obećat nemoj dvaš, što s' rek'o jednom dat'.

35 (I 35): Ne dubites, cum magna petas, impendere parva;
his enim rebus coniungit gratia caros

Za vele prosit', malu se ne srdi
veselo primiti, ter ljubav potvrdi.

36 (I 36): Litem inferre cave, cum quo tibi gratia iuncta est.
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

S kiem se dobro hoć', pravdat' se š njim nemoj,
za malo nemoj oć' prijateljstvo drago toj.

68 (II 28): Fortior ut valeas, interdum parcior esto;
pauca voluptati debentur, plura saluti.

Vele jest' i piti nemoj ti po ništa,
ako hoć' živiti po vele godišta.

90 (III 19): Coniugis iratae noli tu verba timere,
nam lacrimis struit insidias, dum femina plorat.

Digitized by Google

Rieči žene rasrčne nemoj se bojati,
boj se tad, kad počne s uzdahom plakati.

Još češće pak nalaze se takova mjesta, gdje se nauci obrazlažu drugimi razlozi, nego li su u izvorniku. Tako se 17 (I. 17) izreka:

„Ne cures si quis tacito sermone loquatur“

u latinskom obrazlaže ovom izrekom:

„Conscius ipse sibi de se putat omnia dici“,

u hrvatskom pak prievodu:

„Kad koga šaptati uzbudeš gdi vidit',
ne uzmi to na sebi“,

što odgovara latinskomu prvomu heksametru, ni neima prave motivacije, nego samo dodatak ako „ćeš miran bit'“.

27 (I 27): Noli homines blandos nimium sermone probare;
Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps.

U koga slatka je odveće besjeda,
čuv' ga se, jer ta je većekrat pun jeda.

32 (I 32): Ignotum tibi nolito praeponere notis.
Cognita iudicio constant, incognita casu.

Prijatelja poznana, s kiem se ti ljubiš,
ne odj' za neznana, da obadva ne izgubiš.

51 (II 11): Adversus notum noli contendere verbis;
lis minimis verbis interdum maxime crescit.

S znancem se ne moj htjet' riečima nastati,
malo ćeš rieči riet', ke čine valjati.

66 (II 26): Rem tibi quam noscis aptam dimittere noli;
fronte capillata post haec occasio calva.

Čini stvar ku hoć' ti, kad vrieme poznaješ,
vremena ne izpusti, da se pak ne kaješ.

71 (III 1): Cum recte vivas, ne cures verba malorum;
arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.

Kad živeš pravo ti, nehaj, zli što prave,
dobar je svak rieti, što hoće iz glave.

88 (III 17): Multa legas facito; perlectis neglige multa;
nam miranda canunt, sed non credenda poetae.

Vele šti i šteći vjerovat ne moj htjet'
pjevaocim pojeći, er opće laže sviet

89 (III 18): Inter convivas fac sis sermone modestus,
ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

Digitized by Google

Na gozbi drž' način redom govoriti,
da nies' ko seljanin, gradjanin bivši ti.

Pogrješka osniva se očevidno na tom, što je prevodilac krivo razumio i preveo *urbanus* „gradjanin", te je takodjer dosljedno kao opreku tomu mjesto *loquax* uzeo „seljanin".

115 (IV 21): Exerce studium quamvis perceperis artem;
ut cura ingenium, sic et manus adiuvat usum.

Ke s' naučio ti znanje, to hotjej djelovat',
er to djelovanje čini te bolje znat'.

123 (IV 29): Ne pudeat quae nescieris te velle doceri;
Scire aliquid laus est, pudor est nil discere velle.

Nemoj se sramovat' učit' ku mučnu stvar,
učeći ćeš štogod znat', a ne učeć ničesar.

127 (IV 33): Quod potes id tenta, nam litus carpere remis
tutius est multo, quam velum tendere in altum.

Što možeš to čini; bolje se voziti
nego li po pučini nesviesno jedriti.

Tako i 3 (I. 3), 11 (I. 11), 46 (II. 6), 47 (II. 7), 50 (II. 10), 69 (II. 29), 98 (IV. 4) i dr.

Netačnosti, koje se inače opažaju u Burešićevu prievodu, sastoje se većinom u tom, da je prevoditelj nastojao, da bude što kraći, a na takav ga postupak prisilio izbor metra, jer u dva dvanaesterca vrlo je težko strpati sve ono, što je u dva latinska heksametra rečeno. Zato izpušta prevodilac, gdje to iole bez uštrba smisla samoga biti može, ne samo sinonimne izraze što u originalu dolaze, nego takodjer i omanje izreke, kojimi se smisso sam znatno nebi preinačio, ili prevodi češće ciele izreke prama kontekstu jednom sgodnom riečju, u kratko on upotrebljava ona sredstva, koja mu omogućuju polučiti kratkoću. Tako je n. pr. 91 (III. 20) „Utere quaesitis, sed ne videaris abuti" sgodno preveo sa „razložno trati". tako i 132 (IV, 38) prama kontekstu cieloga mjesta *cum caede litatur* jedinim pokaznim zaimenom *tiem,* tako i doduše netačno 123 (IV. 29) *quae nescieris* sa „mučnu stvar"; 97 (IV. 3):

Noli fortunam, quae non est, dicere caecam
„Nemoj kriviti nesreće, neg' sebe"

preveo je *fortuna, quae non est* jednom riečju „nesreća", dakako krivo, jer dodatak *quae non est* može se na dva načina tumačiti, ili u smislu: sudbina, koje ne ima ἡ τύχη, ἣ οὐκ ἔστιν, ili se kod *quae non est* može kao predikat dodati *caeca:* ne nazivaj sudbine

Digitized by Google

sliepom, koja nije sliepa; ali nipošto se ne može taj izraz uzeti u onom smislu, u kojem ga je Burešić uzeo.

67 (II 27): Quod sequitur specta, quodque imminet, ante videto:
illum imitare deum, qui partem spectat utramque.

Tu je u oba stiha gotovo isto rečeno, pa je Burešić, koji je onako, kako smo se osvjedočili, prevodio samo po smislu, imao sa svoga gledišta posve pravo, što je drugi heksametar izostavio, a učinio je to valjda tim radje, što tako bar nije trebao da navede poganskoga boga Jana.

79 (III. 8) *munificus vivas, non parcus* u hrvat. samo „ne . . . lakom“, 119 (IV. 25) *quodcunque laudaris . . . probaris* = što budeš hvaliti.

Tako izpuštene su i omanje izreke 9 (I. 9) *si tibi sit carus,* 92 (III. 21) *quae si bona non est* (scil. *mors),* 93 (III. 22), 11 (I. 11), 15 (I. 15), 21 (I. 21) i dr.

S toga, što je prevodilac tako postupao, izašao mu je prievod mjestimice odveć slobodan, tako da se i jedva glavna misao razabrati može n. pr. 18 (I. 18), 20 (I. 20), 27 (I. 27), 30 (I. 30), 37 (I. 37), 63 (II. 23), 84 (III. 13), 87 (III. 16), 94 (III. 23), 113 (IV. 19), 120 (IV. 26), 142 (IV. 48) i dr.

Izpuštanjem obrazlaganja, omanjih izreka, i sinonimnih izraza postao je prievod na nekih mjestih i odviše kratak, tako da je pisac i prinudjen kadšto dodavati čega u izvorniku ne ima, samo da mu se popune stihovi, n. pr. kod spomenutoga već nauka 67 (II. 27) cieli stih: „spametan ako hoć' bit' u sve tve dilo“. Sr. i 3 (I. 3), 4 (I. 4), 80 (III. 9), 105 (IV. 11), 118 (IV. 24) i dr.

IV. Primudroga Catona ćudoredni nauki iz latinskoga jezika u slovinski prinešeni i za istoga naroda korist na svitlo dani.

Tako glasi po Šafařiku, Gesch. der südsl. Lit. II. 160 naslov knjizi koja je u Gradcu (tiskopisom baštinikâ Widmannsteten) godine 1763. izašla.

Tko joj je pisac, nije poznato. To je djelo po drugi put izdao zaslužni Brodjanin franjevac Marijan Jaić u Budimu 1825. skupa s Pustaićevim „indianskim mudroznancem“, a napokon po treći put I. A. B.[1]) u Zori dalmatinskoj god. III. (1846.) br. 31—38 str. 248 sl.

[1] To je Ignjat Al. Brlić, jer pod timi slovi I. A. B ima u Zori dalmatinskoj god. 1845. i drugih članaka, koji se u „Kazalu pred-

Digitized by Google

U koliko su se oba posljednja izdavatelja udaljili od gradačkoga izdanja, ne mogu kazati, jer su mi pri ruci samo izdanja Jaićevo i Brlićevo, no vjerojatno je, da su se nešto, naročito u frazeologiji udaljili, jer ako je knjizi sbilja bio onakav naslov, kako ga Šafařik navodi, to su ga oba potonja pisca promienili, budući da se u njih čita na naslovu: „iz latinskoga u slavonski“. No i osim toga ne slaže se podpuno Brlićevo izdanje s Jaićevim.

Obćeniti onaj prozaični uvod „Cum animadverterem etc.“ i t. zv. kratke izreke nisu prevedene, nego samo distisi.

I Jaić i Brlić drže naravno piscem tih moralnih izreka Catona starijega. Zanimivo je, kako Jaić — negledeć dakako na to, što krivo smatra Catona piscem tih distiha — u obće bistro i razborito sudi o bitnoj naravi tih izreka, mnogo razboritije, nego li mnogi učeni suvremenici njegovi, koji su izvor tim distihom tražili čak u svetom pismu i pisca njihova držali kršćaninom. „Nemoj se morebiti“, veli Jaić u predgovoru str. VII., „radi toga, što je Katon poganin bio, suztezati nje štiti iliti slušati i obvršiti, jerbo, premda on u nikojih izgovorih i sada Slavoncem jurve katoličanske vire naslidnikom poganskim načinom govori: ti, ako si zrila razuma i ljubitelj istine, ono moreš brez truda po načinu katoličanskoga nauka izpraviti i razumiti: premda s druge strane i sam lasno opaziti moreš, da ovi oštri ćudorednik ništa tolikog nije protiva razlogu čovičanskomu govorio, što bi pametnoga čovika smutiti moglo“.

I u Brlićevu izdanju ima predgovor, u kojem izdavatelj pripovieda poviest toga prievoda te ističe korist njegovu za narod, a zatim kratku karakteristiku „premudroga Katona (M. Porcius Cato Censor)“.

U Brlićevu prievodu sliede sada iza predgovora ovi uvodni stihovi:

Ako tko upita, što sad i od koga
pišem? Nauk dajem življenja dobroga.
Mudrost uči; nemoj nauk odbaciti,
ako nećeš živa slika smrti biti.
Nauk će ti prudit: ako l' neš učiti,
ne meni, već tebi na štetu će biti.

---

metâ“ navode pod punim imenom Ign. Al. Brlića. A s tim slaže se i liepo ono, što pisac u Zori dalm u predgovoru kaže, da je M. Jaić na njegovu prošnju dao i „premudroga Katona k toj knjizi (naime „Pustaićevu indianskomu mudroznancu“) uslovotištiti“, jer je poznato, da su oba pisca bila iz Broda rodom.

Digitized by Google

Ovi su stihovi očevidno slobodan prievod uvodnih stihova treće knjige:

Hoc quicunque velis carmen cognoscere lector,
haec praecepta feres, quae sunt gratissima vitae.
Instrue praeceptis animum, nec discere cesses.
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.
Commoda multa feres; sin autem spreveris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

U Jaićevu izdanju ne ima uvodnih stihova prvoj knjizi, što i sasvim odgovara latinskomu izvorniku, nego se oni prije navedeni stihovi, koji su u Brlićevu izdanju pred prvom knjigom, nalaze pred trećom knjigom, gdje im je takodjer po lat. originalu pravo mjesto. Tim, što je Brlić te uvodne stihove metnuo pred prvu knjigu, bio je i prinudjen samostalno načiniti uvod za treću knjigu:

Lip nauk ovdi ću sada tebi dati,
i sritno ćeš živit, ako ćeš slušati:
viruj mi, zlo tebi neće nikad biti
Na svitu ovom, ako ćeš me sliediti.
Svatko sebi ore, seb' sije, seb' zubi,
dobro ako radi, žetve neizgubi,
to jest: koji dobro čini, dobro biti
njemu će na vike; to će sam viditi.
Mudrost uči: nemoj nauk odbaciti

i t. d. kako gore pri uvodu pred prvom knjigom.

I u uvodnih stihovih drugoj knjizi razlikuje se Jaićev prievod od Brlićeva u toliko, što u Jaićevu stihovi:

„Si quid amare libet vel discere amare legendo
Nasonem petito“.

nisu prevedeni, po svoj prilici radi naputka razbludnoj lecturi.

Uvodni stihovi drugoj, trećoj i četvrtoj knjizi vrlo su slobodno prevedeni i ne u razmjerju prama broju stihova latinskoga izvornika, a vriedno je takodjer spomenuti, da je prevodilac dobro uvidio nespretnost latinskih stihova:

„Si Romana cupis et Punica noscere bella
Lucanum quaeras, qui Martis proelia dicet“.

te ih prama stanju stvarî sgodnije i primjerenije parafrazovao ovako:

Ako li, Rimljani ke imahu boje?
pitaš; Lukan za to knjige pisa svoje.

Što se prievoda distiha samih tiče, to je Brlić osim pravopisa još koješta promienio u oblicih, poredjanju, izboru riečî i t. d., n. pr. gdje Jaić piše dat. sing. *kome, nikome* etc. piše Brlić oblike na

Digitized by Google

— u: *komu, nikomu* etc.; *more, morebit* mienja u *može, možebit, mlogi* u *mnogi; uditi, nauditi* u *huditi, nahuditi; fajda* u *hasna* i sl. U tom smjeru preinačen je cieli prievod; veće promjene pak dozvoljava si riedko. Amo moglo bi se brojiti I. 1.

Kod Jaića glasi ovako:

Ako naša duša nikad neumire
po nauku svete i kršćanske vire,
najveća nam ima ova briga biti
da more na nebu u vike živiti.

Po Brliću:

Ako naša duša nikad neumira,
kako nas kršćanska sveta uči vira,
najveća nam ova ima briga biti,
da može u nebu na vike živiti.

Početak IV. 11 glasi po Jaiću:

Buduć da od lava, od zmaja kad zine,
vrio se pripadaš od ljute živine:

po Brliću:

Buduć da od lava, od zmaja i ine
vele se prepadaš od ljute živine.

IV. 46 po Jaiću:

Kada zločest čovik umre iz nenada,
ti se nemoj tomu veseliti tada:
— — — — — — Smrt je onih srična
U svomu životu, ni dila prigrišna.

Zadnja dva stiha, koji niti glede smisla niti glede sroka nisu korektni, preinačio je Brlić ovako:

Smrt bo j' onih sretna, koji ne imihu
U svom životu golemu pregrihu.

No sve te promjene, što je Brlić učinio, nisu takove, da bi se njimi smisao sam mienjao; samo na jednom jedinom mjestu opaža se takova promjena, naime I. 32:

Ignotum tibi nolito praeponere notis
Cognita iudicio constant, incognita casu.

Kod Jaića glasi prievod:

Stvar dobro neznanu ikad pridstaviti
nemoj, a poznanu natrag ostaviti:
jer bo po razlogu stvar biva, ku znamo,
neznana po srići upravlja se samo

Kod Brlića pak:

Digitized by Google

Neznanca nemoj nikad predstaviti,
a dobrog poznanca natrag ostaviti:
jerbo po razlogu mi znanca poznamo,
a što j' u tugjini — taliom doznamo.

Prievod, kako je kod Jaića, očevidno više se približava latinskomu originalu, jer *ignotum* je srednjega roda, ne mužkoga, kako to iz sliedećega *cognita* proizlazi. Smisao cieloga distiha je po Erasmu: „Ne facile commutes nota cum ignotis, puta amicum, vel rem, vel vitae genus. Notis enim commodius uteris, de quibus iudicare potes. Ignota vero cuiusmodi futura sint, incertum est“.

Budući da drugih bitnih razlika ne ima, to će se tekst u sliedećem razlaganju citovati po Brlićevu.

U ovom prievodu „Catonovih distiha“ prevedeni su svi distisi, koji se nalaze u običnih izdanjih, i to istim redom, kojim se i ondje nalaze, samo je II. 14 metnut pred II. 13, te osim toga su II. 25 i 26:

Rebus in adversis animum submittere noli;
spem retine, spes una hominem nec morte relinquit.
Rem tibi quam noscis aptam dimittere noli;
fronte capillata, post haec occasio calva.

stegnuti u jednu kiticu:

U sgodah protivnih nemoj se plašiti,
nego se spomeni jak u srcu biti.
Dobroj sgodi s čela vlasata je glava,
s traga je ne hvataj, jerbo je ćelava

Kako se vidi iz dosada navedenih primjera, prevodilac preveo je pojedine distihe kiticami od četiri dvanaesterca sa srokom na kraju verasa: aa bb.

Kao što svi dojakošnji, tako parafrazuje i ovaj prevodilac kadkada „Catonove nauke“ po kršćanski. To se n. pr. opaža odmah u prvom nauku, koji je u ostalom — što budi mimogredno rečeno — i najslobodnije preveden:

I 1: Ako naša duša nikad neumira
kako nas kršćanska sveta uči vira:
najveća nam ova ima briga biti,
da može u nebu na vike živiti.

IV 38: Thure deum placa, vitulum sine crescat aratro,
nec credas placare deum, dum caede litatur.

S molitvom Boga i s tamjanom časti,
junce pusti za plug i za jaram rasti

Digitized by Google

Ne misli, da će ti Bog grihe prostiti,
Kad mu krv živinsku budeš pokloniti.

II 2. 2: Cum sis mortalis, quae sunt mortalia, cura.

Buduć po naravi da moraš umrti,
trsi se živiti kriposno do smrti.

III 21: Fac tibi proponas mortem non esse timendam

Nastoj s čestim srdce mišljenjem kripiti
prot smrti, strahotna tak' ti neće biti.

Donekle je takodjer u tom duhu prevedeno

II 12: Quid deus intendat noli perquirere sorte

Nemoj ludoumno kobnike pitati,
božja svemogućnost što će komu dati.

IV 19: Disce aliquid, nam cum subito fortuna recedit,
ars remanet vitamque hominis non deserit unquam.

Vazda nastoj štogod dobra naučiti,
jer da iznenada sreća te podhiti,
odnit' može blago, a znanja ne more,
dok duša tilovne ne ostavi dvore.

Ublažio je pak i donekle promienio III. 11:

Uxorem fuge ne ducas sub nomine dotis,
nec retinere velis, si coeperit esse molesta.

Ako želiš mirno življenje imati,
s ženom, kad se ženiš, nemoj se udati:
rad toga ne gledaj, da dobiješ blago,
ako ti je živit' u pokoju drago.

O tom prievodu „Catonovih distiha" sudio je Ign. Al. Brlić u Zori dalm. 1846. str. 248. ovako: „Niti prevoditelj niti izdatelj ove knjižice nisu se imenovali, premda uzroka nevidim, zašto bi se tajiti imali, nit bo je uzdržaj nit prevod takove vrsti, koga bi se itko postiditi trebovao". I zaista ovaj prievod ne nadkriljuje samo kud i kamo sve ostale, o kojih smo dosada razpravljali, nego odlikuje se takodjer koli liepim pravilnim jezikom štokavskim, toli vjernim izražajem mislî latinskoga izvornika. Ima vrlo malo slučajeva, gdje nebi i nauci i obrazlaganja bila izražena u smislu i duhu latinske matice same. Osim prije navedenih mjesta, koja su u kršćanskom duhu izražena, mogla bi ovdje još navesti sljedeća:

I 33: Cum dubia incertis versetur vita periclis,
pro lucro tibi pone diem, quicunque laboras.

O smislu toga nauka vele ono, što je str. 103. rečeno. Prama tomu nije jezgra nauka shvaćena prievodom:

Digitized by Google

Budući dan po dan brzo prohodi
i naše življenje da je slično vodi:
svaki se dan trsi dobitak činiti,
koga ti smrt neće ni lupež odniti.

IV 25: Laudaris quodcunque palam quodcunque probaris,
hoc vide, ne rursus levitatis crimina damnes.

Sve da nebi bilo objekta *quodcumque,* već opreka *vide hoc sursus damnes* u drugom heksametru posvjedočavalo bi, da su *laudaris* i *probaris* u prvom heksametru aktivni oblici, ne pasivni, a za takove ih je naš prevodilac očevidno držao prevedši:

Ako radi koje hvale vridne stvari
bila ti je hvala dana, dani dari:
pomnjivo se čuvaj, da koje zlo dilo
nebi hvale vridna dila pocrnilo.

IV 7: Res age quae prosunt, rursus vitare memento.
in quibus error inest, nec spes est certa laboris.

Erasmo: „De quibus dubitas, ea ne feceris. Age illa, ex quibus certa speratur utilitas; rursus in quibus falli posses et incertum est profuturane sint an nocitura, ab iis abstineas“.

Jamačno smisao toga nauka nije shvaćen prievodom:

Ako si poglavar, to ti nauk budi,
da tako upravljaš kako svakom prudi,
a nemoj činiti bezkoristne stvari
ili koju kakvo pomanjkanje kvari.

II 17: Utere quaesitis modice, cum sumptus abundat

Kada malo imaš, a valja trošiti,
gledaj da što možeš pošteno dobiti.

krivo je prevedeno, jer nauk se ne tiče sticanja imetka, nego štedljivoga trošenja.

III 3: Kada što govoriš, čiste riči budi,
ne pleti jezikom, da s' varaju ljudi:
očito govori, tko istinu kaže,
tko govori riči neotvorne, laže.

O smislu latinskoga distiha v. str. 118.

Krivo je shvaćen smisao I. 11: „ut sis tibi carus amicus“, jer je prevedeno „da prijatelj vazda prvo misto ima“. Sva je prilika, da je prevoditelj čitao *sit,* no tomu se protivi smisao cieloga konteksta.

I II. 13 *nimio cultu* prievodom „vele ponosno nemoj se odievati“ nije pogodjen smisao (v. str. 117), niti II. 10 „*Quem scieris non esse*

Digitized by Google

parem tibi" prievodom „m l a d j e m u". Manje takove netačnosti opažaju se i inače gdjegdje.

Taj prievod ima isti karakter, kao što Marulićev, jer je i tu prevodilac morao gledati, kako će popuniti četiri dvanaesterca gradivom, koje je u dva latinska heksametra razloženo. Sredstva, da to poluči, jesu mu ona ista, kojimi se je i Marulić poslužio: raznovrstni dodatci, umetci, poraba tautologijâ, sinonimnih izraza i antitezâ, napokon opisivanje i specializovanje pojmova. No glede njih valja znati, da ih je prevoditelj smislu i naravi konteksta umio tako prilagoditi te u obće tako naravno i neprisiljeno načiniti, da ne samo ništa ne smetaju, nego jasnoći upravo mnogo doprinašaju. I tako mu je pošlo za rukom iznieti u istinu u pravom smislu rieči moralne biser-izreke lakim, prama narodnomu mišljenju i shvaćanju prostijega puka primjereno udešenim jezikom spisane, i to tim više, što se mjestimice ni ne žaca služiti se izrazi i frazami baš prostonarodnoga govora[1].

Kano podkrepa svemu tomu neka služe ove primjeri:

I 21: Paupertatis onus patienter ferre memento:

Zato nosit moraš siromaštva brime
ustrpljivo, n a t e k a d g a m e t n e v r i m e.

I 33: Cum dubia incertis versetur vita periclis

Buduć dan po dan da brzo prohodi
i naše življenje da je slično vodi.

II 29: Judicium populi nunquam contempseris unus

Kada množtvo puka koju stvar odluči,
p r e m d a n i j e t e b i s a s m a s v o l j o m, . . .

II 20, 2: Exigua est tribuenda fides qui multa loquuntur

Z n a d e š l i, s t o l j u d i v e l e? Ovaj laže
kada tko čestokrat mnoge stvari kaže.

II 30: Sit tibi praecipue, quod primum est, cura salutis

Za občuvat zdravlje, prvu brigu stavi,
j e r t o u č i z a k o n o b ć i n s k i o d n a r a v i.

II 31: Somnia ne cures:

---

[1] I 23 Si tibi pro meritis nemo respondet amicus

Ako kadgo l dobro jesi učinio
prijatelju, s p o z n a n p a k t i n i j e b i o

čini se da je germanizam = und er ist dir nicht erkenntlich d. h. dankbar gewesen.

Digitized by Google

U sanjke ne viruj, ne moj govoriti,
da će se zaisto koja stvar sgoditi.

III 8: *amicis:* prijateljma, koji su ti dragi,
ljubljeni i mili.

III 10: Rebus et in censu, si non est quod fuit ante.
Ako ti izgine, koje j' prvo bilo
bogatstvo il snaga izdade il tilo.

III 13: Quod potes id tentes:
Što možeš to čini nit uzimaj veća
nego tvoja mogu podnositi pleća.

Ta amplifikacija „nit uzimaj . . . pleća“ bez dvojbe je načinjena po poznatoj onoj Horacijevoj izreci de arte poet. 39 *quid ferre recusent quid valeant humeri.*

I, 18: Cum fueris felix quae sunt adversa caveto,
non eodem cursu respondent ultima primis.
Kada dobra srića služila ti bude,
ne viruj da j' stalna, spravljaj se na trude:
početak i svrha jednako ne hode,
srića j' nestalnija od vitra i vode.

I 22: Ne timeas illam quae vitae est ultima finis
Ako si mudar, nemoj se plašiti . . .

II 1: Si potes ignotis etiam prodesse memento
Ako možeš koje dobro učiniti
znanu il' neznanu.

III 14: Quod nosti haud recte factum nolito tacere
Što vidiš da nije učinjeno pravo,
ne hvali, ne šuti, tako bio zdravo!

IV 1: Despice divitias, si vis animo esse beatus.
Za bogatstvo nemoj i blago hajati,
ako želiš veseo brez brige stajati.

IV 24: *si tu vis vivere sanus:* ako ćeš zdrav,
kripak i lagodan biti.

IV 31: Demissos animo tacitos vitare memento
Podmukle i tihe koji su naravi,
nemoj u nje dirati, već ih se ostavi.

IV 32: Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
alterius specta, quo sis discrimine prior.
Kada ti napade zla na srce volja
koje te stigoše, porad i nevolja,

Digitized by Google

gledaj na drugoga, koji trpi veće,
i tako ti žalost dodijati neće.

IV 44: *servos:* „Ako podložnike imaš ili sluge“,

gdje je ono „podložnike“ jamačno uzeto iz života feudalnih vremena u smislu „kmetova“.

I 14: *aliis* = drugim bud' otac bud' brat, drug' ili mati.

I 28: Si tibi sint nati nec opes, tunc artibus illos
instrue, quo possint inopem defendere vitam.

Ako imaš dicu (bud otac bud mati)
a bogatstva ne imaš, daj ju po zanatih,
da se mogli budu pošteno hraniti
i tilo od zime i glada braniti.

II 28: Fortius ut valeas, interdum parcior esto.

Da uzmožeš dobro zdrav i jak biti,
nemoj vazda jisti do sita i piti.

III 7: . . . ., ne sis quem fama loquatur
da li tko ne reče;
sve razsu, sve proda, sve dobro razteče.

III 22: Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento

Nemoj se srditi na jezičnu ženu,
koju vidiš triznu, virnu i poslenu.

III 23: Dilige non aegra caros pietate parentes

Koji su ti život dali, ti jih hrani,
njim služi, njim dvori, nje raduj, nje brani.

III 19: Coniugis iratae noli tu verba timere;
nam lacrimis struit insidias dum femina plorat.

Kada žena srdita puše, lupa, ciči,
ti se ne popušćaj na nje ljute riči;
žena bo srdita plače, ječi, huče,
penjuć zamke, u nje jeda te navuče.

IV 2: Commoda naturae nullo tibi tempore deerunt

Vazda ćeš imati stvari potribite
za život, kano su hrana, piće, svite.

IV 11: Cum tibi proponas animalia cuncta timere

Buduć da od lava, od zmaja i ine
vele se propadaš od ljute živine.

IV 14: Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?

Kad ti sam sagriši, zašto na oltare
za pokoru nosiš ovna ili jare?

Digitized by Google

III 20: *aliena sequuntur* gladan od drugoga mora prosit hrane.

II 5: Fac sumptum propere, cum res desiderat ipsa

Kada je za potribu štogod potrošiti,
bolje je što prvo kesu otvoriti.

I 26: sic ars deluditur arte: ter tako razumno s klinom klin izbiti.

Timi primjeri nije nipošto izcrpljeno sve, no mislim da su dovoljni pokazati narav cieloga prievoda, a najpače razjasniti, kakovi su ti raznovrstni dodatci i specializovanja, što sam ih gore bio spomenuo.

Dodatak.

Catonovim naukom ima tragova takodjer u „pričicah“ Nikole Jere Dimitrovića (ak. izdanje 1873., Stari pisci hrvatski, knj. V.), jer te pričice, kako im već naslov kaže, nisu uzete samo iz svetoga pisma, nego takodjer iz „filozofâ“. Neke od njih podudaraju se sadržajem s „Catonovimi“ distisi n. pr.:

Dim. prič. 5 i Cat. IV. 47, 2.
Dim. 8, 3 i Cat. II. 25.
Dim. 10 i Cat. I. 3.
Dim. 14 i Cat. I. 2.
Dim. 20 i Cat. II. 3.
Dim. 25 i donekle Cat. II. 17 i III. 20.
Dim. 26 i Cat. I. 25.
Dim. 42 i Cat. II. 9.
Dim. 47 i Cat. II. 5.
Dim. 51 i donekle Cat. I. 5.
Dim. 65 i Cat. IV. 27.
Dim. 124 i Cat. IV. 10.
Dim. 239 i Cat. II. 28 etc.

Neke pokazuju i veću ovisnost n. pr. 29:

Ako stvar prositi u koga hoć,
prašaj što s' braniti s razlogom neće moć

i Cat. I. 31:

Quod iustum est petito vel quod videatur honestum;
nam stultum est petere quod possit iure negari.

Tako i Dim. 230 i Cat. II. 22.

Digitized by Google

Dim. 60 jest upravo prievod od Cat. I. 14.

Ako te bude kad tko godi pohvalit
spomen' se jere tad tvoj sudac imaš bit;
i veće htjej tebi, nego drugiem vjerovat,
jer što je u tebi, najbolje mož sam znat.

Cat. I. 14:

Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento;
plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Digitized by Google

Prilozi za poviest humanisma i renaissance u Dubrovniku, Dalmaciji i Hrvatskoj.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 15. ožujka 1884.

PRAVI ČLAN DR. FR. RAČKI.

I.

Ivan Ravenjanin, učenik Petrarkin, dubrovački kancelar (1384—87), kano predteča humanisma u Dubrovniku.

Prielaz iz srednjega u novi viek čini doba poznata pod imenom prieporoda ili renaissance i humanisma, t. j. doba uskrsnuća starodavne klasičke prosvjete u znanosti, umjetnosti i životu, doba uljudbe u podpunom i svestranom razvoju nutarnjih i vanjskih svojstva pojedinca i naroda. Ova doba obuhvaća po vremenu XIII.—XVI. stoljeća, te se tim prislanja na predidući srednji viek, dočim se po mislih i težnjah, koje iznosi na površinu, prislanja na stari viek.

Što ovu prielaznu dobu glavno obilježuje, nisu državni prievrati i zemljištne državne promjene, nego priekret u mislih i težnjah, u shvaćanju čovjeka u sebi i njegova položaja u družtvu. Prvi i najodličniji dusi dobe nastoje prosvjetu Rimljana i Grka u sviest kršćanskoga svieta privesti, trude se klasičku znanost i umjetnost sljubiti s kršćanskom, duh kršćanstva zaodjenuti oblikom i ljepotom, koja se iztiče u duševnoj stečevini starodavnih naroda. Da je takav prekret stao preobraziti dosadanje skromne i javne odnošaje, samo se po sebi razumieva. U državi nazirao se ustroj, koji se prema časovitim potrebam i zahtjevom suvremenim mienja; u društvu izticalo se pojedinca, kojega položaj ne smie pasti žrtvom zajednice.

Sveobćenitost prevladjivala je u razvitku sredovječnoga društva. Zapadno-rimsko carstvo i papinstvo bijahu glavni zastupnici te sveobćenitosti. Carstvo bijaše središnja državna vlast, bijaše nosiocem jedinstva u državnom sklopu zapada. Ona prielazna doba probudila je u pojedinih članovih te zajednice osjećaj samosviestnih osebnosti, imajućih pravo na samostalnost i na neodvisan razvoj svojih

Digitized by Google

sila u korist i slavu vlastitu. I pojedinac čovjek, koji je u predjašnje doba utonuo bio u onoj obćenitosti, te joj sve sile svoje podredio i žrtvovao, dolazi do spoznaje svoje osobnosti, postaje samosvojnom osobom, kano takova razvija svoje sile, traži od društva priznanje svojim težnjam i zaslugam tako za sadašnjost kako za budućnost.

Papinstvo bijaše duhovna sila u srednjem vieku, nalazeća donjekle premicu samo u carstvu. Odavle nastali su poznati sukobi izmedju ovih dviju vrhovnih i sveobćih vlasti srednjega vieka, koji su obje dosta oslabili. Crkva i njezina vrhovna glava bješe zavladala cielim područjem duševnoga života, bijaše izvorom i gospodarom znanja i umienja. Ona je davala sadržinu, pravac i izraz knjizi. Bogoslovje bijaše ne samo najobsežnija nego i prva i najodličnija nauka; a sva nauka govorila je jezikom crkve. Uskrsnuće klasičke prosvjete uvelo je i u te odnošaje goleme promjene; nauka se je u svojoj sadržini postupice riešila bogoslovja; ovo prestalo biti ne samo jedinom, nego i glavnom znanošću, pače i jezik latinski skinu oblik crkve zaodjenuv se klasičkim. Ali uz dosadanji sveobći jezik stupiše narodni jezici u hram znanosti, tražeći kano što pojedinac i narod u sviesti svoje osebnosti svoja prava.

Sav je ovaj prekret uzdrmao onom sgradom sveobćenitosti, na kojoj su papinstvo i carstvo počivali. Car Fridrih II. († 1256.) i papa Bonifacio VIII. (1294—1303) bijahu najizrazitiji al i posljednji nosioci carske i papinske sredovječne vlasti. Jedna i druga stade poslije njih slabiti i padati, ne toliko pod vanjskimi udarci, koliko pod uplivom novih misli i težnja.

U to vrieme javiše se na obzorju dva predteče nove prielazne dobe: Brunetto Latini (1230., † 1294.) i Albertino Mussato (1261 † 1330.). Ova nas oba imena sjećaju na kolievku i otačbinu prieporoda znanosti i humanisma — na Italiju. Na razpuću stare i srednje dobe bijaše pozvana Italija, da bude mostom izmedju klasične starodavnosti, od koje je više nego li ikoja druga zemlja sačuvala ostanaka, i izmedju kršćanstva, koje je u njoj svoj priestol i središte jedinstva postavilo. Nigdje se nije kano ondje toliko sačuvalo od jezika, kojim su Rimljani svoje misli zaodjenuli, nigdje toliko od prava, na kojem su svoju svjetsku vlast zasnovali, nigdje toliko spomenika njihove uljudbe, nigdje toliko predaja života njihova. Jezik, pravo, crkva Rima poravna zemljište za obću evropsku prosvjetu, te obavi oko naroda vez, koji, budući u njegovoj ruci, učini Italiju provodičem izobraženoga svieta. Prosvjeta starorimska djelovala je od davna i izvan Italije na naobrazbu naroda. Sjetimo

Digitized by Google

se n. pr. franačke države za Karla vel. i Njemačke za Otona I. U dvoru Karla vel. čitani su ljubavlju latinski pjesnici, te se rado njihove stihove nasljedovalo. Ljetopisac Eckehard stavio si Svetonia za uzor, Vidukind ugledao se u Sallustia, Eckehard kitio je svoja djela rečenicami iz Cicerona, Ratherius i Gerbert sakupljali su i čitali rimske pisce, pače i pjesnike, kano Plauta, Terentia, Persia i Juvenala i t. d. U samostanih cieloga zapada prepisivali su se i čuvali klasički pisci; dovoljno budi sjetiti na benediktinske kuće u Cluny-u, Sv. Gallu i Fuldi. Latinski jezik bijaše kroz sav srednji viek u cielom zapadu ne samo jezikom crkve nego i države, škole i više društvenosti. A ipak je velika razlika u djelovanju rimske prosvjete u onih zemljah i u Italiji. Ondje je ona bila predmetom izučanja, ovdje ujedno živom predajom za sve slojeve pučanstva, koja jih je neprekidno sjećala na davnu slavnu prošlost. Ondje je latinski jezik ostao ograničen na više razrede društva, ovdje je ostao razumljivim i puku, kojemu se je postupice i prilagodjivao. Da klasička prosvjeta oživi, bijaše za Italiju samo pitanje vremena. Ovo je pako vrieme nastupilo s XIV. stoljećem. Propašću Hohenstaufena carstvo se Italije ili odreče ili se ne mogaše ondje održati, papinska se pako stolica na dugo razdobje preseli u Avignon (1305 –1378.); a tiem je Italija ostala riešena neposredna utjecanja dviju vrhovnih sredovječnih vlasti. Duh talijanskoga naroda, probudjen do samosviesti, stade tražiti druge uzore svojemu javnomu životu. Mjesto jedinstva obljubio je množtvo. Svaki znatniji grad uredio se je kano samostalna občina sa skupnovladom ili s jednim gospodarom (tiranno) na čelu U jedinom Rimu snivaše Nikola sin Lorenza, kraće Cola di Rienzi, o velikoj rimsko-talijanskoj svjetskoj carevini (1347—1354). Zanesen uspomenom na njekadanju rimsku republiku pozva talijanske gradske občine, da pošalju po dva zastupnika u Rim u obćeniti talijanski sabor, koji će predstavljati talijansku federaciju, pozvanu da predvodi Evropu. Velika osnova tribuna rimskoga nadje gdješto odziva, ali još više poruge. Tirani Pepoli, d' Este, Scala, Gonzaga, Carrara, Ordelaffi, Malatesta izvrgoše ju smiehu. Nu, premda se namisao ona ne izvede, probudjena uspomena na stari Rim nije ostala bez znatna upliva na talijanski narodni osjećaj I razciepkana u gradske občine Italija bijaše prikladno zemljište za nove misli. Plemstvo se i gradjanstvo u tih občinah izjednači, te se stvori zajedničko druš vo, koje je potrebu prosvjete osjećalo i tražilo prikladna za nju sredstva; u tom se pako i občine i gospodari njihovi medju sobom natjecahu,

Digitized by Google

polažući u to natjecanje najveću slavu. Za sredstvo i provodiča u prosvjeti nàdala se je Italiji po sebi klasička drevnost, nudeći joj svoj uzvišeni oblik i svoju bogatu sadržinu.

Ovako pripravljeno društvo talijansko nadjoše spomenuti Latini i Mussato, koje prozvasmo predtečami humanisma. Latini imao je — kako potonji mu zemljak povjestnik Villani kaže — tri svojstva: prvo, da je svoje sugradjane Florentince umio prosvietliti; drugo, da je liepo govorio i pisao; a treće da je znao razborite političke savjete davati i sam jih slediti[1]. U ovom zadnjem pogledu držao je Latini, da je „politika najplemenitija i najviša znanost i da obuhvaća najveća djela, kojih imade na zemlji, jer da sadržaje sve vještine, kojih treba u zadruzi ljudskoj". Prema tomu zahtieva Latini od vladaoca ne samo mudrost i duševnu veličinu nego i duševnu vještinu. Plemstvu daje priznanje samo onda, ako osim stara imena imade i pravu krepost; pak ako si plemenitimi djeli priednost pred drugimi neprestano zaslužuje. Iz davnine odabra si za provodiče Ptolomea, Ovida i druge. — Mussato „historicus et poëta Paduanus", sam od djetinstva izučanjem jezika i pjesničtva latinskoga zabavljen, umio je oko sebe sakupiti kolo jednomišljenika, kojih nastojanjem i zaključkom sveučilišta bio je god. 1316. javno i svečano ovjenčan pjesničkim viencem, otvoriv tim red jednakih odličnika. Ustao je takodjer na obranu pjesničtva. U svoja tri povjestna djela[2] opisao je dogodjaje svoje dobe (1310—1329.), kojih je pozorištem bila Italija i rodan mu zavičaj; a našu zahvalnost zaslužuje napose, što je nacrtao borbu Mlečana proti banu Mladenu god. 1313. Povjestna djela Mussatova začinjena su citati iz rimskih klasika[3], a novim duhom nadahnuta. Ljubeći nada sve

[1] Villani Giov. Cronica lib. VIII. c. 10.

[2] De gestis Italicorum post mortem Henrici VII libri 12. Muratori: Scr. rer. ital. X, 569—768. Historia augusta a. 1308—1313. Ibid. p. 9—568. Ludovicus Bavarus a. 1327—29. Ibid. p. 769—84. Tragoedia Icerini applicata. Ibid. p. 787—800. Zemljak Sico Polentoni Ricci opisa mu (1405) život. Ibid. p. I.

[3] De gestis Italicorum lib. IX, X, XI izpjevan je pače u stihovih. Kako je sliedio stare, vidi se iz ovoga uvoda:

Invictum populum formidatumque per omnem
Italiam Clio quovis soror inclyta cantu
ede virum, nec te non aequa voce sequentem
designare chelyn. Sacrorum tempora vatum
praeteriere, modis nunc nostra minoribus aetas
admittit tenerum leni modulamine carmen.
Te prodente canam seclo memorandae perenni
proelia . . . .

Digitized by Google

Italiju, mislio je da će sretna biti, ako se carstvo s njom idealno sjedini.

Pravi početnici renaissanse i humanisma u Italiji bijahu Dante Alighieri (1265 † 1321.), Francesco Petrarca (1304 † 1374.) i Giovanni Boccacio (1313 † 1375.). Taj talijanski triumvirat, kako ga punim pravom zovu, vladao je duševnim životom talijanskoga naroda skoro kroz jedno stoljeće. Stariji od njih Dante, učenik spomenutoga Brunetta Latina, gradjanin dvaju svjetova, stoji još jednom nogom u srednjem vieku, dočim drugom stupa kano vodja u novi viek. Petrarca pako je podpun zastupnik misli i težnja one prielazne dobe. Boccaccio je u tom triumviratu ne samo po vremenu zadnji, nego i po značaju slabiji; ali po svojoj sjajnoj darovitosti i po svestranoj naobrazbi vriedan da se onoj dvojici pridruži. Sva trojica bijahu pjesnici, ali ujedno ljudi javnoga života, radeći u državnih službah i poslanstvih; nego služeć pojedinomu gradu ili vladaocu, upravljahu svoj pogled sveudilj na cielu domovinu, te sažaljivahu njezinu slabost i razciepkanost i nastojahu joj pomoći. Sva su trojica umjeli podieliti svoju ljubav medju pučki jim talijanski i davni latinski jezik; pak premda su upravo oni svojimi neumrlimi djeli proslavili talijanski jezik i podigli ga do neslućene visine, kano prijatelji klasičke starine rabili su ljubavlju latinski jezik, držeći, da će si upravo njim steći lovor-vienac i svjetsku slavu. Tom dvojakom gojitbom latinskoga i domaćega jezika postade taj triumvirat uzorom za sve prave i plemenite privrženike humanisma. Dante je priznao, da latinskomu jeziku ide glede savršenosti i ljepote priednost, te je i svoju božanstvenu komediju započeo bio pjevati latinskimi hexametri: „Ultima regna canam"; ali se je odmah povratio k pučkomu jeziku želeći ga uzvisiti. Na koncu svoga života proslavio je u latinski pisanoj razpravi „de vulgari eloquio" pobjedu pučkoga govora. Akoprem je Dante odgojen bio u disciplinah triviuma i quadriviuma, akoprem mu vodje bijahu biblija i „filozof", te nuz nje ugledao se u Augustina i Tomu iz Aquina s jedne, a u Boëtia i Cicerona s druge strane; akoprem se strogo drži crkvene nauke po školastičkoj bogosloviji: to je on ipak usvojio mnoge misli starih klasičkih pisaca, od kojih je osobito Vergilija dublje poznavao no itko od njegovih predšastnika. Nutarnju vriednost tih pisaca nazirao je Dante više u mudrih mislih nego li u ljepoti izraza. Poviest Livijevu čitao je s čuvstvom, crpao iz nje domoljubnu kriepost, u kojoj mu se prikazivaše veličina staroga Rima; o čem daje svjedočanstvo druga knjiga Dan-

Digitized by Google

teova djela „de monarchia“. Ako je Dante učio klasike, da izvadi iz njih, što je mudra našao, Petrarca se je u nje posvema udubio bio, tražeći podjedno u njih utjehu za neugodnasti svoje dobe: „Incubui venire — tako piše — ad notitiam antiquitatis, quoniam mihi semper aetas ista displicuit“. Petrarca je klasičku prosvjetu ne samo učio, ne samo oživio medju svojimi zemljaci, već ju je i u borbu predvodio, predvidiv i konačnu pobjedu njezinu. Za svoju naobrazbu držao se obvezana tim štovanja vriednim starcem a ne suvršnikom svojim, ne izuzam ni Dantea. Još u mladosti začara ga Cicero tako, da je o čitanju njegovih djela sam kašnje izpovjedio: „Sola me verborum dulcedo quaedam et sonoritas detinebat, ut quicquid aliud vel legerem vel audirem, vanum mihi longeque dissonum videretur“. Kako bijaše zanesen za tim prvim rimskim govornikom, neka svjedoči taj uzklik njegov: „O ti prvi stvorče rimskoga besjedničtva! tebi smo zahvalni ne samo ja nego mi svi, koji se kitimo cviećem latinskoga jezika; jer tvojim vrelom natapamo svoje poljane. Rado priznajemo, da predvodjeni tobom upućeni smo tvojim uzorom, tvojim svjetlom razsvietljeni, pod tvojim nadzorom dodjosmo do svojega umjeća u pisanju, kako i bilo ono neznatno“. Još s većim oduševljenjem pjeva Petrarca o latinskih i grčkih piscih i o zaslugah njihovih osobito za Italiju u prekrasnoj pjesmi „Trionfo della fama“, gdje jih po redu slavi i u zviezde kuje. Ovdje se redaju grčki i latinski mudarci, pjesnici, povjestnici, govornici uz dodavanje glavnih jim priednosti: Plato, Aristotel „pien d' alto ingegno“, Pitagora, Sokrat, Xenofon, Virgil, „Marco Tullio, in cui si mostra, quant' ha eloquenza e frutti e fiori“, Demosten, Eschin, Varo „il terzo gran lume romano“, Crispo Sallustio, „il gran Tito Livio padovano“, „Plinio veronese, a scriver molto a morir poco accorto“, Tucidide, „Erodoto di greca istoria padre“, Quintilian, Seneka, Plutarko i t. d. Tako je Petrarca doveo na pozornicu pred oči svojih suvremenika sve glavne zastupnike staroklasičke prosvjete, te je davne sjene velikih smrtnika udahnuo novim životom. I zbilja Petrarka je ne samo učio klasike, nego se je u nje i uživio te jih i nasljedovao. Kada je čitao rimsku poviest T. Livia, činilo mu se, da obći s Fabiji, Metelli i Scipioni, pak je žalio, što je kobna zviezda porod njegov u potlašnje doba preniela. U djelu „životopisi glasovitih muževa“ prikazuje slavna djela velikih Rimljana, osim dva stranca, Hanibala i Aleksandra vel. Težnja mu je, da ponuka suvremenike na hrabrost, značajnost, domoljubje i druge kreposti, kojimi su se djedovi njihovi odlikovali. U tom zanosu za starinom

Digitized by Google

sabirao je svuda i spise svojih miljenika, i sastavio prvu knjižnicu u novom smislu rieči. Osim rukopisa sabirao je takodjer druge spomenike, ponajpače stare pjeneze, nazirući u njih žive svjedoke svieta, koji je samo iz knjiga učio poznavati. I u izučanju grčkoga jezika Petrarka je dao nov smjer štovateljem klasičke davnine. Znajući, da su Rimljani, kojih je djela tolikim zanosom zagrlio, nazrievali u Grcih svoje učitelje, htjede se upoznati takodjer s plodovi grčkoga duha, te je učio grčki najprije od basilijanskoga monala Barlaama (1339), onda od uglednoga Bizantinca Nikole Sigerosa (1353). Dobiv u ruke Homera u izvorniku, a sjećajući se, koliko je bio mio Ciceronu, Horaciu i Pliniu, zagrli ga od radosti. „Millibus ex tantis — uzkliknu — unus mihi summus Homerus; unus habet, quod suscipiam, quod miror amemque". Izprosi si takodjer djela Hesioda i Euripida u matici; te je samo žalio, što je u poznavanju grčkoga jezika ostao „elementarius Graius". Ali već sam primjer toli proslavljenoga muža bijaše dosta jako poticalo za njegove mnoge štovatelje. Petrarka je klasičku davninu učio, da ju na potrebe svoje dobe uporavi, da u suvremeno društvo nov kvasac prosvjete unese. Klasičku i kršćansku prosvjetu sljubiti, bijaše plemenita ciel njegova truda. Djela sv. Augustina nisu mu bila manje draga od diela Ciceronovih i Vergilijevih. „Quoties confessionum tuarum libros lego — ovako govori onomu umnomu crkvenomu otcu — inter duos contrarios affectus, spem videlicet et metum (licet non sine lachrymis interdum), legere me arbitror non alienam sed propriae meae peregrinationis historiam". Taj pako „philosophus Christi", kako ga naziva, doveo ga je na pomnjivo čitanje Ambrozija, Jerolima i Grgura. A pošto u suvremenoj školastičkoj bogosloviji, koja se je već u dialektiku izrodila bila, nije nalazio ni one učenosti, ni dubljine misli, ni veličine shvaćanja, ni ljepote u razlaganju, postao je prvoj upravo takovim protivnikom, kakovim bijaše i mletačkim averoistom i suvremenoj formalističnoj jurisprudenciji i na astrologiji osnovanoj medicini. S toga nije ni bio u tih krugovih obljubljen: „Et miraris — piše prijatelju — quod paucis placeo, cui cum paucis convenit, cui omnia fere aliter videntur ac vulgo, a quo semper quod longissime abest, id penitus rectum iter censeo". Ali za to je tim više u cjelokupnom društvu cienjen bio. Bio je štovan kano vanredan pojav dobe, kano pjesnik, mudrac i starinar u jednoj osobi, kano zastupnik misli, koje su si put krčile, da preobraze sve odnošaje. Kano mlada pjesnika živućega u Avignonu, dolazili bi pohoditi najodličniji i najizobraženiji

Digitized by Google

sinovi Franeezke i Italije. Pape i knezovi, visoko svećenstvo i plemstvo natjecahu se u izkazivanju svoje počasti. Obćenito štovanje novoga genija postalo je vezom za prosvietljene narode Evrope. U Petrarki zadobi Italija ime, kojega se je jeka čula od Alpa do jonskoga mora. Gradovi su se držali za proslavljene, ako su mu mogli odlikovanje izkazati. U dekretu mletačkoga vieća od 4. rujna 1362. godine veli se o Petrarki, da mu je u cielom svietu slava tako velika, da ne ima od pamtivieka ni filozofa ni pjesnika, koji bi se mogao s njim prispodobiti. Firenza, na koje je zemljište najprikladnije pala plodna sjetva Petrarkina duha, držala se počašćenom, što ga je „sugradjaninom" imenovala. Na državne su troškove odkupljene zemlje, koje je njegda uživao otac njegov, te velikomu sinu njegovu na uzdarje prikazane. Obćina je kod svojih visokih škola osnovala radi Petrarke stolicu slobodnih i liepih nauka, te ju uz najlaskaviji poziv ponudila mužu, „koji kroz stoljeća nije imao sebi ravna, a težko će ga imati i u budućnosti; pak koga štuje, kano da se je Marov duh i Ciceronova rječitost opet čovječjom pûti zaodjenula". Onaj treći u triumviratu, Giovanni Boccaccio, bio je odabran, da taj poziv donese pred noge velikoga Petrarke. Prosvietljeni vladalac njemački car i češki kralj Karlo IV. pozvao je Petrarku triputa k sebi, želeći se nasladjivati njegovim razgovorom. Carev i kraljev kancelar holomoučki biskup Ivan bio je začaran Petrarkinimi spisi. Pjesnici i književnici, kano Gabriel Zamoreo iz Parme, Pietro di Castelleto u Firenzi, Filippo Villani, Domenico iz Arezza i t. d. širili su slavu glasovitoga učenjaka. Umne radnje njegove prepisivale su se grozničavom revnošću i čitale neslućenom pohlepom. Biskup od Cavaillona, potonji kardinal sv. Sabine, dao jih kod stola čitati. Bile su pako u svih krugovih tim željnije primljene, što su obuhvaćale sve struke znanja i umienja one dobe, od govorničtva i pjesničtva u svih vrstih njegovih do filozofije, historije, geografije i etnografije. Ali ne samo kroz svoje spise nego i neposrednim obćenjem djelovao je Petrarka u veliko za razširenje svojih misli. Putujući ne samo Italijom nego i Francezkom, Belgijom i porenskimi pokrajinami, boraveći u Avignonu, tadanjem sielu pape i središtu kršćanskoga svieta, u Parizu, središtu znanstvenika, u Liegi, u Kolonji, gdje se čudio tolikoj uljudbi gradjana i t. d., dolazio je u doticaj s umnici različitih naroda. Visconti zadržali su ga dugo u svom dvoru u Milanu, te ga prigodom udaje Violante s kraljevićem englezkim Lionellom posadili medju knezovi. Držali su si za čast, što je pri-

Digitized by Google

mio poslanstvo k duždu u Mletke (1353), k francezkomu kralju Ivanu u Pariz (1361).

Petrarka je dakle već za života mogao vidjeti plod svojega umnoga truda. Vidio je takodjer priredjen razsadnik, iz kojega su se misli njegove presadjivati imale na sve krajeve. Nazrievao je i mladje propovjednike tih misli. Razsadnikom naznačio je sam Petrarka liepi grad na Arnu, „ubi et nobiles ingeniorum scaturigines erumpunt et dulces nidificant philomenae". Ovdje, u Firenzi, imao je Petrarka uz ostale obožavatelje umne prijatelje i štovatelje osim Ivana Boccaccia, Lapa da Castiglionchio, Francesca Nelli, učitelja Ivana de Strada i sina mu Zanobia. Ovdje su Luigi Marsigli i Coluccio Salutato humanismu u javnom životu pobjedu stekli: prvi stvoriv mu gojilište izvan učione i crkve, drugi uvedši ga u državnu zadrugu. Firenza bijaše prvi grad u Italiji, koji je razvio i u vis dignuo stieg prieporoda klasičke prosvjete. Bijaše pako za tu zadaću najprikladniji. Plemstvo se je ovdje bavilo trgovinom, te je za častno držalo sticati si imetak koristonosnimi podhvati; tim se je pako sraslo s ostalim gradjanstvom, a ne kano plemstvo u Mletcih, Genovi i Napulju, gdje se je ono kano poseban razred lučilo od ostaloga stanovničtva. S toga je u Firenzi najprije zavladao slobodouman republikanski duh, uvriežilo se pravo gradjansko ćuvstvo, probudila se težnja za napredkom. Uz bogatstvo gojilo se znanje i umienje, tako da se već u ono doba brojilo u gradu na tisuće, koji su čitati i pisati znali, na stotine, koji su više učevne zavode polazili.

Ali još se je jedan put otvorio, kojim su se brzo širile misli, Petrarkom u društvo posijane. Bijahu to njegovi po gradovih putujući učenici. Takav način širenja nauke nije bio neobičan u Italiji. Prije nego li su ondje visoke škole zasnovane bile, putovali su gramatici i retori od grada do grada, sakupljajuć oko sebe nauke žednu omladinu, koja bi takodjer svojega učitelja sliedila od mjesta do mjesta. Ovi „ludi litterarii" bijahu nalik na sadanje glumačke družine. Takav putujući učitelj a učenik Petrarke bijaše Ivan rodom iz Ravene, koji je predmetom ove razprave.[1]

* * *

[1] Za taj uvod služila su mi ponajglavnije djela: G. Voigta: Die Wiederbelebung des classischen Alterthums. II. Aufl. Berlin 1880. L Geigera: Renaissance und Humanismus in Italien und Deutschland. Berlin 1882. C. Cantù: Storia universale. Edizione VII Turin. 1851 T IV. Il triumvirato italiano p. 687 ss.

Digitized by Google

Ivanu je poviest humanisma doznačila častno mjesto; ona ga smatra prvim putujućim učiteljem njegovim, neposredno po njegovu osnovatelju, Petrarki, izaslanom, da ga u širje krugove pronosi. Ali o njegovu životu umije dosta malo i to dosta nejasno pripoviedati. Ja ću nastojati, što je nejasno razsvietliti, a što je nedostatno popuniti, uz osobiti dakako obzir na djelovanje njegovo u Dubrovniku.

Rodno mjesto bijaše Ivanu grad Ravena; s toga se po običaju one dobe redovito zove i piše „Johannes de Ravena". Obitelj, iz koje je Ivan potekao, nosila je prezime „Malpaghini"; s toga zovu ga takodjer „Johannes de Malpaghinis" i „Joannes Malpaghinus de Ravenna". Nadpis jednomu pismu Coluccia Salutata na Ivana glasi: „Joanni Malpaghino de Ravenna", drugomu pako „Johanni de Ravenna Conversano". Što znači ovaj drugi pridjevak, to se razjasnjuje službenimi spisi padovanskimi od godine 1382. i 1399., u kojih se isti Ivan nazivlje „filius ser mag. Convertini physici de Tregnano" i „q(uondam) mag. Convertini". Otcu se indi Ivanovu, kojemu krstno ime bijaše Jakov, dodaje pridjevak „Convertinus, Conversanus"; pak se drži, da je to ime plemensko[1]. Prema tomu bijaše Ivan rodom iz Ravene, sin Jakova Malpaghina, plemenom Convertini ili Conversano.

Kada je Ivan rodjen, godina se neda točno ustanoviti; ali iz mnogih izjava njega samoga, pak iz rieči Petrarke, koje ćemo navesti niže, daje se razabrati, da je rodjen u posljednjoj desetini prve polovine XIV. stoljeća, t. j. izmedju god. 1340. i 1350.

Prvi odgoj dobio je Ivan u svojem zavičaju, u Raveni, njekadanjoj stolici exarhatskoj. Živio je siromašno, kano što sam izpovieda riečmi: „Memini puer, quum vix dominica et quinta feria

[1] C. Salutati Ep. 14 et 18 ap Mehus. Florentiae 1741. Colle: Storia dello Studio di Padova. IV, 99 Facciolati: Gymnasii patav. Synt. XII p. 167. Gaye: Carteggio inedittо d' artisti dei sec. XIV—XVI. Firenze 1839. I. 544. Biskup Gianpietro Ferretti u XVI. v. svojatao je Ivana svojoj obitelji. Ovo, pak i njeka kronologička data, o kojih se držalo, da se dadu težko na jednu osobu protegnuti, bijaše povodom, te su njeki, imenito Ginanni (Memorie degli Scrittori Ravennatti, I, 214—225), Tiraboschi (Storia della Letteratura italiana XII, 265 ss.) i Fracassetti (Lettere di Fr. Petrarca V, 91) razlikovali dva suvremena Ivana de Ravenna, jednoga iz obitelji Malpaghini, drugoga iz obitelji Ferretti. Ali već su Baldelli (Petrarca. Firenze 1797. pag. 249—52), rečeni Colle i drugi dokazali, da se svi oni navodi tiču jedne osobe, Petrarkina učenika, našega Ivana. Voigt op. cit. I, 216.

Digitized by Google

carne vescebamur, pane, leguminibus interdum . . . Ad usum non ad pompam vestes erant, una huius temporis clamis". Za djetinstva njegova gospodarom (tiranno) Ravene bijaše Bernardino da Polenta, koji je dne 14. studenoga 1347. godine zamienio u vladavini svojega otca Ostasia[1]. U početku bijaše u zavadi sa svojom braćom Pandolfom i Lambertom; ali se ipak uzdrži u vlasti sve do smrti dne 10.—13. ožujka 1359. godine. Bernardina opisuju kano čovjeka razkošna, vlastodržca nečovječna, samosilnika i ugnjetača gradjanstva. Takovim se je s jedne strane pokazao i naprama Ivanu. Reć bi, da ga je Bernardino zavolio; ali ga htjede proti njegovoj volji usrećiti. Sam naime Ivan pripovieda[2], da mu je još kano dječarcu („adhuc puerescenti"), svakako prije godine 1359., nametnuo za suprugu bogatašicu, koje imetak imao ga učiniti sretnim. Ali Ivan ne postade tim sretnim. S jedne strane ne mogaše se priljubiti kućnoj brizi, s druge ohola ćud i ponašanje supruge ne bijaše mu po volji. Osim toga ne budući pohlepan za imutkom, što mu i suvremenici priznaju, želeći vidjeti svieta, a u obitelji nezadovoljan, pak ne mogući se razstaviti sa ženom („eamque abdicare non uacat"), nije mu drugo preostalo, nego pobjeći iz Ravene. Uputio se indi u Bolonju uz odluku, da će odanle „zdvojan" (desperabundus) ići po svietu.

U Bolonji imao je Ivan strica, koji ga ne samo gostoljubivo primi, nego ujedno i odvrati, kako veli, od skitanja, te na nauku nagovori. U Bologni su vladali od godine 1337 do 1350 Pepoli, od kojih je Ivan ustupio vlast Viscontiem. Ali ni ovi niesu se ondje dugo držali, jer je Giovanni Visconti da Oleggio prisiljen bio Bolognu predati godine 1360. kardinalu Albornozu. I papinska se je vlast taj put uzdržala samo do ožujka 1366. godine, ustupiv mjesto pučkoj vladi, za kakovom su tada gradske obćine u Italiji težile. Medjutim ovo kolebanje vladavine nije imalo zanimati toliko bjegunca Ivana, koliko duševni pokret, kojega je pozorištem bila Bolonja od vjekova. Bolonjske visoke škole slovile su u srednjem vieku osobito u pravoslovnoj struci, te bijahu, kano što i one u Padovi, stečištem omladine ne samo talijanske nego i priekogorske (ultramontani). Tko se neće ovdje sjetiti našega povjestnika Tome spljet-

[1] Chronicon Estense ap. Muratori: Script. rer. ital. XV, 433.

[2] Epistolae Johannis de Ravenna. MSC. u knjižnici jugoslav. akademije, p. 21. Ovdje opisuje u kratko svoj „curriculum vitae", kojim se mnoge praznine u njegovu životopisu popuniti mogu.

Digitized by Google

skoga arcidjakona, koji je više od sto godina prije polazio visoke škole u Bolonji? Tako je bivalo i za Ivana iz Ravene, koji u jednom listu uz ostalo pita: „Num improbemus e Galliis, e Germania, Hispaniaeque finibus Bononiam aut Patauium iuris studio profectos"? Petrarka je takodjer u Bolonji učio, te se rado sjećao i pod starost vremena, koje je ondje proživio; slavi red u naukah i velike učitelje, koje prispodablja sa starimi rimskimi „viris consulti". Isti je utemeljitelj humanisma doživio i tu radost, da su pristaše njegovi bili na visokih školah bolonjskih zastupani u mnogo većoj mjeri nego li igdje drugdje. A to je mnogo značilo, ako se uzme na um, da si je humanisam tek imao mjesto izvojštiti u visokih školah. Na talijanskih naime visokih školah one dobe bile su stolice za pravo crkveno i državno, za liečničtvo, za filosofiju, za astronomiju i za retoriku. A iz svih tih znanosti najveća se je pomnja posvećivala pravu i liečničtvu, pak se je za nje i najviše trošilo i učitelje najbolje plaćalo. S toga je bivalo, da su se i filolozi za te stolice osposobljivali. Humaniste mogli su izprvice imati pred očima glavno stolicu retorike i kadšto filosofije; a pošto nije jim pošlo tako lasno za rukom zasjesti ove stolice, poučavali bi izvan i pored velikih škola, često u posebnih zavodih, u latinskih učionah.

O svojih naucih u Bolonji sam Ivan piše[1] ovako: „Forte Bonomatus dictaminis introductor legebatur, cuius quidem lectiunculis allectus applicui animum, vera fateor, prius rhetoricam, quam grammaticam oracionem, sic astra propiciabantur, edebam. Ridebant condiscipuli soloecismum, cum verborum convenienciam mirarentur. Quid multa? Inde orsus elementa studii quosdam autores audiui; post trahor ad iura, his poëticam disuadentibus, quorum tunc uiuebam, diuque post sub tutela uixi". Ivan je dakle slušao u Bolonji retoriku, prije nego li je dosta čvrst bio u gramatici; ali u onoj je u toliko napredovao, da su mu se čudili i oni saučenici, koji su se smijali njegovoj nevještini u jeziku. Poslije retorike htjede slušati poetiku; ali od nje odvraćahu ga oni, od kojih je živio, te je tada prionuo uz prava.

Ivan je kratko vrieme boravio u Bolonji, uputiv se odavle u Padovu. Povod toj seobi navede on sam ovimi riečmi: „Cum autem leges fastidirem, migro Patauum, prius conpatrem quam preceptorem meum Petrum, rhetorice professorem, secutus". Ivan je

[1] Ibid.

Digitized by Google

indi otišao iz Bolonje u Padovu, da ovdje uči retoriku kod Petra, pod kojim imade se bez sumnje razumievati Pietro de Muglia, prijatelj Petrarke i Boccaccia. Imade list Petrarke od godine 1363. iz Mletaka na Petra, u kojem mu opisuje svečanosti, koje su Mletčani priredili, da proslave pobjedu stečenu nad ustašami u Kandiji, te žali, da nije i on sučestnik sbog bolesti. Odmah poslije godine 1368. predje Petar iz Padove u Bolonju na visoke škole, kojim je bio uresom sve do smrti godine 1382. Ivan spominje ovoga učitelja svoga takodjer u listu[1], pisanu Guilelmu, ravenskomu fiziku, riečmi: „Altero item anno, dum sub Petro rethorice professore Padue auditor adolescens agerem". Imade takodjer pismo[2], koje je Ivan upravio na Petra, kada je ovaj već u Bolonji bio: „Ad Petrum de Bononia, rhetorice professorem et preceptorem suum". Odkle se vidi, koli su se tiesni odnošaji izmedju glasovitoga humaniste Petra i Ivana zametnuli već u najranijoj mladosti njegovoj. Iz jednoga se pisma, koje je Boccaccio pisao Petru, razabire, da se je ime toga bolonjskoga učitelja u pitomoj Firenzi tako rado u tamošnjih izobraženih krugovih spominjalo, da su mnogi, samo da ga upoznaju, pošli u Bolonju.

Kada je Ivan učio u Padovi, bijahu gospodari grada gospoda od Carare, kojih je Jakov već od god. 1313. bio zavladao gradom, a Marsilio, poslije kako ga je njeko vrieme držao Fridrik austrijski, opet god. 1437. gradjanstvom proglašen za vladaoca. Od godine 1350. bijaše gospodarom Padove Francesco da Carrara. Ovaj je tražio prijateljstvo Petrarke, kojega je već jedan od predšastnika njegovih, Jakov, gostoljubivo primio i kanonikat mu podielio. Petrarka je u Franji probudio ljubav k nauci i umjetnosti, te se s toga držao proslavljenim, kada mu je slavni pjesnik i humanisma stjegonoša posvetio svoje djelo „de viris illustribus". Ovo ga djelo takodjer potaknulo, što je dao u svojem dvoru slikami slavne muževe ovjekovječiti Ovdje, u Padovi, Petrarka je takodjer posljednje godine svoga života, nošen dvorskom čašću, probavio; pak i u bližnjoj vili d' Arquà i svoj veliki duh dne 18. srpnja 1374. god. izpustio.

Sudbina je htjela, da je s Cararci tiesno svezan jedan odsjek života i našega Ivana, kano što ćemo odmah razložiti. Ali još odlučniji bijaše boravak njegov u Padovi za duševni mu razvoj. Ov-

[1] Ibid. p. 32.
[2] Ibid. p. 122.

Digitized by Google

dje naime i u Mletcih upoznao se je Ivan sa slavnim Petrarkom. Čujmo najprije, što ovaj sam pripovieda o tom u jednom pismu upravljenom Franji Boccacciu[1]. „Godinu dana poslije tvoga odlazka — tako piše drugi triumvir trećemu — dodje u moju kuću jedan mladić plemenite ćudi; a žao mi je, da ga ne poznaš, prem te on dobro znade, jer te je često vidjevao u Mletcih i u mojoj kući i u onoj Donata, i jer te je po običaju mladenačke dobe pomnjivo pazio . . . Rodjen je na obali jadranskoj, ako se ne varam, upravo u vrieme, kada si ti bio kod gospodara onoga grada (Ravena), djeda sadanjemu vladaocu. Rodjen je od siromašne i neugledne obitelji; ali se odlikuje trieznošću i staračkom ozbiljnošću, oštrim umom, brzom i stalnom pameću. U jedanaest dana naučio je na pamet mojih deset ekloga, pak mi je po jednu svaki dan, a zadnji dan dvie, kazao, i to takovom sigurnošću kano da ima knjigu pred očima. Osim toga obdaren je, što je za takovu dobu riedko, umom stvaranja, te ima mnogo duha i veliko nagnuće za pjesničtvo . . . Svjetina nije toliko za blagom pohlepna, koliko mu je on protivnik . . . jedva da prima toliko koliko mu je potrebito za življenje. On se sa mnom natjeca u ljubavi za samoću, u uzdržívosti od jela i spavanja; često me pače i nadkriljuje. Šta još više? Svojim me ponašanjem tako predobi, da mi je kano sin mio. Imaju već dvie godine, što je kod mene; bio bi došao i prije, da mu je doba dopustila".

Druga godina poslije odlazka Boccaccia od Petrarke uzima se za godinu 1364. Prema tomu došao je Ivan ove godine u kuću Petrarke. Onaj Donato, koji se spominje u listu, jest Petrarkin prijatelj, kojega u svojih dopisih obično zove „Appenninigenus", t. j. rodjen na Apeninih, jer bijaše rodom iz staroga Prata (Pratovecchio) u Casentinu. O njem piše Petrarka iz Mletaka god. 1363. prijatelju Boccacciu[2]: „Ovdje je naš Donato Appenninigena, koji ostavivši toskanske brežuljke stanuje od više godina na obali jadranskoj . . . U zvanju nasljednik onoga starodavnoga Donata; a čovjek, od kojega ne ima prijaznijega i ljubeznijega, koji bi te više milovao i koji bi ti jače poznat bio". Donato bijaše tada profesor gramatike u Mletcih; njemu je Petrarka takodjer svoju raz-

[1] Epist. rer. famil. XXIII, 19. Mehus: Vita Ambrosii Traversari. Florentiae 1759. p. 349. De Sade: Mémoire pour la vie de Fr. Petrarque. III, 700. Tiraboschi op. cit. p. 260—61.

[2] Senil. epist. III, ep. 1. Tiraboschi op. cit. p. 255.

Digitized by Google

pravu „de sui ipsius et multorum ignorantia“ posvetio, pak se ga je i u oporuci sjetio: „magistro Donato de Pratoveteri, grammaticae praeceptori, nunc Venetiis habitanti“ i t. d. S njim je osim Petrarke i Boccaccia dopisivao takodjer Coluccio Salutato. Kašnje je Donato prešao u Ferraru za odgojitelja i učitelja mladoga markeza od Este, Nikolu; a kada ovaj preuze vlast, postavi g. 1398. Donata za svoga kancelira[1].

Toga Donata slušao je takodjer naš Ivan: „qui mee adolescentie fuisti eruditor“, tako priznaje kašnje u listu, koj mu pisa. Iz toga lista pače doznajemo, da je Donato ponajviše preporučio Ivana Petrarki: „Me quoque fateor — ovako izpovieda — viri huius decessu haud leviter ictum, eius quippe summa virtus et humanitas me, *quem te largiente suscepit,* suauis etiam familiaritas, quam in dies auctam iri uidebam, causant, ne queam siccare lacrimas“. Ove su rieči izvadjene iz lista „ad Donatum Apenninigenum, grammatice professorem, pro consolatione mortui Petrarche“[2]. Ondje kaže Ivan još i to, da je Petrarka držao Donata svojim najvećim prijateljem („amicorum summum“).

Prema tomu predje Ivan iz Padove u Mletke, gdje je učio gramatiku kod Donata[3]. Ovim pako preporučen priedje k Petrarki u kuću godine 1864., mislim u Padovu. Koliko je Petrarka mladoga Ivana zavolio, pokazale su nam njegove vlastite rieči u pismu na Boccaccia. Onaj velik triumvir upozna velike umne sposobnosti svojega gojenca, te ga je smatrao kano sina. Koliko je pako tako uman mladić naučio od slavnoga muža, svatko može pomisliti. Zanimivo je, da je Ivan učio na izust Petrarkine ekloge, koje je, sliedeći Virgilija u sastavku, za mladosti izpievao, a godine 1357. u Milanu iznova uredio. Ivan je nadalje Petrarkine listove, koji su s jedne strane porazbacani, s druge neuredjeni bili, i oko uredjenja kojih trudili su se prije osim Gaspara iz Verone četiri pisara, na zadovoljstvo svojega gospodara uredio.

Ivan bijaše kod Petrarke preko tri godine[4]; ali prem je uz takova muža uživao i prem je taj boravak u njegovoj kući bio za njega

[1] Muratori: Annal. estens. Script. rer. ital. XVIII, 933.

[2] In MSC. p. 128—133.

[3] Toga ne spominje u pismu na Jakobina.

[4] To svjedoči sam Petrarka (Epist. rer. senil. LI, 8) riečmi: „triennio et amplius mecum fuit“. Salutato pako kaže „Ferme trilustri tempore“; odavle se vidi, da se „lustrum“ ne ima uzeti po st. rimskom za 5 godina nego po sr. viečnom (v. Du Cange: Glossar. med. et inf.

Digitized by Google

od blagosovnih posljedica, zaželi samostalniji položaj i uzhtjede nastaviti svoja putovanja, a tim i svoje obrazovanje. Pristupi dakle dne 21. travnja 1367. k svomu dobrotvoru, te mu izjavi, da ne može i da neće duže kod njega ostati; a upitan za uzrok, odgovori uz plač zahvalnosti, da mu se ne svidja biti dulje pisarom. Starcu Petrarki činio se je taj uzrok nevjerovatnim, pak je naslućivao, da je mladiću, koj mu je badava radio, stalo do dobitka. Upitan Ivan, kamo misli otići, odvrati da u Napulj; na što se Petrarka malko našali tomu novomu ravenskomu Vergiliju; ali kada mladić navede za uzrok, da bi rado ondje učio grčki, slavni učitelj opazi ponješto ujedljivo, da imade još dosta latinski učiti. Kada uvidi Petrarka, da ne može Ivana nikako odvratiti od odluke, pusti ga, i dade mu preporučna pisma i putni trošak. Jedno preporučno pismo bijaše upravljeno na Franja Brunia, apostolskoga tajnika u Rimu, drugo na Ugona di S. Severino, doglavnika kraljice Ivane u Napulju. U jednom i drugom pismu preporuča Petrarka mladića, koji da je bio u njegovoj kući, a da je željan nauke radi svieta vidjeti. U drugom dodaje o Ivanu, da se misli u Calabriu uputiti, gdje će i po njegovu (t. j. Petrarke) mnienju svakako imati priliku naučiti grčki[1].

Negdje koncem travnja 1367. god. predje Ivan iz Padove prieko Apenina put srednje Italije. Iz njegova pisma doznajemo, da je boravio u Firenzi[2]; drugdje se pako pripovjeda[3], da je otišao u Pisu, gdje da je čekao ladju za Avignon; ali nemogavši se dočekati da se je natrag povratio. Imade napokon jedno pismo Petrarke iz toga vremena, pisano „vago cuidam“[4], pod kojim imenom razumievaju Ivana, gdje se Petrarka raduje, što je sretno prispio u Rim i ovdje našao utočište u kući prijatelja, pod kojim misli za cielo spomenutoga Franja Brunia. Ove podatke ja bi ovako složio.

latinit. a v. lustrum) za godinu dana Ako tako, onda se dade više kronologičkih potežkoća, koje se u životopisu Ivanovu pokazuju, tim načinom ukloniti. Navedeno pismo stavljam u god. 1367, jer ako je Ivan došao k Petrarki god. 1364, a bio kod njega „triennio et amplius“ t. j. preko tri godine, nije moglo biti ono pismo izdano 1366 godine.

[1] Epist. rer. senil. XI, 8, 9. Ova dva pisma stavljam ovdje u takav savez.

[2] MSC. cit. p. 21 b.

[3] Tiraboschi op. cit. p. 262.

[4] Epist. rer. senil. XIV, 12. Voigt (op. cit. I, 219) stavlja ovo pismo bez razloga u god. 1373.

Digitized by Google

Papa Urban V. sklonu se napokon na molbu Rimljana i nagovorom uplivnoga Petrarke stolicu, proti volji francezkih stožernika, prenesti iz Avignona u Rim. Ova je odluka bila u Italiji primljena s velikim oduševljenjem. Mletci, Genova, Pisa, napuljska kraljica Ivana ponudiše papi brodove, koji će njega i sav dvor prevesti u Rim. On primi 25 brodova i s ovimi dospije dne 23. svibnja r. g. u Genovu, gdje je bio neizrecivim zanosom dočekan. Odanle krenu dne 28. sa 28 brodova, preplovi uz Pisu i izkrca se u Cornetu, a odavle krenu u Viterbo, sliedeće pako godine u Rim. Scienim indi, da je Ivan, sada slobodan a željan vidjeti svieta, znajući za sve ovo, htjeo ići u Avignon, da bude svjedokom papina odlazka i radosti ciele Italije; pak da je kašnje, kada mu se ova želja izpunila nije, otišao u Rim, odkle izviesti svoga učitelja, ovaj pako odvrati mu pismom naslovom što šaljivim što ujedljivim „ad inconstantissimum vagumque hominem quendam". Jeda li je Ivan posjetio takodjer Napulj i Calabriu, izvori o tom šute.

Iz rieči samoga Ivana, da je u Firenzi počeo „e litteris stipendia mereri", sliedi, da se je u tom gradu, u koj se po mojem shvaćanju opet vrati iz Rima, duže bavio i ondje započeo svoje učiteljsko djelovanje. Tada je moglo biti Ivanu nješto preko 20 godina.

Kada je Ivan došao u Firenzu, još je živio treći u talijanskom triumviratu, prijatelj i jednomišljenik Petrarkin, Giovanni Boccaccio. On je stanovao ili u liepom gradu na Arnu ili u nedalekom Certaldu. Po svojoj ćudi ne bijaše prijateljem bučnomu životu, niti je rado zastupao svojih misli u društvu, niti se je natjecao za slavom učiteljske stolice. Tada se još nisu prvaci novoga smjera sastajali u vili bogatoga i umnoga fiorentinskoga trgovca Antonia degli Alberti, prozvanoj „paradiso degli Alberti", gdje se je uza zabavu razpravljalo o Liviu i Ovidiu, o Augustinu i Danteu, gdje su novelle izmjenjivale ozbiljne filosofske i starinarske razgovore. Sve je to tekar za desetak godina kašnje bivalo. Ali opažale su se već onda ozbiljne priprave. Još Petrarka i Boccaccio dali su povod, da su se prijatelji njihovi sastajali u samostanu augustinskom sv. duha (S. Spirito), gdje se je tim zasnovala slobodna akademija u smislu Platonovom. Članovi toga samostana Martino de Signa i Pietro de Casstelletto, kašnji pisac Petrarkina života, a najpače Luigi de Marsigli, bijahu domaćine, posljednji pako duša toga književnoga društva. Petrarka je Luigiu sjajnu budućnost na umnom propršću proricao, te ga osobito poticao, da bogosloviju sljubi sa slobodnimi znanostmi

Digitized by Google

i ustane proti nazovi-mudroslovju averoističkomu. Malo kašnje pridruži se ovomu kolu i spomenuti Coluccio di Pietro de' Salutati, učenik Petra da Muglio i po njem saučenik našega Ivana, obožavatelj Petrarke, s kojim je stao dopisivati, tajnik papinskoga dvora za Urbana V., kojega je takodjer iz Avignona pratio u Rim.

Sva je prilika, da se je već ovom prigodom zametnulo prijateljstvo izmedju Ivana i Salutata, koje se je u dopisih nastavilo. U takovu dakle gradu, gdje su misli Petrarke nalazile toliki odziv, ne bijaše mučno ni mladomu Ivanu naći djelokruga svojemu zvanju, kojemu se odluči posvetiti. A to zvanje bijaše učiteljstvo, koje je Ivan u Firenzi započeo. Što je Ivan i gdje je učio, toga nam on sam ne kaže.

U Firenzi zače se već godine 1321. misao osnovati ondje „studio" ili visoke škole, koja oživi poslije 1338. godine iz revnovanja proti Pisi, gdje su tada podignute bile. Boccaccio htjede za Firenzu predobiti Petrarku, ne bi li tim pribavio glas „studiu". Nastojanjem istoga Boccaccia bješe godine 1360. za Leonzia Pilata osnovana stolica grčkoga jezika, a iste godine bješe Francesco Bruni pozvan na stolicu retorike, obljubljene humanističkoj struji. Ali još je sveudilj bilo premalo mladih sila, koje bi nadahnule „studio" novim životom. S toga se nastojalo, da se zanj predobe bar „svjetla pravoslovja"; pak bude u tu svrhu god. 1364. pozvan glasoviti pravoslovac Baldo od Perugie. Učitelji za slobodne znanosti još su se sveudilj slabo nagradjivali; tako je n. pr. rečeni Bruni dobivao na godinu samo 80 fiorina; dočim su učitelji prava i liečničtva u ono doba, ako su bili na glasu, plaćeni bili i s 1000—2000 dukata na godinu. Odavle smiemo pomisliti, da ona „stipendia", koja si je Ivan u Firenzi mogao već tada kano mladić zaslužiti, niesu velikih svota iznosila.

Iz Firenze vrati se Ivan opet u gornju Italiju, i to po vlastitu mu pripoviedanju najprije u Treviso, pak onda odmah u Conegliano. „Posthac Treuisium desiliui, continuo Coneglianum". Po drugom pripoviedanju[1] Ivan bio bi se uputio prije u Paviu, gdje se nadao naći Petrarku; ali ga ne nadje, već bješe ljubezno primljen od njegova prijatelja Frana da Brossano. Kada se medju tim Petrarka približavao Pavii, podje mu sa svojim domaćinom u susret. Petrarka dočeka Ivana otčinski; ali poznavajuć ćud njegovu nije ni pomislio, da će kod njega ostati. „Činilo mi se — tako pisa prijatelju

[1] Tiraboschi op. cit. p. 262.

Digitized by Google

— da dolazi k meni na oproštaj; pak sam mu već bio priredio drugi putni trošak; te će naći novac gotov, vrata otvorena, a mene šutljiva, samo da se ne uzbuni nalazeć kakovu zapreku odlazku". Obje ove viesti mogle bi se dovesti u sklad, ako se uzme, da je Ivan iz Firenze išao u Paviu, odatle pako u Treviso[1] i Conegliano.

U Coneglianu dogodi se Ivanu nesreća, koja ga je mogla stati života. O tom pripovieda sam na dva mjesta; na jednom posvema u kratko[2]: „Ubi (sc. Conegliani) peccatorum meorum venenatus penas lui"; na drugom[3] pako: „Altero anno cum veneno prope modum Coneglani absumptus contractis membris omnibus summo cum dolore, sed haud minore cum admiratione cunctorum, diu iacuissem, teste Justiniano, cuius clarissimi genitoris tum beneficiis precipue usque ad uite debitum usus sum, teste etiam toto municipio, nullam uocem pudendam emisi, nil indecorum egi, sed tanta equanimitate artuum omnis defectionem, nullius mihi preter lingue superstitem potestatem et summam uite solitudinem calamitatemque sustuli".

Ova bolest imala je doći do ušiju Ivanovu stricu Tomi, patrijarhu u Gradu, te pozove k sebi svojega sinovca. Toma je ljubio Ivana, kako se ovaj sam hvali; pače kreposti toga crkvenoga dostojanstvenika uplivale su na mladića. Ali tuži se na Tomina dvorjanika, njekoga redovnika Viktora, radi kojega da je ostavio kuću svoga strica i otišao najprije u Padovu, pak onda skoro u Belluno[4]. U Coneglianu sprijatelji se Ivan s kanonistom svećenikom Jakovom, na kojega se je jedno pismo njegovo sačuvalo[5].

U Belluno bijaše Ivan pozvan od gradske obćine i pogodjen za učitelja gramatike[6]. U javnih izpravah grada Belluna čita se pod god. 1379. sliedeće: „Mag. Joannes de Ravenna licentiam habuit

[1] Tiraboschi ovamo odnosi ona dva pisma Petrarkina, na ime na Brunia i Uga; pak misli, da se je Ivan iz Pavie vratio u Rim i Napulj.

[2] MSC. cit. p. 21, 6.

[3] Ibid. p. 36, a.

[4] Ibid. p. 21, b. „E Conegliano s. memorie patruus meus Thoma, gradensis patriarcha, me extorquet, cuius licet plurima me sanctitas iuuaret, moraret et dilectio, nichilominus iniquitatem summamque per fidiam scelestissimi cuiusdem fratris Victoris, eius ministri, perpeti non ualui; sed indignans et eger animo Paduam ab illo transiui".

[5] Ibid. p. 125—126.

[6] Ibid: „Inde (scil. Padua) illicet Bellunum ad iuniorum praecepturam conducor".

Digitized by Google

a communi, eo quod esset nimium valens et in multo maioribus quam professor grammatice et non bene aptus ad docendum pueros"[1]. Učiteljevao je pako ondje od godine 1375. Uzrok, za što je nakon dovršena ugovora prestao učiti, navodi se, što se nije u obučavanju prilagodjivao djeci, baveći se radje višim naukom. I prijatelji su njegovi držali, da je pozvan na više zvanje. Tako se sačuvalo jedno pismo[2], upravljeno „Johanni de Ravenna viro excellentis ingenii", u kojem neimenovani prijatelj njega žali, što mora svoj visoki duh sniziti u kukavnu učiteljevanju. Ali sam Ivan navodi i drugi razlog, za što je Belluno ostavio: „Ubi — tako piše — haud sponte uerum felicius secundis himeneis vincior. Ibi tum indulgenda bene morate coniugis tum studendi oportunitate quietus nichil innovare meditabar; nec ut hactenus hererem, fortune libuit. Ecce mors secors aufert hereditatem, macram quidem et perplexam, coniunx adit causam prorsus litium sed melioris fortune michi. Nam conuenerunt aduersum me atque coniurarunt affines mei; et quod primo colebant, impugnare cepere, de paupere regno, ut ait Statius, disceptantes. Quibus quidem sepenumero aiebam, nihil opus esse tanta inuidia debachari; quippe qui satis bonas olim opes, et meas quidem, puer contempsisse potuerim, nequaquam ob exiguas ac parafernales contumeliam me passurum; quamobrem si iure agerent, ultro me cessurum. Et tamen (nec) pudor, nec fas iusque obstinatos ab incepta inuasione minime rec(p)ellebat; verum callidi potius hiantesque ac ueneno insani fori astuque armati quietum hominem et dolosarum insolentem artium, sponteque inter litteras ociantem quotidianis me citationibus vexabant, donec tedio causandi a scelerati(s) hominibus et ciuitate ingrata et, ut cum stomaco loquar, me prorsus indigna abruptus repeto Paduam"[3].

Iz ove se izpoviesti samoga Ivana razabire, da se je on u Bellunu oženio po drugi put (secundis hymeneis). U svih dojakošnjih izjavah nigdje se ne spominje prva žena, koju bijaše mu našao ravenski gospodar Bernardin još kano golobradu momku. Kakav je Ivan do sada vodio život, ne bi ga bila ona Ravenjkinja ni sliediti mogla. Kada je Ivan došao u Belluno godine 1375., dakle oko 30 godina star, imao biti slobodan. Nije se rado, kako veli, oženio; ali ženitba bijaše sretna, jer žena bijaše, kako kaže „bene

[1] Colle loc. cit. p 95. Tiraboschi l. c. p. 272.

[2] U rukop. 1269 sveuč. knjižnice u Lipskom, Fol. 107. Voigt. op. cit. p. 220.

[3] MSC. cit. p. 21, b.

Digitized by Google

morata". Sreću mu razvrgoše rodjaci radi miraza ženina, valjda poslije smrti njezinih roditelja. Ivanu, udubenu u nauku, dosadi parnica, pak ostavi Belluno. Uspomena na taj grad sačuva se u dva pisma Ivanova; jedno je upravljeno na biskupa Antuna, drugo na njekoga Baptistu[1].

Ivan je dakle opet u Padovu došao godine 1379. Tada je gospodar obćine Franjo I. ili stariji da Carrara, zakleti neprijatelj svojih susjeda Mletčana, želeći jim se osvetiti za nepovoljni ugovor mira od 21. rujna 1373. godine stupio u savez s Genovezi i s Ugri proti republici sv. Marka. Franjo je oči bacio na trevisansku marku, ne bi li ju osvojio. Obsada Trevisa godine 1379. ne uspie; ali sliedeće, uzprkos poraza dne 14. rujna kod Casale, Franji je pomoćju saveznika poslužila ratna sreća u toliko, da kada bi mu mir ponudjen, odgovori ponosito, da ne prima nikakova predloga, dok ne bude postavio uzda konju od tuča nad vratima crkve sv. Marka. Ovomu krvoproliću učinio je kraj poznati turinski mir od 8. kolovoza 1381. godine, koji je izbrisao sve za padovanskoga gospodara nepovoljne uvjete ugovora od godine 1373. Franja zovu suvremenici „vir singulari prudentia".

Kada je Ivan došao u Padovu, primi ga za jedno vrieme u kuću učitelj gramatike Carletto. Za tim uze si stan sa slugom, nehoteći biti nikomu nepriličan[2]. Poslije nekoga vremena nadodje mu i supruga, ali sa smrtnom bolešću, kojoj prije nego godina prodje, podlegnu. Sada ostade Ivan sam s djetetom sirotom. U jednom pismu[3] jadikuje, koliko mu brige zadavaše odgoj toga djeteta, koji je imao povjeriti služkinji, jednoj gorjoj od druge. Napokon bijaše prisiljen predati diete jednomu iz Belluna. Što se pako osobe njegove tiče, Ivan je ušao u volju padovanskomu gospodaru Franji da Carrara, o kojem veli: „ubi continuo illustrissimus princeps familiaritate me prima et rerum incrementis dignatus est; sicque, diuino munere, qui sedulo me exagitationibus indignis stimulantes abeuntem miserum arbitrati sunt, letis magis ac secundis fruentem conspicari uel inuiti coacti sunt; quibus profecto, tametsi male meritis post usu gratiarum benignissimi principis diui Francisci commodus inuentus sum"[4]. A preporučio je Ivana Franji spomenuti učitelj visokih škola u Padovi Marsilio di s. Sofia. Ivan zove Marsilia „medicinae

[1] Ibid. p. 126, b. — 128, b.
[2] Ibid. p. 40, b.
[3] Ibid. p. 41, b. ss.
[4] Ibid. p. 21, b.

Digitized by Google

principem". Vriedno je spomena, što je Marsilio zavolio učenika Petrarke, prem je ovaj bio odrješitim protivnikom averoističkoj filozofiji, koje je jednim od glavnih pobornika bio Marsilio. Ali ovaj je prijateljski obćio takodjer s Ludovikom Marsigliem, kojega je takodjer poticao Petrarka, da ustane proti Averoesu, tomu, kako ga zove, „biesnomu psetu", koje laje proti Kristu i katoličkoj crkvi. Preporukom dakle Marsilia, svoga „pokrovitelja" (patrocinator) i „jedinoga svjetla Padove" (lumen unicum Patavi), dodje Ivan u doticaj s padovanskim gospodarom. On je njegov dvor polazio, ali dugo stanovao izvan njega, dokle napokon ne bude u nj i na stanovanje pozvan. „Cum in aula — piše — plures menses agerem, ubi cuncta magnifice absque ulla solicitudine curaue mea propinabantur". Ivan se smatrao „Carrigeni senioris vernam". Ovaj, želeći svojoj vojničkoj slavi dodati još slavu pokrovitelja znanosti, bijaše osim rečenoga Marsilia pozvao na visoke škole padovanske druge takodjer glasovite učenjake one dobe, izmedju kojih spominjemo pravoslovca Balda iz Perugie, onamo pozvanoga iz Firenze. O tom piše naš Ivan: „Carriger heros Franciscus magna auri summa Baldum Perusinum iuris consultum Patauum traxit"[1]. Kano što je indi Franjo s učenimi ljudmi u obće, tako je i s Ivanom rado obćio. Ivan se je i kašnje sa zahvalnošću sjećao toga ljubeznoga odnošaja. „Ego quoque — tako je pisao[2] Franjinu sinu Rudolfu — sponte unum in famulitio me fuisse confiteor primam trahens ad gloriam, quod inclito genitori tuo probatus et amatus fui ea nimirum tempestate, qua omni passim Europa clarissimam famam vera virtute superaret, eatenusque sibi placuisse ad alacritatem semper commemoro; nec minus quoties quanti me faceret testaretur, quod iuvenem iam grandeuus ipse patris ubique vocabulo compellaret, qui titulus, veteres apud aulicos quisquis superat, adhuc mihi perseuerat. Omitto quidem, iactare nullatenus erubesco, quod ei curis a ciuilibus libero usque raciocinando, spaciando, comessando, quiescendo ferme primus in vernis extiti, uix unquam sine me urbe excessit. Si insolenciore euentu animo laborasset, exclusis pene singulis, presentem me ac dicentem esse urgebat, quieturus insuper die seu noctu mea semper oracione in soporem usque pasci iuuabat . . . Ego autem iuuenis et pauper aulam adii, quid dico: adii? immo ultro uocatus, tractusque fui . . ." Franjo dakle želio je uviek

[1] Ibid. p. 114, b.

[2] Ibid. p. 143, a, b.

Digitized by Google

imati Ivana uza se i u svojem društvu, pače običavao je razgovarati se s njim i u postelji prije počinka. O jednom od takovih razgovora pripovieda nam sam Ivan na drugom mjestu[1]: „Congruit — piše — hoc loco, quid princeps Patauum senserit, cum de Urbano pontifice. assidente me eius lectulo, quiescebat enim, initio intervenissem. Credo, ait, Urbanum pontificem summum, si autem minus est, eidem nichilominus, quo in sacrosancta ecclesia huiuscemodi consuetudo peruersa improbandi approbata funditus conuelleretur, adesse cunctorum suffragia par esset sententia prorsus habenda instar oraculi". Predmetom dakle govora bijaše veliki razkol u zapadnoj crkvi, za kojega dokinuće brinuli su se najodličniji muževi one dobe; ali koji se je bio zaoštrio upravo tada, kada je uz Urbana VI. (1378.) izabran bio stožernik od Geneve Robert, pod imenom Klementa VII. O ljubavi k znanosti, kojom bijaše Franjo nadahnut, piše Ivan uz ostalo sliedeće[2]: „Haud indignabitur, scio, in philosophorum exemplis habere locum meus princeps Euganeus Franciscus carissimus, ut cuius auspiciis ac fauore semper studia floruerint, sexagesimum agens annum preter id, quod amplissimis belli pacisque ac rei publice curis, que multe et varie in regnantium pectoribus volitant, temporis impendebat, semper aut audiendis lectionibus aut historiarum narrationibus aut acutorum disputacionibus studiorum uacabat, ita ut mandendo, bibendo, deambulando his animum exerceret. Nullo inerti otio detinebatur, sompnum capturus semper qui legeret aut illustria ueterum explicaret facinora . . . adesse uolebat, donec sopor oberrantes sensus, uelut ad domicilium, penitus cogeret . . ." Ovom ljubavlju za znanost, ovom odanosti k njezinim gojiteljem, ovom zaštitom svakoga napredka dva su posljednja Carrarca u Padovi stvorila njeko stečište preporadjajućih se nauka i tim prednjačila drugim gospodarom većih i samostalnijih talijanskih gradskih občina. U dvoru bi se oko vladaoca sakupljali srodni dusi i medju sobom sklapali sveze, koje su toliko doprinesle k bržemu širenju novih pomisli. Ivan je u dvoru padovanskom upoznao se i sprijateljio s mnogimi prvaci nauka one dobe. Ovdje je zametnuo takodjer prijateljstvo s Pavlom de Regulo iz Trevisa, s kojim je kašnje, kada su se razstali, i dopisivao.

---

[1] Ibid. p. 66, a.

[2] Hystoria Ragusii. MSC. biblioth. acad. nro. 828, p. 18—19.

Digitized by Google

Ali nije se Ivan u Padovi samo grijao na dvorskom suncu, već je i na učiteljskoj stolici djelovao. U občinskih spisih bilježničkih[1] spominje se on dne 22. ožujka 1382 godine kano „artis rhetorice professor". Iz ovoga se spisa razabire, da je odredio punomoćnika za prodaju svoga imutka u Bellunu. Kano profesor retorike čitao je Ivan o Ciceronu i o rimskih pjesnicih[2].

Malo za tim imao je Ivan ostaviti Padovu. Odavle otidje po vlastitoj izpoviesti[3] u Mletke. Šta ga moglo na to sklonuti, dočim se je i kašnje rado sjećao, kako je obilno i ugodno živio u dvoru padovanskom? Spomenutomu svojemu prijatelju piše, da ne živi više „ea lauticia, quam . . . in aula serenissimi principis Euganei . . . assueueram"[4]. Uspomena na Franju uviek u njem ostala živa: „Nequeo preterire — bilježi u jednom pismu — magnanimum heroem Franciscum Carrigerum, quem ut libenter audiebam, sic auide meis intexo narracionibus"[5]. Šta ga dakle odmamilo ili odtjeralo iz Padove? Evo što sam piše[6] o povodu svoga odlazka: „Inde (Patauo) rursus diuina miseracio, per nefariorum faccionem operata, quo ne dolens ac mestus ruituram felicitatem principis (Francisci), quem tantopere diligerem, uel tot insurgentes scelerum facies intueri cogerer, aut ne pari fortassis ruina conuoluerer, me diuellit; quod meditans, quantas debeo gracias deo, qui me dignatus honeste segregare a turbidis iamque imminentibus principio rebus . . . ?" Ove rieči postati će jasnije, kada jih stavimo u svezu s dogodjaji sbivšimi se s padovanskim gospodarom Franjom upravo u to vrieme.

Jurve smo nješto više spomenuli, da je Franjo nastojao svoju vlast protegnuti na štetu mletačke sada u rat upletene republike. Kada mu godine 1379 i 1380 ne podje za rukom zaposjesti trevisansku marku, opeta je kušao sreću godine 1383. Tada je Treviso bio u vlasti austrijskoga vojvode Leopolda, komu su ga Mlečani ustupili bili, samo da ne dodje u vlast padovanskoga gospodara. Vojska padovanska, ne pazeć na to, zaposjede njeka mjesta u marki i u travnju rečene godine obkoli Treviso. Vojvoda Leopoldo došavši sa 8000 momaka ne mogaše otisnuti padovanske vojske; što ga ponuka primiti ponudu Franje, da mu grad s oko-

[1] Colle: Storia scientifico-litteraria dello Studio di Padova IV, 96.
[2] Ibid. p. 79 ss.
[3] Epistolae msc. p. 6, b
[4] Ibid. p. 8.
[5] Ibid. p. 112.
[6] Ibid. p. 22, a.

Digitized by Google

lišem proda; i tako unidje njegova vojska u grad dne 4. veljače 1384. godine. Mlečani, bivši drugdje zabavljeni, niesu mogli svega toga prepriečiti; ali niesu mogli ni pregorjeti ovoga gubitka. S toga su najprije (1386.) poticali proti Carraru gospodara Verone Antonia de la Scala; onda su proti njemu uglavili savez (29. ožujka 1388.) s Viscontiem Galeazom, gospodarom Milana. Franjine sile nisu dakako bile dorasle tolikim neprijateljem. Što videći savjetnici njegovi i puk padovanski prisiliše ga, da se dne 29. lipnja 1388. godine odreče vlasti na korist svojega sina istoga imena[1].

Evo, te je dogodjaje imao pred očima Ivan, navodeći uzrok svojega odlazka iz Padove. Nije htjeo — kaže — biti ondje svjedokom „rušeće se sreće vlastodržca, kojega je toliko ljubio"; nije htjeo gledati lica ljudi, koji su se ustali proti njemu; nije htjeo upleten biti u jednaku sudbinu; htjeo se ukloniti „približujućim se nemirom".

Ivan je da kako mogao u Padovi samo vidjeti znakove približavajuće se oluje; ali toka njezina i svršetka nije mogao predvidjeti. On je tada već ostavio bio Padovu. Mnogi su mu zamierali, što je ostavio onako liep i častan položaj; ali kašnje su korak njegov odobravali videći, kako je svim opasnostim izmaknuo: „Quis non improbavit — piše[2] fiziku Almeriku — deliriumque censuit, cum Padua decederem, gratia et fauore omnium circumfultus? Quis non postea probauit, sapiencieque ascripsit?"

Scienim, da je Ivan još godine 1382 ostavio Padovu, valjda ne dugo poslije one odredbe u ožujku, kojom je htjeo prije urediti svoje imovinske odnošaje u Bellunu t. j. baštinu svoje pokojne žene. Da se je za tim uputio u Mletke i ondje jedno vrieme boravio, sliedi iz rieči, koje gore navedenim nadovezuje: „Quamdiu erat in fato meo restiti Venetiis"[3].

U Mletcih stanovao je Petrarka više godina (1362—7); on je tamo češće dolazio, jednom takodjer, kako spomenusmo, došao kano poslanik milanskih Viscontia (1353), te tom prigodom držao pred viećem uznositu besjedu. Medju prijatelji i štovatelji, koje si je Petrarka u gradu laguna stvorio, bijaše dužda Andrija Dandolo (1343), pisac poznata i za nas znamenita ljetopisa, za tim Benin-

[1] Obširno pripovjeda ove dogodjaje Gattaro: Storia Padovana. Muratori: Scriptor. rer. ital. XVII, 461—639.

[2] Epist. MSC. p. 156, a.

[3] Ibid.

Digitized by Google

tendi de' Ravegnani, od god. 1352 kancelar republike († 1365), hvaljen kano „acer vir ingenio promptaque oratione". U Mletcih našao je Petrarka u osobi spomenutoga Donata iskrenoga prijatelja i velikoga obožavatelja, kojega je i naš Ivan pohadjao. Prisutnost Petrarke u Mletcih i njegov ugled nije ostao bez svakoga upliva na prosvjetni smjer viših razreda gradjanstva. Ali nije mu pošlo za rukom, kano n. p. u Firenzi, sastaviti veći krug jednomišljenika. Mletci bijahu trgovačka občina; sve su njezine uredbe prema tomu udešene bile. Kada je zora prieporoda znanosti i umjetnosti svitala u Italiji, ostali su Mletci vjerni svojemu praktičkomu na sticanje blaga upravljenomu životu. Mladež se sveudilj odgajala za trgovinu, te se za humanističke nauke i misli slabo oduševljavala. Još okô god. 1430 pjevao je Gregorio Corraro u satiričkoj pjesmi o odgoju o mletačkoj omladini: „At Veneti pueri longis ambagibus haerent, aut abaco discunt teneri. imberbesque etiam tum assyrias Latio mutant sub sidere gazas; solae divitiae remo velloque petuntur"[1]. Samo pojedini „nobili" nalazili su nasladu takodjer u naucih, u zanimanju sa starimi klasičkimi pisci; a medju njimi plemićke obitelji Giustiniani, Zeno, Trevisano, Barbaro. Nalazimo takodjer našega Ivana u prijateljskom dopisivanju s Markom i Leonardom Giustiniani[2]. Marku bijaše Ivan učiteljem („nam quantuluscunque sim, fateri non erubescis, me tibi fuisse preceptorem"); pak se je na njega i kašnje obraćao, da bude sudijom njegovim listovom t. j. da sudi, kako su sastavljeni. Ivan hvali u Marku želju za znanjem, koja da je tim veće hvale vriedna, čim je rjedja u Mletcih: „Satis est, fili carrissime, tua (cura) eiusmodi etate studiis litterarum adversante precipue ritu ciuitatis . . Cernis in urbe uestra quam numerosa et opulens pubes, quorum eruditi sunt pauci, nemo tamen rudis omnino. Quid ita? quia nimirum melioribus annis, quo erudiri potuere, aput mercenarios litterarum tempus deteruere; subit interim etas actuosa, comerciique ambitus subit; tum non solum linquitur scola, sed fastiditur; quodsi etate conducibili eousque profecissent, ut sciencie dulcedinem gustillassent, ausim dicere, ad negotia iuuenescentes difficile retorquerentur, forentque apud nos haud pauciores, qui litteris quam qui mercibus deferuerent . . ." Ivan dakle spočitava mletačkoj mladeži onaj isti nemar za nauku, koji joj kasnije Corraro predbacivao. Onaj drugi

[1] Rosmini: Vittorino da Feltre. Bassano 1801. Kod Voigta op. cit. I, 419.

[2] Epist. MSC. p. 155, 158.

Digitized by Google

Giustiniani, na ime Leonardo, bijaše za mladosti čuven Petrarkista, ujedno prijatelj glasbe, te je kano takav sam sastavljao napjeve svojim canzonettam. Osim latinskoga znao je i grčki jezik, u koj je takodjer za mladje dobe preveo tri životopisa iz Plutarha. Napokon Leonardo bijaše prvi od mletačkih plemića, koji je u svojoj palači sabrao oveću sbirku latinskih i grčkih rukopisa[1]. U Mletcih je Ivan našao zaštitnika takodjer u osobi Petra Contarena, što izpovieda u pismu na mletačkoga fizika Ivana ovimi riečmi: „Interim mei memoriam habe apud dominos meos, quos nosti, et imprimis d. Petrum Contareno, cuius fauorem, opem et opes precipue sensi"[2]. Imade medju pismi Ivanovimi jedno pisano „Venetiis XII kal. Septembris"[3] „iuris doctori d. Francisco Çabarelle". U tom pismu kaže Ivan uz ostala i ovo: „Inter vite molestias infestissimum tuli huius belli tempore audire amicos, nec audiri potuisse mentior . . ." Scienim, da se ovdje misli spomenuti rat s padovanskim Franjom, pak da je Ivan pisao taj list za sadanjega boravka svoga u Mletcih.

Jeda li je Ivan u Mletcih bio javnim učiteljem, moglo bi se naslutiti iz navedenih rieči u pismu na Marka Giustiniana, prem nije izključeno, da je Marko slušao Ivana i drugdje, n. p. u Padovi.[4]

Za što je Ivan i Mletke ostavio, kaže svomu prijatelju iz Tarvisa Petru Rugulu ovimi riečmi[5]: „Ab urbe Venetica in hanc maritimam Dalmatiae rupem desperans rerum meme precipitem dedi". Koje rieči, ako se stave u svezu s onimi na Zabarella, znače, da su javni poslovi u Mletcih i Padovi dušu Ivana tako ozlovoljili, da je rado prihvatio prigodu ostaviti talijansko zemljište.

U srpnju god. 1384 nalazimo Ivana u našem Dubrovniku. Strani književnici ili nisu znali, da je Ivan bio u Dubrovniku, ili su samo nagadjali[6]. Ali ni oni ni naši domaći[7] nisu znali, kada i koliko je on boravio u Dubrovniku, pače što je ondje bio. Sve ove slutnje razbijaju, sve ove neizviestnosti razjasnjuju nam s jedne strane

[1] Voigt op cit. I, 420—1.
[2] Epist. MSC. p. 158, b.
[3] Ibid. p. 150, b. 151, a
[4] Voigt op. cit I, 220, komu nisu bili poznati ovi podatci, kaže: „Seine Schule in Venedig, wo Gasparino da Barziza sein Zögling gewesen sein soll, beruht wohl auf einem Irrthum".
[5] Epist. MSC. p. 6, b.
[6] Voigt loc. cit. „Da unter seinen Werken eine Geschichte Ragusa's erwähnt wird, ist zu vermuthen, dass er auch hier eine Zeit lang geweilt".
[7] Appendini: Notizie storico-critiche II, 316.

Digitized by Google

službeni spisi obćine dubrovačke, s druge očitovanja samoga Ivana. U knjigah reformacija nalazećih se u dubrovačkom arkiva čita se uz ostala sliedeće[1]: „MCCCLXXXIV, indictione VII, Julii die 25. In maiori consilio, ballote LXIX. Prima pars est de faciendo Ser Johannem de Ravenna solum notarium nostrum recipiendo salaria de instrumentis secundum modum antiquum et secundum quod ei ordinabitur per minus consilium cum illo salario et illo termino, quo sive quibus fuit conductus. Captum per LXV". Na dalje čita se na drugom mjestu: „MCCCLXXXV 28. Martii. In maiori consilio, ballote 75. Prima pars est, quod confirmetur ser Johannes noster notarius cum salario ducatorum CLX, ubi habuit CL, et quod provideatur de domo cum cisterna, pro uno anno proxime venturo a die sui termini recipiendo salarium scripturarum secundum modum antiquum. Captum per LXVIII". Napokon na trećem mjestu je pisano: MCCCLXXXVI, indict. IX, die XX Augusti. In maiori consilio. Prima pars de confirmando magistrum Johannem de Ravenna pro uno anno proxime venturo a die sui termini cum salario, modis et conditionibus usitatis. Captum per omnes".

Iz onoga prvoga podatka sliedi, da je Ivan bio dne 25. srpnja 1384 god. izabran za notara, jer se kaže „de faciendo". I zbilja čita se u knjigah reformacija, da je pred tim, na ime god. 1383 i 1382, notarom bio njeki „Johannes Foschus" tal. Fosco. Ali odanle se takodjer vidi, da je Ivan bio pred tim pogodjen („conductus") za notara, pak onda na temelju pogodbe u vieću imenovan za notara. U Dubrovniku na ime osim učitelja i liečnika uzimalo se takodjer perovodno osoblje kancelarije pod pogodbom u službu. Svi ovi činovnici uzimali su se iz Italije, te bijaše običaj, da je vieće onamo poslalo svojega punomoćnika, koji je imao ili stavnu i izviestnu osobu pozvati te se s njom pogoditi, ili drugu prikladnu osobu naći. Kako je to bivalo, jasno nam pokazuje naputak[2] od god. 1359, mj. kolovoza, izdan po knezu Ivanu Buniću za Martola Gjorgjića, Mišu Bobalića i Vlaha Držića, koji su poslani, da traže dobroga liečnika najprije u Mletačkoj. „In prima debie cerchar, se vui pode aver al nostro salario maistro Gracioto et maistro Albertino da Mantoa, o maistro Nicola da Trevisio. Et se in Venesia non podesi aver algun de questi III, et vui pone le sorte intro de vuy, qual debia andar fuori de Venesia a cerchar; et quello, a

[1] Izpisao mi g. prof. A. Vučetić, kojemu budi na toj usluzi hvala.
[2] Monumenta spectantia historiam Slavor. merid. XIII, 278.

Digitized by Google

chi tocharà la sorte, debia andar in pena de yperperi C; et debia andar a zercar a Padoa; et se a Padoa non se podesse aver, debia andar a Bologna . . .“ Onda se zaključuje, da ako bi mogli jednoga od one trojice zadobiti, neka ga pogode na dvie godine.

Ovim načinom bio je Ivan pozvan iz Mletaka i pogodjen najprije na godinu dana uz plaću od 150 dukata na godinu i uz obične pristojbe kancelarijske za izprave, koje je sastavljao i izdavao. Druge godine bijaše mu plaća povišena za 10 dukata, i k tomu dodana kuća za stan, providjena bunarom; treće godine bijaše mu sve to potvrdjeno.

U kancelariji dubrovačke obćine bijaše obično pet perovodnih, kako bismo kazali, osoba. Dva notara ili kancelara, koji su prisutni bili sjednicam vieća, te bilježili zaključke njegove i sastavljali pisma u smislu tih zaključaka. Osim toga su oni sastavljali i izdavali sve javne izprave u ime vieća, nadalje oporuke, darovnice, punomoćja. Kadšto je taj posao bio povjeren samo jednomu bilježniku ili kancelaru, ili mu je dodan bio pomoćnik (socius). Kako se iz navedenoga zaključka veloga vieća od 25. srpnja 1384 god. vidi, bijaše Ivan izabran sam za notara. Dvie druge perovodne osobe bijahu pridieljene sudu i civilnoj kuriji. Napokon peta je vodila računske knjige. Za ona četiri mjesta birani su uz pogodbe stranci i to Talijani. Zahtievalo se pako od njih, da budu „litterati docti grammaticam“. Svi ovi poslovi vodili su se latinskim jezikom ili bolje „latina vulgari“. Ali pošto je Dubrovnik mnogo obćio sa susjednom Bosnom, Humom, Zetom, Srbijom i Bugarskom, s ovimi pako dopisivao slovjenski, to je imao u kancelariji još uviek jednoga notara ili kancelara slovjenskoga (slavicus) iz domaćih pismenih ljudi[1].

Glede svojstva, koja su se od kancelara zahtievala, bijaše ova služba ravna učiteljskoj; s toga su i u Italiji u ono doba bili za kancelara redovito birani učitelji ili ini učeni ljudi. Naš Dubrovnik, koji se osobito u Mletke rado ugledavao, sliedio je i u tom talijanske obćine, kad je Ivana pogodio za svoga notara.

Ivan je indi ljeti god. 1384 nastupio svoje novo zvanje. On je pršao na posve drugo polje, do sada u školi uz knjigu, sada u pisarni i u vieću. On je mislio, da će se i uz kancelarijske poslove

[1] Ovako opisuje dubrovačku kancelariju nješto kasniji pisac Filip de Diversis: Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum incl. civitatis Ragusii Ed. Brunelli. Zara 1882, p. 75—6. S ovim se opisom slažu službeni spisi.

Digitized by Google

moći naukom i pisanjem baviti: „Cum munus — piše — haud litteris ineptum, aptum potius et homini libero conueniens sortitum iri putarem, in sordidum indignumque incidi, adeo seruile, inordinatum, inquietumue atque importunum, ut nichil supra omnia huiusce portionis incommoda temeritatis et amplioris ocii seu ingenii foret attingere“[1]. Kako mu se je novo zvanje činilo neudobno i tegotno, pak i dosadno, vidi se iz ovoga jadikovanja[2]: „Extimacionis satis ac nominis cancellarii titulus habet; rem si uero ipsam metiare, autoritatis parum, plurimum seruitutis . . Primum haud uni cure mancipatur, uerum quot sunt hominum urgente auaricia seu uoluptate cogitationes uane; nec uni sed omni obtemperandum est plebi. Non litteris, non professioni, non titulo muneris prehabita maiestate, leui quisque ac flocco impetu quantinus condicione sordescat, cancellarium ciet, nulla temporis, nulla loci, actionis nulla ordinisue adhibita consideracione . . Si in foro nundinetur, amicum si consulat, si indulgeat sodalibus, si sibi ipsi, minime paratur et insequatur actutum, inexplebiles questus, murmura, argucie, improbacio atque exprobacio, deinde contumelie ac mine . . . Quo autem huius ope moles quanta sit, pateat, maleficia, testium depositiones, criminaciones, prede, lamenta, citaciones, credita, testamentorum distribuciones, tutele, inuentaria, sacramenta, publicanorum soluciones, creatorum nomina, criminum causarumque sentencie, locaciones, empciones, uendiciones, pacta conuentaque, presentaciones, sequestra, inhibiciones, precepta, edicta, decreta, ciuilitates, proclamaciones, multaque, que pretereo, officine huius solicitudo sunt. Edicta publica insuper ac uendicionum tituli cum precene triuiatim decantandi, quo quid uiro litteras profitenti excogitari fedius potest? Viduarum quoque ac ceterorum, quibus nefas est tribunal adire, quo rerum pro meritis accipiatur assensus, domus obeunde; quod autem reorum supplicia cruciatusque presenciam huius exigant, taceo. Ad ciuilia nemo iudicibus ad causas, uti mos peruetustus dictabat, in triuio sedentibus, cancelarium in subselliis ordo collocat. In fronte igitur astantium atque pertranseuntium populorum citaciones, edita quidem et sapiente indigna uoce singulatim, prout quemque sortio conciniuit, explicande; tum instrumenta, testificata documentaque ab reo atque actore producta materno cuncta clamore reuelanda. Audienda item clamorosi iurgia fori, ut ait Se-

[1] Hystoria Ragusii. MSC. p. 1.

[2] Ibid.

Digitized by Google

neca, linguasque uenales, ut Lucanus, quorum peticiones, oppositiones, improbaciones, inficie aggeratim ab actore et reo utrimque delatrate, corde sigillande ac sigillate cum sententia, ita mos exigit, uolumini contexende. Cum semper sit infidelis memoria depositi, quod incomposite ac turbulente credideris . . . quo tanta tamque dissipatim atque inconpaginate tradita, una exquisite instruere, congestare queat, nulla est opus secordia, arrectis potius exertisque auriculis, ne quid efluat e prolatis. Nec ab huiusmodi opera festi pacem dies habent, sed quo maximi sunt, hoc indulgentius instandum; quippe confluentibus ut qui circumferientur agrestibus urbanis cuncta rixisque fremoribus completa sunt. Quid de iugi assistentia cancellarii cum regente? Hic ei reipublice lege debetur, ut qui presit, ni nature necessitas extorqueat, a mane in vesperum in porticu ad ora deambulantium perseueret, mos, quod iudicium magis est peruium passis iniuriam, certe non improbandus. Hic igitur ad subsellia sedendum ut in spectaculo, cuius frequentatione loci, Seneca teste, moribus bonis damnosius nichil est. Ita enim hereat oportet huius obsequio, ut sedente magistratu sedendum, deambulante deambulandum sit. Vix enim, inquam, suapte appetitu refectionem diariam sumi contingat, sicque illorum gregem totalem cedentem auxonia non euasi, qui ad alienum somnum dormiunt, ad alienam famem comedunt, ad alienum gressum ambulant, quorum sorte miserius, ut ait Seneca, et infortunacius nichil est. At uero dictata, quod sue maxime uidetur esse professionis, non pro ingenii facundia seu fecunditate artisue preceptione, sed pro aliene potius ruditatis aut inscitie conceptu, nec unius quidem, cuius in sententiam haud foret perdifficile cedere uel eam ipsam ab erroris caligine detergere, sed plurimorum fabricanda sunt. Sub tot itaque uariorum doctrina ingeniorum ad ipsam dicendi rationem tam cecutientium quam temere et casu per quod impetu uerba formantium, cum alius crassam, attenuatam ille, hic scrupulosam exoptet orationem, quante sit molis dictatorem esse censeat, qui bene dicendi non ambigit rationem. Admirabere, vel magis rideas, ubi noris, disceptationem ex oratiuncule differentia subortam, in qua nulla vel delira anicula ponendum cauillam putet . . . Audine, in obeundis quoque consiliis, quam multa vite iactura et labor inest. Primum recensendi proceres, an quinquagenarium expleant; deinde loco edictore, voce quidem preconia, quo multa plectantur absentes, singillatim nominandi. Circumferende item distributim, quibus sortiendum est, pile; declarandeque, materno sed eloquio, littere destinate anna-

Digitized by Google

libus, inscribenda decreta, suspensis item mutisque labiis audiende disceptationes, conciones animose, opiniose, contenciose, clamores, ne dicam furores, consulta quoque et ab ratione semotissima et ipsam plerumque rempublicam maximas in calamitates precipitantia . . . Contemplare igitur, quante sit molis, si bene, si docte, si composite, etiam si nequiter, si dolose, si fatue, si dissolute peroretur, haurire auribus omnia . . . Ex quibus omnibus potes ipse colligere, quid hos me in questus impulerit".

Što se dakle Ivanu najmanje svidjalo u službi kancelara, bijaše njegov nesamostalan položaj; dužnost bo njegova bijaše pisati, sastavljati, bilježiti, ne što je sam htjeo i želio, nego što mu se zapoviedalo, što su drugi kazali. Taj mu se je položaj pričinio nesnosljivijim, kada ga je s predjašnjim, naime u Padovi, uzporedio. „Aduerte — piše u tom pogledu — quam iniqua et aduersa fortuna mea, qui mitem dominum et principem, et diligentem, quodque prestantius est, et prudentem, quo michi uacarem, declinaui, proque uno uiro multis obtemperandum; menstruo (quippe) presidatu reguntur, sicque quot mensibus alternandi sunt, si vanus, si furens, si fatuus, tolerandus est"[1]. U Padovi ostavio je jednoga, i to krotkoga, ljubeznoga, pametnoga gospodara, samo da sebi živi; a sada ima se pokoravati svaki mjesec drugomu gospodaru; jer se je, kano što je poznato, od god. 1359 birao u Dubrovniku knez na mjesec dana.

Ako je takova služba dosadna bila mužu, koji se do sada isključivo knjigom bavio, to mu se nisu činili prijazni ni drugi odnošaji, u koje je dospio. Već pusta okolica grada Dubrovnika neugodno se dojmila Ivana, koji je naviknuo bio ravnici mletačkoj i zelenim brežuljkom, riekam i potokom talijanskim: „Qua uersus inspexeris — piše iz Dubrovnika prijatelju Pavlu de Rugulo — arentia sata et procellosum mare patet; non dulcis aque muscosis sempiterne lapillis scaturigines, non distincta floribus prata, nec quibus insideat ueterem defletura querellam philomena rami frondentes"[2]. S toga, kad je njekomu znancu u Italiji spočitavao, kako jim je udes različit, napisao uz ostale i ove rieči: „Tu preclaram feracemque urbem ex Latiis, ego litoris Epidaurii rupes colo"[3], hoteći tim reći: koliko si ti, koji u liepom i plodnom gradu Italije stanuješ, sretniji od mene, koji živi u toj primorskoj dubrovačkoj

[1] Ibid. p. 30.
[2] Epistolae p. 3, a
[3] Ibid. p. 58, a.

Digitized by Google

krši. I svomu učitelju Donatu tuži se[1], što je „ab extremo Latii (na ime Mletaka) inter saxa atque montes detrusus horendos".

Ali ako se je Ivan našao u Dubrovniku tudjinom po položaju njegovom, još se je više takovim smatrao po narodu, u kojega je sredinu došao. Jezik, kojim se je gradjanstvo a još više okolišno pučanstvo dubrovačko već tada služilo, osobito u dnevnom životu, bijaše Talijanu Ivanu nerazumljiv: „Primum illud non deest incommodi — tako sam izpovieda — quod ego cunctis, omnes mihi sunt ydiote, per interpretem agenda omnia . . . Id quoque tedium auget, quod ignaros latini sermonis nescio michi barbari, quorum opus habes, admoneri". Ovdje se pod „sermo barbarus" razumieva za cielo jezik slovinski, hrvatski. Ali i talijansko narječje, koje se je tada govorilo u gradu, bijaše pravomu Talijancu slabo razumljivo. Ovdje je glede jezičnih odnošaja u Dubrovniku vriedno spomenuti, što Ivanov domorodac Filip o tom piše[2] pol vieka kašnje: „In . . omnibus consiliis et officiis civilium et criminalium oratores seu arengatores, advocati, iudices et consules legis statuto latine loquuntur non autem sclave; nec tamen nostro idiomate italico, in quo nobiscum fantur et conveniunt, sed quodam alio vulgari idiomate eis speciali, quod a nobis Latinis intelligi nequit, nisi aliqualis, immo magna, eiusmodi loquendi habeatur saltem audiendo consvetudo: panem vocant pen, patrem dicunt tata, domus dicitur chexa, facere fachir, et sic de caeteris, quae nobis ignotum idioma parturiunt". Kako je latinski jezik bio tada malo poznat Dubrovčanom, vidi se iz ove primjetbe našega Ivana[3]: „Ita litterarum penitus ignota uis est, ut ipsi quoque sacerdotes nisi materna dictione lectitare nichil norint; diuinorum officiorum codices usu ipso ac male quidem legunt, soloecismis barbarismisque lectionem claudicare facientes, ut non deuotionem audienti sed tedium pariant. Sexagenarius ferme abbas in festo episcopi et martiris Blasii, qui quidem dies his festiuus populis et persolennis est, pontificio ornatu missam egit (conditio namque abbatie annuatim solennibus catedrali ecclesie missam debet); ita, me hercule, interrupte missam ac laboriose proferebat, ac si litterarum nouitius puer nunc primum elementa redderet; tandem, sicut potuit finita, populum uix sciuit crucis benedictione dimittere. Tunc surridens ueteranis

[1] Ibid. p. 129, a.
[2] Ed. cit. p. 70.
[3] Hystoria Ragusii p. 45.

Digitized by Google

quibusdam ciuitatis primoribus, usque ne, inquam, alias homo iste, an nunc primum celebrauit? immo quotannis istic, aiunt, celebrat; sed hebes adeo rudisque, ut dediscere quotidie uideatur".

Onda ne treba se čuditi, ako je učenik Petrarkin, učitelj retorike, koji se je do malo prije bavio latinskimi klasici, u Padovi tumačio Cicerona, komu je glava zanesena bila za rimskom prosvjetom, ako takav čovjek, ne razumievajući s jedne strane hrvatski, čujući s druge strane talijanštinu svoje vrsti, a ne nalazeći niti u samom svećenstvu ljudi, koji bi liepo i čisto latinski govorili ili poznavali starodavnu literaturu — ako takav humanista, koji je u liepom latinskom govoru nalazio slast i slavu, naziraše svagdje u Dubrovniku neugladjenost, glupost, neizobraženost. „Istic — veli — et litterarum usus nullus et ingenia non elimata studiis, non eruditionibus directa, sed qualia quisque secum nascens traxit"[1]. Dubrovčani su mu „ingenite eruditatis"[2]. „Tu — ovako izrazuje prijatelju opreku medju Talijani i Dubrovčani — in deliciis Latinos inter, ego in puluere barbaros inter sum statutus"[3]. „Saxosus enim — tuži se drugomu — immi saxum est locus, saxei mores, ferea precordia"[4].

A je li sbilja stajala tada u Dubrovniku prosvjeta tako nizko, kako bi se iz rieči njezina kancelara dalo zaključiti?

Šta se tiče poznavanja latinskoga jezika, nije ni u Dubrovniku imalo gorje stajati nego li drugdje prije prieporoda klasičke prosvjete, kojoj je, kako rekosmo, bio u Italiji otcem Petrarka, a učenik njegov Ivan sa svojimi drugovi glavnim pobornikom. Ondje je već od davna prije sama občina uzdržavala školu i plaćala učitelja, koji bijaše „doctor grammatice", te je bio dužan „docere scolares legere et grammaticam"[5]. Učila se pako gramatika latinska i u Dubrovniku i to po gramatici (ars) Aelia Donata, gramatika i retora rimskoga oko polovice V. vieka, koja se je sačuvala u dvojakoj preradbi, kraćoj i obširnijoj. U zaključku dubrovačkoga vieća maloga godine 1359. čita se[6] uz ostalo: „Dominus Johannes assumptus fuit ad tenendum scolas et ad docendum pueros pro uno anno cum hoc pacto, quod debeat accipere ab illis s colaribus,

[1] Ibid. p. 44.
[2] Ibid. p. 31.
[3] Epist MSC. p. 58, b.
[4] Ibid. p. 2, a.
[5] Monumenta ragusina II, 52.
[6] Ibid. p. 259.

Digitized by Google

qui addiscunt Donatum et a Donato supra, quolibet mense grossos duos pro quolibet et ab aliis grossum unum". Odkle se podjedno vidi, da se je u školi i više od latinske gramatike učilo. Ako se k tomu na um uzme, da su za učitelje pozivani bili Talijani: onda nam se namiće misao, da u Dubrovniku nije nauka latinskoga jezika gorje stajala, nego li drugdje pred onim humanističkim pokretom, koji je u Italiji od njekoliko desetina godina sve duhove obuhvatio bio. I u Italiji vladale su za latinski jezik kroz stoljeća gramatike Donata i Alexandra de Villadei; te je humanistom tek velikim naporom i poslije duga vremena pošlo za rukom gramatičnoj nastavi, koja je pred očima imala glavno izučanje crkvenoga jezika, dati drugi pravac, koji je rimske klasike pred očima imao. Petrarka nije si glave razbijao gramatikom, već je učio jezik čitanjem latinskih pisaca; tek njegovi po duhu nasljednici nastupili su i ovdje polje zamašnih reforma. S toga, kad je Ivan došao u Dubrovnik, našao je ondje nauku latinštine, kakove se on za Italiju nije mogao sjećati.

Ali nije bio jedini latinski jezik povodom, što je Ravenjanin preko ledja motrio prosvjetne odnošaje dubrovačke. Takovi su bili svi talijanski humaniste naprama inostranstvu. Oni opojeni starom rimskom slavom i prosvjetom smatrahu Italiju „glavom Evrope i carske monarhije, kraljicom svih pokrajina, učiteljkom naroda", Rimljane zvahu „svojimi pradjedovi", a narode izvan Italije „transalpinskimi barbari". Ovih se predsuda nije mogao otresti ni Petrarka. On je poznao Pariz, obrtnu Flandriju i porenski dio Njemačke. U Francezkoj nazrievao je barbarstvo pitomije; ali čim je dalje na sjever putovao, tim je — reče — više učio diviti se svojoj domovini, Italiji[1]. Sjever mu čami u scitičkom varvarstvu. Koji narod da se mjeri s Italijom u prosvjeti! Sve što su stranci učinili, to su mu naučili u Italiji ili ondje uradili; tà kako i može biti drugačije, kad je ondje jezik latinski, taj temelj svake prosvjete, jezik domaći! Plemenština srdca, visina uma, prava ćudorednost, sve što je liepo i uzvišeno, nalazi se samo u Italiji. Grci su vjetrogonje, Englezi požderusi, Niemci pijanice. Tomu narodnomu ponosu odgovaralo je osobno čuvstvo u ljudi, koji su sami sebe smatrali uzkrisitelje slavne prošlosti, svjetla svoje dobe i proroke budućnosti. Ovo se je osobno čuvstvo kod mnogih humanista izvrglo

[1] Svoje rodoljubno čuvstvo izlio je Petrarka u prekrasnoj canzoni: „Italia mia" (Rime del Petrarca canz. XVI).

Digitized by Google

upravo u oholiju i precjenjivanje svojih vrlina i zasluga. Od ove slabosti nije ostao prost ni sam Petrarka. Jao onomu, koji se je usudio prigovoriti mu! Njetko se od prijatelja podrznu prosuditi njegove spise: odmah bude napadnut i posmjehom „sus docet Minervam" odpravljen. Drugi su se usudili slabije o duhu njegovu misliti, te odmah prozva „četom plebejskih duša". „Mnogi — tako piše — sude o meni, kojih ja ne znam; niti mi je stalo da jih upoznam, niti su dostojni da jih znadem". Kadšto se je pače dao zavesti, da je sam o sebi slavu trubio. Požuda za slavom nije dala ni njemu ni sljedbenikom njegovim počivati. Ova slavičnost, ovo precjenjivanje svojih sila i zasluga mnogo je uzgojilo krivo i jednostrano shvaćanje klasičke davnine, koje je mnoge humaniste učinilo idealisti i zanešenjaci[1].

Tako je i naš Ivan, učenik Petrarkin, motrio dubrovačke odnošaje sa gledišta talijanskoga patriotisma i osobnoga čuvstva. Sve što je u Dubrovniku našao ljepše, to je pripisivao Talijanom: „Nulla hic — piše — ingenii subtilioris officina; quidquid reperias affabre factum, latine manus fecere terre misere"[2]. On je priznao, da imade u Dubrovniku liepih sgrada, te mu se je to na čudo dalo: „Urbis architectura egregia satis, nec qualem in barbaris putes"[3]. Priznao je takodjer, da su i kuće dubrovačke unutri tako liepe i udobno uredjene, da se mogu s talijanskimi natjecati. „In quas (sc. domus) igitur adii, ordo tantus, distinctionis compositionisque tanta pulcritudo, quanta maior in Latii medio nulla esse posset"[4].

Pošto je način življenja bio u Dubrovniku jednostavan i običaji naravni, otvoreni, vanjskom prosvjetom neizlizani i naprama talijanskim izvorni: činili su se Ivanu i način življenja i običaji prosti, neugladjeni: „Vita quanto inferior, tanto immundior, brutorumque simillima. Perpaucis demptis stramentis cuncti lineis solo passim cubant, pallearum usum uel ignorant uel non habent, pro quibus succides a pecoribus decisas sub filtris aut tapetibus sternunt, desuper dormitant ac vestiti quidem, linteorum usus ignotus. Haud mollior uictus[5]. Arietum, quorum abunde copia, unus et quotidia-

[1] Voigt op. cit. II. 364 ff.
[2] Hystoria Ragusii p. 34.
[3] Ibid. p. 41.
[4] Ibid. p. 42.
[5] Ibid. p. 50.

Digitized by Google

nus usus. Sat piscium ferax locus est[1]. Conficiendi panis ars nulla. Proinde horum teterrimus odor, hispidus cultus; habenda persona est, forma ipsa tantum a pecoribus distant; preteriti nichil, futuri parum curantes. Ventri uiuunt, tegi et pasci summum est. Corporis cultus haud ceteris discolor moribus, namque rudi(s) et scabra uestis lana, nec varium, ut Maro ait, mentita colorem . . . Neque hominum infimorum, sed eorum quoque, qui mediocri sorte, qui suprema fluunt, barbe comarumque nutriendarum mos est . . . At vero natio ista, ut inferior ingenii prestantia, sic morum constantia superior". Ovu postojanost u čuvanju starih običaja utvrdjuje naš Ivan primjerom u odielu, u kojem da se Dubrovčani drže starodavne nošnje, od koje da mužkarci, prem po cielom skoro svietu putuju, riedko, a žene nikada ne odstupaju. Kod žena da se pokrivalom glave razlikuju djevojke, udate, vlastelinke i udovice. Odielo ženskinja opisuje se obširnije. Čudnovat se je Ivanu činio takodjer običaj dubrovački, što se je i odličnije muževe, kano liečnika, nadpopa, sudca prozivalo samo imenom bez svakoga naslova. Taj običaj čini mu se priprost, „rurestris"[2].

Iz utisaka, koje je Dubrovnik na toga izobraženoga Talijana učinio, vidi se, da se je on našao u drugom svietu. Ondje je našao različit narod, različit jezik u puku, različite običaje, različit način življenja. Plemstvo je poznavalo talijanski, ali ne Danteov i Petrarkin, razumjelo je i latinski, nu ne po Donatovoj slovnici Kakovim se je latinskim i talijanskim jezikom pisalo tada u samoj dubrovačkoj kancelariji, u kojoj su ipak pero vodili izobraženi bilježnici, primjerom mogu nam služiti zapisnici vieća i službeni dopisi[3].

Dubrovnik bijaše tada, a i uviek, čisto trgovački grad, u malo na iztočnoj obali jadranskoga mora ono, što u veliko na sjeverozapadnoj Mletci. Jedan i drugi grad bijahu posrednici iztočne trgovine, Dubrovnik za balkansko zaledje, Mletci za dalji levante. Dok je Dubrovnik stajao u njekoj ovisnosti od Mletaka, bijaše mu i trgovina dosta ovisna. Ali odkako je godine 1358. svezu s Mletčani, kojoj zastupnikom bijaše knez Mletčanin, prekinuo, te se pod zaštitu ugarsko-hrvatske krune utekao, občina bijaše sada samoslalno sa tri dvomjesečna kneza izabrana iz sredine svoga plemstva

[1] Ibid. p. 38, 39.
[2] Epistol. MSC. p. 88.
[3] V. Monumenta ragusina. I. II. Za talijanski II, 276 ss.

Digitized by Google

na čelu[1]. Sada su promet i trgovina neočekivani zamašaj uhvatili. Sve je išlo za dobitkom. „Omnium cura — piše naš Ivan — vigilantia, studium, solertia, ut habeat, intendit; egere nefas, abundare prima laus“[2]. Na čelu svakomu podhvatu stajalo je dubrovačko plemstvo, u kojega ruci bijaše svakolika trgovina; te je s toga imutak, bogatstvo bilo obilježje dubrovačkoga plemića: „nobilem esse atque locupletem, hic loci . . . modice differt“, opaža isti dubrovački kancelar. Dubrovački su brodovi u talijanske gradove na suprotnoj obali prevažali ponajviše surovine, imenito žito, kože, vosak, loj, vunu, rude (srebro, olovo), kojimi je zaledje balkansko obilovalo; a u zamjenu ovamo dovažali različite rukotvorine talijanske. Odavle su za rana sklopljeni trgovački ugovori izmedju Dubrovnika i Jakina, Fana, Sinigalje, Firma, Rimina, Ravene, Rekanata, Pesara. Ferare, Pise i Firenze[3]. A tako su si Dubrovčani s druge strane obezbjedjivali svoje trgovačke probitke poveljami od vladalaca Huma, Bosne, Srbije i Bugarske[4]. Uz rastući promet dizali su se i zanati i obrti, poimence platnarstvo, suknarstvo, kovačtvo, graditeljstvo, klesarstvo, zlatarstvo i t. d. Do skora bijaše u Dubrovniku podignuta velika suknara, koja je došla na glas na daleko[5].

Prema tomu plemstvo i gradjanstvo dubrovačko, upućeno na more i trgovinu, odgajalo je i svoju djecu za pomorstvo i promet, „tražeći u bogatstvu sreću i u sticanju njegovu i pohlepnom sakupljanju svu krepost“[6]. Ako li tako, koje čudo, što se u Dubrovniku, kano ni u Mletcih, pače sbog daljine još manje, nije čuo prvi glas nove humanismom tek uzljuljane duševne struje? Što Petrarkin učenik, prvi humanista na iztočnom žalu Adrije, nije našao pripravljena zemljišta u gradu, koji si je tek sticao uvjete za viši duševni život? Što je on u neprekinutom občenju sa svojimi drugovi u Italiji tražio naknadu za onu duševnu prazninu, koju je u tudjem svietu osjećao; te je radostno pozdravio sva-

[1] Prvi knezovi izabrani u velikom vieću dne 28. veljače 1358 bijahu: Petar Ranjina, Marin Bunić i Ivan Pavla Gundulić. Svaki je po tjedan, za kojega je u kastelu stanovao, upravljao uz malo vieće. Ibid. II, 209.

[2] Hystor. ragus. p. 44.

[3] V. Rad XV, 1 - 69.

[4] Mnogo takovih povelja priobći Miklošić u knjizi: Monumenta serbica. Viennae 1858.

[5] Phil. de Diversis op. cit p. 56, 115.

[6] Ibid. p. 56.

Digitized by Google

koga zemljaka svoga, koji je u Dubrovnik dolazio na dulje ili kraće vrieme?

Medju listovi na ime Ivana imade jih, koji su pisani „ad Dubravnic, ad Epidaurios scopulos". Po jedan pisan je prijatelju u Trevisu Pavlu de Rugulo i spomenutomu Marsiliu de S. Sophia i Mletčaninu Giustinianu[1]. U svih tih listovih očituje se njeka zlovolja i nezadovoljstvo naprama društvu uz izticanje svoje vrline. „Gratias ago deo — piše prvomu — qui me huius seculi advenam fecit, non arva, non edes contulit, non circumvalauit proximis, nullius urbis ciuem fecit . . . . Semper aliena urbe, alieno tecto, aliena stipe, sed erumna, sed labore, sed sudore meo vivo; nulle opes, nulle preter libellorum quorundam sarcine mihi, et nullas, fateor, exopto". U pismu na Marsilia udara na klevetnike svoje u Mletcih, koji da su ga proglasili za čovjeka knjizi nevješta (inliterarium), prpošna i razkošna. Na ovo posljednje kano da je i prijatelj mu Pavao namigavao, jer mu u tom pogledu Ivan piše: „Haud ego muliercule cuiuspiam, velut fingis aut potius ludis, novo igne deflagro, qui iam vetulus recenti cupidinis vulnere iaceam . . . At mea iam precordia, senio frigidiora, haud facile huiusmodi iaculis penetrantur . . . Senui etiam Paule . . . Homo sum, nec homo dumtaxat, sed secularis, atque inter seculares et seculariter degens homo . . ."

Uz tolik zanos za svoju liepu i naprednu domovinu radovao se je Ivan, kada se je sa zemljaci svojimi, osobito onimi, koji su mu duhom srodni bili, sastati mogao. U jednom pismu[2] rado se sjeća, kako ga je posjetio rečeni plemeniti Mletčanin Giustiniani, sin Petra Giustiniana, kada se u povratku svojem iz crnoga mora u Italiju navratio u Dubrovnik, da brodove hranom providi. Ondje ga je pohodio takodjer Desiderato, mletački poslanik[3]. U Dubrovniku družio se takodjer sa zemljaci svojimi Kristoforom i Albertinom, liečnici dubrovačkimi, koji su ga ne samo kano liečnici nego kano prijatelji njegovali, kada je bio obolio[4].

U Dubrovniku, šta se obiteljskoga života tiče, živio je Ivan samo uz sina i služkinju. Sin, nejako još diete, zadavao mu brigu; te ova briga, kako očituje prijatelju[5], bijaše glavnim uzrokom, što

[1] Epist. MSC. p. 1—13, 38—46, 46—58.
[2] Ibid. p. 114.
[3] Ibid. p. 62.
[4] Ibid. p. 36, a.
[5] Ibid. p. 5. „Quodsi me, impaciens laboris adhuc infantuli etas non premeret . . nec forsan dalmatici sinus tam perseverans hospes forem".

Digitized by Google

poduže boravi daleko od Italije, on, koji nije rado dugo u jednom mjestu živio. Bojao se je za sina, šta će u o onom — kako veli — pokvarenom vremenu od njega biti.

Ali napokon ostavi ipak grad, u kojem se osjećao tudjinom, gdje je u skromnih odnošajih, daleko čednijih od onih njekada u Padovi u dvoru cararskom[1], živio; te čezneći za „ljepotom Italije" (deliciae Latii), preseli se na apeninski poluotok negdje poslije 20. kolovoza 1387. godine.

Ivan je dakle u službi dubrovačkoj sproveo tri godine, na ime od 25. julija 1384. do 25. julija (20. augusta) 1387. godine. Za ovo kratko doba imao je prilike upoznati se s ovim gradom, koji podavši se izključivo trgovini gledao je, da u ono burno doba, koje je poslije smrti kralja Ljudevita I., a osobito poslije groznoga umorstva kralja Karla Dračkoga (1386.) nastalo u susjednoj Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni, ne bude upleten u ove dogodjaje. S toga ostajući vjeran kruni ugarsko-hrvatskoj, čuvao se podjedno svakoga sukoba s možnim bosanskim kraljem Stjepanom I. Tvrdkom. A da se je Ivan zanimao takodjer sudbinom balkanskoga poluotoka, svjedoči nam uz ostalo takodjer viest, koju napominje u svojem pismu na prijatelja Mletčanina Giustiniana: „Imperator Sclavorum Stephanus Urosius patrem regno expoliavit, demum obsedit; cumque oppidum, quo Urosius tenebatur, expugnatum iri posse diffideret, iurisiurandi fide ad deditionem illexit, deditumque necavit; tanteque paterne cedis scelere parum impius nisi addidisset et paricidii perfidiam"[2].

Kano što je Ivan u Dubrovnik došao neposredno iz Mletaka, tako se je on i sada u jeseni 1387. godine iz Dubrovnika u Mletke vratio. Ovdje se je nadao steći uvjete „pristojnoga i mirnijega življenja"[3]. Ali unatoč tomu, što je Ivan imao u Mletcih osobnih prijatelja, naprama humanismu i naukam u obće nisu se ondje

---

[1] Ibid. p 10: „Vivimus . . haud ea lauticia, cui vestri in aula serenissimi principis Euganei, tecumve quondam et ceteris cum sodalibus assveveram . . ."

[2] Ibid. p. 45. S tim se slažu i srbski ljetopisi. V. Glasnik srp. uč. društva. LIII, 10—11 i Grigorije Camblak. XI, 95 Taj „oppidum" po životopiscu bješe „Петрьчь", a u gradu Zvečanu bješe Stjepan Uroš III udavljen (1331).

[3] Epist. ad physicum Guilielmum de Ravenna. Ibid. p. 22 ss. „Ragusio decedens . . . Venetias accurri ratus ob illius provinciam opportunitatemque honestiore me vita et tranquilliore fruiturum . ."

Digitized by Google

okolnosti mnogo na bolje promienile, nego li bijahu tada, kada je prije njekoliko godina boravio u onom gradu laguna. Mletčani su se tada, pogledom na osvajanja turska u iztočnom i južnom dielu balkanskoga poluotoka, brinuli, da svoje gospodstvo razšire na obalah iztočnih jadranskoga mora i u grčkom arhipelagu, a tim svoju trgovinu obezbiede. Zetsko i dračko primorje, Krf, Nauplia, Argos postaše predmetom osobite pažnje njihove; a zanimanje humanismom propustili su pojedinim prijateljem njegovim. Boraveći Ivan u Mletcih dopisivao je uz ostale i s Franjom Zabarelliem, rodom iz Padove (1339.), učenikom visokih škola bolonjskih, za tim čuvenim učiteljem crkvenoga prava u Firenci i Padovi[1]. Kano nadbiskup fiorentinski (1410.) i kardinal (1411.) bijaše Zabarelli velikim zaštitnikom učenih ljudi i humanisma, od kojih spominjemo ovdje Manuila Chrysolara i P. P. Vergeria. Vršnjak Ivanu, boraveći u Bolonji i Padovi, imao je prijateljstvo s njim rano zametnuti. Kada je Ivan upravio Zabarelliu ono pismo iz Mletaka, bijaše ovaj, kako glasi naslov, „illustris iuris doctor“[2]. U trećem pismu ne ima toga naslova; ali valjda je kašnje pisano. Ovdje piše Ivan o sebi: „Denique in peccatis multis . . . ad sexagesimum et quintum annum militavi; praeterea docendo, scribendo, monendo, consulendo, opitulando contuli“[3].

Ivan nije našao u Mletcih „pristojnije i mirnije življenje“; nada ga je prevarila, kako sam očituje u pismu na prijatelja liečnika Vilima iz Ravene[4]. S toga je rado primio poziv za učitelja u Udine, gdje ga već prije 1. listopada 1389. godine nalazimo na učiteljskoj stolici. Nu ovdje je imao najprije neprilike s učionom, u kojoj je predavao već od prije njeki svećenik imenom Grgur. Ova bi se bila imala dolazkom Ivanovim zatvoriti; ali ne samo da ne bude tako, nego je Grgur još otimao Ivanu djake. Ivan je bio upućen na nagradu svojih učenika, a ove mu drugi neovlašteni oduzimao;

[1] Zabarelli je postao god. 1410 fiorentinskim nadbiskupom, sliedeće pako godine stožernikom. U kostničkom saboru bijaše od najuglednijih i najuplivnijih osoba; bio je članom odbora, koji je izpitivao nauku Husovu; ali se izjavi proti spaljenju Jerolima pražkoga. Bio je jedan od najglasovitijih kanonista svoje doba, a djela su mu izdana u XVI. vieku. Napisao je takodjer „Historiam sui temporis, Acta in conciliis Pisano et Constantiensi . . .“

[2] Epist. MSC. p. 150, 170.

[3] Ibid. p. 174.

[4] Ibid. p. 22 ss. „Sed quam spes cogitatusque fefellerit, sapere multos arbitror“.

Digitized by Google

s toga se je obratio na gradsko zastupstvo. Ovo je dne 28. siečnja 1390. godine zaključilo, da se pogodba, uglavljena s Ivanom, imade izvesti, da mu se ugovorena plaća imade izdati, a Grgurova škola odmah zatvoriti. Ali kano da se i taj zaključak nije izvršio, jer je Ivan već 21. travnja donio pred gradsko vieće tužbu, da mu je obećano bilo, kako će imati mnogo učenika i s toga od njih znatnu nagradu; a pošto nije tako, neka mu se stalna plaća odmjeri, inače da odlazi iz Udine. Vieće na ovu tužbu zaključi, da se Ivanu, „attenta euis plurima virtute et profunditate famose sue scientie", doznači godišnja plaća od 84 dukata. Sada se Ivan donjekle umiri, i ostade u Udini, gdje se nalazi još 12. travnja 1392. godine, kada mu vieće doznači još dukat zlatni „causa faciendi reducere libros suos, quos miserat Aquileiam occasione recedendi"[1].

Ovo je posljednji trag Ivanu u Udini. Promjena, koja se već dovrši u Padovi, otvori mu vrata u taj grad na Brenti, gdje je njekada najudobnije dane života sproveo bio

Izmedju Mletčana i Galeaca Viscontia bijaše uglavljen dne 29. ožujka 1388. godine proti Carrarcem ugovor, po kojem imala bi Viscontiu uz ostalo pripasti Padova. Franjo I. ili stariji nadje se ponukanim ustupiti svomu sinu Franji II. ili mladjemu Padovu. Ali saveznici stadoše već u srpnju izvadjati ugovor oružanom rukom. Vojska Viscontieva, vodjena Jakovom dal Verme, obsjednu Padovu, a Franjo II. bijaše prisiljen otvoriti mu vrata 23. studenoga. Ali prinuždeu položiti oružje ne klonu duhom, već utekavši, kano hodočastnik preobučen, iz sužanjstva, tražio je najprije pomoć u Genovi, Pisi, Firenci i Bolonji, pak prekoračiv Alpe u Bavarskoj. Vrativši se preko Koruške i Hrvatske, gdje je u Modrušah kod svoje sestre Kate i šurjaka kneza Stjepana gostom bio, u Italiju, zaposjede pomoćju bavarske i fiorentinske vojske opet Padovu dne 27. kolovoza 1390. godine[2]. Da si gospodstvo osjegura, uputi se Franjo odmah u Mletke i uglavi savez s republikom, kojoj se vlast milanskih vojvoda u blizini pogibeljnom činila.

Kada se je nov poredak u Padovi ustalio, mogao je Ivan, nezadovoljan u sielu oglajskoga patrijarhe, misliti na povratak u Pa-

[1] Po izpravah, koje je Tiraboschi (Storia della litteratura italiana XII, 273 - 5) iz arkiva udinskoga priobćio.

[2] Obširno pripovieda padovanski suvremeni historik A. Gattaro: Historia padovana. Muratori: Scriptores rer. ital. XVII, 719 ss.

Digitized by Google

dovu, gdje je bio siguran za srdačan doček. „Nuperrime me — ovako piše iz Padove florentinskomu kancelaru Coluciu — olim indignum Carrigeni senioris vernam, iunior, sceptra qui Patavi . . . sortitus est, ad cancellariatus, paruitati mee ineptum pondus, ab otio et libellis, quos inter inglorius ultro delitescebam, extorsit“[1]. Odkle bi sliedilo, da Ivan nije sam za službom kod Franje čeznuo, nego da ga je ovaj želio imati, što obzirom na ćud našega humaniste vjerovati možemo. Medju listovi imade jih, koji nose datum u Padovi, i to iz godina 1394. i 1401; u to je dakle doba Ivan svakako u ovom gradu živio. Imao je prilike prieći drugamo; tako ga je prijatelj i kancelar mletački Desideratus pozivao, da podje u Firencu stanovati. Ali Ivan mu na taj poziv pismom[2] od 16. ožujka 1394. uz ostalo odgovori: „Amice insuper invitas ad urbis florentissime nostri orbis atque virorum insignium adornatissime stationem . . . At enim illud in re est, ut quid intendat amicus, ediscas. Primum omnium, sepositis domestice supellectilis familioleque sarcinulis, comitiva libellorum dumtaxat contentus, perget, nec ullo nomine alio, quam quo vita omnis hactenus defuncta est, detinendus . . . Sic namque videbitur compos voti evadere, sic pleniore litterarum negocio, ocio tutiore, ac opera sanctiore versari; quippe non tantum fugitat publica sed exhorret, amat privata atque expirat. Hoc igitur amico svade, procura, inquire, et si quid speres, enuncia“. Kano da je Ivan pripravan bio slieditи uputu svoga prijatelja, ali ne u javnu službu nego na mjesto, gdje bi uz knjigu miran život sprovesti mogao. Uz takav način mišljenja Ivanu nije laskao naslov kancelara, koji je u Padovi nosio; te nije dopuštao svojim prijateljem, da ga njim časte: „Ceterum — piše Koluciju — quo cernas, quam tecum familiariter agam, quaeso, deinceps titulum cancellariatus tuis in prescriptionibus amputes“[3]. U dvoru Franje mladjega živio je skromno, dvorskimi se razkoši nije nasladjivao; ali zabavljen službenim poslom kancelarije nije se mogao mnogo naukom zanimati, a još manje knjigom natjecati: „Quotidie namque morti propior — u to je vrieme pisao Bernardu iz Bolonje — sarcinulas legens meditor . . . In aula nil minus quam aulicus sum . . . Solebam, dum iunior etas atque vanior me spes agebat, scripta mea in pompe certamen . . . mittere . . . In presentiarum vix coactus

[1] Epist. MSC. p. 80.
[2] Ibid. p. 75—9.
[3] Ibid. p. 94. List je pisan u Padovi 18. ožujka 1394 god.

Digitized by Google

calamum rapio“ [1]. U drugom se pače pismu[2], na istoga Bernarda upravljenom iz Padove, prikazuje Ivan kano čovjek nestradajući do duše, ali niti neživeći u obilju, a to za to, što nije vičan u obće ikoga prositi išta. Spomenuv na ime, kako je iz dvora Franje I., koji ga je toliko ljubio, otišao onakav, kakav je k njemu došao bio, jer nije htjeo od njega ništa prositi, nastavlja ovako: „Ita nunc senio et paupertate . . . vitam ago, haud egens, tamen non abundans . . .“ Uz to dogodi mu se ljeti godine 1401., kako se tuži prijatelju Julijanu, bolonjskomu kancelaru, smrt u kući[3]. Ivan je, kako vidismo, u Dubrovniku imao kod sebe jednoga još nejakoga sina. Uz druge brige želio je, da toga sina dobro odgoji, znajući, da mu osim nješto knjiga neće poslije smrti ostaviti nikakova imutka[4]. Jeda li se onaj „domesticum funus“ ticao ovoga sina, nije izviestno, ali je vjerojatno; jer će se ona viest težko odnositi na smrt sinovice, o kojoj piše u drugom listu[5].

Taj put bijaše položaj Ivana privezan na vladavinu Franje II. Ali ovoj dodje kraj poslije 15 godišnjega trajanja. Franjo, dočepavši se godine 1390. vlasti, nije mirovao. Zarati se s Milanom (1403.), koji se u tjeskobi uteče za pomoć Mletčanom. Kada je padovanska vojska obsjela Vicenzu, a ova, kako bi se riešila obsade, izvjesi zastavu sv, Marka, dobi Franjo iz Mletaka zapovied, da digne obsadu. Prem je on to učinio, republika mu ipak naviesti rat, obkoli ga u Padovi i prisili na predaju (1405.). Franjo bude sa sinom odveden kano zarobljenik u Mletke. Spomenuti Fr. Zabarelli bijaše vodja i govornik gradjanskoga izaslanstva padovanskoga, koje se duždu pokloni. Padova postade mletačkom. Dne 16. siečnja 1406. bje gospodar Padove Franjo II. Carrarac udavljen u tamnici.

Za ovoga rata Ivan, Franjin kancelar, bijaše ostavio Padovu, te se po svoj prilici zaklonio u rodno mjesto, Ravenu. Po svršetku rata htjede se opet vratiti onamo, jer ova promjena vlasti ne bijaše štetna nauci. Medju uvjeti, uz koje republika preuze Padovu, bijaše i taj, da imade pridržati sveučilište, što je tim radje izpunila, pošto ga ne imaše u svojoj stolici. Ona je pače nastavila

[1] Ibid. p. 101—102.
[2] Ibid. p. 105—107.
[3] Ibid. p. 97—101. Pismo je iz Padove IV idus Augusti. „Domestico nuper funere impeditus“.
[4] Tako u pismu na Bernarda. Ibid. p. 107.
[5] Ibid. p. 116—117.

Digitized by Google

podupirati velike škole poput gospodara Cararca. I u upravi grada ne htjede zaostati; s toga kano što bijaše kancelarom pod Franjom učeni humanista, naš Ivan, tako je sada i republika nasljednikom mu imenovala Secca Polentona iz obitelji Riccia, rodom iz Padove, latinistu nove škole, učenika Ivanova[1]. U tih okolnostih bio bi i Ivan rado primljen u Padovi. Ali u koliko bi volio bio povratiti se, uspomena na sudbinu Carraraca i na dobrostivost, koju je od njih uživao, odvraćaše ga na njeko vrieme; te je volio — kako piše oglajskomu patrijarhu Antunu — „čuvati dječake, biti neodvisan i nikomu dužan odkriti glavu nego komu je htjeo". Iz tih obzira prečuo je i nagovore njekih mletačkih patricija, koji su takodjer želili da se vrati u Padovu[2]. U ovom razdobju života Ivan je najviše oskudievao, a oskudicu je tim teže ćutio, što ga je podjedno i starost tištila. U to ponajviše doba idu po mojem mnienju pisma, u kojih Ivan jadikuje radi svoje nevolje. „Ego — piše tršćanskomu biskupu Šimunu — urbibus magnificis asuetus et atriis principum . . . vix habeo ubi caput reclinem, impendentibusque circa menibus vix celum intueri licet . . . Adde, quod egens et imbecillis vite preterite delicias, locorum prestantiam, denique bibliothece adornatissime dignitatem et utilitatem sepe mecum et palam fleo . . . Nunc pane, hactenus fastidito, senex et invalidus reficior"[3]. U drugom pismu na istoga pokrovitelja svoga upravljenom[4], koji je učinio, da „ne sjedne uz gladan stol, prem znade se snaći i u obilju i oskudicu trpiti", očituje se nješto mirnije: „Si adest, fruor; si abest non conqueror. . . . In hoc tamen defectu non ambulo nudipes, hispidusque, non saccatus, nec sevus et asper sum carni". U pismu liečniku Vilimu iz Ravene[5] tuži se, kako on starac sada oskudieva, „qui olim multifaria electioraque aspernabar pulmentaria"; a uz to da ga bolest prikova na krevet.

Ivan je u to doba imao živiti vani na selu u planinskom priedjelu, negdje izmedju Udine i Istre. To se dade zaključiti odatle,

[1] Polentone sastavio je djelo „de scriptoribus latinis" u XVIII knjiga sa životopisi pisaca latinskih od Livia Andronika do Petrarke.

[2] Epist. p. 159. Naslov je: „Domino illustri Antonio patriarche Aquilee". Bijahu dva toga imena patrijarhe: Antonius Gaëtano (1395 do 1402) i Antonius Panziera iz Portogruara (1402—1408). Sadržaj Ivanova pisma upućuje nas na ovoga drugoga Antuna.

[3] Epist. p. 154—155. Šimun bijaše iz obitelji Saltarelli, biskupovaše u Trstu god. 1396—1408.

[4] Ibid. p. 161—165.

[5] Ibid. p. 22—31.

Digitized by Google

što u pismu na Pavla, učitelja gramatike u Bassanu[1], veli: „Ego dudum sane famosissimis urbibus obversatus, nunc vero montes inter deliteo, volens preter integrum ocium, expetens nihil . . . Nonne, ut Naso ait, omne solum forti patria?“ . . A u pismih na Ivana iz Udine[2] i na rečenoga biskupa Šimuna zahvaljuje se, što su mu poslali hranu, imenito piliće; što sve sluti na blizinu od ovih gradova.

Ivan bijaše odlučio, da pošto je po dovršenom ratu zapriečen bio povratiti se u Padovu, da se tamo više ne povrati, tako je bar pisao Petru Pavlu koparskomu biskupu[3]. Ali ako je Ivan na svoju osobu malo mislio, mislili su na njega prijatelji njegovi. Medju ovimi u prvom redu bijaše Caluccio di Piero Salutato, od god. 1375 kancelar u Firenci, pravi uzor starih republikanskih kreposti, prijatelj i gojitelj klasičkih nauka. Listovi njegovi, službeni i neslužbeni, razsijani po Italiji, služili su kano uzor liepoga i kićenoga sloga. Ivan je s njim od davna prijateljski dopisivao, kako smo imali priliku primietiti, te se je i on nasladjivao njegovim načinom pisanja. „Ad tua ego scripta — piše mu laskavo — numquam accedo, quin, ut comiter dicam, ab his doctior abeam“[4]. Kano Petrarka, kojega je spomen visoko cienio i držao, revno je djela starih Rimljana za svoju knjižnicu sakupljao. Mladjim naprednim književnikom bijaše otac, savjetnik, učitelj“. „Mi, koji se naukami humanističkimi bavimo — pisao je poslije smrti Salutata Gian Francesco Poggio dne 15. svibnja 1406 — izgubismo otca, kakova nećemo više tako lasno naći; luku i utočište svih prosvietljenih duhova, svjetlo domovine, ures Italije izgubismo“[5]. Taj dakle izobraženi kancelar prosvietljenoga grada na Arnu, koj je nastojao u njem sakupiti čim više srodnih si duhom muževa, prokrči i našemu Ivanu put u Firencu do učiteljske stolice. Iz jednoga gradskoga zaključka od god. 1412 doznajemo, da je Ivan od više godina prije poučavao ondje u retorici i tumačio Dantea i druge pisce „na ne malu čast grada“[6]. A pošto se drži, da je Ivan još

[1] Ibid. p. 137—8.

[2] Ibid. p. 165.

[3] Ibid. p 157. „Arbitror mirari te . . . in has me latebras incidisse. Verum enimvero noris, quod belli statu nil pressius optavi, quam Paduam revehi . . . numquam alias Paduam reversurus“.

[4] Epist. p. 105.

[5] Pogii epistolae, ed. Tonelli, vol. I pag. XIII.

[6] Kod Tiraboschia op. cit. p 266: „Quum vir doctissimus d. Johannes de Malpaghinis de Ravenna hactenus in civitate Florentiae plu-

Digitized by Google

za živa Salutata došao u Firencu, ovaj je pako umro dne 4. svibnja 1406 godine, sliedilo bi odatle, da je Ivan već dotle zauzeo u Firenci učiteljsku stolicu. S tim se pako dade u sklad dovesti ono, što malo prije navedosmo o sgodah Ivana iz vlastitih mu pisama. Rat izmedju Franje II. od Carrare s gospodarom Milana Viscontiem započe god. 1403, a sliedeće (1404) godine umieša se i mletačka republika, kojoj podlegnu gospodar Padue (1405). S toga je Ivan ostaviti imao Padovu ili 1403 ili 1404 godine. Njeko je vrieme u zabiti prokuburio, dok nije došao u Firencu, što je moglo biti godine 1405, ako ne već 1404, a svakako „više godina (pluribus annis)" prije 1412 godine[1].

Ivan je Firencu našao sada u duhovnom pogledu daleko razvijeniju nego li bijaše, kada je u mladosti u njoj boravio. Središte izobraženijih razreda bijaše od god. 1389 tako zvani „il paradiso degli Alberti", i akademija sv. duha. U villi „paradiso" i perivoju bogatoga fiorentinskoga plemića trgovca Antonia degli Alberti sastajali bi se mladji i stariji plemići, vitezovi, trgovci, gradjani, gospodje, umnici sveučilišta i književnosti, svećenici i gostovi, slušali bi najprije u crkvici sv. misu, onda bi se pogostili uz svirku glasbe, mladež bi se igrami i plesom zabavljala na zelenoj livadi, zametnuo bi se živahan razgovor, čitale novelle i razprave iz filozofije i arheologije itd., razpravljalo o Liviju i Ovidiju, o sv. Augustinu i Danteovoj božanstvenoj komediji, o školastičkoj bogosloviji, o historijskih osobah, o rimskom carstvu i latinskom jeziku itd. Za čim se je u „paradisu" išlo zabavom i laganim načinom, nastojalo se je u augustinskom samostanu kod sv. duha postići slobodnom akademijom u platonskom smislu, kojoj je kamen položio Petrarka i Boccaccio, a produžio prijatelj mu augustinovac Martino de Signa, učitelj sv. pisma. Ovdje se takodjer sastajahu svaki dan umniji duhovi izobražene Firence, gdje su, dan prije odredivši pitanja, razpravljali dialogičkim načinom o svem, što je tada umove zanimalo. Od glavnih posjetitelja „paradisa" i akademije bijahu Luigi de Marsigli, kancelar Salutato, Francesco Landini, Marsilio di S. Sofia, Biaggio Pelacani itd.[2] Kano što se je putem ovih društva

ribus annis legerit et diligentissime docuerit rhetoricam et auctores maiores, et aliquando librum Dantis, et multos instruxerit in praedictis in non modicum decus civitatis . . ."

[1] Ali ne ima se vremena za mnienje, da je Ivan učio u to doba u Padovi.

[2] Voigt: Die Wiederbelebung des classischen Alterthums I, 188 folg.

Digitized by Google

nastojalo potaknuti interes za knjigu i nauku u svih slojevih gradjanstva, tako se gledalo putem škola odgojiti mladež u istom smjeru. Osobito pohvaljeni Salutato bijaše muž, koji se je trudio velikoj školi pribaviti čim umnijih sila, navlastito za liepu i klasičku nauku. Tim su putem tada zapremljene bile stolice po P. P. Vergeriu, Dominiku iz Arezza, Antoniu Piovanu di Vado, Manuelu Chrysolaru (od 1397 god.) itd. A tako je Salutato za firentinski „studio" pridobio i našega Ivana.

Ivan dodje u Firencu malo prije smrti svoga zaštitnika Salutata. On je ondje predavao još prije 1412 godine retoriku i klasike, te kadšto tumačio Dantea. Ove je godine sveučilište fiorentinsko, koje je poslije grozne kuge god. 1400 jenjalo, k novomu životu privedeno. Za razvoj nauka osobite su zasluge stekli Nicolo di Niccoli, revan član akademije, Palla Strozza i Nikola da Uzzano. Od učitelja, koji su tada pozvani bili na veliku školu, budi spomenut Ivanov učenik Guarino, rodom iz Verone, koji poradi grčkoga jezika sprovede njeko vrieme u Carigradu u kući rečenoga učenoga Grka Chrysolara. Vrativši se u Italiju učio je u Mletcih i Padovi. Pozvan u Firencu (1410—11) bješe ondje častno primljen, podupiran rečenim Niccoliem i Antoniom Corbinelliem, dok se prijateljstvo s prvim ne razvrgnu.

Kakovo je naš Ivan u Firenci u tamošnjem izobraženom društvu učešće zauzimao, nije poznato, ali da kano učitelj bijaše štovan, potvrdjuje navedeno svjedočanstvo samoga gradskoga vieća. Da je i on Salutatovu kuću, dok je ovaj živio, pohadjao, može se nagovieštati iz naklonosti prama njemu firentinskoga kancelara, koji ga zove „mio nobile uomo Giovanni da Ravenna"[1]. A u kancelarovoj kući sakupljalo se takodjer odlično firentinsko društvo. Za njegova boravka na Arnu pade mu po našem mnienju u dio častni poziv cara i kralja Sigismunda, i to putem poslanika njegova pavijskoga biskupa Pavla. „Oblationes mihi regias — odgovara mu Ivan — amplas quidem ac liberas, honorande amice karissime, tuis nuper litteris insinuare dignatus es". Ivan slavi Sigismunda, što se je Turčinu oprô „incredibili audacia". Uz to sjeća se kralja Ljudevita, careva tasta, koji Sigismunda „vix puericiam supergresum in filium ac filie virum, regni dominum, heredemque nominis et glorie .. elegit, instituit, dimisit . . . Ludovicus namque, letissimum humani generis sidus, numen illius regni propitium, regum optimorum

[1] Salutati epist. p. 194.

Digitized by Google

exemplar extitit, vivum dilexi, defunctum, quibus valeo, quemadmodum in plerisque meorum scriptorum predicationibus .. litterarum beneficio evasuris, celebro". Ali prem je Ivan toliko cienio i Ljudevita i Sigismunda, prem je onaj poziv držao častnim za svoju osobu, ipak ga je odklonio; a to ponajviše za to, što se je gledao pred grobom („precipue iamiam morituro"), pak nije mu se dalo u oči smrti ostaviti Firencu i prieći onkraj alpa[1].

Cara Sigismunda dohvati se humanistička struja u njegovu čestom saobraštaju s Italijom i Talijani. U Kostnici, gdje je čuveni sabor (1414—18) bio stecištem učenih ljudi, opjevao je Sigismunda Benedetto da Piglio, te mu i svoju latinsku eklogu posvetio. Ondje je učio poznavati takodjer Ivanova učenika, Kopranina P. P. Vergeria, koji je onamo pratio Ivanova prijatelja kardinala Zabarella. Vergeria uze car u svoju službu kao dvorskoga pjesnika i tajnika za latinske dopise, te ga i za poslanstvo u važnijih državnih poslovih upotriebi. Taj Ivanov učenik bijaše prvi talijanski humanista u službi kod ultramontanaca. Ivanu su po svoj prilici ovi prijatelji njegovi, Vergerius i Zabarella, s kojima je, kako znamo, dopisivao, htjeli put prokrčiti u carski dvor.

Ovo je posljednja viest o Ivanu. Kada je umro, za sada se ne zna; ali drži se, da okolo 1420 godine, svakako u velikoj starosti.

Ivan ostavi uspomenu i kano učitelj i kano pisac. Okô pol vieka sproveo je na učiteljskoj stolici. Uz zavode drugoga reda, kano što oni u Bellunu, Udini i Mletcih, dale su mu visoke škole u Padovi i Firenci, medju prvimi ne samo u Italiji nego i u Europi, dosta prilike, da načela tadašnjega humanisma ulije u mladjahne umove. A kako je Ivan bio gorljivi zastupnik tih načela, kako je revno obnašao učiteljsku službu, dokazuju mu svjedočanstva, koja su mu, kako na svojem mjestu vidismo, izdala dotična gradska vieća. Tečajem tolikih godina, koje je Ivan sproveo na učiteljskoj stolici, i to na različitih tačkah srednje i gornje Italije, imao je množinu učenika. Ako i je pretjerano, što reče jedan stari pisac[2], da su iz škole Ivanove izašli kano iz trojanskoga konja najglasovitiji učenjaci Italije, to ne ima sumnje, da je Ivan, koji je, kako svjedoči učenik mu Leonardo Bruni, umio „kano milošću božjom, uzhititi svoje učenike za liepe znanosti", sbilja mnogo doprineo, što su mnogi

[1] Epist. p. 150. „Domino Paulo papiensi, apocrisario regis Sigismundi".

[2] Rafael Volterrano kod Tiraboschia op. cit. p. 269.

Digitized by Google

učenika njegovih postali nosioci humanisma i glasoviti muževi, koji su iste misli što učionom što knjigom širili po svietu. Osim spomenutoga P. P. Vergeria slave se Ivanovi učenici od fiorentinskoga plemstva Palla Strozi, Jakov d' Angela da Scarparia, Roberto de Rossi, onda tri kasnija kancelara fiorentinska: Lionardo Bruni, Carlo Marsupini i Poggio Bracciolini, na dalje Ognibene da Vicenza, rečeni Mlečanin Franjo Barbaro, Ambrozio Travesari itd. I dva najznamenitija učitelja sliedeće dobe, Vitturino Rambaldoni da Feltre i Guarino da Verona, bijahu Ivanovi učenici. Guarino stekao je za nas Hrvate i za Ugarsku zasluge tim, što je bio učiteljem i odgojiteljem Ivanu iz Kešinaca, poznatomu pod imenom „Janus Panonius", kojega je ujak njegov Ivan Vitez, tada varadinski biskup, poslao bio na odgoj Guarinu u Veronu. Ova oba Hrvata bijahu glavni stjegonoše humanisma u Ugarskoj, za koji mu je ona tim putem posredno i našemu Ivanu iz Ravene zahvalna.

Pisalačka se radnja Ivanova kreće u području njekih struka, koje su prvi humaniste rado obradjivali; kamo idu imenito jezici i jezični spomenici, pjesničtvo, stilistika, njeke struke znanosti, kano filosofia, pedagogika, teologia, pravoslovje, poviest, zemljopis i arheologija.

Humanistam najviše su dakako ležali na srdcu klasički jezici, ponajprije latinski, onda grčki, i to počam od latinske i grčke slovnice i pravopisa do recensije textova i tumača klasičkih pisaca. Oni nezadovoljni sa starimi priepisi stali su jih uzporedjivati i izpravljati, te prvobitno čitanje povraćati. Jur Petrarka izpravljao je pojedina mjesta Livia u svojem exemplaru njegove historije. Salutato je tekstove svojih rukopisa, koje je marljivo sakupljao, prispodabljao i popravke u glosah naznačivao. Tako su postupali Niccoli, Traversari, Poggio, Guarino, Lionardo Bruni itd. Već ovaj postupak s klasici i njihovo tumačenje porodi komentare. Ima komentara iz one dobe, koji su postali iz bilježaka, učinjenih po učeniku na temelju učiteljeva tumačenja. Takovi su komentari k djelom Ovidia, Seneke i Aristotela, koji se pripisuju Petrarkinu prijatelju Dionigiu de' Roberti, učitelju na visokoj školi u Napulju. Ovamo spadaju takodjer „Recollecte Valerii Maximi sub reverendo viro magistro Johanne de Ravenna, olim digno cancellario domini Paduani"[1]. Ove glossae i razjasnjenja imao njeki od učenika Iva-

[1] Rukopis spominje Giov. Agustini: Notizie istorico-critiche intorno la vita e le opere degli scrittori Viniziani Venezia 1752. II, 29. Tiraboschi op. cit. p. 271.

Digitized by Google

novih pobilježiti po njegovih predavanjih. Boccacciev prijatelj a Ivanov suvremenik Benvenuto Rambaldi da Imola, tumačitelj Danteove božanstvene komedije, napisao je takodjer oveći komentar k Valeriu Maximu. Osim ovoga pisca imao je Ivan sa stolice tumačiti i druge, kano što se iz navedenoga zaključka fiorentinskoga vieća razabire.

Iz ovoga istoga zaključka razabiremo, da je Ivan na visokih školah u Firenzi tumačio kadšto i Dantea („legit et docuit . . aliquando librum Dantis"). Jur Boccaccio bijaše od fiorentinske Signorie pozvan (1373), da uz nagradu od 100 zl. cekina na godinu javno tumači „knjigu Danteovu". A na to je ona potakla i Ivana uz nagradu od 8 cekina na mjesec. Dante je ondje smatran predmetom više izobraženosti i narodnoga štovanja, kano što Omir kod Atinjana. Poslije Boccaccia a prije Ivana čitali su o Danteu Antonio Pievano di Vado (oko 1381) i Filippo Villani (1401), a kašnje, još za života Ivana, Giovanni da Prato (1417). Ali o tih Ivanovih predavanjih, koliko se znade, nije se ništa sačuvalo.

Pjesničko djelo u stihovih nije nam od Ivana poznato. Ali u prosi ovamo se pribraja njegova novella pod naslovom „Elysiae historia"[1]. Ovu vrst pjesničtva gojili su humaniste; i Ivanov učenik Guarino sastavio je ljubovnu pripoviedku pod naslovom „Alda", nu u stihovih („carmen elegiacum").

I za struku filosofskih tractata pridonio je Ivan njeke priloge. Humaniste su se naprama školastikom ponosili, da su oni filosofiju priveli na polje života, dočim su razpravljali o kreposti i zabludah, o sreći i o vrhovnom dobru, o prijateljstvu i o zahvalnosti, bogatstvu i siromaštvu, ponosu i poniznosti, o promjenljivosti zemaljskih odnošaja, o mladosti i starosti, o dužnostih zvanja itd. Ovakova razmatranja zasladili bi navodi iz klasika i sv. otaca, te bi navodili, što kaže ob ovom ili onom predmetu Virgil i Terentij, Cicero i Boëtius, Horac i Augustin, a ovo bi i ono razjasnili primjeri iz historije. Glede forme lebdio je humanistam za primjer Cicero. Tractat započima obično s uvodom sličnim Ciceronovu ili Senekinu, a onda prelazi se na sam predmet, o kojem se često razpravlja u obliku razgovora, koji je već Petrarka prigrlio bio. Takovi filosofski tractati od Petrarke jesu o samoći, o pravoj mu-

[1] Samo predgovor izdan u „Quirini cardinalis epistolae ed. Coleti. Venetiis 1756. Rukopis je u vatik knjižnici Ova ista novella dolazi u rukopisu oxfordskom pod naslovom: „Naratio violatae pudicitiae".

Digitized by Google

drosti, „de contemptu mundi, de secreto conflictu curarum suarum“ itd. Ovakovi tractati Petrarkina učenika, našega Ivana, jesu: „de eligibili vitae genere (dialogus Venetum inter et Paduanum), de consolatione in obitum filii, de fortuna aulica, de dilectione regnantium, dolosi astus (dialogus), conventio podagram inter et araneam“ [1].

S ovoga stanovišta motrili su humaniste i historiografiju. Imajući pred očima rečenicu Ciceronovu o vriednosti historije (de oratore II, 9. 36) držali su, da je zadaća poviesti, da ne samo dogodjaje bilježi i pripovieda, nego i da potiče na kreposti, koje stari sviet slavi, na domoljublje, hrabrost, veledušnost, na osobne vrline, na vještine političkoga i društvenoga života, a ponajprije na rječitost. U predpostavi pako da povjestnik sam razumie ono činiti, što umie crtati i primjeri iz starine podkriepiti, držao se je pozvanim davati drugim savjete. U načinu pako pisanja sliedili su humaniste ponajviše Livia. Predmetom humanističke historiografije bijaše stara, srednja i suvremena poviest. Od stare poviesti bijaše da kako rimska najobljubljenija; ali u početku nije se nitko usudio cielu napisati; sam Petrarka naziva svoje djelo o znamenitih osobah rimskih od Romula do cara Tita „opus immensum, temporisque et laboris rapacissinnm“. Više su se zanimali humaniste suvremenom poviešću, memoiri i takovimi opisi iz suvremene poviesti, uz koje su mogli slaviti jednoga dinastu, vladajuću obitelj ili grad. A za takovu historiografiju nadala jim se je prilika, budući da su oni sami obavljali većinom službe u dvoru, u gradu, na učiteljskoj stolici, na koju su bili po knezu ili gradskoj obćini pozvani. Odavle se dadu uz ostalo protumačiti oni slavopjevi na pojedine visoke osobe, gradove itd., kojimi toliko obiluju historički spisi humanista. Jednostavni dogodjaji nakićuju se rječitimi opisi, obični ljudi uzdižu se klasičkom razsvjetom do velikih ličnosti. A toga radi, što se je humanistička historiografija rado bavila osobami, bijaše biografija veoma obljubljena. Osobnost rado se izticala prema obćim načelom humanisma. Sve ove mane i vrline iztiču se u historijskih spisih našega Ivana.

---

[1] Ovi se traktati nalaze u jednom rukopisu parižkom (po starom Cat. msc. bibl. reg. paris. cod. 6494): Ioannis de Ravenna Dragmalogia (δράγμαλογια) sive dramatologia“. Rukopis god. 1404. Onda u jednom rukopisu oxfordskom (cod. coll balliolensis nr. 290, p. 8). U pismu Ivanu liečniku mletačkomu piše Ivan, da je izdao „libellum de podagra et aranea. Epist. p. 158. Tiraboschi loc. cit.

Digitized by Google

Ivan je napisao memoire odnoseće se na svoj život. Jur u pismu na prijatelja Pavla de Rugulo[1] obavješćuje ga, da je prošlost svoju opisao u knjizi s naslovom „rationarium vitae"; razlog pako svoga odlazka iz Padove „in libro de eligibili vitae genere"; a taj opis sačuvao se je u jednom oxfordskom rukopisu[2]. U toj vrsti sliedio je Ivana učenik mu Lionardo Bruni spisom „rerum suo tempore gestarum commentarius"[3], koji započima uspomenami iz svoje mladosti. Na dalje Ivan je napisao historiju obitelji Kararske, na koju se poziva takodjer u listu pisanom Rudolfu, sinu Franje I. od Carrare. Ovu poviest posvetio je tomu gospodaru Padove, a odobrili su ju Ivan de Dondis i Paganini[4]. Na ovo se djelo Ivanovo poziva učenik mu P. P. Vergerio u svojem istoga predmeta spisu: „Vitae principum carrariensium"[5]. „Ea quidem — piše — Johannes de Ravenna et multa diligentia et eleganti stylo perscripsit". Više od spisa „historia familiae carrariensium" zanima nas drugi Ivanov ove vrsti spis pod naslovom: „Hystoria Ragusii Johannis de Ravenna", koji nam se u spomenutom pariškom rukopisu sačuvao[6], a sastavljen bi u Dubrovniku u prvo doba njegova boravka; jer se čita ondje: „dum novissime apud te (sc. amicum) cenarem, Latio migraturus, consultabundus age, inquis, otium postquam nactus es, in aliquo scibili proficias . . ." Jur po onoj obćenitoj opazci o historiografiji humanističnoj neće čitaoc očekivati od toga Ivanova spisa, što bi danas svaki očekivao po onom nadpisu. U tom spisu nije „historia" Dubrovnika, ni stara ni suvremena, već nekoji historijski podatci, ili bolje opis obćine dubrovačke, koji se gube u sred obćenitih opazaka i razmatranja, koja pisac svakom sgodom nadovezuje. U koliko se njeki odlomci tiču osobe pisca, navedeni su u ovoj razpravi. O samom Dubrovniku sadržaje sliedeće crtice: opisuje položaj grada (p. 40—42), onda kako se dieli žiteljstvo (no-

[1] Epist. p. 173.

[2] Kod Tiraboschia loc. cit. Ondje imade odsjek „de introitu eius in aulam".

[3] Kod Muratoria: Scriptores rer. ital. XIX, 914 ss.

[4] Epist. p. 142—4. „Cui (sc. seniori Francisco) olim de sue gentis ortu opusculum presens edidi, tum sublimibus atque doctissimis viris Johanne de Dondis et Paganino, se quoque annuente, probantibus". Sačuva se u navedenom rukopisu parižke biblioteke. Dondi umrie 1389 godine.

[5] Izdano kod Muratoria: Scr. rer. ital. XVI, 114 seq.

[6] Priepis u knjižnici jugoslav. akademije. II, d. 55 (stara sign. br. DCCCXXVIII).

Digitized by Google

bilitas et plebs), pak se prosvjetno i društveno stanje plemstva i gradjanstva u kratko crta (42–46); za tim razlaže se uprava grada (48–49) i nadovezuju se primjetbe o njekih običajih; napokon sliedi „de loci origine" i o tiranu Judi (54—59), što je jedina poviestna sadržina spisa. Sav ostali veći dio niže se oko ove prave jezgre. U uvodu izpričava se prijatelju, što ništa ne piše; a za uzrok navodi svoj položaj, t. j. službu kancelara, koja s jedne strane ne daje mu vremena za pisanje, s druge strane sbog svakojakih neugodnosti ne potiče i ne bodri ga na pisanje. Tim povodom potanko opisuje funkcije kancelara i doticaj njegov s viećem i občinstvom, što je dielomice gore priobćeno. Onda crta crnimi bojami svoje življenje u Dubrovniku, nesnosno naprama onom u prosvietljenoj Italiji, kano što smo njekojimi izvodi utvrdili. Tvrdnje pako svoje razjasnjuje i podkrepljuje primjeri iz klasika: Catona, Seneke, Cicerona, Sofokla itd. Gdje mu se god prilika pruži, prelazi u čitave razpravice, tako o umjerenosti, luxusu itd.; kreposti slavi, zle navade i navike kudi, dakle ne pripovieda nego uči. Tim je načinom taj spis dosta narasao, malo ili ništa nesadržavajuć iz prošlosti dubrovačke, a vriedan je za nas samo u toliko, u koliko nam se u njem zrcali shvaćanje pisca, i u koliko obuhvaća crtica o tadanjem prosvjetnom stanju Dubrovnika.

Pravim pravcatim humanistom one dobe pokazuje se Ivan u svojih takodjer listovih. Listovi humanista jesu vjerno zrcalo duše njihove, shvaćanja njihova svih odnošaja one dobe. Ovi listovi upravljeni su do duše na jednu osobu ali namienjeni su izobraženomu občinstvu, i to svega svieta, gdje je latinski jezik poznat bio. List je smatran književnom umotvorinom, koja nije ostala samo kod osobe, kojoj je poslana, nego je umnožanjem prelazila iz ruke u ruke. Ovu je osobu imao pred očima pisac sastavljajući pismo. Dopisi medju prijatelji jedne težnje bijahu podjedno vezom srdaca njihovih; u listovih nazirali su oni zalog duševne zajednice, kojoj su pripadali. Oni su zastupali tada potlašnju dnevnu literaturu. S toga su listovi humanista veoma vriedni za poznavanje i dobe i njezinih, osobito prosvjetnih, težnja, i pojedinih ličnosti, o kojih bez njih često ne bi ništa znali do pojedinih imena. Sadržina tih listova ne tiče se samo osobnih nego i javnih odnošaja, te se razpravlja u njih o svem i svačem, pak se s toga često razvlačuju u podpune razprave ob ovom ili onom predmetu. Glede oblika služili su uzorom ponajviše listovi Seneke i Cicerona, manje mladjega Plinia. Na čelu humanistične epistolografije stoji prvak hu-

Digitized by Google

manisma Petrarka. On je sam već godine 1359 zamislio svoje mnogobrojne dopise sakupiti i po primjeru klasika u jednu knjigu sastaviti; a znamo, da ga je kašnje u tom učenik njegov, naš Ivan, pomagao. Svrhu, radi koje je htjeo listove poredati, očituje sam riečmi: „Ita enim et progressus mei seriem (si ea forte cura fuerit) vitaeque cursum lector intelliget“[1]. Listovi fiorentinskoga kancelara a Ivanova zaštitnika Colucia Salutata stekoše osim one obćenite još i tu osobitu važnost, kano što spomenusmo, što su postali uzorci službenoga plemenitijega sloga. Tragom ovih prednjaka svojih pošao je i naš Ivan, od kojega se sačuva ciela sbirka listova[2]; ali u kojoj imade glede kronologičkoga reda ona mana, koja se opaža kod sbirke Petrarkinih listova a i drugih humanista; kod većega na ime diela listova ne imade data. Kod sakupljanja i redanja listova humanista nije se, kano ni u Ciceronovoj sbirci, pazilo na data, te su ova, gdje su i bila u matici, obično izpuštana. Tako su kod njekih listova izostavljeni i naslovi, te se ne zna, komu su namienjeni bili. Ali daleko veći broj listova providjen je takovimi naslovi, iz kojih se podjedno vidi, s kojimi sve osobami je Ivan dopisivao. To je pako dosta važno toli za životopis Ivana koli za odnošaje onoga vremena. Iz ovih se dopisa vidi, da je Ivan stajao u duševnoj svezi s mnogimi ličnostmi različitoga stališa i zanimanja, ponajviše u Italiji, al i izvan apeninskoga poluotoka. Ako ove osobe razredimo po priedjelih, u kojih su obitavale ili rodjene bile, i po stališu i zanimanju njihovu, tada dobivamo ovu sliku o svezah, u kojih je naš Ivan živio: imao je znanaca, prijatelja, štovatelja u Padovi, Mletcih, Udini, Oglaju, Coneglianu, Bassanu, Bellunu, Feltriu, Trevisu, Veroni, Milanu, Pavii, Genovi, Raveni, Piacenzi, Bolonji, Forliu, Firenci itd., a u Istri u Trstu i Kopru; dakle u Italiji ponajviše u gornjoj, onda u srednjoj, što se lasno dade protumačiti iz tečaja života njegova. Medju osobami, s kojimi je dopisivao, nalazimo patrijarhe oglajskoga i jerusolimskoga, nadbiskupa milanskoga, biskupe belunskoga, tršćanskoga i koparskoga, svećenike u Coneglianu i Forliu iz crkvenoga stališa, a iz svjetskoga kneza padovanskoga, mletačke viećnike i plemiće, kancelare padovanskoga, mletačkoga, ravenskoga, bolonjskoga, tajnika padovanskoga, profesore u Padovi, Bassanu, Bolonji, Firenzi, liečnike u

[1] Epist rer. famil. XXIV, 13.

[2] U prekrasnom rukopisu knjižnice naše akademije br. 663 (po starom). Rukopis je na koži, ukrašen initiali i sličicami, pismo prelipo. Imade 179 listova; bit će iz XV. vieka.

Digitized by Google

Udini, Mletcih, Raveni, onda doktore prava i t. d. Pisma upravljena na ove osobe ili su sukromne naravi, odgovori na saobćenja njihova itd. ili obćenitoga smjera. Ove druge vrsti listovi razlikuju se samo u obliku od razprava, a inače svojom sadržinom razpravljaju pitanja, kako bi se ova riešiti mogla spisi, koji nisu namienjeni pojedinim osobam. Sadržina takovih listova često se na čelu lista iztiče; kano što: „pro pietate paterna, de vanitate claustralium, de animi constantia, pro consolatione mortui Petrarche, de utilitate coniugii, quod non est adulationis laudare, de moderno usu scribendi, provocatio ad amicitiam, contra quaedam priscorum dicta, de orando deo, quod melius est bonum esse quam literatum, de ignorantia vulgari" i t. d. Na taj su način sastavljeni i njeki odgovori na pitanja, postavljena u pismu prijatelja; kano: „de secessu quaestio, ad petitionem consilii uxoris ducende petitio". Imade i listova polemičke i napadajuće ili obranbene naravi, kano: „contra adulatores, contra infamantem aliena propria tegentem, invectiva" itd. Poput Petrarke i drugih humanista, Ivan je, to se razumieva, listove svoje svakom sgodom začinio citati iz klasika, donjekle takodjer iz sv. pisma i sv. otaca

Svi ovi spisi Ivanovi pisani su latinskim jezikom, običnim kod humanista. Sam je Ivan mnogo nastojao oko elegancije dikcije i pravilnosti sloga, te mu je oboje priznano od suvremenika i učenika, a čitatelj može o tom suditi iz odlomaka, koji su navedeni iz spisa njegovih; ali on sam je mislio, da mu „ad integrum latine professionis innumera desunt". Grčki želio je učiti, kako znamo, ali latinski je predpostavljao, pak je svomu prijatelju Prosperu u Genovi opazio, „quod non grece loquendum est Latinis"; i da neka rabi grčki samo naprama sposobnijim: „capacioribus sensuque vegetioribus exotica illa utaris eloquentia; me italica instrui abs te disciplina sufficit"[1]. Ivanu kano Talijanu bijaše latinski domaći, a grčki strani jezik.

Spisi Ivanovi, do sada samo u odlomcih, i to veoma oskudnih, poznati, bili bi, da se objelodane, zanimiv prilog za poviest humanisma prve dobe. Ivan spada u prvi red humanista, koji su sliedili prvake prieporoda klasičkih nauka. On je prvi putujući učitelj nove škole, izaslan od samoga prvaka Petrarke. Kano takav Ivan pripada jednako Bellunu, Udini i Mletkam kano i Padovi i Firenzi, uz jedinu razliku, da je u jednom mjestu duže djelovao nego li u

[1] Epist. 117—19.

Digitized by Google

drugom, i da je prema znamenitosti mjesta imala njegova učiteljska djelatnost trajniji i zamašniji uspjeh ovdje nego li ondje. Kano kancelar pripada on jednako Dubrovniku kano i Padovi. U Padovi, sielu velike škole, našao je Ivan pripravnije zemljište nego li u Dubrovniku. U Padovi sam gospodar, komu je služio, bijaše zauzet za nove misli, kojih je viestnikom Petrarkin pitomac bio. U Dubrovniku knez se je svaki mjesec mienjao, te je ovdje i kancelara tištila sudbina, radi koje se Ivan tuži: „proque uno viro multis obtemperandum, menstruo presidatu . . .“[1] s toga je on na glavu obćine teže uplivati mogao. Ali djelatnost Ivanova uslied njegova nestalnoga živovanja nije nigdje trajna bila; kano da mu zadaća bijaše porazbacati u različitih priedjelih sjeme, koje je kašnje uztrajnijom njegom plod donesti imalo. Smije se ipak predmnievati, da službovanje Ivana u Dubrovniku uz ciele tri godine nije ostalo bez svakoga uspjeha; pak da je on prema ćudi svojoj i prema zanešenosti za klasicismom i ondje potaknuo misli, koje su donjekle tinjale, da malo kašnje uz povoljnije okolnosti buknu u plamen. Ne treba zaboraviti ni toga, da je Ivan, koliko se i je tužio na svoj položaj služben, našao u Dubrovniku toliko dokolice, da prijatelju sastavi spis, koji prozva „historijom Dubrovnika“. Prema tomu pripada Ivan našemu Dubrovniku i po svojem književnom radu negovoreći o listovih, koje je odanle pisao svojim prijateljem.

Ivan se dakle imade smatrati predtečom humanisma u Dubrovniku, te mu se kano takovu ne smie uzkratiti mjesto u poviesti humanisma u Dubrovniku.

---

[1] Hystoria p. 30.

Digitized by Google

Posveta stolne crkve djakovačke.

Čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 27. ožujka 1884.

PRAVI ČLAN ADOLFO VEBER.

Tko se nesjeća 29. travnja 1861, kad je djakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, plamenitim saborskim govorom naviestio osnutak hrvatske akademije znanostih i sveučilišta u Zagrebu? Bili su to sunčani traci poslije burne noći za izmučeni narod hrvatski. Povrh Magjarah, koji su zakoni god. 1848 oborili hrvatsku kraljevinu, svedavši ju na tri hrvatske županije; i povrh Niemacah, koji su desetgodišnjom svojom vladom tako zakrenuli vratom hrvatskomu jeziku, da su već i u pučke nam škole kanili uvesti njemštinu, nasrtavahu na našu domovinu i njeki izrodjeni joj sinovi, tvrdeći, da onaj skup ljudih, koji je g. 1861 sam vladalac proglasio saborom, nije drugo, nego obće spravišće zemaljsko. U tu tamnu noć sievnu biskup svojim umom, dokazujuć, da je viša obrazovanost temelj svakomu, dakle i političkomu i materijalnomu napredku svakoga naroda, poimence pako hrvatskoga, koji da je Božjom providnošću pozvan, da luč prosvjete nosi medju iztočnu si braću, po kojoj bi se razkovale verige robstva, kojimi jih jur više vjekovah drži sapete nesmiljeni Turčin. Da taj vanredni muž nije po naravi bio tako visoka poleta, bio bi se najprije spustio na obrazovanje puka, kojim se prosvjetljuje i oplemenjuje prosti puk, na kojem se može najsigurnije graditi budućnost naroda; takov bo puk lako pojimlje, što mu se preporuča, pak se tako silno razmahuje u svojem radu, da mu osobito na političkom polju nemogu odoljeti nikakve zapreke protivnikah. Nu tko će orla privezati za zemlju? Čim se osjeti slobodna, dignu se u visine, pregledavajući bistrim okom daleko obzorje. Burni uzklici cieloga sabora bijahu jasnim dokazom, da je biskup pogodio žilicu inteligencije hrvatske. Inteligencije, velim, jer je i ona od po-

Digitized by Google

četka narodnjega preporoda g. 1835 nastojavala, da djeluje najprije na srednje slojeve, kako bi uzgojila najprije učiteljah i poticateljah driemljućemu narodu. Uspjevši u tom prekrasno, poče se i ona zamahivati u visine, radeći oko ustrojstva njekoga učenoga družtva. Radilo se o tom mnogo godinah sborom putem svakojakih odborah, ali se nije nikad moglo doći do tvora. Krila, koja bi se malko digla, klonula bi namah, kan da jih olovo priteže. Nije bilo dosta bistre misli, dosta odlučnosti, dosta požrtvovnosti, ter se je, kako i za Gajevih vremenah, moralo čekati, da se pojavi čovjek, koji bi misli razbistrio, mlitavost razpalio, djelotvornost razvio. Takov nam se muž pojavi u biskupu Strossmayeru. Iz dohodakah biskupskih, koji se po crkvenom shvaćanju smatraju baštinom siromahah, odtrgnu i položi plemeniti biskup na oltar svoga naroda 50.000 forintih za ustrojstvo akademije znanostih. *Exempla trahunt,* ter se već istoga dana sasu u krilo naroda još 38.000 for. od raznih privatnikah i korporacijah, čim se osigura obstanak akademiji. Ali budući da je akademija znanostih tako uzko spojena sa sveučilištem, da se bez njega nemože pomladjivati, stvori se na Strossmayerov predlog u istoj sjednici zaključak, neka se imenuju odbori koji će sastaviti pravila i za akademiju i za sveučilište. Da se nije ništa drugo nakanilo postići hrvatskom akademijom i sveučilištem, nego da hrvatski pisci uzmognu laglje tiskom priobćivati svoja djela i da se mladež hrvatski uzobrazi, zaslužio bi utemeljitelj neumrlost i vječnu zahvalnost svoga naroda.

Divne su mu rieči, kojimi oboje preporučuje narodnim zastuppikom na saboru, i koje zato ovdje priobćujemo. — Danas se, veli, vojuje više i odlučuje oružjem duha, nego oružjem materijalnim. Zahman nam najznamenitiji položaj, zahman najplemenitije zadaće, ako nam umnih i moralnih silah uzmanjka, bez kojih sve blago neba i zemlje ništa neprudi, jerbo je um, koji blago materijalno oživljuje, ravna i na korist obraća. Athena bijaše malahni grad, stara Grčka, što se prostora tiče, neznatna, pak se ipak Athena i stara Grčka sbog umnih i moralnih silah svojih na sve strane svieta proslavi, niti će joj igda slava potamnjeti, dok bude pod suncem ljudih, koji um, blago duševno, više ciene, nego blago materijalno, koje samo po sebi nikakve vriednosti neima. Stari Rim već odavna poginu, ali nepoginu slava staroga Rima. Duhu staroga Rima u istih razvalinah starorimskih umotvorah ni danas se sviet dosti načuditi nemože. Živi stari Rim i danas u neumrlih proizvodih uma i znanostih svojih. Upliv izobraženosti staroga

Digitized by Google

Rima u preporodjenje i razvitak duševni još se i danas živo osjeća, i osjećati će se, dok je svieta i vieka. Mala šaka Francuzah i Englezah zauze Peking, ponizi i pokori narod od više sto milijunah ljudih. Toli više valja umna sila od materijalne. To je ona sila, koja nebom i zemljom vlada; to je ona sila, koja zviezde po nebu broji i stazu jim pokazuje; to je ona sila, koja parom upravlja, da plav napred goni; to je ona sila, koja munji zapovieda, da misao čovječju s jednoga kraja svieta na drugi prenosi; to je ona sila, koja u busulji mornaru na pučini morskoj danju i noćju svieti. Te sile mi potrebujemo, gospodo, nada sve, da važni položaj svoj upotriebimo, da zadaću svoju na korist i na slavu naroda našega riešimo. Da si tih silah nabavimo, nuždno je da u sredini našoj u narodnom duhu sveučilište ustanovimo. Mladež naša krasna je, čedna je, poslušna je, rado se naukom posvećuje, sposobna je. Mladež naša taka je, da ju punim pravom cvietom sadašnjosti, a nadom bolje budućnosti nazvati možemo. Mladež naša ima biti baštinica željah naših i duševnih težnjah naših. Da se niti mi niti mila domovina u nadi svojoj neprevarimo, dužnost nam je, priliku pružiti mladeži našoj, da se izobrazi, da plemenitom baštinicom ljubavi domorodne, domorodnih željah i težnjah, slave i dike praotacah svojih po uzvišenom umu i oplemenjenom srdcu postane; što samo tada možemo dostići, ako sveučilište u sredini našoj podigli budemo. Mladež naša puno duha i poleta ima, al joj nije moguće velikim troškom tudja sveučilišta pohadjati, odkle višekrat biva, da najljepše sposobnosti zakopane i za narodni dobitak izgubljene ostaju. Da ni nenapomenem, da mladež u preranoj dobi izvan granicah domovine svoje boraveć, lako dušu svoju otrovati i narodu se svomu za vazda otudjiti može.

Istina je, da se oštećenost i razcjepkanost državnoga tiela našega prenesla u sve struke javnoga državnoga i duševnoga života našega, a po tom naravno i u knjigu našu, na veliku štetu narodnoga izobraženja našega. Tužni književnik, poslije kako bi velikim trudom i naporom knjigu izumio i svim mogućim uresom duše i srca svoga nakitio, tada mu se istom valja brinuti i glavu razbijati, kako će duševno ljubimče svoje na svjetlo iznieti i u bieli sviet odturiti. Trud pregolem, a šteta vazda gotova. Tomu nedostatku doskočiti će akademija znanostih, pružajuć sredstva narodnoj knjizi, da bez ikakvih prieponah slobodno pred lice svieta i naroda stupiti može: akademija znanostih će, ako Bog da, narodnoj knjizi onu slogu i ono jedinstvo pribaviti, koja jur kod izobraže-

Digitized by Google

nih germanskih i normanskih narodah vlada, i koja je jedina poluga višega razvitka narodnoga izobraženja" —

Tako se sav hrvatski narod vinu putem viših naukah, a za orlom svojim, koji sada steče dično ime prvoga mecenata hrvatskoga. Prvoga velim, u pravom smislu rieči. Bilo je u hrvatskom narodu muževah, koji su mu dubokom učenošću proslavili ime; bilo je junakah, koji su mu nečuvenom hrabrošću branili slobodu; bilo je mogućnikah, koji su se kadšto brinuli i za njegovo materijalno blagostanje; bilo je napokon i umnikah, koji su mu amo tamo pomagali unapredjivati i duševni razvitak; ali koji bi se obćenito i stalno, sa svom dušom i s neutrudivom žrtvovnošću, uz blaženstvo srdca svoga zauzimao za njegovu višu obrazovanost, sievnuo je prvi put u biskupu Strossmayeru. Želiš li zadobiti podporu, da nastaviš više nauke; kaniš li se usposobiti za glasbenika ili glumca; namjeravaš li na sviet iznieti koje učeno djelo; hoćeš li udariti temelj kakovu koristnu družtvu: u Strossmayeru ti ključa obilno vrelo novčane pomoći. Pače sam te i umnom riečju i krilatim zanosom potiče, da se uzdaješ u se, a na korist cjelokupnoga hrvatskoga naroda, koji on grli neograničenom ljubavi. Prispodobi sa Strossmayerom sve bogatune hrvatske, koliko su doprinieli za dobro svoga naroda, pa će ti se pokazati kano patuljci napram onomu gorostasu darežljivosti. I sav mu narod kliče: Živio bezsmrtno prvi hrvatski mecenate!

Svu tu težnju za višom umnom obrazovanošću dobro je razumio hrvatski narod; ali što će sada slieditи, toga nije mogao shvatiti, pak mu se činilo tlapnjom. Kad se naime ustrojila hrvatska akademija i sveučilište u Zagrebu, a zaključio zlokobni sabor od gg. 1865—1867, povuče se naš mecenat s političkoga poprišta, da se dostojno pripravi za ono, čim je hotio iznenaditi narod. Vidjamo ga, gdje svake skoro zime putuje u Italiju; mi mislimo, da ide na zabavu, pak ga i korimo sbog česta izostajanja iz siela biskupskoga; čujemo, da zaredjuje i po drugih zapadnih zemljah, pak mu spočitujemo vjetrenost; a napokon doznajemo, da je sad ovdje sad ondje za težke novce kupio koju sliku, pak ga držimo razsipnim nevježom, koga perušaju umjetničke varalice. Kad je pako, posjetiv Zagreb, uzeo javno razsudjivati crkve sv. Marka i sv. Kralja, dokazujući, da bi onu, koju su Zagrebčani držali zrelom, da se do temelja poruši, trebalo prenačiniti prama gotičkomu slogu, u kojem je prvobitno sagradjena, a ovu osloboditi onih neukusnih prikrpinah, kojimi da su ju nagrdili nevješti bi-

Digitized by Google

skupi i kanonici: začudismo se smjelosti čovjeka, koji se mieša u tudje poslove. On za sve to haje i nehaje, pače proglasuje, da će u Djakovu sagraditi novu sjajnu stolnu crkvu. Sada požalismo biskupske šume, koje će na štetu nasljednikah pasti žrtvom, iztičući s pomilovanjem opreku medju neznatnim Djakovom i sjajnom crkvom. Selo, a takova sgrada, zašto ne barem u Osieku? Kim će ju napuniti? Bit će puna praznine! govorasmo i tiho i glasno, a tko jamči, da će ju moći i dovršiti? — Pak i sbilja, prvi glasovi, da mu se je kamenje, koje je pripravio za gradnju, zimi na kiši razpalo, da mu sbog močvarnoga tla treba udariti pilote, i da mu se odasvud tornjaju neprilike, kan da potvrdjuju naše dvojbe, pak od srdca žalimo nepraktičnoga idealistu. — Netaji ni sam tih neprilikah, pače tvrdi otvoreno, *da je trebalo mnogo odlučnosti, uztrpljivosti i postojanosti; ali kad se pomisli, da je često u sdvojenju išao u postelju, a sutradan je Bog svjetlom svojim iznenadce pružio svoju pomoć, onda je iz dna duše vapio: „Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam", ter se za cielo nadao, da će Bog milostivo do konca pratiti djelo, slavi svojoj i obrazovanosti našega naroda posvećeno.*

Al on ipak neprestrašno nastavlja svoj bogoslužni posao. Čujemo, da ciele dane probavlja medju radnici, da lazi po skelah, potiče na rad, upućuje, kako da se što namjesti, pa se čudimo, držeći ga još uviek za diletanta. Mnogi nam putnici iz Djakova pripoviedaju, da se sgrada liepo diže, da će biti krasna, upravo pram odabranomu slogu. — Bit će to, mislimo, zasluga, graditeljah.

Al kad tamo, iznenadi nas godine 1874 knjiga: Stolna crkva u Djakovu, pisana samim biskupom. Presenetismo se: piše ju čovjek podpunoma vješt graditeljstvu, upotrebljujući samostalnu i strogu kritiku načinom dubokoumnim, opisujući potanko svaki joj dio s dotičnim simbolizmom, duhom apostolskim, zanosom domoljubnim. Počimamo s dubokim štovanjem skidati kapu pred vještakom, pak prilažemo ruke, da se poprave dvie zagrebačke crkve sv. Marka i sv. Kralja, sigurni budući, da ćemo uspjeti idući za vodjom, koji si je na zastavu napisao: Ako mogu drugi narodi, zašto nebismo i mi Hrvati? Sad već nimalo nedvojimo, da će se njegovom ponukom i podporom sretno dovršiti u Zagrebu galerija slikah, koju će on napuniti i ukrasiti slikami, koje je, prave umotvore, pokupovao po Europi, pak mu zaneseni kličemo neumrlu slavu kao vodji i na putu umjetnostih. Sad već počimamo pregledavati i druge po domovini crkve, pak prenačinjamo povrh drugih

Digitized by Google

i bistričku; gradimo u Zagrebu kuće po novom ukusu; širimo i ravnamo ulice; krasimo trgove mramornimi kipi; ustrajamo družtvo umjetnostih; visoko cienimo glasbu; šaljemo o zemaljskom trošku svoje sposobne kćeri na razne konzervatorije, pak se ponosimo slavom, koju nam one šire po Europi; zavadjamo po svih gradovih pjevačka družtva; riečju, svi gorimo za umjetnosti: što smo držali tlapnjom, postalo nam istinom.

Živi opisi njekih slikah djakovačke crkve, što je već godinah 1873 i 1874 donio Vienac, potakne našu znaličnost do napetosti, ter neprestano pitamo jedan drugoga, kad će se dovršiti i posvetiti djakovačka crkva? Taj se uzdisani čas naviesti za dan 1. listopada 1882. Premda je biskup Strossmayer sam sobom, a ima i zašto, ponosan; i premda je djelo, što je ponajviše sam, dobiv tek 130.000 od biskupije, svojim troškom od pol drugi milijun forintih, dovršio, vele slavno, koje bi drugi tvorac bio razglasio na sve četiri strane svieta: javi on ipak posve čedno, da će se posveta obaviti samo kod kuće, bez ikakva slavlja, bez poziva stranih gostih, koji će se medjutim, doda, liepo i prijateljski dočekati. Ali hoćeš da! Nemogu se odkriti dragulji, a da sviet nepovrvi onamo! Premda je onda i domaći i inostrani sviet bio zapriečen spravljanjem zemaljskih plodovah, osobito znamenitom u Hrvatskoj berbom, i premda je kiša učestavala: diže se ipak sva hrvatska domovina, da što čestitkami, što vlastitim dolazkom još više, ako je moguće, proslavi slavnoga jur početnika.

Tomu obćenitomu zanosu nemogoh ni ja odoljeti, ter se s prijatelji Račkim, Markovićem, Vojnovićem i njegovom duhovitom gospodjom, digoh u Djakovo.

Da uzmognemo po tenanu i točno razmotriti crkvu, pak da se i što više naužijemo riedke gostoljubnosti biskupove, nehtjedosmo poći parobrodom, koji su domoljubni Siščani priredili za hodočastnike, nego krenusmo četiri dana prije drugim parobrodom. Milina je putovati s učenimi ljudi: svatko zna nješto zanimiva kazati iz poviesti, jezikoslovja i drugih znanostih; vrieme leti kao na krilih, osobito kad ga još krati ljubezna Dalmatinka pripoviedkami iz svoje klasičke domovine. Sveučilištni rektor Franjo Marković bješe sobom ponio i tačan zemljovid, koji smo još više razbistrivali potankim tlorisom rieke Save, posudjenim od kapetana broda Kollera, rodjena Zagrebčanina, pak se zabavljasmo, imenujući već unapried ne samo mnogobrojna sela, što su nanizana niza Savu, nego i svako drugo mjestance. Razmatramo kuće posavske, stojeće porad

Digitized by Google

vode na stupovih, providjene triemom oko prvoga konaka i pokrite visokimi i širokimi krovovi od drva za ljetinu; gledamo s veseljem, kako vitke Posavke peru rublje u čamcih, koji se svaki put silno zaljuljaju, kad jih dignu valovi od kolesah parobroda; veselimo se plodnoj obali na našoj, a žalostimo se sa šikare na turskoj strani, koja grdi onu zemlju bez sela i malone bez žive duše: samo nas kadšto koja kukavna munarica sjeća, da ima blizu i muhamedanacah hrvatskih. Napokon zagledamo napram Kobašu divnu goru Motajicu, obraslu šumom, gdje se je dugo vrieme branio naš narod proti divljoj sili turskoj za zadnjega hercegovačko-bosanskoga ustanka. Poslavši mu bratski pozdrav i blagoslov zakrenusmo prama brodskoj okolici, u živu razgovoru s vriednim prelatom zavjetne crkve drom. Gottfriedom Marschallom, koga smo primili u Staroj Gradiški, i koji nam je vjerno opisivao kukavno stanje bosanskoga naroda pod njemačko-magjarskom upravom, koja da se po izjavi samih službenih krugovah neda dugo držati. Činilo se, kan da ti pripovieda rodjeni i za svoj narod plamteći Hrvat, nečuveno dosad od Niemca. Za razgovaranja morasmo se neprestano premiešlati, uklanjajući se njekomu čovjeku, koji je svagdje za nami prisjedao, valjda uhodi. Napokon uočismo prekrasni željeznički most kod Broda, koji nam se još širim pričini, što ga je kvasila sipeća kišica.

Bio sam i prije više putah u Brodu, šetao po prostranom mu šetalištu, uživao s krasnih brežuljakah, posutih svuda vinogradi; imao sam vjernih prijateljah Brodjanah, s kojimi sam se puno našalio porad čakavskoga jim izgovora; ali sada me je mnogo ugodnije zatekao novi trg uz Savu, izpunjen skoro posve novimi kućami zidanicami, u kojih se je namjestilo dosta dobrih svratištah i kavanah: jedna od koristnih i ugodnih posljedicah osvojene Bosne! Čim stupimo na kraj, eno ti dvojice kapelanah vriednoga župnika Latkovića, koji nas zamole k župniku na konak. Ali da neobteretimo starca, odsjednem ja u gostionici, pak svi skupa krenemo za vodjami u dosta daleki župni stan dugimi ulicami, koje su gradjani prilično nasuli i spodbili uz nizke kućice, ali sredinu ostavili na milost i nemilost baram. Tu nas povrh župnikove ljubežljivosti preugodno zateče draga briga biskupa Strossmayera, koji žicom zapita župnika, jesu li jur stigli navješteni zagrebački gosti. Odgovorivši mu s mjesta, da ćemo sutradan stići željeznicom, i spoznavši se u posve pouzdanom razgovoru sa župnikom, podjosmo

Digitized by Google

svi skupa uz povod načelnika Bratelja, koji nam se je odmah kod izkrcivanja pridružio, preko željezničkoga mosta u Brod, koji se je njekoč zvao turski, a sad bi trebalo da ga svi imenuju Novim Hrvatskim Brodom.

Most je duži od zagrebačkoga, pače od svih u Austriji, stoji na zidanih stupovih, a sagradjen je od željeza, tako da se željezne šibe dižu od tračnice u nakrst do visokoga recimo krova, tako da po njem šećeš kao po izložbenoj palači u Parizu; s tom ipak razlikom, da su ti ovdje izložene dvie grane jednoga ter istoga naroda, na kojem možeš motriti i prosvjetnu radnju kršćanske i tamneću muhamedanske vjere, pak se još stalnije odlučiti za prvu. Kad se taj most razsvietli mnogobrojnimi svjetiljkami, podaje s kopna divan vidik začarane vilinske palače, dočim je nas na njem očaralo zapadajuće sunce, što je kroz prozirnu maglu natapalo cielu okolicu svojim zlatom. Zaista ovdje bih hotio samo zato duže boraviti, da se našećem ovim mostom, kad bi mi dodijalo blato u oba Broda.

Poznavajuć turske gradove po Bišću, koji sam g. 1858. pohodio u onom veselom družtvu, neočekivah ništa utješna; ali se ipak, odkad sam pročitao divni Carigrad od Amicisa, nadah, da ću bar opaziti koju rešetku, a za njom onu prozirnu koprenu, koja čarobnim pokazuje žensko lice, i vidjeti bar jedan prstić one ručice, kojoj kao i nožici neima premice niti u glasovitoj s toga Andalusiji. Ali mjesto toga, premda smo prolazili tik takove kuće, vidjeh na ulici djevojčicu od 10 godinah, tjerajuću svinje, i kao sašitu u vreću. Na čast vam takova kultura! Ostalo još gore nego u Bišću: ondje mi je barem most na Uni njekako predočivao most na Arnu u Firenzi, s njegovimi štacuni, sievajućimi zlatom; ovdje bez mosta duga prazna cesta posred kukavnih kućah, od kojih su njekoje hajde de barem kako tako oživljavali štacunčići pravoslavnih stanovnikah. Da vidimo barem nješto liepa na tom Iztoku, udjosmo po Brateljevu savjetu u njeku pravoslavnu kuću. Tu nas dočekaše dvie ubave djevojčice u sobici, zaokruženoj divani na iztočnu, ali zapremljenoj ormari na zapadnu. Dakle ni tu ništa čisto iztočna! Pripovjediše nam čavrljive djevojke, kako se često polaze s muslomankami, koje da su posve zadovoljne sa svojim zatvorom, ter nezavide kršćankam njihova poslenoga života. Naravski, jer trud i muslomanska razkoš, to je očita protinba, koja se može izravnati samo propašću vjere, koja ju podržava. — Hajdemo, da vidimo bar džamiju, rekosmo si izišavši iz kuće, kad su Muhamedanci o zapadu sunca išli klanjat. Al kad tamo, pred džamijom bara, pred kojom

Digitized by Google

moradosmo stati, da vidimo bar klanjanje. Dvoje nam se čudno pričini: prvo, kako mogu muhamedanci, koji ulazeć ostavljaju pred vrati svoje posve slične papuče, razpoznati izlazeć svaki svoje; a drugo, ono grčevito ustajanje i padanje hodže, za kojim ostali, ustajući, klecajući i klanjajući pripievaju. Navika, odgovorismo si, koja je druga narav, pa krenusmo, baš kad su ljudi počeli izlaziti, preko istoga mosta natrag.

Sutradan odletismo na krilih znaličnosti na kolodvor, da što prije zagledamo crkvu djakovačku. Ali hoćeš da! Za nješto više putnikah, nego obično, neima dosta vagonah, ter moraš, zatvoren u svojem, čekati čitav sat, dok se odnekle dosmiču. Tu nam se pridesi vidjeti i to čudo, kako lieni željeznički službenici za prtljagu od više gospode izdaju samo jednu prijamnicu, nepazeći nimalo, kamo tko putuje. Zaista čudo, kako prtljaga, koja je opredieljena za Osiek, neostane u Vrpolju. *Denique* treba da bude svačega na svietu!

Putem se ogledavah, nebi li gdje spazio jednu od onih krasnih i vitkih Slavonakah, sa svilenim rubcem oko vrata i sa svilenom pregačom, dopirućom do svilenih dokoljenicah, kojim nisam na svojem prvom putu po Slavoniji godine 1846. mogao ništa drugo prigovoriti, nego što se presmjelo podsukuju. Ali nam gusta kiša ote izpred očijuh i sela i ljude, pak naravski i onakove djevojke.

Sad se počesmo bojati, hoćemo li po tako ružnu vremenu naći u Vrpolju sgodnih prilikah za Djakovo; al kad tamo, eno gdje nas njeki *abbate* poziva u dvie četveroprežne karuce biskupa Strossmayera. Istina, ter nismo baš neznatni ljudi, imajući sobom rektora sveučilištnoga, predsjednika akademijskoga, prepozita carskoga i vriednoga sa svake vrline profesora, ali tolikomu se sjaju nenadasmo, osim kad smo uvažili, da imamo sobom i dičnu kćerku ljubljene nam Dalmacije, pak pomislili, da biskup kavalir hoće baš kavalirski da doprati damu. Svakako je to bio znak odličnoga gostoprimstva, kojim se biskup osobito iztiče.

Za sat vožnje ugledasmo na obzorju nješto visoka, vitka i crvena. Eno je — viknusmo zaneseni, eno *naše* crkve!

Zaštropotavši s kočijami u biskupski dvor, dočeka nas u veži revni obrednik Cepelić, pak će nam s mjesta opredieliti stanove: meni k staromu znancu, kanoniku Tordincu, a ostalim liepo u samom dvoru. Uzalud se rektor Marković izgovara, da je mlad čovjek, ter se može svakamo stisnuti, neka se dvor pridrži za odličnije goste. — Biskupova je to želja — primieti mu uljudno i odlučno

Digitized by Google

obrednik, ter neima priziva, u znak, kako visoko cieni biskup znanosti.

Sad ćemo svi uza stube, da se poklonimo visokomu domaćini. Mislio sam, da ću naći u sobi starca, namrskana, pognuta, izmučena brigom i trudom od tolikih godinah, komu će se s dubokim štovanjem poljubiti dobrotvorna desnica; ali kad mi navrh stubah, eto pred nami svježa, okretna, bistra muža, koji nas sve redom ljubi u bratinska lica. Mili Bože, kolika razlika medju biskupom Strossmayerom i drugimi velikaši, koji čuvani družbom dvoranikah, s kojimi se sretaš u predsoblju, čekaju u desetoj dvorani gosta, obavivši se njekakvim umjetnim dostojanstvom. Samo se sobom razumieva — reče nam gostoljubni domaćina na razstanku — da ste, gospodo, neprestano moji gosti. Zahvalivši se što uljudnije, razidjosmo se po svojih stanovih.

Sad bi trebalo, da opišem stolnu crkvu. I hotio sam to učiniti, i bilježio sam pojedine joj crte, da jih riečmi prelijem na papir; ali kad sam na povratku u Zagreb pažljivije pročitao navedenu biskupovu knjigu: Stolna crkva u Djakovu, zastidih se sam u sebi, videći, da je ondje opisana tako potanko, tako vjerno, tako zanosito i s tolikom nabožnom unkcijom, da je suvišna svaka druga radnja. I svi oni, koji su ju opisali po novinah, crpili su iz ovoga vrutka, samo što su daleko za njim zaostali. Ogriešio bih se dakle ob izvornost i vrstnoću toga djela, kad bih ga makar samo za podpunost svoga opisa hotio pretiskati, osobito što sam podpunoma osvjedočen, da će ono djelo i onda vjekovati po svih knjižnicah, a najpače u harnoj uspomeni ciele domovine, kad se za moja djela nebude ni znalo više. Zato odpravljajuć čitatelja na onaj izvor, bilježim ovdje samo ono, što se je meni učinilo osobito.

Kad razmatraš druge znamenite crkve po Europi, smeta ti, ako su drevne, ili vanjština, koja je ili neznatna, kano sv. Pavla u Rimu i naše prvostolne u Zagrebu, ili krnjasta, bez dogradjenih turanjah, kano Notre Damska u Parizu sa svojimi družicami malone po cieloj Francezkoj, ili razstavljena od svojih zvonikah poput sv. Marka u Mletcih, ili napirlitana poput stolne crkve u Milanu i zavjetne u Beču; ili te vriedja njezina nutrinja, koja je ili pretamna, da nerazabireš ostalih ukrasah, kano stolna u Spljetu, ili prenizka, s vodoravnimi tavanicami od drva, kao svih bazilikah prije desetoga stoljeća, a poimence sv. Pavla u Rimu, ili pretrpana spomenici od mramora poput svih mletačkih i sv. Vida u Pragu, ili nagrdjena svakojakimi žrtvenici, suvišnimi pjevnicami, izpovje-

Digitized by Google

daonicami i klupami, kakove su malone sve drevne, pak je na žalost bila i naša prvostolna u Zagrebu, a još je i sada crkva sv. Stjepana u Beču, kroz koju je na javnu sablazan otvoren i prolaz svakoj piljarici s pilići i guskami. Gdje neima ni jednoga od tih nedostatakah, kvari ti ukus različitost sloga što u glavnoj gradnji, što u nakiću, koje se je ponajviše izvrglo u barokizam, kakova je šibenička. U jednoj prevladjuje mramorje, u drugoj drvena rezbarija, u trećoj slika na liepu, na štetu ukusna razmjerja. Djakovačka je pako crkva i vanjštinjom i nutrinjom prvo jednovita, sagradjena strogo po pravilih romanskoga sloga, a drugo razmjerna, neimajuća ničega ni preduga, ni preširoka, ni previsoka, ni suvišna, ni manjkava; iztičuća i stiene i stupove, i mramorje po žrtvenicih i propovjedaonici, i rezbu nad glavnim oltarom, i slike na liepu nad stupovi, u kubi, u polukruzih, i dekorativnu slikariju po stienah, i pozlatu po okružicah; nepresiecajuća naglo nijedne crte, već se svuda obleća i sama u sebe a prama glavnomu oltaru poput talasah vraćajuća; nada sve pako razsvietljena tako blagim svjetlom, da te niti nebliešti, niti nemrači. Ima crkvah, koje te zapanjuju ogromnošću, kano sv. Petra u Rimu; ima drugih, koje te uzhićuju veličanstvom, kano gotička u Nancy-u; ima opet trećih, koje te zablieštuju pozlatami, kano sve ruske po većih gradovih. U djakovačkoj ćutiš podpuno blaženstvo s umjerena prostranstva, s razmjerja svih čestih i s raznolikosti nakita, ter i nehotice uzdahneš od miline.

Pa kad još stupiš u tu crkvu kao Hrvat, onda s neopisivim veseljem opažaš u njoj, čemu slična nisi vidio u nijednoj crkvi na svietu. U njoj je utjelovljeno uzvišeno biskupovo načelo: Sve za vjeru i domovinu! I pod od domaćega kamena, i dekorativna slikarija, koja bi naravitošću u svetištu prevarila i Zeuksisa, udešena je po narodnih hrvatskih uzorcih, koji se iztiču i u sazih i u cieloj crkvenoj rubenini. Slike na liepu po polukruzih spajaju dragim anakronizmom kršćanske početke sa sadašnjošću našega naroda. U lievom polukrugu poprečnoga broda iztiče slika na liepu novorodjenoga spasitelja u majčinu krilu, komu donose darove: s lieve strane gledaocu iztočna tri kralja, a s desne redom ogranci hrvatskoga naroda: Hrvat groždja, Dalmatinka maslinah, Bošnjakinja voća, Slavonka žita, Hercegovac ovacah, svi u prekrasnom narodnom odielu, da ti se srdce smije. Glavni polukrug u svetištu pokazuje na liepu svete apostole Petra i Pavla, kojim dovodi s jedne strane angjeo razcviljenu ženu iztočne crkve, a s druge

Digitized by Google

sv. Ivan Kapistran Bošnjaka muhamedanca u kožuhu s licem staroga Seitza, koji je sa svojim sinom i ukrasio cielu crkvu slikami na liepu, a lievo gledaocu kleči pred njimi biskup Strossmayer u sjajnom crkvenom ornatu, prikazujući jim na jastuku svoju crkvu. Ako su Seitzi naravitošću svojih slikah i shodnom živošću šarah, kakovom vladaju samo veliki umjetnici klasičkoga naturalizma, oživili crkvu, podali su joj onimi nacrti, koje su po Overbeckovih kartonih divnom tančinom i vjernošću u tako zvanom *chiaro-scuro* izveli, neobičnu nježnost, koja upravo dolikuje ovoj veličajno-ljubkoj crkvi. Ako svemu tomu dodaš orientalnu prostranost crkvenoga ruha, spojenu sa zapadnom okruženosti, i uzmožnu romonitost orguljah i crkvenoga pieva, koji se, bez ikakva ćurlikanja, prelieva jednostavno-veličanstvenimi melodijami: onda ćeš jasno uvidjeti, da je ova crkva opredieljena, da spajajuć zapadne i iztočne elemente, djeluje po naumu svoga osnovatelja na jedinstvo hrvatsko-srbskoga naroda. Takovu je crkvu i prama nepokolebivomu značaju i prama zvanju svomu najshodnije blagoslovio senjski biskup, dr. Juraj Posilović, koji je u njoj i smio i hotio zapjevati svetu misu hrvatskim jezikom, za dokaz, da se i pod okriljem katoličke crkve mogu ukloniti jezične zapreke, koje najvidnijim načinom diele obje crkve. Po ovih će kratkih crtah uvidjeti čitatelj, da je mene djakovačka crkva posve zaniela svačim, osobito pako položajem glavnoga oltara na početku svetišta pod kubom, nad kojim se diže tako veličajno i ujedno ukusno *nebo*, da mu milovidnijega nisam vidio niti u glasovitoj s toga crkvi sv. Petra u Rimu. Samo bih to želio, da se i nad mramornu propovjedaonicu, koja je naokolo ukrašena divnimi bas-reliefi iz Isukrstova života, uzvisi takova nebnica. Tim bi se podavala veća važnost propovjedniku, koji bi kao iz njekoga hramića progovarao puku, a nebi morao onako napinjati svoga glasa, koji se bez nebnice gubi u visinu, da mu se zaprieči potrebna modulacija, praćena zaokruženom kretnjom.

Ali sve to nije dovoljno samo čitati; ni najvještiji opis nemože niti iz daleka predočiti one savršene krasote, već treba uprav doći gledat. Da, gledat, ne samo djakovačku crkvu, već sve umjetne tvorine po našoj domovini, koja može odsada zadovoljiti svačijoj potrebi i znaličnosti. Hrvat se može na primjer spustiti iz Zagreba u našu Rieku, gdje će vidjeti ostanke drevnoga rimskoga luka, koji da je Germanikov sin podigao u slavu cara Claudija II.; odanle se može popeti na Trsat, gdje će u grozno romantički položenom gradu motriti drevne kipe i mnogo drugih grčkih, etrurskih i egi-

Digitized by Google

patskih stvarih; pak onda može zaploviti u istarski Pulj, gdje će se diviti orijaškomu amfiteatru rimskomu, od koga je bolje sačuvan samo veronski, pak će si moći predočiti vanjsku sliku rimskoga kazališta. Da se još više naužije drevninah, netreba mu ni stupiti na tudje zemljište, već se parobrodom odtisnuti u Zadar, gdje će naći najprije dvoja drevna vrata: morska od rimskih, a kopnena od mletačkih vremenah. Na trgu Povrtlinskom opazit će u kutu ogroman stup, koji je njekoč stajao u njekom Dianinom hramu, a sada nosi lava sv Marka; na Gospodskom pako trgu vidjet će liepu knjižničku sgradu od mletačkih vremenah, a u njoj njekoliko Bassanovih slikah i snimakah po Tintorettu, i liepo dvorište sudnice, sagradjeno po mletačkom uzorcu. Zatim će se prošetati na Zdenčani trg, gdje će se moći napiti iz pet zdenacah, koji dobivaju vodu Trajanskim vodovodom; napokon će od mnogih crkvah pohoditi stolnu, sagradjenu u trinaestom vieku u lombardskom slogu s prekrasnim i dobro sačuvanim pročeljem. U šibeničkoj crkvi može se osvjedočiti, kako i najumjetnije česti negode, ako nisu vezane jedincatim slogom; a u Spljetu će vidjeti, čega nemože nigdje na svietu: cieli grad s ulicami i trgovi sazidan u jednu palaču, i cielovit hram poganski, koji se je samo tim pretvorio u stolnu crkvu, što su namjesto božišćah postavljeni kršćanski svetci, i što mu je prizidan prekrasni zvonik u romanskom slogu. Odanle će odploviti u Dubrovnik, sielo spomenikah srednjega vieka ponajviše mletačke gradnje, gdje će vidjeti silu crkvah i dielomice sačuvanu viećnicu i mitnicu, pak će onda udariti u Mostar, gdje će se moći nadiviti mostu na jedan obluk, koji je malone tako smjelo sveden, kako glasoviti mletački na Velikom Kanalu. Odanle će preko Sarajeva i Broda u Djakovo, da po tenanu, boraveć ondje najmanje pet danah, prouči biser novovjekoga hrvatskoga graditeljstva, stolnu crkvu; poslije koje ga može želja vući još samo za gotičkom, koju će u što elegantnijoj, ako i ne posve pravilnoj slici motriti u Zagrebu, naravski, kad se posve dogotovi prvostolna mu crkva. Ovdje će, da počine od duga puta, polaziti u galeriju slikah, bogatu slikami raznih školah, koje je biskup Strossmayer za vječna vremena izložio. Ako se još prošeće kadšto na Mirogojsko groblje, pa se nagleda nagrobnicah, od kojih njeke nezaostaju daleko za nagrobnicami glasovitih grobljah u Bologni, Firenzi i Genovi, moći će si po prilici predočiti, čega ima ostala Europa, koju će tekar poslije ovoga domaćega puta polaziti.

Digitized by Google

Kad smo jedan put pregledali stolnu crkvu, zaredismo s biskupovom dozvolom i po njegovoj palači. Koliko god ima sobah njegova stana, sve su od talah do stropa izvješene prekrasnimi slikami, osobito talijanskih školah što u izvornicih što u vjernih snimcih, i najnovijimi slikami slavjanskih umjetnikah, koje neprestano popunjuje; pače i u svakojakih pretincih čuvaju se knjige, pune divnih slikah na sitno: ciela galerija i očita i skrovita, kakovu inače uz vjekove skupljaju cieli narodi. Prispodobi s tim stanom stanove drugih velikanah, sievajuće od zrcalah, svjetionikah, srebrnine i drugoga nakita svjetske taštine, s njekoliko samo gdješto izvješenih slikah tucetske tvorbe, medju kojimi se ističe tek po koja umjetnička, pa ćeš se osvjedočiti, da u Djakovu stanuje pobratim vilah umjetnicah. Pa kako ti drag voljno i vješto tumači biskup svaku i najsitniju prednost pojedine slike, slušao bi ga i gladan i žedan.

Ali da prosudiš svu ljubežljivost biskupovu, moraš ga motriti u domaćinstvu, a osobito kod gostoljubnoga mu stola. Tu se najprije odapne dosadna ona napetost, koja te kod takovih velikanah i nehotice sapinje, pak potaknut biskupovim primjerom i oslobodiš kretnju i razvežeš jezik, voljko se šaleći, kan da si kod kuće. Ako učiniš kakvu opazku, biskup će ti ju ili potvrditi ili pobiti iz svoga bogatoga izkustva, što je stekao po svietu, obćeći s glasovitimi muževi; ako baciš koju šalu, biskup će ti jih dobaciti na pune pregršti; ako slučajno sievneš kojom dosjetkom, biskup će ti odsievnuti cielom pučinom, i to sve tako nenadano i tako sgodno, kan da se je Bog zna kako dugo pripravljao; ništa nemožeš reći, na što nebi s mjesta dobio odgovora; jednako se vješto kreće i na znanstvenom i na umjetničkom polju, kako i u elegantnoj družtvenosti. Kada pako hoće sam da što svetčanije rekne, onda tekar da vidiš čuda nevidjena. Sjedeći blizu njega, mogao sam ga točno motriti. S početka čovjek obična pogleda i glasa, što se više širi, glas mu sve to ljubkije zvuči, oko sve to vatrenije plamti, dok mu se nepreobrazi kao u višega duha, pak onda mu se iz ustijuh prolije ničim neobustavljena rieka zlatnih riečih, da ga možeš bez fraze prozvati zlatoustim. Bio je u petak, napio zdravicu godovnjaku, čestitomu prelatu Većeslavu Stulzu iz Praga, prispodabljajući njegov rad za crkvu i domovinu radu sv. Vaclava, českoga kralja, tako sgodno, tako zanosno, tako silovito, da mi je vriedni starac, do koga sam sjedio, uzdahnuv duboko, prišapnuo, da je veoma težko odgovoriti na tako plemeniti govor. I bio sam već požalio starca, misleći, da se neće sbilja smjeti odazvati. Kad al

Digitized by Google

eto, gdje mu po kratkoj stanci, ako i staračkí polagano, jednako sgodno vraća milo za drago, izvadjajući biskupov rad kao nuždnu posljedicu djelah pobožnoga junaka sv. Jurja, koga ime nosi. Hvala ti, Bože, pomislih, što si me doveo u družtvo takovih duhovah. — Kad je malo za tim bio obećao biskup prijatelju knezu Puciću Niki, Dubrovčaninu, da će opet skoro pohoditi Dalmaciju, osmjelih se ja primietiti, neka dobro pazi, što će učiniti, jer ako se već po ovakovih barah i maglah tako visoko uznosi, mogao bi se u Dalmaciji, u onoj poetičkoj zemlji, u onako vedrom i prozirnom zraku u nepovratak vinuti u nebeske vedrine. Na to će biskup s mjesta: Nadam se, da će me braća, kao gostoljubni domaćine, pridržati za haljine, da se meni kao gostu nedogodi još veća nesreća gubitkom drage braće A kad se je pročitala sila brzojavkah iz svih stranah slavenskoga naroda, čestitajućih svetčaru, osmjelih se opet opaziti, da danas polovica Europe gravitira prama Djakovu. — I pravo ima, prihvati vazda spremni biskup, jer znade, da će se ovih danah prikazati u Djakovu žrtva Svemogućemu na nebesih, pred kojim treba da sav sviet nikom ponikne. Kad je, da i koju šaljivu nadovezem, gospodja Vojnovićka rekla, kako godi slušati u Djakovu toliko jezikah, primieti biskup s kresećim se okom: Da, ja na primjer govorim sve jezike kod stola, čemu se siti nasmijasmo.

Sutradan u subotu bješe jur prispio k objedu najodličniji gost, knez Adam Sapieha, sa svojim sinom i zetom grofom Žołtkowskim iz Poznanja. Biskup bješe za taj slučaj nabavio iz Vukovara družtvo tamburašah, koji su srodnimi zvuci do suzah ganuli osobito poljske goste. U tom će tronuću napiti biskup zdravicu poljskim gostom, veleći, da su Poljaci najplemenitiji, al i najnesretniji slavjanski narod, koji su riekami prolievali krv najprije za krst častni, a najposlije za slobodu zlatnu, pak u toj plamnoj ljubavi nalazi sigurno jamstvo, da će poljski narod, s čijom je poviešću što uže spojena i poviest dične obitelji Sapiehah, uzkrsnuti poput Lazara, *nunquam amplius morituri;* kod ovih posljednjih riečih sievalo oko biskupovo proročanskim žarom. Na to će knez, sitan i plavokos čovjek, više nalik mladiću, nego djedu, najprije mirnim i važnim glasom: Od srdca čestitam braći svojoj, hrvatskomu narodu, što je na putu svoga duševnoga razvitka, na kojem će ga isto tako pomagati ostala braća slavjanska svojimi duševnimi tvorinami, kako se sami griju njegovim zanosom, stekao Božjom providnošću za vodju takova muža, koji je — glas mu biva sve jači — zaboraviv na sama

Digitized by Google

sebe, bezprimjernom darežljivošću otvorio svomu narodu obilna vrela za prosvjetu; koji uza to — glas mu se prigušuje navalom čuvstva — iskrenom ljubavlju grli i ostalu braću Slavene; koji je Bogu — glas mu drhće kroz prigušene suze — od koga nam je sve dobro na svietu — podigao sjajan stan, vječni spomenik svoje nabožnosti; pred takovim mužem ja . . . glas mu zapinje u suzah . . . ja klękam . . . Vatren cjelov, koji mu je u taj čas pritisnuo na usta biskup, zabuši dalnje očitovanje presmjeloga čuvstva. U to udare sitne tambure tako uzmožnim brenčanjem, da su cielo družtvo prošle zone. — Mili Bože, pomislih sam sobom je li to Poljak i aristokrat, Poljak, koji malo prije nije hotio ni čuti za uzajamnost slavjansku, aristokrat, koji obično tek s pomilovanjem gleda plebejca. Blago narodu, koji ima takovu aristokraciju! A mi? Ali ništa zato, i bez nje ćemo s tim većom slavom! Sad se nemogoh više ni ja uzpregnuti, pak ću s biskupovom dozvolom reći: Mnogo, vrlo mnogo smo mi Hrvati dužni Vašoj Preuzvišenosti, a izmedju ostaloga osobito to, što je u najbližem savezu sa sutrašnjom svetčanosti, da ste kod nas užegli i raznietili vatru za liepe umjetnosti, i to u ono doba, kad smo htjeli rušiti njezine spomenike. Danas ste nas pako tim zadužili, što ste nam podali priliku, vidjeti u živoj slici ono, o čem smo mladići s tolikim zanosom sanjali, za čim smo zreli ljudi s tolikim naporom svuda težili, vidjeti živu sliku slavjanske uzajamnosti. Želio bih, da budu ovdje nazočni svi neprijatelji te spasonosne ideje, jer bi se osvjedočili, da uzajamnost slavjanska u tom stoji, da se braća uzajamno potiču na duševni rad, smjerajući na blagostanje svega slavjanstva; pak bi vidjeli, da ta ideja nije tlapnja, već živa istina, pošto se inteligentna braća, govoreći svaki svojim jezikom, liepo medju sobom razumiju, pak će u tom sve to bolje bivati, kad bude svatko nastojao, govoriti svojim, a razumievati sva ostala narječja slavjanska. Živila uzajamnost slavjanska, živio biskup, prijatelj svih Slavjanah, živili svi nazočni gosti slavjanski. Živili! — odjeknu prostrana dvorana složnim gromkim glasom.

Poslije objeda sidjosmo na trg medju narod. Bila se već sakupila sila svieta: svećenikah domaćih, fratarah i domaćih i bosanskih s omašnimi brci, gospode svjetovnjakah iz obližnjih stranah, mladićah muhamedanskih, krasnih i vitkih, u liepom iztočnom odielu s fesićem na glavi, prostoga naroda tja iz Ugarske, medju kojimi opazismo i mnogo Niemacah i Magjarah, Slavonacah ni broja se nezna, mužko, žensko, mlado i staro, koji su tako zalegli svaki kut prostranoga trga, da su težko prolazila mnogobrojna kola ne-

Digitized by Google

prestano dolazećih gostih. A što će biti, kad još stigne čitavi nabiti parobrod gostih iz Hrvatske? Ta kad već sada mora mnogo naroda stanovati pod vedrim nebom, raztisnut će onda i stiene malenoga Djakova. Tu brat pozdravlja brata, prijatelj grli prijatelja: koji se nisu vidjeli jur mnogo godinah, ovdje si padaju okolo vrata, a i ja zagrlih onoga župnika, koji je mladićem, znajući dobro magjarski, rekao u peštanskom sjemeništu ravnatelju, da je zaboravio magjarski, odkad je došao u Peštu. Svatko se s ugodnošću sjeća prošlih danah, a čeka s napetošću sutrašnji. Što je sredinom trga bilo dosta blata, šetasmo mi, biskupovi gosti, duž crkvenih kamenitih stubah, po kojih su posjedale seljakinje slavonske, da jim se nagledamo krasne narodne odjeće. Knez je Sapieha bio sav zanesen s tančine ukusnoga vezila, osobito, kad mu ga je još vješto tumačila i uzvisivala gospodja Vojnovićka. Niti modistkinje gradske nebi spretnije šivale i vezle. Ali se i smuti ta gospodja, kad je pred nju, viklu pristojnoj ženskoj nošnji u Dalmaciji, stupila njeka snaša, nepristojno podsukana do polovice steganah. Zašto se tako visoko podsukujete? to je ružno! — primieti joj sa stidom gospodja. — E, običaj, običaj posve bezbrižno odgovori ona. Pogledavši pobliže tu nečednu nošnju, pak i motreći sliedećih danah procesije naroda iz bližnjih župah; ženske onako smjelo podsukane, bez listovah i steganah, što se je pretvorilo u goljenice, bosonoge i mršava lica, a mužkarce žute i iztrošene: osvjedočismo se, da tomu narodu treba izdašne materijalne i osobito moralne pomoći, ako nećemo da propadne. Krasnih li mi onih kršnih i rumenih Šibeničanah i Šibeničanakah, onih jedrih i vitkih Posavkinjah u Hrvatskoj, onih gospodskih Moslavkinjah, pače i onih košćatih seljakinjah okolo Zagreba, koje se pod ogromnimi košarami penju kao vjeverice, i onih okretnih seljakah, koji pod kitnimi klobuci, u čižmah do koljena, u bogato izvezenih surkah dolieću u Zagreb, kan da idu na ples!

Da se malko utješim, krenuh u biskupski vrtalj, gdje je brodski muhamedanac Hadjiagić u paviljonu izložio svoju sitnu trgovinu: papučiće, narukvice, ogrlice, naprsnice, naušnice filigranskoga djela, zatim šarenice i koprene divno izvezene, i ostaloga svačega ponješto. — Makar i neprodao ništa, — odgovori mi oduševljeni trgovac — samo da počastim biskupa! — Da nagradim toliku ljubav i štovanje, kupih liepu naprsnicu, na uspomenu gostoljubnoj djevojci u Djakovu, koja mi evo, vidim, prstom prieti, da je neimenujem. Izvjestitelj rimskoga Osservatora pripovieda kao očevidac,

Digitized by Google

da je na dan same svetčanosti pristupio k oltaru njeki bosanski muhamedanac u bogatom odielu, pak nakloniv se na turšku položio na stube bogato izvezen veo na uspomenu biskupu Strossmayeru. Kamo ćeš veće slave, kad i najljućemu dušmaninu kršćanskoga hrvatstva probija iz prsijuh iskra štovanja prama dobrotvoru!

Ostalo vrieme, malone do deset satih, proboravismo na trgu, čekajući hrvatske goste, medju kojimi se najviše izticahu vatrogasci trijuh družtvah, tri pjevačka družtva, sokolovci i daničari, odaslanici svih literarnih družtvah, načelnik glavnoga grada i ostalih gradovah, sila trgovacah, profesorah, učiteljah, a samih svećenikah pedesetorica: riečju tušta svieta u nalogi djakovačkoj. Djakovo dočeka goste i proslavi svetčara onako, kako je mogao, raz svjetom, koja se za čas razplamti mnogobrojnom bakljadom i skladnim i zanosnim pievom pjevalačkih družtvah, izmjenjivanim vojničkom glasbom, nabavljenom iz Osieka. Gromkomu Živio Strossmayer! nebijaše ni kraja ni konca. Napokon zašuti sve u domaćem krugu, nad kojim sgusti noć nezavidno svoju koprenu.

Poslije kišovite subote osvanu vjetrovita i vedra nedjelja, koju o praskozorju pozdravi gruvanje mužarah i vojnička glasba, svirajuća pred biskupskim dvorom prekrasnu molitvu. Već u šest satih sbila se tolika množina svieta kod crkve, da je biskup Posilović, koji ju je imao posvetiti, jedva prošao, pak je čekala u pobožnosti sve do deset satih i zavirkivala željno kroz otvarana časom vrata, kan da stoji pred rajskimi vrati. U to se doba poredaju na trgu okretni nam sokolovci daničari i vatrogasci, čekajući svetčara, koji je prije 32 godine kao biskup prvom uljezao u staru sad već porušenu stolnu crkvu. Divno ga bijaše vidjeti za povorkom od stotine svećenikah što u kanoničkih mucetih, što u bielih roketah, blaga i važna, samosviestna, za kojim su sliedile druge dvie stotine svećenikah bez crkvenih odorah, poslanici družtvah i zastupnici gradovah, napokon ostali sviet, tako da se je crkva, obuhvaćajuća do sedam hiljadah ljudih, za čas dubkom napunila. Sad zaoriše uzmožne orgulje, koje su same stajale 32 hiljade forintih, skladom svakojakih zvukovah sad gromko-krupnih, sat sitnih i veselih, kan da su zaječili svi glasbeni nastroji. Mi se namjestismo u klupah za velikim oltarom, odakle se mogasmo diviti veličanstvu ciele asistencije, koja se je sa sjedala biskupskoga, stojećega na čelu polukruga i vidljiva cieloj crkvi, važno kretala k oltaru. Poslije mise, koju je biskup svojim preljubkim glasom, okrenut puku, tako odpjevao, da se je svaka rječca jasno razabirala po

Digitized by Google

cieloj crkvi: prednost, koje neimaju crkve s velikim oltarom na kraju polukruga, odakle se mora mahati rukom na pjevnicu, da se odgovori misniku. Po misi pričesti biskup sam silu puka, koji se bješe, da dobije oprost, izpovjedio, misleći u sebi ono, što je kasnije interpelantom rekao: Puk je najjači stup crkve, zanj treba da se najviše staramo; neka jim bude to veselje, da sam jih sam pričestio.

Sad će biskup držati propovied od oltara. Svi, koji smo bili za oltarom, stisnusmo se okolo govornika, da nam nijedna neumakne, osobito meni, koji ga još nisam čuo kao navjestitelja rieči Božje. Pod cielom propoviedi niti da bi tko drugamo maknuo okom, niti krenuo s mjesta, ili što obično biva zakašljao, već oko u oko uprav u nadahnutoga govornika. Što je i tu propovied i ostale važne govore crtimice vjerno pobilježio valjda sam knez Sapieha u poljskoj knjižici: *Listy z Kroacji,* prevadjam jih ovdje redom, a najprije propovied: — Hvala budi Bogu, što mi je uzkos tolikim težkoćam dopustio dovršiti ovo svetište. Što su me u tom djelu revno pomagali, zahvaljujem se kaptolu, svećenstvu i puku: Bog Vam platio. Hvala i umjetnikom, koji su za narod podigli ovaj Božji stan: u njem će on naći živu rieč Božju, koja oživljuje i kriepi — objavu, koja će tako dugo trajati, kako i crkva. Bog Vam platio svaku svetu rieč, svaku žrtvu i pobožno djelo, a blagoslov Božji razlio se nad Vami.

Sad već neželim ništa drugo, nego da uzmognem, stojeći pred prestoljem Svevišnjega, izmoliti jedinstvo svomu narodu, kako su Bog Otac i Sin mu jedno.

Prama cilju, koji sam si postavio — da se ova crkva posveti tomu jedinstvu moga naroda — odgovara sve, što je u njoj, tomu cilju. Na to pokazuje zaštitnik crkve, komu je posvećen glavni oltar, a pokazuje to i oltar svetih Cyrilla i Methodija. To je jedinstvo sv. Petra, jedinstvo svetih apostolah slavjanskih. Jedinstvo znači slogu i ljubav, dvie najsvetije, najdivnije, božanstvene stvari. Vjera neište od nas ništa tako silno, kako ovo. Gdje je Bog i prava, sveta vjera, ondje je sloga i ljubav: u tom i u pravičnosti stoji spas. Gdje god opaziš vidljiv simbol ljubavi i jedinstva u crkvi, ondje ćeš vidjeti i oltar, a na njem sv. Petra, držećega ključe raja nebeskoga.

Sjećam Vas na ono pitanje, što je Isus tri puta ponovio: *Petre, ljubiš li me?* i na onaj odgovor, što je Petar tri put ponovio, kojim zasvjedočuje neograničenu si ljubav za božanskoga učitelja. A

Digitized by Google

i postavio ga je Isus svojim zastupnikom u djelu ljubavi za sav rod ljudski. Gdje je dakle sv. Petar, ondje je i sloga i ljubav, ondje jedinstvo. Zato i reče Isus: *Ti si* (Petre) *stiena* (petra) *i na toj ću stieni sazidati crkvu svoju.* Isus je pravo sućtvo, nevidljiv temelj crkve, a na njem se tekar diže vidivi, kameniti temelj, ona stiena, koja nosi svu sgradu. Tako je Isus podielio svojoj crkvi jedincati, vidljivi temelj, stienu, sv. Petra. Neima prave crkve, premda si to njeke prisvajaju, gdje neima te stiene, sv. Petra, glave crkve.

Druge su crkve možda i mnogo toga uradile za nauk i prosvjetu: rado jim priznajem, što su učinile dobra; ali one neimaju životne snage, ni jedincata posrednika, koji bi nepredobitnom moćju branio cielost u vrieme nesreće, rata i nevolje. Izgubile su one svoju samostalnost i pravu slobodu, koju je Isus podielio svojoj crkvi i koju mora svatko čuvati, kao zjenicu oka svoga.

Zato je i iztočna crkva u ruci svjetovne moći, ter nesluži, nebuduć utvrdjena na Isusovoj stieni, Bogu, nego toj moći. Može ona biti hrabra, može tvoriti dobro i biti slavna, ali je svojina onoga, koji nije temeljem, slobodom, životom i cvietom crkve.

Sloboda je moć sv. Petra, jakost ciele crkve. Što Vam ja bez otezanja navieštam s ovoga mjesta rieči istine, radim to s toga, što te rieči istine bez straha naviešća i glava crkve u Rimu. Ako su biskupi i svećenici pripravni radje smrt podnieti, nego protiviti se istini, biva to s toga, što je i glava crkve, papa, spreman za nju umrieti. Ali crkva Petrova, premda je slobodna, nije ipak samovoljna; jer što je slobodno, nije zavisno, nego utemeljeno na stalnih i nepromjenljivih načelih, kojih nemože nitko, pak niti papa, promieniti. Zato se nenagadja ona, već se Berlin i Petrograd s njom nagadjaju.

Mi južni Slaveni imamo veliko zvanje u Europi. Po položaju smo svojem posrednici medju iztočnom i zapadnom obrazovanošću pak treba da joj budemo i spojnom karikom. Toga velikoga zvanja nemožemo izvršiti, dok nebudemo jedni i složni. Bez toga jedinstva nećemo izpuniti svoga poslanstva; a u poviesti će nam mjesto ostati prazno, ili će možda tko drugi preuzeti taj naš zadatak.

Zato neka si svatko, tko stupi u ovo svetište, uzme ciljem života, raditi oko jedinstva narodnjega, a to jedinstvo neka traži u ljubavi, jer samo ljubav nadvladava sve protivštine: *Charitas omnia potest.*

*

Digitized by Google

Divan zaista govor, ali prestrog napram cilju onoga dana. Istina, ter je logika istine sama sobom stroga, ali bi ju bilo trebalo, barem po mojem mnienju, malko ublažiti, po načelu: *Omnibus omnia factus, ut omnes lucri facerem.* Ako je u crkvi bio koji sljedbenik iztočne crkve, ona bi ga strogost više odbila, nego li privukla. U ostalom, ja sam tekar poslije toga neobičnoga u katoličkoj crkvi govora, koji je na temelju dogmatičke istine razpravljao svjetska, medjunarodna pitanja, posve shvatio smjer i cilj ciele crkve. Sad sam tekar razumio, što znači ona slika u glavnom polukrugu, gdje se pravoslavka i muhamedanac dovode k sv. Petru, što znači onaj napis pod pjevnicom, a nad srednjimi vrati: Slavi Božjoj, jedinstvu crkavah, slogi i ljubavi naroda svoga posvetio J. J. Strossmayer, godine 1866 počeo, god. 1882 dočeo. Biskup je crkvu zato sagradio i onako osobito upriličio, da pravoslavje privede u krilo katoličke crkve. Zaista nesgodnijega vremena nije mogao izabrati za posvetu, nego što je bilo ono, kad su srdca braće bila medjusobno upravo razjarena, ter bih bio posve odsudio nekoristnoga ideologa, da me nije suztezala misao: Taj je čovjek izveo mnogo toga, što smo mi držali za tlapnju, možda . . .! Pak i sbilja, kad bi se to dogodilo bez nikakve sile, samo vlastitim razmišljanjem i znanstvenom uputom, . . . Bog zna, što stoji pisano u knjizi providnosti? Nebi zaista za nikoga bilo ni štete, ni krivice!

U ostalom, pustimo to vremenu, pak pratimo dalje biskupa, koji je i odpjevao misu i čitav sat govorio propovied što donosnijim glasom, gdje u svojoj dvorani prima preko dvadeset deputacijah, odgovarajući svakoj obširnije, nego što ga je ona pozdravila, pak će nam se silovito nametnuti misao: No taj neće moći ni pisnuti kod objeda. Al kad tamo, istim onako čistim i zvonkim glasom, kakovim je zapjevao sv. misu, nazdravlja oduševljeno više zdravicah. — Drži ga zanos — pomislih — klonut će sigurno, kad mu se umire živci. — Ali on za čudo i sutradan drži propovied, napija istom krepčinom zdravice i začinja sladkim govorom gostbu, osam danah zasebice radi to isto, učeći puk i služeći Bogu, pak mu ništa nije: očevidna milost Božja! Bez nje bio bi svatko drugi smalaksao, kamo li nebi starac od sedamdeset godinah!

Al da vidimo, što biva kod hrvatskoga stola. U svih prostranih dvoranah posjedalo preko dvie stotine, a u sjemeništu preko stotine biskupovih gostih okolo stolovah, punih svakoga dara Božjega, a osobito dobra domaćega vinca i stranoga šampanjca. Kako biva

Digitized by Google

tom sgodom u Hrvatskoj, kad se srdca dobrom kapi razigraju, to hvala Bogu svi znamo, *loquentes variis linguis*. Zato neću dulje širiti, već ću navesti samo rieči kneza Sapiehe u navedenoj knjižici, kojimi, stranac, liepo označuje duh hrvatske gostbe: Malokad mi se je pridesilo vidjeti gostbu s tako uzvišenim smjerom, pak ipak tako slobodnu i srdačnu skupa, kakova je bila ova, koju ti kanim opisati. Obično osjećaš njeki pritisak; u govorih vlada njeka napetost, napirlitani izrazi, zastirući prazninu mislih, manjak pravoga čuvstva. Kod djakovačke pako gostbe kan da se je čuvstvena žica visoko napela. Nisu toliko krasne rieči, koliko je sila čuvstva, u kojem se je često zrcalila plemenitost narodnjega značaja, morala potaknuti misli i čuvstva i kod najhladnijih motrilacah. Gostba tako revno srdačna, prokadjena toli dragim gostoljubljem, rječita raznim slavjanskim govorom, uza skladan romon glasbe, prikazivala ti se tako, kan da su se drevni Slavjani, uzkrišeni iz svoga pepela, odjenuti u novovjeko odielo, posadili u svojem sielu i razgovarali o davnih stvarih, naime o slogi slavjanskoj, okolo koje su se isto tako mučili i onda, kako žalibože još i danas.

Zato da se oživotvori već jedared ta uzdisana sloga, napi prvi biskup Strossmayer oduševljenu zdravicu svetomu otcu papi i Njegovu Veličanstvu kralju, spomenuv, kako su ga obojica premilostivo usrećila pismenom priznajom njegova rada, ter jim se uz duboku zahvalnost posvećuje sav i tielom i dušom.

Te riedke svetčarove zasluge razvi poduže zanosnim govorom biskup Posilović, dodav na koncu ove znamenite besjede: Ove rieči priznanja za Tvoje zasluge izviru u ovaj čas ne samo iz moga srdca, gojećega za Tebe što iskreniju ljubav, već i iz srdca cieloga naroda. Kako ja, tako čuti i on svu uzvišenost Tvoga života, Tvoje požrtvovnosti i ljubavi Tvoje; kako Te ja zovem svojim po duhu otcem i učiteljem, tako Te zove i sav narod, jer rukom ravnaš, srdcem kriepiš, a životom punim krieposti i rada, dajuć primjer, budućnost gradiš.

Zahvaliv se na toj zdravici, napi biskup kitnom latinštinom, koja mu teče poput rieke, gostom iz Poljske i Češke: Narod se je poljski proslavio u poviesti kriepostmi, koje mogu drugim narodom služiti nedostizivim primjerom. Ljubavlju domovine i crkve označivaše on trag svoga povjestnoga hoda. Obje su ove krieposti, junačtvom na bojnom polju, a stalnošću i mučeničtvom u vrieme progonah, uresile čelo vjernih mu sinovah. Samo iz takove ljubavi, spojene s vjerom u pravičnost Božju, mogla je provreti ona ničim nesvla-

Digitized by Google

dana, u nijednoj nesreći neklonuća, a njekoč, dao Bog, pobjedonosna nada u budućnost.

Pobratimski pako narod češki pokazao je u svojem vjekotrajnom robstvu neslomivu silu duha; tihim, ali tim stalnijim radom i prosvjetom odolio je neprijateljskim udarcem, koji su kao grom za gromom padali na vrhunce njegove sgrade, a opet polagano, poput strašna mora, podkapali temelj narodnjega obstanka. Narod je taj svojom obrazovanošću i radnjom zauzeo važno mjesto u monarkiji, toli u političkom, koli u ekonomičkom pravcu.

Slava dakle tim narodom i ljubav kao našoj braći, kao našim prednjakom, od kojih se možemo mnogo naučiti."

Na tu zdravicu odgovori knez Sapieha poljski: Hvala Vam na srdačnih riečih za moju domovinu, na iskrenom gostoljublju. Došli smo k Vam, vodjeni sućućem za Vas, pobratimah naših. Došli smo, da Vam dokažemo, da nam nije tudje ono, što potiče vaša srdca i misli, da damo izraz svojoj pripadnosti s Vami.

U vrieme pritiska zardjavjele su karike, spajajuće pobratimske narode. Danas se, hvala Bogu, počimaju sve to više čistiti i jačiti. Iz same težke i žalostne prošlosti izvija se polagano buduće doba pobratimstva narodah, doba pravičnosti i uzajamne ljubavi.

Ova je nam Slavjanom, koji smo od vjekovah raztrgani, od vjekovah nesložni, potrebnija, nego drugim narodom; u njoj leži naše posred povjestnih olujah spasenje, ter je vrieme, da već jednom progledamo.

Gledam s nadom i radosti u budućnost. U njoj ćemo, kako mi i Česi na sjeveru, tako i Vi, braćo naša na jugu, Vi, čija srdca neplamte manjom ljubavlju za domovinu od naših, mi ćemo raditi u ime velike ideje, slavjanske sloge, i u ime srdačne medju sobom sveze.

S ponosom i s pravom radošću vidim, kako štovanjem i ljubavlju okružujete muža, koji je to uzvišeno načelo postavio ciljem svoga života, muža puna ljubavi i požrtvovnosti za domovinu, kakova je samo providnost mogla izabrati za vodju i kako je pravo rekao plemeniti biskup Posilović, za otca narodu.

U ruke toga muža, a iskreno kažem, zaista velika, polažem s iskrenim srdcem što vruću želju za razvitak i veličinu, za sreću i blagostanje Vaše domovine.

Poslije te zdravice, koju su gosti s burnim povladjivanjem primili, ustade dr. Rieger, koji je u isti dan prispio, i progovori ovako: Dopustite, da i ja svojim narodnim jezikom progovorim njekoliko

Digitized by Google

riečih. Isus, pošiljajuć apostole na sve strane svieta, reče: *Idite, i naučajte sve narode,* pak i posla na nje Duha Svetoga, da znadu sve jezike. Hotio je dakle, da se svakomu narodu govori njegovim jezikom. Tim je i to želio, da se svaki narod razvija na svojem narodnom temelju, ne pako, da se oni, koji bi primili kršćanstvo, odreknu svoje narodnosti.

Samo je tim načinom crkva mogla postati općenitom i s jednakom ljubavlju steći za sebe sve narode.

Nisu svi širitelji vjere izpunili toga naloga. Njekoji su silili narode, da se skupa s poganskom vjerom odreknu i svoje narodnosti. Podavajući jim jednom rukom sv. evangjelje, drugom su jim oduzimali slobodu, i darivali narode, mjesto svjetlom božanske istine, umorstvom i razbojstvom.

Vjerni božankomu nalogu izvršiše svoje poslanstvo sveti Cyrill i Methodij. Donoseći svjetlost vjere slavjanskim narodom u narodnom jim jeziku, dadoše jim još i pismo, kojim se je mogla raširiti i svjetlost nauka; šireći vjeru, posijaše ujedno sjeme kulturnomu razvitku. Prozeliti njihovi sačuvaše tim načinom svoj jezik, narodnost i samostalnost, pak i oni Slavjani, koji su preko njih primili vjeru.

Mi dakle Slavjani, koji smo tim putem primili kršćanstvo, možemo reći, da imamo tim apostolom zahvaliti ne samo dobročinstva vjere, nego i narodnost svoju Zato, kojim god govorimo danas nariečjem, ili pišemo li latinicom ili cirilicom, nezaboravimo, da imamo iste roditelje, da smo u duhu svi djeca svetih Cyrilla i Methodija. Ta okolnost mora samo ojačiti jedinstvo naše.

Danas slavimo svetkovinu muža, koji je, djelujuć u Isusovu duhu, prestigao svekolike i najbliže pristupio k uzoru svetih apostolah naših. Znanjem, radom i požrtvovnošću postao je novovjekim apostolom svoga naroda, pak je taj hram, koji je sagradio, i posvetio njegovoj ideji. Budi mu zato vječna harnost i slava kao kontinuatoru i nasljedniku svetih Cyrilla i Methodija. —

Ovim temeljitim i mirnim govorom kolovodje českoga naroda, koji se bitno razlikuje od plamenitosti poljskoga govornika, kao što su jim i narodi tim bitno različiti, dovrši se zanosno prvi dan te nezaboravne svetčanosti.

Sutradan, u ponedjeljak, dogodi se to znamenita za Djakovo, što je biskup Posilović bez ničije spačke, pače na općenitu radost pjevao misu hrvatskim jezikom, i što je biskup Strossmayer

Digitized by Google

s propovjedaonice držao propovied o svetih apostolih Cyrillu i Methodiju, u kojem je opet preporučio jedinstvo crkvah i naroda.

Kod oprostnoga objeda nazdravi rektor Marković prvi biskupu, veleći: Čuli smo jučer znamenitoga Poljaka, kneza Sapiehu, koji reče: *Vrieme je da već jednom progledamo;* a dr. Rieger reče: *Ojačimo jedinstvo svoje.* Ja ću spomenuti ovdje još rieči našega junaka, Jelačića bana: *Što Bog dade i sreća junačka.* To je troje mnienje zaokvirio njekako u zlatni trokut onaj, koji je rekao: *Sve za vjeru i domovinu.* Zlatni taj trokut siže od domorodne zemlje sve do nebeskoga svoda, donosi domovini sreću i blagoslov. Neka dakle živi onaj, koji je izrekao te rieči i jučer podielio blagoslov svomu puku.

Zatim nazdravi biskup Poljakom i Čehom Plemenita braćo Poljaci, Vi, kojih je nesreća jur davno predobila srdce naše, i Vi hrabri Česi, koji ste nam primjerom u marljivosti i radu, Vam napijam ovu zdravicu. Jučer ste, iskreno kažem, za kratko vrieme svoga boravka pri našem ognjištu, sdružili sobom polovicu srdca moga, koju ćete i sobom u domovinu odnieti. Druga polovica pripada mojemu narodu, koji će me pitati: Gdje je polovica srdca tvoga? Doći ću jednom, o tom budite sigurni, u Vašu domovinu, onda ću uzeti onu polovicu, koju sam Vam dao. Ali neću ipak svega srdca odnieti sobom; ona polovica, koja je bila ostala kod moga naroda, ostat će s njegovom dozvolom kod Vas. Bog Vam dao sreću!

Napokon nazdravi Strossmayer biskupu Posiloviću, zahvaljujuć mu se iskreno, što mu je došao posvetit crkvu i moleć Boga, da mu nagradi iskrenu bratinsku ljubav.

Na to mu odvrati Posilović uprav apostolskim duhom: Dopusti, plemeniti mužu, da Ti reknem njekoliko riečih: Toliko mi se zahvaljuješ danas i jučer, a ja sam ipak učinio samo svoju dužnost. Nebih bio vriedan biskup, nebih bio Hrvat, da nisam došao na ovu veliku, svetu i znamenitu svatčanost. Nemogu se dosta zahvaliti Bogu i Tebi, da je upravo mene zapala ta sreća, posvetiti svojima rukama to svetište, tu krasnu i veličanstvenu sgradu, taj sveti dom Božji. Krasno jučerašnje vrieme, koje je sinulo tom sgodom, pokazuje, čini mi se, da je ugodan Bogu taj stan, ter će dopustiti, da podignut silom Tvoje vjere i ljubavi potraje na vieke. O kad bi samo još i to dozvolio, da i Ti u obćenitom štovanju i radu poživiš što duže za dobro i sreću ove naše domovine!

Poslije njega zahvali se biskupu Strossmayeru na zdravici dr. Rieger. Plemeniti naš domaćin reče, da je razpolovio svoje srdce, dajuć jednu polovicu svomu narodu, a drugu slavjanskoj braći.

Digitized by Google

Mislim, da nije pravo rekao. Jer nedvojim, da neće i u dalnjem životu, kako i dosada, raditi za svoju domovinu, a polovicom srdca nebi mogao izvesti takovih stvarih, kakove je učinio. Ta to je mnogo više, nego što se i cielim srdcem može izvesti. Prije će biti istini spodobno, kan da bi taj muž imao više srdacah, kad cielim srdcem može služiti crkvi, cielim svojoj domovini, i napokon isto tako cielim i punim drugim uzvišenim svrham. A i nam je Čehom bio uviek iskreno naklonjen. Zna to kod nas svatko, da je Strossmayer što iskreniji prijatelj našemu narodu; zna to svaki Čeh, da je on prvi i nikako utjelovljeni zastupnik pobratimstva hrvatskoga naroda za nas. Kadgod čuješ u nas zdravicu na slavu Hrvatah, čuješ i to: Živio Strossmayer, a gdje se čuje ime Strossmayerovo, ondje se odziva i uzklik: Živili Hrvati! —

Zatim reče knez Sapieha: S težkim se srdcem moramo razstati ja i moji drugovi s Vašim iskrenim i prijateljskim družtvom. Nikad nećemo zaboraviti sretnih časovah, što smo sproveli s Vami. Bog Vam nagradio, što ste nas primili tako iskreno, sa srdačnim gostoljubljem svoga ognjišta. Bog Vam platio, Vi sinovi ove zemlje, što ste nam podali svoju bratinsku ruku.

Spoznavši Vas pobliže, Vaš rad i težnju, ostavljamo s nutarnjim zadovoljstvom Vašu dragu i liepu zemlju, a u srdcu odnosimo sobom osvjedočenje, da i Vas kako i nas čeka sretnije doba u budućnosti, u kojoj ćemo, spojeni bratinskom ljubavi, nadvladati, što nam prieti, ili što nas tlačiti može, u kojoj će, ako Bog dade, pobiediti istina i pravičnost.

U ime te istine i pravičnosti skupljaju se sve naše težnje, koje su — neka nam vjeruju — čiste i plemenite. Pak i zaista težko je razumjeti, zašto bi nam drugi narodi, razsudjujući nas s dobrom nakanom, morali biti neprijatelji, zašto bi nam morali odricati slobodu, kad sami za njom teže? Mi možemo smjelo i s mirnim čelom kazati svojim protivnikom, a u tom leži pravica, da želimo samo jednaka prava, neželeći drugomu krivice. Ako li bi uztrajali u svojoj krivičnosti prema nam, neka si zapamte rieči: *Veniet suprema dies et ineluctabile tempus.*

Još jednu zdravicu nazdravi biskup Strossmajer Dr. Gottfriedu Marschallu iz Beča, prijatelju Slavjanah: Imamo medju sobom još jednoga gosta koji je tako sretan, da upravlja jednom od najljepših crkvah u Beču (Votivkirche). Osobito me veseli, da nas je i on kao Bečanin i Austrijanac pohodio na ovoj svetčanosti u Hrvatskoj.

Digitized by Google

Hvala mu, a neka bude osvjedočen, da nam je bio vrlo dragim gostom.

Kako je on srdcem privržen uzvišenoj dinastiji, i kako je dušom i tielom sin Austrije, tako ga uvjeravam iz dubljine svoje duše, da i ja i sav iskreno misleći austrijsko-slavenski sviet želi razvitak i moć Austrije. Njezin bi pad prouzročio strašno komešanje i prevrat, rieke bi krvi i suzah zalile polja Europi, i onako već natopljenoj krvlju: Uzvišena dinastija, kojoj vi tako blizu stojite, neka vjeruje, da ako tko, to joj zaista mi iskreno želimo sreću. Kažite joj, da kako su naši i pobratimskih nam slavjanskih granah predji za nju prolievali krvcu, tako ćemo ju i mi vjerno i uztrajno braniti. Kažite joj i to, da ako želimo biti srećni i slobodni, nebiva odatle, što nebismo toga želili i drugim narodom carstva, Niemcem i Magjarom. Mi težimo iskreno za slogom: u njoj leži naše zajedničko dobro i važnost i snaga ciele monarkije. Zato budite tumačem naših čuvstvah i željah, a primite iskrenu zahvalnost, što ste nas na našu radost pohodili.

Na taj govor, koji je bio primljen burnim povladjivanjem, odvrati dr. Marschall: Dopustite mi, preuzvišeni gospodine, da kao svećenik biskupu odgovorim na vaše rieči. Crkva je ognište, koje ima osobitu moć u širenju vjere i krieposti, a jakom je svezom narodah. Osvjedočen sam, da će i ova u istoj nakani sagradjena crkva odgovoriti svomu zadatku: razširit će vjeru i kriepost, a služit će pravici i ljubavi, čim će izpuniti namjenu svoga utemeljitelja, vaše preuzvišenosti.

Vaša je preuzvišenost izrekla u svojem na mene upravljenom govoru jednu želju, koja je duboko zasegla u moje srdce, pa ga iskreno predobila. Skoro ću se moći u svojem hramu, koji je liepim simbolom načela: *Viribus unitis,* vruće pomoliti pred Isukrstovim oltarom za sretan uspjeh želje vaše preuzvišenosti.

Neka svi narodi naše liepe Austrije rade prama načelu: *Viribus unitis,* pa će sreća i blagostanje procvasti u svoj carevini. Slogom i ljubavlju izkazat ćemo čast Bogu, a vjernu službu svomu gospodaru i caru, što neka Svemogući dopusti.

Za njim progovori arhitekt Hermann Bollé francezkom živošću i gladkoćom: U ime graditeljnoga savjetnika, Franje Schmidta, budi mi dozvoljeno reći, što mi prepunjuje srdce. *Saxa loquuntur,* to su rieči, što je na svojoj zastavi napisao onaj muž, koji je zauzeo prvo mjesto u poviesti umjetnosti u Austriji, u Njemačkoj, i mogu reći u cieloj Europi, mjesto, koje još i danas slavno drži.

Digitized by Google

Saxa loquuntur, to su rieči, što je taj slavni učitelj i otčinski prijatelj ponavljao svojim učenikom, kako bi si usjekli u pamet značenje tih riečih, kako bi pojmili, da u naših rukuh leži ljudska slava, to jest u rukuh umjetnikah, kojim je zadatak, čuvati ju i prenositi na buduća pokoljenja. Kako drevne sgrade, umjetno kamen po kamen sagradjene, davaju živo svjedočanstvo u razvitku ideje, težnje i misli onih, koji su onda živjeli: tako svaki rukom umjetnika oklesani kamen postaje spomenikom; često jedan kamen znači cielu poviest, možda bolje i trajnije, nego knjiga i pismo.

I ovaj krasno podignuti hram Božji — ovo u umjetnost pretvoreno djelo — pokazivat će sadašnjim i budućim pokoljenjem naš odnošaj prama najvišoj ideji, prama Bogu, kako i stupanj, na koji smo se mogli popeti i približiti uzoru ljepote. Bit će ona svjedokom, da se je tu podigao velik spomenik umjetničkoga razvitka ove zemlje.

Vaša se je preuzvišenest sjetila nas jučer u svojoj divnoj besjedi s ljubavju i naklonošću. Iskrena Vam za to hvala: te ćemo se srdačnosti i iskrenosti sjećati, dok nam život teče, a ni ona pohvala neće se nikad izbrisati u našoj pameti. Zato Vam se od svega srdca i duše zahvaljujemo na tolikoj odlici.

Pohvalila nas je vaša preuzvišenost, ali mi nismo želili te pohvale, pače smo se ćutili sretnimi, što smo mogli sudjelovati u tom velikom djelu ljubavi i obrazovanosti. Prava je slast, moći za Vas što učiniti. Pod blagim svjetlom blistajuće misli, pod dobrotvornim uplivom duševne veličine, pod vodstvom Vaše umjetničke ruke, mi smo samo sebi koristili: naša se je misao razvila na svjetlu Vaše ideje, za koju smo mi samo učinili nacrt i oblike, dali šare i nakite. Dan će kazati danu, noć šapnuti noći, godina će pripoviedati svojoj nasljednici, a stoljeće će klicati stoljeću, da je ovdje stanovao pravi meštar, u čijoj je ruci počivala ljudska slava, dika njegova naroda i kršćanske vjere. On je shvatio tu slavu, pak joj podielio prikladnu sliku.

Svršujem prošnjom, da dignemo čaše na zdravlje njegove preuzvišenosti kao zaštitnika svega, što je u sebi liepo, kao zastupnika umjetnosti, kao njezina prijatelja i kao učitelja sama sebe.

Zadnji probesjedi dr. knez Kosta Vojnović poznatom svojom bujnom rječitosti: Izvolite, preuzvišeni gospodine, posluhnuti slab glas iz Vaše Dalmacije. Rekao sam *Vaše,* ona bo pripada najprije Bogu, zatim svomu kralju, a napokon Vašoj preuzvišenosti.

Digitized by Google

Vi ste g. 1861 u carskom vieću prvi progovorili za spojitbu Dalmacije s Hrvatskom. Vi ste tim izrazili ćuvstva naroda. Pod svoje ste zaštitno okrilje uzeli muževe iz Dalmacije, koji su za hrvatsku stvar radili. Mi smo težili, da se spojimo s materom zemljom, a Vi ste nas jur davno spojili u srdcu svojem nerazdielivo. U Vašem srdcu ima mjesta za sve, što je uzvišeno, pravo i pravično: vjera, odanost našoj dinastiji, ljubav za Hrvatsku, prijateljstvo napram svemu slavjanstvu, sve to obuhvaća u podpunom skladu Vaše srdce, pristupno za sva uzvišena ćuvstva.

Kao što je preuzvišenost Vaša počela svoj uzvišeni život pod stiegom ljubavi za vjeru i domovinu, tako ga počima dočimati pod istom zastavom, dižući hram na slavu Božju, za dobro naroda. Neka mi dakle bude dopušteno, Vam namieniti ove rieči: A ti, Djakovo, nisi zadnje na hrvatskoj zemlji mjesto, jer u tebi prebiva muž, koji je u ovom novom hramu ostavio Bogu i svomu narodu ogledalo svoje duše i života, i čije će slavno ime donieti blagoslov cieloj Hrvatskoj.

Hvala Vam za sve, a ponaglavu za to, što se po Vas ime Hrvatske štuje kod svih slavjanskih, pače kod svih prosvietljenih narodah. Hvala Vam za dogradnju hrama, kojom ste ovjekovječili ideju naše domovine za sva sliedeća pokoljenja. Hvala Vam napokon, što ste k sebi privukli kolo plemenitih muževah slavjanskih, koji će u svojoj duši ponieti sobom sliku Hrvatske, takovu, kakova jim se je prikazala u Vašoj duši, u Vašoj težnji i u djelih Vaših. —

Na tako razigrano mnogojezično družtvo bilo bi, barem po mojem mnienju, silno djelovalo, da je tko na koncu gostbe ustao, pak latinskim kao crkvenim jezikom proslavio biskupova djela, zatim uzveličao talijanskim umjeću nazočnih talijanskih umjetnikah, od kojih bi se njemačkim jezikom obratio na pritomnoga opata Marschalla, izrazujući mu zahvalnost za neobični dosad pojav, da i Niemci počimaju priznavati, što je liepa u Slavjanah, komu bi se magjarskim jezikom mogao pridružiti pečuski kanonik Troll uz primjetbu, da se prava sloga medju braćom učvršćuje medjusobnim štovanjem, kako to dokazuju nazočna slavjanska braća, kojim bi se za dragi pohod zahvalio poljskim i českim, a za pismenu čestitku Gladstonu franczkim diplomatskim jezikom. Napitnica bi se ta, po načelu: *Redeat, unde digressa est oratio,* mogla dovršiti zahvalnošću, izrečenom hrvatski biskupu Strossmayeru za odlično gostoljublje. Da je kod te svetčanosti mogao biti naš pokojnik Fran Kurelac, koji je umio s mjesta progovarati, bio bi dokazao, koliko

Digitized by Google

grlah ima u jednom hrvatskom grlu. I ja sam se u nedjelju usudio slagati u tom smjeru misli i rieči, da u ponedjeljak počastim goste timi li hrvatskimi slasticami, ali bojeći se. da se nebi to tumačilo više kao taština, nego li želja ugoditi družtvu, odustao sam od nakane, zadovoljan onom svojom čestitkom, koju sam u ime zagrebačkoga kaptola i klera izrekao biskupu, koju samo zato ovdje prilažem, što sadržava jednu bitnu misao, koje nije nitko drugi spomenuo.

„Preuzvišeni gospodine biskupe! Prvostolni kaptol zagrebački i ostalo svećenstvo nadbiskupije zagrebačke ponose se i vesele, što mogu po nas, svojih zastupnicih, biti dionici riedke, pače u našoj domovini poslije mnogo vjekovah prve svetčanosti, gdje se posvećuje crkva Božja, služeća uzorom umjetnosti. Čestitaju Vam od svega srdca, što Vam je po milosti Božjoj dano, u zdravlju i veselju doživiti plod svoga mnogogodišnjega nastojanja ne samo okolo ove divne sgrade, već i u obće okolo umjetničkoga napredka ciele naše domovine, koja, potaknuta i pobudom i primjerom preuzvišenosti vaše, počima svuda razvijati umjetnički ukus. Isto je svećenstvo duboko osvjedočeno, da je preuzvišenost vaša stekla toliko zaslugah, osobito za višu obrazovanost Hrvatske i Slavonije, da se može najodličnijim načinom ponositi svojimi neuvehlimi lovor-vienci, u kojih sjaje alem kamen ovoga za vjekove opredieljenoga spomenika. Zato veseleći se isti kaptol i svećenstvo, što je tolike blagodati prosula na hrvatski narod *upravo svećenička ruka,* želi svesrdno, da Svemogući poživi još mnogo godinah preuzvišenost vašu, kako biste vlastitima očima mogli motriti plod s oplemenjenoga ovom crkvom Božjom naroda, kojim će se jačiti i ostala braća po našoj trojednici, ter Vam sa zanosom kliče: Živili!“

Promišljajuć, koliku je silu uzvišenih mislih i krilatih riečih, u svakom pravcu, svakom sgodom, često iznenada prosuo ovih danah biskup Strossmayer, pričini mi se, da njeki viši duh govori iz njega; pače mi se pod čarobnom moći obćenitoga zanosa i to pričini, da se krećem u krugu viših duhovah, koji su zato časak sašli na zemlju, da i onaj dio naroda, koji čami po barah, dignu na vrhunce, kako bi sav bio na visini i vidiku ostalih narodah svieta.

Poslije objeda podjosmo k biskupu, da se s njim oprostimo, zahvalivši mu se na dobrostivom dočeku. — Ako se komu od Vas, braćo, u tolikoj nalozi dogodilo, da nije imao onakove narednosti, kakovu sam Vam ja želio pripraviti, oprostite nemogućnosti. Do-

Digitized by Google

djite drugom sgodom, kad Vas bude manje na okupu: sve je moje ujedno i vaše. — Pa tko da ga nezagrli od svega srdca! Razumje on našu tajnu želju, pak prvi razširi ruke na prijateljski zagrljaj. Izljubivši se uza zvuk glasbe i piev zagrebačkih gostih pod prozori, razstadosmo se s dikom našega naroda u Djakovu.

Ali se ja nerazstajem jošte s njim, imajući narodu dozvati u pamet mnogo toga, na što je možda zaboravio. Bilo je njekako oko godine 1843., kad su Slavonci, podjarivani susjednim narodom, koji jih je zlokobnom politikom bio ponješto odtrgnuo od Hrvatske, uzeli popreko gledati Hrvate, tako da su si rodjena braća bacala u oči često izmišljene krivice, čim se je mutila ljubav i u družtvenom krugu. Ceste se naše zanemaruju, — kazivahu Slavonci — sinovi se naši nenamještaju razmjerno po službah, nismo Hrvatom braća, već pastorčad, hajdemo da se od njih odielimo i politikom i knjigom, u prekodravske braće bit će nam svakako bolje. Sva nagovaranja i uvjeravanja od strane Hrvatah u saborih, skupštinah i družtvih, sve prošnje i najodličnijih pojedinacah s jedne i druge strane u privatnih družtvih, da se kanimo zadjevicah, nemogoše utažiti mržnje. Njom se tako okoristiše, kako znamo, Magjari, da su zakoni godine 1848. k sebi privalili Slavoniju, ostavivši Hrvatskoj samo tri kukavne županije. Istina, ter su Slavonci uz potresujuće dogodjaje iste godine, a pod ugledom neumrloga Jelačića bana, priznali svoju političku pripadnost k Hrvatskoj, ali su se u etnografskom smjeru još uviek rado lučili od Hrvatah, nazivajući sebe uporno samo Slavonce. U to sdvojno stanje, komu kan da nije bilo lieka, i koje je napokon prietilo razdvojiti narod, grmnu novi biskup djakovački Strossmayer, podupiran nepobitnom historijskom istinom, da i u Slavoniji, koja je samo geografijsko ime, stanuje jedan ter isti narod hrvatski. Ugled učenoga čovjeka, koji je sam rodom Slavonac, djelova čarobnom silom, ter što nismo mogli svi skupa mnogovrstnim aparatom, postiže jedan čovjek jednom nadahnutom rieči tako, da na saboru god. 1861. i Slavonci sami sebe zovu Hrvate. U to se doba počelo i u Dalmaciji širiti ime hrvatsko. Silna pobjeda učenosti, samozataje i ugleda jednoga čovjeka. Ako je dakle Gaj uzkrisio, a Jelačić ojačio narod, Strossmayer ga je krstio neizbrisivim krstom znanosti!

Bio je narod hrvatski i pod svojimi i pod tudjimi kraljevi vojničkom hrabrošću proslavio svoje ime po Europi, potukavši često deset putah jače neprijatelje, dok si nije za turskih ratovah od zahvalne Europe stekao dično ime: bedem kršćanstva. Ali mu je

Digitized by Google

tečajem vremena tu slavu malo pomalo potamnjivao i opet susjedni narod, iztičući sebe uzornim viteztvom, a potvarajući robskom ćudi Hrvate, koji da u svom divljačtvu na zapovied silničku tamane slobodu prosvietljenih narodah. Istina, ter je Jelačić ban dokazao Europi, da se Hrvati umiju boriti i za svoju slobodu; ali su jim jedni susjedi tim pobijali cienu, da su to uradili kano sluge absolutizma proti slobodi viekom vitežkoga naroda, a drugi tim, da su inferiorna rasa, koja, neimajući niti viših umovah niti plemenite volje, mora biti pod vlašću kulturnoga naroda. Istina, da je i tu nastojanje Hrvatah okolo znanostih temeljito oprovrgavalo one krivične tvrdnje; ali sunce istine sinu u cielom svojem žaru tekar na crkvenom vatikanskom saboru g. 1870. Sva se Europa, pače sav se sviet čudi, kako je sin toga malenoga naroda tako nadsievao veleume i najprosvietljenijih narodah, da su ga, premda opozicionalca, jednodušno proglasili prvim govornikom kršćanstva. Pojimaš li, hrvatski brate, što to znači, dokučuješ li svu visinu slave, na koju je Strossmayer pred cielim svietom podigao narod hrvatski? Ako toga neshvaćaš jošte, znaj, da si i najodličniji muževi u svietu drže za čast, stupiti s njim u prijateljstvo; znaj, da mu je sadašnji nosilac veličine ponosnoga Albiona, ministar Gladstone, čestitao pismeno na dovršenoj crkvi; znaj, da mu i kurija rimska, ta vladalica cieloga svieta, pred kojom je bio često ocrnjen, da mu i car austrijski ljubežljivo dojavljaju vlastoručnim pismom svoje čestitke. A što sliedi odatle? Sliedi to, što po sudu nepristrane poviesti vazda sliediti mora. Većina onoga naroda, koji je Hrvate biedio umnom nedoraslosti, pada u manjinu; slava onoga naroda, koji jih je potvarao robskom ćudi, tamni izkustvom, da silnik nemože nikad biti slobodouman; a glas Hrvatah sve to više skače, ter mu se već namjenjuju zadatci, koje mogu vršiti samo zreli narodi. — Malena je Grčka, što je uživala štovanje narodah, pol vieka prije oslobodjena od turskoga jarma, nego li su, što su jih ozloglasivali, mnogobrojniji puci slavjanski. — Pa k onoj ti je nedvojbenoj sreći znatno pripomogao biskup Strossmayer. Čuvaj tu istinu u vječitoj harnoj uspomeni!

Svi se učenjaci u tom slažu, da je samozataja najteža al i najuzvišenija kriepost. Zato sav sviet hvali čovjeka, koji makar samo od svoga izobilja daje što za obćenito dobro, a slavi onoga, koji daje punom pregršti, makar i neimao odatle nikakve štete. Imena se takovih ljudih predaju od ustah do ustah, veličaju u javnih listovih, urezuju u spomenike. Koliko više moramo mi Hrvati slaviti, pače

Digitized by Google

uprav u zviezde kovati biskupa Strossmayera, koji je ne samo sve svoje materijalno dobro položio na žrtvenik svoje vjere i domovine, već koji sebe lišava i duševne naslade, samo da mu uživa ljubljeni narod? Bio je biskup poslije zlokobne godine 1867. odlučio živjeti za umjetnosti. U tu je svrhu ne samo proučio vječna pravila krasote, nego si i nabavio silu izvrstnih uzoracah, da u svojoj samoći uživa čistu duševnu nasladu. Od nacrta je prelazio do nacrta, od slike do slike, upijajući bogodani duh njihovih umjetnikah; riečju, slike su mu njegove bile najpouzdaniji prijatelji, s kojimi se je razgovarao u ovo tužno vrieme nevoljah ljudskih. Pak sada, kad mu godine otegoćuju obćenje sa svietom, kad će sve to više biti vezan na svoje sobe, u samoći malenoga Djakova, koji tako silnomu duhu nemože pružati dovoljne zabave, lišava sebe družtva svojih najmilijih pouzdanikah, šaljuć jih hrpimice u Zagreb, samo da mu se narod ponosi i koristi. Zaista tim je vanrednim činom pobiedio Strossmayer samoljublje i iztaknuo najčišći uzor domoljublja. Takova što može izvesti samo muž, komu se je svaka kap krvi prelila u domoljublje; takova muža radjaju samo vjekovi, ako ga u obće radjaju. Zato je punim pravom biskup Posilović u zanosnom govoru u Djakovu blaženom prozvao majku, koja je odgojila takova sina. Ja pako još većim pravom nazivljem blaženim biskupa Strossmayera, što je ne samo sretno stvorio tako velika djela, nego što je doživio vanrednu sreću, da već živ znade, kako će ga harni potomci veličati mrtva. Suvremenici su mu na slavu tako izcrpili sve najkrilatije izraze svoga bogatoga jezika, da se niti poslije njegove smrti neće moći više uznieti, osim ako bi izumili angjeoski jezik. Pak će se ipak onda dogoditi njesto, čega sada neima, kako ga u ljudskih stvarih i nemože biti: razminuti će se onda i one magle, u kojih je kadšto tutnjilo o njekoj taštini, o njekoj pristranosti, o njekom nehaju za ovu il onu dužnost, pak će njegovo ime za sve vjekove sjati kao najčišći uzor rodoljuba!

Ja sam godinu danah navlaš zatezao s ovim opisom, da se otmem onoj čarobnoj moći, koja me je u Djakovu uznosila, pak da mirnije nacrtam one dogodjaje. Ako sam se uza sve to gdješto više uznio, znak je siguran, da su ona djela takova, kakova se nedadu bez zanosa ni pomisliti, ni opisati.

Digitized by Google

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti početkom godine 1885.

Pokrovitelj:

Preuzvišeni i presvietli gospodin Josip Juraj Strosmajer, biskup bosanski i sriemski, biskupija biogradske i smederevske upravljatelj, nj. c. kr. apošt. Veličanstva pravi tajni državni savjetnik, sv. bogoslovja i mudroslovja doktor, član bogoslovnih sborova na bečkom i peštanskom sveučilištu itd. itd.

Predsjednik:

Dor. Franjo Rački.

Tajnici:

Dor. Bogoslav Šulek.
Dor. Petar Matković.

Knjižničar i arkivar:

Ivan Tkalčić.

Članovi:

I. Počastni.

(Od 25. srpnja 1867.):

Dor. Franjo Miklošić, profesor na c. kr. sveučilištu u Beču.

(Od 24. listopada 1870.):

Aristo Aristović Kunik, c. ruski tajni savjetnik, akademik i knjižničar c. akademije u Petrogradu.

(Od 21. studenoga 1879.):

Jakub Karlović Grot, c ruski tajni savjetnik i akademik u Petrogradu.

(Od 5. prosinca 1882.):

Dimitrij Ivanović Mendelejev, c. ruski tajni savjetnik i sveučilišni profesor u Petrogradu.

Digitized by Google

II. Pravi članovi:

a) u razredu historičko-filologičkom:

(Od 9. svibnja 1866.):

Dor. Franjo Rački, predstojnik razredu, opat i kanonik prvostolne crkve u Zagrebu.
Dor. Vatroslav Jagić, profesor na sveučilištu u Petrogradu.
Šime Ljubić, ravnatelj arheol. muzeja u Zagrebu.

(Od 25. srpnja 1867.):

Dor. Petar Matković, sveučilišni profesor u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

Armin Pavić, sveučilišni profesor u Zagrebu.
Dr. Leopold Geitler, sveučilišni profesor u Zagrebu.

(Od 21. studenoga 1879.):

Matija Valjavec, profesor na gimnaziju u Zagrebu.

(Od 5. prosinca 1882.):

Dor. Franjo Meixner, sveučilišni profesor u Zagrebu.

(Od 21. studenoga 1883.):

Pero Budmani, profesor na gimnaziju u Zagrebu.
Ivan Tkalčić, nadarbenik prvostolne crkve zagrebačke.
Nadko Nodilo, sveučilišni profesor u Zagrebu.
Tadija Smičiklas, sveučilišni profesor u Zagrebu.

b) u razredu filozofičko-juridičkom:

(Od 9. svibnja 1866.):

Mirko Bogović, umir. ministerijalni savjetnik u Zagrebu.
Dor. Pavao Muhić, umirovljeni predstojnik kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu, predstojnik razredu, u Zagrebu.
Dor. Jovan Subotić, odvjetnik u Osieku.
Adolfo Veber, kanonik prvostolne crkve u Zagrebu.

(Od 1. siečnja 1867.):

Dor. Mirko Šuhaj, prisjednik kr. stola sedmorice u Budimpešti.

(Od 24. srpnja 1867.):

Dor. Valtazar Bogišić, profesor na sveučilištu u Odesi.
Janko Jurković, odsječni savjetnik u odjelu za bogoštovje i nastavu kod kr. zemaljske vlade u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

Dor. Jaromir Hanel, profesor na sveučilištu u Pragu.

Digitized by Google

(Od 20. studenoga 1876.):

Dor. Franjo Marković, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

c) u razredu matematičko-prirodoslovnom:

(Od 9. svibnja 1866.):

Dor. Bogoslav Šulek, u Zagrebu.

Josip Torbar, ravnatelj kr. vel. realke u Zagrebu, predstojnik razredu.

(Od 1. siečnja 1867.):

Ljudevit Vukotinović, veliki župan u miru u Zagrebu.

(Od 23. studenoga 1874.):

Spiridion Brusina, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

(Od 22. studenoga 1875.):

Dor. Gjuro Pilar, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

(Od 5. prosinca 1882.):

Dor. Karlo Zahradnik, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

(Od 21. studenoga 1883.):

Dor Gustav Janeček, sveučilišni profesor u Zagrebu.

III. Dopisujući:

a) u razredu filologičko-historičkom:

(Od 25. srpnja 1867.):

Dor. Ernest Dümmler, profesor na sveučilištu u Halli
Martin Hattala, profesor na sveučilištu u Pragu
Josip Jireček, austrijski ministar u miru u Pragu.
Vaclav V. Tomek, profesor na sveučilištu u Pragu.

(Od 24. listopada 1870.):

Nikola Ivanović Kostomarov, član arheografske komisije u Petrogradu.

Petar Aleksijević Lavrovski u Orenburgu.

Dor. Louis Leger, profesor na akademiji za orientalne jezike u Parizu.

Stojan Novaković, ministar nutrnjih djela u Biogradu.

(Od 14. studenoga 1873.):

Čedomil Mijatović, umir. ministar financija u Biogradu.

(Od 21. studenoga 1879.):

Marin Drinov, profesor na sveučilištu u Harkovu.

*

Digitized by Google

(Od 5. prosinca 1882.):

Dr. Ivan Crnčić, kanonik sv. Jerolima u Rimu.
Luka Zore, profesor na gimnaziju u Dubrovniku.

(Od 21. studenoga 1883.):

Dor. A. Leskien, profesor na sveučilištu u Lipskom.
Radoslav Lopašić, tajnik kr. zemaljske vlade.

b) u razredu filozofičko-juridičkom:

(Od 25. srpnja 1867.):

Matija Ban, u ministartvu spoljašnih djela u Biogradu.
Dor. Hermenegild Jireček, savjetnik u ministarstvu za bogoštovje i nastavu u Beču.
Dor. Gustav Wenzel, profesor na sveučilištu u Pešti.

(Od 24. listopada 1870.):

Vaclav Brandl, moravski zemaljski arkivar u Brnu.

(Od 22. studenoga 1875.):

Dor. Romuald Hube, carsko-ruski pravi tajni savjetnik i senator u Radomsku.

(Od 5. prosinca 1882.):

Luka Zima, profesor na gimnaziju u Varaždinu.

c) u razredu matematičko-prirodoslovnom.

(Od 25. srpnja 1867.):

Dor. Josip Pančić, profesor velike škole u Biogradu.
Dor. Dioniz Štur, ravnatelj c. kr. geološkoga zavoda u Beču.
Dr. Šime Šubic, profesor na sveučilištu u Gradcu.

(Od 24. studenoga 1873.):

Martin Sekulić, umirovljeni profesor u Rakovcu.

(Od 23. studenoga 1875.):

Franjo Erjavec, profesor realke u Gorici.

(Od 8. prosinca 1882.):

Stjepan Schulzer Müggenburžki, c. kr. umirovljeni satnik u Vinkovcih.

(Od 21. studenoga 1883.):

Dor. Vinko Dvořak, sveučilišni profesor u Zagrebu.
Dor. Bogoslav Jiruš, sveučilišni profesor u Zagrebu.
Dor. Fr. Studnička sveučilišni profesor u Pragu.
Dor. Mijo Kišpatić, profesor kr. realke u Zagrebu.

Digitized by Google

IZVODI IZ ZAPISNIKA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

Glavna skupština od 4. prosinca 1884.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, Sp. Brusina, M. Valjavec, dr. K. Zahradnik, A. Pavić, dr. Fr. Meixner, P. Budmani, T. Smičiklas, dr. G. Janeček, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Proračun za god. 1885. ustanovljen akademijskom upravom u dogovoru i s odobrenjem financijalnoga odbora, bi pročitan i uzet u pretres.

Tajnik čita proračun od stavke do stavke, koje su prihvaćene, a tim prihvaćen je i predloženi proračun za 1885. godinu.

2.

Pošto su minule tri godine, na koje akademija bira sebi tajnike, pristupi u smislu § 5. poslovnika k izboru tajnika. U smislu pomenutoga § poslovnika na upit predsjednika odlučeno bi tajnim glasovanjem, da se na tri dojduće godine pridrže za tajnike dr. B. Šulek i dr. P. Matković.

Svečana sjednica od 6. prosinca 1884.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, A. Veber, Sp. Brusina, dr. Gj. Pilar, dr. F Marković, M. Valjavec, dr. K. Zahradnik, dr. Fr. Meixner, P. Budmani, I. Tkalčic, T. Smičiklas, dr. G. Janeček; dop. članovi: dr. V. Dvořak, dr. B. Jiruš, R. Lopašić i dr. M. Kišpatić, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik govorio je svečano slovo.

Digitized by Google

2.

Tajnik dr. P. Matković čitao je izvještaj o radnji akademije za prošle godine.

3.

Pravi član dr. F. Marković čitao je razpravu: dialog Gučetića Dubrovčanina o ljepoti.

Sjednica filologijsko-historijskoga razreda od 17. prosinca 1884.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: S. Ljubić, M. Valjavec, dr. Fr. Meixner, P. Budmani, T. Smičiklas, a dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Razred je izabrao za svoga predstojnika jednoglasno opet dr. F. Račkoga.

2.

Prihvaća se predlog, da se odobri dojakošnji odbor za izdavanje historijskih i juridičkih spomenika, sastojeći od gg. pr. čl. dr. F. Račkoga, S. Ljubića, dra P. Matkovića, I. Tkalčića, N. Nodila, T. Smičiklasa i dop. čl. R. Lopašića.

Sjednica filologijsko-historijskoga razreda od 20. prosinca 1884.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Matković, M. Valjavec, T. Smičiklas i dop. član R. Lopašić.

1.

Pravi član M. Valjavec čita razpravu: naglas u presentu glagola s osnovom na *ê*, koji drže presentni nastavak kao jo samo u 3. plurala; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

2.

Isti je član predao priepis iz knjižice: „razgovaranje medju papistu i jednim luteranom, stomačen po Antonu Senjanine, štampano u Padovi 1555.;“ odlučeno da se štampa u „Starinah“.

3.

Predloženo je nekoliko priloga k bosanskoj crkvenoj poviesti, što je sabrao fra. Mijo Batinić; odlučeno, da se štampa u „Starinah“.

Digitized by Google

Sjednica matematično-prirodoslovnoga razreda od 27. siečnja 1885.

Predstojnik: J. Torbar; članovi razreda: Sp. Brusina, dr. K. Zahradnik i dr. G. Janeček; drugih razreda: dr. P. Matković i P. Budmani.

Pravi član dr. K. Zahradnik čita razpravu: prilog k teoriji krivulja u tangentijalnih koordinatih; odlučeno, da se štampa u „Radu".

Skupna sjednica od 3. veljače 1885.

Predsjednik: dr. Fr. Rački; pravi članovi: dr. P. Muhić, J. Torbar, S. Ljubić, J. Jurković, dr. Fr. Marković, M. Valjavec, dr. K. Zahradnik, P. Budmani, T. Smičiklas, dr. G. Janeček i dr. P. Matković kao tajnik.

1.

Predsjednik javlja, da je akademija čestitala preuzv. gospodinu pokrovitelju za 70-godišnji rodjeni dan.

2.

Odobrena bi odluka filologijsko-historijskoga razreda, da se štampa u „Radu" ravprava pr. čl. T. Smičiklasa o postanku banstva kod Hrvata.

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. M. Valjavca naglas u presentu glagola s osnovom na *ê*, koji drže presentni nastavak *je* kao *jo* samo u 3. plurala. Da se štampa u „Starinah" od istoga člana priepis iz knjižnice: „razgovaranje medju papistu i jednim luteranom, stomačen po Antunu Senjanine, štampana u Padovi 1555."

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Starinah" od fr. Mije Batinića „nekoliko priloga k bosanskoj crkvenoj povjesti.

3.

Odobrena bi odluka matematično-prirodoslovnoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. člana dra G. Janečka „o imatraškom kamenju."

Odobrena bi odluka istoga razreda, da se štampa u „Radu" razprava pr. čl. dra K. Zahradnika „prilog k teoriji krivulja u tangencijalnih koordinatih".

4.

Filologijsko-historijski razred izabrao je za svoga predstojnika jednoglasno opet dr. F. Račkoga.

Digitized by Google

Filosofijsko-juridički razred izabrao je za svoga predstojnika jednoglasno opet dr. P. Muhića.

Matematično-prirodoslovni razred izabrao je za svoga predstojnika jednoglasno opet J. Torbara.

5.

Filologijsko-historijski razred izabrao je opet isti odbor za izdavanje historijskih i juridičkih spomenika, naime gg. pr. čl. dr. F. Račkoga, S. Ljubića, dr. P. Matkovića, I. Tkalčića, N. Nodilu, T. Smičiklasa i dop. čl. R. Lopašića.

6.

U odbor za izdavanje starih pisaca hrvatskih izabrao je filologijsko-historijski razred gg. pr. čl. dr. F. Račkoga, A. Pavića, P. Budmana, a filosofijsko-juridički razred izabrao je gg. pr. čl. J. Jurkovića i dr. F. Markovića.

7.

U financijalni odbor izabrana su gg. pr. čl. J. Torbar i T. Smičiklas.

8.

U odbor za galeriju izabrana su gg. dr. F. Rački, J. Jurković, dr. F. Marković i dr. F. Maixner.

9.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je presv. g. kanonik i biskup Gašparić poklonio galeriji sliku od Paola Veroneza.

10.

Uzimlje se sa zahvalnošću na znanje, da je preuzv. gosp. pokrovitelj poklonio galeriji Rubenovu sliku „mletačka seljačka djevojka“.

11.

Češko učeno družtvo javlja smrt svojega podpredsjednika prof. dr. Steina.

12.

Knjižara Hartmanova (Kugli i Deutsch) položila je račun o razprodanih knjiga akademičkih god. 1884. u iznosu od 3125 for.

Digitized by Google

89 novč. Računi pregledani od tajnika dr. P. Matkovića i pronadjeni u redu, predati će se financijalnomu odboru na uvid.

13.

Visoko predsjedničtvo kr. zem. vlade uzimlje do znanja izbore ove akademije od god. 1883. pravih i dopisujućih članova domaćih, potvrdjuje izbor dopisujućega člana dra Leskiena, a nepotvrdjuje izbor dopisujućega člana prof. Lamanskoga.

14.

Prihvaća se predlog, da se stupi u zamjenu publikacija s arheologičeskim obščestvom u Odesi i s redakcijom časopisa „Ateneum“ u Varšavi.

15.

Predsjednik izvještuje, da je on po nagovoru redaktora „Revue internationale“ izlazećega u Firenci, g. Angela de Gubernatis, dao napisati po g. prof. Starèu, a na francuzki prevesti od ravnatelja Šulera, nekoliko članaka o postanku i razvoju naše akademije, za da se vanjski učeni sviet s napredkom našega zavoda bolje upozna. U to ime moli predsjednik, da bi mu se opredielila neka svota, kojom će se nagraditi pisac i prevodilac pomenutih članaka. Nakon razpravljanja prihvaćen bi predlog, da se predsjedniku stavi za nagradjivanje rečenih članaka svota od 100 for. na razpolaganje.

16.

Pravi član i tajnik dr. B. Šulek moli akademiju, da bi mu izvolila odkupiti preostale otiske njegova „Jugoslavenskoga imenika bilja“ ima ga još ukupno 400 komada, a nudi ih za 200 for. Uvažavajuć razloge moliteljeve, prihvaća akademija ponudu u cjelosti.

Sjednica filologijsko-historijskoga razreda od 12. veljače 1885.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: S. Ljubić, M Valjavec, dr. Fr. Meixner, P. Budmani, N. Nodilo i dop. čl. R. Lopašić; drugih razreda: dr. P. Muhić i dr. Gj. Pilar, a dr. P. Matković kao tajnik.

Pravi član i predsjednik dr. F. Rački čita razpravu o crkvi u Hrvata prije XII. stoljeća; odlučeno, da se štampa u „Radu“.

Digitized by Google

Sjednica odbora za izdavanje starih pisaca 17. veljače 1885.

Članovi odbora: dr. Fr. Rački, J. Jurković, P. Budmani

1.

Odbor se konstituira, izabrav predstojnikom dr. F. Račkoga, izvjestiteljem P. Budmana.

2.

Na pitanje, može li se medju „starimi pisci" izdati knjiga: „Pištole i evangjelja Fr. Bernardina Splićanina" po najstarijem izdanju (1495), koje je za novo izdanje priredio prof. dr. T. Maretić, odlučuje se: da se ne može, jer je to djelo prievod, te se ne može smatrati kano plod piščeva uma, nego neka se izda medju posebnimi djeli akademije, kano što su izdani sinajski psaltir i euchologion, priredjeni za izdanje akademikom dr. L. Geitlerom.

3.

Pošto je već u odborskoj sjednici od 25. travnja pr. god. zaključeno bilo, da se imadu pjesnička djela A. Gledjevića, kojih je priepis od Vladimira Kačanovskoga akademiji priposlan, prirediti za štampanje, a da se redakcija povjeri akademiku A. Paviću, odredjuje se, da se pozove A. Pavić, neka se očituje, da li je voljan rečena djela tečajem godine prirediti za štampanje.

Sjednica filologijsko-historijskoga razreda od 25. veljače 1885.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi razreda: M. Valjavec, dr. Fr. Meixner, N. Nodilo, P. Budmani, T. Smičiklas i dop. čl. R. Lopašić; drugih razreda: dr. P. Muhić i dr. P. Matković kao tajnik

Presv. gosp. I. Kukuljević čita razpravu: „Priorat vranski i crkvenjaci u Hrvatskoj"; odlučeno, da se štampa u „Radu".

Digitized by Google

KNJIGE

koje je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sa zahvalnošću primila.

Od imperatorske akademije nauk u Petrogradu: Записки императорской академій наукъ, tom. XLI—XLIX.

— Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности, tom. 31, 32, 34, 35.

— Memoires de l' academie imperiale des sciences de St. Petersbourg, tom. XXXI. Nr. 5—14, tom XXXII. Nr. 1—13.

— Bulletin de l' académie impériale des sciences de St. Petersbourg, tom. XXVIII. Nr. 3, 4, tom. XXIX. Nr. 1—4.

— Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reiches. Band VI, VII.

— Ein Blick auf das Unterrichtswesen Russland im XVIII Jahrhundert.

Od akademije znanosti u Krakovu: Rozprawy i sprawozdania zposiedzeń wydzialu filologicznego, tom. X.

— Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydzialiu matematyczno-przyrodniczego, tom. XII.

— Sprawozdania komisyi językowej, tom. III.

— Jan Brožek, akademik Krakowski.

— Słownik synonimów polskich, tom. I.

— Starodawne prava polskiego pomniki, tom. VII. zesz. III.

— Pamiętnik akademii, tom. IX.

— Zabytki przedhistoryczne ziem Polskich, ser. I zesz. 3.

Od carske akademije znanosti u Beču: Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften philosophisch-historische Classe. Band CI Heft. 2 CII 1. 2. CIII. 1. 2. CIV. 1. 2. 3. CVI. 1. 2

— Register zu den Bänden 91—100 der Sitzungsberichte.

— Archiv für oesterreichische Geschichte, Band LXIV. 2. LXV. 1. 2.

— Fontes rerum Austriacarum (Diplomataria et acta). Band XLIII.

— Denkschriften der Kais. Akademie der Wissenschaften. Band. XXXIII. XXXIV.

Od kr. akademije znanosti u Monakovu: Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe. 1883. Heft III. IV. 1884. Heft I—IV.

— Sitzungsberichte der mathematisch-physikalischen Classe. 1883. Heft III. 1884. Heft I—III.

— Almanach der k. b. Akademie der Wissenschaft für das Jahr 1884.

— Gedächtnissrede auf Theodor L. W. von Bischoff.

— Franz von Kobell. Eine Denkschrift.

— Ueber die Methoden in botanischen Systematik, von Ludwig Radlkofer.

Digitized by Google

Od magjarske akademije u Pešti: Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis, tom. III. IV. ed. Nagy Imre.

— Archivum Rákóczianum tom. IX. ed. Thaly Kalman.

— Monumenta comitialia regni Transsylvaniae tom. IX. ed Szilagyi Sándor.

— A bujdosók leveltara. Deák Farkas.

— Levelek és okiratok I. Rákóczy György-a Szilágyi Sándor.

— Ungarische Revue 1883. Heft IV—X. 1884. Heft I—VII. 1885. Heft I—III.

— Hazai es külföldi folyóiratok magyar tudományos repertóriuma, tom. II. vol. 1.

— Archeologiai értesitö, tom. IV. V.

— A. Keszthelyi sirmezök ed. Lipp Vilmos

— Ertekezések a nyelv-es szep tudományok köréböl vol. XII. Nr. 4.

— Értekezések a történelmi tudomanyok köréböl, vol. XII. Nr. 1. 2.

— Értekezések a tarsadalmi tudomanyok köréböl, vol. VII. Nr. 8.

— Értekezések a termeszettudomanyok köréböl, vol. XIV. Nr. 7. 8.

— Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréböl, vol. II. Nr. 6.

— Elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszedek, vol. II. Nr. 8—50.

— Mathematikai és termeszettudomanyi értesitö, vol. III. Nr. 2. 3. 4. 5.

— A magyar tudományos akadémia értesitöje. Nr. 7.

— A másodrendii es két független változót tartalmazó parcziális differenczialegyenletek.

— Értekezesek a mathematikai tudomanyok köréböl, vol. XI. Nr. 9.

— A Bártfai sz. egyed temploma könyvtárának története

— Régi magyar könyvtar, vol. II ed. Szabó Karoly

— Nyelvemléktár régi magyar codexek es nyomtatványok, vol. XII.

Od kr. akademije u Turinu: Atti della r. accademia, vol. XIX. disp. 1—7. vol. XX. disp. 1.

— Il primo secolo della r. accademia.

— Bolletino dell osservatorio della r. universitá di Torino, anno XVIII.

Od ministarstva nastave u Parizu: Mission scientifique au Mexique et dans l' Amérique centrale. part. XIII. Études sur les reptiles et les batraciens part. XIV. Études sur le poissons.

— Inscriptions de la France du V. siecle au XVIII, tome V.

— Lettres du cardinal Mazarin, tom. III.

— Revue des travaux scientifiques, tom. 3—9.

— Bulletin du comitè des travaux historiques et scientifiques; nr. 5.

— Bulletin du comitè etc. a) section d' archeologie, annee 1883. nr. 1. 2. an. 1884. nr. 1. b) section d' histoire et de philologie, annee 1883. nr. 1.

— Repertoire des travaux historique, tom. X. nr. 1—3.

Od cars. geografijskoga obščestva u Petrogradu: Записки имп. русскаго географическаго общества; a) по общей географии, tom. VI VII. VIII. IX. X. XII. b) по отдѣленію этнографій, tom. V. VI. VIII. IX. X XI.

— Отчетъ имп. русскаго географ. общества год. 1871. 1872. 1874—1883.

— Извѣстія имп. русск. общества, tom. XIX. вый 1—5; XX 1—5 XXI. 1.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Widener Library
3 2044 094 097 599